

THE
CHOWKHAMBA SANSKRIT SERIES

A

COLLECTION OF RARE & EXTRAORDINARY SANSKRIT WORKS

No's 481, 482, 483, 484, 485

THE
PRAKRITA VYĀKARANA VRITTĪ
WITH TEXT
OF

SRĪ TRIVIKRAMA DEVA

Furnished with Introduction, Indices, Appendices etc, by

SĀHITYĀCHĀRYA

Pt Sri Jagannātha Sastri Hoshing

PUBLISHED BY

JAYA KRISHNA DAS HARI DAS GUPTA

The Chowkhambā Sanskrit Series Office,

Vidya Vilas Press Banaras

परिमहण स

11290

मन्त्रालय, के उ वि शि संस्थान

कारनाथ, वागण

भूमिका

नाविदित खलु विपश्चिदपश्चिमाना सस्कृतसाहित्यरसिकाना सहृदय-धुरीणाना यत्-प्राकृत नाम किमपि वाङ्मय लोके बहुलप्रचारमासीत् पुरा भारते वर्षे । वाङ्मयमात्र हि लक्ष्यलक्षणाभेदेन द्वैविध्यं भजति । तत्र हि प्रायो लक्ष्यरूपतामावहति काव्यनाटकप्रबन्धाद्या ग्रन्था । व्याकरणाद्यनुशासनानि पुनर्लक्षणाग्रन्थरूपेण प्रसिद्धिमुपयान्ति सर्वत्र । 'मुख्य व्याकरण स्मृत'मिति स्फुटं प्रतिपादयता भगवता श्रीमता पाणिनिमुनिना शिक्षाया वेदपुस पङ्क्त्येषु व्याकरणास्य मुख्यत्वं निरूप्य सर्वस्यैव वाक्प्रपञ्चनिचयस्य मूल व्याकरणं नाम समुद्धोषितम् । को नाम सचेता नाभ्युपेयादिमं विषयम् । यतो हि व्याकरणाज्ञानमन्तरा शब्दसाधुत्वपरिचायकं नान्यत् किमपि लोके लोकलोचनातिथिता प्रयाति । अत एव प्रत्येकस्या भाषाया विद्वत्सम्मतया व्याकरणमुपलभ्यत एव । पूर्वभारतीयैः सूरिभिः सस्कृतप्राकृतदेशीभेदेन भाषायास्त्रैविध्यमुद्घापितम् । सस्कृतवाङ्मयं हि वैदिकं लौकिकं चेति द्विविधता भजति । वैदिकलौकिकोभयविधभाषानुबद्धसिद्धान्तप्रतिपादकत्वात् पाणिन्यनुशासनस्य सुशक्तं वेदाङ्गत्वस्थापनम् । आस्तामिदं मग्नस्तुतप्रवाहपतनम् । यथा हि सस्कृतवाङ्मयस्य पाणिन्यादिव्याकरणग्रन्थाक्षपकर्तारस्तथा तत्तद्भाषासौन्दर्यपरिरक्षणाय विशिष्टैर्विद्वद्भिर्निर्मिता व्याकरणाग्रबन्धा सन्त्येव भाषाणामन्यासामपि । वाल्मीकिवररुचिभामहादिप्रणीता शब्दसाधुत्वसम्पादका समुपलभ्यन्ते बहव प्राकृतभाषाया अपि व्याकरणाग्रन्था । तदन्तर्पातितया प्रसिद्धमेकं प्राकृतभाषाव्याकरणपुस्तकमभिलक्षीकृत्य किञ्चित्समीहामहं वक्तुम् ।

प्राकृतव्याकरणनिर्मातृषु को वा श्रीत्रिविक्रमदेव विस्मर्तुं शक्नुयात् । केचित् सूत्रकाराः, केचिच्च व्याख्याकाराः, केचन च सूत्रव्याख्याकाराः सर्वत्र समुपलभ्यन्ते दृग्गोचरतामुपगता । अस्माकं श्रीत्रिविक्रमदेवस्तु स्वयं संप्राणि प्रणीत व्याख्या च तेषां सोदाहरणानि निरमादित्यस्ति तस्मिन् लक्ष्यलक्षणाभयवेत्तृत्वमिति स्पष्टम् । स च ग्रन्थ 'प्राकृत व्याकरणवृत्ति'रिति 'प्राकृत

सूत्रवृत्ति'रिति वा समुल्लसन्नाम्ना सप्तमं साम्प्रतं समुत्तमं प्रकाशयते । यदा धारेणैतत्पुस्तकस्य प्रकाशनमभूत्तत्पुस्तकद्वयं स्वर्गतानां "लद्दू" वश्यानां कृष्णात्मनानां तुकारामशमणामेव, तेषु दिवङ्गतेषु तनीगवस्तुविक्रयप्रसङ्गे तत्रोपस्थाय पुस्तकावाप्तिलाभलोभेन श्रीमार्जुन प्राचीनसंस्कृतपुस्तकप्रकाशकौ चोखम्बासंस्कृतमालाविद्याविलासयन्त्रालयाध्यक्षैः श्रीजयकृष्णदासमहोदयैर्द्वित्राणि पञ्चषाणि वा पुस्तकानि क्रीतानि । अनन्तरं कदाचिदेकस्यैव ग्रन्थस्य पुस्तकद्वयं विचार्य प्रचिकाशयिष्याते श्रेष्ठिमहोदया कायमिदं मह्यं समर्थं मा प्रोदसाहयन् । आधारभूतं पुस्तकद्वयमपि नवीनमेव प्रायश्च सुस्पष्टाक्षरं शुद्धं च । १०½" × ८½" रूपेण लम्बाकारं २५९ प्रष्ठात्मकं (क) सङ्ख्यायां स्थापितम् , अन्यच्च तजोरपुस्तकालयस्थपुस्तकप्रतिलिपी भूतम् ८" × ६" एतदाकारात्मकं २०६ प्रष्ठात्मकं (ख) सङ्गितम् । मुद्रिते च प्रथमाध्यायस्य कियत्तिचन भागे 'सरस्वतीभवनपुस्तकालय'स्थ ग्रन्थप्रदर्शिन्या मुद्रितं समुपलभ्य (ग) सङ्गयैकं पुस्तकमत्र सङ्केतितम् । एतत् पुस्तकमिदं बहो कालात् पूर्वं मुद्रितमपि नाद्यं यावत् प्राकाशयमभजं दुपोद्घातमन्तरा । उपोद्घातादिलेखने 'प्राकृतभाषा, ग्रन्थैतिहासा'दि सर्वं सावकाशं संगृह्य विलिख्येतेत्युत्तरमदायि ग्रन्थप्रतीत्योभयविधविद्यानदीणौ रस्मदभिन्नमुद्भिः काशीस्थहिन्दूविश्वविद्यालयाध्यापके श्रीबटुकनाथशर्माभिः 'एम्० ए०', 'साहित्याचार्य' पदवीभूद्भिरस्मत्प्राथिते । परं देवदुर्गत्या कृतैः तद्विषयकसंप्रदाहं अपि तेऽकालं एवास्मान् परित्यज्य देवभूयस्त्व गता । तदनन्तरं च तत्कृपापात्रभूता साहित्याचार्य, एम्० ए० पदभाजो वाराणसेय हिन्दूविश्वविद्यालयाध्यापका श्रीबलदेवशर्माण उपध्याया प्राथिता । अङ्गी कृतप्रार्थना अपि ते कार्यान्तरासक्ततया व्याख्यान्तिकविधवाधाकुलिता नाशकन् तत्कार्यं पूरयितुम् । दशवत्सरेभ्यः पूर्वं मुद्रितस्य ग्रन्थस्य शीघ्रं प्रकाशनाय पुनर्मा प्रेरयन्तो विद्याविलासमुद्रयालयाधिपतयोऽभ्यर्थयन् । अतः कर्मण्यस्मिन् समैव प्रवर्तनम् । प्रकाशनावसरेऽस्मत्प्रियमुद्भिः साहित्याचार्यैः, साहित्यवारिधिभिः, साम्प्रतं वाराणसेयराजकीयमहाविद्यालय प्रधानाध्यक्षचरैर्महामहोपाध्यायपदभूद्भिः श्रीनारायणशास्त्रिखिलस्तेमहोदयैः प्रदत्तं स्वीयमेकं दिप्पणीरूपं सङ्क्षिप्तमपूर्णं पुस्तकमपि समये समये साहाय्य

मातनोदिति सुहृद्वर्या कथङ्कार विस्मृतु शक्यन्ते । अस्तु तावत्, पुस्तक
मिदमध्यायत्रयात्मकम्, तत्र प्रत्यध्याय चत्वार पादा । सूत्राणि पुन
प्रथमेऽध्याये ३८६ सन्ति । ५४, १०९, १०५, १२१—इति क्रमेण पादचतु
ष्टयसरया । द्वितीयेऽध्याये ७७, ९२, ४२, १५७—इति पादक्रमेण ३६८
सूत्राणि । तृतीये पुनरध्याये १३३, ६७, ५८, ७१—इति चतुर्णां पादाना
क्रमेण ३२६ सूत्राणामुपलब्धिदृश्यते । सङ्कलनया च १०८६ सूत्रसरया
पूर्णा भवति ।

श्रीत्रिविक्रमदेवोपज्ञेऽमुष्मिन् व्याकरणग्रन्थे पूर्वमेकादश पद्यानि, तत्
सूत्रव्याख्योदाहरणादि सन्द्ध्यवतते । प्रारम्भिकपद्यपर्यालोचनया किमपि
किञ्चिदतिहासिक तत्त्वमुद्बुद्धं भवति । प्रथमं पद्य श्रीवीरप्रणामात्मक
मङ्गलरूपेण भासमानमपि शिष्टाचारपरम्परामुल्लुण्णा द्योतयति । अथ हि
श्रीत्रिविक्रमदेवः स्वीय गुरु श्रीमदहनन्दित्रैविद्यमुनि, पितामह श्रीबाणगुक्कुल
वशीयमादित्यव(श)र्माण, पितर श्रीमल्लिनाथ, मातर लक्ष्मी, भ्रातर च
वृत्तविद्याधामान श्रीभाम द्वितीयतृतीयपद्याभ्या निदिशन् स्व च सुकवि
परिचाययति । अथायमार्यश्रीवीरसेन-जिनसेनयोवचनकदम्बकमनुसृत्यै
तदरचयदिति सम्प्रदायशुद्धि जैनधर्मप्रेमाण च प्रादर्शयत् । प्राकृतवाङ्
मयस्य सुखोच्चारणत्व प्राकृतस्य च तत्समतद्भवदेश्यभेदेन त्रैविध्यमुपपाद्य
तत्समस्य संस्कृतसमस्य संस्कृतलक्षणा व्युत्पत्त्यादिक ज्ञेयमिति, देश्यस्य
पुनरार्थत्वमङ्गीकृत्य तस्य स्वतन्त्रतया रूढतया च साम्प्रदायिकत्वेन तद्वृत्त्य
मुपेक्ष्य तद्भवानां शब्दसाधुत्वप्रकार प्रदर्शयत इति पञ्चमषष्ठसप्तमाष्टमपद्यै
स्पष्टं प्रतीयते । नवमेन च पद्येन स्वनिमित्तसूत्राणां स्वयमेव वृत्ति विरचयाम्या
गमक्रमेणोति तस्य स्फुटोक्ति । स्ववृत्तेर्दर्पणसाम्यं पद्येन दशमेन सूचितवान् ।
प्राकृतरूपाणां विवरणं यथा श्रीहेमचन्द्रार्थादारभ्य प्राचीनै कृतं तथैवात्रा-
पीति प्रतिपादयत्येकादश पद्यम् । ग्रन्थान्तेऽपि पद्यत्रयमुपलभ्यते । तत्र प्रथ
मेन त्रैविक्रमव्याकरणमाद्रियतेति, द्वितीयेन स्वनिमित्तकाव्यप्रशसन, स्व
पराशयसवादिकथासु त्रिविक्रम एवैकः, स्वाभप्राथम्यप्रकाशकास्तु सर्व एव
भवन्तीति तृतीयेन प्रत्यपादयत् ।

भारतवर्षायपण्डरपुराऽभिजनो लद्दूवश्य कृष्णात्मजस्तुकारामशर्मा

श्रीत्रिविक्रमदेवनिमित्तव्याकरणग्रन्थमिममाश्रित्य शार्मण्यभाषाया निबन्ध-
मेकं विलिख्य प्रकाश्य च “डाक्टर” पदवीमवाप्तवान् । “Prolegomena
Zu Trivikrama's Prakrit-Grammatik” Von Dr T
Laddu, Aus Pandharpur, Indien, Ed in 1912 इति
तत्पुस्तकपरिचयः । शार्मण्यदेशीयानां भाषामजानन्तो वयं न तस्मात्किं
मज्जेत्स्थित्वा विषये साहाय्यमलभामहि । परं मङ्गलपद्ये ‘श्रीवीर’, द्वितीये
“वर्मण पौत्र ” इत्यस्य स्थाने “शर्मण पौत्र ” इति, प्रस्तुतपुस्तके एका
दशे पद्ये “प्राच्यैराहेमचन्द्रास्यात्” इति पुस्तकद्वयादर्शभूताधारेण सुव्रितस्य
स्थाने “प्राच्यैरा हेमचन्द्रार्यात्” इति च पाठान्तरमुपलभ्य कथं न तत्पुस्तक-
लेखकस्य विभ्रम उपकारभारमिति “डा० टी० के० लड्डू, बी० ए०, पी०
एच्० डी०” महोदया अपि स्मर्यन्ते ।

एतत्सम्बन्धेन कदाचिदवकाशसमये वाराणसेये राजकीये ‘सरस्वती
भवन’पुस्तकालये श्रीमदाफ्रेक्टमहोदयीये महति सूचीपत्राणां सूचीपत्रे
ऽधस्तान्निदिष्टानि प्राकृतव्याकरणग्रन्थरत्नानि नेत्रगोचरतामुपगतानीति तथा
पुरस्तात् समुपस्थाप्यन्ते ।

- १ प्राकृतसूत्राणि—बाल्मीकि
- २ „ कल्पतरु —रामतर्कवागीश
- ३ „ कामधेनु —लङ्केश्वर
- ४ „ कौमुदी—(?)
- ५ „ चन्द्रिका (मनोरमैव)—भामह
- ६ „ „—कृष्णपण्डित =शेषकृष्ण
- ७ „ दीपिका—चण्डीदेवशर्मा
- ८ „ नामलिङ्गानुशासनम्—(?)
- ९ „ पाद —नारायण
- १० „ प्रकाश —वररुचि
- ११ „ प्रक्रियावृत्ति —उदयसौभाग्यमणि
(हेमचन्द्रकृतभाकृतध्याये)

- १२ प्राकृतप्रदीपिका—(?)
 १३ „ प्रबोध —नरचन्द्र (हेमचन्द्रकृतप्राकृताध्याये)
 १४ „ भाषान्तरविधानम्—चन्द्र (?)
 १५ „ मणिदीप —अप्यदीक्षित
 १६ „ मञ्जरी—कात्यायन
 १७ „ रहस्यम् (षड्भाषावार्तिक वा)—(?)
 १८ „ रूपावतार — सिंहराट् (समुद्रबन्धवडवसुत)
 १९ „ लक्ष्णम्—चण्ड
 २० „ व्याकरणम्—समन्तभद्र
 २१ „ व्याकरणावृत्ति — } त्रिविक्रमदेव
 „ सूत्रवृत्तिर्वा ससूत्रा— }
 २२ „ सञ्जीवनी—वसन्तराज
 २३ „ सर्वस्वम्—हेमचन्द्र
 २४ „ सर्वस्वम्—मार्कण्डेयकवीन्द्र
 २५ „ सुषोधिनी—सदानन्द
 २६ „ सस्कार --(?)
 २७ प्राकृतानन्द --रघुनाथशर्मा
 २८ प्राकृताष्टाध्यायी—(?)
 २९ षड्भाषाचन्द्रिका—भामकवि
 ३० „ „ —लक्ष्मीधर
 ३१ षड्भाषामञ्जरी— „

समुपलभ्यमानेष्वेतेष्वेकत्रिंशत्पुस्तकनामसु तत्तत्पुस्तकसुद्रयोपक्रमे त
 दितिहासप्रकाश विद्वद्भ्युरेव सशोधका विद्वांस । एतदतिरिक्तमप्येकं नाम तत्रैव
 प्रकरणे 'प्राकृतपिङ्गल'मिति दृष्ट, पर प्रायस्तच्छन्दोविषयक स्यादिति
 मत्वास्माभिरुपेक्षितम् । तदिदं प्राकृतं मागधी शौरसेनी पैशाची-महाराष्ट्री-
 त्यादिभेदेन षड्विधमिति षड्भाषाचन्द्रिकादिपुस्तकदर्शनादनुमीयते । नैत
 स्मिन् विषये प्रपञ्चयतेऽधिकम् ।

किञ्च श्रीहेमचन्द्राचार्योऽपि कचित्स्थले समुल्लिखितवान् श्रीश्रुतसागर-
प्रणीतमौदार्यचिन्तारत्नाभिधं पुस्तकमेकं प्राकृतभाषीयम् । “प्राकृतप्रकाश
प्राकृतमञ्जरी”स्थानि सूत्राणि समानानि । “प्राकृतव्याकरणवृत्ति-षड्भाषा
चन्द्रिकयो” सूत्राणि समानतामावहन्त्यपि पूर्वस्माद्विज्ञानि । सिद्धहेम-
शब्दानुशासनाख्यहेमचन्द्रव्याकरणास्य तु भिन्नान्येव सन्ति सूत्राणि ।

मुद्रिते चाऽस्मिन् पुस्तके श्रीत्रिविक्रमदेवोपक्षे ससूत्रवृत्तिके प्राकृत
व्याकरणरूपे-१ सूत्राष्टाध्यायी, २ सूत्रानुक्रमशिका, ३ प्राकृतसूत्रवृत्तिगत
पद्यानुक्रमणी, ४ प्राकृतशब्दानुक्रमशिका, ५ शुद्धिपत्र चेति पञ्च विषया
संगृह्य निवेशिता सन्ति । तदिदं पुस्तकं विदुषा प्रेमपात्र स्यादेवेति
बाढ विश्वसिम ।

पराधीने भारते मुद्रितचरमप्येतत्पुस्तकं सम्प्रति भूमिकासम्भूषित
सत् स्वाधीने भारतवर्षे प्राकाश्यमुपगच्छतीति सर्व एव भारतीया प्रसन्ना
स्युरेव । प्राकृतभाषादिसम्बन्धेन षड्भाषाचन्द्रिकासम्पादका इतरेऽपि
केचन समालोचितवन्तः । केचनाऽन्येपि तदर्थं प्रयतमाना सन्ति विद्वांसः
इति मौनमेव समाश्रीयतेऽस्माभिरत्र विषये ।

यदनुग्रहेण वाङ्मयस्य सेवनेऽभिरुचिस्तत्प्रवृत्त्यभिमुखी मतिश्च सम
जायत, त परमेशान, “गुरुर्ब्रह्मा”-इत्यादिवचनकदम्बसमुद्बोधित म० म०
पं० श्रीलक्ष्मणाशक्तितैलङ्ग, साहित्याचार्यश्रीभालचन्द्रशास्त्रिमानवल्लीस्वरूप
गुरुद्वयात्मान परम देव च स्मार स्मार विरमान्यमुष्मात् प्रस्तावनालेखन
व्यापारादिति शिवम् ।

वाराणसी नगरी,
कार्तिकशुक्लैकादशी,
स० २००७

विदुषा वशवदः—
श्री जगन्नाथशास्त्री होशिंग्गः
(साहित्याचार्य)

प्राकृतसूत्राध्यायत्रयी ।

प्रथमाध्याये—

प्रथमः पादः ।

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
२ सिद्धिलोकाच्च	१	६ धनुषि वा	३२
२ अनुक्तमयशब्दानुशासनवत्	२	६ स शाश्विषि	३३
२ संज्ञा प्रत्याहारमयो वा	३	६ स आयुरप्सरसो	३४
२ सुप्स्वादिरन्त्यहला	४	६ दिक्प्रावृषी	३५
२ ह्रस्व	५	७ क्षरदामत्	३६
२ विदीध	६	७ तु सन्निगणभवन्तजम्मणमहता	३७
२ क्षपसा शु	७	७ यत्तत्सम्पन्नित्वकपृथको मल	३८
३ स समास	८	७ मोऽधि वा	३९
३ आदिः क्षु	९	७ बिन्दुश्च	४०
३ गो गणपर	१०	७ हलि लणनानाम्	४१
३ द्वितीयं कु	११	७ स्वरेभ्यो वक्रादौ	४२
३ संयुक्तं स्तु	१२	८ क्त्वासुपोस्तु सुणात्	४३
३ तु विकल्पे	१३	८ लुक् मासादौ	४४
३ प्रायो लिति न विकल्पः	१४	८ सत्कृतस्कारे	४५
३ शिति दीध	१५	८ वे तु किञ्चुके	४६
३ सानुनासिकोच्चारं क्षिप्	१६	८ वर्गऽन्त्य	४७
३ बहुलम्	१७	९ विशतिषु त्या श्लोपश्च	४८
४ विहौ मिथः से	१८	९ नाम्नि सिंहदन्त	४९
४ सन्निवृत्तवपदे	१९	९ सनमदामशिरोनभो नरि	५०
४ न यण्	२०	९ क्षरत्प्रावृट्	५१
४ पङ्कः	२१	९ अक्षयर्थकुलाद्या वा	५२
५ शेषेऽच्यव	२२	९ छीवे गुणगा	५३
५ तिङ्	२३	१० क्षियामिमाक्षलिगाः	५४
५ लोपः	२४		
५ अन्त्यहलोऽअद्वौ	२५		
६ निर्दुरि वा	२६		
६ अन्तरि च नाधि	२७		
६ शि हल्लुक् नपुनरि तु	२८		
६ अविश्रुति क्षियामाश्च	२९		
६ रो रा	३०		
६ ह क्षुत्ककुभि	३१		

द्वितीयः पादः ।

१० निष्प्रती ओपरी मात्पस्थोर्वा	१
१ आदे	२
१० लुगव्ययत्यदाद्यात्तद्व	३
११ वाकाव्यवर्ण्ये	४
११ अपे पदात्	५
११ हते	६
११ तोऽच	७

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्का	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्का
११ षोडशयवरशोर्वि	८	१७ रस्तिस्तिरौ	४४
१२ हे दक्षिणेऽस्य	९	१७ इतौ तो वाक्यादौ	४५
१२ तु सप्तद्वयादौ	१०	१७ वेष्टुन्निधिलयो	४६
१२ स्वप्रादाविल्	११	१७ उ युधिष्ठिरे	४७
१२ पक्काङ्कारललाटे तु	१२	१७ द्विनाक्षुप्रवासिषु	४८
१३ सप्तपण फोः	१३	१८ सु निर्झरद्विधाकृजोरोन्ना	४९
१३ मध्यमकतमे च	१४	१८ ईत कापमीरहरीतक्योलौलौ	५०
१३ हरे त्वी	१५	१८ गमीरग इत्	५१
१३ उल् ध्वनिगवयविव्वचि व	१६	१८ वा पानीधगे	५२
१३ जो गोऽनिन्नादौ	१७	१९ उल् जोर्ण	५३
१३ स्तावकसालने	१८	१९ तोर्थे अल्	५४
१३ चण्डलपिङ्गते णा वा	१९	१९ विहीनहीने वा	५५
१३ प्रथमे पयोः	२०	१९ पल् पीठमीठकीहवापीयूषविभीतके-	
१४ आर्षायां यः सञ्जामूल्	२१	हवापीडे	५६
१४ आसारे तु	२२	१९ त्वदुत्त उपरिगुल्के	५७
१४ योऽन्तर्वेल्	२३	१९ मुकुलादौ	५८
१४ पारावते तु फो	२४	१९ रो मुकुटीपुरुषयोरित्	५९
१४ उत्करवल्लीद्वारमात्रचि	२५	१९ क्षुत् इत्	६०
१४ वाक्यादौ	२६	२० दोदोऽनुत्साहोत्सन्न उच्छसि	६१
१४ वाद् उदोत्	२७	२० दुरो रल्लकि तु	६२
१४ त्वपि	२८	२० सुभगसुसले	६३
१५ ओदात्त्यां पङ्क्तौ	२९	२० ह्यौत् कुम्भले	६४
१५ फोः परस्परममत्कारे	३०	२० स्तौ	६५
१५ पद्मे मि	३१	२० सूक्ष्मेऽहोत्	६६
१५ त्वर्षो	३२	२० अल् दुक्कले	६७
१५ ईल् जलवाटस्त्यानयोरात्	३३	२१ ईदुब्बडे	६८
१५ इत्तु सवादौ	३४	२१ उल् कण्डूयतिहन्मद्वातूले	६९
१५ आचार्ये चो ह्य	३५	२१ वा मधूके	७०
१५ वयामाके म	३६	२१ ह्येन्नुपरे	७१
१५ न वाव्ययोत्सातादौ	३७	२१ ओल् स्थूणावृणमूल्यतृणीरकूपं	
१६ वणि वा	३८	गुह्यचीकृष्माण्डीताम्बूलीषु	७२
१६ स्वरल्प बिन्द्वमि	३९	२१ क्रतोऽत्	७३
१६ संयोगे	४०	२१ आह्वा मृदुत्वमृदुकृशासु	७४
१७ त्वेदित	४१	२१ ह्यल् कृपगे	७५
१७ मिरायां कित्	४२	२२ मङ्गसृगाङ्गसृत्युचष्टमष्टणेषु वा	७६
१७ मृषिकविभीतकहरिद्रापथिपृथिवी		२२ पृष्ठेऽनुत्तरपदे	७७
प्रतिष्ठत्यत्	४३	२२ उल् वृषमे वुः	७८

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
२२ वृन्दारकनिवृत्तयोः	७९
२२ ऋतुगे	८०
२३ गौणान्त्यस्थ	८१
२३ बहुन्मातु	८२
२३ बृष्टिपृथक्प्रदक्षमण्वक्तवृष्टे	८३
२३ तु बृहस्पती	८४
२३ उद्गोष् सृषि	८५
२३ धूम्र हृदेक	८६
२३ विराहते	८७
२३ हस्तेरि सा	८८
२४ केवलस्थ रिः	८९
२४ दधयकर्साक्रानि	९०
२४ ऋतुकृशकृष्णविशेषभे वा	९१
२४ कर्त्तव्य इलिः	९२
२४ अपेटाकेसरदेवरसैश्ववेदनास्वेच स्तिवत्	९३
२४ सैम्भवयासैम्बरे	९४
२५ एवसरोरुहमनोहरप्रकोष्ठातोषा न्योन्ये वक्ष को	९५
२५ कौक्षिक उत्	९६
२५ बाण्डगेषु	९७
२५ गन्धउदाईत्	९८
२५ ऊ स्तेने वा	९९
२५ सोच्छ्वासे	१००
२५ ऐव पृक्	१०१
२५ अह तु बैरादौ	१०२
२५ दैत्यादौ	१०३
२६ नाच्यावः	१०४
२६ गौरव आत्	१०५
२६ पीरगे चाडत्	१०६
२६ उच्चैर्नीचैस्तोरज	१०७
२६ ई छैष	१०८
२७ वा पुआट्याथा	१०९

तृतीय पादः ।

२७ पुस्तकालय त्रयोदशगेडच
२७ कदले तु
२७ कर्णिकारे फो:

पृष्ठे	सूत्राणि	सूत्राङ्का
२८	नवमालिकावदरनवफलिका पूगफळपूतर ओळ	४
२८	तु मयूरचतुथचतुवारचतुर्दशचतु गुणमयूखोल्लखलसुकुमारोदूखल लवणकुतूहले	५
२८	निषण्ण उमः	६
२८	अस्तोरखोरच	७
२८	प्रायो लूक् कगचजतदपयवाम्	८
२९	नाय पः	९
२९	यष्टुतिर	१०
३०	कामुकयसुनाधासुण्डातिमुक्के मोक् लूक्	११
३०	सोऽपुष्पकुञ्जकपूरकोले कोः	१२
३०	छागभृङ्गलिकिराते लकचा	१३
३०	वकादौ ग	१४
३०	सो कन्दुकमरकतमदकले	१५
३०	पुंनागभगिनीचन्निक्कासु म	१६
३१	शीकरे तु भहौ	१७
३१	ऊत्वे सुभागतुभंगे व	१८
३१	निकषरूपटिकचिकुरे ह	१९
३१	खवथधमाम्	२०
३१	थ पृथाक तु	२१
३१	सो खचितपिशाचयो सल्लौ	२२
३२	सो जटिले	२३
३२	दोर्बेडिशायौ क	२४
३२	रुफटिके	२५
३२	करङ्कोडे	२६
३२	ह कैटभशाकटसटे	२७
३२	ठ	२८
३२	पिठ्ये हस्तु रझ ह	२९
३२	लळ डोऽनुजुगे	३०
३३	टो क	३१
३३	भैतस इति तो	३२
३३	प्रतिगेऽप्रतीपगे	३३
३३	दशदहो	३४
३४	वृग्भदरदर्भगदर्भवृदशदर्भदाह वोहवृदोकादण्डकदने तु	३५

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
३४ तुच्छे चछौ	३६
३४ टल् असरवृत्तत्परतगरे	३७
३४ ह कातरककुर्दावतस्तिमातुलिङ्गे	३८
३४ तु वसतिभरते	३९
३४ छः पलितनितम्बकदम्बे	४०
३४ वोहृदप्रदीपशातवाहनातस्याम्	४१
३४ रल् सठस्यादौ	४२
३९ अद्भुते कदल्याम्	४३
३९ कवथिते खोर्वः	४४
३९ पीते के वा	४५
३९ को वीपि	४६
३९ वः पृथिव्योषधिनिशोषे	४७
३९ प्रथमशिशिलमेधिशिशिरनिषधेषु	४८
३९ णर्विना रुदिते	४९
३९ णो वातिसुफके	५०
३६ गभिते	५१
३६ न	५२
३६ आदेस्तु	५३
३६ नापिते ण्ह	५४
३६ पो वः	५५
३६ फ पाटिपरिचपरिक्षापक्षपनस	
पारिभद्रेषु	५६
३७ नीपापीडे मो वा	५७
३७ रल् पापद्धौ	५८
३७ प्रभूते व	५९
३७ फल्य भहौ वा	६०
३७ मो व	६१
३७ क्वमौ कबन्धे	६२
३७ विसिन्था म	६३
३७ वो भल्य कैटमे	६४
३७ त्वमिमन्यौ म	६५
३७ मन्मये	६६
३८ तु वो विषमे	६७
३८ यो जद् तीयामीयोसरीयकृत्येषु	६८
३८ हन् मयटि	६९
३८ छायाया होऽकान्तौ	७०
३८ वह्या कल	७१

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
३८ कतिपये वह्नौ	७२
३८ अथपरे तो युष्मदि	७३
३९ आदेज	७४
३९ म्यो बृहस्पतौ तु बहोः	७५
३९ रो डा पर्यागे	७६
३९ को जठरवठरनिष्ठरे	७७
३९ हरिद्रादौ	७८
३९ किरिधरे ड	७९
४० खोः करवीरे ण	८०
४० को लकाटे च	८१
४० काहलकाङ्गलकाङ्गूले वा	८२
४० स्थूलरल्लतक्षौव	८३
४० बो म शबरे	८४
४० नीवीस्वप्ने वा	८५
४० हस्य वो विन्दोः	८६
४० वो सल्	८७
४० प्रत्यूषदिवसदशपावाणे तु हः	८८
४१ खुषार्या ण्ह को	८९
४१ छल् षट्कामीसुवाशावससर्पणे	९०
४१ सिराया वा	९१
४१ लुक् पावपीठपादतनदुर्गादेव्युहु	
म्बरेऽचान्तर्द	९२
४१ ज्याकरणप्राकारागते कगो	९३
४१ पृथमेवदेवकुलप्रावारकयावज्जी	
वितावटावममानतावति व	९४
४२ ज्योदनुजवधराजकुलभोजन	
कालायसकिसलयहृदयेषु	९५
४२ अपतौ धरो गृहस्थ	९६
४२ स्त्रीभगिनादुर्गाहृत्त्वमितानामित्थी	
बहिणीवृथाविकला	९७
४२ उभयाधसोरवहृदौ	९८
४२ मलिनधृतिपूर्ववैद्व्याणा सहल	
विहीप्रमिवेकालमाः	९९
४२ स्मरकद्बोरीसरकारौ	१००
४३ बाह्मिर्बाह्मो बहिष	१०१
४३ कुरो गौणेपवः	१०२
४३ पृष्टिपुसाहे हदानीमः	१०३

पृष्ठ	सूत्राणि	सूत्राङ्काः
४३	तियक्पदातिशुकेस्तिरचिकपाइक सिप्पि	१०४
४३	गोणाथाः	१०५
	तुरीय पाद ।	
४५	स्तोः	१
४५	वा रफे गा	२
४५	शुक्के क	३
४५	क शकमुकदृष्टदुत्वकणेवु	४
४५	क्षेवकगे खळ	५
४५	कककोनांनि	६
४५	दुख कर्षणे	७
४५	क्ष	८
४५	स्थाणावहरे	९
४५	स्कन्दतीक्ष्णशुके गु खोः	१०
४५	स्तम्भे	११
४७	थकल्प-दे	१२
४७	स्त्यानवस्तुथै च तु ट.	१३
४७	ड	१४
४७	वितस्थुकास्थयधनार्थे	१५
४७	च कृत्तिचत्तरे	१६
४७	तयोऽचैत्ये	१७
४७	श्वेर्वृक्षिके ज्जुवां	१८
४७	उत्तसवक्कुल्लुकसामर्थ्ये छो वा	१९
४७	क्षमायां कौ	२०
४८	क्षण उत्सवे	२१
४८	रूपहादौ	२२
४८	ध्यक्षत्सप्तामनिश्वके	२३
४८	वाच्यधी जः	२४
४८	त्वभिमन्थौ जजौ	२५
४८	ध्यद्योर्झक	२६
४८	साधवसे	२७
४९	ध्वजे वा	२८
४९	हन्धौ	२९
४९	तत्स्याभूतादौ टः	३०
४९	प्रवृत्तस दष्टमृत्तिवृत्तेष्टापत्तन कदधितोद्रे	३१
४९	वा न्तन्धौ मन्धुचिन्हयो	३२

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
४९ कल् फोर्मवितविच्छदैछादिकपद वितदिगतसमद	३३
५० होऽर्धद्विभ्रान्मृगिन तु	३४
५० दग्धविदग्धवृष्टिर्दृष्टावृद्धे	३५
५० पञ्चदशदत्तपञ्चाशति णः	३६
५० ज्ञप्तोः	३७
५० स्तवे थो वा	३८
५० रो ह्रस्वोत्साहे	३९
५० स्तः	४०
५० पर्यस्ते टश्च	४१
५० वात्मभल्मनि प	४२
५१ इमकमो	४३
५१ प्यल्फोः फः	४४
५१ भीष्मे	४५
५१ इलेष्मबृहस्पतौ तु फोः	४६
५१ र्गो मः	४७
५१ म्म	४८
५१ ताञ्जन्नयोर्भः	४९
५१ ऊर्ध्वं भो वा	५०
५१ ह्र	५१
५१ भश्च विह्वले	५२
५२ काकमीरे म्भः	५३
५२ लो वार्धे	५४
५२ र्यं सौकुमार्यपर्यस्तपर्यागे	५५
५२ अररिभरिजमाभ्र्ये	५६
५२ डेरो ब्रह्मचर्यसौन्दर्ये च	५७
५२ वा पर्यन्ते	५८
५२ धैर्ये हः	५९
५२ त्वय्यद्वाराईशौणीर्ये	६०
५२ बाष्पे होऽङ्गुणि	६१
५३ काषापणे	६२
५३ नवा तीर्थदुःखदक्षिणदीर्घे	६३
५३ कृष्माण्ड्या ण्डश्च तु ल	६४
५३ त्वच्यवृद्ध्या कविचछजशा	६५
५३ ह्यो छहः	६६
५३ इमज्मल्महासल्मररश्मौ ह्यः	६७
५३ पक्ष्मणि	६८

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
१४ वनष्णस्नहृक्षणा ण्हः	६९	१९ वमारत्नेऽन्त्यहल	९६
१४ सूक्ष्मे	७०	१९ स्नेहाग्न्योर्वा	९७
१४ भाविलष्टे लघौ	७१	१९ शीर्षतसवक्षेष्चित्	९८
१४ ठडौ स्तब्धे	७२	१९ हर्षामषभाक्षीक्रियापरामका	
१४ तो दो रश्मिरब्धे तु	७३	कृत्स्नविद्यार्ह	९९
१४ सो बृहस्पतिवनस्पत्यो	७४	१९ स्याद्भयचैत्यचौर्यसमे यात्	१००
१४ षोडश्वो स्तम्भसमस्तनित्पृह		१० लावलीवेष्टु	१०१
परस्परवमशानवमभौ	७५	१० नात् स्वप्ने	१०२
१४ ऋत्य हरिश्च त्र	७६	१० स्निग्धे त्वदितौ	१०३
१४ कगदहतवप (क) पक्षोरुपयत्रे	७७	१० कृष्णे वर्णे	१०४
१५ कवरामधश्च	७८	१० अर्हत्युक्त	१०५
१५ मनयाम्	७९	१० सन्ध्यामे	१०६
१५ धात्रीमे रस्तु	८०	१० क्षुप्ने रात्	१०७
१५ हस्य मध्याह्ने	८१	११ एकावि ष्व स्वे	१०८
१५ शो ओऽविज्ञाने	८२	११ वा छाम्मुखद्वारे	१०९
१५ शोद्वारे	८३	११ ईत् ज्याथाम्	११०
१५ रात्रौ	८४	११ ह्रस्व महाराष्ट्रे होठ्यस्य	१११
१५ रितो द्विस्वल्	८५	११ स्नोराकाने	११२
१५ षोषादेशस्याहोऽचोऽक्षोः	८६	११ वाराणसीकरेण्वा रणो	११३
१७ दीर्घाक्ष	८७	११ कलाटे ढकोः	११४
१७ कर्णिकारे णो वा	८८	११ हृदे दहया	११५
१७ छष्टष्टुम्ने	८९	११ चलयोरचकपुरे	११६
१७ वा से	९०	११ हो शोर्वा	११७
१७ प्रमुक्तो	९१	१२ कषुके हलो	११८
१८ दैवगेषु	९२	१२ रकोहरिताले	११९
१८ तैलादौ	९३	१२ दर्वाकरनिवहौ दन्विभरणिहवौ	१२०
१८ पूर्वमुपरि वर्गस्य युज	९४	१२ गहिमाद्या	१२१
१९ प्राक् वलावाहक्षशाङ्गे हलोऽत्	९५		

द्वितीयाध्याये—

प्रथम पाद ।

१५ मन्तमणवन्तमाआलुआलहरहल्ल		१६ छस्यात्मनो णमः	६
उल्लहन्ता मनुपः	१	१६ हित्थहात्मका	७
१५ वतुपो वित्तिममेतल्लकपेतथत्तवः	२	१६ केर हृदमथ	८
१५ किमिदमश्च वेत्तिमडितिल्लेहहम्	३	१६ राजपराद् डिकडकौ च	९
१५ ह्रस्वः पथो गत्य	४	१६ वेत्तवो युष्मदस्मदोऽण	१०
१६ कस्य सर्वाङ्गात्	५	१६ वर्षतोः	११

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
६७ तैलस्यानङ्गोलाद् डेलः	१२	७६ भदि विकल्पविवादस्यनिश्चय	
६७ त्वस्य तु डिमात्तणौ	१३	पश्चात्तापे च	४८
६७ दोत्तो तस	१४	७६ सम्भाषणरतिकल्हे रे अरे	४९
६७ एकाहः सिसिआहमा	१५	७६ हरे क्षेपे च	५०
६७ लहुत्तः कृत्वसुचः	१६	७६ धृ कृत्सायाम्	५१
६७ मवे डिलोछडौ	१७	७६ क गद्वाविस्मयसूचनावेपे	५२
६७ स्वाथ तु कश्च	१८	७६ पुणरुत्तं कृतकरणे	५३
६८ उपरेः संखयाने ललक	१९	७७ हुं खु निश्चयविस्मयवितर्के	५४
६८ नवैकाद्वा	२०	७७ णवि वैपरीत्ये	५५
६८ मिश्राविक्रमश्च	२१	७७ वेक्ये विवादभयवारणे	५६
६८ छनैलो लिङ्ग	२२	७७ आमन्त्रणे वेक्ये च	५७
६८ मनाको डभ च वा	२३	७७ वा सख्या मामिहलाहले	५८
६८ रो दीर्घात्	२४	७७ दे संमुखीकरणे च	५९
६८ हुमभरुमभौक भ्रुवः	२५	७८ ओ पश्चात्तापसूचने	६०
६९ को वा विद्युत्पन्नपीतान्धात्	२६	७८ अणणाई नमर्थे	६१
६९ स्वादे स	२७	७८ निश्चयनिर्धारणे बल	६२
६९ ईरः कीताद्यथरुच	२८	७८ मणे विमर्शे	६३
६९ तुमचुआणतूणाः क्त्वा	२९	७८ माह माथे	६४
६९ वरहत्तगाल्लुनाद्यौ	३०	७८ अलाहि निवारणे	६५
७३ अवययम्	३१	७८ लक्षणे जेण तेण	६६
७३ आम अम्युपगमे	३२	७८ त्वाववापोता	६७
७३ तं वाक्योपन्यासे	३३	७९ उ को उपे	६८
७३ णहचेअचिअन्न एवार्थे	३४	७९ प्रत्येकमः पाडिएक पाडिके	६९
७४ इद्धि निवदे	३५	७९ स्वयमो अण्णणा	७०
७४ वर अज्जउत्तपे वा	३६	७९ एकसरिअं अदिति सम्प्रति	७१
७४ किणो प्रश्ने	३७	७९ इहरा इतरथा	७२
७४ निवपिविविअवन्न इवार्थे	३८	७९ सुधा मोरडछा	७३
७४ किरहरहिर किलार्थं	३९	७९ अयि दे	७४
७४ अन्नो आन्नर्थे	४०	७९ उअ पवय	७५
७९ अन्नो पश्चात्तापसूचनादु जसम्भा		७९ हुजेरा पावपूणे	७६
षणापराभानन्वादरखेदविस्मय		८० प्याद्या	७७
विषादभये	४१		
७९ हुं पृच्छादाननिवारणे	४२	द्वितीय पाद ।	
७९ वणे निश्चयानुक्रम्यचिकल्पे	४३	८० वीणसार्थोत्तद्वि सुपो मस्तु	१
७९ सम्भावने अह च	४४	८० अम	२
७९ आनन्तय णवरिअ	४५	८० इल्लुजवशासो	३
७९ केवले णवर	४६	८० णशाम	४
७९ भव ग्रहणार्थे	४७	८० हिंहिं हिंसि	५
		८१ हितोत्तोवादु कसिस्	६

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
८१ सुतो म्यसः	७	८७ दापो डे	४९
८१ दिदौ सोदु कसौ	८	८७ इस्वलीवूतः	४६
८२ सोल्लुक्	९	८८ किय	४७
८२ कसोऽसियां सः	१०	८८ उहतां त्वस्वमामि	४८
८२ केमिः	११	८८ आर सुपि	४९
८२ असो को विसर्गः	१२	८८ मातुराभरा	५०
८२ सोः	१३	८८ संज्ञाधामर	५१
८२ वैतत्तद	१४	८९ आ सौ वा	५२
८२ कसैः वल्लुक्	१५	८९ राञ्च	५३
८२ केडे	१६	८९ टो णा	५४
८३ कसिसो हि	१७	८९ अवससुक्कसिक्कसां णोक्	५५
८३ टो वेणक्	१८	८९ णोणा विप्पिदना ज	५६
८३ दिवां म्यसि	१९	८९ इणममामा	५७
८३ शस्येप्	२०	९० भिरुभ्यसाम्पुप्खीत्	५८
८३ भिरुभ्यस्सुपि	२१	९० कसुक्कसिदो णोणोर्बप्	५९
८३ इदुतोर्दिः	२२	९० पुस्याणो राजवञ्चान	६०
८४ चतुरो वा	२३	९० टो वात्ममो णिआणइआ	६१
८४ पुसो जसो डडडओ	२४	९१ सवादेज्जसोऽतो डे	६२
८४ डवो डतः	२५	९१ केस्थस्सिस्मि	६३
८४ णो वासअ	२६	९१ अनिदमेतदस्सु कियत्तद	
८४ वृत्तपि कसिक्कसोः	२७	जियां च हि	६४
८४ टो णा	२८	९१ आमां कसिं	६५
८५ वल्लुगवपि सो	२९	९१ किंत्तज्जयो सक्	६६
८५ मक् लुगसम्बुद्धर्नपः	३०	९१ कियत्तज्जयो कस्	६७
८५ विनशिशिक् जक्कसोः	३१	९२ ईत सेसार	६८
८५ षोड्ढु विज्यां सु	३२	९२ विरिआडाहेडाला काळे	६९
८५ कसे शक्काशियो	३३	९२ म्हा कसे	७०
८६ टाक्किसाम्	३४	९२ किमो डोलडिणो	७१
८६ नातः आ	३५	९२ डा तदस्सु	७२
८६ पुसोऽजातेर्लीज्वा	३७	९२ इदमेतत्तिकियत्तदुभ्यडो विणा	७३
८६ ङीप प्रत्यये	३८	९३ क्वचित्सुपि तदो ण	७४
८६ हरिद्राज्जाये	३९	९३ अतसि च किमो कक्	७५
८६ कियत्तदोऽस्वमामि सुपि	४०	९३ इदम इम	७६
८७ स्वस्रगात् डाक्	४१	९३ पुसि सुवा त्वथं जियामिभिआ	७७
८७ डोवल्लुको वु सम्बुद्धेः	४२	९३ अस्सुस्सिहिस्से	७८
८७ ऋदन्ताङ्गः	४३	९३ दाससि णः	७९
८७ नाग्नि वरम्	४४	९३ इहेणं कयम	८०

पृष्ठ सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठ सूत्राणि	सूत्राङ्काः
१४ न स्थः	८१	९९ मर्मणेमआहममप दा	३१
१४ छीये स्वमेदमिणमिणमो	८२	९९ णेअम्हेअम्हाअम्हेअम्ह मिसा	३२
१४ किं किं	८३	९९ महुमममहुमज्ज कसौ	३३
१४ तदिवमेतदां सेसिं तु कसामा	८४	९९ अहुमम म्यसि	३४
१४ पत्तोपत्ताहे कसिनैतद्	८५	९९ अम्हमज्जममहुमहुमहुमे	
१४ थ रेळ	८६	च कसा	३५
१४ एतो म्मावदितौ वा	८७	१०० अम्हेअम्होअम्हाणममाणमहाण	
१९ सुनैसइणमोइण	८८	मज्जाणमज्जाआवाणणेणो आमा	३६
१९ तस्सौ सोअ्छीये तदथ	८९	१०० अम्हमममज्जमह किपि	३७
१९ सुण्यवसोअु	९०	१०० चत्तरो जइमस्म्यौ चत्तरोचत्तारो	
१९ अहद्वा सुना	९१	चत्तारि	३८
१९ इमाओ म्मो	९२	१०० तिणिण जे	३९
तृतीयः पाद ।		१०० दोणिणदुवेवेणिण हे	४०
१६ युज्मत् सुना तुवतुंतुमहु	१	१०० दोवे ठादौ च	४१
१६ अमा तुमेतुप च	२	१०१ ति जे	४२
१६ असा भेतुभेतुय्हेउय्हेतुअ	३	१०१ अहं सेययाया आमो	
१६ आसा वो च	४	अविधातिगे	४३
१६ दा भेतवेदितुमंतुमह	५	१०१ द्विवचनस्य बहुवचनम्	४४
१६ क्खिआम्मां तुमपुत्तइतुपुत्तमाइतुमे	६	१०१ ठेसो कम्	४५
१६ तुअतुहिंतोतुय्हे कसिना	७	१०१ तादर्यो वेस्तु	४६
१६ तुतुह किपुअसौ	८	१०१ वधात् डाह च	४७
१७ तुवतुमतुहतुअ	९	१०२ कचिदसादे	४८
१७ मिसा भेतुअमेयुअमेयुय्हेहि		१०२ अस्ताद्योर्हिप्	४९
तुय्हेहि	१०	२०२ कलिसट्ठाअ	४०
१७ अम्होय्हेतुय्हेतुअ म्यसि	११	१०२ किपोअु	४१
१७ तुअमोअमोय्हेतुहतुईतुह		१०२ लुक् क्यङोर्यस्य तु	४२
तुमईतुवतुमतुमेपुसाइतुमो		तुरीयः पाद ।	
देतेदितुहप कसा	१२	१०३ अट्ठित्तिआविजेअ	१
१८ तुम्हाणतुअभेतुअमाणतुमाण		१०३ सिप्थास्सेसि	२
तुवाणतुहाणतुअभवोभे त्वामा	१३	१०३ मिमिबिटौ	३
१८ वा अमो म्हुअमौ	१४	१०३ सिमो न्तिन्तेहरे	४
१८ अस्मात् सुना अम्हिहमहअ		१०३ थअमित्याहवौ	५
महुमहुम्यम्मि	१५	१०३ मोमसु मसमहिअ	६
१८ मोभेवअं असा	१६	१०४ अत एवेअसे	७
१८ अम्हेअम्होअम्ह	१७	१०४ त्वत्तेहोअोअि ममोमिना	८
१८ णे च आसा	१८	१०४ सिना विस	९
१९ भेणेणंमिमिमममम्यह		१०४ तिआत्थि	१०
मम्हामह अमा	१९	१०४ णिजदेवावावे	११
१९ मिसहममाहमपमे क्खिटा	२०	१०४ अण्ण्यादेरविवां	१२

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
११७ छिप्य स्पृशतेः	८८	१२२ क्रियः कीणः	१२२
११८ वीसल् दशोः	८९	१२२ केच वे	१२३
११८ वचेर्द्वचः	९०	१२२ स्त्यस्सम खा	१२४
११८ ईअहजौ यक्	९१	१२२ ऋो ध्रुमोव	१२५
११८ स्पृहवृजो सिहृदुमौ णिचो	९२	१२२ स्थष्टकुुरौ	१२६
११८ निवृपतोणिहोडो वा	९३	१२२ निरप्यथकठाचिह्वा	१२७
११८ अवलोढयोदुमोगौ	९४	१२३ विस्मरः पम्हसवीसरौ	१२८
११९ अमवेष्टयोस्तालिअटपरिआलौ	९५	१२३ कृपो णिजवहः	१२९
११९ रावो रअथतेः	९६	१२३ जाणमुणौ ज्ञ	१३०
११९ तुलिडोवयोरोहामरक्खोलौ	९७	१२३ धो दहअव	१३१
११९ आसंघः सेभावे	९८	१२३ स्पृशिश्चिवाल्लक्खफरिसफास	
११९ अपरल्लिवणामपञ्चुप्पा	९९	फंसालिहच्छिहान्	१३२
११९ गुल्लुक्खोत्थधोव्वेल्लोललाला		१२३ फक्कस्थक्क	१३३
उन्नमेः	१००	१२४ वलाच सलाह	१३४
११९ प्रकाशेणुव्वः	१०१	१२४ यिप्पस्तुप	१३५
११९ णिहुव कमे	१०२	१२४ भियो भाभिहौ	१३६
१२० नधोर्विप्पगालनासवपकाव		१२४ भुजिरणभुज्जकम्मसमाण	
हारवविउडा	१०३	चमडक्खुजेमजिमान्	१३७
१२० वल आरोपे	१०४	१२४ जृम्मेअवेर्जम्भा	१३८
१२० विरेचेरोल्लुडोल्लुडडपल्लत्था	१०५	१२४ जुज्जुज्जुप्पा युजेः	१३९
१२० कम्पेर्विच्छोलः	१०६	१२४ ज्जो जाजम्मौ	१४०
१२० रोमन्थेरोगगालवरगालौ	१०७	१२४ डत्थक्क डच्छले	१४१
१२० ड्हावेरोव्वाक्कपक्खालौ	१०८	१२५ धृण्णुम्मपहल्लुल्ला	१४२
१२० मिअमीसालमेळवौ	१०९	१२५ लिम्पो लिपः	१४३
१२० छादेनूम्मनुमव्वाल्डक्कपक्खाल		१२५ आदेर्होडपक्खोडौ	१४४
सन्तुमा	११०	१२५ ने सदेमज्ज	१४५
१२१ अणुक्कधोक्कौ विज्ञापेः	१११	१२५ पुक्क पुक्के	१४६
१२१ परिवाडो घटेः	११२	१२५ गण्ठो ग्रन्थे	१४७
१२१ दशोदावदक्खवदसाः	११३	१२५ तुवरजअडौ रवरे	१४८
१२१ प्रस्थापे पेह्वपेडुवौ	११४	१२५ अतिळिः तुर	१४९
१२१ थापेजव	११५	१२५ तुरः वातुतिळि	१५०
१२१ विकोशोः पक्खोड	११६	१२५ पयसेः पल्लहपलोहपल्लत्थाः	१५१
१२१ गुंड डक्खूलेः	११७	१२६ ख्व्वातेमलपरिहृल्लुपक्काड	
१२१ तडेराहोडविहोडौ	११८	चड्डुम्मडा	१५२
१२१ लहादेरवअच्छलणिचक्ख	११९	१२६ वशिरोअक्खणिअच्छावआच्छ	
१२२ निर्मेर्निम्मवनिम्ममाणौ	१२०	चज्जावअज्जमपुल्लअपुलोअ	
१२२ आच्छीकोज्जिः	१२१	देक्खावअक्खपेच्छावआस	
		पासणिअसक्खावक्खान्	१५३

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
१२६ शरपञ्चशरपञ्चद्वयखिरणिद्वयम्		१२६ न्यसेर्णिमणुमौ	१९६
णिब्बला क्षरे	१९४	१२६ ग्गेणिक्वारोण्हवल्हरपग्गा	
१२६ कासेरवाद्वास	१९५	द्विपञ्चुआ	१९७

तृतीयाध्याये-

प्रथम पादः ।

१२७ होह्ववहवा भवेस्तु	१	१३० साहहसाहरो संवु	३०
१२७ पृथक् रूपे णिब्बद	२	१३० ओहिरोगवौ निव्र	३१
१२७ प्रमौ हुप्प	३	१३० उद्ध ओल्लमावसुमौ	३२
१२७ हु क	४	१३१ खो रंजरंठौ	३३
१२७ हुरचित्ति	५	१३१ कोकवोको व्याहु	३४
१२७ आप्राक्षिस्सनामाहवणिज्झरा		१३१ सन्नम आहळ	३५
व्भुत्ता	६	१३१ ओहरोसराववतरेस्तु	३६
१२७ रा वेळिय	७	१३१ शकेस्तरतीरपारववाः	३७
१२८ निना लिहळणिलुक्कणिलिअलिक्क		१३१ सोल्लपउल्लौ पवे	३८
लुक्कणिरवा	८	१३१ वेअद खवे	३९
१२८ सार प्रहु	९	१३१ णिब्बलो सुचेतुःत्ते	४०
१२८ प्रसुत्तवेळवअल्लौ	१०	१३२ अवहेडमोल्लणिलुंछोल्लिक्क-	
१२८ महमहो ग थे	११	दिसवरेअवच्छडा	४१
१२८ शरशरसुमरविम्वरहरहल्लुद्ध		१३२ सिअसिण्णौ सिवे	४२
पअरेपम्हुहा स्मरतेः	१२	१३२ रवेर्विडविडवावहोगगाहा	४३
१२८ वयाप्रेराअद्ध	१३	१३२ केवलाअसारवसमारोवहत्था	
१२८ निस्सुर्निह्रनिलदाववरहादा	१४	समारवे	४४
१२९ जाघेज्जंगः	१५	१३२ मस्सेराउद्धणित्तुवुद्धल्लुप्पा	४५
१२९ पट्टवोद्धल्लपिजा पिवे	१६	१३२ अनुप्रजते पडिअग्गाः	४६
१२९ धुवो धूज	१७	१३२ वज्जेवहववेळवज्जुरवोम्मच्छाः	४७
१२९ झण श्रणोते	१८	१३३ रोसाणोल्लसल्लुहल्लुच्छपुच्छ	
१२९ म्मेवोपव्वाअौ	१९	फुल्लफुल्लसवसल्लु माधे	४८
१२९ झण कुण	२०	१३३ अज्जेवेम्मअसुसुमूरमूरपविरज	
१२९ काणेक्षित्ते णिआर	२१	सूरसूडकरंजनिजविरा	४९
१२९ निहम्मो निदुद्ध	२२	१३३ गज्जेव्वुक्क	५०
१२९ अमे वापंफ	२३	१३३ छिक्को वृपे	५१
१३० सद्धानोऽवहम्मो	२४	१३३ तिजेरोसुक्कः	५२
१३० णिब्बलो मन्थुनौडमालिन्धे	२५	१३३ आरोलवमालौ पुज्जेः	५३
१३० गुल्लज्झाटौ	२६	१३३ कम्मवसुपभुजि	५४
१३० पअलल्लो कम्मववैथिल्लययोः	२७	१३३ पिडवमज्जि	५५
१३० क्षुरे कम्मः	२८	१३३ कज्जेज्जीह	५६
१३० णिल्लुच्छो निष्पत्ताच्छोटे	२९	१३४ राजे सहरेहच्छज्जिराववाः	५७

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
१३४ घटेगड	६८
१३४ समो गड	६९
१३४ हासेन स्फुटतेसुर	६०
१३४ मण्डेष्टिविडिकरिडचिचिचिछि	
चिचिआः	६१
१३४ मुडिस्वल्गुगणिल्लुकोन्ल्लोरोक्कुड	
ल्लुकोन्ल्लुडान्	६२
१३४ घुसलविरोलौ मन्थे	६३
१३४ वंसोत्थेधौ विवृतिरुधो	६४
१३५ गिह्वर आक्रन्देः	६५
१३५ मोअदोहालौ छिदेराळा	६६
१३५ गिल्लुरल्लुरगिल्लुरगिल्लुरल्लुहाव	
गिल्लुरोडा	६७
१३५ अह्म क्रये	६८
१३५ क्रयेवज्जपज्जसगवसाससाह	
पचवज्जपपिसुणबोछोव्वाळा	६९
१३५ हु खे गिल्लुरः	७०
१३५ निषेधेव्वकः	७१
१३६ जूर कुपे	७२
१३६ विसूरथ्व खिदे	७३
१३६ तद्दवविरल्लुतडतद्दास्तने	७४
१३६ गिर पचतेवळ	७५
१३६ सतपां झल	७६
१३६ ओअगसमानौ व्यापि	
समाप्प्यो	७७
१३६ गिरवो झुमुत्थाक्षिप्प्यो	७८
१३६ क्षिपिरद्वक्कपिरिहुळवत्तल्लुपेळ	
णोळुसोळुगल्लुत्थान्	७९
१३७ उत्तिक्षपित्थग्घोसिककहक्कु	
वाळुत्थगुल्लुगुळुअभुत्तान्	८०
१३७ वेपेराअव्वाअज्जो	८१
१३७ विरणडौ गुपेः	८२
१३७ चत्तारवेळ्वावुपाल्लेः	८३
१३७ खडरपद्दहौ कुमे	८४
१३७ प्रदीपेः संयुक्कात्तुत्तेअवसंयुमा	८५
१३७ अल्लिम उपसर्पेः	८६
१३८ कमवसल्लिसोहाः स्वपे	८७
१३८ वडवडो विल्ले	८८
१३८ रभिराळो रभडवौ	८९

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
१३८ भाराक्रान्ते नमेर्निमुडः	९०
१३८ उब्भाववेळ्गणिसरकोद्धुम	
सक्कुडलेव्वमोहाअकिकि	
किचा रमते	९१
१३८ पडिसापरिसामौ धमेः	९२
१३८ लुभेः संभाव	९३
१३८ आक्रमिरोहावोत्थारच्छुदान्	९४
१३९ विअमेणिप्पा	९५
१३९ डुहुल्लुमव्वडल्लुअमममममुड	
तल्लुअट्ठमट्ठमट्ठिरिडिळ्ळुपरिपरवम	
चक्कमुअमडवससपहसा अमेः	९६
१३९ गमिरणुवज्जवज्जसाक्कुसोक्कु-	
साह्मच्छअअवहरअवसेहवडअ	
वरिअल्लुवरिअल्लुवोळ्ळुगिरिणास	
वच्छड्ढगणिणिसमहपच्छेद	
गिल्लुक्कअमगिवहाव्	९७
१३९ प्रत्यागमागमाअगमां	
पल्लोहाहिपल्लुओम्मच्छा	९८
१४० रिहरिगौ प्रविधे	९९
१४० संगमोअविड	१००
१४० डिप्पणिडुहुवौ विगळे	१०१
१४० गिवह्मगिरिणासगिरिणिज्जरो	
अचड्ढा पिपेः	१०२
१४० कलेव्वकः	१०३
१४० अणे पिड्ढपिड्ढल्लुक्कल्लुल्लु	
पुट्टपुडाः	१०४
१४० अणेल्लुक्क	१०५
१४० पुरगव्वावोडाहिरेमारगुमा	
कुमा	१०६
१४१ आहाहिल्लवच्चाहिल्लक्कसमह	
सिंहिल्लुपचंपा कांक्षे	१०७
१४१ नधिरवहरावसेहगिवह्मपडिसासे	
हगिरिणासान्	१०८
१४१ सामड्ढाणल्लुक्कड्ढाच्छाअेळा	
णंछा कुपे	१०९
१४१ असावक्कल्लेड	११०
१४१ उल्लपेस्सलोसुंभारोअणिल्लसुंजो	
ल्लुपुल्लमाभाः	१११
१४१ संविधोअप्पाहः	११२

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्का	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्का
१४२ मसेर्विस	११३	१४९ मं नन्वय	१४
१४२ मासेर्विस	११४	१४९ अम्हहे हर्षे	१५
१४२ प्रतीक्षेविहरविरमालसामभा	११५	१४९ हीही वैदूषके	१६
१४२ कसेरुहसदिभौ	११६	१४९ हीमाणहे निर्वद्विसमये	१७
१४२ मृक्षेधोव्वह	११७	१४९ एवाय्ये एव्व	१८
१४२ विसदुहो वल्ले	११८	१४९ हजे चेत्थाह्वाने	१९
१४२ असेर्वज्जडरौ	११९	१५० अतो कसेरुद्वोव्व	२०
१४२ वोज्जो वीजेध	१२०	१५० आव् सावामन्त्रय हनो न	२१
१४२ गवेपेर्षेत्तगमेसुव्वुह्वकडडोला	१२१	१५० म	२२
१४३ तक्षेध्वरपरफा	१२२	१५० मवताम्	२३
१४३ हसेरुज	१२३	१५० मविष्यति स्सि	२४
१४३ दहिरद्विज्जालुक्खौ	१२४	१५० इजेचोर्द	२५
१४३ विकसेः कोआसवोसगौ	१२५	१५० भेषे प्राकृतवत्	२६
१४२ विलपोऽवभाससामगपरि		१५१ मागध्या शौरसेनीवत्	२७
अन्ता	१२६	१५२ त्वाड्ढाहो कस	२८
१४३ उरुप्सतेरुगुळ्मूणदुगुच्छा	१२७	१५२ आमी डाहळ	२९
१४३ वल्लगचडमाहो	१२८	१५२ सौ पुस्येकत्त	३०
१४३ हुक्खो कक्षयात् रुक्खले	१२९	१५२ हगेऽह्वयमो	३१
१४३ गाहोऽवाह्वाहः	१३०	१५२ छोऽनादौ ध्व	३२
१४४ पुंमपुमवौ सुदे	१३१	१५२ ध्व ँक	३३
१४४ अपुणगा क्तेन	१३२	१५३ रुक् प्रेक्षाचक्षे	३४
१४४ भातवोऽथान्तरेव्वपि	१३३	१५३ स सपोः संयोगेऽपीष्मे	३५
द्वितीय पाद ।		१५३ कोः क्खौ	३६
१४७ क्षुत्तस्य शौरसेन्यामखावचो		१५३ न्यण्यज्जला जर	३७
उस्तो	१	१५३ जो व्रजे	३८
१४७ संयोगेऽथ कचित्	२	१५३ जयथां य	३९
१४७ तावति खोर्वा	३	१५४ ध्वौ स्थम्	४०
१४७ थो ध	४	१५४ स्थथीं स्तम्	४१
१४८ हहहचोर्हस्य	५	१५४ चिह्वस्तिष्ठस्य	४२
१४८ भुवो मः	६	१५४ नो नणोः पैषाच्याम्	४३
१४८ अन्त्याविधेति मो णः	७	१५४ यण्यज्जां जर	४४
१४८ यो वय	८	१५४ राज्ञो जो वा चिज	४५
१४८ पूर्वस्य पुरव	९	१५४ तत्तदोः	४६
१४८ ह्वह्वणौ क्त्वः	१०	१५५ क्षपो स	४७
१४८ क्खगमोर्द्वुअ	११	१५५ लो कः	४८
१४९ ह्वानीमो व्धाणि	१२	१५५ दुस्तिपाह्वामे	४९
१४९ सस्मात्ता	१३	१५५ यख्खा रिअसिनसिटा कचित्	५०
		१५५ दोस्तु दु	५१

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
१५५ य पो ह्वये	५२	१६४ तव्यस्य एवमहएवमवएवम	१७
१५६ वा नेन तदिदमो	५३	१६५ क्त्व ह्वउहविमवि	१८
१५६ नाये क्षियाम्	५४	१६५ एण्येपिण्वेप्येपिणु	१९
१५६ षसेस्तोतुशत	५५	१६६ तुम एवमणाणहमहिच	२०
१५६ तडिजेच	५६	१६६ गमेस्त्वेष्येपिण्वोरेलुक	२१
१५६ एण्य एव भविष्यति	५७	१६७ तुनो णमल्	२२
१५६ इच्छो यक	५८	१६७ छस्य युष्मदादेडार	२३
१५६ कृशो डीर	५९	१६७ जणिजणुननहनावहनाह इवाथे	२४
१५६ क्त्वा तुम	६०	१६८ तणेणतेसितेसितेहिंकेहिं तावुर्थे	२५
१५७ एव दहनत्थूनौ	६१	१६९ स्वार्थेऽहुः पुनर्विनाश्रुवम	२६
१५७ शेष शौरसेनीवत्	६२	१६९ डैडाववययमः	२७
१५७ न प्रायो लुक्कादिच्छल्लषद्		१६९ परमेकशतोडडि	२८
छम्य तस्रोक्तम्	६३	१७० अडडहुल्ला स्वार्थिककल्लक् च	२९
१५७ रो लस्तु चूलिकापैशाच्याम्	६४	१७० तथोगजाश्च	३०
१५७ गजडववषडडधमा कचटतप		१७१ डीत क्षियाम्	३१
खल्लठयफाल्	६५	१७१ अदन्तात् ङा	३२
१५८ अन्येषामादियुजि न	६६	१७१ इदतोऽति	३३
१५८ शेषं प्राग्वत्	६७	१७१ इदानीमेवविहि	३४
तृतीयः पादः ।		१७१ एव जि	३५
१५८ प्रायोऽपञ्चोऽवोऽव्	१	१७२ एव मेम	३६
१५८ अचोऽस्तऽखौ कलसथपफा	२	१७२ नहि नाहि	३७
गधवधबभान्	३	१७२ प्रत्युत पच्छल्लिड	३८
१५९ तु मो इवम्	४	१७२ एवमेव एमह	३९
१६० शो म्हम्	५	१७३ समं समाणु	४०
१६० रो लुक्मथ	६	१७३ किल कि	४१
१६० कचिदभूतोऽपि	७	१७३ पणिगमप्राहमप्राडप्राहव प्रायस	४२
१६१ विपदापत्सम्पदि इह	८	१७४ दिवा दिवे	४३
१६१ कथयथातथा डिहडिथडिमडेमा		१७४ सह सह	४४
स्थादे	९	१७४ मा मं	४५
१६२ डादेडैहो याहफाहक्कीहगीहशाम्	१०	१७५ कुतः कडकडुतिहु	४६
१६२ डहसोऽताम्	११	१७५ अथवामनागहवहमणाड	४७
१६२ यावत्तावत्युमहिमावादे	१२	१७५ इतसेसहे	४८
१६३ डेकुलडेवडावियत्किमयति च	१३	१७५ पञ्चात्पच्छह	४९
व्यादेवतुप	१४	१७५ ततस्त्वदा तो	५०
१६३ डेसहे ऋलः	१५	१७५ त्वजुसाहावयथासर्वौ	५१
१६३ यत्तवोडत्तु	१६	१७५ किं काहिकवणौ	५२
१६४ कुत्रान्ने च डेत्यु	१७	१७५ डल्लविच्छुत्ता विषण्णवत्तमोक्ताः	५३
१६४ त्वतलौ पणम्	१८	१७७ अत् खु परस्परस्य	५४
		१७७ अन्याहसत्याण्णाहसावराहसौ	५५
		१७७ बहिल्लमा शीघ्रादीनाम्	५६

पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः	पृष्ठे सूत्राणि	सूत्राङ्काः
१८१ हुहुवविगघगाः शब्दवेष्टानुक्तयोः ५७		१९२ जवशसोरेह	३४
१८२ अनथका वहमादय	५८	१४२ ओह अदस	३५
तुरीय पाद ।		१९३ इवम आभ	३६
१८२ दिहौ उपि	१	१९३ सौ युष्मवस्तुह	३७
१८३ स्वम्यत उव	२	१९३ तुम्हेतुम्हह जवशसोः	३८
१८३ ओव सौ पुसि तु	३	१९३ भिसा तुम्हेहि	३९
१८४ प भिसि	४	१९४ कथम्या पुरेतह	४०
१८४ वि	५	१९४ तुज्जसुभ्रतव कसिक्सा	४१
१८४ किनेच	६	१९५ सुपा सुहासु	४२
१८५ कसेहेहु	७	१९५ तुम्हहसाम्भ्यरुन्वाम्	४३
१८५ म्यसो हु	८	१९५ वस्मदेाऽम्हह	४४
१८५ सुस्तुहो कस	९	१९५ सौ हव	४५
१८५ भामो ह	१०	१९५ मई कथम्या	४६
१८६ यो णावुस्वारौ	११	१९६ कसकसिना महुमज्जु	४७
१८६ प चेदुतः	१२	१९६ अम्हहअम्हे जवशसो	४८
१८६ हिहे किक्कस्योः	१३	१९६ भिसाम्हेहि	४९
१८७ हु म्यसः	१४	१९६ सुपाम्हासु	५०
१८७ भामो ह च	१५	१९६ कयो हि वा अङ्गयोः	५१
१८७ कभो लुक्	१६	१९७ हि थालिसपा	५२
१८७ सुससो	१७	१९७ हु थञ्चमोः	५३
१८८ हो जसाम्भ्यो	१८	१९८ उ मिबिठोः	५४
१८८ हि भिस्सुपो	१९	१९८ उ मस्महिक्को	५५
१८८ कियं के	२०	१९८ हुहुदेस्वो	५६
१८९ कसकस्योर्ह	२१	१९९ स्वस्य सो कृदि	५७
१८९ हुसाम्भ्यसोः	२२	१९९ पर्यासौ भुवो बहुचळ	५८
१८९ उवोतौ जवशस	२३	२०० अजेवज्ज	५९
१९० ई नपि	२४	२०० मूयो भुवः	६०
१९० कान्तस्यात उ स्वमो	२५	२०० क्रियो कीसु	६१
१९० सर्वगाव कि हि	२६	२२० पस्सगण्हो हशिप्रहो	६२
१९१ कसिह	२७	२०० तकायावोल्लावीन्	६३
१९१ तु किमो विह	२८	२०१ हो स्तोखारलाधवम्	६४
१९१ कस सुण यत्तत्किम्य	२९	२०२ बिन्दारन्तो	६५
१९१ कियं कहे	३०	२०२ हल्स्वथैक	६६
१९२ यत्तद् हुंहु स्वमो	३१	२०२ किक्कमतन्त्रम्	६७
१९२ हदम हसु नपुंसके	३२	२०३ शौरसेनीवत्	६८
१९२ पतदेहपहोपहु बीननपि	३३	२०३ त्थत्थयय	६९
		२०३ कोष संस्कृतवत्	७०
		२०४ शाकगाल्प देवनाः सिद्धा	७१

समाप्ता चैव प्राकृतसूत्राध्यायत्रयो ।

॥ श्री ॥

श्रीत्रिविक्रमदेवनिर्मिता

ससूत्रा

प्राकृतव्याकरणवृत्तिः ।

श्रीवीरप्राच्याचलसमुदितमखिताप्रकाशक वन्दे ।
दिव्यध्वनिपटुधीधितिमहमक्षरपद्धतिप्राप्त्यै ॥ १ ॥
श्रुतभर्तुरर्हन्दित्रैविद्यमुने पदाम्बुजभ्रमर ।
श्रीबाणसुकुलकमलद्युमणोरादित्यवर्मण पौत्र ॥ २ ॥
श्रीमल्लिनाथपुत्रो लक्ष्मीगर्भासृताम्बुधिसुधाशु ।
भामस्य वृत्तविद्याधाग्नो भ्राता त्रिविक्रम सुकवि ॥ ३ ॥
श्रीवीरसेनजिनसेनार्यादिवच्च पयोधिपूरात् कतिचित् ।
प्राकृतपदरत्नानि प्रवृत्तिवृत्ती सुकृतिभूषणाय चिनोति ॥ ४ ॥
अनल्पार्थं सुखोच्चार शब्दसाहित्यजीवितम् ।
स च प्राकृतमेवेति मत सूत्रानुवर्तिनाम् ॥ ५ ॥
प्राकृतं तत्समं देश्य तद्भव चेत्यदस्त्रिधा ।
तत्समं सस्कृतसमं नेय सस्कृतलक्षणा ॥ ६ ॥
देश्यमार्थं च रुढत्वात् स्वतन्त्रत्वाच्च भूयसा ।
लक्ष्म नापेक्ष्यते तस्य सम्प्रदायो हि बोधक ॥ ७ ॥
प्रकृते सस्कृतात्साध्यमानात् सिद्धाच्च यद्भवेत् ।
प्राकृतस्यास्य लक्ष्यानुरोधि लक्ष्म प्रचक्ष्महे ॥ ८ ॥
प्राकृतपदार्थसार्थप्राप्त्यै निजसूत्रमार्गमनुजिगमिषताम् ।
वृत्तिर्यथार्थसिद्धयै त्रिविक्रमेणाऽऽगमक्रमात् क्रियते ॥ ९ ॥
तद्भवतत्समदेश्यप्राकृतरूपाणि पश्यता विदुषाम् ।
दर्पणतयैवमवनौ वृत्तिस्त्रैविक्रमी जयति ॥ १० ॥

प्राकृतरूपाणि यथा प्राच्यैराहेमचन्द्रास्यात् ।

विवृतानि तथा तानि प्रतिबिम्बतीह सर्वाणि ॥ ११ ॥

सिद्धिलोकाच्च ॥ १ ॥

सिद्धिरिह प्राकृतसम्बन्धिनी परिगृह्यते । सा च लोकाद्भवति । यस्मात्—
ऋतुवर्णाभ्यामैकारौकाराभ्यामसम्पृक्तडवकाराभ्यां शषाभ्यां द्विवचनादिना
रहित शब्दोच्चारो लोकव्यवहारादेवोपलभ्यते, देश्याश्च शब्दा, तस्मात् सिद्धि
लोकादिति वेदितव्यम् । चकाराद्वक्ष्यमाणलक्षणादनैकान्ताच्च ॥

अनुक्तमन्यशब्दानुशासनवत् ॥ २ ॥

यदिह स्वरादिसञ्ज्ञात्वेन सन्धिप्रभृतिकार्यत्वेनाऽनुक्तं तत्सर्वमन्यशब्दानु
शासनवत् कौमारजैने द्रपाणिनीयप्रभृतिषु व्याकरणेषु यथोक्तं तत्तथैवेति
वेदितव्यम् ॥

सञ्ज्ञा प्रत्याहारमयी वा ॥ ३ ॥

इह प्राकृतव्याकरणे सञ्ज्ञा प्रत्याहारस्वरूपा व्यहियते । वाग्रहणाद्वक्ष्य
माणाच्च । पुनः प्रत्याहारग्रहणं भूयो व्यवहारदर्शनार्थम् । यथा स्वरोऽच्, ए ओ
एङ्, ऐ औ ऐच्, व्यञ्जन हल, स्वादि सुप्, त्यादिस्तिङ्—इत्यादि ॥

सुप्स्वादिरन्त्यहला ॥ ४ ॥

सुप्सु स्वादिषु विभक्तिषु आदिर्वर्णो वचनं वाऽन्त्यहला अन्त्यव्यञ्जनेन
सह सञ्ज्ञा भवति । यथा—सु औ जस्—सुस्, अम् औट् शस्—अस्, टा
भ्या मिस्र्—टास्, डे भ्या भ्यस्—डेस्, डसि भ्या भ्यस्—डसिस्, डस्
ओम् आम्र्,—ङाम्र् डि ओस् सुप्—डिप् । पञ्चम्या डस् इति, डसिस् इति
डस् षष्ठ्येकवचनस्याऽसन्देहार्थम् ॥

हो ह्रस्वः ॥ ५ ॥

एकमात्रो यो वर्णो ह्रस्व इति प्रसिद्धस्तस्य ह इति सञ्ज्ञा ॥

दिर्दीर्घ ॥ ६ ॥

यो द्विमात्रो वर्णो दीर्घ इति रूढस्तस्य दि इति सञ्ज्ञा ॥

शषसाः शु ॥ ७ ॥

शषस-इत्येते वर्णां शुसङ्गका भवन्ति ॥

स समास ॥ ८ ॥

समास ससङ्गको भवति ॥

आदि खु ॥ ९ ॥

आदिवण खुसङ्गको भवति ॥

गो गणपर ॥ १० ॥

आदिरिति वर्तते । गणप्रधानो य आदिशब्द स गसङ्गको भवति । यथा गुणादिरित्यादौ गुणग इत्यादि ॥

द्वितीय फु ॥ ११ ॥

शब्दस्य द्वितीयो वर्ण फुसङ्गको भवति ॥

सयुक्त स्तुः ॥ १२ ॥

व्यञ्जनेन युक्तं सयुक्तं, तस्य स्तु इति सङ्गा ॥

तु विकल्पे ॥ १३ ॥

विकल्पे विभाषाया तुशब्द प्रयुज्यते वाशब्दवत् ॥

प्रायो लिति न विकल्पः ॥ १४ ॥

य कार्याथ सूत्रेऽनुबध्यते न तु नश्यते सोऽनुबन्ध इति व्याकरणा तरे लक्षणम् । लकार इत् यस्यासौ लिट् । लिति कार्ये विकल्प प्रायो न भवति ॥

शिति दीर्घः ॥ १५ ॥

शानुबन्धे कार्ये सति पूर्वस्य स्वरस्य दीर्घा भवति । यथा—‘शि श्लुङ् न-पुनरिति’, अत्र नपुन शब्दे अन्त्यव्यञ्जनस्य शानुबन्धेकारलोपयो पूर्व स्याऽचो दीर्घः । एङणाह, एङणा, पक्षे एङण ॥

सानुनासिकोच्चार डित् ॥ १६ ॥

डकारानुबन्ध यत्कार्यं तत्सानुनासिकोच्चार भवति । यथा—‘कामुकयमुना चामुण्डाऽतिमुक्तके मो इ लुक् । काञ्चओ, जङणा । अत्र मकारस्य डानुबन्धे लापे शेषस्य स्वरस्य सानुनासिक उच्चार ॥

बहुलम् ॥ १७ ॥

अधिकारोऽयम् । आ शास्त्रपरिसमाप्तेर्यत्प्राकृतलक्षणमुच्यते तद्वहुल भवतीति वेदितव्यम् । ततश्च कचित्प्रवृत्ति कचिदप्रवृत्ति कचिद्विभाषा कचिदन्यदेव भवति । तच्च यथास्थान दर्शयिष्याम ॥

दिहौ मिथ से ॥ १८ ॥

से समासे दिहौ दीर्घह्रस्वौ मिथ अन्योन्य बहुल भवत । तत्र ह्रस्वस्य दीर्घ—अन्तर्वेदि अतावेई अतवेई । सप्तविंशति सत्तावीसा सत्तवीसा । बारिमती वारीमई बारिमई । पतिगृह पईहर पइहर । युवतिजन जुवईजणो जुवइजणो । वेणुवन वेणूयण वेणुवण । दीर्घस्य ह्रस्व—णिअबसिलखलिअ वीइमालस्स नितम्भशिलास्खलितपीचिमालस्य । यमुनातटं जडणअड जडणअड । नदीस्रोत एइसोत्त एईसोत्त । गौरीगृह गौरिघर गौरीघर । बधूसुख बहुसुह बहुसुह ।

सन्धिस्त्वपदे ॥ १९ ॥

संस्कृतोक्त संधि सर्व प्राकृते भवति पदे न भवति । तुशब्दो विकल्पार्थ । व्यासंधि वासेसी वास इसी । विषमातप विसमाअवो विसम आअवो । कवीश्वर कईसरो कइ इसरो । स्नादूदक साऊअअ साउ उअअ । अपद इति किम्, मुद्धाए वच्छाइ मुग्धा वत्सा । महइ पूजयतीत्यर्थ । बहुला धिरात् कचिदेकदे च । करिष्यति काही काहिइ । द्वितीय बीओ बिइओ ॥

न यण् ॥ २० ॥

‘इको यणचि’ इति य संस्कृते यणदेश स प्राकृते न भवति । इवर्णस्य यत्वमुवर्णस्य वत्व च न भवति । यणिति यवरलाना परिग्रहेऽपि प्राकृते ऋवर्ण लृवर्णयो प्रयोगाभावाद्यत्ववत्योरेवाऽयं निषेध । नखप्रभावस्वरूप एहप्पहा बलिअरुणो । सन्ध्यावध्रवगूढ सक्कावहुअत्रऊठो । यणिति किम् ? गूढो रत्नामरसाणुसारिणी ॥

एडः ॥ २१ ॥

नेत्यनुवर्तते । एडित्येदोत्तौ । एदोत्तो संस्कृतोक्त संधि प्राकृते तु न भवति । देवीए आसण, देवो अडिणवणो, अहो अबरिअ—अहो आअर्यम्, इत्यादयः संस्कृतवदेव ॥

शेषेऽच्यच ॥ २२ ॥

युक्तस्य हलो लोपे योऽच् शिष्यते स शेष, तस्मिन्नचि परे अच सन्धिर्न भवति । गगन एव ग धकुटीं कुर्वन्ति गगणं विव्रं गधउडिं कुणति । फणामणिप्रदीपिका फणामणि पईवा । ज्योत्स्नापूरितकोश जोणहाऊरिदकोसो । बहुलाधिकारात् कचिद्विकल्प । कुम्भकार कुम्भारो कुमारो । सुपुरुष सुडरिसा सूरिसो । कचित्सन्धिरेव । शातवाहन सालाहणो । व्यालवाहणो चक्राओ इ येतौ प्रायोप्रहगाच्च वस्य लोपाभावे भवत । लोपे तु सन्धिरेव ॥

तिङ् ॥ २३ ॥

अच इत्येतदनुवर्तते, अचीति च । तिङिति तिङादिविभक्ति । तिङ् सम्बन्धिनोऽच अचि परे सन्धिर्न भवति । भवतीह होइ इह । पिबतूदक पिबउ उअअ ॥

लोपः ॥ २४ ॥

अच अचि परे बहुल लोपो भवति । त्रिदशेरा तिअसीसो । निश्रवासो च्छ्वासौ णीसासूसासौ ॥

अन्त्यहलोऽश्रदुदी ॥ २५ ॥

लोप इत्यनुवर्तते । शब्देभ्य त्यहल अ त्यव्यञ्जनस्य लोपो भवति, अश्रदुदी श्रदित्यव्ययम्, उदित्युपसर्गं वर्जयित्वा । यावत् जाव । यशस् जसो । तमस् तमो । जन्मन् जम्मो । अश्रदुदीति किम् ? श्रद्वा सद्वा । श्रद्धाति सद्दह । श्रद्धान सद्दहण । उर्द्धतम् उग्गअ । उन्नतम् उण्णअ । समासे तु वाच्यविभक्त्य पेक्षया अत्यत्वमनत्यत्व च, तेनोभयमपि भवति । सद्दिच्च सग्भिख्वू सग्भिख्वू । सज्जन सज्जणो सजणो । एतद्गुणा एअग्गुणा एअग्गुणा ॥

निर्दुरि वा ॥ २६ ॥

निस् दुस् इत्येतयोरुपसर्गयोर त्यहलो वा लोपो भवति । णिस्सहं णिस्सहं । णिणोसो णिणोसो । दूस्सहो दुस्सहो । दुहिओ दुक्खिओ । दूहवो दुब्भवो दुर्भग ॥

अन्तरि च नाचि ॥ २७ ॥

अन्तरशब्दे चकाराभिदुरोश्च अ त्यहलोऽचि परे लोपा न भवति । अत रगो, णिरवसेस, दुरुत्तर, दुरवगाह । कचित् अता उवरीति च दृश्यते ॥

शि श्लुङ् नपुनरि तु ॥ २८ ॥

नपुनरशब्दे अन्त्यव्यञ्जनस्य शानुबन्ध इकारो लुक् च वा भवति । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घ । णउणाइ णउणा णउण । पुनरशब्देऽपि पुणाइ इति दृश्यते ॥

अविद्युति स्त्रियामाल् ॥ २९ ॥

स्त्रीलिङ्गे वर्तमानस्याऽन्त्यहल आत्व भवति । लानुब धान्नित्य विद्यु ऋद्ध वज्रयित्वा । लोपापवाद । सरिन् सरिआ । प्रतिपत् पडिवआ । सम्पत् सपआ । बहुलाधिकारादीषत्सृष्ट्यश्रुतिरपि । अविद्युतीति किम् ? विज्जू विज्जूओ ॥

रो रा ॥ ३० ॥

स्त्रिया वर्तमानस्य रेफस्य रा भवति । गिरा, धुरा, पुरा ॥

ह क्षुत्ककुभि ॥ ३१ ॥

क्षुत्ककुभित्येतयोरन्त्यहलो इकारो भवति । छहा । कडहा ॥

धनुषि वा ॥ ३२ ॥

अन्त्यहल इत्यनुवर्तते । धनु शब्दे अ त्यहला हो वा भवति । धणुहा धणू ॥

स शाशिषि ॥ ३३ ॥

वेत्यनुवर्तते । आशिसुशब्दे शकारस्य सकारो वा भवति । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घ । आसीसा आसी ॥

स आयुरप्सरसोः ॥ ३४ ॥

अनयोरन्त्यव्यञ्जनस्य सकारो वा भवति । दीहाउसो दीहाऊ । अच रसा अचरा ॥

दिक्प्रावृषी ॥ ३५ ॥

दिक्प्रावृडित्येतयोरन्त्यहल सो भवति । योगविभागाभि यम् । दिसा, पाडसा ॥

शरदामत् ॥ ३६ ॥

शरत्प्रकाराणामन्त्यहल अत्व भवति । शरत् सरओ । भिषक् विसओ ॥

तु सक्खिणभवतजम्मणमहता ॥ ३७ ॥

साच्यादय शब्दा विहितान्त्यव्यञ्जनादेशा वा निपात्य ते । सक्खिणो सक्खी । भवतो भव । जम्मण जम्मो । महतो मह ॥

यत्तत्सम्यग्विष्वक्पृथको मल् ॥ ३८ ॥

यदादीनामव्ययानामन्त्यस्य मकारो भवति । लिट्त्वान्नित्यम् । ज, त, सम्म, वीसु, पिह ॥

मोऽचि वा ॥ ३९ ॥

म इति वर्तते । अन्त्यमकारस्याऽचि परे मकारो वा भवति । उसहमजअ वदे उसह अजअ वदे वृषभमजय वदे ॥

बिन्दुल् ॥ ४० ॥

शब्दानामन्त्यमकारस्य बिन्दुर्भवति । लिट्त्वान्नित्यम् । फल, सव्व, गर, बहु ॥

हलि डञ्जणनाम् ॥ ४१ ॥

म इति निवृत्तम् । डव्यणन-इत्येतेषा हलि व्यञ्जने परे बिन्दुर्भवति । ड-पङ्क्ति पती । पराङ्मुख परमुहो । न-कञ्चुक कचुओ । लाञ्छन लछणा । ण-षण्मुख छमुओ । उत्कण्ठा उक्कठा । न-सन्धा सग्गा । विध्य विग्गो ॥

स्वरेभ्यो वक्रादौ ॥ ४२ ॥

वक्रादिषु प्रथमादिभ्यः स्वरेभ्यो यथादर्शनं बिन्दुर्भवति । वक् वक्रम् । कुमल कुड्मलम् । बुध्ण बुध्णम् । पुज पुच्छम् । गुज गुच्छम् । ककोडो काकोट । दसण दर्शनम् । एषु प्रथमात् । मणसिणी मनस्विनी । मणसिला मन शिला । वअसो वयस्य । पसत्थ पार्श्वस्थम् । पडिसिआ प्रतिश्रत् । एषु द्वितीयात् । उपरिं उपरि । अणिउत्तअ अतिमुक्तकम् । अनयोस्तृतीयात् ।

पुच्छाश्रबुध्नदर्शनकुड्मलपार्श्वस्थगुच्छकाकोटा ।

पशुश्रमश्रवयस्यप्रतिश्रदतिमुक्तगृष्टिमार्जारा ॥

स्पर्शनमन शिलोपरिमनस्त्रिचिकमनस्त्रिनीव्यथा ।

मूर्धेति च

पूतौ^१ तु देवनागोऽपि ॥

यथा-देवणाअसुवत देवनागसुवक्त्रमिति । कचित्-गट्ठी, मज्जारो,
मणसिला-इति च दृश्यते ॥

त्वासुपोस्तु सुणात् ॥ ४३ ॥

त्वाप्रत्ययस्य सुपश्च सम्बन्धिन सुकाराण्यकाराच्च परो वा बिन्दुर्भवति ।
वच्छेसु वच्छेसु । अहोसु अहोसु । तुहोसु तुहोसु । त्वाप्रत्ययस्य णकारात्-कावण
कावआण कावआण । वच्छेण वच्छेण । वन्छाण वन्छाण । ममाण ममाण ।
तुह्याण तुह्याण । अह्याण अह्याण । सुणादिति किम् ? करिअ । अग्गिणो ॥

लुङ् मासादौ ॥ ४४ ॥

वेति वर्तते । बिन्दुरित्यधिदृतस्य बिंदोरिति षष्ठ्यत्तपरिणाम । बिंदो
मासादिषु लुङ्वा भवति । मास गस । मासल मसल । पासू पंसू । कास कस ।
कह कह । इआणि इआणि । दाणि दाणि । कि करेमि । कि करेमि । सुह
संसुह । नूण नूण । एव एव ।

मासादिस्तु तदानीं कथमेव किं करोमि नूनमिदानीम् ।

कासमासलसमुखपासुलपासव(?) इतीरितो हि गण ॥

सस्कृतसंस्कारे ॥ ४५ ॥

लुगिति वर्तते । सस्कृतसंस्कारयोर्बिंदोर्लुङ् भवति । सक्कअ, सक्कारो ॥

डेत् किशुके ॥ ४६ ॥

किशुके बिन्दो डालुवध एकारो भवति । केसुओ किशुओ ॥

वर्गेऽन्त्यः ॥ ४७ ॥

वित्यनुवर्तते । बिन्दोर्वर्गे परे सति तस्यैव वर्गस्थान्त्यो भवति । पङ्को
पको । अङ्गण अगण । लङ्गण लङ्गण । सक्का सक्का । कण्ठओ कण्ठओ ।
मण्डण मण्डण । अतर अतर । पन्थो पन्थो । छदो छदो । बन्धू बधू ।
कम्पइ कपइ । आरम्भो आरम्भो । वर्ग इति किम् ? ससओ । नित्यमिच्छ
न्त्यन्त्ये ॥

विंशतिषु त्या श्लोपल् ॥ ४८ ॥

विंशतिप्रकारेषु ति इत्यनेन सह विदोलोपो भवति । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घ । लिट्वाजित्यम् । वीसा विंशति । तीसा त्रिंशत् । तेवीसा त्रयो विंशति । तेतीसा त्रयस्त्रिंशत् । दाढा दष्टा । सीहो सिंह । सिग्धो इति च दृश्यते ॥

नाग्नि सिंहदन्त ॥ ४९ ॥

सिंहदन्तो । नाग्नि इति किम् ? सीहरवो सिग्धरवो ॥

सनमदामशिरोनभो नरि ॥ ५० ॥

सन सा त ना त च शब्दरूप नरि पुलिङ्गे प्रयाक्तव्यम्, अदामशिरो नभ दामन् शिरस् नभस् इत्येतान् वर्जयित्वा । सान्त —जसो, तमो, सदो, मणो, उरो, तेओ, पयो । नात —जम्मो जन्म । कम्मो कर्म । वम्मो वर्म । अदामशिरोनभ इति किम् ? दाम । सिर । णह । अन्यच्च—सदस् सअ, सुमनस् सुमण, सम्भ शर्म इति च नश्यते बहुलाधिकारात् ॥

शरत्प्रावृट् ॥ ५१ ॥

शरत्प्रावृषौ पुंसि प्रयोज्यौ । सरओ । पाडसो ॥

अक्षयर्थकुलाद्या वा ॥ ५२ ॥

नरीति वर्तते । अक्षिपर्याया कुलादयश्च शब्दा पुलिङ्गे वा प्रयोज्या । अक्षयर्था—एस अच्छी । एच्छाविआ तेणाद्वाणमच्छी नर्तिते तेनाऽस्माक मक्षिणी । अज्जत्यादिपाठात् स्त्रीलिङ्गेऽपि—एसा अच्छी । चक्खू चक्खूइ । नअण्णा णअणाइ । लोअणा लोअणाइ । कुलादि—कुलो कुल । वअणो वअण । माहप्पो गाहप्प । दुसो दुख । हाअणा हाअणाइ । विज्जुला विज्जुलाइ । छदो छद । कुलादि —

कुलगो विद्युच्छन्दोभाजनमाहात्म्यदु खवचनानि ।

गेत्ता ऐत्ताइ इत्यादि सस्कृतवदेव ॥

क्लीबे गुणगा ॥ ५३ ॥

वेत्यनुवतते । गुणादय शब्दा नपुसके वा प्रयोज्या । गुणाइ गुणा । देवाइ देवा । मण्डलग मण्डलगो । खग खगो । बिन्दूइ बिन्दुणो । कर रुह कररुहा । रुन्खाइ रुन्खा ।

गुणदेवमण्डलाप्रा खङ्गो बि दुश्च कररुहो वृत्त ॥

स्त्रियामिमाऽञ्जलिगाः ॥ ५४ ॥

इमान्ता अञ्जल्यादयश्च शब्दा स्त्रीलिङ्गे वा प्रयोज्या । एसा गरिमा एस गरिमो । एसा महिमा एस महिमो । एसा णिल्लच्छिमा एस णिल्लच्छिमो । एसा युगिमा एस युगिमो । अञ्जल्यादि—एसा अञ्जली एस अजली । बलीए बलीणो । णिहीए णिहीणो । रस्सीए रस्सीणो । पण्हा पण्हो । अच्छीए अच्छीणो । गढीए गढीणो(१) । कुच्छीए कुच्छीणो । चोरिआ चोरिअ । विहीए विहीणो । पिट्ठी पिट्ठ । पृष्ठम्—इत्वे कृते, स्त्रियामेवेत्येके । अञ्जल्यादि—

कुन्निबलनिधिरश्मिप्रशनाक्षिप्रिथिचौर्यविधिप्रष्टा ।

इमेति तन्त्रेण त्वादेशस्य डिमा इत्यस्य प्रथ्यादेरिमनिचश्च सङ्ग्रह । त्वादेशस्य स्त्री वमेवेच्छ त्येके ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवविरचित्तयाकरणावृत्तौ प्रथमाध्यायस्य प्रथम पाद ॥

निष्प्रती ओपरी माल्यस्थोर्वा ॥ १ ॥

निर् प्रति इत्येतावुपसर्गौ माल्यशब्दे स्थाधातौ च परे ओ परि इत्येव यथासख्य वा भवत । ओमल्ल णिमल्ल निर्माल्यम् । परिट्ठा पइट्ठा प्रतिष्ठा । परिट्ठिअ पइट्ठिअ प्रतिष्ठितम् ॥

आदे ॥ २ ॥

आदेरित्यधिकारोऽयम् । 'अस्तोरखोर च' इति सूत्रात् पृथग्विशेषण वेदि तव्यम् ॥

लुगव्ययत्यदाद्यात्तदच ॥ ३ ॥

अव्ययात्यदादेश परस्य तयोरेवाऽव्ययत्यदाद्योरचो लुग्भवति । अहो एत्थ अहोत्थ वयमत्र । जइ इमा जइमा यदीमा । जइ अह जइह यथहम् ॥

(१) गन्धीए गन्धिणो—इति ख० पु० पाठ ।

वाऽलाब्बरण्ये ॥ ४ ॥

लुगित्यनुवर्तते । अलाबू अरण्य इत्येतयोरादेर्लुग्वा भवति । लाऊ अलाऊ । रण्य अरण्य ॥

अपे. पदात् ॥ ५ ॥

वेति वर्तते । पदात्परस्याऽपीत्युपसगस्यादेर्लुग्वा भवति । किंपि किमपि । तपि तमपि । केणवि केणावि । कहपि कहमपि । पदादिति किम् ? अवि णाम् ॥

इते ॥ ६ ॥

पदादिति वर्तते । पदात्परस्य इतिशब्दस्यादेर्लुग् भवति । योगविभागा भित्यम् । किमिति किंति । यदिति जति । तदिति तति । युक्तमिति जुत्तति । पदादित्येव । इअ विंशगुहाणिलआए इति विन्ध्यगुहानिलयाया ॥

तोऽच ॥ ७ ॥

अच परस्य इतिशब्दस्यादेरिकारस्य तकारो भवति । तहत्ति तथेति । ऋत्ति ऋटिति । पिअत्ति प्रिय इति । अच इति किम् ? किति ॥

शोलुसयवरशोर्दि० ॥ ८ ॥

शो शषसाना लुप्तयवरशषमानामादे परस्य दिर्दीर्घो भवति । सयोगे षपर्यधोभावेन वर्तमानाना लोपे सति येऽवशिष्टा शषसास्तेषामादेरचो दीर्घो भवतीत्यर्थः । शस्य यलोपे—कश्यप कासबो । आवश्यकम् आवासअ । पश्यति पासइ । वस्य लोपे—अश्व आसो । विश्वास वीसासो । विश्वसिति वीस सिइ । रलोपे—विश्राम वीसामो । विश्रान्यति वीसामइ । मिश्र मीस । सस्पर्श सप्पासो । शलोपे—दुःशासन दूसासणो । मन शिला मणासिला । षस्य यलोप शिष्य सीसो । पुष्य पूसो । मनुष्य मणूसो । बलोपे—विष्वाण वीसाणो । विष्वक् वीस । रलोपे—कर्षक कासओ । वर्षा वासा । वर्ष वासो । षलोपे—निष्विक्त णीसित्तो । सस्य यलोपे—सस्य सास । कस्यचित् कासइ । वलोपे—विकस्वर विआसरो । निस्स्व णीसो । रलोपे—उस ऊसो । विसम्भ वीसभो । सलोपे—निस्सह णीसहो । बहुलाधिकारात् वलोपे कचिद् यस्याऽच आदेर्दीर्घः । जिह्वा जीहा । दीर्घान्नेति

प्रतिषेधान्छेषादेशस्याहा चो खोरिति सूत्रोक्त द्वित्व न भवति ॥

हे दाक्षिणेऽस्य ॥ ९ ॥

दिरित्यनुवतते । दक्षिणशब्दे अस्य अवर्णस्य दीर्घो भवति हे तस्य हकारे सति । दाहिणो । हे इति किम् ? दक्खिणो ॥

तु समृद्धयादौ ॥ १० ॥

अस्येत्यनुवतते । समृद्धयादिषु आदेरवर्णस्य दीर्घो भवति तु । सामिद्धी समिद्धी समृद्धि । पाडिसिद्धी पडिसिद्धी प्रतिसिद्धि । सारिच्छो सरिच्छो सहस्र । माणसिनी मणसिनी मनस्विनी । पासुत्तो पसुत्तो प्रसुप्त । पाडिप्पद्धी पडिप्पद्धी प्रतिस्पद्धी । पाडिवच्चा पडिवच्चा प्रतिपत् । पावासू पवासू प्रवासी । आभिआई अभिआई अभिजाति । पाअड पअड प्रकटम् । पाअअ पअअ प्रकृतम् । पासिद्धी पसिद्धी प्रसिद्धि । पारकेर परकेर परकीयम् । चाउरत चउरत चतुर तम् । आपसा अपसो अस्पर्श । पावअण पवअण प्रवचनम् । पारोहो परोहो प्ररोह । इत्यादि ।

प्रसिद्धिसहस्रमनस्विनीप्रसुप्तप्रवासिचतुरन्ता ।

अभिजात्यस्पर्शप्रवचनप्ररोहपरकीया ॥

प्रतिपत्प्रकटप्रकृता सह प्रतिस्पद्धिना समृद्धयादि ॥

स्वप्नादाविल् ॥ ११ ॥

स्वप्नादिषु शब्देष्वदेरवर्णस्य इत्वं भवति । लिट्त्वान्नित्यम् । सिक्विणो सिक्विणो स्वप्न । विअण व्यजनम् । विलीअ व्यलीकम् । किविणो कृपण । मिङ्गो मृदङ्ग । ईसि ईषत् । वेडिसो वेतस । दिग्णं दत्तम् । उत्तिमो उत्तम । सिरिअ मरिचम् । बहुलाधिकाराण्णत्वाभावे इत्वं न भवति । दत्त ।

वेतसकृपणमृदङ्गोत्तमदत्तेष्वद्व्यलीकमरिचाश्च ।

व्यञ्जनमिति स्वप्नादिर्भाषाविद्धि समाख्यात ॥

पक्काङ्गारललाटे तु ॥ १२ ॥

पक्क अङ्गार ललाट इत्येतेषु आदेरस्य इत्वं भवति तु । पिक्क पक्क । ईङ्गारो अङ्गारो । णिङ्गाल णङ्गाल ॥

सप्तपर्णे फो ॥ १३ ॥

सप्तपर्णे फो द्वितीयस्य इत्व भवति तु । छत्तिवरणो छत्तवरणो ॥

मध्यमकतमे च ॥ १४ ॥

चकार फोरित्यस्यानुवृत्त्यर्थम् । मध्यमकतमयोद्वितीयस्याऽच इत्व भवति ।
पृथग्यागान्नित्यम् । मङ्गिमो । कङ्गिमो ॥

हरे त्वी ॥ १५ ॥

हरशब्दस्यादेरच ईत्व भवति तु । हीरा हरो ॥

उल् ध्वनिगवयविष्वचि वः ॥ १६ ॥

ध्वनिगवयविष्वक्शब्देषु वकारसम्बन्धिनोऽस्य उत्व लिङ्गवति । धुणी ।
गडघ्रा । वीसु ॥

ज्ञो णोऽभिज्ञादौ ॥ १७ ॥

उत्त्वमनुवर्तते । अभिज्ञादिषु ज्ञकारादेशस्य णस्य सम्बन्धिनोऽवर्णस्य उत्व
भवति । अभिणू अभिज्ञ । सन्वणू सर्वज्ञ । आअमणू आगमज्ञ । कअगणू
कृतज्ञ । ण इति किम् ? अहिज्ञा अभिज्ञ । अभिज्ञादाविति किम् ?
परणो प्राज्ञ । अहिणो अभिज्ञ । येषां ज्ञादेशणकारसम्बन्धिनो अस्व उत्व
दृश्यते तेऽभिज्ञादय ॥

स्तावकसास्त्रे ॥ १८ ॥

स्तावकसास्त्राशब्दयोरादेरस्य उत्व भवति । थुवओ । सुण्हा ॥

चण्डखण्डिते णा वा ॥ १९ ॥

चण्डखण्डितशब्दयोगकारेण सहितस्यादेरवर्णस्य उङ्गवति । चुडं चण्डं ।
खुडिओ खण्डिओ ॥

प्रथमे पथो ॥ २० ॥

प्रथमशब्दे पकारथकारयो सम्बन्धिनोऽवर्णस्य युगपत्क्रमेण च उत्व
भवति । पुडुम पडुम पुडम पडम ॥

आर्याया र्यः श्वश्रामूल् ॥ २१ ॥

श्वश्रूवाचिन्यार्याशब्दे यकारसम्बन्धिनोऽवर्णस्य ऊत्वं लिङ्गवति । अञ्जू ।
श्वश्रामिति किम् ? अञ्जा ।

आसारे तु ॥ २२ ॥

आसारे आदेरवर्णस्य ऊ व भवति तु । ऊसारो आसारो ।

तोऽन्तर्येल् ॥ २३ ॥

अन्तर्यशब्दे तकारसम्बन्धिनोऽवर्णस्य एत्वं लिङ्गवति । अन्त पुरम् अतेउर ।
अ त सहम् अतेसह । अ तश्चारी अतेचारी । कचिन्न भवति । अन्तर्गतम्
अतग्नश्च । अ त=वीसमणीवेसिआण अन्तर्विश्रम्भनिवेशितानाम् ॥

पारावते तु फो ॥ २४ ॥

पारावतशब्दे फोद्वितीयस्याऽस्य एत्वं तु भवति । पारेवओ पारावआ ॥

उत्करवल्लीद्वारमात्रचि ॥ २५ ॥

उत्करवल्लीद्वारशब्देषु मात्रच्प्रत्यये चाऽऽदेरवर्णस्य एत्वं वा भवति ।
उक्केरो उक्करो । वेल्ली वल्ली । देर दार । पत्ते दुआर । मात्रच्—एत्तिअमेत्त
एताव मात्रम् । बहुलाधिकारान्मात्रशब्देऽपि । भोअण्मेत्त भोजनमात्रम् ॥

शय्यादौ ॥ २६ ॥

शय्यादिष्वादेरवर्णस्य एत्वं भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । सेज्जा
शय्या । एत्थ अन्न । गेज्जम् प्राह्यम् । गेण्हुअ क दुक्कम् । इत्यादि ॥

वाऽऽर्द्र उदोत्त ॥ २७ ॥

आर्द्रशब्दे आदेरवर्णस्य उत्त्वमोत्त्व च वा भवत । उल्ल ओल्ल । पत्ते
अल्ल अह । बाहसलिलप्पवहेण ओल्लेइ बाष्पसलिलप्रवाहेणाऽऽर्द्रयति ॥

स्वपि ॥ २८ ॥

उदादित्यनुवर्तते । स्वपिधातोरादेरवर्णस्य उदोत्तौ भवत । पृथग्योगान्नित्यम् ।
सुवइ । सोवइ ॥

ओदाल्या पङ्क्तौ ॥ २९ ॥

पङ्क्तिवाचिन्यालीशब्दे आदेरवणस्य ओत्व भवति । ओली । पङ्क्ताविति किम् ? आली सखी ॥

फोः परस्परनमस्कारे ॥ ३० ॥

ओदित्यनुवर्तते । परस्परनमस्कारशब्दयो फोर्द्वितीयस्याऽस्य ओत्व भवति । परोप्पर । णमोक्कारो ॥

पद्मे मि ॥ ३१ ॥

पद्मशब्दे आदेरवर्णस्य मकारे परे ओत्व भवति । पोम्म । मीति किम् ? पदुम ।

त्वपौ ॥ ३२ ॥

अर्पयतौ धातावादेरस्य ओङ्गवति तु । ओप्पेइ अणेइ । ओप्पिअ अप्पिअ ॥

ईल् खल्वाटस्त्यानयोरात ॥ ३३ ॥

खल्वाटस्त्यानयोरादेरवर्णस्य ईत्वं लिङ्गवति । खल्लीडो । थीण । सखी-अमिति स्त्य समवस्था इति खादेशे क्तप्रत्यया ते सिद्धम् ॥

इत्तु सदादौ ॥ ३४ ॥

आदित्यनुवर्तते । रुदा इत्यादिष्वादेराकारस्य इत्वं भवति तु । सइ सआ सदा । हु पिसो कुप्पासो कूर्पांन । णिसिअरो णिसाअरो निशाकर इत्यादि ॥

आचार्ये चो हश्च ॥ ३५ ॥

आचार्ये चकारसम्बन्धिन आतो ह्रस्वो भवति । आअरिओ आइरिओ ॥

श्यामाके म ॥ ३६ ॥

ह इत्यनुवर्तते । श्यामाके मकारस्याऽऽतो ह्रस्वो भवति । सामओ ॥

न वाऽव्ययोत्खातादौ ॥ ३७ ॥

अव्यये उत्खातादौ चादेरातो ह्रस्वो न वा भवति । अव्यये—जह जहा । तह तहा । अहव अहवा । व वा । ह हा । इत्यादि । उत्खातादि —उक्खअ उक्खाअ ।

कुमरो कुमारो । खड्ग खड्ग । बलआ बलाआ बलाका । पञ्चपाञ्च प्राकृतम् ।
चमरो चामरो । कलओ कलाओ कलाद स्वर्णकार । हलिओ हालिओ हालिक
कृषीवल । गाराओ गाराओ नाराच । तलविण्ट तालविण्ट तालवृन्तम् ।
ठविओ ठाविओ स्थापित । पट्टविओ पट्टाविओ प्रस्थापित । सठविओ
संठाविओ सस्थापित । इत्यादि । केचिद्ब्राह्मणपूर्वाह्नयोरपीच्छति । बह्मणो
बाह्मणो । पुब्बरणो पुन्वारणो ।

उत्खाताव्ययमथवा वा हा यथा तथेत्यपि च ।

प्राकृतकुमारचामरसस्थापिततालवृन्तनाराचा ॥

प्रस्थापितसस्थापितकलादखादिरहालिकबलाका ।

सयोगे हो न स्याद् ब्राह्मणपूर्वाह्नयोर्दीर्घ ॥

घञि वा ॥ ३८ ॥

घञ्निमित्तो यो वृद्धिरूप आकारस्तस्यादिभूतस्य ह्रस्वो वा भवति । पुन
र्वाग्रहणादुत्तरत्र न विकल्प । पवहो पवाहो प्रवाह । पहरो पहारो ग्रहार ।
पञ्चरो पञ्चारो प्रकार , प्रवारो वा । पत्थओ पत्थावो प्रस्तार । कञ्चिन्न
भवति । राग राओ । भाग भाओ ॥

स्वरस्य बिन्दमि ॥ ३९ ॥

बिन्दौ अमि द्वितीयैकवचने च परे स्वरस्य ह्रस्वो भवति । मास मस ।
मासल मसल । पासु पसू । कस कास्यम् । वाशिक वसिओ । काञ्चनं
कचण । लाञ्छन लछण । अमि यथा—गग । माल । नइ । बहु । वच्छ ॥

सयोगे ॥ ४० ॥

सयोगे परे पूर्वस्य स्वरस्य ह्रस्वो भवति । आ—आन्न अब । ताम्र तब ।
विरहामि विरहगी । अमात्य अमच्छो । काव्य कव्व । ई—मुनीन्द्र
मुणिन्दो । तीर्थ तित्थ । शीघ्र सिग्घ । ऊ—चूर्ण चुरणो । सूत्र सुत । पूर्व
पुव्व । ए—नरेन्द्र एरिदो । म्लेच्छ मिलिछो । ऐ—दृष्टैकस्तनपट्टं दिट्ठे
ककत्थणपट्ठ । ओ—अधरोष्ठम् अह्णट्ठो । नीलोत्पल नीलुप्पलं । एदोतो
कचित्स्वरूपेण ह्रस्व । एक एक्को । नेत्र रोत्त । ग्राह्य गेज्झ । स्तोक थोक ।
तुण्ड तोण्ड । इत्यादि ॥

त्वेदितः ॥ ४१ ॥

सयोग इति वर्तते । आदेरिकारस्य सयोगे परे एत्वं तु भवति । पेशड
पिएडम् । धम्मेल्लम् धम्मिल्लम् । सेन्दूर सिन्दूरम् । वेस्ल विल्ल विल्लम् ।
वेरणू बिण्णू बिण्णु । कच्चिन्न भवति । चित्ता ॥

मिराया लिट् ॥ ४२ ॥

इत इत्यनुवर्तते, एदिति च । मिराशब्दे इत एत्वं लिङ्गवति । मेरा ।
सीमेति यावत् ॥

मूषिकविभीतकहरिद्रापथिपृथिवीप्रतिश्रुत्यत् ॥ ४३ ॥

मूषिकादिष्वादेरिकारस्य अकारो भवति । मूषिक मूसञ्चो । विभीतक
वहेडञ्चो । हरिद्रा हलही । पथि पहो । अकारात्ते सत्यपि पथशब्दे पथिशब्दस्य
रूपान्तरनिवृत्त्यर्थमयं योग । पृथिवी पुहवी पुढवी । प्रतिश्रुत् पडसुञ्चा प्रतिध्वनि ॥

रस्तित्तिरौ ॥ ४४ ॥

अदित्यनुवर्तते । तित्तिरिशब्दे रसम्बन्धिन इकारस्य अत्वं भवति ।
तित्तिरौ ॥

इतौ तो वाक्यादौ ॥ ४५ ॥

वाक्यादिभूते इतिशब्दे तकारसम्बन्धिन इत अङ्गवति । इञ्च विञ्चसिञ्च
कुमुञ्चसरो इति विकसितकुमुदसर । वाक्यादाविति किम् ? पिञ्चोत्ति ॥

वेङ्गुदशिथिलयो. ॥ ४६ ॥

इङ्गुदशिथिलयोरादेरित अत्वं वा भवति । अगुञ्च इगुञ्च । सडिल
सिडिल । पसडिल पसिडिल । णिम्माञ्च णिम्मञ्च—इत्येतौ निर्मातृनिर्मिताभ्या
भविष्यत ॥

उ युधिष्ठिरे ॥ ४७ ॥

युधिष्ठिरे आदेरित् उत्वं वा भवति । जुहुट्ठिलो जुहिट्ठिलो जहुट्ठिलो
जहिट्ठिलो ॥

द्विनीक्षुप्रवासिषु ॥ ४८ ॥

उत्त्वमनुवर्तते । द्विशब्दे नीत्युपसर्गे इत्तुप्रवासिशब्दयोश्च आदेरित उत्त्व भवति । पृथग्योगाश्रित्यम् । द्विमात्र दुमत्तो । द्विजाति दुआई । द्विविध दुविहो । द्विरेफ दुरेहो । द्विवचन दुवअण । द्विधाविध दुहाविओ । बहुला धिकारात्कचिद्विकल्प । दुउणो दिउणो विउणो द्विगुण । दुईओ विईओ द्वितीय । कचिन्न भवति । द्विज दिओ । द्विरद दिरओ । द्विधागत दिहागओ । कचिदोत्वमपि । द्विवचन दोवअण । ने—णुमज्जइ निमज्जति । कचिन्न भवति । निपतति णिवडइ । इत्तु उच्छू इच्छू । प्रवासी पवासू पावासू ॥

तु (१)निर्झरद्विधाकृजोरोञ्जा ॥ ४९ ॥

निर्झरशब्दे द्विधाकृजशब्दे च आदेरितो नकारेण सह ओत्त्व तु भवति । ओञ्झरो णिञ्झरो निर्झर । दोहाकिञ्जइ दुहाकिञ्जइ द्विधाक्रियते । दोहा किञ्च दुहाकिञ्च द्विधाकृतम् । कृत्विति किम् ? दिहागञ्च द्विधागतम् ॥

ईत काश्मीरहरीतक्योर्लाँलौ ॥ ५० ॥

काश्मीरहरीतकशब्दयोरीकारस्य आ अ इत्येतौ लितौ यथासरथ भवत । कहारो । हरडई ॥

गभीरग इत् ॥ ५१ ॥

ईत इत्यनुवर्तते । गभीरादिष्वादेरीकारस्य इत्त्व भवति । गहिरो गभीर । सिरिसो शिरीष । आणिअ आनीतम् । स्त्रियामीकारोऽपि दृश्यते । आणीदा भूअणुभुपङ्कजणणी आनीता भुवनाद्भुतैकजननी । गहिअ गृहीतम् । विलिअ व्रीलितम् । विइओ द्वितीय । पडिअ प्रदीपितम् । तइओ तृतीय । जिअओ जीवन् । ओसिअतो अवसीदन् । पसिअ प्रसीद । वम्मिओ वल्मीक । इत्यादि । तआणिं इति तु तदानींशब्दस्य स्वरस्य 'बिद्वमी'ति ह्रस्वे सिद्धम् ॥

वा पानीयगे ॥ ५२ ॥

पानीयादिष्वादेरीकारस्य इत्त्व वा स्यात् । पाणिय पाणीय पानीयम् । अलिअ अलीअ अलीकम् । करिस करीस करीषम् । उवणिअ उवणीअ उपनीतम् । जिअइ जीअइ जीवतीत्यादि ॥

उल् जीर्णे ॥ ५३ ॥

जीर्णशब्दे ईत उत्त्व भवति । लिट्त्वान्नित्यम् । जुगुण । कचिन्न-जिगुणे
भोअणमत्ते जीर्णे भोजनमात्रे ॥

तीर्थे ह्यल् ॥ ५४ ॥

तीर्थे ईत उत्त्व भवति हि हकारे सति । तूह । हीति किम् ? तित्थ ॥

विहीनहीने वा ॥ ५५ ॥

विहीनहीनयोरीत उत्त्व तु भवति । विहूण विहीण । हूण हीण । अनयो
रिति किम् ? पहीणजरमलणो ॥

एल् पीठनीडकीदृशपीयूषविभीतकेदृशापीडे ॥ ५६ ॥

पीठादिष्वादेरीत एत्त्व लिट्त्वान्नित्य भवति । पेड । नेड । केरिसो । पेऊस ।
बहेडओ । परिसो । आमेलो । बहुलाधिकाराच्च पीठनीडयोर्विकल्प । पीठ । नीड ॥

त्वदुत उपरिगुरुके ॥ ५७ ॥

उपरिगुरुकयोरादेरुकारस्य अद्भवति तु । अवरि उवरि । गरुओ गुरुओ ।
कप्रत्ययपरिग्रहाद् गुरौ न भवति । गुरु ॥

मुकुलादौ ॥ ५८ ॥

उत इत्यनुवर्तते, अदिति च । मुकुलादिष्वादेरुकारस्य अद्भवति । पृथग्योगा
न्न विकल्प । मउल मुकुलम् । मउड मुकुटम् । यद्यपि सस्कृते, तथाप्यय योगो
मुकुटशब्दस्य रूपा तरनिवृत्त्यर्थ । मउर मुकुर । अगरू अगुरु ।
गलोई गुलूची । गुरुई गुर्वी । जहुट्ठिलो युधिष्ठिर । सोअमल्ल सौकुमार्यम् ।
इत्यादि । बहुलाधिकारात् कचिदात्व भवति । विदत्त विदाओ ॥

रो भ्रुकुटीपुरुषयोरित् ॥ ५९ ॥

भ्रुकुटीपुरुषयो रेफसम्बन्धिन उकारस्य इत्व भवति । मिउडी । पुरिसो ।
पउरिस पौरुषम् ॥

क्षत इत् ॥ ६० ॥

क्षुत उत ईत्व भवति । छीअ । पचे छुअ ॥

दोदोऽनुत्साहोत्सन्न ऊच्छसि ॥ ६० ॥

उदित्युपसर्गस्य शकारसकारयो परयोर्दकारेण सह ऊत्व भवति, उत्साहो
त्सन्नशब्दौ वर्जयित्वा । उच्छ्वास ऊसासो । उच्छ्वसिति उससिइ । उद्गता शुका
यस्मिन् स उच्छुक ऊसुओ । उत्सुक ऊसुओ । उत्सव ऊसओ । उत्सरति
ऊसरइ । उत्सिक्त ऊसित्तो । अनुत्साहोत्सन्न इति किम् ? उच्छाहो । उच्छ्वगणो ॥

दुरो रलुकि तु ॥ ६२ ॥

उदित्यनुवर्तते । दुर इत्युपसर्गस्य रलुकि रेफलोपे सति आदेरुत ऊद्वा
भवति । दूसहो दुसहो । रलुकीति किम् ? दुस्सहो ॥

सुभगमुसले ॥ ६३ ॥

उदित्यनुवर्तते । सुभगमुसलयोरुत ऊद्वा भवति । सूहओ सुहओ । मूसल
मुसल ॥

हश्चौत् कुतूहले ॥ ६४ ॥

कुतूहले आदेरुत ओत्व भवति हश्च, तत्संनियोगेन ऊतो हस्वश्च । कोउ
हल कुऊहल कुतूहलम् ॥

स्तौ ॥ ६५ ॥

ओदित्यनुवर्तते । स्तौ सयुक्ते परे आदेरुत ओत्व भवति । तुण्ड तोयडं ।
पुष्कर पोक्खर । कुट्टिम कोट्टिम । पुस्तक पोत्थअ । मुस्ता मोत्था । मुक्तगर
मोत्तअरो । पुद्गर पोगलो । कु व कोन्द । व्युत्क्रा त वोक्त ॥

सूक्ष्मेऽद्योत ॥ ६६ ॥

सूक्ष्मशब्दे ऊत अत्व वा भवति । सण्ह सुण्ह ॥

अल् दुकूले ॥ ६७ ॥

ऊत इत्यनुवर्तते । दुकूले ऊत अल् इत्यादेशो भवति । लकारो नाऽनु
बन्ध । दुअल्लं दुऊल्लं ॥

ईदुद्व्यूढे ॥ ६८ ॥

उद्व्यूढे ऊत ईत्व वा भवति । उव्वीढ । उव्वूढ ॥

उल् कण्डूयातिहनूमद्रातूले ॥ ६९ ॥

कण्डूयतौ धातौ हनूमद्रातूलयोश्च आदेरुत उत्व लिङ्गवति । कण्डूअइ । हणुमतो । वाडलो ॥

वा मधूके ॥ ७० ॥

मधूके ऊत उत्व वा भवति । महुअ महुअ ॥

इदेन्नूपुरे ॥ ७१ ॥

वेत्यनुवर्तते । नूपुरे ऊत इदेतौ वा भवत । णिअर णेअर णूअर ॥

ओल् स्थूणातृणमूल्यतूणीरकूर्परगुडूचीकूष्माण्डी-

ताम्बूलीषु ॥ ७२ ॥

एषु ऊत ओत्व लिङ्गवति । थोणा । तोण । मोस्ल । तोणीर । कोप्पर । गलोई । कोड्डी । तबोली । बहुलाधिकारात् स्थूणातृणयोर्विकल्प । थूणा । तूण ॥

ऋतोऽत् ॥ ७३ ॥

आदे ऋकारस्याऽत्व भवति । बृत घअ । तृण तण । कृत कअ । वृषभ वसहो । मृग मअ ॥

आद्वा मृदुत्वमृदुककृशासु ॥ ७४ ॥

ऋत इत्यनुवर्तते । मृदुत्वादिष्वादे ऋकारस्याऽऽत्व वा भवति । माउत्त मउत्त । माउअ मउअ । कासा कसा ॥

इल् कृपगे ॥ ७५ ॥

कृप इत्यादिषु शब्देषु ऋत इत्व भवति । लिस्वान्नित्यम् । किबो कृप । णिबो नृप । किवा कृपा । किवणो कृपण । किवाणो कृपाण । किसो कृश । किसानू कृशानु । किई कृति । किसरो कृसर । किच्छ कृच्छम् । किसओ

कृषक । तिसिओ वृषित । इसी ऋषि । धिई गृति । विन्छिओ वृश्चिक ।
 वित्त वृत्तम् । वित्ती वृत्ति । पिंही पृथ्वी । किच्छा कृत्या । घुसिण घुसृणम् ।
 धिणा घृणा । इद्धी ऋद्धि । समिद्धी समृद्धि । गिंटी गृद्धि । विद्धकई वृद्ध
 कपि । पिहा स्पृहा । विसी वृसी । हिअअ हृदयम् । उक्खिट्ट उच्छृष्टम् । मिट्ठ
 मृष्टम्, रस एव । अ यत्र मठ । दिट्ठ दृष्टम् । विहिण्णो वितृष्ण । सह सक्तम् ।
 दिट्ठी दृष्टि । गिट्ठी गृष्टि । सिट्ठी सृष्टि । सिआलो अगाल । वाहित्त व्या
 हतम् । बिहिअ बृहितम् । तिप्प वृप्तम् । सिट्ठ सृष्टम् । सिंगारा अङ्गार । भिंगो
 भृङ्ग । मिओ मृग । भिऊ भृगु । भिङ्गारो भृङ्गार । इत्यादि ॥

शृङ्गमृगाङ्कमृत्युधृष्टमसृणेषु वा ॥ ७६ ॥

शृङ्गादिषु ऋत इत्वं वा स्यात् । सिंग सग । मिअङ्को मअङ्को । मिन्चू
 मच्चू । धिट्ठो धट्ठो । मसिण मसण ॥

पृष्ठेऽनुत्तरपदे ॥ ७७ ॥

पृष्ठशब्दे अनुत्तरपदे ऋत इत्वं वा भवति । पिट्ठ पट्ठ । अनुत्तरपद इति
 किम् ? मदिपट्ठ महीपृष्ठम् ॥

उद् वृषभे वु ॥ ७८ ॥

वृषभे वृ इत्येतस्य उक्त्वं वा स्यात् । उसहो वसहो ॥

वृन्दारकनिवृत्तयोः ॥ ७९ ॥

उदित्यनुवर्तते । अनयो ऋत उद्भवति । वुन्दारओ वदारओ । णिउत्त
 णिअत्त ॥

ऋतुगे ॥ ८० ॥

ऋत्वादिषु शब्देषु आदे ऋत उक्त्वं भवति । पृथयोगान्नित्यम् । उऊ ऋतु ।
 उसहो अश्वभ । पाहुड प्रासृतम् । पहुडि प्रसृति । सुई सृति । णिहुअ निधृतम् ।
 परहुअ परसृतम् । णिउअ निवृत्तम् । सवुअ सवृतम् । णिउत्ती निवृत्ति ।
 पडत्ती प्रवृत्ति । पाउसो प्रावृट् । वुत्ततो वृत्तान्त । बुदं वृ दम् । बु दावण
 'वृ' दावनम् । पुहई पृथिवी । वुद्धो वृद्ध । उब्जू अजु । तैलादित्वात् द्वित्वम् ।
 मुणालं मृणालम् । पुट्ठो स्पृष्ट । पउट्ठो प्रवृष्ट । वुड्ढी वृष्टि । परामुड्डा

परामृष्ट । भावओ भ्रातृक । पिउओ पितृक । जामादओ जामातृक ।
मावआ मातृका । पाउड प्राकृतम् । प्रत्यादित्वात्तस्य ड । हूई ह्रति ।
इत्यादि ॥

गौणान्त्यस्य ॥ ८१ ॥

गौणस्य-उपसजनस्य योऽन्त्य ऋकारस्तस्य उद्भवति । माउभयडल ।
माउघर । माउसिआ । माउच्छा । पिउसिआ । पिउच्छा । पिउवण । पिउवई ॥

इदुन्मातु० ॥ ८२ ॥

गौणस्य मातृशब्दस्य ऋत इदुतौ भवत । माइघर माउघर । कचि
दगौणस्यापि । माईण ॥

वृष्टिपृथङ्मृदङ्गनप्तृकवृष्टे ॥ ८३ ॥

इदुदित्यनुवर्तते । वृष्ट्यादिषु ऋत इदुतौ भवत । विट्ठी बुड्दी वृष्टि ।
पिह पुह पृथक् । मिअङ्गो मुअङ्गो मृदङ्ग । णत्तिओ णत्तुओ नप्तृक । विट्ठो
बुट्ठो वृष्ट ॥

तु बृहस्पतौ ॥ ८४ ॥

ऋत इदुतौ तु भवत । बिह्प्फई बुह्प्फई बह्प्फई ॥

उदूदोल् मृषि ॥ ८५ ॥

मृषाशब्दे ऋत उत्त्व ऊव ओत्व च भवति । लिस्वान्न विकल्प । मुसा
मूसा मोसा । मुसावाओ मृषावाद ॥

वृन्त इदेङ् ॥ ८६ ॥

वृन्ते ऋत इदेङ् वा भवति । ए ओ एङ् , इच्च एङ् च इदेङ् । इत्वमेत्व
मोत्वमित्यर्थ । बिट वेट् वौट ॥

ढिरादृते ॥ ८७ ॥

आदृते ऋतो ढिरादेशो भवति । आढिओ ॥

दृसेऽरि सा ॥ ८८ ॥

दृष्टे ऋत पकारतकाराभ्या सह अरि-इत्यादेशो भवति । दरिआ ।
दरिअसीहेण ॥

केवलस्य रि ॥ ८९ ॥

ऋत केवलस्य व्यञ्जनेनाऽसम्पृक्तस्य रि इत्यादेशो भवति । रिच्छो
ऋत्त ।

दृश्यक्सक्विनि(१) ॥ ९० ॥

अ, कस, किन् इत्येतद् ते दृशिधातौ ऋतो रित्त्व भवति । अ-सरिसो
सदृश । कस-सरिच्छो सदृक् । क्विन्-सरी सदृक् । सरिवण्णो । सरि
रुवो । एवम्-एआरिसो । भवारिसो । जारिसो । तारिसो । कीरिसो ।
परिसो । तुह्यारिसो । अक्सयो साहचर्यात् त्याद्यन्यादिविहित किन् इह
गृह्यते । कसकिनो साहचर्यात् त्यादादीत्यादिसूत्रविहित क्व् इह परिगृह्यते ॥

ऋतुऋजुऋणऋषिऋषभे वा ॥ ९१ ॥

एषु ऋतो रित्त्व वा स्यात् । रिऊ उऊ । रिजू उऊजू । रिण उण । रिसी
उसी । रिसहो उसहो ॥

कलृप्त इलि ॥ ९२ ॥

कलृप्त इत्यत्र आदेरच इलि इत्यादेशो भवति । किलित्त ॥

चपेटाकेसरदेवरसैन्यवेदनास्वेचस्त्वित् ॥ ९३ ॥

एषु एच सन्ध्यक्षराणामित्त्व भवति तु । चविडा चवेडा चपेटा । किसर
केसर केसरम् । दिअरो देअरो देवर । सिन्न सेन्न दैत्यादित्वात् सइन्न सैन्यम् ।
विअणा वेअणा वेदना । महिला महेला इत्येतौ तत्समावेव ॥

सैन्धवशनैश्चरे ॥ ९४ ॥

एच इत्यनुवर्तते । सैन्धवशनैश्चरयोरआदेरेच इत्त्व भवति । पृथग्योगा
मित्यम् । सिन्धव । सणिच्चरो ॥

त्वत्सरोरुहमनोहरप्रकोष्ठातोद्यान्योन्ये वश्च क्तो ॥ ९५ ॥

एषु एच अत्व भवति तु, तत्सनियोगेन यथासम्भव क्तकारयोश्च वकारा
देशो भवति । सररुह सरोरुह । मणहर मणोहर । पवट्ठो पओट्ठो । आवञ्ज
आओञ्ज । अरणरण अरणोरण । सिरवेअणा सिरवेअणा—इत्येतौ शिरो
वेदनाया साध्यमानसिद्धावस्थयोरेव भवत ॥

कौक्षेयक उत् ॥ ९६ ॥

कौक्षेयक आदेरेच उत् भवति तु । कुच्छेअअ कोन्हेअअ ॥

शौण्डिगेषु ॥ ९७ ॥

शौण्डादिष्वादेरेच उत् भवति । योगविभागान्न विकल्प । सुण्डो शौण्ड ।
सुण्डोअणी शौण्डोदनि । मुआअणो मौआयन । सुदेर सौन्दर्यम् । सुगध
तण सौगन्ध्यम् । दुवारिओ दौवारिक । सुवणिअओ सौवर्णिक । पुलोमी
पौलोमी । इत्यादि ॥

गव्यउदाईत् ॥ ९८ ॥

गोशब्दे एच अउ आई इत्येतौ भवत । गउओ हरस्स । एसा माई ॥

ऊ स्तेने वा ॥ ९९ ॥

स्तेने सन्ध्यन्तरस्य ऊत्वा वा भवति । थूणो थेणो ॥

सोच्छ्वासे ॥ १०० ॥

सोच्छ्वासशब्दे एच ऊ भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । सूसासो ॥

ऐच एड् ॥ १०१ ॥

ऐच ऐकारौकारयो एड् एकारौकारौ यथासत्य भवत । ऐ—शैल सेलो ।
त्रैलोक्य तेल्लोक्क । ऐरावण एरावणो । कैलास केलासो । वैद्य वेज्जो ।
कैटभ केडवो । वैधव्य वेहव्व । औ—कौमुदी कोमुई । यौवन जोव्वण ।
कौस्तुभ कोत्थुहो । कौशाम्बी कोसम्बी । क्रौञ्च कोञ्चो । कौशिक कोसिओ ॥

अइ तु वैरादौ ॥ १०२ ॥

ऐच इत्यनुवर्तते । वैरादिष्वादेरैच अइ इत्यादेशो भवति तु । वैर वइर वेर ।
वैशम्पायन वइसपाअणो वेसपाअणो । वैशिक वइसिअ वेसिअ । वैश्रवण
वइसवणो वेसवणो । चैत्र चइत्तो चेत्तो । कैलास कइलासो केलासो । वैद्य
वइज्जो वेज्जो । कटंभ कइडहो केडहा । वैधव्य वइहव्व वेहव्व । वैतालिक
वइआलिओ वेआलिओ । कैरव कइरव केरव । दैव दइव देव । इत्यादि ॥

दैत्यादौ(१) ॥ १०३ ॥

दैत्यादिष्वादेरैच अइ इत्ययमादेशो भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । दैत्य
दइच्चो । दैन्य दइरण्ण । दैवत दइवअ । कैतव कइअव । वइअब्भो वैदर्भ ।
वइसाहो वैशाख । अइसरिअ ऐश्वर्यम् । वइअवणो वैजवन । भइरवो
भैरव । वइएसो वैदेश । वइसाणरोवैश्वानर । वइदेहो वैदेह । वइसालो
वैशाल । सइर स्वैरम् । चइत्त चैत्यम् । चैत्यविशेषे न भवति । चेतअ ॥

नाव्यावः ॥ १०४ ॥

नौशब्दे ऐच आव इत्यादेशो भवति । णावा ॥

गौरव आत् ॥ १०५ ॥

गौरवे ऐच आत्व भवति । गारव ॥

पौरगे चाऽउत् ॥ १०६ ॥

पौरादिषु चकाराद्गौरवे च ऐच अउ इत्यादेशो भवति । पउरो पौर ।
सउरो सौर । मउली मौलि । कउरवो कौरव । गउडो गौड । कउलो कौल ।
कउसल कौशलम् । पउरिस पौरुषम् । कउच्छेअअ कौच्छेयकम् । सउह सौधम् ।
मउण मौनम् । गउरव गौरवम् । इत्यादि ॥

उच्चैर्नीचैसोरअः ॥ १०७ ॥

उच्चैर्नीचै शब्दयोरैच अअ इत्यादेशो भवति । उच्चअ । णीचअ ।
उच्चनीचाभ्यां कप्रत्यये सिद्धेऽपि उच्चैर्नीचैसोस्तु रूपान्तरनिवृत्त्यर्थं वचनम् ॥

ई धैर्ये ॥ १०८ ॥

(१) दैत्यगेष्—इति क पु पाठ ।

धैर्ये ऐच ईत्वं भवति । घीर । घीर हरद्द विसाओ ॥

वा पुआय्याद्याः ॥ १०९ ॥

पुआयी इत्यादय शब्दा स्वराद्यादेशविशेषिता वा निपात्यन्ते । पुआयी पिशाच उन्मत्तश्च । ऊणदिअ आन दितम् । तोब्बरो तुम्बुरु । माहिवाओ माघ वात । सङ्कोडी शतकोटि । माइन्दो माकद । ओन्दुरो उदुरु । आलिआ आली । तणसोल्ल वृणशूल्य, मल्लिकेत्यर्थ । अरिट्ठो अरिष्ट दैत्य काको वा । दरिअ लघु, शीघ्रमित्यर्थ । किरो किरि, बराह इत्यर्थ । वामल्लरो वामल्लर वल्मीकम् । वसो वृत्त । मूसिओ मूषिक । वत्त वृन्तम् । हेरिबो हेरम्ब । चिक्क स्तोक स्पृष्ट च । चलणाओहो चरणायुध । उअणिआ उन्मत्ता दुशीला च । मासल मूसल मुसल्ल । महल्लअपक्खो महालयपक्व । चचरीओ चञ्चरीक ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवविरचितव्याकरणवृत्तौ

प्रथमाध्यायस्य द्वितीय पाद ॥

एत्साञ्जला त्रयोदशगेऽचः ॥ १ ॥

आदेरित्यनुवर्तते । त्रयोदशादिष्वादेरच साञ्जला सस्वरव्यञ्जनेन परेण सह एत्व भवति । तेरह त्रयोदश । थेरो स्थविर ब्रह्मा वा । एकारो अय स्कार । वेइल विचकिलम् । मुद्धविअइलप्पसूणपुआ इति च दृश्यते । तेवीसा त्रयोविंशति । तेतीसा त्रयस्त्रिंशत् । इत्यादि ॥

कदले तु ॥ २ ॥

एत्साञ्जलेत्यनुवर्तते । कदले आदेरच परेण स्वरव्यञ्जनेन सह एत्व तु भवति । केल कअल । केली कअली ॥

कर्णिकारे फो. ॥ ३ ॥

कर्णिकारे फोद्वितीयस्याऽच परेण साञ्जला एत्व तु भवति । कण्णोरो कण्णिआरो ॥

नवमालिकाबदरनवफलिकापूगफलपूतर ओल् ॥ ४ ॥

एषादेरच परेण साङ्गला ओत्व भवति । लिट्वात्रित्यम् । गोमालिआ
नवमालिका । बोर बदरम् । गोहलिआ नवफलिका । पोफल पूगफलम् ।
पोरो पूतर अधमो जलज तुर्वा ॥

तु मयूरचतुर्थचतुर्वारचतुर्दशचतुर्गुणमयूखो-
लूखलसुकुमारोदूखललवणकुतूहले ॥ ५ ॥

एषादे स्वरस्य परेण स्वरव्यञ्जनेन सह ओत्व तु भवति । मोरो मऊरो
मयूर । चोत्थो चउत्थो चतुर्थ । चोव्वारा चउव्वारो चतुर्वार । चोहहो
चउहहो चतुर्दश । चोहही चउहही चतुर्दशी । चोगुणो चउगुणो चतुर्गुण ।
मोहो मऊहो मयूख । ओहल उलूहल उलूखलम् । सोमाला सुउमालो सुकु
मार । ओहलो उऊहला उदूखल । लोण लअण लवणम् । काहल कुऊहल
कुतूहलम् । मोर सस्कृतेऽपीति केचित्, तदप्रसिद्धम् ॥

निषण्ण उम ॥ ६ ॥

निषण्णे आदेरच परेण साङ्गला उम इत्यादेशो भवति । गुमण्णो
णिसण्णो ॥

अस्तोरखोरचः ॥ ७ ॥

अधिकारोऽयम्, 'शा सल्लि'ति यावत् । यदित ऊर्ध्वमनुक्रमिष्याम
तदस्तोरसयुक्तस्याऽखोरनादेरच परस्य भवतीति वेदितव्यम् ॥

प्रायो लुक् कगचजतदपयवाम् ॥ ८ ॥

असयुक्तानामनादो वर्तमानानामच परेषा कगचजतदपयव इत्येतेषा प्रायो
लुग्भवति । क—लोक लोओ । शकट सअडो । तीर्थकर तित्थअरो । ग—
नगर णअर । नग णओ । मृगाङ्क मिअको । च—शची सई । कचग्रह कअ
गहो । रचना रअणा । ज—गज गओ । रजर्त रअअ । प्रजापति पआवई ।
भजन भअण । त—सुत सुओ । यति जई । रति रई । रसातल रसाअल ।
द—नदी णई । मदन मअणो । गदा गआ । कदन कअण । प—रिपु रिऊ ।
विपुल विअल । सुपुरुष सुअरिसो । य—जय जओ । प्रिय पिओ । वियोग

विओओ । नयन एअण । व—लावण्य लाअरण । वडवानल वडआणलो ।
 विविध विइहो । वग्रहणाद्वकारस्याऽपि । विबुधो विबहो । प्रायोग्रहणात् कचिन्न
 भवति । सुकुसुम । पआगजल । सुगओ । अगरइ । सचाव । विजण ।
 सुतार । विदुरो । सपाव । समवाओ । देवो । दाणवो । अस्तोरित्येव ।
 अङ्को । ससङ्को । सङ्गो । सङ्गा । चच्चा । अब्जुणो । युत्तो । उद्दामो ।
 विप्पो । सच्च । सव्व । अक्को । सगो अखोरित्येव । कुल । गङ्गा । चरा ।
 जडो । तमो । दआ । परो । वरो । अच इत्येव । सकरो । सगमो ।
 कचण । वचणा । धणजओ । आतर । चदण । कपो । सअवरो ।
 समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षया भिन्नपदत्वमपीष्यते, तेन तत्र यथादर्शनमुभय
 मपि भवति । सुहकरो सुहअरो सुखकर । आअमिओ आगमिओ आगमिक ।
 सहचरो सहअरो सहचर । आअओ आगओ आगत । जलअरो जलचरो
 जलचर । सुअणो सुजणो सुजन । बहुअरो बहुतरो बहुतर । वित्तअरो
 वित्तपरो वित्तपर । धीरअमो धीरयमो धीरयम । गणवारो गणआरो
 गणवार । सुहओ सुहदो शुभद सुखदो वा । इत्यादि । बहुलाधिकारात्
 कचिद्वादेरपि भवति । चिहम् इणहम् । सपुन सोडणो । नपुन णणो ।
 सच सोअ । कचिच्चस्य ज । पिशाची पिसाजी ॥

नात् प ॥ ९ ॥

आदवर्णात्परस्य प पकारस्य लुङ् न भवति । सवहो शपथ । सावो
 शाप । आदिति किम् ? परिबट्ठो परिपुष्ट ॥

यश्चुतिर. ॥ १० ॥

आदित्यनुवर्तते । 'प्रायो लुगि'त्यादिना लुकि सति योऽवशिष्यते अवर्ण ,
 स अवर्णात्पर लघुप्रयत्नतरयकारश्रुतिर्भवति । शकटं सयद्ध । आकर
 आयरो । प्रकाश पआसो । आकाश आआसो । नगर एअर । सागर
 साअरो । वचन वअण । आचार आआरो । रजत रअअ । भाजन भाअण ।
 प्रजापति पआवई । कृत कअ । पाताल पाआल । पद पअ । गदा गआ ।
 नादवती णाअवई । नयन नअण । जाया जाआ । लावण्य लाअरण । अवर्ण
 इति किम् ? सडणो शकुन । पडणो प्रगुण । पडर प्रचुरम् । राईव राजीवम् ।

रई रति । साऊ स्वादु । वाऊ वायु । कई कपि कविर्वा । आदित्येव । विअड विकटम् । देअरो देवर । कचिद्धवति । पिअइ पिबति ॥

कामुकयमुनाचामुण्डाऽतिमुक्तके मोड् लुक् ॥ ११ ॥

कामुकादिषु मकारस्य लुग्भवति । डानुबन्धत्वान्छेषस्य स्वरस्य सानु नासिक उच्चार । कामुक काडँओ । यमुना जडँणा । चामुण्डा चाडँण्डा । अतिमुक्तक अडँत्तओ । कचित्-अडमुत्तअ इति च दृश्यते ॥

खोऽपुष्पकुब्जकर्पूरकीले कोः ॥ १२ ॥

‘उकारेणाऽनुबन्धेन स्ववर्ग्या परिगृह्यन्ते’—इति व्याकरणान्तरे प्रसिद्धम् । यथा—कु कवर्ग । चु चवर्ग । एव दुतुपुषु । अपुष्पवाचिनि कुब्जशब्दे कर्पूर कीलयोश्च को कवर्गस्य खो भवति । खुब्जो । पुष्पे तु बन्धुअकुब्जपसूण । खप्परो । खिलिओ ॥

छागशृङ्खलकिराते लकचा० ॥ १३ ॥

कोरित्यनुवर्तते । छागशृङ्खलकिरातेषु कवर्गस्य लकच इत्येते यथासरय भवति । छाग छालो । छागी छाली । सकल शृङ्खलम् । किरात चिलाओ । पुलिन्दपर्याय एव । कामरूपिणस्तु नेष्यते—नमिमो हरकिराअ ॥

वैकादौ गः ॥ १४ ॥

एकादिषु कोर्गकारो वा भवति । एगो । पत्ते-एक्को एओ । आगरिसो आअरिसो आकर्ष । लोगो लोओ लोक । असुगो असुओ असुक । तित्थगरो तित्थअरो तीर्थकर । उज्जोअगरो उज्जोअअरो उद्योतकर । सावगो सावओ आवक । असुगो असुओ असुक । आगारो आआरो आकार । इत्यादि ॥

खो कन्दुकमरकतमदकले ॥ १५ ॥

एषु खोरादे कवर्गस्य गो भवति । पृथग्योगाभित्यम् । गदुओ कन्दुक । मरगअ मरकतम् । मदगलो मदकल ॥

पुन्नागभगिनीचन्द्रिकासु म ॥ १६ ॥

एषु कोर्मो भवति । पुण्णामो । मामिणी । चंदिमा ॥

शीकरे तु भहौ ॥ १७ ॥

शीकरे कोर्भकारहकारौ तु भवत । सीहरो सीमरो सीअरो ॥

ऊत्वे सुभगदुर्भगे वः ॥ १८ ॥

अनयोक्त ऊत्वे सति कोर्भकारो भवति । दूहवो । सूहवो । ऊत्त्व इति किम् ? दुहओ । सुहओ ॥

निकषरफटिकचिकुरे ह ॥ १९ ॥

एषु कवर्गस्य ह्रस्व भवति । णिहसो णीहसो । फलिहो । चिहुरो । बिहुर संस्कृतेऽपीति भृङ्गाचार्य ॥

खघथधभाम् ॥ २० ॥

इ इति वर्तते । असयुक्तानामनादौ वर्तमानानामच परेषा खघथधभ इत्येतेषा प्रायो हकारो भवति । ख—शाखा साहा । मुख मुह । लिखति लिहइ । घ—मेघ मेहो । जघन जहण । ग्लाघते सलाहइ । थ—नाथ ग्राहो । रथ रहो । मिथुन मिहुण । कथयति कहअइ । घ—साधु साहु । सुधा सुहा । बाधते बाहइ । भ—शुभ सुह । स्वभाव सुहावो । स्तनभर थणहरो । शोभते सोहइ । अस्तोरित्येव । सौख्य सोक्ख । आरयाति अक्खइ । अर्घ अग्घो । कथइ कथ्यते । गृद्ध गिद्धो । उद्धरइ उद्धरति । । दर्भ दम्भो । लभ्यते लम्भइ । अखोरित्येव । खगो । घटा । थणो । घण । भरो । अच इत्येव । सखो । सघो । कथा । बन्धो । रभा । प्राय इत्येव । सरिसवखलो सर्वप खल । पलअघणो प्रलयघन । अत्थिरो अस्थिर । जिणधम्मो जिनधर्म । पणट्ठभवो प्रणष्टभव ॥

घ पृथकि तु ॥ २१ ॥

पृथक्शब्दे यस्य घकारो भवति तु । पुघ पिघ पुह पिह ॥

चौः खचितपिशाचयो सल्लौ ॥ २२ ॥

वित्यनुवर्तते । खचितपिशाचयो चोश्रवणस्य सकारद्विरुक्तलकारौ यथासख्य तु भवत । खसिओ खइओ । पिसल्लो पिसाओ । ख्रिया कचिज्जत्वमपि । पिसाजी ॥

झो जटिले ॥ २३ ॥

चोरिति वर्तते, त्विति च । जटिले चवर्गस्य क्त्व तु भवति । झडिलो जडिलो ॥

टोर्बडिशदौ लः ॥ २४ ॥

त्वित्यनुवर्तते । बडिशदौ टवर्गस्य ल्त्व तु भवति । बलिस बडिस । गुलो गुडो । णल णड । चविलो चविडो । आमेलो आमेडो । णाली णाडी । वेल्ह वेणू । वालिम वाडिम । पालेइ पाडेइ । बडिशगुडनडचपेटापीडनाडीवैणु दाडिमा । पाटयति-इति णिजन्त पटिधातुरिह गृह्यते ॥

स्फटिके ॥ २५ ॥

टोरित्यनुवर्तते । स्फटिके टवर्गस्य लो भवति । पृथग्योगाभित्यम् । फलिहो ॥

लरङ्काडे ॥ २६ ॥

अङ्काडे दोर्लत्व भवति । रिक्त्वात् द्वित्वम् । अङ्कोस्तल ॥

ढः कैटभशकटसटे ॥ २७ ॥

कैटभशकटसटाशब्दे दोढत्व भवति । कइढवो । सअढ । सढा ॥

ठः ॥ २८ ॥

असयुक्तस्याऽनादौ वर्तमानस्याऽच परस्य ठकारस्य ढो भवति । मठ मढो । कमठ कमढो । शठ सढो । कुठार कुढारो । अस्तोरित्येव । चिट्ठइ । अखो रित्येव । ठाइ । अच इत्येव । कठो ॥

पिठरे हस्तु रश्च ढः ॥ २९ ॥

ठ इति वर्तते । पिठरे ठस्य ह्त्व भवति तु, तत्संनियोगे रस्य च ढत्वम् । पिहढो पिढरो पिठर ॥

लल् डोऽनुडुगे ॥ ३० ॥

अस्तोरखोरश्च परस्य ङकारस्य लकारो भवति, अनुडुगे उड्वादीन्

वर्जयित्वा । लिप्ताभित्यम् । वडवामुख बलआमुह । गरुड गरुलो । तडाक
तलाअ । क्रीडति कीलइ । अस्तोरित्येव । कुड्ड कुडचम् । अखोरित्येव ।
डमरुओ । अच इत्येव । तोंड तुण्डम् । अनुडुग इति किम् ? उडु । निबिड ।
गवडो । नाडी । पीडिअ । नीड । इत्यादि ॥

टो डः ॥ ३१ ॥

अस्तोरखोरच परस्य टस्य डत्व भवति । भट भडो । नट णडो । पट
पडो । घट घडो । घटते घडइ । अस्तोरित्येव । खट्टङ्ग खट्वाङ्गम् । अखोरित्येव ।
टङ्को देश । अच इत्येव । घण्टा । कचिन्न भवति । अटति अटइ ॥

वेतस इति तो ॥ ३२ ॥

अत इत्यनुवर्तते । वेतसे अत इत्वे सति तोस्तवर्गस्य डो भवति । वेडिसो ।
इतीति किम् ? वेअसो । अत एव विधानात् स्वप्नादौ वेतसस्य अत इत्वं वा
भवतीति वेदितव्यम् ॥

प्रतिगेऽप्रतीपगे ॥ ३३ ॥

तोरित्यनुवर्तते । प्रत्यादिषु तवर्गस्य डो भवति, अप्रतीपगे प्रतीपादीन्
वर्जयित्वा । प्रतिपन्न पडिवरण । प्रतिभास पडिहासो । प्रतीहार पडिहारो ।
प्रतिस्पर्द्धी पडिष्पद्धी । प्रतिनिवृत्त पडिणिउत्त । प्रतिकरोति पडिकरेई । प्रतिपत्
पडिवआ । प्रतिश्रुत् पडिसुआ । प्रतिमा पडिमा । प्रभृति पडुडि । मृतक
मडअ । भिन्दिपाल भिडिवालो । पताका पडाआ । प्राभृत् पाहुड । विभीतक
वहेडओ । व्यापृत वावडो । व्याहृत वाहिडो । कदरिका कण्डरिआ, औषध
विशेष । हरीतकी हरडई । इत्यादि । अप्रतीपग इति किम् ? प्रतीप पईव ।
प्रतिज्ञा पइण्णा । सम्प्रति सपइ । प्रतिसमय पइसमअ । प्रतिसमज पइसमज ।
प्रतिष्ठा पइठ्ठा । प्रतिस्थान पइठ्ठाण । इत्यादि ॥

दशदहो ॥ ३४ ॥

दशतिदहत्यार्धात्वोस्तवर्गस्य डत्व भवति । दसइ । डहइ ॥

दम्भदरदर्भगर्दभदष्टदशनदग्धदाहदोहद-

दोलादण्डकदने तु ॥ ३५ ॥

दम्भादिषु तवर्गस्य ङो भवति तु । डभो दभो । डरो दरो । डब्भो दब्भो ।
गङ्गहो गङ्गहो । डट्ठो दट्ठो । डसणो दसणो । डड्ढो दड्ढो । डाहो दाहो ।
डोहल दोहल । डोला दोला । डडो दण्डो । कडण कदण । दरशब्दे भयार्थ
वृत्तावेव । अन्यत्र दरदलिञ्च अर्धदलितम् । दोहदे दम्भादिसाहचर्यादायस्यैव ॥

तुच्छे च्छौ ॥ ३६ ॥

तुच्छे तवर्गस्य चकारञ्कारौ तु भवत । चुच्छ छुच्छ ॥

टल् त्रसरवृन्ततूबरतगरे ॥ ३७ ॥

एषु तवर्गस्य टकारो भवति । लित्वाञ्ज विकल्प । टसरो । वेण्ट । ताल
वेण्ट । टूबरो तूबर शृङ्गरहितोऽनङ्गवान्, श्मश्रुरहित पुरुषो वा, जनको वा ।
टगरो तगर ओषधिविशेषो वृक्षविशेषो वा ॥

ह० कातरककुदवितस्तिमातुलिङ्गे ॥ ३८ ॥

एषु तवर्गस्य हत्व भवति । काहरो । कडह । विहत्थी । माहुलिंग ॥

तु वसतिभरते ॥ ३९ ॥

अनयोस्तवर्गस्य हत्व वा भवति । वसही वसई । भरहो भरओ ॥

ल पलितनितम्बकदम्बे ॥ ४० ॥

एषु तवर्गस्य लो भवति । पलिल पलिञ्च । णिलञ्चो णिञ्चो । कलञ्चो
कञ्चो ॥

दोहदप्रदीपशातवाहनाऽतस्याम् ॥ ४१ ॥

दोहदे प्रपूर्वकदीप्यतिघातौ शातवाहने अतस्या च तवर्गस्य लत्व भवति ।
पृथग्योगान्नित्यम् । डोहलो । पलीवेङ्ग । पलित्त । सालवाहणो सालाहणो । अलसी ॥

रल् सप्तत्यादौ ॥ ४२ ॥

सप्तत्यादौ तवर्गस्य रत्व भवति । लित्वाञ्जित्यम् । सप्तति सत्तरी । सप्त
दश सत्तरह । एकादश एआरह । द्वादश बारह । त्रयोदश तेरह । पञ्चदश
पणणरह । अष्टादश अट्ठारह । गगार गग्नदम् । इत्यादि ॥

अद्रुमे कर्दल्याम् ॥ ४३ ॥

अद्रुमवाचिनि कर्दलीशब्दे तो रत्व भवति । करली । अद्रुम इति किम् ?
कअली केली ॥

कदर्थिते खोर्वः ॥ ४४ ॥

कदर्थिते खोरादेस्तवर्गस्य वत्व भवति । कवट्टिओ ॥

पीते ले वा ॥ ४५ ॥

व इत्यनुवर्तते । पीते स्वार्थिकलकारे सति तोर्वकारो भवति । पीवलो
पीअलो । ल इति किम् ? पीओ ॥

डो द्वीपि ॥ ४६ ॥

दीप्यतौ धातौ तवर्गस्य डकारो वा भवति । डिप्पइ डिप्पइ ॥

ढ पृथिव्योषधिनिशीथे ॥ ४७ ॥

एषु तवर्गस्य ढो वा भवति । पुढवी पुढवी । ओसढी ओसही ।
णिसीढो णिसीहो ॥

प्रथमशिथिलमेथिशिथिरनिषधेषु ॥ ४८ ॥

ढ इति वर्तते । प्रथमादिषु तोढत्व भवति । पृथग्यागान्नित्यम् । पढम
पुढम । सिढिल । मेढी । सिढिरो । णिसढो ॥

णार्दिना रुदिते ॥ ४९ ॥

रुदिते तवर्गस्य दि-इत्यवयवेन सह णत्व भवति । रित्वाद् द्वित्वम् । रुण्ण ।
अत्र केचित् ऋत्वादिषु तो द इत्यारब्धवन्तः, तत् शौरसेनीमागधीविषय एव
दृश्यत इति नोच्यते । प्राकृते तु-ऋतु लऊ । रजत रअअ । एतत् एअअ । गत
गअओ । आगत आगओ । साम्प्रत सपअ । यत जअओ । तत तअओ । कृत
कअअ । हत हअअ । हताश हआसो । श्रुत सुअओ । सुकृति सुकिई । निर्वृत
णिव्वुअओ । तात ताअओ । कातर काअरा । कतर कअरो । द्वितीय बीअओ ।
इत्यादयः प्रयोगा बहवः सन्ति । कचित् समवेऽपि तद्व्यत्ययश्चेति सिद्धम् ॥

णो वाऽतिमुक्तके ॥ ५० ॥

अतिमुक्तके तवर्गस्य एत्व वा भवति । अणिउत्तत्र अइउत्तत्र अणि
उत्तत्र अइउत्तत्र अइमुत्तत्र ॥

गर्भिते ॥ ५१ ॥

ण इत्यनुवर्तते । गर्भिते तवर्गस्य एत्व भवति । पृथग्योगाग्नित्यम् । गर्भिणो ॥

नः ॥ ५२ ॥

अस्तोरखोरच परस्य नकारस्य एकारो भवति । कनक कण्ठ । धन
धण । भाणेइति मानयति ॥

आदेस्तु ॥ ५३ ॥

न इत्यनुवर्तते । शब्दानामादेर्नकारस्य एत्व भवति तु । नदी एई नई ।
नयति एेइ नेइ । अस्तोरित्येव । न्याय नाओ ॥

नापिते ण्हः ॥ ५४ ॥

नापिते नकारस्य एह इत्ययमादेशस्तु भवति । एहाविओ णाविओ नाविओ ॥

पो व ॥ ५५ ॥

अस्युक्तस्याऽनादौ वर्तमानस्याऽच परस्य पकारस्य वकार स्यात् प्राय ।
शपथ सवहो । शाप सावो । उपसर्ग उवसगो । प्रदीप पईवो । पाप पाव ।
उपमा उवमा । कपिल कविलो । कुणप कुणव । कलाप कलावो । कपाल
कवाल । महीपाल महीवालो । नरपति नरवई । गोपायति गोवाअइ । तपति
तवइ । अस्तारित्येव । विप्र विप्पो । अस्त्रोरित्येव । पटइ पतति । पढइ पठति ।
अच इत्येव । कपइ कम्पते । प्राय इत्येव । कवि कई । रिपु रिऊ । एतेन
प्रकारेण पकारस्य प्राप्तयोलोपवकारयोर्यस्मिन् कृते श्रुतिसुखमुत्पद्यते स तत्र
विधेय ॥

फ पाटिपरिघपरिखापरुषपनसपारि-

भद्रेषु ॥ ५६ ॥

पइत्यनुवर्तते । गिज त पटिघातौ परिघादिषु च पस्य कत्व भवति । पाटयति
फालेइ फाढेइ । परिघ फलिहो । परिखा फलिहा । परुष फरुसो । पनस
फणसो । फनस संस्कृतेऽपीति केचित् । पारिभद्रः फालिहो ॥

नीपापीडे मो वा ॥ ५७ ॥

नीपे आपीडे च पस्य मा वा भवति । नीमो नीवो । आमेडो आवेडो ॥

रल् पापद्धौ ॥ ५८ ॥

पापद्धौ पस्य रो भवति । लित्वान्नित्यम् । पारद्धौ । पापद्धिर्मृगया ॥

प्रभूते व ॥ ५९ ॥

प्रभूते पस्य वो भवति । बहुत्त ॥

फस्य भहौ वा ॥ ६० ॥

अस्तोरखोरच परस्य फकारस्य भकारहकारौ यथादर्शन व्यवस्थित विभाषाया भवत । कचित् भ-रेफ रेभो । शिफा सिभा । कचित्तु ह-मोत्ता हल मुक्ताफलम् । कच्चिदुमावपि-सफल सहल सभल । शेफालिका सेहालिआ सेभालिआ । शफरी सहरी सभरी । गुहइ गुभइ गुम्फति । अस्तोरित्येव । गुप्फ गुल्फम् । पुप्फ पुष्पम् । अखोरित्येव । फणी । अच इत्येव । गुम्फइ । प्राय इत्येव । कसणफणी कृष्णफणी ॥

बो वः ॥ ६१ ॥

अस्तोरखारच परस्य वकारस्य वो भवति । शबल सबलो । अलाबु अलावू ॥

ड्वयौ कबन्धे ॥ ६२ ॥

कबन्धे वस्य वकारयकारौ भवत । डित्वात्सानुनासिक उच्चारो वकारस्य । कबन्ध कवँधो कयँधो ॥

विसिन्या भः ॥ ६३ ॥

विसिनीशब्दे वस्य भो भवति । भिसिणी ॥

वो भस्य कैटमे ॥ ६४ ॥

कैटमे भस्य वो भवति । कइढवो ॥

त्वमिमन्यौ म ॥ ६५ ॥

व इत्यनुवर्तते । अभिमन्यौ मस्य वो भवति तु । अहिषणू अहिमणू ॥

मन्मथे ॥ ६६ ॥

म इत्यनुवर्तते । समथे आदेर्मस्य वो भवति । पृथग्योगान्नित्यम् ।
वम्महो ॥

तु डो विषमे ॥ ६७ ॥

विषमशब्दे मस्य डो भवति । विसडो विसमो ॥

यो जर् तीयाऽनीयोत्तरीयकृत्येषु ॥ ६८ ॥

त्वित्यनुवर्तते । तीये अनीये च प्रत्यये उत्तरीयशब्दे कृद्विहितप्रत्यये च
यकारस्य जकारो भवति । रित्वाद् द्वित्वम् । तीये-द्वितीय विद्भजो विद्भो ।
तृतीय तद्भजो तद्भो । अनीये करणिज्ज करणीञ्च करणीयम् । विद्भञ्चणिज्ज
विद्भञ्चणीञ्च विस्मयनीयम् । जावणिज्ज जावणीञ्च यापनीयम् । उत्तरिज्ज
उत्तरीञ्च उत्तरीयम् । कृत्ये-पेज्जा पेञ्चा पेया । मेज्ज मेञ्च मेयम् ॥

इन् मयटि ॥ ६९ ॥

य इत्यनुवर्तते । मयट्प्रत्यये यस्य इकारो भवति तु । विषमय विसमइञ्चो
विसमञ्चो ॥

छायाया होऽकान्तौ ॥ ७० ॥

अकान्तौ वर्तमाने छायाशब्दे यस्य हत्व भवति । वच्छस्स छाहा ।
वच्छस्स छाआ । पुत्रलपर्यायः । सच्छाह सच्छाआ । अकान्ताविति किम् ?
सुहच्छाआ । सुखकान्तिरित्यर्थः ॥

यष्ट्या लल् ॥ ७१ ॥

यष्ट्या यस्य लत्व भवति । लट्ठी । वेणुलट्ठी । चूअलट्ठी चूतयष्टि ।
महुलट्ठी मधुयष्टि ॥

कतिपये वहशौ ॥ ७२ ॥

कतिपये यस्य वत्वहत्वे भवत । हत्वे शित्वात्पूर्वस्य दीर्घ । कइअव
कइवह ॥

अर्थपरे तो युष्मदि ॥ ७३ ॥

य इत्यनुवर्तते । अर्थपरे युष्मच्छब्दे यस्य तकारो भवति । तुहोच्चिअ ।
यूयमेव । तुहोच्चिअ यौष्माकम् । तुहोकेरो युष्मदीय । अर्थपर इति किम् ?
तुहोदद्वयपरण युष्मदस्मत्प्रकरणम् ॥

आदेर्ज ॥ ७४ ॥

पदादेर्यस्य जो भवति । यश जसो । यम जमो । युवति जुवई । याति जाइ । आदेरिति किम् ? आमओ । अवओवो । विणओ । बहुलाधिकारात् सोपसर्गस्याऽनादेरपि । सजोओ सयोग । सजमो सयम । अपजसो अप यश । कचिन्न भवति । प्रयोग पओओ ॥

भ्यौ बृहस्पतौ तु बहो ॥ ७५ ॥

बृहस्पतौ बकारहकारयोर्यथास्य मकारयकारौ तु भवत । भयप्पई बहप्पई ॥

रो डा पर्याणे ॥ ७६ ॥

पर्याणे रेफस्य डा इत्ययमादेशो भवति । पडाआण पस्लाण ॥

लो जठरवठरनिष्ठुरे ॥ ७७ ॥

र इति वतते । जठरादौ रस्य लत्व भवति । जठर जडल जडर । वठर वडलो वडरो । णिट्ठुलो निट्ठुरो निष्ठुर । असलशब्दो भ्रमरपर्याय संस्कृत इव ॥

हरिद्रादौ ॥ ७८ ॥

हरिद्रादिषु रस्य लत्व भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । हलही हरिद्रा । इङ्गालो अङ्गार । चलाणो चरण । जुहुड्डिलो युधिष्ठिर । सवमालो सुकुमार । सिढिलो शिथिर । सक्कालो सत्कार । मुहलो मुखर । वलुणो वरुण । चिलाओ किरात । लुगो रुग्ण । सपदाल सम्पद्द्वारम् । अवदाल अपद्वारम् । कलुणो करुण । दलिहो दरिद्र । फलिहो परिच । फलिहा परिखा । दलिहाइ दरिद्राति । मच्छलो मत्सर । सवच्छलो संवत्सर । फालिहहो पारिभद्र । दालिद्द दारिद्र्यम् । काहलो कातर । इत्यादि । बहुलाधिकारादङ्गारस्य कृतेत्वस्यैव । अ यत्र अङ्गारो । चरणस्य श्लोकपादार्थवृत्तेरेव । अन्यत्र—चरणप्पहरण । किरातस्य चकारसनियोग एव । अ यत्र—णमिमो हरकिराअ ॥

किरिवेरे डः ॥ ७९ ॥

अनयो रेफस्य डो भवति । किडी किरि, बराहो, गर्वो, मूषिको, गन्धर्वो वा । वेडो वेर, भीरु शरभ, करमो, मण्डूको, दुन्दुभिर्वा ॥

खो० करवीरे णः ॥ ८० ॥

करवीरे खोरादे रेफस्य णत्व भवति । कणवीरो ॥

लो ललाटे च ॥ ८१ ॥

ण इति वर्तते । ललाटे आर्देर्लकारस्य णो भवति । चकार खोरित्यनु
वृत्त्यर्थ । णिडाल णडाल ॥

लाहललाङ्गललाङ्गूले वा ॥ ८२ ॥

एष्वादेर्लकारस्य णो वा भवति । णोहलो लोहलो । लोहल (१)शफर
विशेष । णगल लगल । णगुल लगुल ॥

स्थूले रलूतश्चौत् ॥ ८३ ॥

स्थूले लस्य रत्व लिङ्भवति, तत्संनियोगेन ऊत ओत्व च भवति । थोरो ।
थूलहलद्दो इति तु स्थूलशब्दे हरिद्रादिलत्वे भविष्यति ॥

बो म. शबरे ॥ ८४ ॥

शबरे बस्य मो भवति । समरो ॥

नीवीस्वप्ने वा ॥ ८५ ॥

अनयोर्वस्य मो वा भवति । नीमी नीवी । सिमिणो सिमिणो ॥

हस्य घो बिन्दोः ॥ ८६ ॥

बिन्दो परस्य हस्य घत्व वा भवति । सघारो सद्धारो सहार । सिंघो सिंघो
सिंह । कचिदबिन्दोरपि । दाघो दाह ॥

शोः सल् ॥ ८७ ॥

‘अस्तोरखोरच’ इति निवृत्तम् । शो शषसाना सकारो भवति । लित्वा
नित्यम् । शब्द सद्दो । कुश कुसो । नृशस णिससो । बश वसो । अश्व
आसो । श्वश्रू ससू । श्यामा सामा । दशा दसा । शोभते सोहइ । षण्ड
सडो । निकष णिहसो । कषाय कसाओ । विष्वक् वीषु । वर्षा वासा ।
तुष्यति तूसइ । शेष सेसो ॥

प्रत्यूषदिवसदशपाषाणे तु हः ॥ ८८ ॥

शोरित्यनुवर्तते । प्रत्यूषादिषु शषसाना इत्व भवति तु । पञ्चूहो पञ्चूसो ।
दिअहो दिअसो । दह दस । दहमुहो दसमुहो । दहबलो दसबलो । दहरहो
दसरहो । एअरह । तेरह । पाहाणो पासाणो ॥

स्नुषाया ण्ह फोः ॥ ८९ ॥

स्नुषाशब्दे फोद्वितीयस्य शो ण्ह इत्यादेशस्तु भवति । सुण्हा सुसा स्नुषा ॥

छल् षट्शमीसुधाशाव(१)सप्तपर्णे ॥ ९० ॥

एषु शषसाना छत्व लिङ्भवति । छट्ठी षष्ठी । छप्पओ षट्पद । छस्सुहो
षण्मुख । छमी शमी । छुहा सुधा । छावो शाव । छत्तिवरणो सप्तपर्ण ॥

सिराया वा ॥ ९१ ॥

सिराशब्दे शोश्छो वा भवति । छिरा सिरा ।

लुक् पादपीठपादपतनदुर्गादेव्युदुम्बरे-

ऽच्चाऽन्तर्दः ॥ ९२ ॥

पादपीठादिषु अन्तर्वर्तमानस्य दकारस्य अच्चा सहितस्य लुग्वा भवति ।
पावीढ पाअवीढ पादपीठम् । पावडण पाअवडण पादपतनम् । दुर्गाई दुग्गा
देई । उम्बरो उउम्बरो उदुम्बर । अतरिति किम् ? दुर्गादेव्या आदौ मा भूत् ॥

व्याकरणप्राकारागते कगोः ॥ ९३ ॥

लुगित्यनुवर्तते । वेति वर्तते, अचेति च । व्याकरणादिषु ककारगकारयो-
रच्चा सह लुग्वा भवति । बारण वाअरण । पारो पाआरो । आओ आअओ ॥

एवमेवदेवकुलप्रावारकयावज्जीविताऽवटाऽऽवर्तमान-

तावति वः ॥ ९४ ॥

एवमेवादिष्वन्तर्वर्तमानस्य वकारस्य अच्चा सहितस्य लुग्वा भवति । एमेअ
एव्वएव्व । देउल देवउल । पारओ पावारओ । जा जाव । जीअ
जीविअ । अडो अवडो । अत्तमाण आवत्तमाण । ता ताव । अन्तरित्येव ।
एवमेवेत्यन्त्यस्य मा भूत् ॥

ज्योर्दनुजवधराजकुलभोजनकालायस—

किसलयहृदयेषु ॥ ९५ ॥

दनुजवधादिषु ज्योर्जकारयकारयोरचा सहितयोर्लुग्वा भवति । दणुवहो
दणुअवहो दनुजवध । रावल राअवल राजकुलम् । भाण भाअण भाजनम् ।
कालास कालाअस कालायसम् । किसल किसलअ किसलयम् । हिअ हिअअ
हृदयम् । महासुसमा सहिआ ममासुसमा सहृदया ॥

अपतौ घरो गृहस्य ॥ ९६ ॥

गृहस्य घर इत्यादेशो भवति, पतिशब्द परो न चेत् । घरो गृहम् । घर
सामी गृहस्वामी । राअघर राजगृहम् । अपताविति किम् ? गहवई गृहपति ॥

स्त्रीभगिनीदुहितृवनितानामित्थीबहिणी-

दूआविलआः ॥ ९७ ॥

स्त्रीप्रभृतीनामित्थीप्रभृतय आदेशा यथासख्य वा भवन्ति । इत्थी थी स्त्री ।
बहिणी भइणी भगिनी । दूआ दुहिआ दुहिता । विलआ वणिआ वनिता ।
विलआशब्द सस्कृतेऽपीति केचित् ॥

उभयाधसोरवहेट्ठौ ॥ ९८ ॥

उभय अधस् इत्येतयोर्थासख्यम् अवह हेट्ठ इत्यादेशौ वा भवत ।
अवह उहअ । उवह-इत्यपि केचित् । हेट्ठ अह । हेट्ठमगो अहमगो
अधोमार्ग ॥

मलिनधृतिपूर्ववैडूर्याणा मइलदिहीपूरिम—

वेरुलिआः ॥ ९९ ॥

मलिनादिना मइलादय आदेशा यथासरय वा भवन्ति । मलिन मइल
मलिण । धृति दिही धिई । पूरिम पुव पूर्वम् । वेरुलिअं वेडुज्ज वैडूर्यम् ॥

स्मरकट्ठोरीसरकारौ ॥ १०० ॥

स्मरकट्ठशब्दयोरीसरकारौ यथासख्य वा भवत । ईसरो सरो स्मर ।
कार कइ कट्टु ॥

बाहिंबाहिरौ बहिष ॥ १०१ ॥

बहि शब्दस्य बाहिं बाहिर इत्यादेशौ वा भवत । बाहिं बहिर । बाहिर
भभतरकिरिआरोहो बाह्याभ्यन्तरक्रियारोघ ॥

कूरो गौणेषदः ॥ १०२ ॥

ईषच्छब्दस्य गौणस्य कूर इत्यादेशो वा भवति । चिचव्व कूरपक्का चिच्चै
वेषत्पक्का । पच्चे ईसि ॥

एण्हि एत्ताहे इदानीम. ॥ १०३ ॥

इदानीमित्यस्य एण्हि एत्ताहे इत्यादेशौ वा भवत । एण्हि एत्ताहे इआणीं
पच्चे वारिणि ॥

तिर्यक्पदातिशुक्तेस्तिरच्छिपाइक्कसिप्पि ॥ १०४ ॥

तिर्यगादेस्तिरिच्छादिरादेशो भवति । तिरिच्छि पेच्छइ तिर्यक्पश्यति ।
पदाति पाइक्को पआई । शुक्ति सिप्पि मुत्ती ॥

गोणाद्या ॥ १०५ ॥

गोणाद्य शब्दा अनुक्तप्रकृतिप्रत्ययलोपागमवर्णविकारा बहुल निपात्यन्ते ।
गोयोगौ । स्वार्थे ए । गोला गोदा, गोदेति गोदावरी । वस्य ल । गोला सस्कृते
ऽपीति केचित् । ओसाअण आपोशनम् । आपो इत्यस्य ओसा इत्यादेशः, तत्
शकारात् परोयकारागम । ओसाशब्दे नीहारवाची देश्य, तत्कणो वा । ओसा
अअण । वणार्ह वनराजि । रेफस्य लुक् । तल्लड तल्ल तरपम् । लद्वित्वपलोपौ स्वार्थे
डो वा । द्वित्वाभावे तल । थोवो थेवो थोक्को स्तोक् । कस्य वत्वम्, ओत एत्त्व
च वा, सेवादिपाठाद् द्वित्वम् । विरुअ विरुद्धम् । सयुक्तस्य लुक् । आओ
आपः । शरदादिपाठादन्त्यस्य हलोऽत्व दीर्घश्च । गोसो गोस्पर्श, गोसर्ग प्रत्यूष ।
सस्य लुक् । वोसिरण व्युत्सर्जनम् । व्युदोवो, सृजतीति जस्य र, सस्य
ऋत इत्व च । धिरत्थु धिगस्तु । गस्य र । पथेवाअ पाथेयम् ।
थो द्वित्वं वाकारागमश्च । वेलवो वडवो विडम्बना । इत एत्, डो ल,
नकारस्य लुक् च । बुलुबुलो बुद्बुद । दकारयोर्ल, संयुक्तयो-
र्मध्ये डत्वम् । किरल्ल करीरम् । रस्य ल्ल । ऊआ यूका । यो लुक् ।
दोम थुमम् । योर्दो । धणिआ धन्या प्रियतमा । यकारात्पूर्वमित्वम् । शिव्व

हण उद्रहण विवाह । उकारस्य णि । मुव्वहइ उद्रहति । उकारस्य मु । धिक् २
 छि छि । धस्य छ । वाडी वृत्ति । ऋत आत्व, तकारस्य डत्वम् । गहिछो
 ग्रहिल । लो द्वित्वम् । गोणिको गोनीक, गवामनीक गवा समूह । को द्वित्वम् ।
 अइरजुवई अचिरयुवति । अपूर्वेत्यर्थ । अणरहू नववधू । नकारवकारयोरत्व
 सात्वे वस्य च र । अमआ असुरा । सुकाररेफयोर्मयौ । पणवणणा पञ्चावणणा
 पञ्चपञ्चाशत् । स्तोरादेर्ण, पस्य व, चाशतोर्ण । द्वितीयस्याऽत आ,
 चाशतोर्ण । गामहण ग्रामस्थानम् । स्थकारस्य ह । तेवणणा त्रिपञ्चाशत् । इत
 एत्व, चाशतार्ण । घुसिम घुसृणम् । णो म, ऋकारस्य इत्वम् । छट्टा छटा ।
 टकारस्य ट्ट । वइस्लो बलीवर्द । दोर्ल, लीवयोरित्वम् । पागुरण पार्डरण
 प्रावरणम् । द्वितीयस्यात उ, वस्य गुरादेशौ । लक्कुडो लगुड । गकारस्य क्क ।
 आसघो आस्था । स्थकारस्य सघ । छेणो स्तेन । स्तो छ । दोसिणी व्योत्सना ।
 व्योदौ, नात्पूर्वमित्वम् । हिज्जा इज्जा । वज ह्यकारस्य । कक्खडो कर्कश ।
 कशो खडौ । तेआलिसा त्रिचत्वारिंशत् । इत ए, चत्वयो आ, रो ल, विश
 त्यादिपाठाद् वि दोर्लुक् । कत्त कलत्रम् । लस्य साचो लुक् । कलवू अलावू ।
 अकारस्य क, आकारस्य अ । नलिअ निहेलण निलय । इदतोर्व्यत्यय, यो
 ण, नात्पूर्व हे । णिक्कडो निश्चय । इचयो कडौ । णिक्कडो निश्चल । चलो
 कडौ । गिरासो नृशस । शकारस्य रा । णिक्फसो निक्षिष । स्त्रिकारस्य फ ।
 विहुड्डओ विधु तुद् । तोड । वहिओ मथित । मो व । खड्ड खलम् । लो
 ड्ड । कोलिर कुरुविन्द पद्मरागविशेष । उकारयोरोदितौ, रो ल, विन्दोश्च
 र । विसगो व्युत्सर्ग । व्युदो वि । सअग सहननम् । हस्सघ, आदेर्नो य ।
 घाअणो गायन । गो घ । ठेक्कुणो मत्कुण । मतो ठे । ककुड ककुद्म् । दोड ।
 सेवाल जम्बालम् । जमो से । कुड्डओ चुल्लक । लो ड । वड्डुअरो बृहत्तर ।
 बृहदित्यस्य वड्डु । अत्यक अक्काण्डम् । काण्डयो त्यकौ । आणुअ आननम् ।
 आदेरत उ, द्वितीयस्य नो लुक् । सगोल सघात । घातयोगोल । सामरी
 शामली शालमलि । लो लुक्, द्वित्वाभावश्च । हिमोर हिमोदरम् । दी लुक् ।
 अम्बा अम्बा । विन्दोर्लुक् वो द्वित्व च । सिप्पी सूची । ऊत इ, चस्य द्विरुक्त
 फ । बडी वाणी । णो ह । जच्छन्दो स्वच्छन्द । स्वस्य ज । तलरो तलवर,
 पुराध्यक्ष । वस्य साचो लुक् । कुट्ट कुतुकम् । तोर्लुक्, को द्विरुक्तश्च । सीसक्क

शिर पत्रम् । पत्रस्य क । जम्बाल शैवालम् । शौ इत्यस्य ज । अणुदिव दिन
मुखम् । अनु पश्चात्, दिवा दिनम् । नो व । सत्थरो सस्तर । बिन्दो
र्लुक् । विट्टिर विस्तार । स्तकारस्य टि । विली वीचि विबी च । चो
ल, चो व । डाभिओ दाम्भिक । दो ड । कडण्णो कलाप समूह । लो ड,
पो द्वित्व च । दूसलो दुर्भग । भगो सलौ । गल्ल गड । डो ल । पडि
सिद्धी प्रतिस्पर्धा । स्पस्य सि, आत ई । वढो वट । टो ड । डोअणो डोअलो
डोलो लोचनम् । लो ड, लनोर्डलौ, अत्रैव चस्य साचो लुक् ।
कत्थइ कचित् । चर्थ । डेइडुरो दर्दुर । अत ए, दकारयोर्ड । छिल्ल
छिद्रम् । द्रो ल । मजरो वजरो मार्जार । मो वो वा, वक्रादिपाठादनुस्वार,
आतो ह्रस्व । गहरो गृध्र । रात्पूर्वमत् । उरओ अज्जमो अज्जु । जो र ।
अकारोकारयोरत्, स्वार्थे मश्च । शारिका साइआ सारिआ । रेर्लुक्, अन्त्यस्य
आत इआ । अरणी सरणि । सो लुक् । तणेसी तणराशि । राकारस्य पूर्वे-
णाऽचा सह एत्वम् । दुग्ग दु खम् । स्तोर्ग । चउक्क चतुष्पथम् । पथस्य क्क ।
कलेर् करालम् । रलयोर्व्यत्यय, अत एत्व च । कक्काल इत्यादि ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवविरचितव्याकरणवृत्तौ प्रथमाध्यायस्य तृतीय पाद ॥

स्तो ॥ १ ॥

अधिकारोऽयम्, 'ईत् व्याया'मिति यावत्, यदित ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यते तत्
स्तो संयुक्तस्य भवतीति वेदितव्यम् ॥

वा रक्ते गः ॥ २ ॥

रक्ते स्तो संयुक्तस्य ग इत्यादेशो वा भवति । रग्गा रत्तो ॥

शुल्के(१) झः ॥ ३ ॥

शुल्के संयुक्तस्य झ इत्यादेशो वा भवति । सुझ सुक्क ॥

क शक्तमुक्तदृष्टमृदुत्वरुग्णेषु ॥ ४ ॥

एषु स्तो ककारो वा भवति । सक्को सत्तो । मुक्को मुत्तो । दक्को दट्ठो ।
माउक्क माउत्तण । लुक्को लुग्गो ॥

क्ष्वेडकगे खल् ॥ ५ ॥

क्ष्वेडकादिषु सयुक्तस्य खकारो भवति । लित्वान्नित्यम् । क्ष्वेडक खेडओ ।
क्ष्वेडको विषपर्याय । स्फोटक खोडओ । स्फोटिका खोडिआ ॥

ष्कस्कोर्नाम्नि ॥ ६ ॥

ख इत्यनुवर्तते । ष्क स्क इत्येतयोर्नाम्नि सज्ञाया खो भवति । पुष्कर
पोक्खर । पुष्करिणी पोक्खरिणी । निष्क णिक्क । स्कन्ध कधो । स्कन्धावार
खधावारो । अवस्कन्द अवक्खंदो । नाम्नीति किम् ? दुक्करं दुष्करम् ।
णिक्कम्प निष्कम्प । णमोक्कारो नमस्कार । सक्कअ सस्कृतम् । सक्कारो
सस्कार ॥

बुश्च रुवृक्षे ॥ ७ ॥

वृक्षशब्दे सयुक्तस्य खो भवति, तत्संनियोगेन वृकारस्य च रुकार ।
रुक्खो । स्पृहादित्वाच्छत्वे वच्छो ॥

क्षः ॥ ८ ॥

क्षस्य खो भवति । लक्ष्ण लक्खण । क्षय खओ । विचक्ष्ण विअ
क्खणो । बहुलाधिकारात् कचिच्छमावपि । क्षीण म्मीण क्षीणम् । क्षीयते
क्षिज्जइ भिज्जइ ॥

स्थाणावहरे ॥ ९ ॥

स्थाणुशब्दे स्तो खो भवति, अहरे हरश्चैद्वाच्यो न भवति । खाणू ।
अहर इति किम् ? थाणू ॥

स्कन्दतीक्ष्णशुष्के तु खोः ॥ १० ॥

एषु खोरादे संयुक्तस्य खो भवति तु । खन्दो कन्दो । तिक्ख तिण्ह ।
सुक्खं सुक्का ॥

स्तम्भे ॥ ११ ॥

खोरित्यनुवर्तते, स्त्विति च । स्तम्भे खो सयुक्तस्य खकारो भवति तु ।
खमो थमो ॥

थलस्पन्दे ॥ १२ ॥

स्पन्दाभाववृत्तौ स्तम्भे आदे सयुक्तस्य थो लिङ्गवति । थभो । थभिज्जइ ॥

स्त्यानचतुर्थे च तु ठ ॥ १३ ॥

स्त्यानचतुर्थयोश्चकारादस्पन्दवृत्तौ स्तम्भे च ठत्व भवति तु । ठीण थीण ।
त्रउट्ठो चउत्थो । ठभो । ठभिज्जइ ॥

ष्ट ॥ १४ ॥

ठ इत्यनुवर्तते । ष्टस्य ठो भवति । योगविभागान्तित्यम् । दृष्टि दिट्ठी ।
मुष्टि मुट्ठी । यष्टि लट्ठी । सौराष्ट्र सोरट्ठ ॥

विसस्थुलास्थ्यधनार्थे ॥ १५ ॥

विसंस्थुलास्थिशब्दयोरधनवाचिन्यर्थशब्दे च सयुक्तस्य ठो भवति । विस
ठुल विसस्थुलम् । अट्ठी अस्थि । अट्ठो अर्थ प्रयोजनम् । अधन इति
किम् ? अत्थो ॥

चः कृत्तिचत्वरे ॥ १६ ॥

कृत्तिचत्वरयो सयुक्तस्य चो भवति । किञ्ची कृत्ति । चच्चर चत्वरम् ॥

त्योऽचैत्ये ॥ १७ ॥

चैत्यवर्जितस्य त्यस्य चो भवति । सत्य सच्च । प्रत्यय पञ्चओ ।
अमात्य अमञ्चो । अचैत्य इति किम् ? चइत्त ॥

श्वेवृश्चिके ज्जुर्वा ॥ १८ ॥

वृश्चिके श्वि इत्यन्य ज्जु इत्ययमादेशो भवति । विज्जुओ विज्जुओ ॥

उत्सवक्रक्षोत्सुकसामर्थ्ये छो वा ॥ १९ ॥

एषु स्तो छो वा भवति । पुनर्वाग्रहणादुत्तरत्र न विकल्प । उच्छओ ऊसओ ।
रिच्छो रिक्खो । उच्छुओ ऊसुओ । सामच्छ सामत्थ ॥

क्षमाया कौ ॥ २० ॥

छ इत्यनुवर्तते । कौ पृथिव्या वर्तमाने क्षमाशब्दे स्तो छत्व भवति ।
छमा । (१) लाक्षणिकस्यापि छमा । काविति किम् ? खमा ज्ञान्ति ॥

क्षण उत्सवे ॥ २१ ॥

उत्सववाचिनि क्षणशब्दे सयुक्तस्य छो भवति । छणो । उत्सव इति किम् ? खणो ॥

स्पृहादौ ॥ २२ ॥

स्पृहादिषु स्तो छो भवति । छिहा स्पृहा । क्षुर क्षुरो । क्षीर क्षीर । वृक्ष वृक्षो । क्षेत्र क्षेत्र । कुक्षि कुक्षी । क्षुत क्षुत्र । क्षुण क्षुण । कक्षा कक्षा । कक्ष कक्षो । मक्षिका मक्षिका । क्षार क्षार । इक्षु इक्षु । सक्ष सक्षि । अक्षि अक्षी । स्थगित छद्मो । दक्ष दक्षो । कौक्षेय कक्षेय । उक्षा उक्षा । साक्ष्य साक्ष्य । क्षुधा क्षुधा । लक्ष्मी लक्ष्मी । लक्ष्म लक्ष्म । इत्यादि ॥

ध्यश्चत्सप्सामनिश्चले ॥ २३ ॥

निश्चलवर्जिते ध्यश्चत्सप्स इत्येतेषा छो भवति । ध्य-पध्य पध्यो । मिथ्या मिथ्या । श्व-पश्चिम पश्चिम । आश्चर्यम् अश्चरे । पश्चात् पश्चा । त्स-उत्साह उच्छाहो । मत्सर मत्सरो । सवत्सर संवच्छलो । चिकित्सति चिह् च्छि । प्स-अप्सरस अक्षरा । लिप्सते लिच्छि । जुगुप्सति जुज्छि । अ निश्चल इति किम् ? निश्चलो ॥

द्ययया जः ॥ २४ ॥

एषा जकारो भवति । द्य-मद्य मज्ज । अवद्यम् अवज्ज । आतोद्यम् आतोज्ज । द्युति जुई । द्योत जोओ । द्य-शय्या सेवजा । जय जज्जो । द्य-खज्जो । र्य-जय जज्जो । कार्य कश्च । पर्याय पज्जाओ । पर्याप्त पज्जत् ॥

त्वभिमन्यौ जजौ ॥ २५ ॥

अभिमन्यौ स्तो जर् ज इत्येतौ तु भवत । अहिमज्जू अहिमजू अहिवणू अहिवणू ॥

ध्यह्योर्झल ॥ २६ ॥

ध्य ह्य इत्येतयोर्झत्व भवति । लित्वान्नित्यम् । ध्य-भ्याज भ्राण । अभ्य यनम् अवभृज । सध्या समा । विध्य विमो । उपाध्याय उवज्झाओ । ह्य-सह्य सज्जो । गुह्य-गुह्य । ग्राह्य गेह्य । नह्यते राह्य ॥

साध्वसे ॥ २७ ॥

साध्वसे स्तोमो भवति । सज्मस ॥

ध्वजे वा ॥ २८ ॥

ध्वजे स्तोमो वा भवति । म्रओ धओ ध्वज ॥

इन्धौ ॥ २९ ॥

इन्धी दीप्तावित्यस्मिन् घातौ स्तोम इत्यादेशो भवति । समिज्मह् ससि
भ्यति । विज्मह् विध्यते ॥

तस्याऽधूर्तादौ ट ॥ ३० ॥

तस्य टो भवति, अधूर्तादौ धूतादीन् वर्जयित्वा । केवटो कैवर्त । बट्टी
वर्ति । बट्टुल वर्तुलम् । सवट्टिओ सवर्तित । पञ्चट्टइ प्रवर्तते । णट्टइ नर्त
यति । अधूर्तादाविति किम् ? धुत्तो धूर्त । वत्ता वार्ता । अत्ती आर्ति ।
सवत्तण सवर्तनम् । विवत्तण विवर्तनम् । पवत्तण प्रवर्तनम् । आवत्तण आव
र्तनम् । मुहुत्तो मुहूर्त । मुत्तो मूर्त । आवत्तओ आवर्तक । सवत्तओ
सवर्तक । वत्तिओ वार्तिक । वत्तिआ वर्तिका । पवत्तओ प्रवर्तक । मुत्ती
मूर्ति । उक्त्तिओ उत्कीर्तित । शिवत्तओ निवर्तक । णिवत्तिओ निवर्तक ॥
कित्ती कीर्ति । कत्तिओ कार्तिक । बहुलाधिकारात्-बट्टा वार्ता ॥

प्रवृत्तसन्दष्टमृत्तिवृत्तेष्टापत्तनकदर्थितोष्ट्रे ॥ ३१ ॥

एषु स्तो टत्वं भवति । पवट्टो प्रवृत्त । सवट्टो सन्दष्ट । मट्टी मृत्ति ।
वट्ट वृत्तम् । इट्टा इष्टा । पट्टण पत्तनम् । कवट्टिओ कदर्थित । उट्टो उष्ट्र ।
ख दष्टोष्ट्रे तु ठत्वापवाद् ॥

वा न्तन्धौ मन्युचिन्हयोः ॥ ३२ ॥

अनयो सयुक्तयोर्यथासख्य न्त न्ध इत्येतावादेशौ वा भवत । मन्तू
मरणू । इन्ध चिन्ह ॥

डल् फोर्मर्दितविच्छर्दछर्दिकपर्दवितर्दिगर्तसमर्दे ॥ ३३ ॥

एषु फोर्द्वितीयस्यस्तो ॥ सयुक्तस्य डत्वं लिङ्गवति । मड्डिओ मर्दित ।
विच्छड्डो विच्छर्द । छड्डी छर्द । कवड्डो कपर्द । विअड्डी वितर्दि ।
गेड्डो गर्त । समड्डो समर्द ॥

ढोऽर्धर्द्धिश्चामूर्ध्नि तु ॥ ३४ ॥

फोरित्यनुवर्तते । एषु स्तोर्द्धितीयस्य ढो भवति तु । अर्धम् अर्द्धं अर्द्ध ।
अर्द्धि इड्ढी इट्टी । श्रद्धा सड्ढा सट्टा । मूर्धा मुड्ढा मुट्टा ॥

दग्धविदग्धवृद्धिदष्ट्रावृद्धे ॥ ३५ ॥

एषु सयुक्तस्य ढो भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । दड्ढो दग्ध । विअड्ढो
विदग्ध । वुड्ढी वृद्धि । दाढा दष्ट्रा । वुड्ढो वृद्ध । कचिन्न—विद्वकइ
गिरुविय वृद्धकविनिरूपितम् ॥

पञ्चदशदत्तपञ्चाशति ण ॥ ३६ ॥

एषु स्तोर्णत्व भवति । पण्णरह पञ्चदश । दिण्ण दत्तम् । पण्णासा
पञ्चाशात् ॥

ज्ञप्नोः ॥ ३७ ॥

ज्ञ न्न—इत्येतयोर्णत्व भवति । ज्ञान णाण । सज्ञा सणा । विज्ञान विण्णाण ।
निम्न निण्ण । प्रद्युन्न पब्बुण्णो ॥

स्तवे थो वा ॥ ३८ ॥

स्तवे सयुक्तस्य थो वा भवति । थवो तत्रो ॥

रो हश्चोत्साहे ॥ ३९ ॥

थ इति वर्तते, वेति च । उत्साहे सयुक्तस्य थो वा भवति, तत्सन्नियोगेन
हस्य च रेफ । उत्थारो उच्छाहो ॥

स्तः ॥ ४० ॥

स्तस्य थकारो भवति । हत्थो हस्त । थुई स्तुति । थोअ स्तोकम् ।
पत्थरो प्रस्तर । सत्थि स्वस्ति ॥

पर्यस्ते टश्च ॥ ४१ ॥

पर्यस्ते स्तस्य ढो भवति, चकारात् थश्च । पल्लट्ठो पल्लथो ॥

वाऽऽत्मभस्मनि पः ॥ ४२ ॥

आत्मभस्मनो स्तो पो वा भवति । अप्पा अप्पाणो । अत्ता अत्ताणो ।
भप्पो भस्सो भस्म ॥

ड्मकमोः ॥ ४३ ॥

ड्मकम इत्येतयो पो भवति । कुड्मल कुप्पल । रुक्मिणी रुप्मिणी ।
कचिद् मोऽपि-रुम्मी रुप्पी रुक्मी ॥

ष्पस्फो फः ॥ ४४ ॥

ष्प स्प-इत्येतयो फो भवति । ष्प-पुष्प पुष्फ । शष्प सप्फ । निष्पाव-
णिष्पावो । निष्पेष णिष्फेसो । स्प-स्पन्दन फदण । प्रतिस्पद्धी पडिप्फद्धी ॥

भीष्मे ॥ ४५ ॥

फइत्यनुवर्तते । भीष्मे स्तो फत्त्व भवति । भिष्फो ॥

श्लेष्मबृहस्पतौ तु फोः ॥ ४६ ॥

अनयो फोद्वितीयस्य सयुक्तस्य फो भवति तु । सेप्फो सेम्महो बिहप्फई
बहप्पई ॥

ग्मो म ॥ ४७ ॥

ग्मस्य मो भवति तु । जुम्म जुग्ग युग्मम् । तिग्ग तिम्म तिग्मम् ॥

न्म ॥ ४८ ॥

न्मस्य मो भवति । पृथग्योगाभित्यम् । जम्मो जन्म । मम्महो मन्मथ ।
मम्मणो मन्मन ॥

ताम्रात्रयोर्म्ब ॥ ४९ ॥

अनयो सयुक्तस्य मकाराका तो वकारो भवति । तम्ब ताम्रम् । अम्ब
आम्रम् । तम्बीर अम्बीर-इत्येतौ देश्यौ ॥

ऊर्ध्वे भो वा ॥ ५० ॥

ऊर्ध्वे स्तोर्भो वा भवति । उब्भ उद्ध ॥

ह ॥ ५१ ॥

भो वेत्यनुवर्तते । ह्स्य भो वा भवति । जिब्भा जीहा जिह्वा ॥

भश्च विह्वले ॥ ५२ ॥

विह्वले सयुक्तस्य वकारस्य भो वा भवति । विब्भलो विह्वलो ॥

काश्मीरे म्भ. ॥ ५३ ॥

काश्मीरे सयुक्तस्य म्भ इत्यादेशो भवति । कम्भार कम्हार ॥

लो वाऽऽर्द्रे ॥ ५४ ॥

आर्द्रे स्तोर्लत्व वा भवति । पुनर्वाग्रहणादुत्तरत्र न विकल्प । अल्ल
उल्लं ओल्ल अह उह ओह ॥

र्यं सौकुमार्यपर्यस्तपर्याणे ॥ ५५ ॥

एषु र्यस्य लो भवति । सोअमल्ल सौकुमार्यम् । पल्लट् पर्यस्तम् ।
पल्लण पर्याणम् । पल्लङ्को इति तु पल्यङ्कस्य ॥

अररिअ(१)रिज्जमाश्चर्ये ॥ ५६ ॥

आश्चर्ये र्यस्य अर रिअ रिज्ज इति त्रय आदेशा भवन्ति । अश्चश्चर अश्च
रिअ अश्चरिज्ज ॥

डेरो ब्रह्मचर्यसौन्दर्ये च ॥ ५७ ॥

ब्रह्मचर्यसौन्दर्ययो चकारादाश्चर्ये च र्यस्य डित् पर इत्यादेशो भवति ।
बह्वचरे । सु डेर । अश्चरे । डित्वात्तिलोप । चौर्यसमत्वात् । बह्वचरिअ ।
सुन्दरिअ । अश्चरिअ ॥

वा पर्यन्ते ॥ ५८ ॥

पर्यन्ते र्यस्य डेरो वा भवति । डेरन्तो पञ्ज तो ॥

धैर्ये रः ॥ ५९ ॥

वेत्यनुवर्तते । धैर्ये र्यस्य रो वा भवति । धीर धिज्ज ॥

तूर्यदशार्हशौण्डीर्ये ॥ ६० ॥

एषु स्तो रो भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । तूर । दसारो । शौण्डीर ॥

बाण्ये होऽश्रुणि ॥ ६१ ॥

अश्रुवाचिनि बाण्यशब्दे स्तोर्हो भवति । बाहो नेत्रजलम् । अश्रुणीति
किम् ? वप्फो ऊष्मा ॥

(१) अररीयरिज्जमाश्चर्य-इति ग० पु० पाठ ।

कार्षापणे ॥ ६२ ॥

कार्षापणे स्तोर्हो भवति । काहावणो । बहुलाधिकारात्-कासावणो । कहा-
वणो इत्यत्र 'सयोगे' इति पूर्वमेव ह्रस्व, पश्चादादेश । अथवा कर्षापण
शब्दात् सिद्धि ॥

न वा तीर्थदु खदक्षिणदीर्घे ॥ ६३ ॥

एषु सयुक्तस्य ह्रस्व न वा भवति । तूह तित्थ तीर्थम् । दुह दुक्ख दु खम् ।
दुहिओ दुक्खिओ दु खित । दाहिणो दक्खिणो दक्षिण । दीहो दीहरो
दिग्घो दीर्घ ॥

कूष्माण्ड्या ण्डश्च तु ल ॥ ६४ ॥

कूष्माण्डीशब्दे प्रथमस्य सयुक्तस्य हकारो भवति, ण्ड इत्यस्य लत्व
तु भवति । कोहली कोहडी । कोहली-इत्यत्र 'सयोगे' इति प्रागेव ह्रस्व,
पश्चादलत्वम् ॥

त्वथ्जद्वधा कचिच्चछजज्ञाः ॥ ६५ ॥

एतेषा यथासरय च छ ज झ-इत्येते कचित् प्रयोगानुसारेण भवति ।
च-भुत्त्वा भोष्ठा । ज्ञात्वा णष्ठा । श्रुत्वा सोष्ठा । छ-पृथ्वी पिच्छी । ज-
विद्वान् विज्ज । झ-ध्वनि झणी । बुद्ध्वा बुज्झा । सञ्जलपिच्छीविज्ज
सकलपृथ्वीविद्वान् ॥

हो ह ॥ ६६ ॥

हकारस्य लकाराक्रान्तो हकारो भवति । कहार कल्हारम् । पहादो
प्रहाद ॥

श्मष्मस्मह्यामस्मररश्मौ ह्य ॥ ६७ ॥

एषा ह्य इत्यादेशो भवति, स्मररश्मिशब्दौ वर्जयित्वा । कहारो काश्मीर ।
गिह्यो ग्रीष्म । लह्या ऊष्मा । विह्यओ विस्मय । अह्यारिसो अस्मादृश ।
बह्या ब्रह्मा, बह्याणो । बह्यचेर ब्रह्मचर्यम् । अस्मररश्माविति किम् ? सरो ।
स्मर । रस्सी रश्मि ॥

पक्षमणि ॥ ६८ ॥

ह्य इत्यनुवर्तते । पद्मशब्दे स्तो ह्य इत्यादेशो भवति । पद्माइ पद्माणि ।
पद्मललोअणो पद्मललोचन ॥

श्रृणस्त्रहृक्षणा ण्हः ॥ ६९ ॥

एषा एह इत्यादेशो भवति श्न-प्रश्न ण्हो । शिश्न शिण्हो । ण्—
विष्णु विण्हू । जिष्णु जिण्हू । कृष्ण क्रिण्हो । उष्णीषम् उण्हीस । स्न—
स्नात एहाओ । प्रस्नव ण्हवो । व्योत्स्ना जोणहा । ह्र-जहु जण्हू ।
ह्र-पूर्वाह्र पूर्वण्हो । अपराह्र अवरण्हो । चण-रुच्य सण्ह । तीचण तिण्ह ॥

सूक्ष्मे ॥ ७० ॥

सूक्ष्मे सयुक्तस्य ण्हो भवति । सुण्ह ॥

आश्लिष्टे लघौ ॥ ७१ ॥

आश्लिष्टे सयुक्तयोर्यथासख्य लघौ भवत । आलिद्धो ॥

ठढौ स्तब्धे ॥ ७२ ॥

स्तब्धे सयुक्तयोर्यथासख्य ठढौ भवत । ठड्डो ॥

तोढो रश्चारब्धे तु ॥ ७३ ॥

आरब्धे स्तो तकारो भवति तु, तत्संनियोगेन रस्य च ढ । आढत्तो आरद्धो ॥

सो बृहस्पतिवनस्पत्यो. ॥ ७४ ॥

अनयो सयुक्तस्य सकारो भवति तु । बहस्सई बहप्फई बिहस्सई बिहप्फई ।
वणस्सई वणप्फई ॥

शोर्लुक् खोः स्तम्बसमस्तनिस्पृहपरस्परश्मशानश्मश्रौः ॥ ७५ ॥

स्तम्बादिषु शो शषसाना खोरादौ वर्तमानाना सयुक्तसम्बन्धिना लुग्भवति ।
तम्बो । समत्तो । निष्पिहो । परोप्पर । मसाण । मसु ॥

अस्य हरिश्चन्द्रे ॥ ७६ ॥

हरिश्चन्द्रे अस्य लुग्भवति । हरिअन्दो ॥

कगटडतदप५क५पशोरुपर्यद्रे ॥ ७७ ॥

कगटडतदपाना जिह्वामूलीयोपध्मानीययो शो शषसाना च सयुक्तसम्ब

न्धिनामुपरि स्थितानां लुग्भवति, द्रकार वर्जयित्वा क—मुक्तं भुत् । सिक्थ
सिक्थ । ग—दुग्ध दुद्ध । मुग्ध मुद्ध । ट—वट्पद छप्पओ । कट्फलं कप्पला ।
ड—खड्ग खग्गो । षड्ज सज्जो । त—उत्पलम् उप्पल । उत्पात उप्पाओ । द—
मद्गु मग्गु । मुद्गर मोग्गलो । उट्तिग्न उट्तिग्गो । प—सुप्त सुत्तो । गुप्त गुत्तो ।
५क—दु ख दुक्ख । ५प—अत पात अन्तप्पाओ । श—निश्चल निश्चलो ।
श्लक्ष्ण लण्ह । श्च्योतति चुअइ । ष—गोष्ठी गोट्ठी । षष्ठ चट्ठो । स—स्खलित
खलिओ । स्नेह रोहो । अद्र इति किम् ? समुहो । चदो । भइ । अद्र इति
निषेधोऽयं 'धात्रीद्रे रस्त्व'सि विकल्पिते रेफलोपेऽप्राप्ते दकारलोपो मा भूदिति ॥

लवरामधश्च ॥ ७८ ॥

लवरा सयुक्तस्याऽधो वर्तमानानां चकारादुपरि स्थितानां च लुग्भवति ।
अध, ल—श्लक्ष्ण सण्ह । विह्व विक्कओ । व—पक्क पक्को । विध्वस्त
विद्वत्था । र—चक्र चक्क । ग्रह गहो । रात्रि रत्ती । उपरि, ल—उल्का
उक्का । वल्कल वक्कल । व—शब्द सहो । अब्द अहो । लुब्धक लुद्धओ ।
र—अर्क अक्को । तर्क तक्को ॥

मनयाम् ॥ ७९ ॥

सयुक्तस्याऽधो वर्तमानानां मनया लुग्भवति । म—गुग्म जुग्म । रश्मि
रस्सी । स्मर सरो । न—नग्न नग्गा । लग्न लग्गो । मग्न मग्गो । य—श्यामा सामा ।
कुड्य कोड्ड । अत्र द्वितीयकल्मषमाल्यादिष्वेतत्सूत्रत्रयविधिप्राप्तौ यथादर्शन
लोप । द्वितीय विह्वओ । द्विगुण विउणो । द्वादश बारह । द्वाविंशति बावीसा ।
द्वात्रिंशत् बत्तीसा । कल्मष कम्मस । शुल्ब सुब्ब । कचित्तु अध—द्विप दिवो ।
द्वीप दीवो । दुजाति दिअई । काव्य कव्व । दिव्य दिव्व । माल्य मल्ल । कुल्या
कुल्ला । कचि त्पर्यायेण—उट्तिग्न उट्तिग्गो उट्तिण्णो । रेफस्य तु सर्वत्रैव—
सव्व । वक्क । चक्क । 'सर्वत्र लवरामचन्द्रे इति केचित्, तदयुक्तम् ।
चदो चन्द्रो इति स्वयमेवोदाहृतत्वात् तथाविधप्रयोगदर्शनाच्च । उत्तरत्र
सूत्रोक्तविकल्प एकऽभ्युपगन्तव्य ॥

धात्रीद्रे रस्तु ॥ ८० ॥

धात्रीशब्दे द्रशब्दे च रेफस्य लुग्भवति तु । धात्री धत्ती धारी । ह्रस्वात् प्रागेव रलोपे—धाई । द्र—चदो चद्रो । मदो मद्रो । रुदो रुद्रो । भद भद्र । समुदो समुद्रो । 'ह्रदे दहयो'रिति ह्रदशब्दस्य दहयो स्थितिपरिवृत्तौ द्रह इति रूपम्, तत्र च दहो इति । केचिन्नेच्छन्ति द्रे रलोपम् । द्रहशब्दः संस्कृतेऽपीति केचित् । द्रहादयस्तरुणपुरुषवाचका नित्य रेफसयुक्ता देश्या एव । सिद्धवदुवो द्रही द्रह्मि पडिआ शिष्यता वस्तरुणी तरुणे पतिता ।

हस्य मध्याह्ने ॥ ८१ ॥

मध्याह्ने हस्य लुग्वा भवति । मज्झणो मज्झहो ॥

ज्ञो जोऽविज्ञाने ॥ ८२ ॥

ज्ञकारसम्बन्धिनो व्यकारस्य लुग्भवति तु, अविज्ञाने विज्ञानशब्देन भवति । ज्ञान जाण णाण । सर्वज्ञ सव्वज्जो सव्वण्णो । आत्मज्ञ अप्पज्जो अप्पण्णो । दैवज्ञ दइवज्जो दइवण्णो । इक्षितज्ञ इगिअज्जो इगिअण्णो । अभिज्ञ अहिज्जो अहिण्णो । मनोज्ञ मणोज्ज मणोण्णो । प्रज्ञा पज्जा पण्णा । आज्ञा अज्जा अण्णा । सज्ञा सज्जा सण्णा । अविज्ञान इति किम् ? विण्णाण ॥

द्वोर्द्वारे ॥ ८३ ॥

द्वारे दकारवकारयो पर्यायेण लुग्भवति तु । दार वार । पन्ने दुवार वेर वेर ॥

रात्रौ ॥ ८४ ॥

रात्रिशब्दे सयुक्तस्य लुग्भवति तु । राई रत्ती ॥

रितो द्वित्वल् ॥ ८५ ॥

रेफानुबन्धस्य आदेशान्वयजनस्य द्वित्वं लिङ्भवति । अकोल्ल अक्कोल । रुण्ण रुदितम् । करणिअ करणीयम् ॥

शेषादेशस्याऽहोऽचोऽखोः ॥ ८६ ॥

द्वित्वमिति वर्तते । सयुक्तयोरेकतरस्य लोपे योऽवशिष्यते स शेषः, तस्य सयुक्तादेशस्य च अह इकाररेफवर्जितस्य अच स्वरान्तरस्य अखोरनादौ वर्तमानस्य द्वित्वं लिङ्भवति । शेष—समस्त समत्तो । निस्पह निप्पिहो

भुक्त भुक्त । दुग्ध दुद्ध । षट्पद छप्पओ । खङ्ग खगो । उत्पलम् उप्पल ।
मुद्गर मुग्गरो । प्राप्त पत्तो । दुर्ग दुग्ग । दुख दुक्ख । अत पात
अन्तप्पाओ । निश्चल णिच्चलो । दुष्कर दुक्कर । विप्लव विप्पओ । पक्क पक्क ।
धूर्त धुत्तो । रात्रि रत्ती । युक्त जुत्त । युग्म जुग्ग । रश्मि रस्सी । नग्न
नगो । काव्य कव्व । आदेश -रक्त रगो । सक्त सगो । अमात्य अमच्चो ।
आत्मा अप्पा । आर्या अज्जा । उपाध्याय उवज्झाओ । सद्य सज्जो । साध्वस
सज्जस । बृहस्पति बह्स्पई । अह्न इति किम् ? विह्वल विह्वलो । दुख दुह ।
बाष्प बाहो । धात्री धारी । तूर्य तूर । धैर्य धीर । अच इति किम् ? कस
कास्यम् । वयस्य वअसो । स ध्या सग्गा । भिन्दिपाल भिन्दिवालो । अखो
रिति किम् ? स्खलित खलिओ । स्थूल थूरो । स्तम्भ खभो ॥

दीर्घान्न ॥ ८७ ॥

शेषादेशस्येति वर्तते । लाक्षण्यादलाक्षण्याच्च दीर्घात् परयो शेषादेशयो
द्वित्व न भवति । लाक्षण्यात्—णीसासो निश्वास । फासो स्पर्श । दाढा
दष्टा । अप्फासो अस्पर्श । अलाक्षण्यात्—पार्श्व पास । शीर्ष सीस ।
ईश्वर ईसरो । द्वेष्ट वेसो । लास्य लास । आस्यम् आस । प्रेष्ट्य पेसो । निर्मा
स्यम् ओमाल । आज्ञा आणा । आज्ञप्ति आणत्ती । आज्ञापनम् आणावण ।
अमच्चो इत्यादिषु 'सयोग' इति आदावेव ह्रस्व, पश्चाच्छोपे द्वित्वम् । अ
लाक्षण्यात् प्रायो द्वित्वाभाव प्रयोगतोऽनुसर्तव्य ॥

कर्णिकारे णो वा ॥ ८८ ॥

कर्णिकारे शेषस्य णस्य द्वित्व वा न भवति । कर्णिणाञ्चरो कर्णिञ्चरो ।
एप्रहणमुत्तरार्थम् ॥

धृष्टद्युम्ने ॥ ८९ ॥

आदेशस्य णस्य द्वित्व न भवति । पृथग्योगान्न विकल्प । धटठजुणो ॥

वा से ॥ ९० ॥

से समासे शेषादेशयोर्द्वित्व वा भवति । णङ्गामो णङ्गामो । कुसुम
पञ्चरो कुसुमपञ्चरो । देवथुई देवथुई । हरक्कन्दा हरक दा हरक्कन्दौ । आणाल
क्खभो आणालक्खभो ॥

प्रमुक्तगे ॥ ९१ ॥

से इति वर्तते, वेति च । प्रमुक्तादिषु समासे यथादर्शनं व्यञ्जनस्य द्वित्वं वा भवति । पम्मुक्को पमुक्को प्रमुक्त । सप्पिपासो सपिपासो सपिपास । बद्ध फलो बद्धफलो बद्धफल । मलअसिहरखडो मलअसिहरखडो मलय शिखरखण्ड । तेल्लोक्क तेलोक्क त्रैलोक्यम् । सप्परितावो सपरितावो सपरिताप । परव्वखो परव्वसो परव्वश । पडिक्कूल पडिक्कूल प्रतिकूलम् । अद्दसण अद्दसण अद्दर्शनम् । इत्यादि । आकृतिगणत्वात्-पप्फुल्ल पप्फुल्ल प्रफुल्लम् । अप्परिहासो अपरिहासो अपरिहास । सप्परिहास सपरिहास सपरिहासम् । इत्यादि सिद्धम् ॥

दैवगेषु ॥ ९२ ॥

दैवादिषु यथादर्शनं व्यञ्जनस्य द्वित्वं वा भवति । दइव दइव्व दैवम् । वाडल्लो वाडलो व्याडल । णक्खो ण्हो नख । रोड्ड रोड नीडम् । णिहित्तो णिहिओ निहित । माडक्कं माडक्क माट्कम् । कोडहल्ल काडहल कुतूहलम् । स्थूल थुरो थूरो । एक्को एओ एक । वाहित्त वाहिअ व्याहृतम् । तूष्णीक्क तुण्हिक्को तुण्हिओ । मूक्क मुक्को मूओ । सेवा सेव्वा सेवा । अम्मक्केर अम्मक्केर अस्मदीयम् । भूअ भुत्त भूतम् । हुत्त हूअ हूतम् । ठिण्ण ठीण स्थानम् । खण्णू खाण्णू स्थाणु । सोच्चिअ सोच्चिअ । सोच्चे सोच्चे । चिअस्सा चिअस्सा । इत्यादि ॥

तैलादौ ॥ ९३ ॥

तैलादिषु यथादर्शनमन्त्यस्याऽन्त्यस्य च व्यञ्जनस्य द्वित्वं भवति । पृथ ग्योगान्तिथम् । तैल तैल । व्रीडा विड्डा । प्रेम पेम्म । सोत्त सोत्त । प्रभूत्त पहुत्त । मण्डूक्क मडूक्को । उल्लखलम् ओक्खल । यौवन जोव्वण । ऋजु उज्जु । विचकिल वेइल्ल । इत्यादि ॥

पूर्वमुपरि वर्गस्य युजः ॥ ९४ ॥

वर्गसम्बन्धिनो युग्वर्णस्य शेषस्यादेशस्य वा द्वित्वप्रसङ्गे उपरि पूर्व मत्तरं भवति । वर्गाणां द्वितीयस्योपरि प्रथमं चतुर्थस्योपरि तृतीयं मित्यर्थः । व्याख्यान वक्खण । वृत्त रुक्खो । व्याघ्र वग्घो । अर्घति अग्घइ । मूर्छा मुच्छा । अक्षीणि अक्खीणि । निर्भर णिब्भरो । मग्घ मग्घम् । निष्ठुर णिट्ठुरो । मुट्ठी मुट्ठी । तिथ्थ तीर्थम् । हत्थी

हस्ती । हत्थो हस्त । शिद्धणो निर्धन । आलिद्धो आलिष्ट । गुप्फ
गुप्फ । पुष्प पुप्फ । शिब्भरो निर्भर । विब्भमो विभ्रम । पिप्पल
विंचूलो । प्रमुक्तादौ द्वित्वे मलअसिहरक्खड । दैवादौ णक्खो । तैलादौ
ओक्खल । समासे कइद्धओ कपिध्वज । द्वित्व इत्येव-रयात् खाओ ॥

प्राक् श्लाघाप्लक्षशाङ्गे ङ्लोऽत् ॥ ९५ ॥

श्लाघादिषु ङ्ल, ङकारलकारया प्राक् अत् अकारो भवति । सलाहा
श्लाघा । पलक्खो प्लक्ष । सारग शाङ्गम् ॥

क्षमारत्वेऽन्त्यहल ॥ ९६ ॥

प्रागित्यनुवर्तते, अदिति च । क्षमाशब्दे रत्नशब्दे च सयुक्तस्याऽन्त्यहल
अन्त्यव्यञ्जनस्य प्रागत्व भवति । छमा खमा क्षमा । रअण रत्नम् ॥

स्नेहाग्न्योर्वा ॥ ९७ ॥

अन्त्यहल इति वर्तते । स्नेहाग्न्यो सयुक्तस्याऽन्त्यहल प्रागत्व वा भवति ।
सणेहो णेहो । अगणी अग्नी ॥

शर्षतस(१)वज्रेष्वित् ॥ ९८ ॥

शर्षइत्येतयोस्तप्ते वज्रे च सयुक्तस्याऽन्त्यहल प्रागित्व वा भवति । श-
आदर्श आअरिसो आअस्सो । सुदर्शन सुअरिसणो सुदसणो । दर्शनम्
वरिसण दसण । र्ष-वर्ष वरिस वास । वर्षा वरिसा वासा । वर्षशत
वरिससअ वाससअ । तप्त तविओ तत्तो । वज्र वहर वज्ज ॥

हर्षाऽमर्षश्रीहीक्रियापरामर्शकृत्स्नदिष्ट्यार्हे ॥ ९९ ॥

हर्षादिषु ह इत्यत्र च सयुक्तस्याऽन्त्यहल प्रागित्व भवति । पृथ
ग्योगान्नित्यम् । हरिसो हर्ष । अमरिसो अमर्ष । सिरी श्री । हिरी ही ।
अहिरिओ अहीक । किरिआ क्रिया । परामरिसो परामर्श । कसिण
कृत्स्नम् । दिट्ठिआ दिष्ट्या । र्ह-अरिहो अर्ह । गरिहा गर्हा । वरिहो बह ॥

स्याद्भव्यचैत्यचौर्यसमे यात् ॥ १०० ॥

स्याद्भव्यचैत्य इत्येतेषु चौर्यसमेषु च यकारात् प्रागित्व भवति । स्यात्
सिआ । स्याद्वाद सिआवाओ । भविओ भव्य । चेइअ चैत्यम् । चौर्यसमे
चौय चोरिअ । गाम्भीर्य गभीरिअ । धैर्य धीरिअ । भार्या भारिआ । सौन्दर्ये

सुदरिअ । ब्रह्मचर्यं ब्रह्मचरिअ । सूर्यं सूरिअो । शौर्यं सोरिअ । आचार्यं
आअरिअो । वर्यं वरिअो । वीर्यं वीरिअ । चर्यां चरिआ । स्थैर्यं थेरिअ ।
इत्यादि । आकृतिगणत्वात्-पर्यङ्कादयः, पलिअको पर्यङ्कः ॥

लादकलीबेषु ॥ १०१ ॥

सयुक्तस्य लकारात् प्रागित्वं भवति, अल्लीबेषु लीबप्रकारेषु न भवति ।
किलिअ छिअम् । किलिट्ठ छिष्टम् । किलित्त क्लृप्तम् । पिलिट्ठ प्लुष्टम् ।
किलिअ क्ला तम् । प्लोअ पिलोसो । श्लेष्मा सिलिद्धो । श्लेष सिलेसो । शुक्ल
सुकिल । क्लेद किलेअो । क्लेश किलेसो । प्लव पिलेवो । अम्लम्
अब्विल । ग्लायति गिलाअइ । ग्लायते मिलाअइ । ग्लान मिलाण । क्लाम्यति
किलामइ । अल्लीबेष्विति किम् ? लीब कीवो । विक्खव विक्खअो । क्लम कमो ।
प्लव पअो । विप्लव विप्पअो । शुक्लपक्ष सुक्कपक्खो । उत्प्लवयति उप्पावेइ ॥

नात् स्वेअ ॥ १०२ ॥

स्वप्ने सयुक्तस्य नकारात् प्रागित्वं भवति । सिविणो सिमिणो ॥

स्निग्धे त्वदितौ(१) ॥ १०३ ॥

नादिति वर्तते । स्निग्धे सयुक्तस्य नकारात् प्रागत्वमित्त्वं च तु भवति ।
सिणिद्ध सणिद्ध । पचे पिद्ध ॥

कृष्णे वर्णे ॥ १०४ ॥

अदित्वाविति वर्तते । वर्णवाचिनि कृष्णशब्देऽन्त्यहल प्रागदितौ भवति ।
कसणो कसिणो । वर्ण इति किम् ? कण्हो कृष्ण (विष्णु) ॥

अर्हत्युच्च ॥ १०५ ॥

अर्हशब्देऽन्त्यहल प्रागुच्चमदितौ च भवति । अरुहो अरहो अरिहो ।
अरुहितो अरिहितो अरहतो ॥

तन्व्याभे ॥ १०६ ॥

उदित्यनुवर्तते । उकारान्ता ईकारप्रत्ययान्तास्तन्व्याभास्तेषु संयुक्तस्याऽन्त्य
हल प्रागुत्वं भवति । तन्वी तणुई । लघ्वी लहुई । गुर्वी गुरुई । पृथ्वी पुहुई ।
मृद्धी मउई । बह्वी बहुई । पट्वी पटुई । इत्यादि ॥

सूधने रात् ॥ १०७ ॥

सुध्ने सयुक्तस्य रात्पूर्वमुत्त्व भवति । सुरुग्ध नगरम् ॥

एकाचि श्व स्वे ॥ १०८ ॥

एकस्वरयो श्व स्वे इत्येतयो सयुक्तस्याऽन्त्यहल प्रागुत्त्व भवति । श्व
कृत सुवो कश्च । स्वे जना सुवे जणा । एकाचीति किम् ? स्वजन सजणो ॥

वा छन्नपद्ममूर्खद्वारे ॥ १०९ ॥

एषु स्तोरन्त्यहल प्रागुत्त्व वा भवति । छन्नम छम्म । पन्नम पम्म । मुरुक्खो
मुक्खो । दुवार पन्ने दार वार देर वेर ॥

ईल् ज्यायाम् ॥ ११० ॥

ज्याशब्देऽन्यहल प्रागीत्त्व लिङ्भवति । जीआ ॥

हश्च महाराष्ट्रे होर्व्यत्यय ॥ १११ ॥

स्तोरिति निवृत्तम् । महाराष्ट्रशब्दे हो हकाररेफयोर्व्यत्यय स्थितिपरिवृत्ति
भवति । एकस्य स्थाने एको भवतीत्यर्थ । हश्च ह्रस्वश्च दीर्घस्य भवति । मरहट्टो ॥

लनोरालाने ॥ ११२ ॥

आलाने लकारनकारयोर्व्यत्ययो भवति । आणालो ॥

वाराणसीकरेण्वा रणो ॥ ११३ ॥

अनयो रेफणकारयोर्व्यत्ययो भवति । वाणारसी । कणेरु । करेण्वामिति
किम् ? स्त्रीलिङ्गनिर्देशादन्यत्र न भवति । एसो करेणू ॥

ललाटे डलो ॥ ११४ ॥

ललाटे टस्य डत्वे डलयोर्व्यत्ययो भवति । णिडाल णडाल । 'लो ललाटे च'
इत्याद्यस्य णत्वमेव ॥

हृदे दहयो ॥ ११५ ॥

हृदे दहयोर्व्यत्ययो भवति । द्रहो दहो ॥

चलयोरचलपुरे ॥ ११६ ॥

अचलपुरे चलयोर्व्यत्ययो भवति । अलअउर ॥

ह्ये ह्योर्वा ॥ ११७ ॥

ह्यशब्दे हकारयकारयोर्व्यत्ययो वा भवति । गुह्य गुह्यं गुह्यम् ।
सह्य सह्यं सह्यम् ॥

लघुके हलोः ॥ ११८ ॥

लघुकशब्दे घस्य हत्वे हलोर्व्यत्ययो वा भवति । हलुओ लहुओ । घस्य व्यत्यये कृते पदादित्वात् हत्व न भवतीति हत्वकरणम् ॥

रलोर्हरिताले ॥ ११९ ॥

हरिताले रलोर्व्यत्ययो भवति । हरिआला हलिआरो ।

दर्वीकरनिवहौ दव्विरअणिहवौ ॥ १२० ॥

एतयोर्यथासरय दव्वीरअ णिहउ इति कृतव्यत्ययविधानौ निपात्येते । दव्विरओ । पच्चे दव्वीअरो सर्प । णिहवो ॥

गहिआऽऽद्या ॥ १२१ ॥

गहिआ इत्यादय शब्दा निर्वचनगोचरा निपात्येते । गहिआ काम्यमाना प्राज्ञा, काम्यमानत्वात् । ह्रस्व । चौर्यसमत्वात् प्रागित्व च । किमिघरवसण कौशेये, कुमिगृहवसनम् । कुमिविहितावरणादेव तत्तन्तोरुत्पत्ते । णडिणी धेनु । नदिनीव नन्दिनी । वडिणाओ घर्घरकण्ठ । प्रतिशब्दवत्त्वात् ध्वने प्रतिपादनत्वाद्वा । बहुरोडो पतिं रोडयति वञ्चयतीति । पो व । टो ड । अविण अवर्द्धे अविनयपति । अण्डो अनृतम् । प्रत्यादिपाठात्तस्य ड । अजडो अजड, शीघ्रकारित्वात् । छिण्णो स्मरशरच्छिन्नत्वात् । छिण्णालो सदाचारच्छिन्ना लात्यादत्त इति । चिच्छओ अक्षिप्त, नयनप्रीत्यनर्हत्वात् । अचणोरकारस्य लुक् । मढोली कामपरम्पराकारणत्वात् । आदेरातोऽत् । सचारी प्रीतिं सञ्चारयतीति दूती । सहउत्थिआ सहोत्थिता, कार्यानुकूलत्वात् । मराली मृदुस्वभावात् मधुर वचनत्वाद्वा । पेसणआरी प्रेक्षण करोतीति । अत्तिहरी दूती आर्तिहरी, स तपणशीलत्वात् । पडिसोत्तो प्रतिकूले, प्रतिमुख स्रोत प्रवाहो यस्यसौ । पडिक्खरो प्रतिकूले, प्रतिमुख चरतीति । जोओ, दोसणिजन्तो, दोसारअणो, समुद्दणवणीअ, चन्द्र । द्योतत इति द्योत । ज्योत्स्नायन्त्रम् । आत इ । जस्य द । नात्प्राग्वत् । दोषारत्नम् । समुद्वनवनीतम्, मथनोत्थितत्वात् । चिरिचिरिआ चिलिचिलिआ, धारा । चिरिचिरीति चिलिचिलीति ध्वनिर्यस्या सा तथाक्ता । समुद्दह्र अम्बुगृहम्, जलधारोपचारात् । तम्बकुसुमकुरवक कुरण्टक च तात्र कुसुम, तथाविधकुसुमत्वात् । मुहरोमराई भू शमभूर्वा मुखरोमराजि, तथा

विधस्वरूपत्वात् । थेवो बिदु, स्तोक्तत्वात् । धूमद्वयमहिंसी वृत्तिका, धूम
 ध्वजमहिष्य, अग्निना सभुक्तत्वात् । विसारो सैन्यम्, विसरणशीलत्वात् ।
 अवहोओ विरह अपभोग, भोगासहत्वात् । पाओ, पअलाओ फणी, प्राणि
 घातुकत्वात् । पाप । पदानि लायति निगूहतीति पदलाप । अहिअलो क्रोध ।
 अहिरिव बलति नाशयतीति अहिवल । सिहिणस्तन चूचुकवत्त्वात् । अस्त्यर्थे
 ण । थिरणोसो यो न कचिदपि स्थितिं बध्नाति । स्थिर यथास्यात्तथा न तिष्ठ
 तीति थिरणोसो अपलहृदय । सूरङ्गो दीप । सूरवदङ्ग यस्यासौ । जोइवखो
 ज्योतिष्क । पासावओ, गवात्त । पासो इति प्राकृते चत्तु, तदापद्यत इति
 पासावओ, अन्ति पश्यतीति पासो । कोप्पो अपराध । आत्मन कोप एवा
 उपराध । उम्मुहो उम्मुख । उहणो उहहन । हस्य वस्य च लुक् । पहट्ठो
 प्रधृष्ट, गर्वीत्यर्थ । लम्बा केशा । लम्ब त इति लम्बा । वरलीवत् वेत्ती ।
 वल्लरीवत् वेल्लरिआ । आदेरत ए । स्वार्थे कश्च । जणहरो यज्जहरो राक्षस,
 तत्त्वभावत्वात् । जणवत्तो ग्रामप्रधाननर जनपुत्र, तद्वदाचरतीति । बह्वहर,
 आरनाल, थेरोसण अम्बुजे । बह्वगृहम् । आरादूरे समीपे च, नालमस्तीति
 आरनाल । द्वितीयस्यातोऽत् । स्थविरासनम्, स्थविरो ब्रह्मा । आत ओत् । कलिम,
 कन्दोदृ उत्पले । के लीयत इति कलिम । डिम । क दादुट्टीकृते उद्गच्छतीति
 कन्दोदृ । 'स्तौ' इत्योत्वम् । च दोज्ज, रअणिद्वय कुमुदम् । च द्रेण द्योतत
 इति च दोज्ज । रजनिध्वजम् । घरअद मुकुरम् । गृहे चन्द्रवदुद्योतत इति ।
 आआसतअ हर्न्यपृष्ठम्, आकाशतलमिति । आणदवसो नववध्वा रत्तारुण
 वस्त्रम्, प्रथमरजस्वलायारक्ताक्त पट, आन दविष्यत्वात् । सूरद्वयो दिवस ।
 सूर्यो ध्वजो यस्यस । पल्लविअ लाचारक्त सपल्लवमिव पल्लवितम् ।
 अच्छिवडण निमीलनम्, अक्षिपद्मणा पतनम् । णीसको वृष नि शङ्क । एल
 विलो धनवाश्च, चकाराद्वृषश्च । सुभरओ दारिकागृह चटकश्च । सुख रतमस्या
 स्तीति । हट्ठमहट्ठो स्वस्थ । हट्ठआसौ महार्थश्च । णिमीसुओ नि
 श्मश्रुक । आदेरत ई । जहणारोहो ऊरु । जघनेनारुह्यत इति । पल्लोद्वजीहो,
 अलङ्कृतहरो रहस्यभेदी । पर्यस्तजिह्व । गुह्यहर । आदावडागम ।
 णिहुअ निधुवन सुरत निभृतम् । अम्बुद्वसिरी मनोरथाधिकफलप्राप्ति,
 अम्बुद्वशी । प्रमुक्तादिपाठाद् द्वित्वम् । बहुजाणो चोरो धूर्तश्च बहुज्ञान ।

परेओ परेत पिशाच । उज्ज्वलो बहुबलवान् । दैवादिपाठाद् द्वित्वम् । जो^१
विधुत् ज्योतिर्वा । भिंग कृष्ण, भृङ्गवन्नीलत्वात् । भिंग सस्कृत इत्येके ।
णिअद्धण परिधान, निबध्यत इति निब धनम् । जहणूसअ चल्लणक,
जघनाशुक्म् । आतो बिन्दुना सह ऊत्वम् । पाडरण कवच, प्रावरणकत्वात् ।
आदेरत व । ओअल्लो अपसार कम्पश्च । अपचारे ओअल्लो । तैलादि
त्वाद् द्वित्वम् । चवेडी करसम्पुटाघात । रइलक्ख रतिलक्ष्य जघनम् । वावडो
कुटुम्बी व्यापृत । पुरिल्ला देवा, दैत्या । पुरा भवा । गोसणो मूर्ख गोसङ्ग,
पशुप्रायत्वात् । परभत्तो भीरु, निष्पीडश्च । पर शत्रुस्तद्भक्तश्च । चच्चिक्कको
स्थासक चर्चिका । को द्वित्वपुस्त्व च । काल तमिस्रम्, नीलत्वात् । भट्टिओ,
विष्णु भर्तृक, जगत्पोषकत्वात् । ऋत इत् । इहग्गिद्धूम तुहिनम्, इन्द्रा
ग्निधूम । पत्थर पादताडनम् । प्रस्तरवत् पत्थर दु सहत्वात् । ओवा
अओ अस्तकाल, अपातप । पिउच्चा, माउआ सखी । पितृष्वसेव
मातृकेव हितकारित्वात् । पोरत्थो मत्सरी, पौलस्त्यवत् । दोसो कोप,
आत्मदोषत्वात् । चच्चा चर्चा तलाहति । पम्हलो केसर, पद्मलवत् ।
ख धलट्ठी, खन्धमसो भुजस्कन्धस्य यष्टि । स्कन्ध प्रसृशतीति । अग्गि
आयो, तवकिमी इन्द्रगोप । अग्निवत्कायोऽस्येति अग्निकाय । तान्नकृमि ।
बिह्ढणो अनर्थ, विघाटनम् । जोइओ ज्योतिरिङ्गण, खद्योत । सिंजिरो
ध्वनि, शिञ्जनमेव । जोइओ, जोअणो, जोअडो, खज्जओ खद्योते । तारका
ज्योतिष जोइस । द्योतन्न जोअणा । द्योत जोडो । तस्य ड । खे द्योतत इति
खद्योत खज्जओ । दरवल्लहो कातर । दरो भय तत्र बल्लभ, दरवल्लभो,
वियोगभीरुत्वात् । पडरगो महेश्वर, धवलान्नत्वात् । भोइओ प्रामेश । भोग
चरतीति भोगिक । सगहो मुक्त । सुण्ठु अग्रह त्वग्रह । सकरो रथा ।
सङ्कीर्यते अत्रेति सङ्कर । पत्थरो प्रवर अर्थदर । प्रकर्षेण वर । मइमोहिणी
सुरा मतिमोहिनी । धारावासो दर्दुर प्रावृषेयत्वात् । कमल आस्य कलहश्च ।
कमलवत्कमलम् । क मस्तक मलतीति । वेणुसाओ, धुअराओ अमर । वेणु
शब्दवच्छब्दो यस्य स वेणुसाओ । सयुक्तस्य लुक् । ध्रुवराग, सदा सुस्वर
त्वात् । इत्यादि । अस्मिन् गणे लिङ्गव्यत्यय प्रयोगाधीन ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवविरचितव्याकरणवृत्तौ प्रथमाध्यायस्य चतुर्थ पाद ॥

इति प्रथमाध्यायः ।

द्वितीयोऽध्यायः ।

मन्तमणवन्तमाआलुआलइरइल्लउल्लइन्ता मतुपः ॥ १ ॥

मतुपप्रत्ययस्य म त मण वन्त मा आलु आल इर इल्ल उल्ल इन्त इत्येते दशादेशा यथाप्रयोग भवन्ति । म त-सिरिमन्तो श्रीमान् । पुण्णमन्तो पुण्यवान् । मण-धनवान् धणमणो । वन्त-धणवन्तो । भक्तिमान् भक्तिवन्तो । मा-हनुमान् हणुमा । पदवान् पडमा । आलु-णेहाल्ल स्नेहाल्ल । दआल्ल दयाल्ल । ईसाल्ल ईर्ष्याल्ल । आल-शब्दवान् सद्दालो । जटावान् जडालो । पदवान् पडालो । रसवान् रसालो । ज्योत्स्नावान् जोग्गहालो । इर-प्रहवान् गहरो । इल्ल-शोभावान् सोहिल्लो । छायावान्-छाइल्लो । घामवान् जामिल्लो । उल्ल-विकारवान् विआरुल्लो । मासवान्-मसुल्लो । दर्पवान् दप्पुल्लो । इन्त-कहइन्तो कथावान् । माणइ तो मानवान् । मतुप इति किम^१ धणी । अत्थी ॥

वतुपो (१)डित्तिअमेतल्लुक्चैतद्यत्तदः ॥ २ ॥

एतद् यद् तद् इत्येतेभ्य परस्य परिमाणार्थस्य वतुपप्रत्ययस्य डित् इतिअ इत्यादेशो भवति, एतदो लुक् च । एतावत् एत्तिअ । यावत् जित्तिअ । तावत् तित्तिअ ॥

किमिदमश्च डेत्तिअडित्तिलएदहम् ॥ ३ ॥

किमिदभ्या चादेतद्यत्तद्वचश्च परस्य वतुपप्रत्ययस्य डालुबन्धा एत्तिअ इत्तिल एदह इत्येते आदेशा भवति । एतावत् एत्तिअ इत्तिल एदह । यावत् जेत्तिअ जित्तिल जेदह । तावत् तेत्तिअ तित्तिल तेदह ॥

इक पथो णस्य ॥ ४ ॥

‘पथो ण नित्य’मिति य पथिन्शब्दात् णप्रत्ययो विहित तस्य इक इत्यादेशो भवति । पान्थ पहिओ ॥

(१) वतुपो डित्तिअमिदमेतल्लुक्चैतद्यत्तद — छ ।

खस्य सर्वाङ्गात् ॥ ५ ॥

सर्वाङ्गाद् व्यापि-यर्थे विहितस्य खप्रत्ययस्य इको भवति । सर्वाङ्गीण सव्वगिओ ॥

छस्यात्मनो णअ ॥ ६ ॥

आत्मन परस्य छप्रत्ययस्य णअ इत्यादेशो भवति । आत्मीयम् अप्पणअ ॥

हित्थहास्रलः ॥ ७ ॥

सप्तम्यन्तात् सर्वनाम्नो विहितस्य त्रलूप्रत्ययस्य हित्थह इति त्रय आदेशा भवन्ति । यत्र जहि जेत्थ जह । तत्र तहि तत्थ तह । कुत्र कहि कत्थ कह । अयत्र अरणहि अरणत्थ अरणह ॥

केर इदमर्थे ॥ ८ ॥

इदमर्थे विहितस्य छप्रत्ययस्य केर इत्यादेशो भवति । युष्मदीय तुम्हकेरो । अस्मदीय अम्हकेरो । कचिन्न भवति—मदीयपक्ष मइज्जपक्खो । पाणिनीय पाणिणीअ ॥

राजपराड्डिकडक्को च ॥ ९ ॥

राजन् पर इत्येताभ्या परस्य इदमर्थे विहितस्य प्रत्ययस्य डितौ इक् अक् इत्येतौ भवत, चकारात्केरअ । राजकीय राइक्क राअक्क राअकेर । परकीय परिक्क परक्क परकेर ॥

डेच्चओ (१) युष्मदस्मदोऽणः ॥ १० ॥

युष्मदस्मद्भा परस्य इदमर्थस्याऽण्प्रत्ययस्य डित् एच्चअ इत्यादेशो भवति । यौष्माक तुम्हेच्चअ । आस्माक अम्हेच्चअ ॥

वर्ततेः (२) ॥ ११ ॥

उपमानार्थे विहितस्य वतिप्रत्ययस्य वरा इत्यादेशो भवति । रिक्त्वाद् द्वित्वम् । मधुरव पाडलीवत्ते पासाआ । मधुरावत्पाटलीपुत्रे प्रासादा ॥

तैलस्याऽनङ्कोलाड्डेच्छ ॥ १२ ॥

अङ्कोलवर्जिताच्छब्दात्परस्य तैलस्य डित् एछ इत्यादेशो भवति । सुरदि जलेण कडेस्ल सुरभिजलेन कटुतैलम् । अनङ्कोलादिति किम् ? अकोलतेस्ल ॥

त्वस्य तु डिमात्तणौ ॥ १३ ॥

भावार्ये विहितस्य त्वप्रत्ययस्य डित् इमा तण इत्यादेशौ तु भवत । पीनत्व पीणिमा पीणत्तण । पुष्पत्व पुष्फिमा पुष्फत्तण । पच्चे-पीणत्त । पुष्फत्त । त्वस्येति किम् ? पीणया पीणदा पीनता ॥

दोत्तो तसः ॥ १४ ॥

द्वित्यनुवर्तते । पक्चस्यन्तात्सर्वनाम्न परस्य तसिल्प्रत्ययस्य दोत्तो इत्येतौ तु भवत । सव्वदो सव्वत्तो । एअदो एअत्तो । अण्णदो अण्णत्तो । कदो कत्तो । तदो तत्तो । जदो जत्तो । इदो इत्तो । पच्चे-सव्वदो इत्यादि ॥

एकादः सिसिआइआ ॥ १५ ॥

एकशब्दात्परस्य दाप्रत्ययस्य सि सिसिआ इआ इति त्रय आदेशा भवन्ति तु । एकदा एकसि एकसिआ एकइआ एकआ ॥

हुत्तः कृत्वसुचः ॥ १६ ॥

‘वारे कृत्वसुच्’ इति विहितस्य कृत्वसुच्प्रत्ययस्य हुत्त इत्यादेशो भवति । लित्वान्नित्यम् । सअहुत्तो । सहासहुत्तो । चुम्बिज्जइ सअहुत्तो । उपगूहिज्जइ सहासहुत्तो । रमिआ वि पुणो रमज्जइ णिवत्तणे णत्थि तुणत्ति विअहुत्त इति तु अभिमुखार्येन हुत्तशब्देन भविष्यति ॥

भवे डिल्लोछडौ ॥ १७ ॥

भवार्थं नाम्न परौ इस्ल उस्ल इत्यतौ डितौ भवत । मातुलानी मामी तत्र भवामिमिलिआ । पुरे भव पुरिल्ल । अधो भव हेठिल्ल । उपरि भवम् उवरिल्ल । उस्ल-आत्मभवम् अप्पुस्ल । अस्ललावपीच्छन्त्यन्ये ॥

स्वार्थे तु कश्च ॥ १८ ॥

स्वार्थे नाम्न पर कप्रत्ययो भवति तु । चकारात् डिल्लोस्लडौ च । चन्द्र

चदओ । हृदय हिअअ । इह इहअ । आशिलष्टम् आलिद्ध । द्विवेपि-बहुबहुलअ ।
ककारोच्चारण पैशाचीभाषाथम्—वदन वतनक । डिल्ल-णिजिजआसोअ
पल्लविहणेण निजिताशोकपल्लवेन । पुरिल्लो पुरा पुरो वा । उल्लङ्-
पिउल्लो प्रिय । मुहुल्ल मुखम् । हथुल्लो हस्त । पत्ते-चदो इत्यादि ।
कुत्सादिविशिष्टे तु सस्मृतवदेव क सिद्ध ॥

उपरे संन्याने छल्ल ॥ १९ ॥

स्वार्थ इत्यनुवर्तते । स यानार्थे उपरिशब्दात् द्विरुक्तो लो भवति । लिप्ता
त्रि यम् । उवरिल्ला । स यान इति किम् ? उवरिं ॥

नवैकाद्वा ॥ १० ॥

नव एक इत्येताभ्या पर स्वार्थे द्विरुक्तो ला वा भवति । णवल्लो णवो ।
एककल्लो एक्का ॥

मिश्राल्लिअशू ॥ २१ ॥

मिश्रशब्दात् स्वार्थे लिअ इत्यादेशो वा भवति । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घ ।
मीसालिअ मिस्स ॥

शनैसो ल्लिअ ॥ २२ ॥

शनै शब्दात् स्वार्थे लिअ डिअ इत्यदेशो भवति । सणिअ ॥

मनाको डअ च वा ॥ २३ ॥

मनाकशब्दात् स्वार्थे डित् अअ इअ च प्रत्ययौ वा भवत । मणाअ
मणिअ । पत्ते-मणा ॥

रो दीर्घात् ॥ २४ ॥

वेत्यनुवर्तते । दीर्घशब्दात् स्वार्थे रो वा भवति । दीहर दीह दिग्घ ॥

डुमअडमओल्ल भ्रुवः ॥ २५ ॥

भ्रूशब्दात् स्वार्थे डमअ अमअ इत्येतौ डितौ लिता भवत । लिप्ता
भ्रित्यम् । डुमआ भमआ ॥

लो वा विद्युत्पत्रपीताऽन्धात् ॥ २६ ॥

एभ्य पर स्वार्थे लो वा भवति । विज्जुला विज्जू । पत्तल पत्त । पीअल पीअ । अधलो अधो ॥

त्वादेः स ॥ २७ ॥

‘तस्य भावस्त्वतलो’ इत्यादिना विहितत्वादे पर स्वार्थे स एव त्वादिर्वा भवति । मुदुत्वेन मउत्तआइ । मुदुतया मउत्तआए । ज्येष्ठतर जेठ्ठअरो । कनिष्ठतर कणिठ्ठअरो ॥

इरः शीलाद्यर्थस्य ॥ २८ ॥

शीलधर्मसाध्वर्थेषु विहितस्य प्रत्ययस्य स्थाने इर इत्यादेशो भवति । हसनशील हसिरो । रोदनशील रोइरो । लज्जाशील लज्जिरो । जल्पशील जप्पिरो । वेदनशील वेइरो । उच्छ्वसनशील ऊसिरो । केचिद्विर वृत्त एवाहु , तेषा नमिरकमिरादयो न सिध्यति, वृत्तोत्तादिना बाधितत्वात् ॥

तुमत्तुआणतूणा क्त्वः ॥ २९ ॥

क्त्वाप्रत्ययस्य तु अत् तुआण तूण इति चत्वार आदेशा भवन्ति । तुम्-दट्ठु । मोत्तु । भोत्तु । अत्-भमिअ । रमिअ । तुआण-वेत्तुआण । सोड-आण । ‘क्त्वासुपोस्तु सुणा’दित्यनुस्वारे कृते वेत्तुआण । सोडआण । तूण-वेत्तूण । सोऊण । काऊण । अनुस्वारे-वेत्तूण । सोऊण । काऊण । वदित्ता इति तु सिद्धावस्थाया वलोपे ॥

वरइत्तगास्तृनाद्यै ॥ ३० ॥

वरइत्त इत्यादय वृत्तादिप्रत्ययै सहिता स्वराद्यादेशविशेषिता बहुल निपात्यन्ते । वरइत्तो वरयित्ठक । नूतनवर । ऋतोऽत्त , तो द्वित्व च । कण इल्लो, वाअडो शुक् । कणइल्लो । कणई लतावाची देश्य , ततो भवार्थेऽस्त्यर्थे वा डिल्ल । वाअडो । वाचाटे द्वितीयस्यातोऽत्त । मइलपुत्ती पुष्पवती । मलिन शब्दस्य मइलादेश , तस्मात् पुत्ती । दुग्घोदो दोग्घोदो दूणो द्विप । पिबते घोट्ट । द्वाभ्या पिबतीति । द्विपाने पकारेण सह इत् ऊत्त , दूणो । विरिचरो धाराविरेचनशील । सूरल्ली मध्याह्न । सूरदस्त्यर्थे ल्लि । वेल्लहल्लो

कोमलो विलासी च । वल्लभात् ल, आदेरत एकच । सद्दाल नूपुरम् ।
 शब्दादालोऽस्त्यर्थे । अल्लिल्लो, पुल्लध्वो, रसाओ भ्रमर । एषा क्रमात्
 अले स्वार्थे डिस्न, लो द्वित्वं च । पुष्पन्धय, षस्य ल । रसमत्तीति
 रसाओ । लअणी, लअणा, कणई लतायाम् । लताया स्वार्थे ङणी ङणा च ।
 कनतेर्धातो स्त्रिया ङई । शोभावहत्वात् बहुव्जा कनीयसी श्वश्रू ।
 वध्वा उक्तेर्थे वजा । भाउज्जा भ्रातृवधू । भ्रातुर्जायार्थे वजा । मेहुणिआ
 मातुलात्मजा स्याली च । मैथुनिका । मिथुनादुक्तेऽर्थे इकण् डाक्च ।
 रिमिणो रोदनशील । रुदे शीले डिमिण । पुण्णाली, छिच्छई, अडअणा
 असती । पुअस्या अस्य णा । धिक् धिक् छि छि । धिग्धिगिति गर्हणा यस्या
 सा । अस्त्यर्थे ङई । अटे शीले अणा । अडअणा अटनशीला । चप्प
 लओ मिध्याब्रहुभाषी । चपलात्क, पस्य च द्विरुक्त प । पिब्ब जलम् ।
 पिअतेर्द्विर्ब । मधोणो मधवा । स्वार्थे ण, अवा इत्यस्य ओकार । सइ
 लासिओ मयूर । सद्दालासिक नृत्यशीलत्वात् । 'इत्तु सदादौ' । वाउल्लो प्र
 लपिता । वाचो डुल्ल । पलहिअओ मूर्ख । उपलहृदय । उकारस्य लोप ।
 चडिक्को कोप । चण्डात् कोपे डिक्क । चडिज्जो पिशुन कोपश्च । चण्डा
 दुक्तेऽर्थे डिज्ज । कुमणो म्लान । म्लायते कुमादेशो ण । अच्छिहृरुल्लो
 द्वेष्य । अचणोर्हर, अदर्शनीयत्वात् । अस्तिहरात् स्वार्थे डुल्ल । छाइल्लो
 रूपवान् । छायाया डिन्लोऽस्त्यर्थे । कातिमानित्यर्थः । कुडुङ्गो कुङ्गा कुडुक्को
 लतागृहम् । कुडादुक्तेऽर्थे डुङ्ग डङ्ग डुकश्च । जरडो वृद्ध । जरतेरड ।
 अच्छिअच्छी परस्मैकृष्टि । आकर्षति व्याकर्षतीत्यत्र कृषे स्थाने अच्छि
 विअच्छी । धूमरी तुहिनम् । धूमवत् धूमरी, उपमाऽर्थे री । सोत्ती तरङ्गिणी ।
 स्रोतसोऽस्त्यर्थे डी, तस्य द्वित्वम् । अहिसिओ भ्रशङ्कया रुदित । अभि
 सीदते उक्तेऽर्थे डिक । गावी गौ । गो स्त्रिया डावी । पार्श्वयुगापवृत्ति
 उत्थलपत्थल्ला । उत्थलप्रस्थलात् पार्श्वद्वयापवृत्त्यर्थे डा, लो द्वित्वं च ।
 गज्जिलिओ स्पृष्टेऽङ्गे हास पुलकश्च । अङ्गे स्पृष्टे या हासो जायते
 तस्मिन् पुलकार्यं च गर्जतेरिलिअः । चित्तल रम्यम् । चित्त लातीति ।
 पाडहुओ प्रतिभू । प्रतिभुवः स्वार्थे डुकण्, इतोऽत्त्व च । पासणिओ,
 पासाणिओ साक्षी । साक्षात् पार्श्वे नीयतेऽनेनेति पार्श्वार्त् नीयतेर्द्विक ।

अवरिञ्ज अद्वितीयम् । अवरात् भावार्थे ङिञ्ज । लाहिल्लो लम्पट ।
 लाभादुक्तेऽर्थे ङिल्ल । कडिल्ल गहन, दौवारिक, कटिबल्लम्, निर्विवर,
 विपक्ष, आशीश्च । कटिशब्दाद् गहनादिष्वर्थेषु ङिल्ल । रुवसिणी रूप
 वती । रूपादस्त्यर्थे स्त्रिया सिणी । कुहुविञ्च सुरतम् । कुटुम्बादुक्तेऽर्थे ङिक ।
 अतरिञ्ज दशना कटिसूत्र । अ तरादुक्तेऽर्थे ङिञ्ज । अबहुक्तिञ्च निपतित
 कूपाद्यवटेषु । अवटादुक्तेऽर्थे ङुकिञ्च । बुड्ढिरो महिष । मञ्जतेरादेशात्
 बुड्ढात् इर शीले । पिप्पिडिञ्च यत्किञ्चित्पठितम् । पिडिपिडीत्यनुकर
 णात् क, आदेडिङ्कारस्य लुक्, पो द्वित्व च । सरिसाहुलो सदृश । सदृशात्
 स्वार्थे हुलश् । गुमिलो मूढ । मुहुरादेशाद् गुमेरिल । कच्च कार्यम् । कुञ्चो
 ङच्च । घडिञ्चा, घडा घडी गोष्ठी । घटिता घटा घटना यस्या सा । कमणी
 नि श्रेणी । किरिकिरिञ्चा कर्णोपकर्णिका कुतुक च । कर्णोपकर्ण कर्ण
 परम्पराप्राप्तकटुजल्पन तस्मिन्नर्थे कौतुके च किरिकिरीत्यनुकरणात् का ।
 अण्णङ्गो सर्वत्रार्थे तृप् । अर्णवादुपमानार्थे ङिक । साहुली शाखा । स्वार्थे
 ङुलि । जपेक्खिरमगिरञ्चो यद्दृष्ट याचते । यद् दृष्टमित्यर्थे जपेक्खिरमिति
 निपातितात् परो याचनशीले मगिरञ्चो कप्रत्ययान्त । गञ्जसाडल्लो विरक्त ।
 गतस्वादनुरक्तेऽर्थे ङुल्ल । सिंहङ्गिल्लो बाल । शिखण्डादुक्तेऽर्थे ङिल्ल ।
 शिखावानित्यर्थ । अलवलक्खहो धूर्तो दुष्ट पृष्ठवाची बलीवर्द । अलमत्यर्थ
 बलमस्य ब्रह्मस्येति । बिन्दोलुक् । खुरहखुडी प्रणयकोप । खुरवद्भाति
 तोदयतीति तुदेरादेशात् खुडात् ङी । सीडल्ली, सीडग्ग हिमकाले दुर्दिनम् ।
 शीतात् ङुल्लिङ्गुगौ, तस्य लोप । वरडो वरण, प्राकार । वुञ्चो रड । तत्ती
 तत्परता । तात् परस्य तात्पर्ये ङत्ती । हीरणा त्रपा । त्रपार्थे णा हीरादेशश्च ।
 गामरेडो । (१) योऽतमुत्त्वा ग्रामे मुङ्क्ते । ग्रामादुक्तेऽर्थे रेड । लड्ढा, वेल्लीरी
 विलासवती । लसतेड्ढा सलोपश्च । वेष्ट्यन्ते विटा अनयेति वेष्टे परो री,
 ष्टो ल्लश्च । दुम्मङ्गणी कलहपरा । दुर्मते स्वार्थे स्त्रिया णी । लज्जालुणी लज्जा
 वती । लज्जालो स्वार्थे णी । तरणञ्च आर्द्रम् । तिम्यतेड्ढाणञ्च । चिक्ख
 अणो असहन । नञ्पूर्वात् सहतेर्यण, चिक्खादेशश्च । वेणिञ्च वचनीयम् । वचे

रुक्तेऽर्थे डेणिञ्च । सुहृसिञ्चो निद्रालु । स्वप्नाद् शीले सिय, प्तस्य च
 ह, आदेरत्त उ । यद्वा सास्ना सस्कृते निद्रा । 'स्तावकसास्ने' इत्युत्वे सति
 तत् शीलार्थे डसिञ्च । वप्तिञ्चो केदार । उप्यन्तेऽत्रेभि वपे पिञ्च । बधोल्लो
 मेलक । बन्धेडोल्ल । वारिज्जो विवाह । वृञ्च इज्जाणा । 'अचोब्धिणति' इति
 वृद्धि । सावल्लो, हडहड अनुराग । रवादेरुक्तेऽर्थे ल्ल । हडत् हडदिति हृदय
 स्फुरति यत्रेति तस्य लुक् । माणसी मायावी मनस्वी च । कोडिल्लो, कोडिञ्चो
 पिशुन । कुडेर्धातोरिल्लङ्कौ, उत्त ओच्च । अट्टण्यो आर्तञ्च । आर्त जानातीति ।
 गं जोलो । गज्जते परिभवार्थे देश्याद् धातोडोल्ल । वदिणो बिदी । स्वार्थे ण ।
 तत्तिल्लो तच्छील । तत्ती तत्परता, ततोऽस्त्यर्थे ल, लो द्वित्वम् । ऊलुभिञ्च
 रुद्धगलरोदनम् । उत्पूर्वस्य सुम्भतेरुक्तेऽर्थे डिक । णिउक्कोतूष्णीक मूक ।
 निर्मुक्त । मन्य लुक्, दैवादिपाठाद् द्वित्व च । बह्लो अपस्मार । ब्रह्मण
 उक्तेऽर्थे ल । ठाणिज्ज गौरवम् । स्थानादुक्तेऽर्थे डिज्ज । उवउज्जो उपकारी ।
 उपकृवो डुज्ज । एकलो प्रबल । एकादुक्तेऽर्थे, ल । माउसिञ्चा माउञ्चा
 मातृष्वसा । मातु परस्य स्वसु सिञ्चाकचौ । महल्लो मुखर । महतो डल्ल ।
 कुच्छिमई गर्भवती । कुक्षोरस्त्यर्थे मई । रिञ्छोली ऋक्षालि नक्षत्रमाला, तद्वत्
 रिञ्छोली । ऋतो बिन्दु । धोरणी पङ्क्ति । धारावद्धोरणी । आत ओ, उप
 मर्थे डणी च । पडमा दूष्यपटम् । पटादस्त्यर्थे मा । जुअणो युवा । स्वार्थे
 ण । करमरी दृढहृता स्त्री बदी । करेण मृद्यमानादाकृष्यत इत्यस्मिन्नर्थे
 करोपपदान्मृदनातेर्दरी । दड्डाली दववर्त्म दवाग्निमार्ग । दग्धात् डाली ।
 कूडङ्गो, कूडञ्चो लतागृहम् । कूटशब्दादुक्तेऽर्थे डङ्गडकौ । कारिम कृत्रिमम् ।
 कृञ्चो डारिम । जंघालुञ्चो, जघामञ्चो दूत । जघाया शीघ्रेऽर्थे लुञ्च
 मञ्चौ । बलामाडी बलात्कार । बलात् मुडचते यत्रेति । चक्कल
 परिवर्तुलम् । चक्राल्ल । वाउल्ली पुत्रिका, कुमारीक्रीडाचिता सालभञ्जिका ।
 कुमारीव्यापारयतीति व्याप्रेडुलि । मत्तवालो मत्त । स्वार्थे वाल ।
 बहुणिञ्चा ज्येष्ठभ्रातृवधू । वध्वा उक्तेऽर्थे णिञ्चा । जभर्णभण्यो स्वैरभाषण ।
 यद्वा तद्वा भण्यधिकमिति । आदिवृत्तीयाभ्यामनुस्वार, तलोपश्च । भाइरो
 मेज्जलो मेज्जो ओज्जरो भीरु । भिय शील इत्यर्थे डाइरडेज्जलडेज्जा,
 त्रसेरादेशान् ओज्जाञ्च र । आहड सीत्कार । आहरति आदत्ते प्रियहृदय

मिति । आह्वो ड । काअपिउला कोकिला । काक^१ पितृवत् पोषको यस्या
इत्यर्थे काकपितृशब्दात् ला । सुहल मुखम् । स्वार्थे ल । गत्तडी गायिका ।
गात्रीशब्दात् स्वार्थे डडी । दुहोलणा । दुग्धापि या दुह्यते गौरित्यत्रार्थे दुग्धात्
दोलणा । माभाइ अभयम् । भियो भादेशात् मापूर्वात् इ । तोमरिओ शस्त्री
प्रमार्जक । तोमरादुक्तेऽर्थे डिक । बहुहाडिणी । बध्वा उपरि परिणीयत
इति बध्वा उक्तेऽर्थे हाडिणी । रुअरुइआ उकलिका । रुहरुदिकाशब्दे
हकारयोर्लुक् । पिउसिआ, पिउन्वा पितृष्वसा । पितु परस्य स्वसु सिआ
बौ । पुप्फी । पितु परस्य स्वसु फी च । अणुसूआ आसनप्रसवा । अनुसूते
रासनप्रसवार्थे डा । भच्चो भगिनीसुत । भगिन्या सुतेऽर्थे च्च , भादेशश्च ।
ओहल्ली अपसृति । सृतेर्हल्ली । मम्मक्को गर्व । मर्मण उक्तेऽर्थे क । मव
प्परा मधुपर । उतोऽत्, धो डश्च । इत्यादि । कृष्टानुपसर्गवृष्टवाक्यविद्वत्त्वाच्च
स्पतिविष्टरश्रव प्रचेत प्रोक्तादीना किवादिप्रत्ययान्ताना च अग्निचित्सोमसुदित्या
दीना सुग्लौसुग्लौ इत्यादीना च पूर्वविद्वद्भिरप्रयुक्ताना प्रतीतिवैषम्यकर प्रयोगो
न कर्तव्य , शब्दात्तरैरेव तदर्थोऽभिधेय । यथा-कृष्ट कुशल । वाचस्पति
गुरु । विष्टरश्रवा हरि । इत्यादि । वृष्टशब्दस्य सोपसर्गस्य प्रयोग इष्यत
एव । मदरअडपरिघट्ट मन्दरतटपरिघृष्टम् । त दिअसणिघट्टाण । इत्यादि ॥

अव्ययम्(१) ॥ ३१ ॥

अधिकारोऽयम् , आपादपरिसमाप्ते । इत पर ये वक्ष्यन्ते ते अव्यय
सङ्गका ज्ञातव्या ॥

आम अभ्युपगमे ॥ ३२ ॥

आम इत्यव्ययसभ्युपगमे प्रयोज्यम् । आम बहुला वणाली । आम
संस्कृतेऽपीति केचित् ॥

त वाक्योपन्यासे ॥ ३३ ॥

त इत्यव्यय वाक्योपन्यासे प्रयोज्यम् । त दिअसवदिमेक्ख ॥

णइ चेअ चिअ च्च एवार्थे ॥ ३४ ॥

णइ चेअ चिअ ङ इत्येते अवधारणार्थे प्रयोज्या । गइओ णइ गदित
एव । ज चेअ मुअलण लोअणाण अणुअध त चिअ कामिणीण यदेव मुकुलन
लोचनानामनुबन्ध तदेव कामिनीनाम । दैवादिपाठात् द्वित्वम्—ते चिअ
धरणा, ते चिअ खुअरिसा त एव धन्यास्त एव सुपुरुषा । सो क्व वअरूपेण
स एव वयोरूपेण । सो क्व सीले । स एव शीले ॥

हद्धि निर्वेदे ॥ ३५ ॥

हद्धि इति निर्वेदे प्रयोज्यम् । हाधिकलब्धवत्-हद्धि । हद्धि णो धामह
हा धिक् नो धावत् ॥

दर अद्धेऽल्पे वा ॥ ३६ ॥

दर इत्यव्ययमर्थार्थे ईषदर्थे वा प्रयोज्यम् । दर विअसिअ अर्धमीषद्धा
विकसितम् ॥

किणो प्रश्ने ॥ ३७ ॥

किणो इत्यव्यय प्रश्ने वा प्रयोज्यम् । किणो धुवसि किं धुवसि किं धूनोषि ॥

मिव पिव विव विअ व व्व इवार्थे ॥ ३८ ॥

मिव पिव विव विअ व व्व इति षड्भेदे इवार्थे वा प्रयोज्या । कमल
मिव । चदण पिव । ईसो विव । जीवो विअ । उअअस्स व ताविअसीलस्स
उदकस्येव तापितशीलस्य । साअरो व्व गहिरो सागर इव गभीर । साअरो
व्व खारओ सागर इव क्षार । पत्ते—णीलुप्पलमाला इव नीलोत्पलमालेव ॥

किर इर हिर किलार्थे ॥ ३९ ॥

किर इर हिर इति त्रय किलार्थे वा प्रयोज्या । काल्ल किर खलहिअओ ।
तस्स इर पिअवअस्सो । वाहित्ता हिर देवी । पत्ते—एव्व किल तेण सिविणए
भणिअ ॥

अहो आश्रये ॥ ४० ॥

आश्रये अहो इति प्रयोज्यम् । अहो देवस्स गई । अहो परिणिज्ज खु ॥

अब्भो पश्चात्तापसूचनादुखसम्भाषणापराधानन्दा-

दरखेदविस्मयविषादभये ॥ ४१ ॥

अब्भो इति पश्चात्तापादिषु प्रयोज्यम् । पश्चात्तापे—अब्भो तद् तेण कथा
अहसज्जअकस्स साहमि । सूचनायाम्—अब्भो दुक्खअर अब्भो आरद्धो । दु खे-
अब्भो दलइ हिअअ । सम्भाषणे—अब्भो किमिण । अपराधे—अब्भो हरति
हिअअ कह वि न वा होति जुवईण । आनन्दे—अब्भो सुप्पहाअमिण । आदरे-
अब्भो मह सफल जीव । खेदे—अब्भो ण जाणामि च्छैत्त(१) । विस्मये—अब्भो किं
वि रहस्स जाणति धुत्ता जण्णम्महिअ किमपि रहस्य जानन्ति धूर्ता जनाभ्यधि
का । विषादे—अब्भो णासेति धिअ पुलिअ पत्थेति देति रणरणअ नाशयति
धृतिं पुलक वर्तयन्ते इदति रणरणकम् । भये—अब्भो गइअहि तुमेण
वरज्जइसाण जोरिहइ ॥

हु पृच्छादाननिवारणे ॥ ४२ ॥

हु इति पृच्छादिषु प्रयोज्यम् । पृच्छायाम्—हुं साह सम्भाव । दाने—हुं
गेह्मिण पणविआ । निवारणे—हुं शिल्लज्ज समोसरा ॥

वणे निश्चयानुकम्प्यविकल्पे ॥ ४३ ॥

वणे इति निश्चयादौ प्रयोज्यम् । निश्चये—वणे देमि निश्चय इदामि ।
विकल्पे—वणे ण होइ भवति वा न भवति । अनुकम्प्ये—होइ दासो वणे ण
मुचइ भवति दासोऽनुकम्प्यो न मुच्यते ॥

सम्भावने अइ च ॥ ४४ ॥

अइ इति चकारात् वणे इति च सम्भावने प्रयोज्यम् । अइ दिअर किं
ण पेच्छसि । एद्धि वणे ज ण देइ विपरिणामो ॥

आनन्तर्ये णवरिअ ॥ ४५ ॥

णवरिअ इत्यानन्तर्ये प्रयोज्यम् । णवरिअ से रघुवइणो अनन्तरमस्य
रघुपते ॥

केवले णवर ॥ ४६ ॥

केवलेऽर्थे णवर इति प्रयोज्यम् । णवर पिआइ चिअ णिव्वतति केवल प्रियाण्येव निष्पतन्ति, पृथग्भवन्ति । केचित्तु—‘केवलानन्तर्ययोर्णवरणवरिअ’ इत्येकमेव सूत्रमाहु, त मते उभावप्युभयाथौ ॥

भद ग्रहणार्थे ॥ ४७ ॥

भद इति ग्रहणार्थे प्रयोज्यम् । भद आलोएसुम । गृहाणेत्यर्थः ॥

भदि विकल्पविषादसत्यनिश्चयपश्चात्तापेषु च ॥ ४८ ॥

भदि इति विकल्पादिषु ग्रहणार्थे च प्रयोज्यम् । विकल्पे—भदि भोज्ज एत्ताहे भवेदिदानीम् । विषादे—भदि चरणे त ओसमाणिओ चरणौ तत् सम्मानितौ । सत्ये—भदि तुह भणिमो । निश्चये—साहिज्जइ भदि तुह कज्जम् । पश्चात्तापे—भदि सहेहि धरिणि । ग्रहणार्थे—भदि आलोएसुम ॥

सम्भाषणरतिकलहे रे अरे ॥ ४९ ॥

सम्भाषणरतिकलहयोर्यथासरय रे अरे इत्येतौ प्रयोज्यौ । सम्भाषणे—रे रे हिअअ मउअसरिसा । रतिकलहे—अरे बहुवल्लह मए सस मा कारेसु भवभासि ॥

हरे क्षेपे च ॥ ५० ॥

क्षेपे चकारात् सभाषणरतिकलहयोश्च हरे इति प्रयोज्यम् । क्षेपे—हरे णिल्लज्ज । सभाषणे—हरे पुरिसा । रतिकलहे—हरे बहुवल्लह ॥

धू कुत्सायाम् ॥ ५१ ॥

कुत्साया धू इति प्रयोज्यम् । धू णिल्लज्जो लोओ ॥

ऊ गर्हाविस्मयसूचनाक्षेपे ॥ ५२ ॥

गर्हादिषु ऊ इति प्रयोज्यम् । गर्हायाम्—ऊ णिल्लज्ज । विस्मय—ऊ कह सुणिआअह । सूचने—ऊ केण वि ण विणणाअ । प्रक्रा—तवाक्यस्य विपर्यास शङ्कया विनिवर्तनलक्षण आक्षेप, तत्र—ऊ किं मए मणिअ ॥

पुणरुत्त कृतकरणे ॥ ५३ ॥

पुणरुत्त इति कृतकरणे प्रयोज्यम् । अइ खुव्वइ पसुलिमणि सहेहि पुणरुत्त
अयि सुव्रते पासुले सहस्व कृतकरणम् ॥

हु खु निश्चयविस्मयवितर्के ॥ ५४ ॥

हु खु इत्येतौ निश्चयादिषु प्रयोज्यौ । निश्चये-त विमुअ छिणसिर । तं
खु सिरिए रभस्सि । विस्मये-को खु सहाससिरो । वितर्क ऊह सशयो वा ।
ऊहे-न हु नवरसगाहिआ एअ खु हसइ । सशये-जलदरो खु धूमो खु ।
सभावने चेष्यते-तरि उण हु ण वरड म । एअ खु तुम हसइ । बहुला
धिकारादनुस्वारात् परो हु न प्रयोक्तव्य ॥

णवि वैपरीत्ये ॥ ५५ ॥

णवि इति वैपरीत्ये प्रयोज्यम् । णवि लोअणो ॥

वेब्बे विषादभयवारणे ॥ ५६ ॥

वेब्बे इति विषादादौ प्रयोज्यम् । वेब्बे तुए भणिअं ण विन्हरामो । कि
मुल्लापयन्त्या उत खिद्यमानया त्वया वेब्बे इति भणित न विस्मराम । भये-
वेब्बे पलाइइ देण । वारणे-जूरणे अ वेब्बे इति । उल्लावरीइवि तु भ वेब्बे
ति मअच्चिअं कियोइ । उल्लावरीइवि इति स्वप्नायातम् ॥

आमन्त्रणे वेब्बे च ॥ ५७ ॥

वेब्बे इति आमन्त्रणे प्रयोज्यम् । वेब्बे गोलो । वेब्बे मुकुर रेहसि
पाणी क्लीबा(?) ॥

वा सख्या मामि हला हले ॥ ५८ ॥

आमन्त्रण इति वर्तते । सत्या आमन्त्रणेऽर्थे मामि हला हले इति प्रयोज्या ।
मामि सरिसक्खराणि पणमहमाण सहला । हला सउदले । हले इआसे ।
पत्ते-सहि एरिस चिअ गई ॥

दे समुखीकरणे च ॥ ५९ ॥

समुखीकरणे सख्या आमन्त्रणे च दे इति प्रयोज्यम् । दे पसिअ णिव
तइ सुदरि यावत्प्रसीइ निवर्तस्व सुन्दरि । दे सहि ॥

ओ पश्चात्तापसूचने ॥ ६० ॥

पश्चात्तापे सूचनाया च ओ इति प्रयोज्यम् । पश्चात्तापे—ओ पश्चादन्ति
आप । सूचनायाम्—ओ अवि अणत्तिल्लो । परिकल्पार्थं उतादेशेन ओका
रेणैव सिद्धम् । ओ विरपमिण हञ्जले ॥

अण णाइ नञर्थे ॥ ६१ ॥

नञर्थे अण णाइ इत्येतौ प्रयोज्यौ । अण चित्तिअ मुणति न चिन्तित
जानति । णाइ करोमि रोस न करोमि रोषम् ॥

निश्चयनिर्धारणे वले ॥ ६० ॥

निश्चये निर्धारणे च वले इति प्रयोज्यम् । निश्चये—वले सीहो सिंह
एवायम् । निर्धारणे—वले पुरिसो धणजओ खत्तिआणं पुरुषो धनञ्जय
एव क्षत्रियाणाम् ॥

मणे विमर्शे ॥ ६३ ॥

विमर्शे मणे इति प्रयोक्तव्यम् । मणे सूरौ किंस्वित् सूर । इत्थमपी
च्छन्त्यन्ये ॥

माइ मार्थे ॥ ६४ ॥

माइ इति मार्थे प्रयोज्यम् । माइ कहिअ रोसं मा कार्णीद्रोषम् ॥

अलाहि निवारणे ॥ ६५ ॥

अलाहीति निवारणे प्रयोज्यम् । अलाहि विसाएण अल विषादेन ॥

लक्षणे जेण तेण ॥ ६६ ॥

लक्षणे जेण तेण इत्येतौ प्रयोज्यौ । भमररुञ्ज जेण कमलवण । भमर
भीसणमञ्चं तेण कमलवण ॥

त्वोदवापोताः ॥ ६७ ॥

अप अप इत्येतौ उपसर्गौ उत इति विकल्पार्थो निपातश्च आ इति तु प्रयो
क्तव्या । ओआरो । अवतार अपकारो वा । ओ विरपमि णाहत्थले उत
विरचयामि नम स्थले । पत्ते—अवआरो इत्यादि ॥

उ ओ उपेः ॥ ६८ ॥

उप इत्युपसर्ग उ ओ इति द्विधा प्रयोक्तव्य । उआरो, ओआरो उपकार ॥

प्रत्येकमः पाडिएक्क पाडिक्क ॥ ६९ ॥

प्रत्येकमित्यस्यार्थे पाडिएक्क पाडिक्क इति तु प्रयोक्तव्यम् । पाडिएक्क पाडिक्क । पत्ते-पत्तेअ ॥

स्वयमो (?) अप्पणा ॥ ७० ॥

स्वयमित्यस्यार्थे अप्पणा इति तु प्रयोक्तव्यम् । विसअ विसअति अप्पणा कमलवणा(?) । पत्ते-सअ चिअ मुणसि करणिज्ज स्वयमेव जानासि करणीयम् ॥

एक्कसरिअ झटिति सम्प्रति ॥ ७१ ॥

झटित्यथ सप्रत्यर्थे च एक्कसरिअ इति तु प्रयोक्तव्यम् । एक्कसरिअ झटिति सम्प्रति वा । पत्ते-झत्ति । सपइ ॥

इहरा इतरथा ॥ ७२ ॥

इहरा इति इतरथार्थे प्रयोक्तव्यम् । इहरा णिसामतेहि । पत्ते-इअरहा ॥

मुधा मोरउल्ला ॥ ७३ ॥

मुधार्थे मोरउल्ला इति तु प्रयोक्तव्यम् । मोरउल्ला । पत्ते-मुहा ॥

अयि ऐ ॥ ७४ ॥

अयि इत्यर्थे ऐ इति तु प्रयोक्तव्यम् । ऐ विहेइ । ऐ उम्मत्तिए । अतएव वचनादैकारस्यापि प्राकृते प्रयोग ॥

उअ पश्य ॥ ७५ ॥

पश्य इत्यर्थे उअ इति प्रयोक्तव्यम् । उअ णिञ्चलनिप्फन्दा । पत्ते-ओअच्छादय पश्यत इत्यर्थे । उवह इति च दृश्यते । उवह गोदुठअमज्जम्मि ॥

इजेराः पादपूरणे ॥ ७६ ॥

इ जे र इत्येते पादपूरणे प्रयोज्या । णअणा इ । अच्छी इ । अणेक इ ।
रुव तु जे गव्वइ । कमलगोवी र । अहो अहो हा नाम हे इत्यादय सस्कृत
समत्वेन सिद्धा ॥

प्याद्याः ॥ ७७ ॥

प्यादयो नियतार्थवृत्तय प्राकृते प्रयोज्या । पि । अपीत्यर्थे ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवविरचितव्याकरणवृत्तौ द्वितीयाध्यायस्य प्रथम पाद ॥

वीप्सार्थात्तदचि सुपो मस्तु ॥ १ ॥

वीप्सार्थात् प्रदात्परस्य सुप स्थाने तदचि तस्य वीप्सार्थस्य सम्बन्धिन्यचि
परे सो वा भवति । एकैकम् एकमेक । एकैकेन एकमेककेण । अग्रे
अग्रे अगमगमि । पक्षे-एकैक इत्यादि ॥

अम० ॥ २ ॥

सुप इत्यनुवर्तते । नाम्न परस्य सुप सम्बन्धिनोऽम द्वितीयैकवचनस्य
स्थाने मकारो भवति । वच्छ । माल । गिरि । गोरि । गामणि । तरु । बहु ॥

श्लुग्जशसोः ॥ ३ ॥

नाम्न परयोर्जस् शस् इत्येतयोर्लुक् । शित्वात् पूर्वस्याऽचो दीर्घ । वच्छा ।
माला । गिरी । गोरी । गामणी । तरु । बहु । चिट्ठति पेच्छ वा ॥

णशाम ॥ ४ ॥

नाम्न परस्य षष्ठीबहुवचनस्य णश् इत्यादेशो भवति । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घ ।
वच्छाण । वणाण । मालाण । गङ्गाण । गिरीण । दहीण । बुद्धीण । गामणीण ।
सुधीण । गोरीण । तरूण । महुण । वहुण । 'क्त्वासुपोस्तु सुणात्' इति वा
ऽनुस्वारे-वच्छाण गिरीण, इत्यादि ॥

हिं हिं हिं मिस० ॥ ५ ॥

नाम्न परस्य मिस सविन्दु सानुनासिक केवलश्च हिर्भवति । वच्छेहिं

वच्छेहिँ वच्छेहि । धणेहिँ धणेहिँ धणेहि । मालाहि मालाहिँ मालाहि । गिरीहिँ गिरीहिँ गिरीहि । बुद्धीहिँ बुद्धीहिँ बुद्धीहि । दहीहिँ दहीहिँ दहीहि । गामणीहिँ गामणीहिँ गामणीहि । गोरीहिँ गोरीहिँ गोरीहि । तरुहिँ तरुहिँ तरुहि । धेणूहिँ धेणूहिँ धेणूहि । बहूहिँ बहूहिँ बहूहि । महुहिँ महुहिँ महुहि ॥

हिंतोत्तोदोदु डसिस् ॥ ६ ॥

नाम्न परो डसिस् पञ्चमीविभक्ति हिंतो द्विरुक्तस्तो दो दु इति चतुर आदेशानापद्यते । वच्छाहिंतो 'भिन्ध्यन्सुपी'त्येत्वे वच्छेहिंतो वच्छत्तो वच्छादो वच्छादु । वृत्तात् वृत्तेभ्यो वा । दहिहिंतो दहिहित्तो दहिदो दहीदु । गोरीहिंतो गोरित्तो गोरीदो गोरीदु । तरुहिंतो तरुत्तो तरुदो तरुदु । महुहित्तो महुत्तो महुदो महुदु । धेणूहिंतो धेणुत्तो धेणूदो धेणूदु । दो दु इत्यत्र द्कारो भाषान्तरार्थं, तेन शौरसेनीमागभ्यो मलञ्चकेदूदो मलञ्चकेदूदु मलयकेतो । पैशाच्या 'तल् तदो' इति तकारार्थम्-गिरीत्तो । एव धनमाला गिरिबुद्धिग्रामणीतरुवधूप्रभृतय ॥

सुतो भ्यसः ॥ ७ ॥

पञ्चमीबहुवचनस्य सुतो इत्यादेशो भवति । वच्छासुतो वच्छेसुतो । धणासुतो धणसुतो । मालासुतो । गिरीसुतो । दहीसुता । बुद्धीसुतो । गामणीसुतो इत्यादि ॥

दिर्दोत्तोदु डसौ ॥ ८ ॥

पञ्चम्यादेशेषु दोत्तो दु इत्येषु डसि पञ्चम्येकवचने च परे पूर्वस्याचो दीर्घो भवति । वच्छाओ वच्छत्तो । 'सयोग' इति दीर्घेऽपि ह्रस्व, तथापि तद्ग्रहण भ्यसि एववाधनार्थम् । डसिनैव सिद्धे दोदुग्रहणमप्येत्वापवादयैव । वच्छाड वच्छाहिंतो वच्छाहि । धणाओ धणत्तो धणाड धणाहिंतो धणाहि । गिरीओ गिरित्तो गिरीड गिरीहिंतो गिरीहि । गोरीओ गोरित्तो गोरीड गोरीहिंतो गोरीहि । दहीओ दहित्तो दहीड दहीहि दहीहिंतो । बुद्धीओ बुद्धीड बुद्धीहिंतो बुद्धित्तो बुद्धीहि । गामणीओ गामणीड गामणित्तो गामणीहिंतो । तरुओ तरुड तरुत्तो तरुहिंतो । महुओ महुड महुत्तो महुहित्तो । धेणूओ धेणूड धेणुत्तो धेणूहिंतो । बहूओ बहूड बहूहित्तो बहूत्तो ॥

सोलुक् ॥ ९ ॥

नाम्न परस्य सो प्रथमैकवचनस्य लुग्भवति । हे देव । हे गगे । हे गोरि ।
हे लच्छि । हे गामणि । हे बहु ॥

डसोऽस्त्रिया सर् ॥ १० ॥

डस षष्ठ्येकवचनस्य स इत्यादेशो भवति, अस्त्रिया स्त्रीलिङ्गे न भवति ।
रित्वात् द्वित्वम् । वच्छस्स । धणस्स । गिरिस्स । दहिस्स । गामणिस्स ।
तरुस्स । बहुस्स । अस्त्रियामिति किम् ? गगाए । गोरीए । धेणूए । बहूए ॥

डेर्मिर् ॥ ११ ॥

नाम्न परस्य सप्तम्येकवचनस्याऽस्त्रिया मिर् इत्यादेशो भवति । रित्वाद्
द्वित्वम् । वच्छस्मि । धणस्मि । गिरिस्मि । दहिस्मि । तरुस्मि । बहुस्मि ।
अस्त्रियामित्येव—मलाए । बुद्धीए । धेणूए । बहूए ॥

अतो डो विसर्गः ॥ १२ ॥

अकारान्तात् परो विसर्गः द्विदोकारो भवति । सर्वतः सन्वओ । पुरतः
पुरओ । अप्रतः अगगओ । एव सिद्धावस्थापेक्षया । भवतः भवओ । भवन्तः
भवतो । सन्तः सतो । कुतः कुओ ॥

सोः ॥ १३ ॥

अतः इत्यनुवर्तते । अतः परस्य सो स्थाने डो भवति । वच्छो । देवो ॥

वैतत्तद ॥ १४ ॥

अदन्ताभ्यामेतत्तद्गुणा परस्य सो डो वा भवति । एसो एस । सो स ॥

डसेः श्लुक् ॥ १५ ॥

वैत्यनुवर्तते । अतः परस्य डसे श्लुग्वा भवति । शित्वात् पूर्वस्य दीर्घः
वच्छा । धणा । पक्षे—वच्छाहितो वच्छतो वच्छाओ वच्छाड ॥

डेर्डे ॥ १६ ॥

अतः परस्य सप्तम्येकवचनस्य द्विदेव वा भवति । वच्छे । धरो

पक्षे—वच्छस्मि । धणस्मि ॥

डसिसो हि ॥ १७ ॥

अत परस्य डसिस पञ्चम्या हि इति वा भवति । वच्छाहि । धणाहि ।
भ्यस्येत्वे—वच्छेहि । धणेहि । पक्षे—हिंतोत्तोदोदु—इत्येते च ॥

टो डेणल् ॥ १८ ॥

अत परस्य टावचनस्य डिदेण इत्यादेशो भवति । लित्वान्नित्यम् । वच्छे
ण । धणेण । अनुस्वारे—वच्छेण । धणेण ॥

दिर्वा भ्यासि ॥ १९ ॥

अत इति पञ्चम्यन्तस्य षष्ठ्यन्तविभक्तिविपरिणाम । अतो भ्यसादेशो
सति दि दीर्घो वा भवति । वच्छाहिंतो वच्छेहिंतो । वच्छासुतो वच्छेसुतो ।
वच्छाहि वच्छेहि । तोदोदुषु दीघ एव ॥

शस्येत् ॥ २० ॥

अत शसि परे एद्वा भवति । वच्छे वच्छा पेच्छ ॥

मिस्-भ्यस्सुपि ॥ २१ ॥

मिस्-भ्यस्-सुप्-इत्येतेषु परेऽवत एत्व भवति । पृथग्योगान्नित्यम् ।
मिसि-वच्छेहिं । भ्यसि-वच्छेहिंतो वच्छेसुतो वच्छेहि । तोदोदुषु दीर्घ एव ।
सुपि-वच्छेसु ।

इदुतोर्दि ॥ २२ ॥

मिस्-भ्यस्-सुपि परे इदुतो दि दीर्घो भवति । मिसि-गिरीहि गिरीहि ।
एव-बुद्धीहिं । तरुहिं । धेणूहिं । महुहिं । भ्यसि-गिरीहिंतो गिरीओ गिरीउ
गिरीसुतो । एवं-बुद्धीओ । गामणीओ । तरुओ । महुओ आअअ । सुपि-
गिरीसु । दहीसु । गामणीसु । तरुसु ठिअ । कचिन्न भवति—दिअभूमिसु
दाणजलद्धिआइ द्विजभूमिषु दानजलाद्रितानि । इदुतोरिति किम् ? वच्छेहि ।
वच्छेसुतो । वच्छेसु ॥

चतुरो वा ॥ २३ ॥

चतु शब्दस्य उद-तस्य भिस्-भ्यस्-सुपि परे दीर्घो वा भवति । चउहि चऊहि । चउर्हितो चऊर्हितो । चउसु चऊसु ॥

पुसो जसो डउडओ ॥ २४ ॥

इदुत इत्यस्य पञ्चस्य-तपरिणाम । पुल्लिङ्गादिदुत परस्य जस अउ अओ इत्येतौ डितौ वा भवत । अगउ अगओ । वाअउ वाअओ । पक्षे-अग्गी अगिणो । वाऊ वाउणो । पुसीति किम् ? बुद्धीइ । दहीइ । इदुत इत्येव-वच्छा ॥

डवो उतः ॥ २५ ॥

पुस इति वर्तते, जस इति च । पुल्लिङ्गादुत परस्य जस डित् अवो इति वा भवति । वाअवो । पक्षे-वाअओ वाऊ वाउणो । उत इति किम् ? वच्छा । पुस इति किम् ? धेणूड । बहूड ॥

णो शसश्च ॥ २६ ॥

योगविभागादिदुतौ गृह्येत । इदुत परस्य जस शसश्च णो इत्यादेशो भवति । गिरिणो । तरुणो चिड्डति पेच्छ वा । पक्षे—गिरी । तरू । पुस इत्येव बुद्धी । धेणू । दहीइ । महूइ ॥

नृनपि डसिडसोः ॥ २७ ॥

पुस्लिङ्गे नपुसकलिङ्गे च वर्तमानादिदुत परयोर्डसिडसोर्णो इत्यादेशो वा भवति । गिरिणो । तरुणो आगओ विआरो वा । पक्षे डसि-गिरीओ । तरूओ । दहीओ । महूओ । डस्—गिरिस्स । तरूस्स । दहिस्स । महूस्स । नृनपीति किम् ? बुद्धीए । धेणूए । डसिडसोरिति किम् ? रिद्धी । समिद्धी । दिठ्ठ । इदुत इत्येव-कमले । कमलस्स ॥

टो णा ॥ २८ ॥

पुनपुंसके वर्तमानादिदुत परस्य टावचनस्य णा भवति । गिरिणा । दहिणा । गामणिणा । तरुणा । महूणा । खलपुणा । नृनपीत्येव—बुद्धीए । धेणूए । इदुत इत्येव-कमलेण ॥

शुगनपि सो ॥ २९ ॥

इदुत परस्य सो शानुबन्धो लुगभवति, अनपि नपुसकलिङ्गे न भवति ।
गिरी । बुद्धी । तरू । धेणू । अनपीति किम् ? दहि । महु ॥

मड् लुगसम्बुद्धेर्नपः ॥ ३० ॥

इदुत इति निवृत्तम् । नपो नपुसकलिङ्गात्परस्य सोर्मकारो लानुबन्धो
लुक् च भवति, असम्बुद्धे आमन्त्रणार्थस्य न भवति । वण । दहि
दहि । महु महु इति तु सिद्धावस्थापेक्षया । बहुलाधिकारादकारात्तान्न लुक् ॥

दिनर्शिशिङ् जश्शसोः ॥ ३१ ॥

नप इत्यनुवर्तते । नपुसकात्परौ जस् शस् इत्यतौ दिन शि शिङ् इति त्री
नादेशानापद्यते शानुब धान् । शकारो दीर्घार्थः । ङकार सानुनासिकोच्चारणार्थः ।
वणाणि वणाइ वणाई । गुणाणि गुणाइ गुणाई चिट्ठति पेच्छ वा ।
एव दहिमहुबिंदादि । नप इत्येव—वच्छा ॥

शोशु स्त्रिया तु ॥ ३२ ॥

जस्शसाविति वर्तते । स्त्रिया वर्तमानान्नाम्न परौ जस्शसौ ओत्वमुत्त्व
च शितावापद्यते तु । मालाओ मालाउ । बुद्धीओ बुद्धीउ । एवम्—सहीधेणू
बहुप्रभृतय । पत्ते—माला । बुद्धी । सही । धेणू । बहु । स्त्रियामिति किम् ?
वच्छा । जस्शसाविति किम् ? मालाए कञ्च ॥

आदीत सोश्च ॥ ३३ ॥

स्त्रियामित्यनुवर्तते । स्त्रियासीकारान्तान्नाम्न परस्य सोश्चकाराज्जस्शसो
श्च आत्व तु भवति । एसा हसतीआ । जस् शस्—गोरीआ रोहति पेच्छ वा ।
पत्ते—हसतीओ । गोरीओ ॥

डसे शशाशिशे ॥ ३४ ॥

स्त्रिया वर्तमानान्नाम्न परस्य डसे अ आ इ ए इति चत्वार आदेशा
शितो भवन्ति तु । मालाअ मालाआ मालाइ मालाए । गोरीअ गोरीआ
गोरीइ गोरीए । एवम्—वेणू । बहु । पत्ते—मालाहिता मालत्तो मालाओ

मालाउ । एव—बुद्धीहितो इत्यादि ॥

टाडिडसाम् ॥ ३५ ॥

शशाशिशे इत्यनुवर्तते । स्त्रिया नाम्न परेषा टा डि डस् इत्येतेषा स्थाने
अ आ इ ए इत्येते आदेशा शितो भवन्ति । योगविभागान्नित्यम् । जाआअ
जाआआ जाआइ जाआए कअ, ठिअ, मुह वा । कप्रत्यये—जाइआअ जाइ-
आआ जाइआइ जाइआए । बुद्धीआअ बुद्धीआआ बुद्धीआइ बुद्धी
आए । कप्रत्ययाभावे—बुद्धीअ बुद्धीआ बुद्धीइ बुद्धीए कअ, ठिअ, अण
वा । स्त्रियामिति किम् ? वच्छेण । वच्छन्मि । वच्छस्स ॥

नात० शा ॥ ३६ ॥

स्त्रिया वर्तमानाना नाम्न परेषा टा डि डस् इत्येतेषा प्राप्त शा इति शिदा
कार आकारान्ताअ भवति । मालाअ मालाइ मालाए कअ, ठिअ मुह वा ॥

पुसोऽजातेर्डीन्वा ॥ ३७ ॥

अजातिवाचिन पुङ्गिणात् स्त्रिया वर्तमानात् ङीप्प्रत्ययो वा भवति ।
नीली नीला । काली काला । सहमाणी सहमाणा । सुपण्णी सुपण्णहा । इमीए
इमाए । इमीण इमाण । एईए एआए । एईण एआण । अजातेरिति किम् ?
अआआ अआई अआए । अप्राप्ते विभाषाविधिरयम् , तेन गौरी, कुमारी
इत्यादौ संस्कृतवदेव नित्यम् ॥

ङीप्(१) प्रत्यये ॥ ३८ ॥

वेत्यनुवर्तते । 'टिड्ढाणञ्' इत्यादिसूत्रेण प्रत्ययनिमित्तो यो ङीप्प्रत्ययो
विहित स स्त्रिया वर्तमानान्मान्नो वा भवति । सहमाणी । कुरुअरी । पत्ते
विकल्पसामर्थ्यादेव टाप् । सहमाणा । कुरुअरा ॥

हरिद्राच्छाये ॥ ३९ ॥

अनयो ङीप् वा भवति । हलही हलहा । छाही छाहा ॥

किंयत्तदोऽस्वमामि सुपि ॥ ४० ॥

(१) ङीप्—इति नास्ति ख ।

सु अम् आम् वर्जिते सुपि परे कियत्तद्गद्य स्त्रिया ङीप् वा भवति । कीओ
काओ । कीए काए । कीसु कासु । जीओ जाओ । जीए जाए । जीसु जासु ।
तीओ ताओ । तीए ताए । तीसु तासु । अस्वमामीति किम् ? का । जा ।
सा । क । ज । त । काण । जाण । ताण ॥

स्वसृगात् डाल् ॥ ४१ ॥

स्वसादे स्त्रिया वर्तमानात् आप्रत्ययो ङिङ्गवति । लिङ्गान्नित्यम् । ससा ।
णणदा । दुहिआ । दुहिआहि । दुहिआसु ॥

डोऽलुकौ तु सम्बुद्धे ॥ ४२ ॥

‘सो’ इति य प्राप्तो डो, यश्च ‘श्लुगनपि सो’ इति श्लुक् विहितौ तौ
सम्बुद्धेरामन्त्रणार्थस्य सो तु भवत । हे देव हे देवो । हे अज्ज हे अज्जो । श्लुक्-
हे हरि हे हरी । हे गुरु हे गुरु । हे बुद्धि हे बुद्धी । हे बह्व हे बह्व । जाइविसु
द्धेण पट्ट जासिविशुद्धेन प्रभो । सम्बुद्धेरिति किम् ? दे कासवा । दे गोअरा ।
रेरे पिलिआ । रेरे शिग्वणिआ ॥

ऋदन्ताड् ॥ ४३ ॥

सम्बुद्धेरित्यनुवर्तते । ऋदन्ताग्राञ्ज परस्य सम्बुद्धे ङित् अत्व तु भवति ।
हे पित हे पिअ । हे दात हे दाअ ॥

नाम्नि डरम् ॥ ४४ ॥

नाम्नि संज्ञायाम् ऋदन्तात्परस्य सम्बुद्धेर्ङित् अरमिति तु भवति । हे पिअरं
हे पिअ । नाम्नीति किम् ? हे कत्तार ॥

टापो डे ॥ ४५ ॥

टाबन्तात्परस्य सम्बुद्धेर्ङित् एत्व तु भवति । हे माले । हे अज्जे । पत्ते-हे
माला । हे अज्जु । इत्यादि । टाप इति किम् ? हे पिउआ । हे साउआ । बहुला
धिकारात् कचिदोत्वमपि । अम्मो भणामि भूणिण ॥

ह्रस्वलीदूतः ॥ ४६ ॥

सम्बुद्धिनिमित्तयोरीदूतोर्ह्रस्वो लिङ्गवति । हे णइ । हे लच्छि । हे बहु ॥

किप ॥ ४७ ॥

सम्बुद्धेरिति निवृत्तम् । किञ्चन्तयोरीदूतोर्हस्वो भवति । गामणिणा । खल
पुणा । गामणिसुतो । खलपुहिं ॥

उद्धता त्वस्वमामि ॥ ४८ ॥

ऋदन्तानामुत्वं भवति तु, अस्वमामि सु-अम् आम्-वर्जिते अर्थात् सुपि
परे । जसि-भत्तू भत्तुणो भत्तओ भत्तव । पक्षे-भत्तारा । शसि-भत्तू भत्तुणो ।
पक्षे-भत्तारा । टा-भत्तुणा भत्तारेण । भिस्-भत्तूहिं । पक्षे-भत्तारेहिं । ङसि-
भत्तूहितो भत्ततो भत्तओ भत्तव भत्तुणो । पक्षे-भत्ताराहितो भत्तारतो भत्ता
राओ भत्ताराव भत्तारा भत्ताराहि । ङस्-भत्तुणो भत्तुस्स । पक्षे-भत्तारस्स ।
ङौ-भत्तुमि । पक्षे-भत्तारो । सुप्-भत्तुसु । पक्षे-भत्तारेसु । बहुवचन व्याप्त्य
र्थ, तेन यथादर्शनं नास्ति उक्त्वा वा भवति । जस्रशसङ्सिङ्सु-पिङ्गो ।
जामाङ्गो । टा-भाङ्गणा । भिस्-पिङ्गहिं । सुप्-पिङ्गसु । पक्षे-पिङ्गर इत्यादि ।
अस्वमामीति किम् ? सु-पिङ्गा । अम्-पिङ्गर । आम्-पिङ्गराण ॥

आरः सुपि ४९ ॥

ऋदन्तस्य सुपि परे आर इत्यादेशो वा भवति । भत्तारो । भत्तारा ।
भत्तार । भत्तारे । भत्तारेण । भत्तारेहिं । एवम यत्राप्युदाहार्यम् । लुप्तविभक्त्य
पेक्षया-भत्तारविहिञ्च ॥

मातुरा अरा ॥ ५० ॥

मातृशब्दस्य आ अरा इत्यादेशौ भवत । माआ माअरा । माआओ
माअराओ । माआइ माअराइ । माअ माअर । बहुलाधिकाराज्जन्यर्थस्य
आ, देवतार्थस्य अरा । माआए । कुच्छिआए । णमो माअराण । 'इदु-मातु-'
रित्युत्वे, माङ्गणि । उद्धता त्वस्वमामीत्युत्वे तु-माङ्ग माङ्ग । समेत्तिञ्च
वदे । सुपीत्येव-माङ्गदेवो । माङ्गणो ॥

सञ्ज्ञायामरः ॥ ५१ ॥

ऋदन्तस्य संज्ञाया सुपि परे अर इत्यादेशो भवति । पिअरा । पिअरा ।

पिअर । पिअरे । पिअरेण । पिअरेहिं । जोमाअरो । जामाअरा । जामाअर ।
जामाअरे । जामाअरेण् । जामाअरेहिं ॥

आ सौ वा ॥ ५२ ॥

ऋदन्तस्य सौ परे आत्वं वा भवति । पिआ । माआ । जामाआ ।
भाआ । भत्ता । कत्ता । पत्ते-पिअरो । माअरो । जामाअरो । भाअरो ।
भत्तारो । कत्तारो ॥

राञ्ज ॥ ५३ ॥

वेत्यनुवर्तते । राजन्शब्दस्य नलोपे सति अ त्यस्य सौ परे आत्वं वा
भवति । राआ । हे राआ । पत्ते आणदेशे-राआणो । हे राआणो । हे राञ्ज-
इति शौरसेन्याम् ॥

टो णा ॥ ५४ ॥

राङ्ग इत्यनुवर्तते । राजन्शब्दात् परस्य टावचनस्य णा इत्यादेशो वा
भवति । राइणा रण्णा । पत्ते राएण कञ्च ॥

जश्शस्डसिडसा णोश् ॥ ५५ ॥

राङ्ग परेषा जस्शस्डसिडस्-इत्येतेषा णो इत्यादेश शिङ्गवति वा ।
जस्-राआणो चिट्ठन्ति । पत्ते-राआ । शस्-राआणो पेच्छ । पत्ते-राआ ।
डसि-राइणो रण्णो आअओ । पत्ते-राआहिंतो राअत्तो राआओ राआड
राआ राआहिं । डस्-राणो रण्णो धण । पत्ते-राअस्स ॥

णोणाडिष्विदना जः ॥ ५६ ॥

राजन्शब्दसम्बन्धिनो जकारस्य अनासहितस्य णो णा इत्यादेशयो
डिद्वचने च परे इकारो वा भवति । राइणो चिट्ठति पेच्छ आअओ धण वा ।
राइणा कञ्च । राइन्मि ठिअ । पत्ते-राआणो । रण्णा । राएण । राअन्मि ॥

इणममामा ॥ ५७ ॥

अना ज इत्यनुवर्तते । राजन्शब्दसम्बन्धिनो जकारस्य अनासहितस्य
अम् आम् इत्येताभ्या सह इण इत्यादेशो वा भवति । राइण पेच्छ, राण वा ।
पत्ते-राअ राआण ॥

भिस्रभ्यसाम्सुप्स्वीत् ॥ ५८ ॥

राजन्शब्दस्य अनासहितस्य जस्य भिस्रभ्यसाम्सुप्-इत्येतेषु परेषु ईकारो वा भवति । भिस्-राईहि । भ्यस्-राईहितो राईसुतो राईहि । आम्-राइण । सुप्-राईसु । पत्ने-राएहि-इत्यादि ॥

ङस्ङसिटा णोणोर्डण् ॥ ५९ ॥

राजन्शब्दस्य अनासहितस्य जस्य ङस्ङसिटावचनाना यौ णो णा इत्यादेशौ तयो परयो ङित् अण इत्यादेशो वा भवति । रण्णो राइण्णो घण आअओ वा । रण्णा राइणा कअ । ङस्ङसिटामिति किम् ? राआणो चिट्ठति पेच्छति वा । णोणोरिति किम् ? राअस्स । राअओ । राएण ॥

पुस्याणो राजवच्चानः ॥ ६० ॥

पुलिङ्गे वर्तमानस्य अन्-इत्यस्य स्थाने आण इत्यादेशो वा भवति । पत्ने यथादर्शनं राजवत् कार्यं च भवति । आणादेशे च 'सो' इत्यादयः प्रवर्तन्ते । पत्ने तु राजवत् 'दोणा, जस्शस्ङसिङ्सा णोश्, इणमामा' इति प्रवर्तन्ते । अप्पाणो । अप्पाण । अप्पाणे । अप्पाणेण । अप्पाणेहि । अप्पाणाओ । अप्पाणासुतो । अप्पाणस्स । अप्पाणाण । अप्पाणम्मि । अप्पाणेषु । पत्ने राजवत् । अप्पा अप्पो । दे अप्पा दे अप्पो । अप्पाणो चिट्ठन्ति पेच्छ वा । अप्पाणा । अप्पेहि । अप्पाहितो । अप्पत्तो । अप्पाओ । अप्पाउ । अप्पा । अप्पाहि । अप्पासुतो आअओ । अप्पाणो । अप्पाण । अप्पम्मि । अप्पेषु । राआणो । राआणा राआण । राआणे । राआणेण । राआणाहि । राआणा हित्तो । राआणासुतो । राआणस्स । राआणाण । राआणम्मि । राआणेषु । पत्ने-राआ इत्यादि । एव-जुवाणो । जुवाणा । जुवा । ब्रह्मन्-बहाणो बहा । अध्वन्-अद्वाणो अद्वा । उक्कन्-उक्काणो उक्का । प्रावन्-गावाणो गावा । पूषन्-पूसाणो पूसा । तक्कन्-तक्काणो तक्का । मूर्धन्-मुद्धाणो मुद्धा । श्वन्-साणो सा । सुकर्मन्-सुकम्माणो सुकम्मा । पेच्छइ स कह सुकम्माणो । पश्यति स कथ सुकर्मा । पुसीति किम् ? शर्मन्-सम्म ॥

टो वात्मनो णिआणइआ ॥ ६१ ॥

आत्मन परस्य ढावचनस्य णिआ णइआ इत्यादेशौ वा भवत । पुन
वर्गभ्रहणादुत्तरत्र न विकल्प । अप्पणिआ अप्पणइआ । पच्चे-अप्पाणेण ।
अप्पेण ॥

सर्वादेर्जसोऽतो डे ॥ ६२ ॥

सर्वादेरदन्तात्परस्य जस एत्वं ङिङ्गवति । सव्वे । अण्णे । जे । ते । के ।
इअरे । अवरे । एए । अत इति किम् ? सव्वाओ ॥

डेस्थरिसम्मि ॥ ६३ ॥

सर्वादेरित्यनुवर्तते, अत इति च । सर्वादेरद् तात्परस्य डे स्थाने त्थ
रिसं म्मि इति त्रय आदेशा भवन्ति । सव्वत्थं सव्वरिसं सव्वम्मि । अणत्थं
अण्णरिसं अण्णम्मि । एव सर्वत्र । अत इत्येव—अमुम्मि ॥

अनिदमेतदस्तु कियत्तदः स्त्रिया च हिं ॥ ६४ ॥

इदमेतद्वर्जितात् सर्वादे परस्य डे हिं-इत्यादेशा भवति तु कियत्तद्वच्च
स्त्रियामपि । सव्वहिं । अण्णहिं । जहिं । तहिं । कहिं । पच्चे-सव्वत्थं सव्वरिसं
सव्वम्मि-इत्यादि । स्त्रिया किम् ? कियत्तद—काहि । जाहिं । ताहिं । बाहुल
कादेव कियत्तदाऽस्त्वमामि, सुपीति ङीष् वा भवति । काए कीए । इत्यादि ।
अनिदमेतद् इति किम् ? इमरिसं । अरिसं ॥

आमा डेरिसं ॥ ६५ ॥

त्वित्यनुवर्तते । सर्वादे परस्याम ङित् पसिं-इत्यादेशो भवति तु ।
सव्वेरिसं । अण्णेरिसं । इमेसिं । एसि । एएसिं । जेसिं । तेसिं । केसिं । पच्चे-
सव्वमाण । अण्णमाण । इत्यादि । आमामिति बहुवचनात् स्त्रीविषयस्यापि
सर्वासा सव्वेरिसं । एवम्-अण्णेरिसं । जेसिं । तेसिं ॥

किंत्तद्भ्या सश् ॥ ६६ ॥

किंत्तद्भ्या परस्याम शित् सकारो वा भवति । कास । तास । पच्चे-
केसिं । तेसिं ॥

कियत्तद्भ्यो डस् ॥ ६७ ॥

सश् इत्यनुवर्तते । कियत्तद्भ्य परो ङस् (तस्य) सश् इत्यादेशो वा भवति । कास । जास । तास । पक्षे—कस्स । जस्स । तस्स । बहुलाधिकारात् कियत्तद्भ्य स्त्रियामपि । कस्या कास । यस्या जास । तस्या तास । पक्षे—काए । जाए । ताए ॥

ईतः सेसार् ॥ ६८ ॥

ङसिति वर्तते । ईकारान्तेभ्य कियत्तद्भ्य परस्य ङस से सा इति वा भवत । सा इत्यस्य रित्वात् द्वित्वम् । कीसे । किस्सा । पक्षे—कीअ । कीआ । कीइ । कीए । जीसे । जिस्सा । जीअ । जीआ । जीइ । जीए । तीसे । तिस्सा । तीअ । तीआ । तीइ । तीए ॥

डिरिआडाहेडाला काले ॥ ६९ ॥

कालेऽभिधेये कियत्तद्भ्य परो डि इआ इत्यादेशम्, आहे आला इत्येतौ च डितावापद्यते वा । कइआ काहे काला । जइआ जाहे जाला । तइआ ताहे ताला । ताला जाअति गुणा, जाला त सहिअणहि धेप्पति । तदा जायन्ते गुणा, यदा ते सहदयैर्गृह्यत । पक्षे—कहिं कत्थ कर्सिं कम्मि इत्यादि ॥

म्हा ङसेः ॥ ७० ॥

कियत्तद्भ्य परस्य ङसे म्हा इत्यादेशो भवति तु । कम्हा । जम्हा । तम्हा । पक्षे—काओ । जाओ । ताओ ॥

किमो डीसडिणो ॥ ७१ ॥

किम परस्य ङसे ईस इणो इत्यादेशौ द्वितौ भवत । कीस किणो । पक्षे—कम्हा काओ ॥

डो तदस्तु ॥ ७२ ॥

तद् परस्य ङसे डिदोत्वं तु भवति । तो तम्हा तस्मात् ॥

इदमेतत्कियत्तद्भ्यष्टो डिणा ॥ ७३ ॥

एभ्य सर्वादिभ्योऽदन्तैभ्य परस्य टावचनस्य इणा इति डिङ्भवति तु । इमिणा इमेण । एदिणा एद्वेण । किणा केण । जिमिणा जेण । तिणा तेण ॥

क्वचित्सुपि तदो णः ॥ ७४ ॥

सुपि परे तच्छब्दे णो भवति तु, क्वचित्-लक्ष्यानुसारेण । ण पेच्छ त पश्य ।
स्त्रियामपि-इत्था णमिअमुही भणइ ण तिअडा । हस्तात् नमितमुखी भणति
ता त्रिजटा । णेण भणिअ तेन भणितम् । णीए तया । णेहि कअ तै कृतम् ।
णाहि कअ ताभि कृतम् ॥

त्रतसि च किमो ल्कः ॥ ७५ ॥

सुपीत्यनुवर्तते । किंशब्दस्य त्रतसो सुपि च परे लित् को भवति । की ।
के । क । के । केण । केहिं । त्र-कथ कर्सि । तस्-कतो कदो ॥

इदम इम ॥ ७६ ॥

इदम सुपि परे इम इत्यादेशो भवति । इमो । इमे । इम । इमे । इमेण ।
इमेहिं । स्त्रियामपि-इमा ॥

पुसि सुना त्वय स्त्रियामिमिआ ॥ ७७ ॥

इदम सुना सहितस्य पुल्लिङ्गे अयमिति स्त्रियाम्-इमिआ इति तु भवति ।
अय कअकज्जो । इमिआ सणिणअमाआ । पच्चे-इमो । इमा ॥

अत्सुर्सिंहिस्से ॥ ७८ ॥

इदम सुपुंलिङ्गिभस्-इत्येतेषु सु स्सि हि स्स इत्यादेशेष्वापञ्चेषु अत्त्व तु
भवति । एसु । अर्सि । एहि । अस्स । पच्चे-इमेसु । इमर्सि । इमेहिं । इमाहिं ।
इमस्स ॥

टाससि णः ॥ ७९ ॥

टाससि तृतीयाविभक्ति, अस्-इति द्वितीया विभक्ति, तयो परयोरिदम्
स्थाने ए इत्यादेशो भवति तु । खेण खेहि कअ । एण खे पेच्छ । पच्चे-इमेण ।
इमेहिं । इम । इमे ॥

इहेण डयमः ॥ ८० ॥

कि अम्-इत्याभ्या सहितस्य इदम् स्थाने इह इण इत्येतौ क्रमेण तु
भवेत । डि-इह । अम्-इण । पच्चे-इमर्सि इमस्मि । इम ॥

न त्थ ॥ ८१ ॥

इदम् परस्य ङिद्वचनस्य 'ङेस्त्यसिस्मि' इति प्राप्तं त्थो न भवति । इह इमस्सि इमस्मि ॥

क्लीबे स्वमेदमिणमिणमो ॥ ८२ ॥

नपुसके वर्तमानस्य इदम् तु अम् इत्याभ्या सहितस्य इद इण इणमो इति त्रय आदेशा भवन्ति । इद इण इणमो चिट्ठति पेच्छ वा ॥

किं किं ॥ ८३ ॥

क्लीबे, स्वमेति च वर्तते । क्लीबे वर्तमान किम्शब्द स्वमा सहित किं मेव भवति । किं कुल । किं भण्णासि ॥

तदिदमेतदा सेसिं तु ङसामा ॥ ८४ ॥

तद् इदम् एतद्—इत्येतेषा स्थाने ङस् अम् इत्याभ्या सह यथासरय से सि इत्यादेशौ तु भवत । तद्—से गुणा । तस्य गुणा, तस्या वा । सिं उच्छ्वासो । तेषामुत्साह, तासा वा । इदम्—से सिल । अस्य शीलम्, अस्या वा । सि गुणा । एषा गुणा, आसा वा । एतद्—से हिअर्अ । एतस्य हृदयम्, एतस्या वा । सिं गुणा । एषा गुणा, एतासा वा । पच्चे—तस्स । तेसि । ताण । इमस्स । इमस्सि । इमाण । एअस्स । एअस्सि । एअण । तदेतदोरमा सह से सि इति आदेश केचिदिच्छन्ति ॥

एत्तोएत्ताहे ङसिनैतद ॥ ८५ ॥

स्वित्यनुवर्तते । एतदो ङसिना सह एत्तो एत्ताहे इत्यादेशौ तु भवत । एत्तो एत्ताहे आगओ । पच्चे—एआहिंतो एअत्तो एआओ एआहि एआउ एआ ॥

थे डेल्ल ॥ ८६ ॥

एतद् स्थाने रानुबन्धे थकारे परे डानुब धो लानुबन्धश्च एत् भवति । एत्थ ॥

एतो म्मावदितौ वा ॥ ८७ ॥

सप्तम्येकवचनादेशे म्मौ परे एतद् एकारस्य अ इ इत्यादेशौ वा भवत । अअस्मि, इइस्मि । पच्चे—एअस्मि ॥

सुनैसइणमोइण ॥ ८८ ॥

एतद् सुना सह एस इणमो इण इत्यादेशो वा भवन्ति । एस सहाओ
व्वअ ससहरस्स । एष स्वभाव एव शशधरस्य । एस गई । एषा गति । सव्वस्स
वि एस गई । सर्वस्याप्येषा गति । एस सर । एतच्छिर । इणमो । इण । पच्चे-
एसा । एओ । एअ ॥

तस्सौ सोऽक्लीबे तदश्च ॥ ८९ ॥

तदश्चकारादेतदश्च तकारस्य सौ परे सकारो भवति, अक्लीबे अनपुसके ।
सो पुरिसो । सा महिला । एसो पिओ । एसा पिआ । एसा मुद्रा । सौ इत्येव
ते, एष चिट्ठति । ताओ, एआओ महिलाओ । अक्लीब इति किम् ?
त, एअ वण ॥

सुण्यदसोऽमु ॥ ९० ॥

अदसः स्थाने सुपि परे अमु इत्यादेशो भवति । अमू पुरिसो । अमुणो
पुरिसा । अमु वण । अमूह वणाह । अमू महिला । अमूओ महिलाओ ।
टा-अमुणा । अमूहि । ङसि-अमूहितो अमूओ अमूहि अमूउ अमुत्तो । भ्यस्-
अमूहितो अमूसुतो । ङस्-अमुणो अमुस्स । आम्-अमूण । ङि-अमुस्मि ।
सुप्-अमूसु ॥

अहद्वा सुना ॥ ९१ ॥

अदस सुना सह अहदित्यादेशो भवति तु । तकारस्तावन्मात्रदर्शनार्थं,
तेन स्त्रियामात्व न भवति । अह पुरिसो । अह महिला । अह वण । अह ये
हसइ हिअएण मारुअतणओ । असावस्मान् हसति हृदयेन मारुततनय ।
पच्चे-अमू पुरिसो । अमू महिला । अमुं वण ॥

इआओ म्मौ ॥ ९२ ॥

अदसो ङिद्वचनादेशो म्मौ परे इअ अअ इत्यादेशौ तु भवत । इअस्मि ।
अअस्मि ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवविरचितव्याकरणवृत्तौ द्वितीयाध्यायस्य द्वितीय पाद

युष्मत्सुना तुवतुतुमतुह ॥ १ ॥

युष्मच्छब्द सुना सहित तुव तु तुम तुह इत्यादेशाश्चतुर प्राप्नोति ।
तुव तुं तुम तुह दिट्ठोसि । त-इति तु त्वामित्यस्य सिद्धावस्थाया वलोपे
ह्रस्वे च ॥

अमा तुमेतुए च ॥ २ ॥

युष्मदित्यनुवर्तते । युष्मच्छब्दोऽमा सह तुमे तुए इत्येतौ चकारात्तवमादि
चतुष्टय चापद्यते । तुमे तुए । पक्षे-तुव तु तुम तुह वदामि ॥

जसा भेतुम्भेतुय्हेउय्हेतुम्भ ॥ ३ ॥

युष्मच्छब्दो जसा सह भे तुम्भे तुय्हे उय्हे तुम्भ इति पञ्चदेशानापद्यते ।
भे तुम्भे तुय्हे उय्हे तुम्भ चिट्ठ वा भोम्ह । 'वा भो म्हुम्भा'विति वचनात्
तुम्हे तुम्भे तुम्ह तुम्भ इति नव रूपाणि ॥

शसा वो च ॥ ४ ॥

युष्मच्छब्द शसा सह वो इति चकारात् भे इत्यादींश्चादेशानापद्यते । वो
भे तुम्भे तुय्हे उय्हे तुम्भ तुम्हे तुम्भे तुम्ह तुम्भ इति दश रूपाणि ॥

टा भेतेदेदितुमतुमइ ॥ ५ ॥

युष्मत् टावचनेन सह भे ते दे दि तुम तुमइ इति षडादेशानापद्यते ।
भे ते दे दि तुम तुमइ कञ्च ॥

डिटाभ्या तुमएतुइतुएतुमाइतुमे ॥ ६ ॥

युष्मद् डिटाभ्या सह तुमए तुइ तुए तुमाइ तुमे इति पञ्च रूपाण्याप्नोति ।
तुमए तुइ तुए तुमाइ तुमे ठिअ कञ्च वा ॥

तुम्भतुर्हितोतुय्ह डसिना ॥ ७ ॥

युष्मत् डसिना सह तुम्भ तुर्हितो तुय्ह इति त्रीणि रूपाण्यापद्यते । तुम्भ
तुर्हितो तुय्ह आगओ वा । 'वा भो म्हुम्भा'विति वचनात् तुम्ह तुम्भ इति
पञ्च रूपाणि ॥

तुतुइ डिपूडसौ ॥ ८ ॥

डिप् सप्तमीविभक्ति, ङसि पञ्चम्येकवचनम्, तयो परयोर्गुष्मच्छब्दो
यथासख्य तु तुह इत्येतावादेशौ वापद्यते । सप्तमीङ्स्योर्यथाप्राप्तमेव । सप्तम्या
तु तुम्मि तुसु । ङसौ—तुह^१तुह^२तो तुह^३हितो तुह^४ओ तुह^५व आगओ ॥

तुवतुमतुहतुम्भ ॥ ९ ॥

डिप्ङसावित्यनुवर्तते । डिपि ङसौ च परे गुष्मद् तुव तुम तुह तुम्भ इति
चत्वारि रूपाण्यापद्यते । डिप्ङस्योर्यथाप्राप्तमेव । ङि-तुवम्मि तुमम्मि तुहम्मि
तुम्भम्मि । 'वा ङभो म्हुङ्मा'विति वचनात् तुम्हम्मि तुङ्मम्मि । सुपि-तुवेसु
तुमेसु तुहेसु तुम्भेसु तुग्हेसु तुङ्मेसु ठिअ । 'क्त्वासुपोस्तु सुणा'दित्यनुस्वारे
तुवेसु इत्यादि । ङसौ-तुवाहितो तुमाहिता तुहाहितो तुम्भाहितो । 'वा ङभो
म्हुङ्मा'विति वचनात् तुम्हाहितो तुङ्माहितो । एव तुवत्तो तुमत्तो तुहत्तो
तुम्भत्तो तुम्हत्तो तुङ्मत्तो इति । दोदुहितसुतेष्वप्युदाहार्यम् । तत्तो इति तु
स्वत्त इत्यस्य वलोपे ॥

मिसा भेतुम्भेष्टुम्भेष्टुहेहितुहेहि ॥ १० ॥

गुष्मद् मिसा सह भे तुम्भेहि उम्भेहि उय्हेहि तुय्हेहि इति पञ्च रूपाण्या
पद्यते । भे तुम्भेहि उम्भेहि उय्हेहि तुय्हेहि कअ । 'वा ङभो म्हुङ्मा'विति वच
नात् तुम्हेहि तुङ्मेहि उम्हेहि उङ्मेहि । एव नव रूपाणि ॥

उम्होय्हतुह्तुम्भ भ्यसि ॥ ११ ॥

भ्यसि परे गुष्मद् उम्ह उय्ह तुय्ह तुम्भ इति चत्वारि रूपाण्यापद्यते । भ्यस
स्तु यथाप्राप्तमेव । उम्हाहितो उय्हाहितो तुय्हाहितो तुम्भाहितो आगओ ।
'वा ङभो म्हुङ्मा'विति वचनात् तुम्हाहितो तुङ्माहितो । उम्हत्तो उय्हत्तो
तुय्हत्तो तुम्भत्तो तुम्हत्तो तुङ्मत्तो इत्यादि । एव दोदुहितसुतेष्वप्यु
दाहार्यम् ॥

तुम्भोम्भोय्हतइतुहतुह्तुम्हतुवतुमतुमेतुमाइतुमोदे-

तेदितुइए ङसा ॥ १२ ॥

गुष्मद् ङसा सह तुम्भ उम्भ उय्ह तइ तुह तुह तुम्ह तुव तुम तुमे तुमाइ
१३ प्रा०

तुमो दे ते दि तु इ ए इत्यष्टादशादेशानापद्यते । 'वा ञ्मो म्हञ्मा'विति वचनात् तुम्ह तुष्म उम्ह उष्म इति द्वाविशतिरूपाणि ॥

तुम्हाणतुम्भतुम्भाणतुमाणतुवाणतुहाण-

तुम्भवोभेत्वाऽऽमा ॥ १३ ॥

युष्मद् आमा सह तुम्हाण तुम्भ तुम्भाण तुमाण तुवाण तुहाण तुम्भ वो भे त्वा इति दशादेशानापद्यते । तुम्हाण तुम्भ 'वा ञ्मो म्हञ्मा'विति वचनात् तुम्ह तुष्म तुम्भाण तुम्हाण तुम्भाण तुम्भ तुम्ह तुष्म । 'क्त्वासुपो स्तु सुणा'दित्यनुसारे तुम्हाण तुम्भाण तुम्हाण तुम्भाण तुमाण तुवाण तुहाण । एव त्रयोविशतिरूपाणि ॥

वा ञ्मो म्हञ्जौ ॥ १४ ॥

युष्मदादेशसम्बन्धिनो द्विरुक्तस्य भकारस्य ह्य ञ्म इत्यादेशौ वा भवत । तच्च यथास्थानमुदाहृतमेव ॥

अस्मत्सुना अम्हिहमहअमहमहम्म्यम्मि ॥ १५ ॥

अस्मच्छब्द सुना प्रथमैकवचनेन सह अम्हि हं अहअ अह अहम्मि अम्मि इति षडादेशानान्नोति । अम्हि करेमि अह करोमि । तेण हं दिट्ठो तेनाह दट्ठ । अहअ जप्पामि अह कथयामि । अह गमिस्स अह गमिष्यामि । अज्ज अहम्मि हासिआ अद्याह हासिता । न अम्मि कुविआ नाह कुपिता ॥

मोभेवअ जसा ॥ १६ ॥

अस्मदित्यनुवर्तते । जसा सहाऽस्मच्छब्द मो भे वअ इति त्रीनादेशानापद्यते । मो भणामो इत्यादि ॥

अम्हेअम्होअम्ह ॥ १७ ॥

अस्मत् जसा सह अम्हे अम्हो अम्ह इति त्रीनादेशानापद्यते । योगविभाग उत्तरार्थ । अम्हे इत्यादि ॥

णे च शसा ॥ १८ ॥

शसा सहाऽस्मच्छब्द शे इति चकारात् अम्हे इत्यादि त्रीनादेशाश्चा
पद्यते । शे अम्हे पेच्छ इत्यादि ॥

मणेणमिमिममममम्यहमम्हाम्ह अमा ॥ १९ ॥

अस्मदमा सह म शे ण मि मिम मम अस्मि अह मम्ह अम्ह इति
दशादेशानापद्यते । म पेच्छ इत्यादि ॥

मिमइममाइमएमे डिटा ॥ २० ॥

ङ्गिवचनेन टावचनेन सहाऽस्मद् मि मइ ममाइ मए मे इति पञ्चादेशा
नापद्यते । मि ठिञ्च कञ्च वा इत्यादि ॥

ममणेमआइममए टा ॥ २१ ॥

टावचनेन सहाऽस्मद् मम शे मआइ ममए इति चतुर आदेशानापद्यते ।
मम कञ्च इत्यादि ॥

णेऽम्हेह्यम्हाह्यम्हेऽम्ह भिसा ॥ २२ ॥

भिसा सहाऽस्मद् शे अम्हेहि अम्हाहि अम्हे अम्ह इति पञ्चादेशानापद्यते ।
शे कञ्च इत्यादि ॥

मइमममहमज्झ डसौ ॥ २३ ॥

डसौ पञ्चम्येकवचने परेऽस्मद् मइ मम मह मज्झ इति चतुर आदेशा
नापद्यते । डसेस्तु यथाप्राप्तमेव । मईहितो मइत्तो मईओ मईउ । एव ममा
हितो ममतो ममाओ ममाउ ममाहि ममा । एवं महाहितो महत्तो मज्झा
हितो मज्झत्तो । इत्यादि ॥

अह्यमम भ्यसि ॥ २४ ॥

भ्यसि पञ्चमीबहुवचने परेऽस्मद् अह्य मम इत्यादेशावापद्यते । अम्हा-
हितो अम्हेहिता अम्हत्तो अम्हाओ अम्हाउ अम्हासुतो अम्हेसुतो अम्हाहि
अम्हेहि ममाहितो ममेहितो ममतो ममाओ ममाउ ममासुतो ममाहि ॥

अम्हमज्झमज्झमइमहमहमे च डसा ॥ २५ ॥

डसा सह अस्मच्छब्द अम्ह मज्झ मज्झ मइ मह मह मे इति सप्तादेशान्

चकारान् अम्हमसौ चापद्यते । अम्ह इत्यादि ॥

अम्हेअम्होअम्हाणममाणमहाणमज्झाण-

मज्झाह्माह्माणेणो आमा ॥ २६ ॥

आमा सह अस्मत् अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण महाण मज्झाण मज्झा
अम्ह अम्हं एो एो इति एकादशादेशानाप्नोति । अम्हे धण इत्यादि । 'क्त्वा-
सुपोस्तु सुणा'दित्यनुस्वारे-अम्हाण । एव पञ्चदश रूपाणि ॥

अम्हमममज्झमह डिपि ॥ २७ ॥

सप्तमीविभक्तौ परत अस्मद् अम्ह मम मज्झ मह इति चतुर आदेशा
नापद्यते । डिपो यथाप्राप्तमेव । डि-अम्हम्मि ममम्मि मज्झम्मि महम्मि । सुप्
अम्हेसु ममेसु मज्झेसु महेसु । एत्वविकल्पमते-अम्हसु ममसु मज्झसु महसु ।
आत्वमपीच्छन्त्यन्ये-अम्हासु ममासु मज्झासु महासु । 'स्ववासुपोस्तु सुणा'
दित्यनुस्वारे-अम्हेसु ममेसु मज्झेसु महेसु । अम्हसु ममसु मज्झसु महसु अद्वासु
ममासु मज्झासु महासु । एवमष्टादशरूपाणि ॥

चतुरो जशशम्भ्या चउरोचत्तारोचत्तारि ॥ २८ ॥

चतु शब्दस्य जसूशसूभ्या सह चउरो चत्तारो चत्तारि इति त्रय आदेशा
भवन्ति । चउरो चत्तारो चत्तारि चिद्वन्ति पेच्छ वा ॥

तिणिण त्रे. ॥ २९ ॥

जशशम्भ्यामिति वर्तते । त्रिशब्दस्य जसूशसूभ्या सह तिणिण इत्यादेशो
भवति । तिणिण पुरिसा माहिला वणाणि वा चिद्वन्ति पेच्छ वा ॥

दोणिणदुवेवेणिण द्वेः ॥ ३० ॥

द्विशब्दस्य जसूशसूभ्या सह दोणिण दुवे वेणिण इति त्रय आदेशा
भवन्ति । दोणिण दुवे वेणिण महिला चिद्वन्ति पेच्छ वा । 'सयोग'इति ह्रस्वे
दुणिण विणिण ॥

दोवे टादौ च ॥ ३१ ॥

द्वेरिति वर्तते । द्विशब्दस्य टादौ तृतीयादौ विभक्तौ परत दो वे इत्यादेशौ

भवत्, चकारात् जसूशसूभ्या सहितस्य च । दोहिं वेहि कश्च । दोहितो वेहितो
आगओ । दोण वेण धण । दोसु वेसु ठिअ । जसूशसूभ्या दो वै ठिआ
पेच्छ वा ॥

ति त्रेः ॥ ३२ ॥

टादावित्यनुवर्तते । त्रिशब्दस्य टादौ परे ति इत्यादेशो भवति । ति कश्च
त्रिभि कृत तिसृभिर्वा । तिहितो आअओ त्रिभ्य तिसभ्यो वा आगत ।
तिण धण त्रयाणा तिसृणा वा धनम् । तिसु ठिअ त्रिषु तिसृषु वा स्थितम् ॥

ह्ल्ल सख्याया आमोऽर्विशतिगे ॥ ३३ ॥

अख्याशब्दात्परस्याम् ह्ल्ल इत्यादेशौ भवत, अविशतिगे विंशत्यादीन्
वर्जयित्वा । दोह्ल तिह्ल दोह्ल तिह्ल । चउह्ल चउह्ल । पचह्ल पचह्ल । छह्ल छह्ल ।
सत्तह्ल सत्तह्ल । अठह्ल अठह्ल । णवह्ल णवह्ल । दसह्ल दसह्ल । पणहारह्ल पणहारह्ल ।
अठ्ठारह्ल अठ्ठारह्ल । कइह्ल कइह्ल कतीनाम् । अर्विशतिगे इति किम् ?
विखाण । तिसाण ॥

द्विवचनस्य बहुवचनम् ॥ ३४ ॥

सर्वासा विभक्तीना स्वादीना तिङादीना च द्विवचनस्य स्थाने बहुवचनं
भवति । दोणिण कुणंति द्वौ कुरुत । दोहिं । दोसुतो । दोह्ल । दोसु । दो पाआ
द्वौ पादौ । दोणिण हत्था द्वौ हस्तौ । दुवे णअणा द्वे नयने । वेणिण कण्णा
द्वौ कर्णौ ॥

डेसो डम् ॥ ३५ ॥

डेस् चतुर्थीविभक्ति, डम् षष्ठीविभक्ति । डेस स्थाने डम् भवति ।
मुणिस्स, मुणीण भोअण देहि । णमो देवस्स, देवाण ॥

तादर्थ्ये डेस्तु ॥ ३६ ॥

तादर्थ्ये विहितस्य डे चतुर्थ्यैकवचनस्य स्थाने डम् षष्ठी तु भवति ।
देवस्स देवाअ देवार्थमित्यर्थ । डेरिति किम् ? देवाण ॥

वधात् डाइ च ॥ ३७ ॥

त्वित्यनुवर्तते । वधशब्दात् परस्य डे स्थाने डित् आइ इत्यादेश षष्ठी चतुर्थी च भवति । वहाइ वहस्स वधाय । वधार्थमित्यर्थ ॥

कचिदसादे ॥ ३८ ॥

अस् द्वितीयाविभक्ति । असादीना विभक्तीना स्थाने षष्ठीविभक्ति कचिद्भवति । सिरिमधरस्स वदे श्रीम थर वदे । तेस्स मुहस्स सरिमो तस्या मुख स्मराम । अत्र द्वितीयाया । धणस्स लद्ध धनेन लब्धम् । तेहि एस आइणण तैरेतदाचीर्णम् । अत्र तृतीयाया । चोरस्स भिहइ चोराद्विभेति । इमाण पाआतसहिआण इअराइ लहुअक्खराइति । एभ्य पादा त सहितेभ्य इतराणि लब्धचराणीति । अत्र पञ्चम्या । वणसिरिवट्टिए कवरीव वनश्रीपृष्ठे कवरीव । अत्र सप्तम्या ॥

असूटासोर्डिप् ॥ ३९ ॥

अस् द्वितीया, टास् तृतीया, तयो स्थाने डिप् सप्तमी कचिद्भवति तु । गमे वहामि । णअरे णजामि । ग्राम वहामि । नगर नयामि । अत्र द्वितीयाया । तेसु अलकआ पुहवी । तेरलइकृता पृथिवी । अत्र तृतीयाया ॥

डसिसष्टाश्च ॥ ४० ॥

डसित पञ्चम्या स्थाने टास् तृतीया चकारात् सप्तमी च कचिद्भवति । चोरेण भिहइ चोराद्विभेति । अतेउरमिअ आगओ अन्त पुराद्रन्त्वागत ॥

डिपोऽस् ॥ ४१ ॥

डिप् सप्तम्या स्थाने अस् द्वितीया कचिद्भवति । विज्जुज्जोअ भरइ रई विद्युद्द्याते स्मरति रतिम् ॥

लुक् क्यङोर्यस्य तु ॥ ४२ ॥

क्यङ्क तस्य द्विवचनात् षष्ठ्यन्तस्य च सम्बन्धिनो यस्य लुक् भवति तु । गुरुअइ गुरुइ । अगुरुर्गुरुर्भवति, गुरुरिवाचरति वा क्यङ् । धमधमाअइ धमधमाइ । लोहिआअइ लोहिआइ ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवविरचितव्याकरणप्रज्ञा द्वितीयस्याध्यायस्य तृतीय पाद ॥

लटस्तिप्ताविजैच् ॥ १ ॥

लट् वर्तमान तत्सम्बन्धिन प्रथमपुरुषस्य एकत्वे वर्तमानौ यौ परस्मैपदात्मनेपदत्वेन विहितौ तिप् तड् इत्येतौ प्रत्येकम् इच् एच् च इत्येतौ भवत । चकारौ 'हुरचिति' इति विशेषणार्थौ । हसइ हसए । रमइ रमए ॥

सिप्थास्सेसि ॥ २ ॥

लट् इत्यनुवर्तते । परस्मैपदात्मनेपदयोर्मध्यमपुरुषस्य एकत्वे वर्तमानौ सिप् थास् इत्येतौ प्रत्येक से सि इत्येतौ तु भवत । हससे हससि । रमसे रमसि ॥

मिर्मिबिटौ ॥ ३ ॥

लट् परस्मैपदात्मनेपदोत्तमपुरुषैकवचनत्वे वर्तमानौ मिप् इट् इत्येतौ प्रत्येक मि इति भवत । हसामि । रमामि । बहुलाधिकारात् मिबिटोरादेशस्य मेरिकारस्य लोपश्च । बहु वयिण्ड या सक्क बहु वर्णितुं न शक्नोमि । ण मर न झिये ॥

झिझौ न्तिन्तेइरे ॥ ४ ॥

लट् प्रथमपुरुषस्य बहुत्वे वर्तमानौ झि ञ् इत्येतौ प्रत्येक ि त्ते इरे इति त्रीनादेशानापद्येते । हसन्ति हसन्ते । रमन्ति रमन्ते । हसिज्जन्ति हसिज्जन्ते । रमिज्जन्ति रमिज्जन्ते । गज्जन्ते सो मेहा, उव्वज्जन्ते कइ हिअअसाअदे कव्वरअणाइ । हुप्पिरे बाहू प्रभवतो बाहू । कच्चिदेकत्वे इरे—सूसइरे ताण तारिसो कठो शुब्धति तासा तादृश कण्ठ ॥

थध्वमित्थाहचौ ॥ ५ ॥

लटो मध्यमपुरुषबहुत्वे वर्तमानौ थ ध्वम् इत्येतौ प्रत्येकम् इत्था हच् इत्यादेशावापद्येते । हसित्था हसह । रमित्था रमह । बहुलाधिकारादित्थाऽन्यत्रापि—ज ते रोइत्था यत्ते रोच्चते । हजितिचकार 'इह हचो'रिति विशेषणार्थ ॥

मोममु मस्महिङ् ॥ ६ ॥

लट् उत्तमपुरुषबहुत्वे वर्तमानौ मस् महिङ् इत्येतौ प्रत्येक मो म मु इति त्रीनादेशानापद्येते । हसामो हसाम हसामु । रमामो रमाम रमामु ॥

अत एवैच्से ॥ ७ ॥

लट् प्रथमपुरुषस्य एकत्वे य एच्, यश्च मध्यमपुरुषैकत्वे विहित से तौ
अकारान्तादेव भवत, नान्यस्मात् । हसए हससे । तुवरए तुवरसे । करए
करसे । अत इति किम् ? ठाइ ठासि । वसुजाइ वसुजासि । होइ होसि ॥

त्वस्तेर्होमिह ममोमिना ॥ ८ ॥

अस्तेर्धातो स्थाने म मो मि इत्येतै सह यथासंख्य भू भूो मिह इत्यादेशा
भवति तु । गअह्व गअह्वो गअह्वि गता स्म । एसह्वि एषोऽस्मि । मुकारस्या
प्रहणादप्रयोग एव तस्येत्यवसीयते । पत्ने-अत्थि अह्वो । अत्थि अह ॥

सिना ल्सि ॥ ९ ॥

अस्तेरित्यनुवर्तते । अस्तेर्धातो सिना मध्यमपुरुषैकवचनादेशेन सह सि
इत्यादेशो लिङ्भवति । णिट्ठुरो ज सि निष्ठुरो यवसि । सिनेति किम् ?
से-आदेशो सति—अद्धि तुम ॥

तिङ्गात्थि ॥ १० ॥

अस्तेस्तिङ्गा तिवादिना सह अत्थि इत्यादेशो भवति । अत्थि सो । अत्थि ते ।
अत्थि तुम । अत्थि तुम्हे । अत्थि अह । अत्थि अम्हे ॥

णिजदेदावावे ॥ ११ ॥

धातो प्रेरणार्थे विहितो यो णिच्प्रत्यय स अत् एत् आव आवे इति
चतुर आदेशानाप्नोति । तकारस्तावन्मात्रत्वदर्शनार्थ । अत्-दरिसइ । एत्-
कारेइ । आव—कारावइ । आवे—कारावेइ । हासावइ हासाइ हासावेइ हासेइ ।
उवसमावइ उवसमेइ । बहुलाधिकारात् कचिनास्ति—जाणइ जाणावइ
जाणावेइ । कचिदावेर्नास्ति—यावइ यावेइ यावाइ ॥

शुष्यादेरविर्वा ॥ १२ ॥

णिजित्यनुवर्तते । शुष्यादिणिच् अवि इति वा भवति । शोषित सोसा
त्रिअ सोसिअ । शोषित तोसाविअ तोसिअ ॥

अमेराड ॥ १३ ॥

अमेधातो परो णिच आड इति वा भवति । भमाडइ । पत्ते—भमावइ
भमावेइ भामइ भामेइ ॥

लुगाविल् भावकर्मक्ते ॥ १४ ॥

भावकर्मविहिते प्रत्यये क्तप्रत्यये च परे णिच् लुक् आवि इत्यादेशावा-
प्नोति । लिट्वा न विकल्प । भावकर्मणो—कारिअइ काराविअइ कारि
ज्जइ काराविज्जइ । हासिअइ हासाविअइ हासिज्जइ हासाविज्जइ । क्ते—कारि
अ काराविअ । हासिअ हासाविअ । खामिअ खामाविअ ॥

अदेल्लुक्क्यात्खोरत ॥ १५ ॥

अत् एत् लुक् इत्येतेषु णिच स्थाने विहितेषु खोरादेरत अकारस्य आत्
आस्व भवति । अत्—पाडइ । मारइ । एत्—कारेइ । मारेइ । खामेइ । लुक्—
कारिअइ कारिज्जइ । खामिअइ खामिज्जइ । अदेल्लुगिति किम् ? काराविअ
कारिअ । काराविअइ काराविज्जइ । खोरिति किम् ? स गामइ, इह
व्यवहितस्य मा भूत् । कारिअ, इहा त्यस्य मा भूत् । अत इति किम् ?
आसेइ । केचित्तु आवे आवि इत्येतयोरपि आदेरत आत्वमिच्छति—कार
वेइ । हासाविओ जणो सामलगीए ॥

तु मौ ॥ १६ ॥

अत इत्यनुवर्तते, अविति च । अद ताद्धातो मौ लङ्तामपुरुषैकवचनादेशे
परे सति आह्वयति तु । हसामि हसमि । जाणामि जाणमि । लिहामि
लिहमि । अत इत्येव—होमि ॥

मोममुप्विच्च ॥ १७ ॥

त्वित्यनुवर्तते । अकारात्ताद्धातो मो म सु इत्येतेषु परेषु अत इत्वं
चकारादात्वं च भवति तु । भणिमो भणामो । भणिम भणाम । भणिसु
भणामु । पत्ते—भणमो भणम भणमु । 'वा लङ्लोट्छत्तु' इत्येत्वे तु—भणेमो
भणेम भणेमु । अत इत्येव—मिअ । होमो ॥

क्ते ॥ १८ ॥

इदित्यनुवर्तते । क्तप्रत्यये परे अत इत्वं भवति । हसिञ्च । पसिञ्च । नसिञ्च । हासिञ्च । पासिञ्च । नामिञ्च । नञञ्च, इत्यादि तु सिद्धावस्थापेक्षया । अत इत्येव—लृञ्च । हृञ्च ॥

एच्च क्त्वातुतव्यभविष्यति ॥ १९ ॥

क्त्वातुतव्येषु भविष्यत्कालविहिते च प्रत्यये परत अत एत्वं चकारादित्वं च भवति । क्त्वा-हसेऊण हसिऊण । तुम्-हसेड हसिड । तव्य-हसेअव्व हसिअव्व । भविष्यत्-हसेहिइ हसिहिइ । अत इत्येव-जाऊण । काऊण ॥

वा लङ्लोट्छतृषु ॥ २० ॥

एदित्यनुवर्तते । लङ् वर्तमान लोट् पञ्चमी तयो शतृप्रत्यये च परत अत एत्वं वा भवति । हसेइ हसिइ । हसेम हसिम । लोट्-हसेड हसिड । सुण्व सुण्व । शतृ-हसेतो हसंतो । कचिञ्च भवति-जअइ । कचिदात्वमपि-सुणाइ ॥

जाजे ॥ २१ ॥

जाजे इत्येतयोः परयोरत एत्वं भवति । हसेजा हसेज । अत इत्येव-होजा होज ॥

भूतार्थस्य सिहिअहि ॥ २२ ॥

भूतार्थे विहितो योऽनघतनादि प्रत्यय स भूतार्थं लुङ् लङ् लिट् तस्य स्थाने सि हिञ्च हि इति त्रय आदेशा भवति । उत्तरत्र 'हल ईअ' इति विधानात् स्वरात्तादेवाय विधि । कासि काहिञ्च काहि । अकार्षीत् अकरोत् चकार । एव-ठासि ठाहिञ्च ठाहि ॥

हल ईअ ॥ २३ ॥

भूतार्थस्येत्यनुवर्तते । हल ताद्धातो परस्य भूतार्थस्य लुङादिप्रत्ययस्य ईअ इत्यादेशो भवति । हुईअ । अभूत्, अभवत्, बभूव वा । एवम्-आसीञ्च । आसिष्ट, आस्त, आसाचक्रे वा । गहीञ्च । अग्रहीत्, अग्रहात्, जग्राह वा ॥

अहंस्यासी तेनास्ते ॥ २४ ॥

अस्तेर्धातो तेन भूतार्थेन प्रत्ययेन सह अहेसि आसि इत्यादेशौ भवत ।
अहेसि सो तुम अह वा । जे अहेसि, ये आसन् । एवम्-आसि ॥

भविष्यति हिरादि. ॥ २५ ॥

भविष्यदर्थविहितप्रत्यये परत तस्यैवादि हि इति प्रयोक्तव्य । होहिइ ।
भविष्यति भविता वा । होहिति । होहिसि । होहित्था । होहिमा । हसि
हिइ । काहिइ ॥

हासा मिमोमुमे वा ॥ २६ ॥

भविष्यतीत्यनुवर्तते, आदिरिति च । भविष्यत्यर्थे उत्तमपुरुषादेशोपु
मि मो मु म-इत्येतेषु परेषु तेषामेवादि हा सा इत्येतौ वा प्रयोक्तव्यौ । पत्ते
हिरपि । हाहामि होस्सामि । होहामो होस्सामो । होहामु होस्सामु । होहाम
होस्साम । होहिमो होहिमि होहिमु होहिम । कचित्तु हा न भवति । हसिहिमो
हसिस्सामो । हसिहिमु हसिस्सामु । हसिहम हसिस्साम ॥

हिस्साहित्था मुमोमस्य ॥ २७ ॥

वेत्यनुवर्तते । भविष्यति काले मु मो म-इत्येतेषा स्थाने हिस्सा हिन्था
इत्येतौ धातो परतो वा प्रयोक्तव्यौ । होहिस्सा होहित्था । पत्ते-होहिमु होहि
मो होहिम । कचित्तथा न भवति-होस्सामो । इत्यादि ॥

डच्छ दृशिगम इजादौ हिलुक्च वा ॥ २८ ॥

दृश् गम् इत्याभ्या धातुभ्या भविष्यदादिषु इच् इत्यादिषु परेषु डित् अच्छ
इत्यय वा भवति, हेश्च लुगवा भवति । डित्वाद् त्याजादेर्लुक् । दच्छिइ दच्छि
हिइ । दच्छिति दच्छिहिति । दच्छिसि दच्छिहिसि । दच्छित्था दच्छिहित्था ।
दच्छिइ दच्छिहिइ । दच्छिमि दच्छिहिमि । दच्छिहामि दच्छिस्सामि । दच्छिस्सं
दच्छिहिस्स । दच्छिमो दच्छिहिमो दच्छिहामो दच्छिस्सामो । दच्छि
हिस्सा दच्छिहित्था । दच्छिम दच्छिहिम । दच्छिहाम दच्छिस्साम । दच्छिमु
दच्छिहिमु । दच्छिहामु दच्छिस्सामु । एव-गच्छिइ गच्छिहिइ । गच्छिति
गच्छिहिति । गच्छिसि गच्छिहिसि । गच्छित्था गच्छिहित्था । गच्छिइ
गच्छिहिइ । गच्छिमि गच्छिहिमि । गच्छिहामि गच्छिस्सामि । गच्छिस्स

गच्छिहिस्स । गच्छिमो गच्छिहिमो । गच्छिहामो गच्छिस्सामो । गच्छिहिस्सा
गच्छिहित्था । गच्छिम गच्छिहिम । गच्छिहाम गच्छिस्साम । गच्छिमु
गच्छिहिमु । गच्छिहामु गच्छिस्सामु ॥

भिदिविदिच्छिदो डेच्छ ॥ २९ ॥

हिलुक्च वेत्यनुवर्तते, इजादाविति च । भिद् विद् छद्-इत्येतेभ्यो धातुभ्यो
भविष्यदर्थेषु तिप्ताद्यादेशेषु इजादिषु परेषु ङित् एच्छ इत्ययं वा भवति,
हिलुक्च वा । भेच्छिइ भेच्छिहिइ । भेच्छति भेच्छिहिति । भेच्छिसि भेच्छिहि
सि । भेच्छित्था भेच्छिहित्था । भेच्छिइ भेच्छिहिइ । भेच्छिम भेच्छिहिम । भे
च्छिमि भेच्छिहिमि । भेच्छिहामि भेच्छिस्सामि । भेच्छिस्स भेच्छिहिस्स ।
भेच्छिमो भेच्छिहिमो । भेच्छिहामो भेच्छिस्सामो । भेच्छिहिस्सा भेच्छिहित्था ।
एव मन्वोरपि । विदि-वेच्छिइ वेच्छिहिइ । वेच्छति वेच्छिहिति । वेच्छिसि
वेच्छिहिसि । वेच्छित्था वेच्छिहित्था । वेच्छिइ वेच्छिहिइ । वेच्छिमि वेच्छि
हिमि । वेच्छिहामि वेच्छिस्सामि । वेच्छिस्स वेच्छिहिस्स । वेच्छिमो
वेच्छिहिमो । वेच्छिहामो वेच्छिस्सामो । वेच्छिहिस्सा वेच्छिहित्था । एव
मन्वोरपि । छिदि-छेच्छिइ छेच्छिहिइ । छेच्छति छेच्छिहिति । छेच्छिसि
छेच्छिहिसि । छेच्छित्था छेच्छिहित्था । छेच्छिइ छेच्छिहिइ । छेच्छिम
छेच्छिहिम । छेच्छिमि छेच्छिहिमि । छेच्छिहामि छेच्छिस्सामि । छेच्छिस्स
छेच्छिहिस्स । छेच्छिमो छेच्छिहिमो । छेच्छिहामो छेच्छिस्सामो । छेच्छि
हिस्सा छेच्छिहित्था । एव मन्वोरपि ॥

डोच्छ वचिमुचिरुदिश्रुभुज ॥ ३० ॥

वचि मुचि रुदि श्र मुजि-इत्येतेभ्यो धातुभ्यो भविष्यदर्थेषु तिप्ताद्यादेशेषु इजा
दिषु परेषु ङित् ओच्छ इति वा भवति, हिलुक्च वा । वचि-वोच्छिइ वोच्छि
हिइ । वोच्छति वोच्छिहिति । वोच्छिसि वोच्छिहिसि । वोच्छित्था वोच्छिहि
त्था । वोच्छिइ वोच्छिहिइ । वोच्छिमि वोच्छिहिमि । वोच्छिहामि वोच्छिस्सामि ।
वोच्छिस्स वोच्छिहिस्स । वोच्छिमो वोच्छिहिमो । वोच्छिहाम वोच्छिस्सा
मो । वोच्छित्था वोच्छिहित्था । एव मन्वोरपि । मुचि-मोच्छिइ मोच्छिहिइ ।
मोच्छति मोच्छिहिति । मोच्छिसि मोच्छिहिसि । मोच्छित्था मोच्छिहित्था ।

मोच्छिह् मोच्छिहिह् । मोच्छिमि मोच्छिहिमि । मोच्छिहामि मोच्छिस्सामि ।
 मोच्छिस्स मोच्छिहिस्स । मोच्छिमो मोच्छिहिमो । मोच्छिहामो मोच्छिस्सामो ।
 मोच्छिस्था मोच्छिहिस्था । एव मन्वोरपि । रुदि-रोच्छिइ रोच्छिहिइ ।
 रोच्छिति रोच्छिहिति । एव स्यादिष्वपि । श्रु-सोच्छिइ सोच्छिहिइ । सोच्छिति
 सोच्छिहिति । सोच्छिसि सोच्छिहिसि । एवमिडादिष्वपि । भुजि-भोच्छिइ
 भोच्छिहिइ । भोच्छिति भोच्छिहिति । भोच्छिसि भोच्छिहिसि । एवमिडा
 दिष्वपि ॥

ड मेरछात्ततः ॥ ३१ ॥

भविष्यति दृशादिभ्यो धातुभ्य परत पूर्वसूत्रैस्त्रिभिरुक्ताना ङच्छडेच्छ
 डोच्छाना यश्छकारस्तत परस्य मे उत्तमपुरुषकवचनादेशस्य स्थाने छित् अ
 इत्यादेशस्तु भवति । दच्छ द्रक्ष्यामि । गच्छ गमिष्यामि । सगच्छ सङ्गस्ये ।
 भेच्छ भेत्स्यामि । वेच्छ वेदिष्यामि । छेच्छ छेत्स्यामि । वोच्छ वक्ष्यामि ।
 मोच्छ मोक्ष्यामि । रोच्छ रोदिष्यामि । सोच्छ श्रोष्यामि । भोच्छ भोक्ष्ये ।
 पक्षे—दच्छिमि दच्छिहिमि दच्छिहामि दच्छिस्सामि दच्छिस्स । एव
 गमादिष्वप्युदाहार्यम् । छात्तत इति किम् ? दिहास्सा इत्येतेभ्य परो मा भूत् ।
 गच्छिहिमि, गच्छिहामि, गच्छिस्सामि ॥

कृदो ह ॥ ३२ ॥

मेरित्यनुवर्तते । करोतेर्ददातेश्च परतो भविष्यति विहितस्य मे स्थाने
 ह इति वा प्रयोक्तव्य । काह् । दाह् । पक्षे—काहिमि । दाहिमि । इत्यादि ॥

सँ ॥ ३३ ॥

धातो परो भविष्यति काले मे स्थाने सँ इति वा भवति । रित्वाद् द्वित्वम् ।
 होस्स हविस्स । पक्षे—होहिमि । होहामि । होस्सामि । इत्यादि ॥

त्विज्जाछिड ॥ ३४ ॥

लिङ् सप्तम्यादेशात् जा इत्यस्मात्पर इकारस्तु प्रयोक्तव्य । होज्जा
 भवेत् । वाचिकारे पुनस्तुग्रहणादुत्तरत्र विकल्प ॥

एकस्मिन् प्रथमादेर्विध्यादिषु दुसुमु ॥ ३५ ॥

विध्यादिषु विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसम्प्रश्नप्रार्थनेषु वर्तमानानां प्रथमादेः प्रथमादिपुरुषाणामेकत्वे वर्तमानानां प्रत्ययानां स्थाने यथासंख्यं दुः सु-इत्यादेशाः स्युः । हसत् सा । हससु तुम । हसामु अह । पेच्छत् । पेच्छसु । पेच्छामु । दकारोच्चारणभाषात्तरार्थम् ॥

बहौ न्तुहमो ॥ ३६ ॥

विध्यादिविध्वर्थेषु विहितानां प्रथममध्यमोत्तमपुरुषाणां बहुत्वे वर्तमानानां प्रत्ययानां स्थाने यथासंख्यं न्तुहमो इत्यादेशाः भवन्ति । हसन्तु । हसन्तु हसेयुर्वा । हसद् । हसत् हसेत् वा । हसामो । हसाम हसेम वा । एव तुवर-तु तुवरह तुवरामो । एव सर्वधातुष्वप्युदाहार्यम् ॥

सोस्तु हि ॥ ३७ ॥

विध्यादिविध्वर्थेषु सोर्मध्यमपुरुषैकवचनस्य स्थाने हि-इत्यादेशः स्यात् तु । देहि देसु । होइ होसु ॥

लुगिज्जहीज्जस्विज्जेऽतः ॥ ३८ ॥

सोरित्यनुवर्तते, त्विति च । अतः अकारात्परस्य से स्थाने लुक् इज्जहि इज्जसु इज्जे इति त्रयश्चादेशाः भवन्ति तु । हस हसिज्जइ हसिज्जसु हसिज्जे । पचे-हससु । अतः इति किम् ? होसु । ठाइ ॥

लङ्लुटोश्च जर्जारौ ॥ ३९ ॥

लङ्लुटोर्बर्तमानभविष्यतोश्चकाराद्विध्यादिषु च विहितस्य प्रत्ययस्य स्थाने ज जा इत्येतौ रितातु भवतः । रिताद् द्वित्वम् । लट्-हसेज्ज हसेज्जा । पडेज्ज पडेज्जा । सुणेज्ज सुणेज्जा । पचे-हसइ । पडइ । सुणइ । लुट्-पडेज्ज पडेज्जा । सुणेज्ज सुणेज्जा । पचे-पडिहि । सुणिहि । विध्यादिषु-हसेज्ज हसेज्जा । हसतु हसेद्वा । पचे-हसत् । एव सर्वत्र पुरुषेषु वचनेषु च अन्येषां मपि लकाराणामिच्छन्ति । होज्ज होज्जा । भवति, भवेत्, भवतु, अभवत्, अभूत्, बभूव, भूयात्, भविता, भविष्यति, अभविष्यत् वैत्यर्थः ॥

मध्ये चाजन्तात् ॥ ४० ॥

जर्जारावित्यनुवर्तते । अजन्ताद्वातो प्रकृतिप्रत्यययोर्मध्ये चकारात् प्रत्ययानां च स्थाने जर् जार् इत्येतौ भवत, लङ्लुटोर्विभ्यादिषु च । होञ्जइ होञ्जाइ । होञ्ज होञ्जा । होञ्जहिमि होञ्जाहिमि । विभ्यादिषु-होञ्जइ होञ्जाइ । होञ्ज होञ्जा । भवतु भवेद्वा । पत्ते-होइ । अजन्तादिति किम् ? हसेञ्ज हसेञ्जा । तुवरिञ्ज तुवरिञ्जा ॥

माणन्तौल् च लृङ् ॥ ४१ ॥

लृङ् क्रियादिवृत्ते यौ तिस्रौ तत्स्थाने माण न्त इत्येतौ चकारात् जर्जारां च भवत । लित्वात्र विकल्प । होमाणो हो तो होञ्ज होञ्जा । अभविष्य दित्यर्थ ॥

शतृशानचो ॥ ४२ ॥

माणन्तौ-इत्यनुवर्तते । शतृ शानच्-इत्येतयो प्रत्ययो स्थाने माण न्त इत्येतौ प्रत्येक भवत । शतृ-हसमाणो हसन्तो । शानच्-सहमाणो सहन्तो ॥

स्त्रियामी च ॥ ४३ ॥

स्त्रिया वर्तमानयो शतृशानचो स्थाने ईत्वं चकारान्माणन्तौ च भवत । हसई हसमाणा हसती । वेवई वेवमाणा वेवती ॥

घेत्तुतव्यक्त्वासु ग्रहे ॥ ४४ ॥

तुतव्यक्त्वाप्रत्ययेषु परतो ग्रहेर्धातोर्धेत् इति भवति तुम्-घेत्तु । तव्य-घेत्तव्व । क्त्वा-घेत्तुआण घेत्तूण । क्वचिन्न भवति-गहिउ । गेहिइअ ॥

अन्त्यस्य वचिमुचिरुदिश्रुभुजा डोत् ॥ ४५ ॥

तुतव्यक्त्वास्त्रित्यनुवर्तते । वचि मुचि रुदि श्रु मुजि इत्येतेषा धातूना मन्त्यस्य तुतव्यक्त्वाप्रत्ययेषु ओत् इत्यादेशो ङिङ्भवति । वचि-वोत्तु । वोत्तव्व । वोत्तुआण वोत्तूण । मुचि-मोत्तु । मोत्तव्व । मोत्तुआण मोत्तूण । रुदि-रोत्तु । रोत्तव्व । रोत्तुआण रोत्तूण । मुजि-भोत्तु । भोत्तव्व । भोत्तुआण भोत्तूण ॥

ता ढो दृश ॥ ४६ ॥

अन्त्यस्येत्यनुवर्तते । दृशो धातोरन्त्यस्य तुतव्यक्त्वास्तु परत तेषामेव प्रत्ययानामादिना तकारेण सह द्विरुक्तष्टकारो भवति । दृष्टु । दृष्टव्व । दृष्टुआण दृष्टूण ॥

आ भूतभविष्यति च कृज् ॥ ४७ ॥

कृजोऽन्त्यस्य आ इत्यादेशो भवति, भूतभविष्यत्प्रत्यये चकारात् तुतव्यक्त्वास्तु च परत । काहिअ । अकार्षीत्, अकरोत्, चकार वा । काहिइ । करिष्यति कर्ता वा । तुम्-काउ । तव्य-काअव्व । क्त्वा-काउआण काऊण ॥

नमोद्विजरुदा व ॥ ४८ ॥

नमते उद्विजते रुदितेश्चाऽन्त्यस्य वकारो भवति । णवइ । उद्विववइ । उव्वेइ । रुवइ रोवइ ॥

चर्नृतिमदिव्रजाम् ॥ ४९ ॥

नृत्त मद् ब्रज-इत्येतेषा धातूनाम त्यस्य चकारो भवति । रिक्त्वाद्-द्वित्वम् । णवइ । मवइ । ववइ ॥

छोर्गमिष्यमासाम् ॥ ५० ॥

गम् इष् यम् आसू-इत्येतेषामन्त्यस्य छो भवति । रिक्त्वाद् द्वित्वम् । गच्छइ । इच्छइ । जच्छइ । अच्छइ ॥

रुधो न्धम्भौ ॥ ५१ ॥

रुधेरन्त्यस्य न्ध म्भ इत्यतौ भवत । रुन्धइ रुम्भइ ॥

युधबुधमृधकुधसिधमुहा च ज्झ ॥ ५२ ॥

युधबुधमृधकुधसिधमुह्-इत्येतेषा चकाराद्बुधेश्चाऽन्त्यस्य द्विरुक्तो भ्रकारो भवति । जुज्झइ । बुज्झइ । गिज्झइ । कुज्झइ । सिज्झइ । मुज्झइ । रुज्झइ ॥

जर् स्विदाम् ॥ ५३ ॥

स्विदिप्रकाराणा धातूनामन्त्यस्य जो भवति । रिक्त्वाद् द्वित्वम् । सिज्जइ । सव्वगसिरीए सपज्जइ सर्वाङ्गश्रिया सर्पयते । खिज्जइ । बहुवचन प्रयोगा नुसरणार्थम् ॥

छिदिभिदो न्द. ॥ ५४ ॥

छिदिभिदोरन्त्यस्य न्द इत्यादेशो भवति । छिन्दइ । भिन्दइ ॥

ढः कथिवर्धाम् ॥ ५५ ॥

कथतेर्वर्धतेश्चान्त्यस्य ढत्व भवति । कढई । बड्ढइ । बहुवचनाद् वृधे कृतगुणस्य वर्धेश्चाऽविशेषेण ग्रहणम् ॥

वेष्टेः ॥ ५६ ॥

ढ इति वर्तते । वेष्ट वेष्टन इत्यस्य घातो 'कगटडे'त्यादिना षलोपे ढस्य ढो भवति । वेढइ । वेढिज्जइ ॥

समुदो लर् ॥ ५७ ॥

सम् उद् इत्युपसर्गाभ्या परस्य वेष्टेरन्त्यस्य लकारो रिङ्गवति । सवेल्लइ । उव्वेल्लइ । बहुलाधिकारादुत परस्यापि वा ढ —उव्वेस्लइ । उव्वेढइ ॥

खादधावि लुक् ॥ ५८ ॥

खादतौ धावतौ चान्त्यस्य लुग्भवति । खाइ, खाअइ । खाओ, खाइओ । धाइ, धाअइ । धाओ, धाइओ । बहुलाधिकाराद्वर्तमानभविष्यद्विध्याद्येकवचन एव भवति, तेनेह न भवति—खादति । धावन्ति । कचित्—धावइ पुरओ इति च दृश्यते ॥

रः सृजि ॥ ५९ ॥

सृजिधातावन्त्यस्य रत्व भवति । विसरइ, ओसरइ । ओसरामि ॥

ड सीदपति ॥ ६० ॥

सीदतौ पततौ चान्त्यस्य डत्व भवति । सडइ । पडइ ॥

मीले. प्रादेर्दे तु ॥ ६१ ॥

प्रादेरुपसर्गात्परस्य मीलेरन्त्यस्य द्वे रूपे तु भवत । पमिल्लइ, पमीलइ । निमीलइ, निमीलइ । समिल्लइ, सम्मीलइ । उम्मिल्लइ, उम्मीलइ । प्रादेरिति किम् ? मीलइ ॥

चलस्फुटे ॥ ६२ ॥

द्वे इत्यनुवर्तते । चलतौ स्फुटितौ चान्त्यस्य द्वे रूपे तु भवत । चल्लइ, चलइ । फुड्डइ, फुडइ ॥

शकगे ॥ ६३ ॥

शकादिषु धातुष्वन्त्यस्य द्वे रूपे भवत । योगविभागान्त्रित्यम् । शक सक्कइ । मृग-मग्गइ । लग-लग्गइ । पिच-सिच्चइ । अट-अट्टइ । छुट-छुट्टइ । नुट-नुट्टइ । कुप-कुप्पइ । जिम-जिम्मइ । णश-णस्सइ । इत्यादि ॥

उवर्णस्यावः ॥ ६४ ॥

धातोरन्त्यस्य उवर्णस्य अव इत्यादेशो भवति । न्हुक्-निन्हवइ । न्यु-चवइ । रु-रवइ । क्लृ-क्वइ । सु-सवइ । पसवइ ॥

योरेङ् ॥ ६५ ॥

इअ उअ यु तस्य, तयोर्धात्वोरिवर्णोवर्णयो एङ् एदौतौ यथासङ्ख्य भवत । इवर्णस्य एकार, उवर्णस्य ओकार । जेऊण । जित्वा । नेऊण । नीत्वा । नेइ । नयति । उड्डेइ । उड्डेति । सोऊण । कच्चिन्न भवति-नीओ । उड्डीणो ॥

अर उ ॥ ६६ ॥

ऋवर्णस्य धातारन्त्यस्य अर इत्यादेशो भवति । करइ । धरइ । वरइ । सरइ । भरइ । मरइ । तरइ । जरइ ॥

अरि वृषाम् ॥ ६७ ॥

वृषप्रकाराणां धातूनामृवर्णस्याऽरि इत्यादेशो भवति । वृष्-वरिसइ । मृष्-मरिसइ । कृष्-करिसइ । हृष्-हरिसइ । बहुवचन प्रयोगानुसरणार्थम् ॥

रुषगेऽचो दिः ॥ ६८ ॥

रुषादिधातुष्वचो वीर्धो भवति । रुष-रूसइ । शुष-सूसइ । दुष-दूसइ । तुष-तूसइ । पुष-पूसइ । शिष-सीसइ । इत्यादि ॥

हलोऽक् ॥ ६९ ॥

हलन्ताद्धातो पर अगागमो भवति । ककारोऽन्तविध्यर्थ । हसइ । भमइ । रमइ । गच्छइ । सुज्जइ । उवसमइ । पावइ । सिंचइ । रुन्धइ । सुसइ । बहइ । सहइ । शस्प्रभृतीना प्राय प्रयोगो न भवति ॥

त्वनत ॥ ७० ॥

अगिति वर्तते । अकारात्तर्जिवाद्धातो पर अगागमो भवति तु । पाअइ, पाइ । ठाअइ, ठाइ । वाअइ, वाइ । धाअइ, धाइ । जाअइ, जाइ । फाअइ, फाइ । भाअइ, भाइ । विभेति, भाति वा । जभाअइ, जभाइ । जृम्भते । उन्वाअइ, उन्वाइ । उद्वाति । मिलाअइ, मिलाइ । न्नायते । विक्रेअइ, विक्रेइ । विक्रीणीते । अनत इति किम् ? चिइच्छइ । चिकित्सते ॥

अचोऽचाम् ॥ ७१ ॥

धातुषु अचा स्थाने अचो बहुल भवन्ति । हवइ, हिवइ । चिणइ, चुणइ । सइहण, सहहाण । धवइ, धुवइ । रुवइ, रोवइ । किञ्चित्पुण्यम्-जेइ । चेइ । देइ । जेइ । विहेइ । नासइ ॥

णो इश्च चिजिपूश्रुधूस्तुहुलूभ्यः ॥ ७२ ॥

चिजिपूश्रुधूस्तुहुलू इत्येतेभ्य परो ण इत्यागमो भवति, तत्संनियोगेन इश्च, दीर्घस्य च ह्रस्व । चिणइ । जिणइ । पुणइ । सुणइ । धुणइ । धुणइ । हुणइ । लुणइ । बहुलाधिकारात् कचिद्विकल्प । उच्चेणइ, ऊच्चेइ । जिण्णिऊण, जेऊण । जिणइ, जेणइ । सुण्णिऊण, साऊण ॥

भावकर्मणि तु वर्यग्लुक् च ॥ ७३ ॥

भावे कर्मणि च वर्तमानेभ्य चिजिपूश्रुधूस्तुहुलूभ्य परो वकारागमो भवति तु, तत्संनियोगेन यक्प्रत्ययस्य लृक् । रित्वात् द्वित्वम् । चिन्वइ, चिणिज्जइ । जिन्वइ, जिणिज्जइ । पुन्वइ, पुणिज्जइ । सुन्वइ, सुणिज्जइ । धुन्वइ, धुणिज्जइ । एवं भविष्यति-चिन्वहिइ, चिणिज्जहिइ । इत्यादि ॥

मर्चेः ॥ ७४ ॥

भावकर्मणीत्यनुवर्तते । चिनोते परो भावकर्मणि मागमो रिङ्भवति, तत्संनियोगेन यरग्लुक् च । चिम्मइ । पचे-चिन्वइ, चिणिज्जइ । भविष्यति-

चिम्महिइ, चिक्वहिइ, चिणिज्जहिइ ॥

अन्त्यस्य हनखनो ॥ ७५ ॥

मरिति वर्तते । हनखन इत्येतयो अन्त्यस्य भावकर्मणि भागमो रिद्धवति तु, तत्संनियोगेन यग्लुक् च । हम्मइ, हणिज्जइ । खम्मइ, खणिज्जइ । भविष्यति—हम्महिइ, हणिज्जहिइ । खम्महिइ, खणिज्जहिइ । बहुलाधिकारात् हन्ते कर्तर्यपि—हम्मइ । हन्तीत्यर्थ । कचिन्न भवति—हंतव्वं । हंतूण । हओ ॥

दुहलिहवहरुहा भरत उच्च ॥ ७६ ॥

दुहलिहवहरुह इत्येषामन्त्यस्य भकारो रिद्धवति तु, तत्संनियोगेन यग्लुक्च, धरेत उकारश्च । दुम्महि, दुहिज्जइ । लुम्मइ, लिहिज्जइ । वम्मइ, वहिज्जइ । हम्मइ, रुहिज्जइ । भविष्यति—दुम्महिइ, दुहिज्जहिइ ॥ इत्यादि ॥

दहेर्झर् ॥ ७७ ॥

अन्त्यस्येत्यनुवर्तते । दहेरन्त्यस्य भावकर्मणि झकारो रिद्धवति तु, तत्संनियोगेन यग्लुक् च । डवम्मइ, डहिज्जइ । भविष्यति—डविज्जहिइ, डहिज्जहिइ ॥

बन्धो न्ध ॥ ७८ ॥

भरित्यनुवर्तते । बन्धेर्धातो न्ध इत्यस्य भावकर्मणि झरित्यादेशो भवति तु, तत्संनियोगेन यग्लुक् च । ववम्मइ, वन्धिज्जइ । भविष्यति—वन्धिज्जहिइ, वन्धिज्जहिइ ।

रुध उपसमनोः ॥ ७९ ॥

उप सम् अनु इत्येतेभ्य परस्य रुधेरन्त्यस्य भावकर्मणि झर् भवति तु, तत्संनियोगेन यग्लुक् च । उवरुज्जइ । सरुज्जइ । अणुरुज्जइ । पक्षे—उवरुधिज्जइ । सरुधिज्जइ । अणुरुधिज्जइ । भविष्यति—उवरुज्जहिइ । सरुज्जहिइ । इत्यादि ॥

द्वे गमिगे ॥ ८० ॥

गमादौ घातोरन्त्यस्य भावकर्मणि द्वे रूपे भवत, तत्संनियोगेन यक्प्रत्ययस्य लुक् च । गम्—गम्मइ, गमिज्जइ । हस्—हस्सइ, हसिज्जइ । भण्—भण्णइ, भणिज्जइ । लुप्—लुप्पइ, लुभिज्जइ । कथ्—कथ्थइ, कडिज्जइ । कुप्—कुप्पइ,

कुपिज्जइ । मुज्-भुज्जइ, मुजिज्जइ । रुद्-रुव्वइ, रुविज्जइ । 'नमोद्विजरुदा'
मिति कृतवकारादेशो रुदिरत्र । भविष्यति-गम्मिहिइ, गच्छिज्जहिइ । इत्यादि ॥

ईर हकृतृज्जाम् ॥ ८१ ॥

हृन् कृन् तृ जृ इत्येतेषामन्त्यस्य भावकर्मणि ईर इत्यादेशो भवति तु,
तत्संनियोगेन यग्लुक् च । हीरइ, हरिज्जइ । कीरइ, करिज्जइ । तीरइ,
तरिज्जइ । जीरइ, जरिज्जइ ॥

अर्जेर्विडप्पः ॥ ८२ ॥

अन्त्यस्येति निवृत्तम् । अर्जेर्विडप्प इत्यादेशो भावकर्मणि भवति तु, त
त्संनियोगेन यग्लुक् च । विडप्पइ । पच्चे-अज्जिज्जइ, विजप्पिज्जइ ॥

आरभ आढप्पः ॥ ८३ ॥

आरभतेर्भावकर्मणि आढप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । आढप्पइ ।
पच्चे-आरभिज्जइ, आढप्पिज्जइ ॥

णप्पणजौ ज्ञः ॥ ८४ ॥

जानातेर्भावकर्मणि णप्प णज्ज इत्यादेशो तु भवति, यग्लुक् च । णप्पइ ।
णज्जइ । पच्चे-जाणिज्जइ । मुणिज्जइ । 'ज्ञप्नो'रिति णत्वे-णाइज्जइ । नब्बू
वृत्त्य-अणाइज्जइ ॥

सिप्पः सिचस्निहोः ॥ ८५ ॥

सिञ्चते स्निह्यतेश्च भावकर्मणि सिप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च ।
सिप्पइ । सिच्यते, स्निह्यते वा । पच्चे-सिचिज्जइ । णिहहिज्जइ ॥

वाहिप्पो व्याहुः ॥ ८६ ॥

व्याहरतेर्भावकर्मणि वाहिप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । वाहिप्पइ ।
पच्चे-वाहरिज्जइ ॥

ग्रहेर्वेप्पः ॥ ८७ ॥

ग्रहेर्भावकर्मणि वेप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । वेप्पइ । पच्चे-गेणिइज्जइ ॥

छिप्पः स्पृशतेः ॥ ८८ ॥

स्पृशतेर्भावकर्मणि छिप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । छिप्पइ । पच्चे-
छिविज्जइ ॥

दीसल् दृशेः ॥ ८९ ॥

दृशेर्भावकर्मणि दीस इत्यादेशो लिङ्भवति, यग्लुक् च । दीसइ ॥

वचेरुचः ॥ ९० ॥

वचेर्भावकर्मणि उच इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । उचइ । पच्चे-
वइज्जइ ॥

ईअ(१)इज्जौ यक् ॥ ९१ ॥

अपवाद(२)निमित्तोऽयं विधिः । भावकर्मणि विहितो यो यङप्रत्ययः स
ईअ इज्ज इत्यादेशावापद्यते । हसीअइ, हसिज्जइ । हसीअन्तो, हसिज्जन्तो ।
हसीअमाणो, हसिज्जमाणो । पटीअइ, पटिज्जइ । होईअइ, होइज्जइ ।
बहुलाधिकारात् कचिद् यगपि विकल्पेन भवति । तेण लहिज्ज । तेण
लहिज्जज्ज । मए नवेज्ज । मए नविज्जेज्ज । तेण अच्चिज्ज । तेण अच्चि
ज्जेज्ज । तेण अच्छीअइ ॥

स्पृहदू(३)ओः सिहदूमौ णिचोः ॥ ९२ ॥

णिज्जन्तयो स्पृहदूओ धात्वो सिह दूम इत्यादेशौ यथासंख्यं भवतः ।
सिहइ । दूमइ ॥

निवृपतोर्णिहोडो वा ॥ ९३ ॥

णिचोरित्यनुवर्तते । निपूर्वस्य वृत्तं पतेश्च धात्वोर्णिज्जन्तयो स्थाने णि
होड इत्यादेशो वा भवति । णिहोडइ । निवारयति, पातयति वा । पच्चे-
णिहोडेइ । पाडेइ ॥

धवलोटोर्दुमोग्गौ ॥ ९४ ॥

धैत्यनुवर्तते । धवलं यत्तेरुत्पूर्वस्य षटयत्तेश्च णिज्जन्तयोर्दुम उगा इत्यादेशौ

(१) ईअ-यङ् । (२) अपवादनिमित्तोऽयं विधिः —च. पु ।

(३) धैत्य-यङ् ।

यथासख्य भवतो वा । दुमइ । उगाइ । पन्ने-धवलेइ । उगाडेइ । 'अचोऽचा'
मिति दुमोऽत्वे-इमिअ । धवलिअ ॥

अमवेष्टयोस्तालिअटपरिआलौ ॥ ९५ ॥

अमयतिवेष्टयत्योर्णिजन्तयो तालिअट परिआल इत्येतौ यथासंख्यं वा
भवत । तालिअं टइ । पन्ने-भमाडइ । भमाडेइ । आमइ । आमावइ । आमा
वेइ । वेष्टे-परिआलइ । पन्ने-वेडइ ॥

रावो रञ्जयतेः ॥ ९६ ॥

रञ्जयतेर्णिजन्तस्य राव इत्यादेशो वा भवति । रावेइ । पन्ने-रजेइ ॥

तुलिडोल्योरोहामरक्खोलौ ॥ ९७ ॥

णिजन्तयो तुलयतिडोलयत्योश्च नामधात्वोर्ययासय्यम् ओहाम रक्खोल
इत्येतौ वा भवत । ओहामइ । रक्खोलइ । पन्ने-तुलइ । डोलइ ॥

आसघ. सभावे ॥ ९८ ॥

सभावयतेर्णिज तस्य आसघ इति वा भवति । आसघइ । पन्ने-सभावेइ ।
सभावयति ॥

अर्पेरल्लिवपणामचच्चुप्पाः ॥ ९९ ॥

णिजन्तस्यार्पयते अल्लिव पणाम चच्चुप्प इति त्रय आदेशा वा भवन्ति ।
अल्लिवइ । पणामइ । चच्चुप्पइ । पन्ने-अप्पेइ । ओप्पेइ ॥

गुलुगुच्छोत्थंघोव्वेल्लोलाला उन्नमेः ॥ १०० ॥

णिजन्तस्य नशेरु-पूर्वस्य गुलुगुच्छ उत्थघ उव्वेस्ल उलाल इति चत्वार
आदेशा भवन्ति तु । गुलुगुच्छइ । उत्थघइ । उव्वेस्लइ । उलालइ । पन्ने-
उरणवेइ ॥

प्रकाशेर्णुव्वः ॥ १०१ ॥

णिजन्तस्य प्रकाशेर्णुव्व इति वा भवति । णुव्वइ । पन्ने-पआसेइ ॥

णिहुवः कमेः ॥ १०२ ॥

कमे स्वार्थे णिजन्तस्य णिहुव इत्यादेशो वा भवति । णिहुवइ । पच्चे-
कामेइ ॥

नशेर्विप्पगालनासवपलावहारवविउडाः ॥ १०३ ॥

नाशयतेर्णिजन्तस्य विप्पगाल नासव पलाव हारव विउड इति पञ्चा
देशा वा भवन्ति । विप्पगालइ । नासवइ । पलावइ । हारवइ । विउडइ । पच्चे-
णासेइ ॥

वल आरोपेः ॥ १०४ ॥

णिजन्तस्यारोपेर्वल इत्यादेशो वा भवति । वलइ । पच्चे-आरोवेइ ॥

विरेचेरोल्लुडोल्लुडपल्लत्थाः ॥ १०५ ॥

विरेचयतेर्णिजन्तस्य ओल्लुड उल्लुड पल्लत्थ इति त्रय आदेशा वा
भवन्ति । ओल्लुडइ । उल्लुडइ । पल्लत्थइ । पच्चे-विरेचइ ॥

कम्पेर्विच्छोलः ॥ १०६ ॥

कम्पयतेर्णिजन्तस्य विच्छोल इति वा भवति । विच्छोलइ । पच्चे-कपेइ ॥

रोमन्थेरोग्गालवग्गालौ ॥ १०७ ॥

रोमन्थेर्नामघातोर्णिजन्तस्य ओग्गाल वग्गाल इत्यादेशौ वा भवत ।
ओग्गालइ । वग्गालइ । पच्चे-रोमथेइ ॥

प्लावेरोव्वालपव्वालौ ॥ १०८ ॥

प्लावयतेर्णिजन्तस्य ओव्वाल पव्वाल इत्यादेशौ वा भवत । ओव्वालइ ।
पव्वालइ । पच्चे-पावेइ ॥

मिश्रेर्मीसाल(१)मेलवौ ॥ १०९ ॥

मिश्रयतेर्णिजन्तस्य मीसाल मेलव इत्यादेशौ वा भवत । मीसालइ ।
मेलवइ । पच्चे-मीसेइ ॥

छावैर्नुमनुमोव्वालडक्कपव्वालसन्तुमाः ॥ ११० ॥

छाद्यतेर्णिजन्तस्य नूम नुम उव्वाल ढक्क पव्वाल सन्तुम इति षडादेशा
वा भवन्ति । नूमइ । नुमइ । णत्वे-णूमइ । णुमइ । उव्वालेइ । ढक्केइ ।
पव्वालेइ । सन्तुमइ । पक्षे-छपइ ॥

अच्चुककवोकौ विज्ञापेः ॥ १११ ॥

विज्ञापेर्णिज तस्य अच्चुक वोक इत्यादेशौ वा भवत । अच्चुकइ । वोकइ ।
पक्षे-विष्पावेइ ॥

परिवाडो घटेः ॥ ११२ ॥

घटयतेर्णिजन्तस्य परिवाड इत्यादेशो वा भवति । परिवाडेइ । पक्षे-घडेइ ॥

दृशेर्दावदक्खवदंसाः ॥ ११३ ॥

दर्शयतेर्णिजन्तस्य दाव दक्खव दस इति त्रय आदेशा वा भवति ।
दावइ । दक्खवइ । दसइ । पक्षे-दरिसइ ॥

प्रस्थापेः पेट्ठवपेड्वौ ॥ ११४ ॥

प्रस्थापयतेर्णिज तस्य पेट्ठव पेड्व इत्यादेशौ वा भवत । पेट्ठवइ । पेड्वइ ।
पक्षे-पट्टावेइ ॥

यापेर्जवः ॥ ११५ ॥

यापयतेर्णिजन्तस्य जव इत्यादेशो वा भवति । जवइ । पक्षे-जावेइ ॥

विकोशेः पक्खोडः ॥ ११६ ॥

विकोशयतेर्नामधातोर्णिजन्तस्य पक्खोड इत्यादेशो वा भवति । पक्खो
डइ । पक्षे-विआसेइ ॥

गुठ उडूलेः ॥ ११७ ॥

उडूलयतेर्णिजन्तस्य गुठ इत्यादेशो वा भवति । गुठइ । पक्षे-उडूलेइ ॥

तडेराहोडविहोडौ ॥ ११८ ॥

ताडयतेर्णिजन्तस्य आहोड विहोड इत्यादेशौ वा भवत । आहोडइ ।
विहोडइ । पक्षे-ताडेइ ॥

ल्हादेरवअच्छलाणिचश्च ॥ ११९ ॥

लहादयतेर्णिजन्तस्याऽणिज तस्य च अवअच्छ इत्यादेशो लिङ्भवति ।
अवअच्छइ । लहादते, लहादयति वा ॥

निर्मेर्निम्मवनिम्माणौ ॥ १२० ॥

निर्पूर्वस्य मिमीतेर्धातोर्निम्मव निम्माण इत्यादेशौ वा भवत । निम्म
वइ । निम्माणइ । 'आवेस्तु' इति णत्वे—णिम्मवइ । णिम्माणइ । पक्षे—
णिम्मइ ॥

आल्लीडोऽल्लिः ॥ १२१ ॥

आङ्पूर्वस्य लीयते अल्लि इत्यादेशो भवति । अल्लिइ । अल्लिअइ । अल्लिणो ॥

क्रिय कीण ॥ १२२ ॥

क्रीणाते कीण इत्यादेशो भवति । कीणइ ॥

केर्च वे ॥ १२३ ॥

वीत्युपसर्गात् परस्य क्रीणाते केर् इति भवति, चकारात् कीणश्च ।
रित्वात् द्वित्वम् । विक्केइ । विक्कीणइ ॥

स्त्यस्समः खा ॥ १२४ ॥

स्त्यै छ्यै शब्दसंघातयो इत्यस्य स्त्यायते सपूर्वस्य खा इत्यादेशो भवति ।
सखाइ । सखाअइ । सखाअ ॥

ध्मो धुमोदः ॥ १२५ ॥

ध्मा शब्दाभिसंयोग्यो इत्यस्य धातो उद् परस्य धुमा इत्यादेशो भवति ।
उद्धुमाइ ॥

स्थष्ठकुकुरौ ॥ १२६ ॥

उद् परस्य छा गतिनिवृत्तावित्यस्य धातो ठ कुकुर इत्यादेशौ भवत ।
उठ्ठइ । उक्कुकुरइ ॥

निरप्पथक्कठाचिद्धाः ॥ १२७ ॥

स्थ इत्यनुवर्तते । तिष्ठते निरप्प थक्क ठा चिठ्ठा इति चत्वार आदेशा भवन्ति । निरप्पइ । णत्वे—गिरप्पइ । थक्कइ । ठाइ । चिठ्ठाइ । ठाण । पठ्ठाओ । उठ्ठीओ । पठ्ठाविओ । उठ्ठाविओ । चिट्ठिऊण । बहुलाधिकारात्—थिअ । थाण । पत्थिओ । उत्थिओ । थाऊण ॥

विस्मर पम्हसवीसरौ ॥ १२८ ॥

विस्मरते पम्हस बीसर इत्यादेशौ भवतः । पम्हसइ । वीसरइ । पत्ते—विम्हरइ । 'श्मष्म' इति स्मस्य म्हात्वे 'अर व' इति ऋवर्णस्य रादेशे च सेत्स्यति ॥

कृपौ णिजवहः ॥ १२९ ॥

कृप कृपायामित्यस्य धातो अवह इत्यादेशो णिज तो भवति । अवहा वेइ । कृपा करोतीत्यर्थ ॥

जाणमुणौ ज्ञ. ॥ १३० ॥

ज्ञा अवबोधन इत्यस्य धातो जाण मुण इत्यादेशौ भवत । जाणइ । मुणइ । बहुलाधिकारात् कचिद्विकल्प । जाणिअ । मुणिअ । णाअ । ज्ञातम् । जाणऊण । णाऊण । ज्ञात्वा । जाणण । णाण । ज्ञानम् । मणइ इति तु मन्यतेरेव ॥

धो दहश्रदः ॥ १३१ ॥

श्रदित्यव्ययात् परस्य दुधान् धारणपोषणयो इत्यस्य धातो दह इत्यादेशो भवति । सदहइ । सदहमाणो जीवो । सदहण होइ । सम्मतम् ॥

स्पृशिशिञ्चवालुक्खफरिसफासफसालिहच्छिहान् ॥ १३२ ॥

स्पृश स्पर्शने इत्ययं स्पृशति छिञ्च आलुक्ख फरिस फास फस आलिह छिह इति सप्तादेशानापद्यते । छिहइ । आलुक्खइ । फरिसइ । फासइ । फसइ । आलिहइ ॥

फक्कस्थक्कः ॥ १३३ ॥

फक्कते थक्क इत्यादेशो भवति । थक्कइ ॥

इलाघ सलाह. ॥ १३४ ॥

श्लाघ कथन इत्यस्य धातो सलाह इत्यादेशो भवति । सलाहइ ॥

थिप्प(१)स्तृपः ॥ १३५ ॥

तृप प्रीणन इत्यस्माद्धातो थिप्प इत्यादेशो भवति । थिप्पइ ॥

भियो भाभिहौ ॥ १३६ ॥

विभी भय इत्यस्य धातोर्भा मिह इत्यादेशौ भवत । भाइ, भाअइ । भा
इअ । मिहइ । मिहिअ । भीअ इति तु सिद्धावस्थायाम् ॥

भुजिरण्णभुज्जकम्मसमाणचमडचड्डजेमजिमान् ॥ १३७ ॥

भुज पालनाभ्यवहारयोरित्यय धातु अरण भुज्ज कम्म समाण चमड चड्ड
जेम जिम इत्यष्टादेशानापद्यते । अरणइ । भुज्जइ । कम्मइ । समाणइ ।
चमडइ । चड्डइ । जेमइ । जिमइ ॥

जृम्भेऽवेर्जम्भा ॥ १३८ ॥

जृभी गात्रविनाम इत्यस्य धातो जम्भा इत्यादेशो भवति, अवे वि इत्यु
पसर्गात् परस्य न भवति । जम्भाइ । जम्भाअइ । अवेरिति किम् ? केलि
पसरो विअमइ ॥

जुजजुज्जजुप्पा युजेः ॥ १३९ ॥

युजिर्योग इत्यस्य धातो जुज जुज्ज जुप्प इति त्रय आदेशा भवन्ति ।
जुजइ । जुज्जइ । जुप्पइ ॥

जनो जाजम्भौ ॥ १४० ॥

जनी प्रादुर्भाव इत्यस्य जा जम्भ इत्यादेशौ भवत । जाइ । जाअइ
जम्भइ ॥

उत्थल उच्छले. ॥ १४१ ॥

उत्पूर्वस्य चल गतावित्यस्य धातो उत्थल इत्यादेशो भवति । उत्थलइ ॥

(१) छिप्प-इति ख. ।

घूर्णेर्घुम्मपहल्लघोलघुलाः ॥ १४२ ॥

घूर्ण भ्रमण इत्यस्य धातो घुम्म पहल्ल घोल घुल इति चत्वार आदेशा भवन्ति । घुम्मइ । पहल्लइ । घोलइ । घुलइ ॥

लिपो लिपः ॥ १४३ ॥

लिपेर्धातोर्लिप इत्यादेशो भवति । लिपइ ॥

शदेर्झडपक्खोडौ ॥ १४४ ॥

शद्लु शातन इत्यस्य झड पक्खोड इत्यादेशौ भवत । झडइ । पक्खोडइ ॥

नेः सदेर्मज्जः ॥ १४५ ॥

भूपत्थ णुमज्जइ । खरत्र निषीदति ॥

पुच्छः पृच्छेः(१) ॥ १४६ ॥

पृच्छते पुच्छ इत्यादेशो भवति । पुच्छइ ॥

गण्ठो ग्रन्थे ॥ १४७ ॥

ग्रन्थेर्गण्ठ इत्यादेशो भवति । गण्ठइ ॥

तुवरजअडौ त्वरे ॥ १४८ ॥

त्वरेस्तुवर जअड इत्यादेशौ भवत । तुवरइ । जअडइ । तुवरन्तो । जअडन्तो ॥

अतिङि तुर ॥ १४९ ॥

त्वरेरित्यनुवर्तते । तिङ्बर्जिते प्रत्यये परत त्वरेस्तुर इत्यादेशो भवति । तुरिओ । तुरन्तो । अतिकीति किम् ? तुवरइ ॥

तूरः शतृतिङि ॥ १५० ॥

शतृप्रत्यये तिङि च परे त्वरेतेस्तुर इत्यादेशो भवति । तूर तो । तूरइ ॥

पर्यसेः पल्लहपलोद्वपल्लहत्थाः ॥ १५१ ॥

परिपूर्व असु चेपण इत्यय धातु पल्लह पल्लोद्व पल्लहत्थ इति त्रीनादेशा

नापद्यते । पल्लदृइ । पल्लोदृइ । पल्लत्थइ ॥

मृदनातेर्मलपरिहृद्वुड्पन्नाडचडमडमडाः ॥ १५२ ॥

मृदनातेर्मल परिहृद्वुड्पन्नाड चड् मड् मड इति सप्तादेशा भवन्ति ।
मलइ । परिहृद्वुड् । खुड्दइ पन्नाडइ । चड्इ । मड्इ । मडइ ॥

दृशिरोअक्खणिअच्छावअच्छचज्जावअज्झपुलअपुलोअदे-
क्खावअक्खपेच्छावआसपासणिअसच्चवावक्खान् ॥ १५३ ॥

दृशिर् प्रेक्षणे इत्यय धातु ओअक्ख णिअच्छ अवअच्छ अवच्छ चज्ज
अवअक्ख पुलअ पुलोअ देक्ख अवअक्ख पेच्छ अवआस पास णिअ सच्च
अवक्ख इति पञ्चदशादेशानापद्यते । ओअक्खइ । णिअच्छइ । अवअच्छइ ।
चज्जइ । अवक्खइ । पुलअइ । पुलोअइ । देक्खइ । अवअक्खइ । पेच्छइ ।
अवआसइ । पासइ । सच्चवइ । अवअक्खइ । णिअअइ इति तु निपूर्वस्य
ध्यायतेदर्शनार्थस्य ॥

झरपज्झरपच्चडुखिरणिड्डुअ(१)णिब्बला; क्षरे. ॥ १५४ ॥

क्षरते झर पञ्जर पच्चडु खिर णिड्डुअ णिब्बल इति षडादेशा भवन्ति ।
झरइ । पञ्जरइ । पच्चडुइ । खिरइ । णिड्डुअइ । णिब्बलइ ।

कासेरवाद्वास ॥ १५५ ॥

अवात् परस्य कासेर्वास इत्यादेशो भवति । ओवासइ ॥

न्यसेर्णिमणुमौ ॥ १५६ ॥

अस्यतेर्निपूर्वस्य णिम णुम इत्यादेशौ भवत । णिमइ । णुमइ ॥

अहेर्णिरुवारगेण्हबलहरपग्गाहिपच्चुआः ॥ १५७ ॥

अह उपादान इत्यस्य धातो णिरुवार गेण्ह बल हर पग्गा अहिपच्चुअ इति
षडादेशा भवन्ति । णिरुवारइ । गेण्हइ । बलइ । हरइ । पग्गाइ । अहिपच्चुअइ ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदैवविरचितव्याकरणवृत्तौ

द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थ पाद ॥

तृतीयोऽध्यायः ।

होहुवहुवा भुवेस्तु ॥ १ ॥

भुवेर्धातोर्हो हुव हव इति त्रय आदेशा भवन्ति तु । होइ । हान्ति । हुवइ । हुवन्ति । हवइ । हवन्ति । पक्षे—भवइ । हरिहीणविभवो भविष परभव । परिभवइ । सभवइ । कचिद् यदपि—उभइहत्त ॥

पृथक् स्पष्टे णिव्वडः ॥ २ ॥

भुवेरित्यनुवर्तते । पृथग्भूते स्पष्टे च कर्तरि भुवेर्णिव्वड इत्यादेशो भवति । णिव्वडइ । पृथक्, स्पष्टो वा भवतीत्यर्थ ॥

प्रभौ हुप्पः ॥ ३ ॥

त्वित्यनुवर्तते । प्रसुकर्तृकस्य भुवो हुप्प इत्यादेशो भवति तु । अङ्गैवि अ न बहुप्पइ । पक्षे—पहवइ । प्रभवति ॥

हु क्ते ॥ ४ ॥

भुव क्तप्रत्यये परे हु इत्यादेशो भवति । हुअ ॥

हुरचिति ॥ ५ ॥

चिद्वर्जिते प्रत्यये परे हु इत्यादेशो रिङ्गवति तु । हुन्ति । होन्ते । हुओ । अचितीति किम् ? होइ ॥

आप्राक्षिस्नामाङ्गघणिज्झराब्बुत्ता ॥ ६ ॥

आजिघ्रतिक्षयतिस्नातीना धातूनाम् आङ्गघ णिज्झर अब्बुत्त इत्यादेशा यथासत्य भवन्ति तु । आङ्गघइ । आजिघ्रति । णिज्झरइ । क्षयति । अब्बुत्तइ । स्नाति । पक्षे—अङ्गघाइ । खअइ । गहाइ ॥

रा वेर्लियः ॥ ७ ॥

लीङ् श्लेषणे इत्यस्य घाता वीत्युपसर्गात्परस्य रा इत्यादेशो भवति तु ।
विराड् । विराअड् । विलिज्जइ ॥

निना लिहक्काणिलुक्काणिलिअलिवकलुक्काणिरग्घाः ॥८॥

लिय इत्यनुवर्तते । नि-इत्युपसर्गेण सह लीयते लिहक् णिलुक् णिलिअ
लिवक् लुक्का णिरग्घ इति षडादेशा भवति तु । लिहक्कड् । णिलुक्कड् ।
णिलिअड् । लिवक्कड् । लुक्कड् । णिरग्घड् । पच्चे—णिलिज्जइ ॥

सारः प्रहु ॥ ९ ॥

प्रहरते सार इत्यादेशो भवति तु । सारड् । पच्चे—पहरड् ॥

प्रसुरुवेल्लवअल्लौ ॥ १० ॥

प्रसरते उवेल्ल वअल्ल इत्यादेशौ भवत । उवेल्लड् । वअल्लड् । पसरड् ॥

महमहो गन्धे ॥ ११ ॥

प्रसरतेर्गन्धविषये महमद इत्यादेशो भवति तु । महमड् मालईगन्धो ।
गन्ध इति किम् ? पसरड् ॥

झरझूर(१)सुमरविम्हरहरहललुढपअरपम्हुहाः

स्मरतेः ॥ १२ ॥

स्मरते झर झूर सुमर विम्हर हर हल लुढ पअर पम्हुह इति नवादेशा
भवति तु । झरड् । झूरड् । सुमरड् । विम्हरड् । हरड् । हलड् । लुढड् । पअ
रड् । पम्हुहड् । पच्चे—सरड् ॥

व्याप्रेराअड्डुः ॥ १३ ॥

व्याप्रियते आअड्डुड् इत्यादेशो भवति तु । आअड्डुड् । वाविरड् ॥

निस्सुर्निहरनिलदाढवरहाढाः ॥ १४ ॥

निस्सरते निहर निल दाढ वरहाढ इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु ।
निहरड् । निलड् । दाढड् । वरहाढड् । नीसरड् ॥

जाग्रैर्जग्गः ॥ १५ ॥

जाग निद्राक्षये इत्यस्य धातो जग्ग इत्यादेशो भवति तु । जग्गइ । जागरइ ॥

पट्टघोट्टडल्लपिज्जा पिबेः ॥ १६ ॥

पिब इति विहितादेशस्य पा पान इत्यस्य धातो पट्ट घोट्ट डल्ल पिज्ज इत्यादेशाश्चत्वारो भवन्ति तु । पट्टइ । घोट्टइ । डल्लइ । पिज्जइ । पन्ने-पिबइ ॥

धुवो धूजः ॥ १७ ॥

धूव् कम्पन इत्यस्य धातो धुव इत्यादेशो भवति तु । धुवइ । धुणइ ॥

हण शृणोतेः ॥ १८ ॥

श्रु श्रवण इत्यस्य हण इत्यादेशो भवति तु । हणइ । सुणइ ॥

म्लैर्वापव्वाऔ ॥ १९ ॥

म्लैर् गात्रविनाम इत्यय धातु वा पव्वाअ इत्यादेशावापद्यते तु । वाइ । पव्वाअइ । मिलाइ ॥

कृञ् कुणः ॥ २० ॥

कुञ् करण इत्यस्य धातो कुण इत्यादेशो भवति तु । कुणइ । करइ ॥

काणेक्षिते णिआर.(१) ॥ २१ ॥

कृञ् इत्यनुवर्तते । कृञ् काणेक्षितविषये णिआर इत्यादेशो भवति तु । णिआरइ । काणेक्षित करोतीत्यर्थ ॥

निष्ठम्मे णिट्ठुह ॥ २२ ॥

निष्ठम्भविषयस्य कृञ् णिट्ठुह इत्यादेशो भवति तु । णिट्ठुहइ । णिष्ठम्भ करोति ॥

श्रमे वापफः ॥ २३ ॥

अमविषयस्य कृञ् वापफ इत्यादेशो भवति तु । वापफइ । अम करोति ॥

सदाणोऽवष्टम्भे ॥ २४ ॥

अवष्टम्भविषयस्य कृञ् सदाण इत्यादेशो भवति तु । सदाणइ । अवष्टम्भ करोति ॥

णिव्वोलो मन्युनौष्ठमालिन्ये ॥ २५ ॥

मन्युना करणेन यदौष्ठमालिन्य कराति तद्विषयस्य कृञो णिव्वोल इत्यादेशो भवति । णिव्वोलइ । मन्युना ओष्ठ मलिन करोति ॥

गुललश्चाटौ ॥ २६ ॥

चाटुविषयस्य कृञो गुलल इत्यादेशो भवति । गुललइ । चाटु-करोतीत्यर्थ ॥

पञ्जल्लो लम्बनशैथिल्ययोः ॥ २७ ॥

लम्बनशैथिल्यविषयस्य कृञ् पञ्जल्ल इत्यादेशो भवति । पञ्जल्लइ । लम्बयति शैथिल्य कराति वा ॥

क्षुरे कम्मः ॥ २८ ॥

क्षुरविषयस्य कृञ् कम्म इत्यादेशो भवति तु । कम्मइ । क्षुर करोतीत्यर्थ ॥

णिलुच्छो निष्पाताच्छोटे ॥ २९ ॥

निष्पतनविषयस्याच्छोटेनविषयस्य च कृञ् णिलुच्छ इत्यादेशो भवति तु । णिलुच्छइ । निष्पतति, आच्छोदयति वा ॥

साहट्टसाहरौ सवुः ॥ ३० ॥

सपूर्वस्य वृणोते साहट्ट साहर इत्यादेशौ तु भवत । साहट्टइ । सहरइ । सवरइ ॥

ओहिरोग्घौ निद्रः ॥ ३१ ॥

निपूर्वस्य द्वौ स्वप्न इत्यस्य धातो ओहिर उगघ इत्यादेशौ तु भवत । ओहिरइ । उगघइ । णिहाइ ॥

उद्ध ओरुम्मावसुऔ ॥ ३२ ॥

उत्पूर्वस्य वा गतिगन्धनयोरित्यस्य धातो ओरुम्मा वसुआ इत्यादेशौ तु भवत । ओरुम्माइ । वसुआइ । उव्वाइ ॥

रुवो रुज(१)रुटौ ॥ ३३ ॥

रु शब्दे इत्येतस्य रौतेर्धातो रुज रुट इत्यादेशौ तु भवत । रुंजइ । रुटइ । रुवइ ॥

कोक्कवोक्कौ व्याहु ॥ ३४ ॥

व्याहरते कोक्क वोक्क इत्यादेशौ तु भवत । कोक्कइ । वोक्कइ । वाहरइ ॥

सन्नाम आदडः ॥ ३५ ॥

आद्रियते सन्नाम इयादेशो भवति तु । सन्नामइ । आदरइ ॥

ओहरौसराववतरेस्तु ॥ ३६ ॥

अवपूर्वस्य तु प्लवनतरणयोरित्यस्य धातो ओहर ओसर इत्यादेशौ तु भवत । ओहरइ । ओसरइ । त्वधिकारे पुनस्तुग्रहणमधिकारस्याऽनुस्मरणार्थम्(२)॥

शकेस्तरतीरपारचआः ॥ ३७ ॥

शक्लु शक्तावित्यस्य धातो तर तीर पार चअ इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु । तरइ । तीरइ । पारइ । चअइ । पच्चे-सक्कइ । तरतेरपि-तरइ । तीर पार कर्मसमाप्तावित्यनयोरपि—तीरइ । पारइ । त्यजेरपि—चअइ । 'त्योऽचैत्ये' इति त्यस्य च , जलोपश्च ॥

सोल्लपउल्लौ पचेः ॥ ३८ ॥

डुपष्व् पाक इत्यस्य धातो सोल्ल पल्ल इत्यादेशौ तु भवत । सोल्लइ । पल्लइ । पअइ ॥

वेअडः खचे ॥ ३९ ॥

खचतेर्वेअड इत्यादेशो भवति तु । वेअडइ । खअइ ॥

णिब्बलो मुचेर्दु खे ॥ ४० ॥

दु खविषयस्व मुच्छु मोक्षण इत्यस्य धातो णिबल इत्यादेशो भवति
तु । णिबलइ । दु खं मुञ्चतीत्यर्थ ॥

अवहेडमोल्लणिल्लुछो(१)सिक्कदिसडरेअवछडा ॥ ४१ ॥

मुचेरित्यनुवर्तते । मुञ्चते अवहेड मोल्ल णिल्लुछ उसिक्क दिसड रेअव
छड इति सप्तादेशा भवन्ति वा । अवहेडइ । मोल्लइ । णिल्लुछइ । उसिक्कइ ।
दिसडइ । रेअवइ । छडइ । पचे-मुअइ ॥

सिंचसिप्पौ सिचेः ॥ ४२ ॥

सिञ्चते सिच सिप्प इत्यादेशौ तु भवत । सिंचइ । सिप्पइ । सेअइ ॥

रचेर्विडविडुवहोग्गहा.(२) ॥ ४३ ॥

रचि प्रतियत्न इत्यस्य धातो विडविडु अवह उगहइ इति त्रय आदेशा
भवन्ति तु । विडविडुइ । अवहइ । उगहइ । रअइ ॥

केवलाअसारवसमारोवहत्थाः समारचेः ॥ ४४ ॥

समारचे केवलाअ सारव समार उवहत्थ इति चत्वार आदेशा भवन्ति
तु । केवलाअइ । सारवइ । समारइ । उवहत्थइ । समारअइ ॥

मस्जेराउडणिउडुवुडुखुप्पाः ॥ ४५ ॥

टुमस्जो शुद्धावित्यस्य धातो आउड णिउडु वुडु खुप्प इति चत्वार
आदेशा भवन्ति तु । आउडइ । णिउडुइ । वुडुइ । खुप्पइ । मज्जइ ॥

अनुव्रजते पडिअग्गः ॥ ४६ ॥

व्रज गतावित्यस्य धातोरनुपूर्वस्य पडिअग्ग इत्यादेशो भवति तु । पडि
अग्गइ । अणुवअइ ॥

वञ्जेर्वेहवेलवजूरवोम्मच्छा ॥ ४७ ॥

वञ्चते वेहव वेलव जूरव उम्मच्छ इति चत्वार आदेशा भवन्ति ।
वेहवइ । वेलवइ । जूरवइ । उम्मच्छइ । वचइ ॥

(१) णिल्लुछो-क । (२) होहहा-क ।

रोसाणोबुसलुहलुच्छपुच्छकुसकुस्सघसहुला मार्ष्टे ॥ ४८ ॥

मृजू शुद्धावित्यस्य धातो रोसाण उबुस लुच्छ पुच्छ कुस कुस्स घस हुल इति नवादेशा भवन्ति । रोसाणइ । उबुसइ । लुहइ । लुच्छइ । पुच्छइ । कुसइ । कुस्सइ । घसइ । हुलइ । पक्षे-मज्जइ ॥

भञ्जेवेमअमुसुमूरमूरपविरज्जसूरसूडकरजनिरजविराः ॥ ४९ ॥

भञ्जो आमर्दन इत्यस्य धातो वेमअ मुसुमूर मूर पविरज्ज सूर सूड करज निरज विर इति नवादेशा भवन्ति तु । वेमअइ । मुसुमूरइ । मूरइ । पविरज्जइ । सूरइ । सूडइ । करजइ । निरजइ । विरइ । पक्षे-भजइ ॥

गर्जेर्बुक्कः ॥ ५० ॥

गर्जतेर्बुक्क इत्यादेशो वा भवति । बुक्कइ । गज्जइ ॥

डिक्को वृषे ॥ ५१ ॥

वृषकर्तृकस्य गर्जते डिक्क इत्यादेशो वा भवति । डिक्कइ । वृषा गर्जतीत्यर्थ ॥

तिजेरोसुक्कः ॥ ५२ ॥

तिज निशान(१) इत्यस्य धातो ओसुक्क इत्यादेशो भवति तु । ओसुक्कइ । तेअइ । तेअण ॥

आरोलवमालौ(२) पुज्जेः ॥ ५३ ॥

पुज्जे आरोल वमाल इत्यादेशौ वा भवत । आरोलइ । वमालइ । पुजइ ॥

कम्मवमुपभुजि ॥ ५४ ॥

उपपूर्वको भुजि कम्मव इत्यादेशमापद्यते तु । कम्मवइ । उवभुजइ ॥

पिडवमर्जि ॥ ५५ ॥

मर्जि पिडवमित्यादेशमापद्यते तु । पिडवइ । अज्जइ ॥

लज्जेर्जीह ॥ ५६ ॥

ओलस्जी ग्रीडायामित्यस्य धातोर्जीह इत्यादेशो भवति तु । जीहइ । लज्जइ ॥

राजेः सहरेहच्छजरिरागधा. ॥ ५७ ॥

राजू दीप्तावित्यस्य धातो सह रह छज्ज रिर अगध इति पञ्चादेशा भवति
तु । सहइ । रेहइ । छज्जइ । रिरइ । अगधइ । राअइ ॥

घटेर्गड ॥ ५८ ॥

घटतेर्गड इत्यादेशो भवति तु । गडइ । घडइ ॥

समो गलः ॥ ५९ ॥

सम परस्य घटतेर्गल इत्यादेशो भवति तु । सगलइ । सघडइ ॥

हासेन स्फुटतेर्मुः ॥ ६० ॥

हासेन करणेन प्रयुज्यमानो य स्फुट विकसन इति धातुस्तस्य मुर
इत्यादेशो भवति तु । मुरइ । हासेन स्फुटतीत्यर्थ ॥

मण्डेष्टिविडिक्करिडचिचचिचिल्लचिचआः ॥ ६१ ॥

मडि भूषायामित्यस्य धातो विडिडिक्क रिड चिच चिचिल्ल चिचअ इति
पञ्चादेशा वा भवन्ति । टिविडिक्कइ । रिडइ । चिचइ । चिचिल्लइ । चिच
अइ । पच्चे-मडइ ॥

तुडिरुल्लुक्कणिल्लुकोल्लूरोक्खुडलुक्कतोडखुट्टखुडान् ॥ ६२ ॥

तुड तोडन इत्यय धातु उल्लुक्क णिल्लुक्क उल्लूर उक्खुड लुक्क तोड खुट्ट
खुड इत्यष्टादेशानापद्यते । उल्लुक्कइ । णिल्लुक्कइ । उल्लूरइ । उक्खुडइ ।
लुक्कइ । तोडइ । खुट्टइ । खुडइ । पच्चे-तुरइ । तुट्टइ इति तु त्रुटे शकादिद्वित्वे
भविष्यति ॥

घुसलविरोलौ मन्थे ॥ ६३ ॥

मन्थ विलोडन इत्यस्य धाता घुसल विरोल इत्यादेशौ तु भवत । घुस
लइ । विरोलइ । मथइ ॥

ढसोत्थधौ विवृतिरुध्योः ॥ ६४ ॥

विपूर्वस्य वृत्तुवर्तन इत्यस्य, रुधिरावरण इत्यस्य च धातो क्रमेण ढस उन्थ
घ इत्यादेशौ तु भवत । ढसइ । पच्चे-विवट्टइ । उत्थघइ । पच्चे-रुधइ ॥

णिहर आक्रन्देः ॥ ६५ ॥

आङ्पूर्वस्य क्रन्देर्णिहर इत्यादेशो भवति तु । णिहरइ । अक्कदइ ॥

ओअदोद्दालौ छिदेराडा ॥ ६६ ॥

छिदिद्वैधीकरण इत्यस्य धातो आङा सहितस्य ओअद उद्दाल इत्यादेशौ
तु भवत । ओअदइ । उद्दालइ । आच्छिदइ ॥

णिल्लूरलूरणिन्वर(१)णिच्छल्लदुहावणिज्झोडाः ॥ ६७ ॥

छिदेरिति वर्तते । छिदेर्णिल्लूर लूर णिन्वर णिच्छल्ल दुहाव णिज्झोड
इति षडदेशा वा भवति । णिल्लूरइ । लूरइ । णिन्वरइ । णिच्छल्लइ । दुहा
वइ । णिज्झोडइ । पच्चे-छिदइ ॥

अट्टः कथेः ॥ ६८ ॥

कथ निष्पाक इत्यस्य धातो अट्ट इत्यादेशो भवति तु । अट्टइ । कहइ ॥

कथेर्वज्जरपज्जरसग्घसाससाहचवजप्पपिसुण-

बोल्लोव्वाला ॥ ६९ ॥

कथयते वज्जर पज्जर सग्घ सास साह चव जप्प पिसुण बोल्ल उव्वाल,
इति दशादेशा वा भवन्ति । वज्जरइ । पज्जरइ । सग्घइ । सासइ । साहइ ।
चवइ । जप्पइ । पिसुणइ । बोल्लइ । उव्वालइ । पच्चे-कहइ ॥

दु खे णिन्वर ॥ ७० ॥

दु खविषयस्य कथयतेर्णिन्वर इत्यादेशो भवति तु । णिन्वरइ । दु ख
कथयतीत्यर्थ ॥

निषेधेर्हक्कः ॥ ७१ ॥

निपूर्वस्य विधू शास्त्रे माङ्गल्ये च इत्यस्य धातो हक्क इत्यादेशो भवति तु ।

(१) णिप्पर-क ।

हवकइ । णिसेहइ ॥

जूर क्रुधे ॥ ७२ ॥

कुप क्रुध रुष इति त्रय क्रुध्यति, तस्य जूर इत्यादेशो भवति । जूरइ ।
कुष्मइ ॥

विसूरश्च खिदे ॥ ७३ ॥

खिद दैन्य इत्यस्य धातो विसूर इत्यादेश, चकारात् जूरश्च वा भवति ।
विसूरइ । जूरइ । खिज्जइ ॥

तड्वविरल्लतडतडास्तनेः ॥ ७४ ॥

तनु विस्तारे इत्यस्य धातो तनुाव विरल्ल तड तड्ड इति चत्वार आदेशा
भवति तु । तड्डवइ । विरल्लइ । तडइ । तड्डइ । तणइ ॥

निरः पद्यतेर्वलः ॥ ७५ ॥

निर्पूर्वस्य पद गतावित्यस्य धातोर्वल इत्यादेशो भवति वा । णिव्वलइ ।
णिब्वज्जइ ॥

सतपा झखः ॥ ७६ ॥

सपूर्वस्य तप्यते ऋख इत्यादेशो भवति तु । बहुवचनात् निश्चसिति
विलपत्युपालभतीना च । ऋखइ । सतप्यते, नि श्वसिति, विलपति, उपालभते
वा । पच्चे-संतवइ । णीससइ । विलवइ । उवालइ ॥

ओअग्गसमाणौ व्यापिसमाप्योः ॥ ७७ ॥

व्याप्नोति समाप्नोतीत्यनयोर्यथासक्यम् ओअग्ग समाण इत्यादेशौ तु
भवत । ओअग्गइ । समाणइ । पच्चे-वावेइ । व्याप्नोति । समावेइ । समाप्नोति ॥

गिरवो बुभुक्ष्याक्षिप्योः ॥ ७८ ॥

बुभुक्षेराचारे क्तिन्तस्य आङ्पूर्वस्य च क्षिपते गिरव इत्यादेशो भवति
तु । गिरवइ । बुभुक्षते, आक्षिपति वा । बुभुक्खइ । अक्खिक्खइ ॥

क्षिपिरडक्खपरिदुल्लघत्तल्लुहफेळ्ळणोल्लसोल्लगल्लत्थान् ॥ ७९ ॥

क्षिप प्रेरणे इत्यथ धातु अड्डवख परि हुल घत्त छुह फेल्ल णोल्ल सोल्ल
गल्लत्थ इति नवादेशानापद्यते तु । अड्डवखइ । परिइ । हुलइ । घत्तइ ।
छुहइ । फेल्लइ । णोल्लइ । सोल्लइ । गल्लत्थइ । पच्चे-खिवइ ॥

उत्क्षिपिरुत्थग्घोसिक्कहक्खुवाल्लत्थगुल्लुगुल्लाम्भुत्तान् ॥ ८० ॥

उत्क्षिपति उत्थग्घ उसिक्क हक्खुव अल्लत्थ गुल्लुगुल्ल अम्भुत्त इति षडा
देशानापद्यते तु । उत्थग्घइ । उसिक्कइ । हक्खुवइ । अल्लत्थइ । गुल्लुगुल्लइ ।
अम्भुत्तइ । पच्चे-उक्खिवइ ॥

वेपेराअब्बाअज्झौ ॥ ८१ ॥

टुवेष्ट कम्पन इत्यस्य धातो आअब्ब आअज्झ इत्यादेशौ तु भवत ।
आअब्बइ । आअज्झइ । वेवइ ॥

विरणडौ गुपे ॥ ८२ ॥

गुप व्याकुलत्व इत्यस्य धातो विर णड इत्यादेशौ तु भवत । विरइ ।
णडइ । गुप्पइ ॥

चच्चारवेल्लवावुपालभे ॥ ८३ ॥

उपाङ्पूर्वस्य डुलभ् प्राप्तवित्यस्य धातो चच्चार वेल्लव इत्यादेशौ तु
भवत । चच्चारइ । वेल्लवइ । उवालभइ ॥

खउरपड्डुहौ क्षुभे ॥ ८४ ॥

क्षुभ्यते खउर पड्डुह इत्यादेशौ तु भवत । खउरइ । पड्डुहइ । खुव्वइ ॥

प्रदीपे सधुक्काब्भुत्ततेअवसधुमा ॥ ८५ ॥

प्रपूर्वस्य दीप्यते सधुक्क अम्भुत्त तेअव सधुम इति चत्वार आदेशा
भवन्ति तु । सधुक्कइ । अम्भुत्तइ । तेअवइ । सधुमइ । पच्चे-पलीवइ ॥

अल्लिअ उपसर्पेः ॥ ८६ ॥

उपपूर्वस्य सृप गतावित्यस्य धातो अल्लिअ इत्यादेशौ भवति तु । अल्लि
अइ । उवसप्पइ ॥

कमवसलिसलोटाः स्वपेः ॥ ८७ ॥

बिष्वप् शयेइत्यस्य धातो कमवस लिस लोट् इति त्रय आदेशा भवन्ति
तु । कमवसइ । लिसइ । लोट्इ । पक्षे—सुवइ । सोवइ ॥

बडवडो विलपेः ॥ ८८ ॥

लप व्यक्ताया वाचीत्यस्य धातोर्विपूर्वस्य बडवड इत्यादेशो भवति तु ।
बडवडइ । विलवइ । 'सतपा ऋख' इति विनिश्चयित्यादीना बहुवचनग्रह
णात्—ऋखइ ॥

रभिराडो रभडवौ ॥ ८९ ॥

आड परो रभ रभस्य इत्यय धातु रभ डव इत्यादेशावापद्यते तु ।
आरभइ । आडवइ । आरहइ ॥

भाराक्रान्ते नमेर्निसुडः ॥ ९० ॥

णमु प्रहृत्वे शब्दे इत्यस्य धातोर्भाराक्रा ते कर्तरि निसुड इत्यादेशो
भवति तु । निसुडइ । भाराक्रा तो नमतीत्यर्थ ॥

उब्भाववेल्लणिसरकोड्डुमसक्खुडखेडुमोटाअ-

किलिकिंचा रमतेः ॥ ९१ ॥

रमु क्रीडायाम् इत्यस्य धातो उब्भाव वेल्लणिसर कोड्डुम सक्खुड खेडु
मोट्ठाअ किलिकिंच इत्यष्टादेशा भवति तु । उब्भावइ । वेल्लइ । णिसरइ ।
कोड्डुमइ । सक्खुडइ । मोट्ठाअइ । किलिकिंचइ । पक्षे—रमइ ॥

पडिसापरिसामौ शमेः ॥ ९२ ॥

शमु उपशम इत्यस्य धातो पडिसा परिसाम इत्यादेशौ वा भवत ।
पडिसाइ । परिसामइ । समइ ॥

लुभेः सभावः ॥ ९३ ॥

लुभ गार्ह्य इत्यस्य धातो सभाव इत्यादेशो भवति तु । सभवइ । लुब्भइ ॥

आक्रमिरोहावोत्थारच्छुदान् ॥ ९४ ॥

आङ्पूर्व क्रमु पादविच्छेप इत्यय धातु ओहाव उत्थार छुद् इत्यादेश
स्त्रीनापद्यते । ओहावइ । उत्थारइ । छुद्इ । अक्कमइ ॥

विश्रमेणिप्पा ॥ ९५ ॥

श्रमु तपसि खेदे चेत्यस्य धातो विपूर्वस्य णिप्पा इत्यादेशो भवति तु ।
णिप्पाइ । वीसमइ ॥

डुडुल्लडमडडल्लभमाडमभमुडतलअटझटगुमटिरिटिल्ल-

परिपरघमचक्रमुभमडघसझपडुसा भमेः ॥ ९६ ॥

अमु अनवस्थान इत्यस्य डुडुल्ल डुम डडल्ल भमाड भम भमुड तलअट
झट गुम टिरिटिल्ल परि पर घम चक्रमु भमड घस झप डुस इत्यष्टादशादेशा
वा भवन्ति । डुडुल्लइ । डुमइ । डडल्लइ । भमाडइ । भमइ । भमुडइ । तल
अटइ । झटइ । गुमइ । टिरिटिल्लइ । परिइ । परइ । चक्रमुइ । भमडइ ।
घसइ । झपइ । डुसइ । पच्चे-भमइ ॥

गमिरणुवज्जावज्जसाक्कुसोक्कुसाइच्छअईअवहरअवसेह-

वच्चअवरिअलवरिअल्लवोल्हणिरिणासवच्छड्डाणिणणिम्मह-

पच्छदणिलुक्करभणिणिवहान् ॥ ९७ ॥

गम्लु गतावित्यय धातु अणुवज्ज अवज्जस अवकुस उक्कुस अइच्छ
अई अवहर अवसेह वडअ वरिअल वरिअल्ल वोल्ह णिरिणास वच्छड्ड
णिण णिम्मह पच्छद णिलुक्क रभ णि णिवह इत्येकविंशतिमादेशानापद्यते वा ।
अणुवज्जइ । अवज्जसइ । अवकुसइ । उक्कुसइ । अइच्छइ । अईइ । अव
हरइ । अवसेहइ । वडअइ । वरिअलइ । वरिअल्लइ । वोल्हइ । णिरि
णासइ । वच्छड्डइ । णिणइ । णिम्महइ । पच्छदइ । णिलुक्कइ । रहइ । णिइ ।
णिवहइ । पच्चे-गच्छइ । हम्मइ, णिम्महइ, आहम्मइ इत्यादि तु हम्म गता
वित्यस्य भविष्यति ॥

प्रत्यागमागमाभ्यागमा पल्लोद्टाहिपच्चुओम्मच्छाः ॥ ९८ ॥

प्रत्यागमे आगमे अभ्यागमेश्च यथासत्य पल्लोद् अहिपच्चुअ उम्मच्छ

इत्यादेशो भवन्ति तु । पल्लोद्वह । पञ्चागमइ । प्रत्यागच्छति । अहिपञ्चअइ ।
अअच्छइ । आगच्छति । उम्मच्छइ । अन्भागच्छइ । अभ्यागच्छति ॥

रिहरिगौ प्रविशोः ॥ ९९ ॥

प्रविशते रिह रिगा इत्यादेशौ तु भवत । रिहइ । रिगाइ । पविसइ ॥

सगमोऽव्विड. ॥ १०० ॥

संगच्छतेरव्विड इत्यादेशो भवति तु । अव्विडइ । सगच्छइ ॥

डिप्पणिड्डुहौ विगलेः ॥ १०१ ॥

विपूर्वस्य गलते डिप्प णिड्डुह इत्यादेशौ तु भवत । डिप्पइ । णिड्डुहइ ।
विगलइ ॥

णिवहणिरिणासणिरिणिज्जरोच्चड्डा पिषेः ॥ १०२ ॥

पिण्डु सचूर्णन इत्यस्य धातो णिवह णिरिणास णिरिणिज्ज रोच्च चड्ड
इति पञ्चादेशा भवन्ति तु । णिवहइ । णिरिणासइ । णिरिणिज्जइ । रोच्चइ ।
चड्डइ । पत्ते-पिशइ ॥

बलेव्वफः ॥ १०३ ॥

बलतेव्वफ इत्यादेशो भवति तु । वफइ । बलइ ॥

अशोः पिड्पिट्ठुक्ककुल्लपुट्टपुडाः(१) ॥ १०४ ॥

अशोरित्यस्य धातो पिड् पिट्ठु कुक्कुल्ल पुट्ट पुड (२) इत्येते षडादेशा
भवन्ति तु । पिड्इ । पिट्ठुइ । (३)कुक्कुल्लइ । कुल्लइ । पुट्टइ । पुडइ । पत्ते-भसइ ॥

भषेव्वुक्कः ॥ १०५ ॥

भषतेव्वुक्क इत्यादेशो भवति तु । वुक्कइ । भसइ ॥

पुरग्घवाग्घोडाहिरेमाग्गुमाद्धुमाः ॥ १०६ ॥

पृ पालनपूरणयोरित्यस्य धातो अग्गव अग्घोड अहिरेम अग्गुम अद्धुम

(१) कुक्कुल्लपुट्टपुडाः—क ।

(२) कुक्कुल्ल वड् वाड—क ।

(३) वुक्कइ । कुल्लइ । वड्डइ । वाडइ । क ।

इति पञ्चादेशा भवन्ति तु । अग्धवइ । अग्धोडइ । अहिरेमइ । अग्गुमइ ।
अद्ध्युमइ । पच्चे-पूरइ ॥

आहाहिलघवच्चाहिलक्खमहसिहचिल्लुपचपाः काक्षे । १०७ ॥

काङ्क्षते आह अहिलघ वच्चा अहिलक्ख मह सिह चिल्लुप चंप इत्यष्टा
देशा वा भवन्ति । आहइ । अहिलघइ । वच्चाइ । अहिलक्खइ । महइ । सिहइ ।
चिल्लुपइ । चपइ । पच्चे-कखइ ॥

नशिरवहरावसेहणिवहपडिसासेहणिरिणासान् ॥ १०८ ॥

नश्यति अवहर अवसेह णिवह पडिसा सेह णिरिणास इति षडादेशा
नापद्यते वा । अवहरइ । अवसेहइ । णिवहइ । पडिसाइ । सेहइ । णिरिणासइ ।
पच्चे-णासइ ॥

साअड्ढाणच्छकड्ढाच्छाअछाणछाः कृषे. ॥ १०९ ॥

कृष विलेखन इत्यस्य धातो साअड्ढ अणच्छ कड्ढ अच्छ आअछ
आणछ इति षडादेशा वा भवन्ति । साअड्ढइ । अणच्छइ । कड्ढइ । अच्छइ ।
आअछइ । आणछइ । पच्चे—करिसइ ॥

असावक्खोड ॥ ११० ॥

असिविषयस्य कर्षते अक्खोड इत्यादेशो वा भवति । अक्खोडइ । अस्ति
कोशात् कर्षति ॥

उल्लषेरुसलोसुभारोअणिल्लसगुंजोल्लपुलआआः ॥ १११ ॥

उत्पूर्वस्य लष कान्तावित्यस्य धातो ऊसल ऊसुभ आरोअ णिल्लस गुजोल्ल
पुलआअ इति षडादेशा वा भवन्ति । ऊसलइ । ऊसुभइ । आरोअइ । णिल्लसइ ।
गुजोल्लइ । हस्वे—गुजल्लइ । पुलआअइ । पच्चे—उल्लसइ ॥

सदिशोऽप्पाहः ॥ ११२ ॥

सपूर्वस्य दिश अतिसर्जन इत्यस्य धातो अप्पाह इत्यादेशो वा
अप्पाहइ । सदिसइ ॥

प्रसेर्धिसः ॥ ११३ ॥

प्रस अदन इत्यस्य धातो धिस इत्यादेशो भवति । धिसइ । गसइ ॥

भासेर्भिसः(१) ॥ ११४ ॥

भासु दीप्तावित्यस्य धातो भिस इत्यादेशो भवति । भिसइ । भासइ ॥

प्रतीक्षेर्विहिरविरमालसामआः ॥ ११५ ॥

प्रतिपूर्वस्य ईक्ष दर्शन इत्यस्य धातो विहिर विरमाल सामअ इति त्रय आदेशा भवन्ति तु । विहिरइ । विरमालइ । सामअइ । पक्षे—पडिक्खइ ॥

स्त्रसेर्हसडिभौ ॥ ११६ ॥

स्त्रसु अवस्रसन इत्यस्य धातो व्हस डिभ इत्यादेशौ तु भवत । व्हसइ । परिव्हसइ । परिव्हसण । डिभइ । ससइ ॥

मृक्षे(३)श्चोव्वडः ॥ ११७ ॥

मृक्षतेश्चोव्वड इत्यादेशस्तु भवति । चोव्वडइ । मक्खइ ॥

विसट्टो दलेः ॥ ११८ ॥

दलते विसट्ट इत्यादेशस्तु भवति । विसट्टइ । दलइ ॥

त्रसेर्वज्जडरौ ॥ ११९ ॥

त्रसते वज्ज डर इत्यादेशौ तु भवत । वज्जइ । डरइ । तसइ ॥

वोज्जो वीजेश्च ॥ १२० ॥

वीज व्यजन इत्यस्य धातो चकारात् त्रसेश्च वोज्ज इत्यादेशो भवति तु । वोज्जइ । पक्षे—वीजइ । तसइ ॥

गवेषेर्वत्तगमेसडुडुल्लडडोलाः ॥ १२१ ॥

गवेषे घत्त गमेस डुडुल्ल डडोल इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु । घत्तइ । गमेसइ । डुडुल्लइ । डडोलइ । पक्षे—गवैसइ ॥

(१) भासुर्भिस—क । (२) विसइ—क ।

(३) मृक्षे—क ।

तक्षेश्चछरपरफाः ॥ १२२ ॥

तच्चू तनूकरण इत्यस्य धातो चछ रप रफ इति त्रय आदेशा भवन्ति तु ।
चछइ । रपइ । रफइ । स्पृहादिपाठाच्छत्वे च-चच्छइ । तक्खइ ॥

हसेर्गुज ॥ १२३ ॥

हसतेर्गुज इत्यादेशो भवति तु । गुजइ । हसइ ॥

दहिरहिऊलालुक्खौ ॥ १२४ ॥

दह भस्मीकरण इत्ययम् अहिऊल आलुक्ख इत्यादेशौ वाप्नोति । अहि
ऊलइ । आलुक्खइ । दहइ ॥

विकसे कोआसवोसग्गौ ॥ १२५ ॥

विकसते कोआस वोसग्ग इत्यादेशौ तु भवत । कोआसइ । वोसग्गइ ।
विअसइ ॥

शिलषोऽवआससामग्गपरिअन्ताः ॥ १२६ ॥

श्लिष आलिङ्गन इत्यस्य धातो अवआस सामग्ग परिअन्त इति त्रय
आदेशा भवति तु । अवआसइ । सामग्गइ । परिअ तइ । शिलसइ ॥

जुगुप्सतेर्दुगुच्छूणदुगुच्छा ॥ १२७ ॥

जुगुप्सते दुगुच्छ शूण दुगुच्छ इति त्रय आदेशा भवन्ति तु । दुगुच्छइ ।
शूणइ । दुगुच्छइ । जुक्छइ ॥

वलग्गचडमारुहेः ॥ १२८ ॥

रुह बीजजन्मनि प्रादुर्भावे चेत्यस्य धातो आङ्पूर्वस्य वलग्ग चड
इत्यादेशौ तु भवत । वलग्गइ । चडइ । आरुइ ॥

हुल्लो लक्ष्यात् स्खलेः ॥ १२९ ॥

लक्ष्यविषयस्य स्खलते हुल्ल इत्यादेशो वा भवति । हुल्लइ । लक्ष्यात्
स्खलतीत्यर्थः ॥

गाहोऽवाद्वाहः ॥ १३० ॥

अवा त परस्य गाहू विलोढन इत्यस्य घातो वाह इत्यादेशो भवति तु ।
ओवाहइ । ओगाहइ ॥

गुमगुमडौ मुहे ॥ १३१ ॥

मुह वैचित्य इत्यस्य घातो गुंम गुमड इत्यादेशौ तु भवत । गुमइ ।
गुमडइ । मुम्मइ ॥

अपुण्णगा तेन ॥ १३२ ॥

अपुण्णदय शब्दा कप्रत्ययेन सह निपात्यन्ते । अपुण्ण आक्रान्तम्
असम्बद्ध असम्बद्ध क्रोधेन भङ्गश्च यद्गणितम् । उल्लुको, आसण्णो,
मूखो(१)—त्रुटित । पट्ट=अविरतदृष्टम् । गुञ्जलिअ, पेञ्जलिअ स
घटितम् । सउल्लिअ, गल्लडिलिअ, उरुसोल्लो प्रेरित । उक्खिण अव
कीर्णम् । ओसट्टो, विहिमिहिअ विकसित । उद्धरिअ अर्दित । कमिओ
उपसर्पित । कडत्तरिअ छिन, छिट्ठित च । सुदिअ आ त । परहाइअ
परिचीणम् । गिक्कज्जो, अणिकज्जो, मुक्कगो, तड्डडिअ अनवस्थित (२) ।
एद्धओ शा त । उद्धगो मुसिद्धत । उक्खुल्लो(३) उद्धिअ । उक्खुरण
उच्छिष्टम् । उव्विल चकित, क्का त वा । पडोइअ, अकारिअ पर्याप्तम् ।
णाल, गोरडित, हिड्डो, डड्डो त्रस्त । उव्विड्डो क्रुद्धश्च । णिविट्ठो(४)
सुप्तोत्थित । ओमिस अप्रवृत्तम् । उग्गक्क प्रलपितम् । उप्पिअ हृत,
रोपित, विमुक्त च । ओहरण, णिग्घिअ, ओअविअ आघ्राताम् । ऊसविअ
उद्घातम् । आहिद्धो रुद्धो, गलितश्च । णिसुद्धो निपातित । णिच्चूडो,
उम्मडो उद्धृत । उड्डिअ, जूसअ चित्तम् । णिज्जो, लवओ, णिहओ,
लुक्को सुप्त । उम्मणिअ वक्त्रित, निम्नीकृत च । ऊढ त्यक्तम् । उग्ग
रिअ शुष्क, निम्नीकृत च । पुड्ड स्पृष्टम् । डिड्डओ जलान्त पतित ।
ओसरिओ आकीर्ण, अचिनिकोचात् सङ्कुचितश्च । गुलिअ मथितम् ।
उम्मरिअ, गुत्थिअ उन्मूलितम् । उडाहिअ, परिक्कूड, उग्गाहिअ उरुक्षितम् ।

(१) मूखो—क । (२) अनवस्थित—क ।

(३) उक्खुल्लो—क । (४) णिविड्डो—क ।

आसिञ्च दत्तम् । हेसिञ्च, दुदुमिञ्च रसितम् । चित्तविञ्चो परितोषित ।
 पल्लोद्द, ऋसिञ्च, पल्लत्थ पर्यस्तम् । पम्हुद्दो प्रमुषित, प्रमृष्टश्च ।
 आवेहब्बो प्रवृद्ध, अन्यसक्तश्च । ओद्दल, (१)ओआमिञ्च अभिभूतम् ।
 रुमिल्ल अभिलषितम् । उब्बुडरिञ्च प्रत्युद्गतम् । अकन्तो प्रवृद्ध ।
 ओअल्लो छन्न । करमो क्षीण । कथो उपरत, क्षीणश्च । पेक्किञ्च
 वृषरटितम् । अंकिञ्च आलिङ्गितम् । अविञ्च उक्तम् । उदुसिञ्च, उलुसिञ्च, चिमिण,
 उलुकुसिञ्च, ऊसलिञ्च रोमाञ्चितम् । अस्सगिञ्चो सक्त । आरेइञ्च मुकुलित,
 मुक्त, भ्रान्त, पुलकित च । ओच्छडिञ्च शरीरौघव्यथितम्, आपहत
 च । छडिञ्च छन्नम् । ऊससिञ्च, ऊसञ्च उपधानीकृतम् । आलिञ्च प्रोतम् ।
 अवहिद्दो दर्पित । आरद्धो वृद्धिं गत, गृह्यातश्च । उडिञ्च, घसणिञ्च
 अन्विष्टम् । पुग्गुस्सुञ्च अशङ्क भणितम् । उल्लूडो, उच्छूडो आरुढ । आविलिञ्चो
 कुपित । कडिञ्च प्रीणितम् । उप्पत्तो गलित, विरक्तश्च । गुडिञ्चो सनद्ध ।
 गुम्मइञ्चो आपूरित, स्खलित, आमूलात् संवलित, मूढ, विषष्टितश्च ।
 पडिरिगञ्च भग्नम् । परिअडिञ्च प्रकटितम् । परिअट्टलिञ्च परिच्छन्नम् । ओप्प
 मृष्टम् । कोज्जरिञ्च पूरितम् । उम्भलं घनीभूतम् । वेल्हइञ्च, घडइञ्च स
 कुचितम् । ऋटिञ्च प्रहृतम् । अणुअज्झिञ्चो प्रयात प्रतिजागरितश्च । णज्झर
 दलितम् । उल्लुल्लिञ्चो अवितृप्त । वप्पिञ्च, आरोगिरिञ्च सुक्तम् । उग्गालण,
 उघण, अहिरौइञ्च, उद्दुमाञ्च, अप्पुण्ण परिपूर्णम् । पक्खावेणिञ्चो संमुख
 मागत । दुग्गुच्छ(३) भ्रमितम् । वट्टाविञ्च समापितम् । पारद्ध अभिपीडितम् ।
 उद्दालिञ्च रणद्धुतम् । उज्जमाणं पलायितम् । विट्ठित अर्जितम् । छिक्क
 स्पृष्टम् । वेणिञ्च हृतम् । विडलो आविप्त । साणिञ्च, णिक्खालिञ्च शातम् ।
 सोहिल्ल, वक्क, समराइञ्च, आइप्पण पिष्टम् । ओत्थञ्च, ओसप्पिञ्च
 अवसन्नम् । पडिसारिञ्च स्मृतम् । वेण्टइञ्च पीडितम् । उग्गहिञ्चो निपुण
 गृहीत, विरचितश्च । गमिञ्च अवधृतम् । उद्दुच्छिञ्चो निषिद्ध । णिणिणो
 निर्गत । किवाडो स्खलित । लोटो अत्यासक्त, स्मृतश्च । पविरजवो स्निग्ध ।
 उवडिञ्च, उद्दूलिञ्च, ओणञ्च अवनतम् । ओज्झरिञ्च प्रक्षिप्त, विक्षिप्त च ।

विस्सुओ, अविहिओ उ मत्त । परिवखाइअअ परिणीणम् । छिक्क,
पिल्लुअ ज्ञुत्तम् । पविग्घ विस्सुत्तम् । अब्भसिअ, अब्भडाहिअ, उक्कोस उत्तु
ष्टम् । हल्लपविअ त्वरितम् । उदारिअ उत्खातम् । अट्टट्ठो यात । उल्लिक्क
दुश्चेष्टितम् । उच्छड्डिअ सुषितम् । ऊगिअ, पठ्ठिअ मिअ अलङ्कृतम् ।
उक्किअ प्रसृतम् गत्तो, ह्विक्को, सत्तो गत । खसिअ विन्दुरिअ । पडि
हत्थ अपूर्वम् । णिज्जर जीर्यं, खिन्नं च । उक्कलो, उप्पलो, उक्वालो, अजडिओ,
उत्तत्तो अध्यासितम् । ओइल्लअ, उक्कुड्ड विप्रलब्ध । उइच्छो लिप्तम् ।
छ्हिअ, पार्श्वपरावृत्तम् । अणग्गपहट्ठं पुनरुत्तम् । अणणासअ आसृतम् ।
उप्पड्डिअ अनष्टम् । अणहवणअ भत्तिसत्तम् । उग्गुरिओ, उग्गओ, विमइओ,
मइओ, पइओ विस्तीर्यं । कुहो, वामो, अवगदो, पइरणो, धुत्तो आक्रान्तम् ।
ओक्खलिअ, ओरपिअ, उक्खडिअ त्रुटित खण्डितमित्यर्थ । अणण,
कव्वरिअ आरोपितम् । अहविओ चूर्णितम् । उल्लुट्ठिअ, दुहअ, उत्थिअ,
उक्कासिअ, ओदरिअ रणलब्धम् । ओमहिअ पुरस्कृतम् । वक्खलिअ
उत्सङ्गितम् । उअक्किअ पुत्तीकृतम् । पिण्डइअ ऽशा तम् । उल्लुट्ठिअ
हेविअ, हेक्किअ, हिसमण उ नत्तम्, उत्तम, चुम्बित च । सुम्मिअ, सुल्लिअ
शीलितम् । महुवाल्लिअ णिस्सिमिओ निर्वासित । विविखणो अवकीर्यं ।
णिरित्तो नृत्त । गुम्सुओ मूलोत्पन्नम् । णिरुत्तं निश्चितम् । पक्कड्डिअ प्रस्फुरि
त्तम् । ओण्डिओ मयासक्त (१) । वेट्ठिओ वेष्टित । बोरिणो अतिक्रांत ।
जणिम्मिओ स्थापित । लक्खओ, मिओ विघटित । णिअणिओ जलधौत ।
चक्खिअ आस्वादितम् । तुत्थअ रञ्जितम् । किक्किअ (२) आक्षिप्तम् ।
परट्ठो भीत, पतित, पीडितश्च । पडिअग्गिअ वर्धापित, परिभुक्त च । उक्कुल्लो
विधारित । णिडिओ वञ्चित । हूसक्किओ, सग्गओ, पुसुलो मुक्त ।
सुमिलो मूढ, स्खलित, आपूर्णश्च । संसाओ चूर्णित, भीत, आरूढ
उद्विग्नश्च । उग्गसिअ । इत्यादि ॥

धातवोऽर्थान्तरेष्वपि ॥ १३३ ॥

उक्तेभ्योऽर्थेभ्योऽर्थान्तरेष्वपि धातवो वर्तन्ते । वलि प्राणने पठित

खादनेऽपि वर्तते—बलइ खादति, प्राणन करोति वा । एव कलि संख्याने सज्ञाने च—कलइ जानाति, संख्यान करोति वा । गिरिर्गतौ प्रवेशे च—गिरइ प्रविशति, गच्छति वा । कात्ते पफादेश प्राकृते—पफइ इच्छति, खादति वा । पकते (?) थक्कआदेश—थक्कइ नीचा(?) गतिं करोति, विलम्बयति, वा । विलम्बुपालम्भिसन्तपिनि श्वसा म्खादेश—म्खइ विलपति, उपा लभते, सन्तपति, नि श्वसिति वा । केचित् कैश्चिदुपसर्गेर्नित्यम्—पहरइ युध्यते । सहरइ सवृणोति । अणुहरइ सदृशी भवति । णिहरइ पुरीषोत्सर्गं करोति । विहरइ क्रीडति । आहरइ खादति । पडिहरइ पुन पुरयति । परिहरइ त्यजति । उपहरइ पूजयति । बाहरइ आह्वयति । पवसइ देशान्तर गच्छति । उल्लुवइ चोरयति । उल्लुहरइ निस्सरति ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवविरचितव्याकरणवृत्तौ तृतीयाध्यायस्य प्रथम पादः ॥

दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोऽस्तोः ॥ १ ॥

शौरसेन्या भाषायामखौ अनादौ वर्तमानस्याच परस्य अस्तो असयुक्तस्य तकारस्य दकारो भवति । तदो पूरिदपडिण्येण माद्विणा मन्तिदो । एत स्मात् एदाहि । सवतम् सवद । अखाविति किम् ? तथा तद्वा करेथा तरइ । अच इति किम् ? चिन्ता । मन्तिदं । अस्तोरिति किम् ? मत्तो । अस्यउत्तो । असभाविदसकार । इला सउन्दले ॥

सयोगेऽधः कचित् ॥ २ ॥

तस्येत्यनुवर्तते । शौरसेन्या सयोगे अधो वर्तमानस्य तस्य दकारो भवति, कचिल्लव्यानुसारेण । महंदा । महंदो । अदेउर ॥

तावति खोर्वा ॥ ३ ॥

शौरसेन्या तावच्छब्दे खो आदेस्तकारस्य दो वा भवति । दावा तावा ॥

थो धः ॥ ४ ॥

वेत्यनुवर्तते । शौरसे या थस्य धो वा भवति । कवेति कहेति कथयति । कधं कहं कथम् । पिध पिह पृथक् । कधा कहा कथा । अखावित्वेव—

थाम । थेव । अच इत्येव—किंथा । अखोरित्येव—तित्थ तीर्थम् ॥

इहहचोर्हस्य ॥ ५ ॥

शौरसेन्यामिहशब्दस्य 'थध्वमित्थाहचौ' इति विहितस्य हच्प्रत्ययस्य च हकारस्य धकारो वा भवति । इध इह । होध होह । परित्ताअध परित्ताअह ॥

भुवो भः ॥ ६ ॥

हस्येत्यनुवर्तते । शौरसेन्या भुवादेशस्य हकारस्य भकारो वा भवति । भोदि, होदि, भुवदि, हुवदि भवति ॥

अन्त्यादिदेति मो णः ॥ ७ ॥

शौरसेन्यामन्त्यान् मकारात् परो णकारागमो वा भवति, इदेति इकारे एकारे च परे । जुत्तण्णिम जुत्तमिण युक्तमिदम् । सरिसण्णिम सरिसमिण सदृश मिदम् । किण्णेव किमेव किमेतन् । एवण्णेव एवमेव एवमेतत् ॥

र्यो य्य ॥ ८ ॥

शौरसेन्या र्यस्य स्थाने य्य इत्यय वा भवति । अय्यउत्तो । पय्याउली किदम्हि । सुय्यो । कय्यपरवसो । पन्ने—अज्जउत्तो । पज्जाउलीकिदम्हि । सुज्जो । कज्जपरवसो ॥

पूर्वस्य पुरवः ॥ ९ ॥

शौरसेन्या पूर्वशब्दस्य पुरव इत्यादेशो वा भवति । पुरवमेव । पन्ने—पुव्वमेव ॥

इअदूणौ क्त्वः ॥ १० ॥

शौरसेन्या क्त्वाप्रत्ययस्य इअ दूण इत्यादेशौ वा भवत । भविअ होदूण । पढिअ पढिदूण । रमिअ रमिदूण । होत्ता भोत्ता पठित्ता रत्ता इति सिद्धा वस्थाया बलोपे ॥

कृगभोर्दुअः ॥ ११ ॥

कृष् गम् इत्याभ्या परस्य क्त्वाप्रत्ययस्य डित् अदुअ इत्यादेशो वा भवति । कदुअ । गदुअ । करिअ । गमिअ । करिदूण । गमिदूण ॥

इदानीमो रुदाणि ॥ १२ ॥

शौरसेन्यामिदानीम स्थाने दाणिं इत्यादेशो लिङ् भवति । लिङ्वात्र विकल्प । अनवरकरणिञ् दाणिं आणवेदु अर्यो । 'तद्वचत्ययश्चे'ति सूत्रात् प्राकृतेऽपि-अण्णतर दाणिं होइ ॥

तस्मात्ता ॥ १३ ॥

शौरसेन्या तस्माच्छब्द ता इत्यादेशमापद्यते । ता जाव पविसामि । ता अल पदिणा माणेण ॥

ण नन्वर्थे ॥ १४ ॥

शौरसे या न वर्थे ण इति निपात प्रयोक्तव्य । ण अफलोद्व । ण अर्य मिस्सेहि पढम एव आणत्त । ए भव मे अग्गदो चलदि ॥

अम्हहे हर्षे ॥ १५ ॥

शौरसेन्याम् अम्हहे इति निपातो हर्षे प्रयोक्तव्य । अम्हहे इवाप उम्मिलाप सुपरिघडिदो भव ॥

हीही वैदूषके ॥ १६ ॥

शौरसेन्या विदूषकसम्बन्धिनि ह्वे हीही इति निपात प्रयोक्तव्य । हीही सपण्णा मणोरहा पिअवअस्सस्स ॥

हीमाणहे निर्वेदविस्मये ॥ १७ ॥

शौरसेन्या हीमाणहे इति निपात निर्वेदे विस्मये च प्रयोक्तव्य । निर्वेदे-हीमाणहे परिस्संता अम्हे पदेण णिअविहिणो दुब्बिलसिदेण । परिआन्ता वय मेतेन निजविधेर्दुर्विलसितेन । विस्मये-हीमाणहे जीवतवच्छा मे जणणी ॥

एवार्थे एव ॥ १८ ॥

शौरसेन्यामेवार्थे एव इति निपात प्रयोक्तव्य । मह एव अणत्तस्स सो एव वेसो ॥

हजे चेठ्याह्वाने ॥ १९ ॥

शौरसे या हजे इति निपात चेष्ट्याऽहाने प्रयोज्य । हजे चदुरिण् ॥

अतो ङसेर्दुदोश् ॥ २० ॥

शौरसे यामकारात् परस्य ङसे दु दा इत्येतौ शितौ भवत । दूरादु,
दूरादो एव ॥

आत् सावामन्त्र्य इनो नः ॥ २१ ॥

शौरसे यामिनो नकारस्य आमन्त्र्ये सौ परे आत्व वा भवति । हे कचुइआ
हे कच्चुकिन् । हे तपस्सिआ । हे मणस्सिआ ॥

म ॥ २२ ॥

शौरसे यामामन्त्र्ये सौ परे नकारस्य मकारो वा भवति । हे राभ । हे पिअ
धम । भअव कुसुमाडह । पत्ते-सअललोअ अहिभवन् हुदवह ॥

भवताम् ॥ २३ ॥

आमन्त्र्येति निवृत्तम् । शौरसे या भवत्प्रकाराणां सौ परे नकारस्य मो
भवति । किं भव हिअएण चित्तेदि । किं भवान् हृदयेन चिन्तयति । एदु भव,
पज्जलिदो भअव हुदासणो । एतु भवान्, प्रश्वलितो भगवान् हुताशन । महव
पाअसासणो । भववान् पाकशासन । कअव, करोमि, काह च । कृतवान्,
करोमि, करिष्यामि च ॥

भविष्यति स्सि ॥ २४ ॥

शौरसे या भविष्यदर्थे विहिते प्रत्यये परे स्सि इति भवति । हिस्सादीना
मपवाद । भविस्सिदि । करिस्सिदि । गच्छिस्सिदि ॥

इजेचोर्दट् ॥ २५ ॥

लग्नस्तिप्ताविजेच्'इति वर्तमाने प्रथमपुरुषैकवचनस्थाने विहितयोरिजे चो
र्दकारागमो भवति । टिच्चादनुक्त-य-यायेनाऽऽदे । रमदि रमदे । हसदि
हसदे । गच्छदि गच्छदे । होदि । देदि । णेदि ॥

शेष प्राकृतवत् ॥ २६ ॥

शौरसेन्यामिह प्रकरणे यत्कार्यमुक्तं ततोऽन्यत् प्राकृतवदेव भवति । 'दिहौ मिथ से'रित्यारभ्य 'दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोस्तो'रिति सूत्रात् प्राग् यानि सूत्राणि, तेषु यान्युदाहरणानि तानि तदवस्थायेव शौरसेन्या भवन्तीति विभाग प्रतिसूत्रमभ्यूह्य दशनीय । यथा—अ तावेई । जुवईजणो । मणसिला । इत्यादि ॥

मागध्या शौरसेनीवत् ॥ २७ ॥

शेषमिति वर्तते । मागध्या यद्वक्ष्यते ततोऽयच्छौरसेनीवद् द्रष्टव्यम् । तत्र 'दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोस्तो'—पशीददु भावमिहशे । 'सयोगेऽथ कचित्'—अले किं एशे महदे कलकले किमेष महा कलकल । 'तावति खोर्वा'—माले दावा, मुचे दावा, ज दाव से आगमे । 'थो ध'—अले कुभालअ कथेहि । 'इहहचोर्हस्य'—ओशलध अय्या ओशलध । 'भुवो म'—भोदि । 'अन्यादिदेति मो ण'—जुत्तणिम । शलिशणिम । 'यों द्य'—अय्य एशे खु कुमाले मलअकेदु । 'पूर्वस्य पुरव'—एशे पुरवे । 'इअदृणौ वस्व'—कि खु शोहणे वग्दहणे शेत्तिकलिअ लघ जापदिग्गहे दिशणे । 'वृगमोर्दुअ'—कदुअ । गदुअ । 'इदानीमो स्वाणि'—शुणध दाणि, हगे शक्कावदालभतलवाशी धीवले । 'तस्मात्ता'—ता जाव उव विसामि । 'ण न वर्थे'—ण अवशलोपशप्पणीआ लाआणो शुणीअत्ते । 'अम्महे हर्वे'—अम्महे एदाए उम्मिलाए शुपलिघडिदे भव । 'हीही बैदूषके'—हीही भो संवाअणअरी एशा । 'हीमाणहे निर्वेदविस्मये'—निर्वेदे यथा राक्षस—हीमाणहे पलिशता हगे एदेण णिअविहिणो दुव्विलशिदेण । विस्मये यथा उदात्तराघवे राक्षस—हीमाणहे जीवतवच्छा मे जणणी । 'एवार्थे एव्व'—मए एव । 'हजे चेट्याहाने'—हजे चउलिए । 'अतो कसेटुदोश'—हगे विआउला अणादो मुद पावेदि । 'आत्सावामन्त्य इनो न'—हे कचुइआ । 'म'—हे लाअ । 'भवताम्'—एदु भव शमले, भव महावले । 'भविष्यति स्सि'—कहिं तु पदे लुहिलपिप भविशशि । 'इजेचोर्दट्' अम्हे चलम्ह पेक्किदु इदे एव्व आअच्छदि । अले किं एशे महदे कलकले शुणीअदि । 'शेष प्राकृतवत्'—मागध्यामपि 'दिहौ मिथ से'—इत्यारभ्य 'दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोस्तो' इत्यस्य प्राक् यानि सूत्राणि तेषु यान्युदाहरणानि सति तेषु मध्ये अमूनि

तदवस्थान्येवेति विभाग स्वयमभ्यूह्य दर्शनीय ॥

त्वाडाहो ऊसः ॥ २८ ॥

मागध्यामित्युवर्तते । मागध्याम् आत् अवर्णात् परस्य ऊस इत् आह
इत्यादेशो भवति तु । हगे न एलिशाह कम्माह काली । अह न ईदृशस्य कर्मण
कारी । भगदत्त शोणिदाह कुम्भे । भगदत्त शोणितस्य कुम्भ । पत्ने—भीम-
शेषश पश्चादो आहिण्डीअदि । हिडिंवाए कुडुम्भअशोकेण उपशमदि ॥

आमो डाहड् ॥ २९ ॥

मागध्यामवर्णात्परस्य आमो डाहादेशो ङिठा भवति । डिस्वात्सानुनासिक
वर्णार । शअणाह सुख स्वजनाना सुखम् । पत्ने न डाहड्—सअणाण ।
व्यत्ययात्प्राकृतेऽपि डाहड्—तुम्हाह । अम्हाह । सरिसाह । कम्माह ॥

सौ पुस्येलतः ॥ ३० ॥

मागध्या पुँस्तिङ्गै अकारस्य एकारो भवति सौ परे । लित्वान्न विकल्प ।
एष मेष एरो मेशे । एष पुरुष एरो पुलिशे । अत इति किम् ? निधि
णिही । पुसीति किम् ? ज । जल ॥

हगेऽहवयमोः ॥ ३१ ॥

मागध्यामहवयमो स्थाने हगे इत्यादेशो भवति । हगे शक्कावदालम्भतल
वाशी धीवले । हगे शंपत्ता । वय सप्राप्ता ॥

छोऽनादौ श्व ॥ ३२ ॥

मागध्यामनादौ वर्तमानस्य छकारस्य शकाराका तचकारो भवति ।
गच्छ गच्छ गश्च गश्च । उच्छलति उश्चलदि । पिच्छिल पिच्छिलो । लात्त
णिकस्यापि—आपन्नवत्सल आवरणवच्छलो, आवरणवश्चलो । तिर्यक्
प्रेक्षते तिरिच्छि पेच्छइ, तिलिश्चि पेश्चिदि । अनादाविति किम् ? छाले ॥

क्षः ऽकः ॥ ३३ ॥

मागध्यामनादौ वर्तमानस्य क्षकारस्य जिह्वामूलीयाक्रान्तककारो भवति ।
यक्ष यक्षै । राक्षस ल कशो । अनादावित्येव—खले ॥

स्क प्रेक्षाचक्षेः ॥ ३४ ॥

मागध्या प्रेक्षतेराचक्षतेश्च सकाराक्रान्त ककारो भवति । 'क्ष' 'क' इत्य-
स्यापवाद । पेस्कदि । आअस्कदि ॥

स सषोः सयोगेऽग्रीष्मे ॥ ३५ ॥

मागध्या सकारषकारयोः सयोगे वर्तमानयोः सकारो भवति, अग्रीष्मे
ग्रीष्मशब्दे न भवति । ऊर्ध्वलोपाद्यपवाद । परस्वलदि हस्ती । बहस्पदी ।
मस्कली । विस्मये । ष — शुष्कदारु शुष्कदालु । कष्टम् कस्त । शष्पकवल
शष्पकवले । धनुष्कुण्ड धनुस्कुड । अग्रीष्म इति किम् ? गिह्मवाशले ॥

स्रोः श्लौ ॥ ३६ ॥

मागध्या स्रो सकाररेफयोः शकारलकारौ यथासंख्य भवत । सम
श्रुमे । हसः हशे । स्नुति शुदी । शोभन सोहण । र — नर नले । कर कले ।
वभये — सारस शालशे । पुरुष पुलिशे ॥

न्यण्यञ्ज्वां जर् ॥ ३७ ॥

मागध्या न्य एय ङ्ग ञ् इत्येषा व्य व्यकारो भवति । रित्वात् द्वित्वम् । अभि
म-युक्कुमार अहिमन्वुकुमाले । क यका कव्यका । सामान्य शामव्य ।
एय-पुण्यवान् पुव्यवते । अत्रङ्गायम् अव्यवहव्य । ङ्ग-प्रङ्गा पव्या ।
ञ्ज-अञ्जलि अव्यली । धनञ्जय धणव्यये । पातञ्जल पातव्यले ॥

जो व्रजेः ॥ ३८ ॥

मागध्या व्रजतेर्जकारस्य जर् भवति । यस्यापवाद । वव्यदि । वव्यदे ॥

जयद्या यः ॥ ३९ ॥

मागध्या जकारयकारद्यकाराणां यकारो भवति । ज—जानाति यायादि ।
जनपद यणपद । दुर्जन दुय्यणे । गर्जति गय्यति । य—याणवत्त यानपात्रम् ।
यु—मद्य मय्य । अद्य किल विद्याधर आगतः अस्य किल विद्याहरे आद्यदे ।
यस्य वत्वविधानम् 'आदेर्ज' इत्यस्य बाधनार्थम् ॥

षट्ठी स्थम् ॥ ४० ॥

मागध्या षकाराक्रान्त ठकारा द्विरुक्त टकारश्च सकाराक्रान्त थकारमापद्यते ।
ष-शुस्थु कद सुष्ठु कृतम् । कोस्थागाल कोष्ठागारम् । दृ-पट्ट पस्थ । भस्थारिआ ।
भट्टारिका । भट्ट भस्थे । भट्टिनी भस्थिणी ।

स्थर्थौ स्तम् ॥ ४१ ॥

मागध्या स्थ र्थ इत्येतौ सकाराक्रान्त तकारमापद्येते । स्थ-उवस्तिदे उप
स्थित । शुस्तिदे सुस्थित । र्थ—अस्तवदी अर्थपति । शस्तवाहे सार्थवाह ॥

चिट्टस्तिष्ठस्य ॥ ४२ ॥

मागध्या स्थाधातोर्य तिष्ठ इत्यादेशस्तस्य चिट्ट इत्यादेशो भवति ।
चिट्टिदि । चिट्टेदे ॥

नो नणोः पैशाच्याम् ॥ ४३ ॥

पैशाच्या भाषाया नकारणकारयोर्नकारो भवति । पनमत पनयप्पकुवित
प्रणमत प्रणयप्रकुपितम् । गुनगनजुत्तो गुणगणयुक्त । गुणेन गुनेन । नकारस्य
नकारकरण एत्वबाधनार्थम् ॥

न्यण्यज्ञा अर् ॥ ४४ ॥

पैशाच्या न्य ण्य ज्ञ इत्येतेषा णकारो भवति । रित्वाद् द्वित्वम् । न्य-कळ्ळका
क यका । अभिमळ्ळू अभिमन्यु । ण्य—पुळ्ळकम्पो पुण्यकर्मा । पुळ्ळाह
पुण्याहम् । ज्ञ—पळ्ळा प्रज्ञा । सळ्ळो सर्वज्ञ । सळ्ळा सज्ञा । विळ्ळो
विज्ञ । संळ्ळाण सज्ञानम् ॥

राज्ञो ज्ञो वा चिञ् ॥ ४५ ॥

पैशाच्या राज्ञशब्दसम्बन्धिनो ज्ञकारस्य चिञ् इत्यादेशो वा भवति ।
राधिआ लपित रळ्ळा लपित । राचिळो धन रळ्ळो धनं । ज्ञ इति किम् ? राज्ञा ॥

तल्लदोः ॥ ४६ ॥

पैशाच्या तकारवकारयोस्तकारो भवति । लित्वान्न विकल्प । त-भगवती

भञ्जवती । सतत सततम् । द-मतनपरवसो । तामोतरो । वतनक । मालातो
मालातु । शिरीतो शिरीतु । तरीतो तरीतु । तरूतो तरूतु । वधूतो वधूतु ।
होतु । रमतु । तकारस्य तकारविधानमादेशान्तरबाधनार्थम् । तेन—पताका,
वेतिसो इत्यादि सिद्ध भवति ॥

शषोः स० ॥ ४७ ॥

पैशाक्या शकारषकारयो सो भवति । सोभन । ससी । सखो । सका ।
सको । ष—विसमो । क्खिनो कृष्ण । विसेसो । 'न प्रायो लुक्कादिच्छल्लषट्—
छन्त्यन्तसूत्रोक्त'मित्यस्य बाधकस्य बाधनार्थेऽयं योग ॥

लो लः ॥ ४८ ॥

पैशाक्या लकारस्य लकारो भवति । लीळ । कुळ । जळ । फळ । कमळ ॥

दुस्तिर्यादृशगे ॥ ४९ ॥

पैशाक्या यादृश इत्यादिषु दृश इत्यस्य स्थानेति इत्यादेशः भवति । यातिसो
यादृश । भवातिसो भवादृश । तातिसो तादृश । अद्वातिसो अस्मादृश ।
अक्वातिसो अन्यादृश । ईतिसा ईदृश । केतिसो कीदृश । एतातिसो एता
दृश । इत्यादि ॥

र्यस्सष्टा रिअसिनसिटाः क्वचित् ॥ ५० ॥

पैशाक्या र्य स् स ष्ट इत्येतेषा यथासरथ रिअ सिन सिट इत्यादेशा क्वचि
द्भवन्ति । भार्या भारिआ । स्नान सिनान । कष्टे कसिटं । क्वचिदिति किम् ?
अय्यो । सुसा । भट्टो ॥

टोस्तु तु ॥ ५१ ॥

पैशाक्या टु इत्यस्य तु इति भवति तु । कुटुम्बक कुतुम्बक ॥

यः पो हृदये ॥ ५२ ॥

पैशाक्या हृदयशब्दे यस्य पो भवति । हितपक । किं वि किं वि हितपके
ग्रन्थ चिन्तयमानी ॥

टा नेन तदिदमोः ॥ ५३ ॥

पैशाच्या तदिदमो स्थाने टावचनेन सह नेन इत्यादेशो भवति । नेन ।
तेन अनेन वा ॥

नाये स्त्रियाम् ॥ ५४ ॥

पैशाच्या तदिदमो टावचनेन सह नाये इत्यादेश स्त्रिया भवति । नाये ।
तया अनया वा ॥

ङसेस्तोतुशतः ॥ ५५ ॥

पैशाच्याम् अकारात्परस्य ङसे तोतु इत्येतौ भवत । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घ ।
तुवातो तुवातु । ममातो ममातु ॥

तडिजेच ॥ ५६ ॥

पैशाच्या लट प्रथमपुरुषैकवचनादेशाद् इच् एच् इत्येतया तकारागम
टिङ्गवति । टकार आदिविध्यर्थ । रमति रमते । हसति हसते । गच्छति
गच्छते । होति ॥

एय्य एव भविष्यति ॥ ५७ ॥

पैशाच्यामिजेचो स्थान भविष्यति एय्य एत्ययमव भवति, नतु सि ।
त तथ्थून चितित रब्बा का एसा ह्णय्य । ता दृष्ट्वा चिन्तित राह्ना कैषा
भविष्यति ॥

इय्यो यक. ॥ ५८ ॥

पैशाच्या यक्प्रत्ययस्य इय्य इत्यादेशा भवति । नीइय्यते । गाइय्यत ।
रमिच्यते । पडिच्यते ॥

कृजो डीर. ॥ ५९ ॥

पैशाच्या कृव परस्य यक् डित् ईर इत्यादेशो भवति । पढमदसनेन
सव्वस्सेव समान कीरते । प्रथमदर्शनेन सर्वस्यैव सम्मान क्रियते ॥

क्त्वा तून ॥ ६० ॥

पैशाच्या क्त्वाप्रत्यय तून इत्यादेशमापद्यते । गंतून । रतून । मतून ।
हशितून । पठितून । कथितून ॥

ध्वः द्ठूनत्थूनौ ॥ ६१ ॥

पैशाच्या षत्वे कृते ध्वेतिसिद्धस्य क्त्वाप्रत्ययस्य स्थाने द्ठून त्थून इत्यादेशौ
भवत । तद्ठून तत्थून । नद्ठून नत्थून ॥

शेष शौरसेनीवत् ॥ ६२ ॥

पैशाच्या यदुक्त ततोऽयत् शौरसेनीवद्भवति । अथ ससरीरो भगव
मकरड्डजो एत्थ परिभमन्तो एव्व एवविधाए भगवतीए कथ ताए सातेसगहन
क क एतातिस, अतित्थपुरव महाधन तद्ठून ॥

न प्रायो लुक्कादिच्छल्षट्छम्यन्तसूत्रोक्तम् ॥ ६३ ॥

पैशाच्या 'प्रायो लुक्कागचजतदपयवाम्' इत्यारभ्य 'छल्षट्छमीसुधा
शावसप्तपर्णे' इति यावत् यानि सूत्राणि तैर्यदुक्त कार्यं तन्न भवति । मकर
केतू । मगधपुत्तवचन । विजयसेनेन लिपित । मत । पाप । आयुध ।
देवरो । एवमन्यसूत्राणामप्युदाहरणानि द्रष्टव्यानि ॥

रो लस्तु चूलिकापैशाच्याम् ॥ ६४ ॥

चूलिकापैशाच्या भाषाया रेफस्य लकारो भवति तु । पनमत पनयप्पकु
पितकालीचलनगलगपतिबिब तस्स तु न उत्पनेसु एकातस्ततु थल लुत्त ।
नलो नरो । सलो सरो ॥

गजडदबघझढधभा कचटतपखछठथफाल् ॥ ६५ ॥

चूलिकापैशाचिके गजडदबघझढधभा इत्येतेषा यथासख्य कचटतप खछ
ठथफ इत्येते लिता भवन्ति । नगर नकल । मार्गण मकनो । मेघ मेखो ।
घन खनो । व्याघ्र वखो । राजा राखा । जीमूत चीमूतो । जर्जर चखल ।
निर्म्मर निच्छलो । कर्मर छच्छलो । तडाग तटार्क । डमरुक् टमरुको । मण्डल
मटल । गाढ काठ । ढक्का ठक्का । षण्ड सटो । मदन मतनो । दामोदर

तामोतरो । मन्दर मतरो । मधुर मथुल । धारा थारा । बान्धव बथवो ।
बालक पालको । रभस रफसा । रम्भा रफा । भगवती फकवती । नियोजित
नियोचित । कचिल्लाचणिकस्यापि—प्रतिमा पडिमा पटिमा । दष्टा दाढा ताठा ॥

अन्येषामादियुजि न ॥ ६६ ॥

अन्येषामाचार्याणां मते गजडदबधमढधम इत्येषामादौ स्थितानां युजि
धातौ च कचटतपखछठथफा न भवति । गती । बम्भो । जनो । मछरी ।
डमरुक । ढक्का । दान । धूळी । बालो । पाल । युज्—नियोजितम् । अन्येषा
मिति किम् ? कती । नियोचित ॥

शेष प्राग्वत् ॥ ६७ ॥

चूलिकापैशाचिके 'रो लस्तु' इत्यादि यदुक्त, ततोऽयत् प्राग्वत् प्राक्तन
पैशाचीवद्भवति । 'नो णनो'—नयन । फनी । एवमन्यदपि ॥

इति श्रीत्रिविक्रमदेवकृतप्राकृतव्याकरणवृत्तौ तृतीयस्थाध्यायस्य द्वितीय पाद ॥

प्रायोऽपभ्रशोऽचोऽच् ॥ १ ॥

अपभ्रशोऽच स्थाने प्राय अच् अथो भवति । कड काड । वेणा वेणी ।
बाह बाहा बाहु । पट्ठ पुट्ठ(१) पृष्ठम् । तणु तिणु तुण तुणम् । सुकिदु
सुकुदु सिकिड सुकृतम् । लिह लिहा लेह लेखा । गवर गार । प्रायोमहणात्
यश्चापभ्रशे शेषा वक्ष्यते, तस्यापि कचित्प्राकृतवत् शौरसेनीवच्च कार्यं भवति ॥

अचोऽस्तवोऽखौ कखतथपफा गघदधबभान् ॥ २ ॥

अपभ्रश इत्यनुवर्तते । अपभ्रशे अच परे अस्तव असयुक्ता अखौ
अनादौ वर्तमाना कखतथपफ इत्येते वर्णा गघदधबभ इत्येतान् प्रायो यथा
संख्यमापद्यते । कस्य ग -

ज दिट्ठ सोमग्गहणु—अइसहिं इसिड निसकु ।

पिअमाणुसविच्छोहगरु गिलि गिलि राहु मियकु ॥

यद् दृष्ट सोमप्रहरणमसतीभिर्हसित नि शङ्कम् ।
प्रियमानसविचोभकर गिल गिल राहो मृगाङ्कम् ॥

खस्य ध -

अस्मीप सत्थावत्येहिं सुधिं चिन्तिज्जइ माणु ।
प्रिय दिट्ठे हल्लोहलेण को चेअइ अप्पाणु ॥
अम्ब । स्वस्थावस्थै सुखेन चिन्त्यते मान ।
प्रिये दृष्टे हल्लोहलेन कश्चेतयत्यात्मानम् ॥

तथफफाना दधवभा -

सवधु करेप्पिणु कधिदु मइ तसु पर सभलउ जम्सु ।
जासु न चाउ न चारहडि न य पम्हट्ठउ धम्सु ॥
शपथ कृत्वा कथित मया तस्य पर सफल जम ।
यस्य न त्यागो न चारभटी न यस्य प्रसुष्टो धर्म ॥

अच इति किम् ? गिलि गिलि राहु मयकु । अस्तव इति किम् ? एककु हिं
अक्खिहिं सावणु । एकस्मिन्नक्षिणि श्रावण । अखाविति किम् ? सवधु प्पिणु
करेप्पिणु । प्रायोधिकारात् कचिन्न भवति—

(१) जइ केवँइ पावीसु पिउ अकिआ कोइ करीसु ।
पाणीउ नवइ सरावि जिवं सव्वगे पइसीसु ॥
यदि कथञ्चित् प्राप्त्ये प्रियमकृत कौतुक करिष्यामि ।
पानीय नवे शरावे यथा सर्वाङ्गेण प्रविशति ॥
उअ कणिआरु पफुल्लिअउ कवणकातिपयासु ।
गोरीवयणविणिज्जिअउ न सेवइ वणवासु ॥
पश्य कर्णिकार प्रफुल्लित काञ्चनकान्तिप्रकाश ।
गौरीवदनविनिर्जित इव सेवते वनवासम् ॥

तु मो ड्वम् ॥ ३ ॥

अपभ्रंशेऽच परोऽसयुक्तोऽनादौ वर्तमानो मकारो वत्वमापद्यते तु । क्तिस्वात्
सानुनासिक । कवँलु कमलु । भवँरु भमरु । लान्नाणिकस्यापि-जीवँ । आवँ ।

(१) इवमुदाहरणं ख० पुस्तके नास्ति ।

तिवँ । अच इत्येव-समारोह लोढ । असयुक्त इत्येव-तसु परसुलभत जम्मु ।
अखावित्येव मअणु ॥

हो म्हम् ॥ ४ ॥

अपभ्रशे ह्य इत्यय मकाराक्रान्तहकारमापद्यते तु । म्ह इति 'श्मष्मस्मह्या
मस्मररश्मौ म्ह' इति प्राकृतलक्षणविहितोऽत्र गृह्यते, सस्कृते तस्यासम्भवात् ।
गिम्हा गिहो । बम्हणो बह्मणो ।

बम्ह ते विरला केवि नर जे सव्वग छइल ।
जे वका ते वचयर जे उज्जुअ ते वइल ॥
ब्रह्मन् । ते विरला केपि नरा ये सर्वाङ्गदत्ता ।
ये वक्रास्ते बम्हकतरा य ऋजवस्ते बलीवर्दा ॥

रो लुकमघः ॥ ५ ॥

अपभ्रशे सयागस्याधा वर्तमानो रेफा लुक लापमाप्नोति तु । पिठ प्रिऊ
प्रिय ।

जइ केवइ पावीसु पिठ अकिआ काड्ड करीसु ।
पाणीड नवइ सरावि जिवँ सव्वगे पइसीसु ॥
यदि कथञ्चित् प्राप्त्ये प्रियमकृत कौतुकं करिष्यामि ।
पानीय नवे शरावे यथा सर्वाङ्गेण प्रविशति ॥

पक्षे—

जइ भग्ना पारक्कडा तो सहि मज्झु पिण्ण ।
अह भग्ना अम्हहतणा तो ते मारिअडेण ॥
यदि भग्ना परकीयास्तत्त सखि । मम प्रियेण ।
अथ भग्ना अस्मदीयास्तत्तस्तेन मारितेन ॥

क्वचिदभूतोऽपि ॥ ६ ॥

अपभ्रशे क्वचिदविद्यमानोऽपि रेफो भवति । ब्रासू व्यास ।

ब्रासू महारिसि एड भणइ जइ सुइ सत्थ पमाणु ।
मायइ चलाण णवताइ दिवे दिवे गगणहाणु ॥

व्यासो महर्षिरेतद्गणति यदि श्रुति शास्त्र प्रमाणम् ।
मातृणा चरणौ नमता दिवा दिवा गङ्गास्नानम् ॥
कचिदिति किम् ? वासेण वि भारश्चक्षभि बद्ध । व्यासेनापि भारत
स्तम्भे बद्धम् ॥

विपदापत्सम्पदि द इ ॥ ७ ॥

अपभ्रशे विपद् आपद् सपद् इत्येतेषा दकारस्य इकारो भवति । विवद् ।
आवद् । सपद् । प्रायोऽधिकारात्-गुणेहि न सपद् किति । गुणैर्न सम्पत्कीर्तिः ॥

कथयथातथा डिहडिथडिमडेमास्थादे ॥ ८ ॥

अपभ्रशे कथ यथा तथा इत्येतेषु थादेरवयवस्य इह इथ इम एम इत्येते
चत्वार आदेशा डितो भवन्ति(१) । किह किथ किम केम कथम् । जिह जिथ
जिम जेम यथा । तिह तिथ तिम तेम तथा ।

बिम्बाहरि तणुरअणवणु किह ठिउ सिरिआणदु ।
निरुबमरसु पिप पिअविजणु सेसहो दिगणी मुद्दु ॥
बिम्बाधरे तनुरवनव्रण कथ स्थित श्रीआनन्द ।
निरुपमरस प्रियेण पीत्वेव शेषस्य दत्ता मुद्रा ॥
केम समप्पउ दुट्ठु दिणु किध रअणी चुडु होइ ।
णवबहुदसणलालसउ वहइ मणोरहसोइ ॥
कथ समाप्यता दुष्ट दिन कथ रजनी यदि भवतु ।
नववधूदर्शनलालसो वहति मनोरथान् सोऽपि ॥
ओ गौरीमुहणिज्जिअउ बहलि लुक्कु मिअक्कु ।
अन्न वि जो परिहविअतणु सो किम भमइ निसकु ॥
ओ गौरीमुखनिर्जितो दुर्दिने लीनो मृगाङ्ग ।
अन्योऽपि य परिभूततनु स कथ भ्रमति नि शङ्कम् ॥
भण सहि निहुअच तेम मइ जइ पिउ दिट्ठु सवोसु ।
जेम न जाणइ मज्जु मणु पक्खावडिअ तासु ॥

(१) इत परं प्रायः स० पुस्तके केवलं सव्दरूपाण्येवोदाहरणेषु दत्तानि, क० पुस्तके
तु पद्यगताम्येव । द्विविधान्यपि सङ्गुहीतान्यत्र पुस्तके ।

भण सखि । निभृत तथा मा यदि प्रियो दृष्ट सदोष ।
 यथा न जानाति मम मन पन्नायित तस्य ॥
 जिम जिम वक्किम लोअण्हं शिरि सावलि सिक्खेइ ।
 तिम तिम वम्महु अणिअ सरा खरपत्थरी तिक्खेइ ॥
 यथा यथा वक्किमाण लोचनयोर्नितरा श्यामला शिञ्चयति ।
 तथा तथा मन्मथो निजान् शरान् खरप्रस्तरे तीक्ष्णयति ॥
 णवर मिअक्कु वि तिह तवइ जिह दिणअरु खअगालि ।
 मइ जाणिउ पिअविरदिअइ कवि धर होइ विअगालि ॥
 केवल मृगाङ्कोऽपि तथा तपति यथा दिनकर क्षयकाले ।
 मया ज्ञात प्रियविरहिताना कापि धरा भवत्यपरायहे ॥
 एवं जित्थित्थौ उदाहार्यौ ॥

दादेर्देहो यादृक्तादृक्कीदृगीदृशाम् ॥ ९ ॥

अपभ्रंशे यादृगादीना दादेरवयवस्य डित् एह इत्यादेशो भवति । सर्वत्र
 डित्त्वादिलोप ।

मइ भणिअउ बलिराउ तुहु केहउ मग्गणु एहु ।
 जेहु तेहु नवि होइ वढ सइ नाराअणु एहु ॥
 मया भणितो बलिराज । त्व कीदृक्, मार्गण ईदृक् ।
 यादृक्तादृक् न भवति मूढ । स्वय नारायण एष ॥

डइसोऽताम् ॥ १० ॥

अपभ्रंशे यादृशादीनामकारान्ताना यादृश-तादृश-कीदृश-ईदृश-इति
 रूपाणां दादेरवयवस्य डित् अइस इत्यादेशो भवति । जइसु । तइसु । कइसु ।
 अइसु ॥

यावत्तावत्युमर्हिमा वादेः ॥ ११ ॥

अपभ्रंशे यावत्तावदित्यव्यययोर्वकारादेरवयवस्य उ मर्हि म इति त्रय आदेशा
 भवन्ति ।

तिलह तिलत्तणु ताउ पर जाउ न नेह गलन्ति ।
 नेहि पण्डठहि तेज्जि तिल तिल फिट्ठवि खल होन्ति ॥

तिलाना तिलत्व तावत्पर यावन्न स्नेहा गलन्ति ।
 स्नेहे प्रवष्टे त एव तिलास्तिला भ्रष्ट्वा खला भवति ॥
 जामहि विसमी कज्जगइ जीवह मज्जे एइ ।
 तामहिं अच्छउ इअरु जणु सुअणुवि अतरु देइ ॥
 यावद्विषमा कार्यगतिर्जीवाना मध्य एति ।
 तावदास्तामितरो जन सुजन एवात्तर ददाति ॥
 जाम न निवडइ कुम्भअडि सीहचवेउचडक्क ।
 ताम समत्तह मयगलह पइ पइ वज्जइ ढक्क ॥
 यावन्न निपत्तति कुम्भवटे सिहचपेटाट्टावात्त ।
 तावत् समस्ताना मदकलाना पदे पदे वाद्यते ढक्का ॥

डेत्तुलडेवडावियतिकयति च व्यादेर्वतुप ॥ १२ ॥

इयत्कियदित्येतयोश्चकाराद्यावत्तावतोश्च परिमाणार्थं विहितो यो वतुप्प्रत्यय
 तस्य व्यादेर्वकारादेर्वकारादेश्चावयवस्य एत्तुल एवड इत्यादेशौ द्वितौ
 भवत । एत्तुला । केत्तुलो । एवडो । केवडो ।

जेवडु अतरु रावणरामह तेवडु अतरु पट्टणगामह ।

यावदन्तर रावणरामयो , तावदन्तर पत्तनप्रामयो ।

डेत्तहे त्रलः ॥ १३ ॥

अपभ्रशो सर्वादे सप्तम्यर्थे त्रत्प्रत्ययस्य द्वित् एत्तह इत्यादेशो भवति ।
 जेत्तहे । तेत्तहे ।

जेत्तहे तेत्तह बारि घरि लच्छि विसठुल धाइ ।

पिअपब्भट्टव गोरड निच्चल कहिं वि न ठाइ ॥

यत्र तत्र द्वारे गृहे लक्ष्मीर्विसंस्थुला भवति ।

प्रियभ्रष्टेव गौरी निच्चला कुत्रापि न तिष्ठति ॥

यत्तदोर्देत्तु ॥ १४ ॥

त्रल इत्यनुवर्तते । यत् तत्-आभ्या परस्य त्रलप्रत्ययस्य द्वित् एत्तु इत्यय
 मादेशो भवति । जेत्तु ठिदो । यत्र स्थित । तेत्तु ठिदो । तत्र स्थित ॥

कुत्रात्रे च डेत्यु ॥ १५ ॥

अपभ्रंशे कुत्र अत्र इत्येतयो स्थितस्य चकारात् यत्तदो परस्य त्रल्
प्रत्ययस्य डित् एत्थु इत्यादेशो भवति । केत्थु । एत्थु । जेत्यु । तेत्थु ।

जइ सो घडिदि प्रयावदी केत्थुवि लेप्पिणु सिक्खु ।
जेत्थुवि तेत्थुवि एत्थु जगि भण तो तहि सारिक्खु ॥
यदि स घटयति प्रजापति कुत्रापि लात्वा शिक्काम् ।
यत्रापि तत्राप्यत्र जगति भण तहि तस्या सदत्त ॥

त्वतलौ प्पणम् ॥ १६ ॥

अपभ्रंशे भावेऽर्थे विहितौ त्वतल्प्रत्ययौ प्पण इत्यादेशमापद्येते । पडुप्पण
पडुत्वं पडुता वा । सुक्कप्पण शुक्लत्वं शुक्लता वा ।

साहुवि लोउ तडप्फडइ वडुडत्तणहो तणेण ।
वडुप्पणु परिपाविअइ हत्थि मोक्कलडेण ॥
सर्वाऽपि लोक उत्ताम्यति बृहत्त्वस्यार्थे ।
महत्त्व पर प्राप्यते हस्तेन मुक्तेन ॥
तडप्फडइ इति तु औत्सुग्ये शब्दानुशासने देशीयात् ॥

तव्यस्य एव्वइएव्वउएव्वा. ॥ १७ ॥

अपभ्रंशे तव्यप्रत्ययस्य एव्वइ एव्वउ एव्व इति त्रय आदेशा
भवन्ति । जेव्वइ, जेव्वउ, जेव्व जेतव्य ।

एउ गृणहेप्पिणु णु मइ जइ प्रिउ उव्वारिउजइ ।
महु करिएव्वउ किपि नवि मरिएव्वउ पर देज्जइ ॥
एतद् गृहीत्वा यन्मया यदि प्रिय उद्धार्यते ।
मम कर्तव्य किमपि नापि मर्तव्य पर दीयते ॥
देसुच्चाडणु सिद्धिकटणु घणकुट्टणु जं लोइ ।
मंजिट्ठए अइरत्तिए सव्वु सहेव्वउ होइ ॥
देशोच्चाटन शिखिकथनं घनकुट्टन थल्लोके ।
मञ्जिष्ठयाऽतिरक्तया सर्वं सोढव्यं भवति ॥
सोपस्क पर वास्त्रिजा पुष्पवर्द्धिं समाणु ।

जगोव्व पुणु को धरइ जइ सो वेड पमाणु ॥
स्वपित्तव्य पर वारित पुष्पवतीभि समम् ।
जागर्तव्य पुन को बिभर्ति यदि स वेद प्रमाणम् ॥

क्त्व इइउइविअवि ॥ १८ ॥

अपभ्रशे क्त्वाप्रत्ययस्य इ इउ इवि अवि इति चत्वार आदेशा भवन्ति ।
करइ, करइउ, करइवि, करअवि कृत्वा । इ-

हिअडा जइ वेरिअ घणा तो किं अग्नि चडाहु ।
अम्हइ बे हत्थडा जइ पुणु मारि मराहु ॥
हृदय । यदि वैरिणो घनास्तत किमाकाश आरोहाम् ।
अस्माक द्वौ हस्तौ यदि पुनर्मारयित्वा त्रियामहे ॥

इउ—

पओहर षजडा निचु जे समुह चिटठन्ति ।
महु थक्कहा समरगणि गयघड भञ्जिउ जति ॥
पयोधरौ वज्रमयौ नित्य यौ समुख तिष्ठत ।
मम ता तस्य समराज्जणे गजघटा मङ्क्त्वा यान्ति ॥

इवि—

रक्खइ सा विसहारिणी बे कर चुम्बिवि जीव ।
पडिबिम्बिअमुजालु जलु जेहिं अडोहिउ पीव ॥
रक्षति सा विषहारिणी द्वौ करौ चुम्बित्वा जीवम् ।
प्रतिबिम्बितमुजाल जल आभ्यामनवगाह्य पीतम् ॥

अवि—

बाहू विच्छोडवि जाहि तुहु इउ तेवँइ को दोसु ।
हिअअट्ठिउ जइ नीसरहि जाणउ मुज स रोसु ॥
बाहू विच्छोड्य यासि त्व भवतु तथा को दोष ।
हृदयस्थितो यदि निस्सरसि जानामि मुञ्च । स रोष ॥

एप्प्येप्पिण्वेप्प्येपिणु ॥ १९ ॥

अपभ्रशे क्त्वाप्रत्ययस्य एप्पि एप्पिण एपि एपिण इति चत्वार

आदेशा भवन्ति । करएप्पि, करएप्पिणु, करएपि, करएपिणु कृत्वा ।

जेप्पि असेसु कसाअबलु देप्पिणु अमच जअस्सु ।

लेवि महव्वअ सिवु लहहि माएपिणु तत्तस्सु ॥

जित्वाऽशेष कषायबल दत्त्वाऽभय जगत ।

लात्वा महाव्रतानि शिव लभन्ते ध्यात्वा तत्त्वम् ॥

पृथग्योग उत्तरार्थ ॥

तुम एवमणाणहमणहि च ॥ २० ॥

अपभ्रशे तुमु-प्रत्ययस्य एव अण् अणह् अणहि इत्येते चत्वार, चकारात् एप्पि एप्पिणु एपि एपिणु इत्येते च चत्वार एवमष्टादेशा भवन्ति । करएव, करअण्, करअणह्, करअणहि, करएप्पि, करएप्पिणु, करएपि करएपिणु कर्तुम् ।

देव दुक्कर निअयधणु करअण न तउ पडिहाइ ।

एमइ सुहु भुअणह मणु पर भुजणहि न जाइ ॥

दातु दुक्कर निजधन कर्तु न तप प्रतिभाति ।

एवमेव सुख भाक्तु मन पर भोक्तु न याति ॥

जेप्पि अएप्पिणु सअल धर लेप्पिणु तवु पालेवि ।

विणु सते तित्थेसरेण को सक्कइ भुवणेवि ॥

जेतु त्यक्तु सकल, धरा लातु तप पालयितुम् ।

विना शात्या तीर्थेश्वरेण क शक्नोति भुवनेऽपि ॥

गमेस्त्वेप्पेपिण्वोरेलुक् ॥ २१ ॥

अपभ्रशे गमेर्धातो परयो एपि एपिणु इत्यादेशयोरेकारस्य लुग्भवति तु ।

गंपि, गंपिणु, गमेप्पि, गमेप्पिणु गत्वा ।

गपिणु वाराणसिहि नर अह उज्जइणिहि गपि ।

मुआ पप्पुवत्ति परम पउ दिव्वन्तरइ न जपि ॥

गत्वा वाराणस्या नरा अथ उज्जयिन्या गत्वा ।

मृता प्राप्नुवन्ति परम पदं दिव्यन्तरे न यदपि ॥

पक्षे—

गग गमेप्पिणु जो क्खु अण्णु जो सिवत्तिथु गमेप्पि ।

कीडदि विदसावास गइ सोब्ज लोड जएप्पि ।
गङ्गा गत्वा य खलु अन्यत् य शिवतीर्थं गत्वा ॥
क्रीडति त्रिदशावास गत सोऽद्य लोक जित्वा ॥

तूनो णअल् ॥ २२ ॥

अपभ्रंशे तून प्रत्ययस्य लित् णअ इत्यादेशो भवति । होणउ भविता ।
मुणउ श्रोता ।

इस्थि मारणउ लोड बोळ्णउ ।
पडहु वज्जणउ मुनउ भसणउ ॥
इस्ती मारयिता, लोक कथयिता ।
पटहो वदिता, हुनको भषिता ॥

छस्य युष्मदादेर्दार्ः ॥ २३ ॥

अपभ्रंशे युष्मदाविभ्य परस्य छस्य डित् आर इत्यादेशो भवति । तुम्हाह
युष्मदीय । अम्हारु अस्मदीय ।

सदेसँ काइ तुम्हारेण ज सगहो न मिलिज्जइ ।
सुविणतारि न पाणिणएण पिअ पिआस किं छिज्जइ ॥
संदेशेन किं त्वदीयेन यत् सङ्गस्य (सङ्गो) न मिस्यते ।
स्वप्नातरेऽपि तेन पानीयेन प्रिय । पिपासा किं छिद्यते ॥

दिक्खि अम्हार क तु । पश्य मदीय का तम् । बहिणि अम्हार कन्तु ।
भगिनि । मदीय कान्त ॥

जणिजणुननइनावइनाइ इवार्थे ॥ २४ ॥

अपभ्रंशे इवार्थे जणि जणु न नइ नावइनाइ इति षडादेशा भवन्ति । चदु
जणि, चदुजणु, चदुन, चदुनइ, चदुनावइ, चदुनाइ चद्रइव । जणि—

चम्पअकुम्भमळिक्क सहि सहलु पइव्वउ ।
सोइइ इन्दणील जणि कणइ उविव्वउ ॥
चम्पककुम्भमध्ये सखि । भ्रमर प्रविष्ट ।
शोभते इन्द्रनील इव कनक उपविष्ट ॥

जणु—

निरुवमरसु पिए पिअविजणु । प्रागेव व्याख्यातम् ।

न--

मुहकवरिवन्ध तहे सोह धरहि न मल्लजुवम्भु ससिराहु करहि ।
तहे सोहहिं कुरल भमरचलतुलिअ न तिमिरडिंभ खेळन्ति मिलिअ ॥
मुखकवरीबन्धौ तस्या शोभा धरत इव मल्लयुद्ध शशिराहु कुरुत ।
तस्या शोभ ते कुरला भमरकुलतुलिता इव तिमिरडिंभा क्रीडन्ति मिलित्वा ॥

नइ—

रविअत्थमणसमाउलें कठट्ठिअ न छिन्नु ।
चक्कें खण्डु मुणालिअहे नइ जीवगालु दिन्तु ॥
रव्यस्तमनसमाकुलेन कण्ठस्थितो न च्छिन्न ।
चक्रेण खण्डो मृणालिकाया इव जम्बार्गलो वृत्त ॥

नावइ--

पेक्खीविणु जिणवरइ अदीरहधणसलोणु ।
नावइ गरुमच्छहरिउ जलणि पवीसइ लोणु ॥
दृष्ट्वा जिनवराणामदीर्घधनसलावणम् ।
इव गरुमत्स्यहरित उवलने प्रविशति लवणम् ॥

नाइ--

वलआवलनिवडणवलआ धरणी उद्धमुअ जाइ ।
वल्लहविरहधूमह अस्स गाहप्पण गवेसइ नाइ ॥
वलयावलनिपतनवलया धन्या उध्वमृजा याति ।
वल्लभविरहधूमादस्य गाधत्व गवेषयत इव ॥

तणेणतेसितेसितेहिंकेहिं तादर्थ्ये ॥ २५ ॥

अपञ्चशे तादर्थ्ये द्योत्ये तणेण तेसि तेसि तेहि केहिं इति पञ्च निपाता
प्रयोक्तव्या । रामदण्डेण, रामतेसिं, रामतेसि, रामतेहिं, रामकेहिं णमोक्कारो
रामार्थं नमस्कारः ।

ओल्ला पद् परिहासडी अइ मन कवणहिं देसि ।

हउ मिञ्जउ तउकेहि पिअ तुहु पुणु अअहितेसि ॥
 विट । एता परिहासिकामयि भणु कस्मै न ददासि ।
 अह क्षीये तवार्थे प्रिय । त्व पुनरन्यस्यार्थे ॥

वड्डत्तणहोत्तणेण महत्त्वस्यार्थे । एव तेहितेसिभावुदाहार्यौ ॥

स्वार्थे डुः पुनर्विनाध्रुवम् ॥ २६ ॥

अपभ्रंशे पुन विना ध्रुवम् इत्येतेभ्य पर स्वार्थे डित् उप्रत्ययो भवति ।
 पुणु होइ पुनर्भव । पावु विनु पाप विना । ध्रुवु जस्सु ध्रुवं जन्म ।

सुमरिञ्जइ त वल्लहउ ज वीसरइ मणाउ ।
 जहिं पुणु सुमरणु जाउ गउ तहो नेहहो काइ नाउ ॥
 स्मर्यते तद्वल्लभ यद्विस्मरति मनाक् ।
 यस्मिन् पुन स्मरण यावद्गत तस्य स्नेहस्य किं नाम ॥
 चचलु जीविउ ध्रुवु मरणु पिअ रुसिउजइ काई ।
 होसइ दिअहा रुसणा दिव्वइ वरिससआइ ॥
 चञ्चल जीवित ध्रुव मरण प्रिय । कथ्यते कथम् ।
 भविष्यन्ति दिवसा रोषणस्य दिव्यानि वर्षशतानि ॥

डैडाववश्यम् ॥ २७ ॥

स्वार्थ इत्यनुवर्तते । अपभ्रंशे अवश्यम् परौ ए अ इत्येतौ डितौ प्रत्ययो
 भवत । अवसे, अवस अवश्यम् ।

जिम्भिदिउ नायउ वसि करहु जसु अभिन्नइ अन्नइ ।
 मूलि विण्णट्ठइ तुविणिह्णे अवसे सुक्कइ पण्णइ ॥
 जिह्वेन्द्रिय नायक वशे कुरुत यस्याधीनान्ययानि ।
 मूले विनष्टे तुम्बि या अवश्य शुष्यन्ति पर्णानि ॥

अवस न सुअहि सुहक्खिअहिं । अवश्यं न स्वपन्ति सुखासिकायाम् ॥

परमेकशसोर्डडि ॥ २८ ॥

अपभ्रंश परम् एकशस् इत्याभ्या परौ स्वार्थे डितौ अ इ इत्येतौ यथा
 सख्य भवत । पर परम् । एकसि एकश ।

उणहि न सपइ कित्ति पर फल लिहिआ भुञ्जन्ति ।

केसरि न लहइ बोड्डिअवि गय लक्खेहि घेप्पन्ति ॥

गुणैर्न सम्पत् कीर्ति पर फलानि लिखितानि भुञ्जते ।
 केसरी न लभते कपर्दिकामपि गजा लक्ष्मिर्गृह्यन्ते ॥
 एकसि सीलकलकिञ्चद् देवजहिं पच्छित्ताइ ।
 जो पुणु खण्डइ अणुदिअहु तसु पच्छित्तै काइ ॥
 एकश शीलकलङ्किताना दीयन्ते प्रायश्चित्तानि(१) ।
 य पुन खण्डयत्यनुदिवस तस्य पश्चात्तापेन(२) किम् ॥

अडडडुल्लाः स्वार्थिककल्लुक् च ॥ २९ ॥

अपभ्रंशे नामत परत अ इति अड डल्ल इत्येतौ च डितौ प्रत्ययौ भवतः,
 तत्संनियोगेन स्वार्थिकस्य कप्रत्ययस्य लोपश्च । बलड, बलडु, बलुल्लु बलम् ।

विरहानलजालकरालिअड पहिड पन्थि ज दिट्ठव ।
 त मेलवि सव्वहिं पन्थिअहिं सोजि किअव अगिट्ठव ॥
 विरहानलज्वालाकरालित पथिक पथि यद् दृष्ट ।
 तन्मिलित्वा सर्वे पान्थे स एव कृतोऽग्निष्ठ ॥
 महु कतहो वे दोसडा हेलि म अक्खहि आलु ।
 वे-तहो हउ पर उव्वरिअ जुम्भन्तहो करवालु ॥
 मम कान्तस्य द्वौ दोषौ हे सखि । मा जल्पाऽनर्थकम् ।
 ददतोऽह परमुद्धरिता मुध्यमानस्य करवालम् ॥
 एक कुडुली पञ्चहिं रुढी । एका कुटी पञ्चमी रुद्धा ॥

तद्योगजाश्च ॥ ३० ॥

अपभ्रंशे अडडडुल्लानां योगभेदेभ्यो ये जायन्ते अडडुल्लअडुल्लइ इत्यादयः
 प्रत्यया तेऽपि स्वार्थे प्रायो भवन्ति । अड-

फोडेन्ति जे हिअडव अप्पणउ ताह पराई कवण धिणु ।
 रक्खेज्जउ तरुणहो अप्पणा बालहे जाया विसम थणु ॥
 स्फोटयन्ति ये हृदयमात्मीय तेषां परकीया का घृणा ।
 रक्खतां तरुणा । आत्मानं बालाया जातौ विषमौ स्तनौ ॥

बुल्लअ—चूडुल्लअउ चुरणीहोसइ । चूडा चूर्णीभविष्यति ।

डुल्लइ-देविस्वअ बाहुबलुस्तड्डउ मुबइ नीसास । दृष्टा बाहुबल सुभ्वति
निश्वासम् । एव बाहुबलुल इत्यादि ॥

डीत स्त्रियाम् ॥ ३१ ॥

अपभ्रंशे स्त्रिया वर्तमानान्नाम्न इत प्राक्तनसूत्रद्वयविहितप्रत्ययान्तात् परा
डीप्रत्ययो भवति ।

वहिआ दिट्ठा गोरडी तुट्ठा मग्गु निअत् ।

असुसाए क चूआ ? तोतुवाण कर त ॥

इष्टा दृष्टा गौरी तुष्टा मार्ग पश्यती ।

अभूच्छवासै क चकन्ति ? मितशुष्क कुर्वती ॥

अदन्तात् डा ॥ ३२ ॥

अपभ्रंशे अडडडुल्लानां मध्ये य अकारान्त प्रत्यय तदन्तान्नाम्न स्त्रिया
वर्तमानात् डाप्रत्ययो भवति । ड्यपवादः ।

पिड आअगड पत्तडिमुणि कण्णइ पइट्ठ ।

तहो विरह्हो नासत्तहो धूलडिआवि न दिट्ठ ॥

प्रिय आगत पत्रअवि कर्णे प्रविष्ट ।

तस्य विरहस्य नश्यतो धूलिरपि न दृष्टा ॥

इदतोऽति ॥ ३३ ॥

अपभ्रंशे स्त्रिया वर्तमानस्य नाम्नो योऽकारस्तस्य अति अकारे प्रत्यये परे
इकारो भवति । धूलडिआवि न दिट्ठ । स्त्रियामित्येव-मुणि कण्णइ पइट्ठ ॥

इदानीमेव्वहि ॥ ३४ ॥

अपभ्रंशे इदानीम स्थाने एव्वहि इति भवति । एव्वहि होइ । इदानीं भवतु

हरि नञ्चावउ पगण्णइ विस्सइ पाडिउ लोउ ।

एव्वहि राहपओहरह ज भावइ तं होउ ॥

हरिर्नर्तित प्राङ्गणे विस्मये पातितो लोक ।

इदानीं राधापयोधरयोर्यद्भवित्ता तद्भवतु ॥

एव जि ॥ ३५ ॥

अपभ्रंशो एवशब्दस्थाने जि इति भवति । रामु जि राम एव ।

जाउ म जतउ पल्लवह देवखच कइ पय देइ ।

हिअइ तिरिच्छी हउ जि पर पिउ डम्बरइ करेइ ॥

यातु मा यात पल्लवत पश्यामि कति पदानि ददाति ।

हृदये तिर्यग्भूताऽहमेव पर प्रियो डम्बराणि करोति ॥

एवमेव ॥ ३६ ॥

एवम्—इत्यव्यये एम इति भवति । एम राम कुण्ड । एव राम करोति ।

पियसगमि कउ निहडी पिअहो परोक्खहो केम ।

मइ वेन्निवि विन्नासिअ निह न एम न तेम ॥

प्रियसङ्गमे कुतो निद्रा प्रियस्य परोक्षस्य कथम् ।

मया द्वे अपि नाशिते निद्रा नैव न तथा ॥

नहि नाहि ॥ ३७ ॥

नहि इत्यव्यय नाहि इति भवति । नाहि धम्मु नहि धर्म ।

एत्तहे मेह पिअन्ति जलु एत्तहे वडवाणलु आवट्ठइ ।

पेक्खु गहीरिम साअरहो एक्कवि कणिअ नाहि ओहट्ठइ ॥

इतो मेघा पिबन्ति जलमितो वडवानल आवर्तयति ।

पश्य गभीरत्वं सागरस्य एकापि कणिका नहि हीयते ॥

प्रत्युत पच्छलिउ ॥ ३८ ॥

प्रत्युत इत्यव्यय पच्छलिउ इति भवति । पच्छलिउ सुधु । प्रत्युत सुखम् ।

सावसलोणी गोरडी नवखी कवि विसगठि ।

भड्डु पच्छलिउ सो मरइ जासु न लगाइ कठि ॥

सर्वस्वलावण्या गौरी नवीना कापि विषग्रन्थि ।

भट्ट प्रत्युत स म्रियते यस्य न लगति कण्ठे ॥

प्रथिरित्यत्र 'लिङ्गमतन्त्र'मिति सूत्रात् स्त्रीलिङ्गता ॥

एवमेव एमइ ॥ ३९ ॥

एवमेव इत्यव्ययम् एमइ इति भवति । एमइ लौगु एवमेव लोक ।

अगहि अग न मिलिउ अहरे अहरु न पत्तु ।
 पिअ जोअतिहे सुदकवैलु एमइ सुरउ समत्तु ॥
 अज्जरङ्ग न मिलित सखि । अधरेणाऽधरो न प्राप्त ।
 प्रियस्य पश्यन्त्या मुखकमलमेवमेव सुरत समाप्तम् ॥

सम समाणु ॥ ४० ॥

समम्—इत्यव्यय समाणु इति भवति । रामाण समाणु । रामेण समम् ।
 कतु ज सीहहो उवमिअइ त महु खगिडउ माणु ।
 सीहु अरक्खअ गअ हणइ पिउ पयरक्ख समाणु ॥
 कान्तो यत् सिंहस्योपमीयते तन्मम खगिडतो मान ।
 सिंहोऽरक्ककान् गजान् हन्ति प्रिय पदरत्नै समम् ॥

किल किर ॥ ४१ ॥

अपभ्रशे किल इत्यव्यय किर भवति । न किर खाइ । न किल खादति ।
 न किर खाइ न पिअइ न विह्वइ धम्मि न वेच्चइ रुअडउ ।
 इह किवणु न जाणइ जह जमहो खणेण पटुअइ दूअडउ ॥
 न किल खादति न पिबति न विद्वति धर्मे न व्ययति रूपकम् ।
 इह कृपणो न जानाति यथा यस्य क्षणेन पर्याप्नोति दूत ॥

पग्गिमप्राइमप्राउप्राइव प्रायसः ॥ ४२ ॥

प्रायस्—इत्यव्ययम् अपभ्रशे पग्गिम प्राइम प्राउ प्राइव इति चतुर्धा प्रयो
 ग्यम् । पग्गिम चवल्लु । प्रायश्चपल इत्यादि ।

एसी पिउ रुसेलु इउ रुट्ठी मइ अणुणेइ ।
 पग्गिम एइ मणोरइइ दुक्क रुइउ करेइ ॥
 एष्यति प्रियो रुष्याम्यह रुष्टा मामनुनयति ।
 प्राय एतान्मनोरथान् दुष्करान् वैव करोति ॥
 प्राइव मुणिहवि भतडी ते मणिअडा गणन्ति ।
 अक्खइ निरामइ परमपइ अज्जवि पउ न लहन्ति ॥
 प्रायो मुनीनामपि भ्रान्ति ते मणीन् गणयन्ति ।
 अक्षये निरामये परमपदेऽद्यापि पव न लभन्ते ॥

अञ्जे ते दीहर लोअण अन्नु त मुअजुअलु ।
 अन्नु सु घण थणहारु त अ नु जि मुहकमलु ॥
 अन्ये ते दीर्घे लोचने अन्यत्तद्गजयुगलम् ।
 अन्य स घन स्तनभार तदन्यदेव मुखकमलम् ॥
 अन्न सु केसकलापु सु अन्नजि प्राउ विहि ।
 जेण णिअबिणि घडिअ सुगुणलाअणणिहि ॥
 अन्य स केशकलाप सोऽन्य एव प्रायो विधि ।
 येन नितम्बिनी घटिता स गुणलावण्यनिधि ॥
 असुजले प्राइव गोरिअहे सहि उव्वत्ता नअणसर ।
 ते समुह सपेसिआ देति तिरिच्छी घत्त पर ॥
 अश्रुजलेन प्रायो गौर्या सखि । उद्वान्ते नयनसरसी ।
 ते सम्मुखे सप्रेक्षिते वदतस्तिर्यग्धात परम् ॥

दिवा दिवे ॥ ४३ ॥

दिवा इत्यव्यय दिवे इति भवति । दिव दिवे गगणहाणु । दिवा दिवा गङ्गा
 स्नानम् ॥

सह सह ॥ ४४ ॥

सह इत्यव्यय सह इति भवति ।

जइ पवसन्ते सह न गयअ न मुअ विओपेँ तस्सु ।
 लज्जिज्जइ सदेहसडा दिन्तेहिं सुहअजणस्सु ॥
 यदि प्रसवता सह न गता न मृता वियोगेन तस्य ।
 लज्जते सन्देशान् दक्षतीभिस्सुभगजनस्य ॥

मा मं ॥ ४५ ॥

मा इत्यव्यय मं इति भवति । म धणि करहि विसाउ । मा धन्ये । कुरु
 विशावम् । प्रायोअहणात्—

माणि पणदूठइ जइ न तणु तो वेसडा चइज्ज ।
 मा तुक्कणकरपल्लवेहिं दीप्पिज्ज तु भमेज्ज ॥
 माने प्रणष्टे यदि न तनु ततो देशान् त्यजेत् ।

मा दुर्जनकरपल्लवैर्दृश्यमानो भ्रमेत् ॥

कुतः कउकहुतिहु ॥ ४६ ॥

अपभ्रंशे कुत इत्यव्यय कउ कहु तिहु इति च भवति । कउ गदु, कहु गदु, तिहु गदु । कुतो गत ।

महु कतहो गुवृट्ठिअहो कउ मुम्पडा बलति ।

अह रिउरुहिरे उल्लवइ अह अप्पणेन भत्ति ॥

मम कान्तस्य गोष्ठस्थितस्य कुत कुटीरकानि ज्वलन्ति ।

अथ रिपुरुधिरेण विभ्मापयत्यथात्मीयेन न भ्रान्ति ॥

धुसु कहु तिहु उट्ठिअओ । धूम कुत कुत उस्थित ॥

अथवामनागहवइमणाउ ॥ ४७ ॥

अथवा मनाक् इत्येतौ अहवइ मणाउ इति भवत । अहवइ ए सुह ताहु ।
अथवा न सुख तासाम् । किंपि मणाउ मह पिअस्स । किमपि मनाक्
मम प्रियस्य ।

जाइजइ तहिं देसडइ लब्भइ पिअहो पमाणु ।

जइ आवइ तो आणिअइ अहवइ त जि निवाणु ॥

गम्यते तत्र देशे लभ्यते प्रियस्य प्रमाणम् ।

यद्यागच्छति तत आनीयतेऽथवा तदेव निर्वाणम् ॥

विह्वि पणट्ठइ वकडउ रिद्धी जणसामन्नु ।

किंपि मणाउ महु पिअहो ससि अणुहरइ न अन्नु ॥

विभवे प्रनष्टे वक्र श्रद्धौ जनसामान्य ।

किमपि मनाक् मम प्रियस्य शशी अनुहरति नान्य ॥

इतसेत्तहे ॥ ४८ ॥

इतस् इत्यव्ययम् एत्तहे इति भवति । एत्तहे मेह पिअन्ति जल्लु । इतो
मेघा पिबन्ति जलम् ॥

पश्चात्पच्छइ ॥ ४९ ॥

अपभ्रंशे पश्चादित्यव्यय पच्छइ इति भवति । पच्छइ होइ विहाणु । पश्चा
द्भवति विभातम् ॥

ततस्तदा तो ॥ ५० ॥

ततस् तदा इत्येतौ तो इति भवत । तो गदु । ततो गतस्तदा गतो वा ।

जइ भग्ना पारकडा ता सहि मज्झु पिण्ण ।

अह भग्ना अन्हहतणा तो ते मारिअडेण ॥

यदि भग्ना परकीयास्तत सखि । मम प्रियेण ।

अथ भग्ना अस्मदीयास्तदा तेन मारितेन ॥

त्वनुसाहावन्यथासर्वौ ॥ ५१ ॥

अन्यथा सर्व इत्येतौ अनु साह इति यथासख्य तु भवत । अनु कदु ।
अन्यथा कृतम् ।

विरहानलजालकरालिअउ पहिउ कोवि बुद्धिवि ठिअओ ।

अनु सिसिरकालि सीअलजलु धुमु कहँ सिहु उट्ठिअओ ॥

विरहानलज्वालाकरालित पथिक कोऽपि निमज्ज स्थित ।

अन्यथा शिशिरकाले शीतलजलाद्भूम कथ कुत उत्थित ॥

पक्षे—अज्ञहा साहुवि लोउ तडफडइ । अन्यथा साधुरपि तडफडा
यते (ताम्यति) ॥

किं काइकवणौ ॥ ५२ ॥

अपभ्रशे किंशब्द काइ कवण इत्यादशौ आपद्यते ।

जइ सु न आवइ दूइ घरु काइ अहासुहु तुण्णु ।

वअणु जु खण्डइ तउ सहि एसो पिउ होइ न मज्झु ॥

यदि स नायाति दूति । गृह किमधोमुख तव ।

वचन य खण्डयति तव सखि । एष प्रियो भवति न मम ॥

काइ न दूरे पेक्खइ । किं न दूरे पश्यसि ? ताहं पराइ कवण विणु ।
तेषां परकीया कां घृणा ।

उन्नविच्छवृत्ता विषण्णवर्त्मोक्ताः ॥ ५३ ॥

विषण्णवर्त्म उन्न इत्येतौ उन्न विच्छ वृत्त इति यथासख्यं भवति ।

मइ वुत्तउ तुहुं धुर धरहि कसरोहिं विगुत्ताइ ।

पइ विणु धवल न चडइ भरु एमइ उन्नठ काई ॥
 मयोक्त त्व घुर बिभूहि कसरैविंगोपित ।
 त्वया विना धवल ! न चटति भर एवमेव विषण्ण किम् ॥
 ज मणुविच्छिन्न न माइ । य मनोवर्त्मनि न माति ॥

अत् खुः परस्परस्य ॥ ५४ ॥

अपभ्रंशे परस्परशब्दस्य खु आदि अद्भवति ।
 ते मुग्गडा हराविआ जे परिविट्ठा ताहं ।
 अवरोप्पर जोअताह सामिउ गंजिउ जाइ ॥
 ते मुग्गा हारिता ये परिवेष्टितास्तेषाम् ।
 परस्पर पश्यता(१) स्वामी परिभूतो(२) येषाम् ॥

अन्यादृशस्याण्णाइसावराइसौ ॥ ५५ ॥

अपभ्रंशे अन्यादृशस्य अन्नाइस अवराइस इत्यादेशो भवत । अण्णाइसु ।
 अवराइसु ॥

बहिल्लगा शीघ्रादीनाम् ॥ ५६ ॥

अपभ्रंशे शीघ्रादीना बहिल्लादय आदेशा प्रायो भवन्ति । शीघ्रस्य
 बहिल्ल —

एक्कु कइअहवि न आवही अन्नु बहिल्लउ जाहि ।
 मइ मित्तडा प्रमाणिअउ पई जेहउ खल्लु नाहि ॥
 एक कदाचिदपि नायासि अन्यत् शीघ्र यासि ।
 मया मित्र ! प्रमाणितस्त्वया यादृश खलो नहि ॥

अस्मिन् गणे कस्य किं भवति ? तथाहि, ऋकटकस्य धग्घल —

जिम सुपुरिस तिम धग्घलइ जिम नइ तिम वलणाई ।
 जिम डोंगर तिम कोट्टरई हिआ विसूरहि काइ ॥
 यथा सुपुरुषास्तथा ऋकटका यथा नद्यस्तथा वलनानि ।
 यथा पर्वतास्तथा कोटराणि हृदय । खिद्यसे कथम् ॥

(१) शुध्यता—सु० ३० । (२) गजितो—सु० ३० ।

रम्यस्य रवण —

सरिहिं न सरेहिं न सखरेहिं नवि उज्जाणवणेहिं ।
 देस रवणणा होति वढ निवस तेहि सुअणेहिं ॥
 सरिद्धिर्न सरोभिर्न सरोवरैर्नाप्युद्यानवनै ।
 देशा रम्या भवन्ति मूढ । निवसद्भि सुजनै ॥

यद्यद् दृष्ट तत्तदित्यस्य जाइट्ठिआ—

अह रच्चसि जाइट्ठिअए हिअडा मुद्धसहाव ।
 लोहे पुट्टणएण जिम घणा सहेसहि ताव ॥
 अथ रज्यसि यद्यद् दृष्ट तत्तत् हृदय । मुग्धस्वभाव ।
 लोहेन स्फुटता यथा घन सहिभ्यते ताप ॥

पृथक्पृथगित्यस्य अंजुअ —

एक कुडुली पञ्चहिं रुद्धी तह पञ्चहवि जुअजुअ बुद्धि ।
 बहिणुए त घर कहि किं नन्दउ जेत्थ कुडुबउ अप्पण्णद्धइ ॥
 एक कुटी पञ्चभी रुद्धा तेषा पञ्चानामपि पृथक्पृथग्बुद्धि ।
 भगिनि । तद् गृहं कथय कथ नन्दतु यत्र कुटुम्बकमात्मच्छन्दकम् ॥

भयस्य द्रवक (१)—

दिवेहिं विढत्तउ खाहि वढ सचि म एक्कुवि द्रम्मु ।
 कोवि द्रवकउ सो पडइ जेण समप्पइ जम्मु ॥
 देवैरजित खादय मूढ । संचितु मा एकमपि द्रम्मम् ।
 किमपि भय तत्पतति येन समाप्यते जम ॥

मा भैषीरित्यस्य स्त्रीवत् मम्भिसडी—

सत्थावत्थइ आलवणु साहुवि लोड करेइ ।
 आदन्नह मम्भिसडी जो सज्जणु सो देइ ॥
 स्वस्थावस्थानामालपन सर्वोऽपि लोक करोति ।
 आर्ताना मा भैषीर्य सज्जन स ददाति ॥

अवस्कन्दस्य दुडवड —

चलेहिं चलन्तेहिं लोअणेहिं जे तइ दिट्ठा बालि ।

तर्हि मअरद्धअदडवडउ पडइ अपूरइ कालि ॥
चलैश्चलझिल्लोचनैर्यै त्वया दृष्टा बाले ।
तेषु मकरध्वजावस्कादा पतन्त्यपूर्ण काले ॥

आत्मीयस्य अप्पण —

फोडेन्ति जे हिअडउ अप्पणउ । स्फोटयन्ति ये हृदयमात्मन ॥

गाढस्य निबट्ट —

विहवे कस्सु थिरत्तणउ जोव्वणि कस्सु मरट्टु ।
सो लेखडउ पठाविअउ जो लगाइ निच्चट्टु ॥
विभवे कस्य स्थिरत्वं यौवने कस्य गर्व ।
स लेख प्रस्थाप्यते यो लगति गाढम् ॥

क्रीडाया खेडु —

खेडुअ कयमन्देहिं निच्छय किं पयम्पह ।
अणुरत्ताउ भत्ताउ अन्दे मा चअ सामिअ ॥
क्रीडा कृतास्माभिर्निश्चय किं प्रवदथ ।
अनुरक्तान् भक्तानस्मान् मा त्यज स्वामिन् । ॥

असाधारणस्य असड्डल —

कहि ससहर कहिं मअरहर कहिं बरिदिणु कहिं मेहु ।
दूरठिआहवि सज्जणह होइ असड्डलु नेहु ॥
कुत्र शशधर कुत्र मकरगृह कुत्र बर्हिण कुत्र मेघ ।
दूरस्थितानामपि सज्जनानां भवत्यसाधारण स्नेह ॥

नवस्य नवखी—

नवखी कवि विसगठि । नवा कापि विषग्रन्थि ॥

मूढस्य नालिअवढौ—

जो पुणु मणि जि खसिफसिद्धअउ चिन्तइ देइ न दम्मु न रुअड ।
रइवसभमिह करगुल्लालिउ अरहिं जि कोन्तु गणइ सो नालिउ ॥
य पुनर्मनस्येव व्याकुलीभूतश्चिन्तयति ददाति न द्रम्भ न रूपकम् ।
रसिवशभ्रमणशील करगुल्लालित गृह एव कुत्त गणयति स मूढ ॥
दिवेहिं विदत्तउ खाहि वढ । देवैरर्जित खादय मूढ । ॥

अस्पृश्यसंसर्गस्य विद्वाल —

जे छड्डेविणु रअणनिहि अप्पल तडि घल्लन्ति ।
तह सखह विद्वालु पर फुक्किज्जन्त भमन्ति ॥
ये सुक्त्वा रत्तनिधिमात्मान तटे क्षिपन्ति ।
तेषा शङ्खानामस्पृश्यससर्ग पर फूत्तिक्रियमाणा भ्रमन्ति ॥

अद्भुतस्य ढक्करि —

दिअडा पई बहु बोल्लिअउ महु अगाइ सअवार ।
फुट्टिसु पिए पवसन्ति हलं भइय ढक्करिसार ॥
हृदय ! त्वया बहुक्त ममाग्ने शतवारम् ।
स्फुटिष्यामि प्रियेण प्रवसताऽहं भगव्याद्भुतसार ! ॥

कौतुकस्य कोडु —

कुअरु अमह तरुवरह कोडुणे बल्लह हत्थु ।
मणु पुणु एकहिं सल्लहिं जह पुच्छह परमत्थु ॥
कुअरोऽयेषु तरुवरेषु कौतुकेन क्षिपति हस्तम् ।
मन पुनरेकस्या सल्लवथा यदि पृच्छथ परमार्थम् ॥

हे सखीत्यस्य हेत्ति —

हेत्ति म ऋखहि आलु वेत्थु सु विद्वि वि न सह ।
विडअतु गहिमि वि गिरहु विसाउ सव्वइ कड्डइ ॥
हे सखि ! मा जल्पानर्थकं दृष्ट्वा स विधिरपि नास्ति ।
पीडयतु गृह्णाम्यपि नित्यं विषादं सर्वमाकर्षामि ॥

यदेशकुडु —

वेस जि कुडु अगवइ ववसाउ ॥
वेअयैव यदि अर्घति व्यवसायम् ॥

सम्बन्धिन केरतणौ—

गअअ सु केसरि पिअहु जल्लु निश्चिन्ताई हरिणाइ ।
जल्लु केरए हुकारअय सुइहु पडति तिणाइ ॥
गत स केसरी पिबत जलं निश्चिन्ता हरिणा ।
अस्य सम्बन्धिना हुकारेण मुखेभ्य पतस्ति लणानि ॥

जइ भग्ना अम्हहतणा । यदि भग्ना अस्माक सम्बन्धन ॥

दृष्टेर्देहि —

एकमेकक जइवि पेक्खइ हरि सुट्ठु सव्वाअरेण, तो वि द्देहि जहिं कहिं
वि राही को सककइ सवरेवि दइठनअणा नेहिं पल्लुटा ।

एकैक यद्यपि पश्यति हरि सुष्ठु सर्वादरेण, ततोऽपि दृष्टिर्यत्र कुत्रापि
राधा, क शक्नोति सवरितु दग्धनयने स्नेहन पर्यस्ते । इत्यादि ॥

हुहुरुधिग्घिगा शब्दचेष्टानुकृत्यो ॥ ५७ ॥

अपभ्रशो हुहुर्वादय शब्दानुकरणे धिग्दयादयश्चेष्टानुकरणे यथासक्य
प्रयोक्तव्या ।

मई जाणित्तु जुड्डीसु हउ पेमद्रहिं हुहुरुत्ति ।

एवरि अचिन्तिअ सपडिय विप्पिय नवि ऋडत्ति ॥

मया ज्ञात मविजय्याम्यहं प्रेमहृदे हुहुरु इति ।

केवलमचिन्तिता सम्पत्तिर्विप्रिया नापि ऋडति ॥

आदिग्रहणात्—

खउजइ न कसरक्केहिं पिउजइ न घुटेहिं ।

एमइ होइ सुहच्छडी पिय दिट्ठे नअणेहिं ॥

खाद्यते न कसरत्कै पीयते न घुगटै ।

एवमेव भवति सुखास्या प्रिये दृष्टे नयनाभ्याम् ॥

इति शब्दानुकरणम् ।

अज्जुवि नाहु महुविज चरि सिद्धत्था वदेइ ।

ताउजि विरहु गवक्खेहिं मक्कहुधिग्घिउ वदेइ ॥

अद्यापि नाथो ममैव गृहे सिद्धार्थान् वन्दते ।

तावदेव विरहो गवाच्चेभ्यो मर्कटविभीषिका ददाति ॥

आदिग्रहणात्—

सिरि जर खडी लोअडी गलि मणियडा न वीस ।

तोवि गोट्ठडा कराविआ सुद्धए उट्ठ बईस ॥

शिरसि जरा खण्डिता लोमपुटी गले, मणयो न विंशति ।

ततोऽपि गोष्ठा कारिता मुञ्चया वृत्तिषोपविश ॥

इति चेष्टानुकरणमित्यादि ॥

अनर्थका घट्टमादयः ॥ ५८ ॥

अपभ्रंशे घट्ट इत्यादयो निपाता अनर्थका प्रयुज्यन्ते ।

पेम्मडि पच्छायावडा पिउ कलहिअउ विआलि ।

घट्ट विवरीडी बुद्धडी होइ विणासहो कालि ॥

प्रेम्णि पञ्चात्ताप प्रिय कलहायितो विकाले ।

विपरीता बुद्धिर्भवति विनाशस्य काले ॥

आदिप्रहणात् खाइ-इत्यादि ॥

इति श्रीत्रिविक्रमकृतप्राकृतव्याकरणवृत्तौ तृतीयाध्यायस्य तृतीय पाद ॥

(१) प्राकृत, शौरसेनी, मागधी, पेशाची, चूलिकापेशाची, अपभ्रंश इति षड् भाषा, आसामिथङ्कार शेषातिदेश-शौरसेनीशेष प्राकृतवत्, मागधीशेष शौरसेनीवत्, पेशाचीशेषमपि शौरसेनीवत्, चूलिकापेशाचीशेष पेशाचीवत्, अपभ्रंशे तु प्रायः शौरसेनीवत् कार्यं, लिङ्गात्-त्रता च, शेष प्राकृतवत् । शौर सेन्यामिह प्रकरणे यत्कार्यमुक्तं, ततोऽन्यत् प्राकृतवदेव भवति । 'दिहौ मिथस्से' इत्यारभ्य 'दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोऽस्तो'रिति सूत्रात् प्राग् यानि सूत्राणि, तेषु यान्युदाहरणानि तान्येव शौरसे या भवन्तीति विभाग प्रतिसूत्रमभ्यूह्य दर्शनीय ॥

दिहौ सुपि ॥ १ ॥

अपभ्रंश इत्यनुवर्तते । अपभ्रंशे सुपि पर नाम्नोऽन्त्यस्य स्वरस्य दिहौ दीर्घ ह्रस्वौ प्रायो भवत । रामु, रामू, राम । सौ—

ढाळा सावला धण चपअवराणी ।

याइ सुवण्णरेह कसवट्टे दियणी ॥

विट श्यामलो धन्या चम्पकवणी ।

इव सुवण्णरेखा कपट्टे वत्ता ॥

(१) 'प्राकृत'—इत्यारभ्य 'दर्शनीया'—इत्यन्तं नास्ति अ० पुस्तके ।

आमन्त्र्ये—

ढोला मइ तुहु वारिआ मा कर दीहा माणु ।
 णिहए गभिही रत्तडी दडवड होइ विहाणु ॥
 हे विट ! मया त्व वारितो मा कुरु दीर्घ मानम् ।
 निद्रया गमिष्यति रात्रि शीघ्र भवति प्रभातम् ॥

स्त्रियाम्—

बिट्टीए मइ भणिय तुहु मा कर वक्की दिट्ठि ।
 पुत्ति सकण्णी भल्लि जिम मारइ हिअइ वइट्ठि ।
 हे शिशो ! मया भणिता त्व मा कुरु वक्का दिट्ठिम् ।
 पुत्ति ! सकर्णा भल्लिर्यथा मारयति हृदये प्रविष्टा ॥

जसि—

एइ ति घोडा एइ थली एइ ति निसिआ खग ।
 एत्थु, मुणिसिम जाणीअइ जेणवि वालइ वग ।
 एते ते घोडका एषा स्थली एते ते निशिता खज्जा ।
 अत्र मनुष्यत्वं ज्ञायते येनापि वालयति वल्गा ॥

एव विभक्त्यन्तरेष्वप्युदाहार्यम् ॥

स्वम्यत उत ॥ २ ॥

अपभ्रशे स्वमो परयोरुक्कारो भवति । रामु । चडु । पडु ।

दइमुहु भुवणभअकर तोसिअसकर णिगाड रहवरि चडिअड ।
 चउमुहु छम्मुहु भाइवि एकहि लाइविणावइ दइवें वडिअड ॥
 दशमुखो भुवनभयङ्करस्तोषितशङ्करो निर्गतो रथोपरि आरूढ ।
 चतुर्मुख षण्मुख भ्यात्वापि एकत्र लगित्वेव दैवेन घटित ॥

ओत् सौ पुसि तु ॥ ३ ॥

अपभ्रशे पुसि वर्तमानस्य नाम्नोऽकारस्य सौ परे ओत्व वा भवति ।

रामो । चडो । पडो ।

अगलिअनेहनिवट्ठाह जोअणलक्खुवि जाड ।
 वरिससएणवि जो मिलइ सहि सो सोक्खइ ठाव ॥

अगलितस्नेहनिवृत्तानां योजनलक्ष्मपि यातु ।
वर्षशतेनापि यो मिलति सखि । स सौत्यानां स्थानम् ॥

पुसीति किम् ?

अगहि अगु न मिलिउ हलि अहरे अहरु न पत्तु ।
पिअ जोअतिहे सुहकमलु एमहि सुरउ समत्तु ॥
अङ्गैरङ्ग न मिलित सखि । अधरेणाऽधरो न प्राप्त ।
प्रियस्य पश्यत्या मुखकमलमेवमेव सुरत समाप्तम् ॥

ए भिसि ॥ ४ ॥

अपञ्चरो अकारस्य भिसि परे एत्व तु भवति । रामेहिं । घडेहिं ।

गुणहिं न संपद्भक्ति पर फल लिहिआ मुजति ।
केसरि न लहइ वोड्डिअवि गअ लक्खेहिं घेप्पति ॥
गुणेन सम्पत्कीर्ति पर फलानि लिखितानि मुञ्जते ।
केसरी न लभते कपर्दिकामपि गजा लक्षैर्गुह्यन्ते ॥

टि ॥ ५ ॥

अपञ्चरो अत टावचने परे एकारो भवति । पृथग्योगात् विकल्प ।
रामेण । घडेण ।

जे महु दियणा दिअहडा वड्ढ पवसन्तेण ।
ताण गणतिए अंगुलिउ जज्जरिआउ नहेण ॥
ये मम दत्ता दिवसा दयितेन प्रवसता ।
तान् गणयन्त्या अङ्गुल्यो जर्जरिता नखेन ॥

डिनेच्च ॥ ६ ॥

अपञ्चरो अकारस्य ङिना सह इकार एकारश्च भवति । रामि, रामे ।
घडि, घडे ।

साअरु उप्परि तणु धरइ तलि घल्लइ रयणाई ।
सामि सुभिन्नुवि परिहरइ संमाणेइ खलाइ ॥
सागर उपरि दणानि धरति तले क्षिपति रत्नानि ।
स्वामी सद्भूत्यमपि परिहरति सम्मानयति खलान् ॥

डसेर्हेहु ॥ ७ ॥

अत इति पञ्चम्यन्तविपरिणाम । अपभ्रंशे अकारात् परस्य ङसे हे
इत्यादेशौ भवत ।

वच्छहे गेणहइ फलाइ जणु कडु पल्लव वज्जेइ ।
तोवि महददूम सुअणु जिम ते वच्छगि करेइ ॥
वृत्ताद् गृह्णाति फलानि जन कटून् पल्लवान् वर्जयति ।
ततोऽपि महाद्रुमं सुजनो यथा तानुत्सङ्गे करोति ॥
वच्छहु गेणहइ । वृत्ताद् गृह्णाति ॥

भ्यसो हुं ॥ ८ ॥

अपभ्रंशे अकारान् परस्य भ्यस पञ्चमीबहुवचनस्य हु इत्यादेशौ भवति
दुरुद्धार्ये पडिउ खलु अप्पणु जणु मारेइ ।
जिह गिरिसिंहहु पडिअ सिल अनुवि चूरु करेइ ॥
दूरोद्धानेन पतित खल आत्मानं जन मारयति ।
यथा गिरिशृङ्गेभ्य पतिता शिलान्यदपि चूर्णं करोति ॥

सुस्सुहो डसः ॥ ९ ॥

अपभ्रंशे अत परस्य ङस सु स्सु हो इति त्रय आदेशा भवन्ति । रामसु
रामासु । रामस्सु । रामहो, रामाहो ।

जो गुण गोवइ अप्पणा पअडा करइ परस्सु ।
तसु इउ कलिजुगि दुल्लहहो बलि किज्जउ सुअणस्सु ॥
यो गुणान् गोपायत्यात्मन प्रकटान् करोति परस्य ।
तस्याह कलियुगे दुर्लभस्य बलिं करोमि सुजनस्य ॥

आमो ह ॥ १० ॥

अपभ्रंशे अकारात् परस्य आम ह इत्यादेशौ भवति ।
तणह तइज्जी भगि नवि ते अवडयडि वसंति ।
अह जणु लग्गिअ उत्तरइ अह सह सइ मवजति ॥
तृणानां तृतीया मङ्गिर्नापि तेनावटतटे वसन्ति ।

अथ जनो लगित्वा उत्तरति अथ सह स्वयं मज्जन्ति ॥

टा णानुस्वारौ ॥ ११ ॥

अपभ्रंशे अत परस्य टावचनस्य णत्वमनुस्वारश्च भवत । दृष्टं पवस-
न्तेण । दयितेन प्रवसता ॥

ए चेदुतः ॥ १२ ॥

अपभ्रंशे इकारादुकाराच्च परस्य टावचनस्य ए इति, चकारात् णानुस्वारौ
च भवन्ति । ए—

अग्निं उग्रहं होइ जग वाए सीअलु तेव ।
जो पुणु अग्निं सीअला तसु उग्रहत्तणु केव ॥
अग्निोष्ण भवति जगद् वातेन शीतल तथा ।
य पुनरग्निवा शीतलस्तस्योष्णत्व कथम् ॥

णानुस्वारौ—

विष्पिअआरव जइवि पिउ तोवि त आणहि अणु ।
अग्निं उग्रहं जइवि घरु तो ते अग्निं कणु ॥
विप्रियकारको यद्यपि प्रियस्तथापि तमानयाद्य ।
अग्निना दग्ध यद्यपि गृह ततस्तेनाऽग्निना कार्यम् ॥
एवमुकारा तादप्युदाहार्यम् ॥

हिहे डिङ्स्योः ॥ १३ ॥

अपभ्रंशे इदुद्भ्या परयो ङि ङसि इत्येतयो हि हे इत्यादेशौ क्रमेण
भवत । ङेहि—

अह विरलपहाड जि कलिहि धम्मु । अथ विरलप्रभाव एव कलौ धर्म ॥
कसेहे—

गिरिहे सिलायलु तरुहे फलु घेप्पइ नीसावन्नु ।
घरु मेहलेप्पिणु माणुसहं तोवि न रुचइ रन्नु ॥
गिरे शिलातल तरो फल गृह्णाति निस्सामान्यम् ।
गृह्ण मुक्त्वा माणुषाणं तथापि न रोचतेऽरयम् ॥

हु भ्यसः ॥ १४ ॥

इदुत्त परस्य भ्यस हु इत्यादेशो भवति ।

तरुहुंवि वकलु फलु मुणिवि परिहणु असणु लईति ।

सामिहु एत्तिउ अगलउ आअरु भिञ्चु गृहन्ति ॥

तरुभ्योऽपि वरुकल फल मुनयोऽपि परिधानमशन लभन्ते ।

स्वामिभ्य एतावदर्गलमादर भृत्या गृहन्ति ॥

आमो ह च ॥ १५ ॥

अपभ्रशे इदुद्भ्या परस्य आमो ह इति, चकारात् हु इति चादेशौ भवत ।

वृश्वु वडावइ वणि तरुहु सउणिह पक्कफलाइ ।

सो वरि सुक्खु पइट्ठ एवि कएणहिं खलवअणाइ ॥

दैव घटयति वने तरुणा राकुनीना पक्कफलानि ।

तद् वर सौख्य, प्रविष्टानि किन्तु कर्णयो खलवचनानि ॥

प्रायोपहृणात् कचित् सुपोऽपि हु—

धवलु विसूरइ सामिअहो गरुआ भरु पिकखेवि ।

हउ कि न जुत्तउ दुहु दिसिहिं खएडइ दोरिण करेवि ॥

धवलो विषीदति स्वामिनो गुरुं भार प्रेष्य ।

अहं किं न योजितो द्वयोर्दिशो खएडे द्वे कृत्वा ॥

उमो लुक् ॥ १६ ॥

अपभ्रशे उम षष्ठीविभक्ते प्रायो लुक् भवति । राम । रामा । रामस्य
रामाणां वा ।

सगरसएहिंवि जो वरिणअइ देक्खु अम्हारा कन्तु ।

अइमत्तइ चत्तकुसह गअ कुभइ दारन्तु ॥

सङ्गरशतेष्वपि यो वर्यते पश्यस्माक कात्तम् ।

अतिमत्ताना त्यक्ताङ्कुशाना गजना कुम्भान् दारयन्तम् ॥

सुससो ॥ १७ ॥

सुस् प्रथमा, अस् द्वितीया, तयोरपभ्रशे नित्य लुक् भवति । राम रामा ।

राम , रामा , राम, रामानिति वा ।

एइ ति घोडा एइ थलि एइ ति निसिआ खग ।
 एथु मुणीसिम जाणीअइ जेनवि वालइ वग ॥
 एते ते घोदका एषा स्थली एते ते निशिता खजा ।
 अत्र मनुष्यत्व ज्ञायते येनापि बालयति वरा ॥

अत्र स्वमृजसा लोप ।

जिम जिम बकिम लोअण्ह णिरु सामलि सिक्खेइ ।
 तिम तिम बम्महु निअय सरु खरपत्थरि तिक्खेइ ॥
 यथा यथा वक्रत्व लोचनयोर्निश्चित इयामला शिञ्जते ।
 तथा तथा मन्मथो निजान् शरान् खरप्रस्तरे तीक्ष्णयति ॥

अत्र स्वमृशसा लोप ।

हो जसामन्त्र्ये ॥ १८ ॥

अपञ्चरो आमन्त्र्येऽर्थे वर्तमानान्नाम्न परो जस् हो इति भवति । लोपा
 पवाद् । हे रामहो, हे रामाहो । हेरामा ।

तरुणहो तरुणिहो मुण्डि मइ करहु म अप्पहो घाड ।
 हे तरुणा । हे तरुण्यो । ज्ञात मया कुरुत माऽऽत्मनो घातम् ॥

हिं भिस्सुपोः ॥ १९ ॥

अपञ्चरो भिस्सुपो हिं इत्यादेशो भवति । गुणहिं न सपइ । गुणैर्न सम्पत्
 इत्यादि । सुप्—

आईरहि जिम भारइ मग्गेहि तिहिंवि पअट्ठइ ।
 भागीरथीव भारती मार्गेषु त्रिष्वपि प्रवर्तते ॥

स्त्रिया डे० ॥ २० ॥

अपञ्चरो स्त्रिया वर्तमानान्नाम्ना परस्य द्विवचनस्य हि भवति ।

वायंते उड्डावन्तिअए पिण् दिट्ठं सहसति ।
 अड्डा बलया महिहि गअ अड्डा फुट्ट वडन्ति ॥
 वायसमुड्डापयन्त्या प्रियो दृष्ट सहसेति ।
 अर्धानि बलयानि मद्या गतान्यर्धानि स्फुटितानि बडदिति ॥

उसुखस्योर्हे (१) ॥ २१ ॥

स्त्रियामित्यनुवर्तते । अपभ्रंशे स्त्रिया वर्तमानात्मान् परं उसु उसि षष्ठ्ये
कवचन पञ्चम्येकवचन च ह इत्यादेशमापद्येते । उसु—

तुच्छमङ्गहं तुच्छरोमावलिहं तुच्छराअतुच्छयरहासहं ।
पिअवअणु अलहंतिअहं तुच्छकाअवम्महनिवासहं ॥
अभु जु तुच्छउ तहं घणहं त अक्खणह न जाइ ।
कडरि धणतरु मुङ्गहहं जे मणुविधि न माइ ॥
तुच्छमध्यायास्तुच्छरोमावस्यास्तुच्छरागतुच्छतरहासाया ।
प्रियवचनमलभमानायास्तुच्छकायममथनिवासाया ॥
अन्यद्यत्तुच्छ तस्या धन्यायास्तदाख्यातु न याति ।
कूटे स्तनान्तर मुग्धाया येन मनोवर्त्मनि न माति ॥

उसे —

फोडेन्ति जे हिअडउ अप्पणउ ताह पराई कवण घणु ।
रक्खेज्जहु लोअहो अप्पणा बालहं जाआहि विसम धण ॥
स्फोटयन्ति ये हृदयमात्मनस्तेषा परकीया का घृणा ।
रक्षत लोका । आत्मान बालाया जायेते विषमौ स्तनौ ॥

हुमाम्भ्यसोः ॥ २२ ॥

अपभ्रंशे स्त्रिया वर्तमानात्मान् परयो आम् भ्यस्-इत्येतयो हुं इत्यादेशो
भवति । वयसाहु जइ भट्टू । वयस्याना यदि भर्ता, वयस्याभ्यो वा ।

भल्ला हुआ जु मारिआ बहिणि महारा कन्तु ।
लब्जिज्ज तु वअसिअहु जइ भग्ना वरु एतु ॥
सम्यग्भूत यन्मारितो भगिनि । मदीय कान्त ।
लब्जिज्ये तर्हि वयस्याभ्यो यदि भग्ना गृहमैग्यत् ॥

उदोतौ जइशसः ॥ २३ ॥

अपभ्रंशे स्त्रिया वर्तमानात्मान् परस्य जस शसश्च प्रत्येकम् उदोतौ भवत ।

लोपापवाद । जस —

अंगुलिष जवजरिआओ नहेण । अङ्गुल्यो जर्जरिता नखेन ॥

शस —

सुन्देरसव्वगाव विलासिणीओ पेच्छन्ताण ।

सुन्दरसर्वाङ्गा विलासिनी पश्यताम् ॥

वचनभेदान्न यथासंख्यम् , उदोताविति द्विवचनात् जश्शस इति षष्ठ्येक
वचनाच्च ॥

इ नपि ॥ २४ ॥

जश्शस इति वर्तते । अपभ्रंशे नपि नपुंसके वर्तमानानाम् परयो जश्श
सो इ इत्यादेशो भवति ।

कमलइ मेल्लवि अलिउलइ करिगणडाइ महति ।

असुलहमेच्छण जाह भलि ते एवि दूर गणत्ति ॥

कमलानि मुक्त्वाऽलिकुलानि करिगण्डान् काङ्क्षति ।

असुलभा वाञ्छितुं येषामभ्यास ते नापि दूर गणयन्ति ॥

कान्तस्यात उ स्वमोः ॥ २५ ॥

नपीति वतते । अपभ्रंशे नपुंसकलिङ्गे वर्तमानस्य नाम्नो य ककारस्तद
न्त्यस्याकारस्य स्वमो परयो उ इत्यादेशो भवति ।

अभु जु तुच्छउ तहे । अन्यद्यत्तुच्छ तस्या ॥

भगाव देक्खिनि निअय वलु वलु पसरिअव परसु ।

उम्मिल्लइ ससिरेइ जिम करि करवालु पिअसु ॥

भग्न दृष्ट्वा निजक बलं बल प्रसृत परस्य ।

उन्मीलति शशिरेखा यथा करं करवाल प्रियस्य ॥

सर्वगात् डि हिं ॥ २६ ॥

अपभ्रंशे सर्वगात् सर्वादेरकारा तात् पर द्विवचन हिं इति भवति ।

जहिं खण्डिअव सरिण सह विअअ खणिण खण्णु ।

तहिं तद्विअ मटवडनिवहिं किंनु पयासइ मग्गु ॥

यस्मिन् खण्डयते शरेण शरो बिध्यते खड्गेन खड्ग ।

तस्मिंस्तथाविधे भटघटानिवहे कान्त प्रकाशयति मार्गम् ॥

डसिहं ॥ २७ ॥

सर्वादेरकारान्तात् परस्मिन् डसि पञ्चम्येकवचने हं इति भवति । जहं
होन्तड आगओ, तह होन्तड आगदो । यस्माद्भवानागतस्तस्माद्भवानागत ॥

तु किमो डिह ॥ २८ ॥

अपभ्रंशे किंशब्दादकारान्तात् पर डसिवचनं डिह इह इति भवति तु ।
किह आगओ । पचे-कह आगओ । कस्मादागत ।

जइ तुहु तुट्टड नेहडा मइ सहु नवि तिलतार ।

तं किह वकेहिं लोअणेहिं जोइज्जड सअवार ॥

यदि तव त्रुटित स्नेहो मया सह नापि तिलतार ।

तत्कस्माद्वेकाभ्या लोचनाभ्या विलोक्ये शतवारम् ॥

डस. सुश् यत्तत्किंभ्यः ॥ २९ ॥

अपभ्रंशे यत् तत् किं-इत्येतेभ्य अकारान्तेभ्य परस्य डस्य स्थाने सुश्
इत्यादेशो भवति तु । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घः ।

कतु महारड हलि सहिण निच्छइ रुसइ जासु ।

अत्थिहिं सत्थिहिं इत्थिहिंवि ठाववि फेडइ तासु ॥

कान्तोऽस्माक हे सखि । निश्चयेन लुप्यति यस्य ।

अस्मै शस्त्रैर्हस्तैरपि स्थानमपि स्फोटयति तस्य ॥

जीविड कासु न वल्लड धणु पुणु कासु ण इट्ठु ।

दोणिणवि अवसरनिवडिआइ तिणसम गणइ विसिट्ठु ॥

जीवित कस्य न वल्लभ धन पुन कस्य नेष्टम् ।

द्वे अप्यवसरपतिते तृणसमे गणयति विशिष्ट ॥

पचे-तसु हड कलिजुगि-इत्यादि ॥

स्त्रिया डहे ॥ ३० ॥

अपभ्रंशे स्त्रीलिङ्गे वर्तमानेभ्यो यत्तत्किंभ्य परस्य डसो डिह अहे इत्या
देशो भवति तु । जहे केरड । यस्या सम्बन्धी ॥

यत्तद् द्रुनु स्वमोः ॥ ३१ ॥

अपभ्रंशे यत्तदित्येतौ यथासंख्यं द्रु नु इत्यादेशावापद्येते स्वमो परयो ।

प्रगणि चिट्ठदि नाहु द्रुनु रणि करदि न भ्रन्वि ।

प्राङ्गणे तिष्ठति नाथो यत्तद्रणे करोति न भ्रातिम् ॥

पद्ये—त बोळिअइ जु निव्वहइ । तदुच्यते यन्निर्वहति ॥

इदम् इमु नपुसके ॥ ३२ ॥

अपभ्रंशे नपुसके वर्तमानस्य इदशब्दस्य स्वमो परयो इमु इत्यादेशो भवति । इमु कुलु लुह तण्ण । इमु कुलु देक्ख । इदं कुल तव सम्बन्धि । इदं कुल पश्य ॥

एतदेहएहोएहु स्त्रीनृनपि ॥ ३३ ॥

अपभ्रंशे स्त्रीनृनपि स्त्रीलिङ्गे पुलिङ्गे नपुसकलिङ्गे वर्तमान एतच्छब्द स्वमो परयो यथासंख्यम् एह एहो एहु इति भवति ।

एह कुमारी, एहो वरु, एहु मणोरहठाणु ।

एह वढहं चिन्तताहं पच्छइ होइ विहाणु ॥

पषा कुमारी, एष वर, एतन्मनोरथस्थानम् ।

एतन्मूढानां चिन्तयता पश्चाद्भवति विभातम् ॥

जशशसोरेइ ॥ ३४ ॥

अपभ्रंशे एतदो जशशसो परयो एइ इति भवति । एइ ति पोढा । एते ते प्रौढा । एइ पेच्छ । एतान् पश्य ॥

ओइ अदस. ॥ ३५ ॥

अपभ्रंशे अदशब्दस्य जशशसो परयो ओइ इत्यादेशो भवति । ओइ । अमी अमून् वा ।

जइ पुच्छह वर वड्ढाइ तो वड्ढा वर ओइ ।

विहलिअजणअब्भुद्धरण क तु कुडीरइ ओइ ॥

अदि पृच्छथ गृहान् बृहत्तस्ततो बृहन्तो गृहा अमी ।

विहलितजनाभ्युद्धरण कान्तं कुटीरके पश्य ॥

इदम आअः ॥ ३६ ॥

अपभ्रशे इदम सुपि परे आअ इत्यादेशो भवति । आअ पुरिसु । अय पुरुष ।

आअइ लोअहो लोअणइ जाइ सरइ न भति ।
 अपिण दिट्ठइ मचलिअहि पिण दिट्ठइ विहसन्ति ॥
 अमूनि लोकस्य लोचनानि जाति स्मरन्ति न आति ।
 अप्रिये दृष्टे सुकुलन्ति प्रिये दृष्टे विहसन्ति ॥
 सासउ म सोसउ च्चिअ उअही वडवानलस्स किं तेण ।
 ज जलइ जले जलणो आपणवि किं न पज्जत ॥
 शुण्यतु मा शुण्यतु निअयेनोदधिर्वडवानलस्य किं तेन ।
 यत् उवलति जले ववनलोऽनेनापि किं न पर्याप्तम् ॥
 आअहो दड्ढकलेवरहो जं वाहिउ त सारु ।
 जइ उट्ठवमइ तो कुहइ अह डवमइ तो छारु ॥
 असुण्य दग्धकलेवरस्य यद्वाहित तत् सारम् ।
 यदुत्तभ्यते तत् कुध्यति अथ दह्यते तत् चार ॥

सौ युष्मदस्तुहु ॥ ३७ ॥

अपभ्रशे युष्मद सौ परे तुहु इत्यादेशो भवति । तुहु । त्वम् ।
 भमरु म रुणमुणि रणणडइ सा दिसि जोइ म रोइ ।
 सा मालइ देसतरिअ जसु तुहु मरहि विओइ ॥
 भमर । मा रव कुरु अरण्ये, ता दिश पश्य मा रोदी ।
 सा मालती देशा तरिता यस्यास्त्व म्रियसे वियोगे ॥

तुम्हेतुम्हइ जशसो ॥ ३८ ॥

अपभ्रशे युष्मद जशसो परयो तुम्हे तुम्हइ इत्यादेशौ भवत । वचन
 भेदात् यथासत्यम् । तुम्हे तुम्हइ जाणह । यूय युष्मान् जानीथ । तुम्हे तुम्हइ
 पच्छइ । यूय युष्मान् पश्यत ॥

भिसा तुम्हेहि ॥ ३९ ॥

अपभ्रशो युष्मदो भिसा सह तुम्हेहिं इत्यादेशो भवति ।
 तुम्हेहिं अम्हेहिं ज किञ्च दिट्ठं बहुअजणेण ।
 त तेवड्डं समरभरु णिज्जिअ एक्कखणेण ॥
 युष्माभिरस्माभिर्यत्कृतं दृष्टं बहुलजनेन ।
 तत् तावान् समरभरो निर्जित एकक्षणेन ॥

ऊय्मटा एइतइ ॥ ४० ॥

अपभ्रशो युष्मदो डि अम् टा इत्येतै सह एइ तइ इत्यादेशौ भवत ।
 एइ, तइ । त्वा त्वया त्वयि वा । डिना—

मइ एइ बेहिंवि रणगयहिं को जयसिरि तक्केइ ।
 केसहिं लेप्पिणु जमघरिणि भण सुहु को अक्केइ ॥
 मयि त्वयि द्वयोरपि रणगतयो को जयभिय तर्कयति ।
 केशौर्लोत्वा यमगृहिणीं भण सुखं कस्तिष्ठति ॥

अमा—

एइ मेळ्ळतिहं महु मरणं मइ मेळ्ळन्तहो तुष्कु ।
 सारस जसु जो वेगगला सोवि किदन्तहो सज्जु ॥
 त्वा सुञ्चन्त्या मम मरणं मा सुञ्चतस्तव ।
 सारसो यस्य यो दूरं सोऽपि कृतान्तस्य साध्यः ॥

एव तइ । टा—

एइ सुक्काहवि वरतरु फिट्ठइ पत्तत्तणं न पत्ताण ।
 तुद पुण्ण छाया जइ होज्ज कइवि ता तेहिं पत्तेहिं ॥
 त्वया सुक्कानामपि वरतरुर्भ्रंशयति पत्रत्वं न पत्राणाम् ।
 तव पुनश्छाया यदि भविष्यति कथमपि तत्तै पत्रै ॥
 महु हिअत्त तइ ताए सवि अन्नं विनडिज्जइ ।
 पिअ काइ करत्त इत्त काइ तुहु मच्छं मच्छु गिलिज्जइ ॥
 मम हृदयं त्वया तथा साप्यन्येन विनाट्यते ।
 प्रिय ! किं करोम्यहं किं त्वं मत्स्येन मत्स्यो गिष्यते ॥

तुज्झतुध्रतत्त डसिडसा ॥ ४१ ॥

अपभ्रंशो युष्मदो ङसिना ङसा च सह तुष्क तुध तड इति त्रय आदेशा भवति । तुष्कतड तड आअदो । तुधतड तड आअदो । तडहु तड आगदा । ङसा—

तड गुणसपड तुष्क मदि तुध अणुत्तर खन्ति ।
जड वप्पत्ति अन्न जण महिमडलि सिक्खन्ति ॥
तव गुणसम्पद तव मति तवानुत्तरा चात्तिम् ।
यद्युपेत्याऽन्ये जना महीमण्डले शिञ्चन्ते ॥

सुपा तुम्हासु ॥ ४२ ॥

युष्मद सुपा सह तुम्हासु इत्यादेशो भवति । तुम्हासु ठिअ । युष्मासु स्थितम् ॥

तुम्हहमाम्भ्यस्म्याम् ॥ ४३ ॥

युष्मद आमा भ्यसा च सह तुम्हह इत्यादेशो भवति । तुम्हह केरड धणु । युष्माक सम्बन्धि धनम् । तुम्हह होन्तड आगदो । युष्मभ्य भवजागत ॥

अस्मदोऽम्हह ॥ ४४ ॥

अपभ्रंशो अस्मद आम्-भ्यस्-भ्या सह अम्हह इत्यादेशो भवति । अह भग्गा अम्हह तणा । अथ भग्ना अस्माक सम्बन्धिन । अम्हह होन्तड आगदो । अस्मद् भवन् आगत ॥

सौ हड ॥ ४५ ॥

अस्मद इत्यनुवर्तते । अपभ्रंशो अस्मद सौ परे हड इत्यादेशो भवति । तसु हड कलिजुगि दुल्लहडो । तस्याह कलियुगे दुर्लभ ॥

मड डयम्टा ॥ ४६ ॥

अस्मद ङि अम् टा इत्येतौ सह मड इत्यादेशो भवति । मड । मयि मामया वा । ङिना-एड मड वेहिवि रणगयहि । अमा-मड मेल्लतन्हो तुष्कु । टा—

मड जाणित पिअ विरहिअह कवि धर होइ विआलि ।
एवर मिअकुवि तिह तवइ जिह दिणअर खयगालि ॥
मया ज्ञातं प्रिय । विरहिताना कापि धरा भवति विकाले ।

केवल मृगाङ्कोऽपि तदा तपति यदा दिनकर क्षयकाले ॥

ऊस्डासिना महुमज्झु(१) ॥ ४७ ॥

अपभ्रशे अस्मद् ऊसा ऊसिना च सह महु मज्झु इत्यादेशौ भवत ।
क्वचनभेदान्न यथासख्यम् । महु कन्तहो वे दोसडा । जइ भग्गा पारकडा
तो सहि मज्झु पिण्ण । महु कतउ आगदो । मम कान्त आगत । मज्झु
होन्तउ आगदो । मत् भवन्नागत ॥

अम्हइअम्हे जशशसोः ॥ ४८ ॥

अपभ्रशे अस्मद् जशशसो परयो अम्हइ अम्हे इत्यादेशौ प्रत्येक भवत ।
अम्बणु लाइवि जे गअा पहिअ पराअा केवि ।
अवस न सुअहिं सुहन्निअहिं जिम अम्हइ तिम तेवि ॥
आम्लत्त्व लागयित्वा य गता पथिका परकीया केऽपि ।
अवश्य न स्वपत्ति सुखासिकाया यथा वय तथा तऽपि ॥
अम्हे थावा । रउ बहुअ कायर एम भणति ।
सुद्धि निहालहि गअणअलु कइ जण जोख करति ॥
वय स्तोका रिपवा बहव कातरा एव भणति ।
मुग्धे । निभालय गगनतल कति जना ज्योत्स्ना कुर्वन्ति ॥
अम्हे देवखइ । अम्हइ देवखइ । वय पश्याम ॥

भिसाम्हंहि ॥ ४९ ॥

अस्मदो भिसा सह अम्हेहिं इत्यादेशो भवति । तुम्हेहिं अम्हेहिं ज किअउ ।
युष्माभिरस्माभिर्यत्कृतम् ॥

सुपाम्हासु ॥ ५० ॥

अपभ्रशे अस्मद् सुपा सह अम्हासु इत्यादेशो भवति । अम्हासु ठिअ ।
अस्मासु स्थितम् ॥

लटो हिं वा झइयोः ॥ ५१ ॥

लटो वर्तमानाया विभक्ते प्रथमपुरुषबहुवचनयो परस्मैपदात्मनेपदयो
स्थाने अपभ्रशो हिं इत्यादेशो वा भवति । होहि, हुवहि, हवहिं । भवन्ति ।
पक्षे न्ति ते इरे च ।

मुहकवरिव ध तहे सोह धरहि न मल्लजुम्मु ससिराहु करहिं ।
तहे सहहिं कुरल भमरचलतुलिअ न तिमिरडिम्म खेलन्ति मिलिअ ॥
मुखकवरीबन्धौ तस्या शोभा धरत इव मल्लयुद्ध शशिराहु कुरुत ।
तस्या शोभते कुरला भमरकुलतुलिता इव तिमिरडिम्भा क्रीडन्ति मिलित्वा ॥

हि थास्सिपोः ५२ ॥

लटो मध्यमपुरुषैकवचनयो थास्सिपो अपभ्रशो हिं इत्यादेशो वा भवति ।
होहि, हवहि, हुवहि । भवसि । पक्षे-से सि च ।

वप्पीहा पिउ पिउ करवि केत्तिउ रुअहिं हआस ।
तुह जलि महु पुणु वल्लहइ बिहुवि न पूरिअ आस ॥
चातक ! पिउ पिउ इत्यनुकार कृत्वा कियद्रोदिषि हताश ।
तथ जलेन मम पुनर्वल्लभेन द्वयोरपि न पूरिताशा ॥

पिउ पिउ इति तु पिबामीत्यस्य वा, प्रिय प्रिय इत्यस्य वा सिद्धमपभ्रशे ।
आत्मनेपदे-

वप्पीहा काइ बोळिएण निगिण वार इ वार ।
साअरि भरिअइ निमलजलि लहहि न एकइ वार ॥
हे चातक ! किमुक्तेन निर्घृण ! वारवारम् ।
सागरे मृते विमलजलेन लभसे नैकामपि धाराम् ॥

सप्तम्या च—

आअहि जम्महिं अन्नहिवि गोरि सु दिज्जहि क तु ।
गअ मत्तह चत्तङ्कुसहं जो अब्भिडइ हसतु ॥
अस्मिन् जन्मन्ययस्मिन्नपि गौरि । त दद्या कान्तम् ।
गजाना मत्ताना त्यक्ताङ्कुशाना य समुख गच्छति हसन् ।

पक्षे-हससि इत्यादि ॥

हु थध्वमोः ॥ ५३ ॥

लटो मध्यमपुरुषस्य बहुत्वे वर्तमानयो परस्मैपदात्मनेपदयो थ ध्वम्-
इत्येतयो हु इत्यादेशो भवति । होहु, हवहु, हुवहु । भवथ ।

बलिअब्भत्थणि महुमहणु लहुईहुआ सोइ ।

जइ इच्छहु वडुत्तणउ देहु म मग्गहु कोइ ॥

बस्यभ्यर्थने मधुमथनो लघुकीभूत सोऽपि ।

यदीच्छथ बृहत्त्व दत्थ मा याचध्व कमपि ॥

पक्षे-इच्छहे इत्यादि ॥

उ मिबिटोः ॥ ५४ ॥

लट उत्तमपुरुषस्यैकत्वे वर्तमानयो परस्मैपदात्मनेपदयो मिप् इट्-इत्ये-
तयो उ इत्यादेशो वा भवति । होउ, हवउ, हुवउ । भवामि ।

विहि विनिडउ पीड तु गह म धणि करहि विसाउ ।

संपइ कड्डउ वेस जिम छुडु अगवइ ववसाउ ॥

विधिर्विनटयतु पीडयन्तु प्रहा मा प्रिये । कुरु विषादम् ।

सम्पदं कर्षामि वेषमिव यद्यर्षति व्यवसाय ॥

बलि किञ्जउ सुअणस्सु । बलिं करोमि सुजनस्य । पक्षे-कड्डमीत्यादि ॥

हु मस्महिडोः ॥ ५५ ॥

लट उत्तमपुरुषस्य बहुत्वे वर्तमानयो मस् महिङ् इत्येतया हु इत्यादेशो
वा भवति । होहु, हवहु, हुवहु । भवाम ।

खगविसाहिउ जहिं लहहुं पिअ तहिं देसहिं जाहु ।

रणदुब्भिक्खे भग्गाइ विणु जुम्मो न बलाहु ॥

खल्लविसाधित यस्मिँल्लभामहे प्रिये । तस्मिन् देशे याम ।

रणदुर्भिक्षेण भग्ना विना युद्धेन न बलामहे ॥

पक्षे-लहिंसु इत्यादि ॥

इदुदेत्स्वहे ॥ ५६ ॥

पञ्चम्या हि स्व इति यौ मध्यमपुरुषैकवचनादेशौ तयोरपञ्चशे इ उ ए
इत्येते त्रय आदेशा वा भवन्ति । होइ, होउ, होए इत्यादि । भव ।

इ—

कुञ्जर सुमरि म सल्लइउ सरला सास म मेस्सि ।
 कवल जि पाविअ वडिवसिण ते चरि माणु म मेस्सि ॥
 कुञ्जर । स्मर मा सल्लकी सरलान् श्वासान् मा मुञ्च ।
 कवला ये प्राप्ता विधिवशेन तान् चर मानं मा मुञ्च ॥

उ—

भमरा पत्थुवि लिम्बडइ केवि दियडहा विलम्बु ।
 घणपत्तलु छायाबहुलु फुल्लइ जाम कलम्बु ॥
 अमर । अत्रापि लिम्बे कानपि दिवसान् विलम्बस्व ।
 घनपत्रवाशछायाबहुल फुल्लति यावत् कदम्ब ॥

ए—

प्रिअ एवहिं करे सेल्लु करि छइहि तुहु करवालु ।
 ज कावालिय बप्पुडा लेहिं अभग्गु कवालु ॥
 प्रिय । इदानीं कुरु सेल्ल करे मुञ्च त्व करवालम् ।
 यत् कापालिका वराका ला त्यभग्न कपालम् ॥

पक्षे—सुमहि इत्यादि ॥

स्यस्य सो लुटि ॥ ५७ ॥

लुटि भविष्यति तस्या परतो यो विहित स्यप् तस्य स इत्यादेशो
 भवति । होसइ । भविष्यति ।

दिअहा जन्ति ऋडप्पडहिं पडहिं मणोरह पच्छि ।
 ज अच्छइ त माणिअइ होसइ करतु म अच्छि ॥
 दिवसा यान्ति ऋटिति पतन्ति मनोरथा पश्चात् ।
 यदस्ति तन्मान्यते भविष्यति कुर्वन् मा स्व ॥

पक्षे—होहिइ ॥

पर्याप्तौ भुवो बहुच्छः ॥५८॥

अपभ्रंशे भुवा धातो पर्याप्तावर्थे वर्तमानस्य बहुच्छ इत्यादेशो भवति ।
 अइतुगतणु ज थणह सो ज्ञेयड न हु लाहु ।

सहि जइ केवइ तुडिवसेण अहरि बहुच्छइ नाहु ॥
 अतितुङ्गत्व यत् स्तनयो स छेदको न खलु लाम ।
 सखि ! यदि कथमपि त्रुटिवशेनाधरे प्रभवति नाथ ॥

व्रजेर्वञ्ज ॥ ५९ ॥

अपभ्रशे व्रजेर्धातोर्वञ्ज इत्यादेशो भवति । वञ्जइ । वञ्जेपि । वञ्जेपिणु ।

ब्रूओ बुव ॥ ६० ॥

अपभ्रशे ब्रूओ धातो बुव इत्यादेशो वा भवति । न सुहासिष्ठ कवि बुवइ ।
 न सुभाषित किमपि ब्रवीति । पक्षे—

एतत्तु बोपिणु सवणि टिठउ दूसासणु बोपि ।
 तो हउ जाणउ एहो हरि जइ महु अम्माइ बोपि ॥
 एतावदुक्त्वा शकुनि स्थित पुनर्दुःशासन उक्त्वा ।
 ततोऽहं जानाम्येष हरिर्यदि ममाग्रे उक्त्वा ॥

क्रियेः कीसु ॥ ६१ ॥

क्रिये इत्यस्य क्रियापदस्यापभ्रशे कीसु इत्यादेशो भवति ।
 सत्ता भोग जु परिहरइ तसु कंतहो बलि कीसु ।
 तसु दइवेणवि मुडियउ जसु खस्तिहउ सीसु ॥
 सतो भोगान् य परिहरति तस्य कान्तस्य बलिं क्रिये (करोमि) ।
 तस्य दैवेनैव मुसिडत यस्य खस्वाट शीर्षम् ॥

पक्षे साध्यमानावस्थात । अयं प्रयोग क्रिये इति संस्कृतपदादेव । बलिं
 किञ्जइ सुजणस्सु । बलिं करोमि सुजनस्य ॥

पस्सगण्हौ दृशिग्रहोः ॥ ६२ ॥

अपभ्रशे दृशिर् ग्रह इत्येतयोर्धात्वो पस्स गण्ह इत्यादेशौ यथासक्यं
 भवत । पस्सदि । पश्यति । पढ गणहेपिणु व्रतु । पठ गृहीत्वा व्रतम् ॥

तक्षाद्याश्छोछादीन् ॥ ६३ ॥

अपभ्रशे तक्षिप्रभृतयो ब्रह्मव छोछ इत्यादीनादेशानापद्यन्ते ।

जिम तिम तिकखालेवि कर जइ ससि छोलिजन्तु ।

तो जइ गोरिहं मुहकमलि सरीसिम कावि लहन्तु ॥

यथा तथा तीक्ष्णयित्वा करान् यदि शश्वतक्षिप्यत ।

ततो जगति गौर्या मुखकमलेन सदृशता कामप्यलस्यत ॥

आदिग्रहणात् देशीषु ये क्रियाशब्दा उपलभ्यन्ते, त उदाहार्या —

चूडुल्लुच चुणणीहोइसइ मुद्धि कवोलि निहित्तु ।

सासानलजालफलक्षिअउ बाहसलिलससित्तु ॥

चूडकअर्णीभविष्यति मुग्धे । कपोले निहित ।

श्वासानलबालादग्धो बाष्पसलिलससित्तु ॥

हिअइ खुडुक्कइ गोरडी गयणि घुडुक्कइ मेहु ।

वासारत्तिपवासुअइ विसमा सकडु पडु ॥

हृदये कुडुत्करोति गौरी गगने बडघडायते मेघ ।

वर्षारात्रिप्रवासिकाना विषम सकटमेतत् ॥

अम्मी पओहर वज्जमा निच्चुजि समुह ठत्ति ।

महु कत्तहो समरगणइ गअघड भज्जिउ जन्ति ॥

अम्ब । पयोधरौ वज्रमयौ नित्यमेव सम्मुखौ तिष्ठत ।

मम कान्तस्य समराङ्गणे गजघटा भग्ना याति ॥

पुत्ते जाए कवणु गुणु अवगुणु कवणु मुण्ण ।

जा बप्पीकी मुहडी अपिण्जइ अवरेण ॥

पुत्रेण जातेन को गुणोऽवगुण को मृतेन ।

या पैटकी भूमिराक्रम्यतेऽपरेण ॥

त तेत्तिउ जलु सायरहो सो तेवडु बित्थोरु ।

तिसइ निवारणु पलुवि नवि पर धुठुअइ असार ॥

तत्तावज्जल सागरस्य स तावान् विस्तार ।

कृषाया निवारणं पलमपि नैव पर धूमायतेऽसार ॥

अत्रादिशब्दसिद्धानि ॥

होः स्तोरुच्चारलाघवम् ॥६४॥

हो हकाररेफयो स्तो संयुक्तस्य उच्चारलाघवमपञ्चशे प्रायो भवति ।
बहिणि अम्हार तु सिरुल्लसि अयल कधसु जइ सो घटदिति प्रधावति(?) ॥

बिन्दोरन्ते ॥ ६५ ॥

अपञ्चशे पदान्ते वर्तमानस्य बिन्दोरुच्चारलाघव प्रायो भवति ।

अन्नु जु तुच्छउ तहे धणहे । अन्यद्यत्तुच्छ तस्या नायिकाया ॥

बलि किञ्जल सुअणस्सु, दइउ घडाविइ वणि तरुहु ।

तरुहुवि वक्कलु, खगविसाहिउ जहिं लहहु ॥

बलिं करोमि सुजनस्य, देवो घटयति वने तरुणाम् ।

तरुभ्योऽपि वक्कल, खड्गविसाधित यस्मिंल्लमामहे ॥

तणह तइज्जी भङ्गि नवि । वृणाना वृतीया भङ्गिर्नापि ॥

हलस्थैः ॥ ६६ ॥

अपञ्चशे व्यञ्जनेषु स्थितस्य एङ् एदोतो उच्चारलाघव प्रायो भवति ।

सुर्वे चित्तज्जइ माणु । तसु हल कलिजुगि दुल्लहहो ॥

सुखेन चिन्त्यते मान । तस्याहं कलियुगे दुर्लभस्य ॥

लिङ्गमतन्त्रम् ॥ ६७ ॥

अपञ्चशे लिङ्गमतन्त्र व्यभिचारि प्रायो भवति । गजकुम्भइ दारन्तु
गजकुम्भान् दारयन्तम् । अत्र पुल्लिङ्गस्य नपुंसकत्वम् ।

अब्भा लग्गा डुङ्गरिहिं पहिउ रडन्तउ जाइ ।

जो एहा गिरिगिलणमणु सो किं घणहे धणाइ ॥

अभ्राणि लभानि पर्वतेषु पथिको रुदन् याति ।

य ईदृक् गिरिगिलनमना स किं धन्या धनायते ॥

अत्र अब्भा इति नपुंसकस्य पुस्त्वम् ।

पाइ विलगगी अत्रडी सिरु हसिउ खधस्सु ।

तोवि कडारइ हत्थडउ बलि किञ्जल कन्तस्सु ॥

पावे विलग्नमन्त्र शिरस्सस्त स्कन्धम्य ।

ततोऽपि कटारे हस्तो बलिं क्रिये कान्तस्य ॥

अत्र अन्त्रडी इति नपुंसकस्य स्त्रीत्वम् ।

सिरि चडिआ खन्ति फलइ पुणु डालई मोडन्ति ।

तोवि महदुम सवणाइ अवराहिउ न करन्ति ॥

शिरसि चटिता खादन्ति फलानि पुन शाखा मोटयन्ति ।

ततोऽपि महाद्रुमा शकुनानामपराध न कुर्वन्ति ॥

अत्र डालइ इत्यत्र स्त्रीलिङ्गस्य नपुंसकत्वम् ।

शौरसेनीवत् ॥ ६८ ॥

अपञ्चशे प्रायः शौरसेनीवत् कार्यं भवति । ससि सेहर खणु विणिम्म-
विदु खणु कण्ठ पालम्बु किदु रदिण विहिदु खणु मुडमालिण ज पणण त
न महु कुसुमदामकोदण्डु कामहा । शीर्षे शेखरे क्षण विनिर्मापित क्षण कण्ठे
प्रालम्ब कृतो रत्या विहित क्षण मुण्डमालिकाया यत्प्रणयेन तत् न मे कुसुम
दामकोदण्ड कामस्य ॥

तद्व्यत्ययश्च ॥ ६९ ॥

तदिति प्राकृतादीना द्योतकम् । तेषां प्राकृतादिभाषालक्षणां प्रायो
व्यत्ययश्च भवति । यथा मागध्या विष्ठश्चिष्ठ इत्युक्तम्, तथा प्राकृतपैशाचीशौर-
सेनीष्वपि भवति । विष्ठदि । अपञ्चशे रेफस्याधो लोपो वक्तु, मागध्यामपि
भवति । शवमाणुशमशमालके(१) कुम्भशहश्रवशाह शचिदे । शतमानुषमास
भारक कुम्भसहस्रवशाया सञ्चित । इत्याद्यन्यदपि द्रष्टव्यम् । केवल भाषा
लक्षणानां तिङ्माद्यदेशानामपि व्यत्ययो भवति । ये वर्तमानकाले प्रसिद्धास्ते
भूतेऽपि भवन्ति । अह पेच्छइ रहुतणओ । अथ प्रेक्षाञ्चक्रं रघुतनय ।
आभासइ रयणीअरे । आनभाषे रजनीचरान् । भूते प्रसिद्धा वर्तमानेऽपि
भवन्ति । सोहीअ एस चण्डो । शृणोत्येष चण्ड ॥

शेष सस्कृतवत् ॥ ७० ॥

शेष यदत्र प्राकृतादिभाषालक्षणां द्वादशपदीनिबद्धं ततोऽन्यत् सस्कृतवदेव
भवति । रामाअ पोप्फाणि । रामाय पुष्पाणि ।

हँट्टट्टियसूरनिवारणाय छत्त अहो इव वहन्ति ।

(१) मासमालके = मासमाजन्, वशाहि = वशाभि —ख ।

जअइ ससेसा बराहसासदुरुक्खुया पुहुवी ॥

अध स्थितसूर्यनिवारणाय छत्रमह इव वहन्ती ।

जयति सशेषा बराहश्वासदुरीक्षिता पृथिवी ॥

अत्र चतुर्थ्या आदेशो नोक्त, सच सस्कृतदेव । तरुसरसि-इत्यादय
सिद्धावस्थायाम् ॥

झाडगास्तु देश्या. सिद्धा. ॥ ७१ ॥

झाडादय शब्दा देश्या देशविशेषव्यवहारादुपलभ्यमाना सिद्धा निष्पन्ना
प्रसिद्धा वा वेदितव्या । झाडं लतादिगहनम् । गोप्पी, सप्पत्तिआ । बाला ।
गोंडी, गाडी, गोंजी । मञ्जरी । एक्कम्मा, ओहस्स, भइसरी । चन्दनम् ।
आडोरो, मोरत्तओ, मारो, पणाअओ । श्वपच । दुल्लरअ । भूषा कपर्दा
नाम्, कपर्दे कृतमाभरणम्-इत्यर्थ । सोमाल, सोस्ल । मासम् । छट्टो ।
मर्म । छोट्टणो । धृतक । गोड्ड । स्तनयो(१)रुपरि रचितो वासाग्रन्थि । भावई ।
गृहिणी । दुक्खित्ते । कम्प । परिहालो । जलनिर्गम । पड । प्रामसीमास्थानम् ।
गोजा । कलशी । पडिपलिलो । विहितपूज । गधपिसाओ । ग्रान्थिक ।
ओहिअ । अधोमुखम् । असारा । कदली । करइस्लो । शुष्कमहीज । वेज्ज
(२)ओ । भार । वपरिअस्ल । अशक्यम् । वेड्डणा । पिच्छिल पन्था ।
रासारोवहो सिणी, वेल्हरा, मतत्तखर । लज्जा । कोणणाअ । मान ।
खन्दजी । स्थूलेन्धनवन्धि । दुखाअन्तो । खेदेन शिथिल । वत्ताणफल ।
एरण्ड । चवरइडो, हालो । शातवाहन । पवलिअ । शूलप्रोत मासम् ।
माडा । समकालम् । खडरिअ । कलुषम् । बहुराणो । असिधारा । बप्पोट्टेड ।
दक्षिणो हस्त । खब्बणो । दत्त । खड्ड, वेडो, वोहर । स्मश्रु । उइत्तणं । निव
सनम् । सअराह । झटिति । खल्लिरी, खिल्लिरिआ । सकेत । रज्जी । वड्डअ ।
प्रधानम् । गअण्णई । मेघ । तिग्गच्छी, तिग्गआ । पुष्परज । तड, शिरो
हीनम् । पादुगो । सभ्यः । तिविडी । सूची । पत्तल । तीक्ष्णम् । कूर । भक्तम् ।
गोड्ड । विक्खिल । कच्चरम् । महिड्ड, बलाह, रेण, पणाओ, डह्ढरिआ
डह्ढा, दोहणी । पक्क । कर्दम इत्यर्थ । विच्छिओ, छोहो, पगोव्भो-

विषमडा । चय । समूह इत्यर्थ । निअडी । स्नानम् । नड्डुरिआ । भाद्रपद
 सितदशम्या कश्चिदुत्सवविशेष । सोड्डडी, ताणफली । दासी । चिच्छिण्णरमणं,
 ओलुक्को, हविण । चत्तुस्थगनक्रीडा । पुसुल । विसवाद । अवअण्ह । उल्ल
 खलम् । सराहओ, किक्किडी । सर्प । सइलत, सइदड्ड । मनोरथेनैव सघ
 टना । ओसा, ओगिगवो, सिएहा । नीहार । णिअसण । परिधानम् । भुत्ति ।
 स्रोत । सिट्टा, सिद्धिडो । सुप्तनासिकानाद । दिवच्छण, णिवच्छण ।
 अवतारणम् । लम्बओ । कृतपरिचय । अडा, सडा । प्रलम्बकेशा । घग्घ
 धण । खेद । बड्डवड्डडाआ । अर्धप्रावृतदेहा (१) । तलप्फल । शालि । तरिडी ।
 अनुष्णो वायु । वेप्पो, संपुओ । पिशाचाकान्त । किलावकुलकुला, अद्ध
 रणा । बहुधारिणी नववधू । वत्ती, वईवेल । मर्यादा । णिग्घट्टो । कौशलो
 पेत । बज्जा, पज्जा । अधिकार । म्मडी, म्मल्ली । गुग्म । मुकुडी, मुच्चुमुत्तो ।
 कूट । णिक्कसरिओ । गलितसार । म्मट्टिलिआ । चक्रमणम् । सुखोडी ।
 व्यतिकर । सिलिप्पो, चिल्लो, चुल्लो, जेडो, लिक्को, डहरो । जाल ।
 णहं । दूरम् । विट्ठिरिआ, तुल्ली । रात्रि । कुहिण । कूर्परम् । विभालो,
 वेल्ह, तुइहणो, अम्मिक्को, कमलो, कुबिलो, णिरिक्को, वच्छल्लो,
 कुसुमालो । दस्यु । चोर (२) इत्यर्थ । अहल्लो । ईश्वर । धणी । पर्याप्ति
 गुप्तिर्वा । कंकअसुकओ । अल्पसुकुतलभ्य । पम्मासुरो । प्रवया । वृद्ध
 इत्यर्थ । पुण्डरिआ । उत्कलिका । हह । शीघ्रम् । पिडिल्लिका । क्रूर ।
 सच्चुल्लो । पिशुन । जोव्वणजोअ, जोव्वणिणी, जोणिर । जर (?) । चिडिणि
 असण । निशि प्रावरणम् । पडिवेसो । (३) विक्षेप । पडिक्किआ । प्रति
 कृति । पडुब्जइणी । तरुणी । कुण्णिआ, कुविआ, कुच्छिणी, कडडिणारो ।
 प्रतिविवरम् । देवरिअ । सुतजन्मनि तूर्यम् । पुत्रोत्सवे वाद्यमानं तूर्यमित्यर्थ ।
 अक्खवाआ । दिक् । भिक्ख । पार्श्वचेत्रायम् । पाहिआवडा । ललना । पिड
 रइ । चौयेंण वधू । चौयेंण स्वीकृता भार्येत्यर्थ । आरल्ली । गभीरक्षीर्धरव ।
 पोअगो । निर्भय । उक्कट्टीणलच्छिआ, डोको । कूपत्ता । निपानादेर्जलो
 अयनयन्त्रम् । काअबी, काण्डू, वक्करो । परिहास । खाडो । धार्मिक ।

(१) अर्धप्राकृतदेहा—ख ।

(२) वैरी—ख (३) विकोप—ख

उच्छलओ, पडड, मेठिअं, अप्पद, थेट्ठो । गृहम् । उलुहत्तो, डक्को, वसुत्तुओ, बुक्कणो । काक । मामा, मामी । मातुलभार्या । चचुप्पर । मिथ्या । चुक्को, चित्ती । व्याघ्र । चणअणा, लुच्छी । कुतला । गणसमा । रतो गोष्ठ्याम् । तित्ती । सुष्टि । पुत्ती, अल्ली । सार । डाली । शाखा । ठाणा । अहङ्कार । गामुक्कसिअ । कार्यम् । पेआल । प्रमाणम् । गहणी, गहरो, मुहुलो । बन्दी । वाइल्लो । बलीवर्द । मुक्कुरडो, मुगुरुडो, घुगुरुडो । राशि । आवसण, आअलण । रतिगृहम् । उवसट्ठो । सारथि । उवसेरा । रथार्ह । उणिआ । कसर । इत्तिरिअं, अणि रिक्क । अच्चिणि । कहेवेलीसाव । भोजनम् । अइरिवो । कथाबन्ध । बेड उओ । तैलादीना विक्रेता वणिक् । असदुम्मणिआ । रूपवती । उम्मल्ला । वृणा । उक्कको । पियडम् । सुवा । पिष्ठम् । चडिआसो । आटोप । माला । ज्योत्स्ना । दरदो । उल्लास । उवल । कौशलम् । ओमाओ । पीडा । प्रहारेण जाता पीडेत्यर्थः । णिबडो, णिगधोरो । निर्दय । आरन्तिओ । मालाकार । सअविन्दुओ, सिगठो, आलत्थओ । केकी । उड्डो । कूपादि(१)खनक । इसारो । गर्त । उवलहतो । चूडावलयम् । हिल्ला । सिकता । हिका(२) । उप्पकिआ । रजकी । हिड्डोली । रत्तणयन्त्र केदारस्य । आसलो, अलियोप । वृश्चिक । जरिल्लो । बन्ध । जमण । बालशिखा । मरट्ठो । गर्व । किरिणी, कुहणी, साही, पाणल्ली, पत्तयणी । प्रतोली । रथेत्यर्थः । मलओ । गिर्येकदेश । उग्गालो, छिब्वोली । तनुस्रोत । सुस्वरूपजलस्रवणमित्यर्थः । कटप्पडोहर । पश्चिमा ङ्गणम् । णरिवाओ, सरेवाओ । हस । कुट्टमिओ । महिष (३) । पहणी । सं मुखागतिनिरोधः । केअ । केली । तित्ती, कील । स्तोकम् । उक्कासारो । भीरुः । भावल । आषाढे कात्यायन्या उस्सवविशेषः । भग्गलअं । अप्रियम् । कोत्थु हवत्थ, कोसलो, कणआ । नीवी । छिहट्टहिल्लो, आअ(४) । दधि । हड्डव । कलह । छवडी । चर्म । कहोडो, पियवडो । वरुण । उअहारी । दोहनकारी । खट्टगो । छाया । वोइओ । व्याघ्र (५) । कोलव । पिठरम् । वेखासो, तेखा सओ । विरूप । सरली, अरल, चीरी, सग्गासडी । उल्ला । प्रग्रह इत्यर्थः ।

(१) कूपादिकरका-ख । (२) हिका-ख ।

(३) मूषिक-ख । (४) पूजा-क । (५) व्याधि-क ।

राक्षणी, णिउत्त । शास्मलिरित्यर्थः । मोडी । भगिनी । कुन्तो । शुक्र (१) ।
 णिडो, विच्छुओ । पिशाच । काह । नित्यम् । वसड्डी । कनकम् । अलुम
 ज्जालो, चुचुमालिओ, मडो । अलस । सिअणअ, कडसी । पिटुवनम् ।
 श्मशानमित्यर्थः । अपडओ, अडो । आराम । वाडुब्बी । भूषाऽश्वस्य ।
 हलुक्की, कुविक्खणी, चुरुड्डी, भसआ, बहुरा, सलरी । क्रोष्टी । अई,
 मन्मक्खर, मई, सबिस, पच्चुट्टाहण । मदिरा । सुरेत्यर्थः । पडिच्छको,
 सच्छिओ । सदश । तारत्तरो । सुहूर्त । पड्डाली, डेडुरी । क्रीडा । पडारा ।
 गोप । पेडुलो । रस । पसवडक्क । अवलोक, जोल्लो, हललो, रोलो,
 शोअलो, मलहलो, मअल । कलकल । दैवादिपाठाद् द्वित्वे-हस्तिबोलो,
 पक्कपलिल्लो । देवर । ओसिक्खओ । गतिविधात । खड्डी । धारा ।
 अत्युष्णोदकधारा । पड्डसुगा, पत्थर, बलिअ, विहलो । ज्या । मौर्वीत्यर्थः ।
 पाणालो । पाणिद्वया(२)खात । णिहसो । वस्मीकम् । पत्थत्यो । अधन । वल
 विओ, बलडसरो । जपवान् । विज्जुरओ । तेरुण्ड । णिहल । कूलम् । अल
 अल्लिका । कस्तूरी । अणरामअ । अरति । छिवअ, अगलिअ । इक्ष्वाक
 लम् । अणोलो । दिनमुखम् । अवणिओ । अन्त्यः । सदअं, गद्दो, सफ ।
 कुसुदम् । गमरोट्ट, छुप्पलअ । शेखरकम् । पिहुण । पुच्छम् । अंजणिआ,
 अजणइसिआ । तापिच्छम् । करल्लु । अवशुष्कम् । डसिओ । प्रामतह । पक्व,
 चलक्को । अशक्त । उब तो । गाढ । गोरप्पडिआ, रम्भडिआ, बम्हणी । गोधा ।
 छाहो । गगनम् । अणणत्त । निर्मात्यम् । पत्थण, करअडी । स्थूलवस्त्रम् ।
 अडडाविधअ । विपरीतरतम् । णक्कर । विमलम् । अलिसार, पिउलि ।
 क्षीरम् । चुच्चिलिअ, चुच्चुलिआरो । चुलुकम् । मोरद, मोरअ, आवगो,
 अपामार्ग । पच्चुर । अपमृत्यु । कामकिसोरो । गर्दभ । छाड्लो, जुल्लो ।
 वैदग्ध्यवान् । छेओ इति तु विदग्धार्थकस्य छेकशब्दस्य भविष्यति । सुलोसो ।
 कौमुभनिवसतम् । अहिरिओ । विच्छाय । फलस । कार्पास । चुल्लोडओ ।
 ज्येष्ठ । ताओ, सुअओ । रजक । आअर, कडत्त, अवहड । सुसलम् । णिहुण ।
 व्यापार । हित्त, पित्त । गृहद्वारम् । चक्कग्गहो । मकर । इहलअ,

(१) शक्र -ख ।

(२) प्राणिद्वयाधात -ख ।

(३) भिरिअं-ख ।

(४) कपित्थम्-ख ।

जहलो, परिअडी । मूर्ख । अक्को । दूत । कल्लो । ही । कण्णाराम । अव
तस । सरिवाओ । आसार । मादलिआ, सुविज्जा । माता । सोअ । स्वाप ।
सोआलो । उभयाचितक(१)सिद्धये दत्तम् । ममास्मि मनोरथार्थे सति पूजा
दिकमिद् विधास्यामीत्युद्दिष्टार्थप्राप्तिपर्यं त यत्किञ्चित् द्रविणादिकम् यस्य हस्ते
दत्तं तदित्यर्थ । अड्डिम्म । अतिरिक्तम् । वव्वलओ । विषरहितो भुजग ।
सिंहलओ । यन्त्र वस्त्रादेर्भूषस्य । सोअणो । मल्ल । तिन्दूरिआ । राज्यम् ।
सोवण । अत पुरम् । असग्गअ । प्रावरणम् । उच्चड । शौर्येण(२) क्रियते
यच्चरितम् । डड्डवण । आर्यम् । उप्पिगरिआ । हस्तोत्क्षेप । भगोउण । प्रणि
तम्(३) । उप्पा । मयादेर्माज्जनम् । उप्पुलपोलिअ । त्वरा, कौतुकेन । अहि
हरअ । देवगृहम् । सविड्डाणा । आभिजात्यम् । अगिला । हेला । उच्च
त्ताल । अविच्छिन्नस्वरोदनम् । अवसरिओ । विरह । उप्पालओ । रण
रणकम् । माला । डाकिनी । पिडप्पो । राहु । अब्भपिसाओ, गहकल्लोलो-
इत्येतावभ्रपिशाचगृहकल्लोलयोर्भवत । उक्करिविड्डिअ । उपर्युपरि स्थानम् ।
सग्गिणअ, विरग्गिणअ । आर्द्रम् । पणपक्कसावओ । शरभ । पिच्छेओ ।
विलास । उस्सा । गाव । लसुअ । तैलम् । वाउत्तो । विट । उप्पिणिर ।
शून्यम् । उगहोदयगराडो । भ्रमर । मुहिअ । यन्मृषा क्रियते । आमेलो,
आअल्लो, आलाल । कोशबन्धनम् । चालच्चवं । पुच्छम् । कल्लवड्डो
स्वेच्छोत्थायी बलीवर्द्ध । डडर । ईर्ष्याकलह । कोच्चपी । अलकहितकरणम् ।
पेट्टे, मक्किमडाण्ड । उदरम् । भ्रक्को । तृणमनुष्य । खोदत्त । आहत
पाणिभ्या जलम् । अट्टलो । अनपराध । उरणी । पशु । खरुण्णा । विषमा
भू । खप्परो, खरडिओ । रुक्क । कुम्भी । पोट्टलिकम् । सुवर्णादिकमन्त
निधाय बहिर्बद्ध कर्पटकखण्डमित्यर्थ । गज्जणसहो । मृगनिषेधरव । चुच्चो ।
मेदुर । उव्वु । अरण्यम् । पारमरो । रत्न । उत्तातो, वालिओ, शाओ,
मड्डुल्लो, पित्तेई, यूणो । गर्वित । चुड्डली । उल्का । महई । पितृमन्दिरम् ।
आण्डुली, आण्डली, हित्त, मुरई । असती(४) । कुई, डोडी । बलाका ।

(१) उपचित-ख । (२) शौर्येण-क ।

(३) प्रणीतम्-ख । (४) इत आरम्याऽस्य सूत्रत्याऽवशिष्टा वृत्तिः ख०
पुस्तके नास्ति ।

णसार, धलओ । मण्डप । पली, मोलो, णिवाओ । प्रखेद । ठरआरो ।
 केशसञ्चय । चरवाओ । ग्रीष्मवात । गिड्डिली । ऐन्नव दलम् । इदंगिली ।
 धूम, तुहिनम् । पशडुङ्की, रोहिआव । प्राणिशिविका । रोररी । कृष्णश्रावण
 चतुर्दशी । हाअलो । जात्यतुरग । वेढिओ, वहओ । मणिकार । रोप्पलो,
 वारावरो । बातायनम् । तलपत्त । थोनि । वराङ्गम् । छच्छअणो । असोढा ।
 अणिभ । सुखम् । दिरिलेआ, जीविअमई(४) । कामुकार्कषिणी मृगी ।
 समय । 'समय पुरुष दुर्गापुरो हत्वाऽसृजो बली' । दुर्गापुरत पुरुषं कृत्वा
 विधीयमानो रक्तबलिरित्यर्थ । लुगुओ, लुगुसो, वग्गोवओ । नकुल ।
 वसली । उद्वेग । वप्पली, मित्थ । मिथ्यावच । उज्जोगल । भट । घाबरी ।
 जघने वस्त्रविशेष । घुण्णिवाओ । इन्द्र । सेआलिआ । दूर्वा । राडी,
 बन्मडिअ, रणमुडीणीरङ्गी, अवकुम्भाणिका, बमो । विशाल । सिन्धुवणओ ।
 ह्वाश । तोमारी । लता । वक्कड, वट्टल । मेवतिमिरम् । हेरण,
 महारअण । वखम् । आणक्को । तिर्यक् । हरडो । सुतासुत । दौहित्र ।
 णिआणि, पूणिन्दणिआ । कुट्टणू । लुञ्चन यस्य ससक्तकुट्टणाप
 नयनमित्यर्थ । छेलिआ । अल्पपुष्पा सक् । अक्कोडो । अज । छाग ।
 कुल्लो । शृगाल । सण्णिओ । सात्ती । पडअसाइआ, पटी । पत्रपुटी शबर
 मूर्धनि । अबरो । निष्ठुर । जपो, कालो, तोलेण । पुमान् । पलस्सेवा,
 राअस्लो, रस्तरा, राडा, प्रियङ्गवा, वीलणि । पिच्छिलम् । खेआ, णुअ,
 भासो । हासे सति हसितमित्यर्थ । सारो । रणमुखम् । गेड्डा । यव । थक्को ।
 प्रसञ्जनम् । अइराणी, धुमारा, एकेराणी । शक्रवस्त्रभा । इन्द्राणीत्यर्थ ।
 अवआरो । लोकयात्रा । गोविओ । अल्पजल्पन । तामरो । सुन्दर ।
 गोत्तरहाणी । पित्रोर्जलाञ्जलि । खट्टिको, पोलिओ, सौरि । सौनिक ।
 वऊढ । दीर्घमन्दिरम् । सेआलो । कुसिओ, सेट्टी । प्रामेश । चिरीअकुटी,
 पुअई, पुइओ, पाणो, बाणो । चाण्डाल । इक्कसी । नीलाब्जम् । नीलो
 पलमित्यर्थ । थसल, थासो, यसल, धुरीअ । पृथु । पच्चुहो । रोसरो ।
 सूर्य । गोहो । ग्राम्यजनाग्रणी । अगुत्थल, अगुलीत्थल, अअहथो ।
 स्नेहवर्जित । वप्पिवअ, वल्लवाअ । जेत्रम् । अमोक्कलिओ । पुन पुनर्या
 लभ्यते । खुड्ड, खुडिआ । स्वल्पकम् । रत, चिरिका, चाम्मण, चारि

भाण्ड, डोबहओ । गुरुहारिक । वप्पुओ । दीर्घम् । वोइओ । ज्योतिरि
 झण । मल्लतिमिलाओ, मड्डुपिणाठई, अणुओ, दरमत्ता, अक्कसालो ।
 बलात्कार । बअलणी । वृत्ति । पडिगहो, पोरवग्गो । विश्राम । णन्दणो,
 अओ । कर्मकृत् । अववम्सो, दोहासलं । कटि । पाडिअम्भो । पतिगृहान्नेता
 पितृगृह वधूम् । धूत्ती । रजस्वला । तग्ग । सूत्रम् । गुट्ठीह् । आश्रम ।
 सुलुवीआ । प्रसवपरा । विओ । कुल्या । अल्पा कृत्रिमा सरित् । हेअल ।
 अभिभोग । हस्तेन विनिवारणम् । गहणी । निर्जलस्थानम् । वलुङ्की ।
 कक्कदी । कली । शात्रव । अमलो । ध्वस्ततेजा । ववडओ । द्विज
 विप्र । रोलो । दरिद्र । पेअल । अअकार । हरि । उणम् । हल्लक ।
 भीषणम् । गिग्गो । प्रवेश । बअलो । वट । वल्ल । स्पशान्वितम् । पट्ट ।
 अशुकम् । सेओ । विनायक । रसीअ । विटपिचीरम् । पडिहत्थो । प्रति
 क्रिया । कारा । रेखा । सुई । बुद्धि । काहिलो । वत्सपालक । दाणीणा,
 सोसिओ । पताका । हुडुमा । पश्चात् । मग्गो, ओरिस्ल । य स
 सुषित । एकसाहिल्लो । यत्रैक पदसुत्तिप्य शिशु क्रीडति । हिंविआ । या
 वध्वा उपरि परिणीयते । वहुभाडिणी । कुमारी । घुन्दिणी । घर्म । विलरी ।
 यौवनोत्कटः । अगण्डिगोगोहो । सुरतम् । तत्तुडिल्ल । पतद्गृहम् । णिलापा,
 णिल्लको । क्षेत्रजागर । छेत्तसोपणी, सप्पओ, सप्पिओ । चातके ।
 कुमारो, चढत्तरो, सइसिद्धिओ । गूनि, तरुणे । तहडो । महालके ।
 खावाट्टहि, दुहयडो, पेण्डओ, पआलो । नूपुरे । आमल्लअ, सिन्दीरी ।
 धम्मिल्लरचनायाम् । उण्डल, वब्बरी । चर्मकारे । चट्टइओ, कुडारो ।
 लुल्लम् । वासी । शिखाया, विज्ञाने च । कम्पर, कोदुधुरी, णिक्खो ।
 जारे सुवर्णे च । चडिओ । वन्दिनि आचार्ये च । कमठो । अधिकलशी
 पिठरयो । अवडुअ । उल्लखलविसस्थुलयो । गोला । गोनघो । अत्तखण
 वेली । निधुवने प्रदोषे च । णिज्जओ । उपकारे पुण्यप्रकारे च । काहिल्ली ।
 अग्रकश्यपे आष्ट्रे च । करण्डो । शार्दूलवायसयो । एकसंहो । निर्धर्मासनयो,
 कुलीअसिओ च । अम्भल्ली, उअआरो । ग्रामे सघे च । महल्लो, मुखरो ।
 अशौचिस्तीर्णे च । अण्णाल । कर्मस्थाने वेश्मनि च । बेस्लव । विलासे लल
 वीअह्व । अअहिआ । परायत्ताया नववध्वा च । सकण्ण । आर्द्धे अरूपे चापे

पुरे च । करोडो । काके नालिकेरे वृषे च । रोह, रोहण्ड । इच्छामस्यो । कालि
 म्वञ्च । शरीराम्बुदयो । केन्धू । रञ्जवाम् असत्या कन्दे च । णिञ्चार । रिपौ
 अञ्छौ प्रकटे च । कुरुलो, कुरुदो । द्वावप्यद्रवे त्रपुणि च । आञ्च । अतिक्षीर्णे
 विषमे सुसले, कालायसे च । किण्णो । सितेऽशुके सूक्ष्मे च । लाइञ्च । अजिरार्धे
 भूषणे गृहीते च । कालिञ्च । ऋणवृद्धौ काये अम्बुदे च । ^(१)कण्ठे कर्णिकाया
 च । उदाणो । कुररे सगर्वे प्रतिशब्दे च । ओलधणी । दधिनि भूताया नव
 बन्धा च । खप्पो । वामहस्ते गर्दभे च । डोंग । रध्यास्थासकयो । चेण्डाली,
 हली । शिखानवमालिकयो । दर्दो । ककुदे जलपुसि दान्तपृष्ठे च । कोल्ली ।
 खलनाया दोहविषमाया च । नमणी । लताया व्यधिकरणो च । सत्ती । बन्धने
 वचने च । इच्छरु । लताया शिर स्त्रजि च । उपिञ्जल । रते काके रजसि च ।
 णमडल । वितते दुर्दिने च । उष्ठाडन, णव । उपवने शीते च । दधो । दास
 गर्दभयो । पोन्दी । रूपवचनयो । उम्मल्लो । सान्द्रे भूपतौ च । बोधो ।
 धार्मिके यूनि च । उष्णविहो । अशिका^(१)माने नि सीम्नि च । वल्लीवफ ।
 प्राणे व्याघ्रे सिंहे च । पत्तणं । बाणफले शरपुखे च । अकण्डमलिमो ।
 अपरिणीतनिष्प्रवाण्यो । उञ्च । उदकशोकयो । योलिञ्च । शिलातले
 द्वात्कृते च । जवण । ह्ये शशिवदने च । खञ्जनो । खञ्जरीदे
 कर्दमे च । कलिमो । गृहे बद्धभूमौ पाशगृहे कुट्टिमे आष्ट्रे शय्याया च । मम्मद्धा ।
 गम्भीरे तटस्थे अयशसि दीर्घे च । वपो । भूतगृहीते सभिके च । वल्लरो ।
 मरौ मक्षिषे तरणे क्षेत्रे तरण्ये च । मराली । सुन्दरे अलसे मसृणे च । वम्मक्को ।
 गर्वे उत्कण्ठयाया च । विसिडो । विरते विसस्थुले च । बलवडी । व्यायामे सभाया
 सख्या च । सिम्भिञ्चो । रजतनापितयो । वेइट्टो । तनौ शिथिले आबिद्धे उर्ध्वाकृते
 विसस्थुले च । मलइञ्चो । हते तीक्ष्णे च । वडप्प । लतागृहे सततपवने द्विमवर्षे
 च । राहो । प्रिये शोभिते मलिने सनाथे विसस्थुले च । वण्डो । नि स्तेहे
 अकृतविवाहे भ्रमे च । मत्थर । कुटिले वह्नौ कुटुम्बे च । लभन । तनुकोमल
 यो । मम्मण । अव्यक्तवचसि सरोषे च । तुण्हीक्की । सुतुम्भिञ्चलयो ^(१) । छोणो ।
 स्थासके चरे चोरे च । तुम्बिल्लि । मधुपटले उत्तुखले च । पत्थरी । शयने स्वमतौ
 ऋ । णिबविड । रत्यारभटे समुचिते च । दञ्चरो । पिशाचे ईर्ष्याया च । म्मुत्तुरा ।
 ताम्बूलो अर्थे च । विप्परो, पाटलो । इसविषयो । विम्बोवणञ्च । क्षोभे उपधाने

विकारे च । कुल्लोअ । समर्थे ग्रीवाया विच्छिन्नपुच्छे वा । चुच्चुणिआ । मुष्टिके
 ष्टकायाम् । समर्थे, छिदको । खड्गे छिन्ने जङ्घापाते तटे खनित्रे च । छिण्णो ।
 गच्छिते(?) निर्दये च । खोलच्छो । दा ते पण्डिते च । खुलुखी । मिथ्यायाम्
 अघटमाने च । अण्णओ । धूतं शूनि देवरे च । पेढ । अशक्ये तडागे च ।
 अरलो, अरालाओ । चिरिकाया भरकते च । अच्छ । अत्यर्थे शीघ्रे च । अल्लिआ ।
 पितृष्वसरि कानिष्ठसोदरस्य वध्वा च । कक्कण । अतिरोभाववति भग्ने ऋद्धये
 च । धम्मारो । सघाते गिरिगुहाया च । पञ्चुज्जो । काण्डे नखे शिशुमूगे च ।
 वाअणो । वेश्मद्वारे तिरश्चीने च । विप्पओ । उन्मत्ते पीर्या च । कोप्परो ।
 वर्णसङ्करे जालके च । केड्डो । व्यापने फेने श्याले दुर्बले च । ओह्म ।
 नीव्याम् अवगुण्ठने च । ओहक्कू । रभसे विषादे च । तोलो, तोड्डो । पिशाचे
 शलभे च । डसरी । उप्पज्जले स्थात्या च । छणी । उक्कुणे कार्मुके च ।
 वक्क । एकान्ते पृथगित्यस्मिन्नर्थे शूये च । तुर । उपकरणे कलिकाया शून्ये च
 वोक्कअ । अनिमित्ते तात्पर्यासके (?) च । पसुलो । काकोले जारे च । किवटी ।
 पार्श्वद्वारे पश्चिमाङ्गणे च । छाआ, भ्रमरीन्द्रो, षोसिप्पति । वक्के शिरसो भूषण
 विशेषे च । णलुअ । वृत्तिविवरे कर्षमिते च । (?) निमित्ते प्रयोजने च । ण्णाअत्तो ।
 नियोगिनीसुते ईश्वरे च । पहेणअ । उत्सवे भोग्ये च । चारो । इच्छाबन्धन
 यो । जय दण । अगुरुकुङ्कुमयो । डिंखा । आतङ्के त्रासे च । दलिअ । अङ्गुलौ
 दारुणि कूणिताद्ये च । चिप्पंडी, विप्पत्ती । त्रते उत्सवविशेषे च । उचाडइओ ।
 हुक्कतगर्जनयो । पचल । असहने समर्थे च । साहुली । वस्त्रशाखाभूसखीसदृश
 बाहुषु । लुबी । लतास्तबकयो । रत्तण । घटकुण्डलयो । धुड्ढकी । सुखसभेदे
 मौने च । लुहइडिआ । द्वेष्यायामस्पृश्याया च । सरी । प्रशस्ताकृतौ दीर्घे च ।
 गोरो । ग्रीवायाम् अक्षिणि सिताया च । भसत्तो । वन्हिदीप्तयो । गोली । वेद्याम्
 आज्ञाया च । कण्णोविआ । चञ्चौ अवतसे च । अल्लिद्धी । अङ्गदे जलार्द्राया
 च । अमारो । नदीमध्यद्वीपे कमठे च । उक्खो । मीतौ सद्भावे च । इत्यादि ॥

अथ—आडबरो । पटह । ओडुरो । मूषिक । वामलूरो । वल्मीकम् ।
 किरो । बराह । लहरी । तरङ्ग, प्रवाहो वा । तल्ल । कासार । महाबिल ।
 रागनम् । पाढा । शोभा । खेड । ग्रामस्थानम् । महानडो । रुद्र । पुडइणी
 कलितौ । जियण्णे । भयसनहनम् । पाडल । कमलम् । कमडो । भिच्चापात्रम्

कल्ल, गन्धुत्तमा, सुरा-इत्यादय शब्दा तत्समतद्गवात्मना प्रयोगपदधीमासा
दयन्ति । सिद्धा इति पद मङ्गलार्थम् ॥

इति श्रीत्रिविक्रमविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ तृतीयाध्यायस्य चतुर्थं पाद ॥

(१) सप्रत्ययप्रकृतिसिद्धमदीर्घसूत्र

सत्कारक बहुविधक्रियगामदेश्यम् ।

शब्दानुशासनमिदं प्रगुणप्रयोग

त्रैविक्रम जपत मन्त्रमिदार्थसिद्धयै ॥

विशभन्त ओत्र पदमधुरिमा मेदुरयति

प्रणोता नूलोऽर्थ प्रतिपदमहो साधुवचनम् ।

रस पात्रीकुर्याद् भुवनमनुभावादिव कृते-

यदि श्राव्य काव्य मम रसिकनैयायिकजनै ॥

वक्तार सन्तु सर्वेऽपि स्वाभिप्रायप्रकाशने ।

स्वपराशयसवैदी कथास्वेकस्त्रिविक्रम ॥

॥ प्राकृतव्याकरण समाप्तम् ॥

प्राकृतसूत्रानुक्रमणिका ।

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
अह तु वैरादौ	२५	अकभो पश्चात्तापसूचनादु क्षसम्भाषणा	
अक्षयर्थकुलाद्या वा	९	पराधानन्दादरसेद्विस्मयविषादभये	७५
अशुक्लवोक्तौ विज्ञापे	१२१	अस	८०
अशोऽचान्	११५	अमा तुमेतुप् च	१६
अशोऽस्तवोऽसौ कस्तथपक्ता गचद्व		अम्हईअम्हे जव्वालो	१९५
बमान्	१५८	अम्हमज्जमज्जसमहमहमहे च क्ता	१९
अह कथे	१६५	अम्हमम ज्यसि	९९
अहहल्लुक्का स्वार्थिककल्लुक च	१७०	अम्हममज्जममह डिपि	१००
अणणाई नज्जे	७८	अम्हेअम्होअम्ह	९८
अत पवैचत्ते	१०४	अम्हेअम्होअम्हाणममाणमहाण-	
अतिठि तु	१२५	मज्झाणमज्झाक्काहणेणो आमा	१००
अतो कसेदुवोष्	१५०	अक्को हर्षे	१४९
अतो को विसर्ग	८२	अक्को आक्खे	७४
अत्तुः परस्परस्य	१७७	अयि ऐ	७९
अत्तुल्लिहिल्ले	९३	अर उः	११४
अथवामनागहवहमणाठे	१७५	अररिअरिज्जमाअप	५२
अदन्तात् डा	१७१	अरि वृषाम्	११४
अदेकल्लुक्कात्थोरत्त	१०५	अजविहप	११७
अद्दुमे कदव्याम्	३५	अधपरे तो युष्मदि	३८
अनर्थका वइमादय	१८२	अपेरिल्लवपणामचत्तुप्पा	११९
अनिदमेतदसु किंयत्तदः क्षियां च हिं	२१	अहस्युद्ध	६०
अनुक्तमन्यक्कावाप्तासमवत्	२	अक्काहि निवारणे	७८
अनुज्जते पडिअग्गः	१३२	अल्ह दुक्के	२०
अन्तरि च नाचि	५	अल्लिअ उपसर्पे	१३७
अन्त्यस्य वचिसुचिरविभुभुजा डात्	१११	अवहेहमोल्लणिक्कलोसिक्क विसडरे-	
अन्त्यस्य हनज्जनो	११६	अवहंदाः	१३२
अन्त्यहल्लोऽअदुदी	५	अविणुति क्षियामाल्	६
अन्त्यादिदेति मो ण	१४८	अव्वयम्	७३
अन्याहसत्याण्णाइसावराइसौ	१७७	असावक्खोड	१४१
अन्येषामाविद्युजि न	१५८	असूटासोळिप	१०२
अपत्तौ चरो गृहस्य	४२	अस्तोरखोरच	२८
अपुण्णगा केन	१४४	अस्मस्सुना अम्हिहमहमहमहमन्थम्मि	९८
अपे पदात्	११	अस्मदोऽक्काई	१९५

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
अइद्वा सुना	९५	इणममामा	८९
अहेल्यासी तेनास्तेः	१०६	इतसेत्तहे	१७५
आक्रमिरोद्वावोत्थारच्छुब्दान्	१३८	इते	११
आप्राक्षिन्नामाहग्वणिज्जराब्बुत्ता	१२७	इतौ तो वाक्कादौ	१७
आचार्ये चो इत्थ	१५	इत्थु सदादौ	१५
आत् सावामन्थ इमो न	१५०	इदतोऽति	१७१
आदिः खु	३	इदम आभाः	१९३
आदीतः सोश्च	८५	इदम इसु वपुसके	१९२
आदे	१७	इदमेतत्किञ्चत्तज्जयद्दो विणा	९२
आदेज्ज	३९	इदानीमेवविहि	१७१
आदेस्सु	३६	इदानीमो व्दानि	१४९
आद्वा सुदुत्थमुदुककशासु	२१	इदुतोर्विः	८३
आनन्तये जवरिम	७५	इदुदेत्स्वहेः	१९८
आ भुत्तमविज्यति च कुल	११२	इदुद्वष्टे	२१
आम अभ्युपगमे	७३	इदुन्मातु	२३
आमन्त्रणे वेब्बे च	७७	इदेन्मुपरे	२१
आसां केत्ति	९१	इन्धौ	४९
आमो वाहक्	१५२	इन् भयति	३८
आमो हं	१८५	इन्धो यक्.	१५६
आमो हं च	१८७	इराः कीलायर्थस्य	६९
आर सुपि	८८	इक् कपगे	२१
आरम आढप्प	११७	इहरा इतरथा	७९
आरोकवमालौ पुज्जे	१३३	इहहचोईस्य	१४८
आयायां र्थः इवञ्चामूल	१४	इहेणं ज्यमः	९३
आवलीकोऽल्लिः	१२२	ईअहज्जौ यक्	११८
आल्लिहे कवौ	५४	ईतः काश्मीरहरीतक्योर्लाकौ	१
आसंघः संभावे	११९	ईत सेसार	९२
आसारे तु	१४	ई छैर्ये	२६
आ सो वा	८९	ईर इद्वत्तुप्राप्त	११७
आद्वाहिल्लेयवक्काहिल्लकस्समहसिह		ईल् सस्वावत्स्यानयोरात्	१५
विज्जुत्तपचपाः काळे	१४१	ईक् ज्यायाम्	६१
ई नपि	१९०	उअ पवय	७९
इअवृणौ क्त्व	१४८	उओ उपे.	७९
इआओ म्मौ	६५	उक्कैनीचैसोरमः	२६
इक्कः पथो गत्थ	६५	उत्तरवक्कीद्वारमात्रवि	१४
इजेचोईद्	१५०	उत्तिपित्थग्घोसिक्कहस्सुवाकत्थ	
इजेरा पावपूरणे	७९	गुल्लुगुल्लाम्भुचान्	१३७

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
उत्थल उच्छले	१२४	एतदेहपहोपहु स्त्रीनृनपि	१९२
उत्सवन्तश्चोत्सुकसामञ्च छो वा	४७	एतो म्मावदितौ वा	९४
उव्वोळ् मृषि	२३	एतोएताहे छलिनैतद्	९४
उहता त्वस्वमामि	८८	एत् साज्जस्का त्रयोदशगेऽच	२७
उदोतौ जइशसः	१८९	एज्जेपिण्णेज्जेपिण्णु	१६५
उह ओरुम्मावसुओ	१३०	ए मिसि	१८४
उव्व वृषमे इ	२२	एज्ज एव भविष्यति	१५६
उन्नविच्छवुत्ता विषण्णवत्तमोत्ता	१७६	एल पीठनीडकीडशपोयूषविभीतके	
उपरेः संव्याने लल्ल	६८	हवापीठे	१९
उबभाववेस्सणिस्सरकोइहुमसम्भुल्लेहु		एव जि	१७१
मोहाभकिलकिंचा रसते	१३८	एवमेम	१७२
उभषायसोरेवहेदुदौ	४२	एवमेव एमह	१७२
उ मिबिटोः	१९८	एवमेवदेवकुलप्रावारकभावज्जीविता	
उक्षोण्हतुव्हतुभ म्यसि	९७	वदावर्तमानतावति व	४१
उ युधिष्ठिरे	१७	एवाय एज्ज	१४९
उळ कण्ठूयतिहलूमहात्ते	२१	येस एक्	२५
उळ जीणे	१९	ओअंओहाळौ छिदेराणा	१३५
उळ ष्वनिगवयविण्वचि व	१३	ओअरगसमानौ व्वापिसमाप्पौ	१३६
उल्लवेस्सलोसुभारोभणिल्लस		ओह अदस	१९२
गुजोल्लपुल्लामा	१४१	ओत्सौ पुंसि तु	१८३
उवर्णस्याव	११४	ओवाह्यां पक्कौ	१५
ऊ गहोविस्मयसुवताक्षेपे	७६	ओ एव्वात्तापसुत्तने	७८
ऊत्वे सुभगदुभगे वा	३१	ओळ स्थूणात्तण्णमूलभूणीरक्कपंगुहुची	
ऊर्वे भो वा	५१	कूप्पाण्डीताम्बल्लीषु	२१
ऊ स्तेने वा	२५	ओहरौसराववतरेस्तु	१३१
ऊत्तुऊत्तुऊत्तुऊत्तुऊत्तुऊत्तु	२४	ओहिरोग्घौ निज्ज	१३०
ऊत्तुगे	२२	कः शकमुक्कदहमुदुत्तल्लणेसु	४५
ऊत्तोऽत्	२१	कगटतदपक्कपशोरपयग्गे	५४
ऊवन्ताड्ढः	८७	कतिपये वह्मो	३८
ए वेवुत्त	१८६	कथयथातथा विहविथडिममेमास्थादे	१६१
एकस्मिन् प्रथमादेर्विध्यादिषु तुसुसु	११०	कथेर्वज्जरपज्जरसगवसालसाहवज्जप्प	
एकाचि इव स्वे	६१	पिसुणवोछोव्वाका	१३५
एकाइ सिसिमाहमा	६७	कदधिते खोवः	३५
एकसरिळ् कटितिसम्प्रति	७९	कदके तु	२७
एळ	४	कमवसल्लिसलोहा स्वपेः	१३८
एळ क्त्वारुत्तव्यभविष्यति	१०६	कम्पेविच्छोल	१२०
एण्हएसाहे इवानोम	३४	कम्मवसुपपुजि	१३३

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
कर्णिकारे णो वा	१७	कोक्कवोक्कौ म्याहु	१३१
कर्णिकारे फोः	२७	कौक्षेयक उत्	२६
काणेक्षिते णिआरः	१२९	कं	१०५
कास्तस्वात उं स्वमोः	१९०	क्त्त्व इहउइविअवि	१६५
कासुकयसुनाचासुण्डातिमुक्के मोक्		क्त्वा तूर्ण	१५६
छक्	३०	क्त्वासुपोस्तु सुणात्	८
कार्वापणे	५३	क्रिय कीण	१२२
काक्मीरे म्भः	५२	क्रियोः कोसु	२००
कात्तेरवाद्यास	१२६	छीवे गुणगा	९
किं काइकवणौ	१७६	छीवे स्वमेदमिणमिणमो	९४
किं किं	९४	कचिदभूतोऽपि	१६०
कित्तज्यां सञ्	९१	कचिदसादे	१०२
किंयत्तदोऽस्वमामि सुपि	८६	कचित्सुपि तदो णः	९३
किंयत्तज्यो ऊस्	९१	किप	८८
किणो प्रबने	७४	क्ष	४६
किमिदमश्च डेतिअडिचिल्लेइहम्	६५	क्ष (कः	१५२
किमो डीसडिणो	९२	क्षण उत्सवे	४८
किरहरहिर किलार्थे	७४	क्षमायां कौ	४७
किरिंवेरे ड	३९	क्षिपिरिडुक्खपरिडुल्लवत्तल्लुहफेळणोल्ल	
किल किर	१७३	सोल्लगल्लत्थान्	१३६
कुत कडकडुत्तिहु	१७५	क्षुत इत्	१९
कुम्राजे च वेत्थु	१६४	क्षुरे कम्म	१३०
कूरो गौणेवद	४३	क्षमारत्तेऽन्त्यहल	५९
कूष्माण्डयां ण्डश्च तु ल	५३	क्ष्वेडकगे खल	४६
कूगमोद्धुअ	१४८	खडरपडहुदौ क्षुमे	१३७
कूणः कूण	१९२	खवथयभाम्	३१
कूणो डीर	१५६	खस्व सर्वाङ्गात्	६६
कूवो इ	१०९	खादधावि लुक्	११३
कूपौ णिजवह	१२३	खो कम्भुकमरकतमदकले	३०
कूणो वर्ण	६०	खो करवीरे ण	४०
कत्तस इलिः	२४	खोऽपुष्पकुब्जकपूरकीले को	३०
केर इवमर्थे	६६	गजददवन्नमवभा कचदत्तपल्लदधकात्	१५७
केचं वे	१२२	गण्डो ग्रन्थे	१२५
केवलस्य रिः	२४	गसीरग इत्	१८
केवलाभसारवसमारोवहत्था समा		गमिरणुवज्जावज्जावकुलोकुसाहच्छ	
रथेः	१३२	अईअवहरअवसेइवडअवरिअलवरि	
केवले णवर	७६	अल्लवोल्लणिरीणासवच्छङ्गणिणगिम्म	
		इपच्छंङ्गणिणुक्करअणिणिवहात्	१३९

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
गमेस्वेण्येपिण्वोरुल्लुक्	१६६	किडाभ्या तुमपतुइतुपुमाइतुमे	९६
गर्जेषुक्कः	१३३	किनेच	१८४
गर्मिते	३६	किपोऽस	१०२
गधेधेचगमेसहुहुल्लुक्बोला	१४२	किरिमाहाहेवाला काले	९२
गव्यवदाईत्	२५	कोप प्रत्यये	८६
गहिआथा	६२	केहें	८२
गाहोऽवाह्राह	१४३	कर्मिर्	८२
गुठ उह्पुले	१५१	केस्त्वस्तिस्मि	९१
गुमगुमबो सुवे	१४४	केसो कम्	१०१
गुल्लुल्लुटौ	१३०	कथम्हा एहंसहं	१९४
गुल्लुल्लुछोत्थंघोव्वेल्लोल्ला उन्नमे	११९	कथयौ कथन्धे	३७
गो गणपर	३	चः कृत्तिचत्तवे	४७
गोणाथाः	४३	चत्तारवेल्वावुपालमे	१३७
गौणारत्यस्य	२३	चण्डलण्डिते णा वा	१३
गौरव आत्	२६	चतुरो जत्थास्म्या चडरोचत्तारा	
रमो मः	५१	चत्तारि	१००
प्रसेर्विसः	१४२	चतुरो वा	८४
प्रहेषेण्य	११७	चपेटाकेसरदेवरसै यवेवनाल्वेचलित्वत्	२४
प्रहेर्णिवारगेणहक्कहृरपरमाहिपकुआ	१२६	चवृत्तिमविमजाम्	११२
चमि वा	१६	चलयोरचलपुरे	६१
चटैर्गडः	१३४	चल्लुपुडे	११४
लुसलचिरोलौ मन्थेः	१५४	चिह्लित्तिल्लस्य	१५४
पूर्णपुम्पहल्लवोल्लुलाः	१२५	चो चचित्तिपिशाचयोः सल्लौ	३१
भेसुत्तव्यक्त्वासु ग्रहेः	१११	ऊर्गमिण्यमासाम्	११२
कमो लुक्	१८७	ल्ल वद्धमीसुधाशाबससपणें	४१
कसः सुक् यत्तत्किम्भ	१९१	ल्लस्य युष्मदादेर्हारः	१६७
कसिह	१९१	ल्लस्यात्मनो णमः	६६
कसिसहाअ	१०२	ल्लामश्रुल्लकिराते ल्लक्का	३०
कसिसो हि	८३	ल्लादेर्नमल्लुमोव्वाल्लक्कक्कपप्पाल	
कसे शशाशिणे	८५	सम्पुमा	१२०
कसे वल्लक्	८२	जामाया होऽकान्तौ	३८
कसेहेंहु	१८५	किदिमिदो न्धः	११३
कसेस्तोतुशत	१५६	किप्प सपुक्कते	११७
कसोऽस्त्रियां सर्	८२	लोऽन्नादौ अ	१५२
कस्कुसिटां णोणोडण्	९०	जणिजणुर्ननह्नावह्नाह् हवार्थे	१६७
कम्कुसिना महूमज्ज	१९६	जधो णाजम्मो	१२४
कसक्कयोह	१८९	जयथां यः	१५३

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
ज२ स्विदाम्	११२	दो वात्मनो निमाजइभा	९०
जवशसोरेइ	११२	दोस्तु तु	१५५
जवशसुसिऊसां गोश	८९	ठः	३२
जसा भेतुभेतुयेइउयेतुभ	९६	ठहौ स्तब्धे	५४
जाणमुणौ ज	१२३	ठं मेवछात्त	१०९
जाघेजंग	१२९	ठः सीदपति	११३
जुंजजुजुप्पा युजेः	१२४	ठहसोस्ताम्	१६२
जुगुणसतेहुगुछमूणतुगुच्छा	१४३	ठच्छ हणिगम इजादौ हिलुक्च वा	१०७
जुरः कृथे	१३६	ठल् फोमदितविच्छद्विद्विक्पर्ववितवि	
जुम्भेउवेजम्भा	१०४	गर्तसंमर्दे	४९
जो जजे	१५३	हवो उत	८४
जाजो	१०६	दिक्को वृथे	१३३
जम्भनोः	५०	हिण्णिगिद्धुहौ विगलेः	१४०
जो जाऽविजाने	५६	डोतः खियाम्	१७१
जो जोऽभिजादौ	१३	हुंहुल्लुमववछभमावभमसुवतलजंठ	
ज्योर्दनुजवधराजकुलभोजनकालायस		झंटगमतिरिदिछपरिपरमममसु	
कित्तकयह्वयेषु	४२	भमडवससंपहुसा भमेः	१३९
क्षरक्षरसुमरविम्हरहरहल्लुडपमर		झमभममभौक् क्षुव	६८
पम्हुइ। स्मरतेः	१२८	डेचभो युष्मदस्मदोऽण	६६
क्षरपक्षरपक्षदुखिरणिद्धुअणिक्कला		डेडावववयम	१६९
क्षरे	१२६	डे तु किञ्चुके	८
झाडगास्तु देवया लिङाः	२०४	डेत्तहे अल	१६३
झिझौ तित्तेहरे	१०३	डेत्तलडेवडाविवत्किपति च ध्यादे	
झो जटिले	३२	वतुपः	१६३
वल् असरवृन्तसूवरतरारे	३४	डेरो ब्रह्मचर्यसौन्ध्यै च	५२
दाळिसाम्	८६	डोच्छ वचिसुचिरदिभुभुज	१०८
दा नेम सदिदमो	१५६	डो तदस्तु	९२
दापो डे	८७	डो दीपि	३५
दा भेतेदेविलुभंजुमह	९६	डोक्कुको तु सम्भुद्धेः	८७
दासलि ज	९३	झमक्को	५१
दि	१८४	वंसोत्थवौ विवृत्तिवच्यो	१३४
दो ड	३३	ड कैवटकाकटसटे	३२
दी डेणल्	८३	डः कथिवधाम्	११३
दी णा	८४	डः धृथिभ्योवधिनिधीये	३५
दी णा	८९	डिराहते	२३
दी णास्तुवारौ	१८६	डोऽर्ध्वदिअद्धाम्भिनि तु	५०
दोर्ध्विकारादौ कः	३२	णं नन्वध	१४९

सुत्राणि	पृष्ठे	सुत्राणि	पृष्ठे
गृह्येभ्यश्चिञ्च एवार्थे	७३	तत्सौ सोऽह्नीये तद्वत्	९९
अप्यणञौ च	११७	ता द्वौ दद्या	१११
गर्दिना दक्षिते	३९	तादृश्यं हेस्तु	१०१
गवि वैपरीत्ये	७७	ताज्जाभयोर्मर्ष	९१
गन्नाम	८३	तावति क्षोर्वा	१४७
गिजदेवावावे	१०४	तिष्ठः	९
गिञ्चलो मुचेर्दुःखे	१३१	तिष्ठात्थि	१०४
गिरवो बुभुक्षयाक्षिप्यो	१३६	तिजेरोमुक्त	१३३
गिल्लुच्छो निष्पाताच्छोदे	१३०	तिणिञ्चि	१००
गिल्लुरल्लुरगिञ्चरगिञ्चल्लुह्वाव		तिञ्चि	१०१
गिञ्जोडा	१३९	तिर्यक्पवातिमुक्तस्तिरच्छिपाह्वा	
गिवहगिरिणासगिरिगिञ्जोडाश्चङ्का		सिप्पि	४३
पिपेः	१४०	तीर्थे ह्यल्	१९
गिञ्चोको मन्थुनौष्ठमाक्षिप्ये	१३०	तु किमो विह	१९१
गिह्वर आकन्दे	१३१	तुच्छे चङी	३४
गेह्रुव कमे	११९	तुज्जतुभ्रतञ्च कसिक्का	१९४
गे च दासा	९८	तुडिरत्तुक्कगिञ्चल्लुकोत्तुरोक्त्तुल्लुक्क	
गेऽम्हेऽम्हाऽम्हान्हेऽम्ह मिसा	९९	तोडुल्लुह्वाव	१३४
गेणागिञ्चिद्वना ज	८९	तु ओ विषमे	३८
गो वातिसुक्तके	३९	तुतह क्किप्पसौ	९६
गो दासञ्च	८४	तु निर्झरद्विधाकुनोरोत्ता	१८
गो ह्यश्च विजिपुल्लुपुस्तुल्लुक्क	११९	तु बृहस्पतौ	२३
त वाक्योपन्यासे	७३	तुम्भतुर्दितोतुह्य कसिना	९६
तक्षावापछोलावीन्	२००	तुम्भोक्कभोय्हतहत्तुहत्तुहत्तुम्भतुम्भतुम्भे	
तक्षेर्ल्लुक्परिफाः	१४३	तुमाहत्तुमोदेतेविपुह्य कसा	९७
तडिजेच	१९६	तुम एवमणाणहमणहि च	१६६
तडेरान्नोदविहोडौ	१२१	तुमत्तुआणतूणाः कत्त्व	६९
तडुवविरल्लुक्कतडुस्तने	१३२	तु मयूरवतुयचतुवारचतुर्दशचतुर्गुण	
तण्णेणतेसितेसितेहिक्केहि तादृश्यं	१६८	मयुखोल्लुक्कत्तुकुमारोवुल्लुक्कवण	
तत्तत्तदा तो	१७८	कुत्तुहले	२८
तद्विदमेतदा तेसि तु कसामा	९४	तु मो क्वम्	१९९
तद्योगजाश्च	१७०	तु मौ	१०९
तद्यत्ययश्च	२०३	तुम्हममान्मन्यस्मन्मा	१९६
तन्ध्यामे	६०	तुम्हान्तुम्भन्तुम्भान्तुमागतुम्हान	
तत्तत्तो	१९४	तुम्भवोमे त्वामा	९८
तव्यस्य एवहपुव्ववडप्-वा	१२४	तुम्हेतुम्हइ जवशतो	१९३
तस्मात्ता	१४९	तुक्किडोक्करोहामरक्खोक्को	१९९

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
तुवतुमतुहृतुम	९७	अथअत्सप्तसामनिश्चले	४८
तुवरजअद्यौ त्वरे	१२५	य०वमि०थाहचौ	१०३
तु वसतिभरते	३४	दंशदहो	३३
तु विकल्पे	३	दरधविदग्धवृद्धिदंष्ट्रावृद्धे	५०
तु सक्खिणभवनन्तजम्मणमहंता	७	दम्भदरदग्धमग्धमदृष्टदशनदग्धदाह	
तु समुद्धयादौ	१२	दोहवृद्धोलादण्डकदने तु	३४
तुरा वावतिळि	१२५	दर अर्द्धेऽल्पे वा	७४
तूर्यवशाहंशौण्डीयै	५२	द्वर्षीकरनिवहौ द्वाविरभणिहवौ	६२
तृणो णअळ	१७	द्वस्तस्य शौरसेन्यामखावचोऽस्तो	१४७
तैलस्मान्छोलाकुलक	६७	द्वहिरद्विजलाकुलकौ	१४६
तैलादौ	५८	द्वेक्षद्	११६
तोऽच	११	दादेर्द्धो यादृक्काद्वकीद्वगीद्वशाम्	१६२
तो वो रभारब्धे तु	५४	दिकप्रावृषी	६
तोऽभ्यर्थक	१४	दिर्वीचं	२
तोऽचैत्ये	४७	दिर्वीचोदु कसौ	८१
अतसि च किमो लकः	९३	दिवां भ्यसि	८३
असेर्जजद्वौ	१४२	दिवा विवे	१७४
त्वत्तलौ ण्यणम्	१५४	दिहौ मिथः से	४
त्वत् सरोद्वहमनोद्वरप्रकोष्ठातोद्याभ्यो		दिहौ सुपि	१८२
न्ये वक्ष को	२५	दीर्वांम्न	५७
त्वथ्वद्वर्ध्वा क्वचित्चक्रजभा	५३	दासल्ल दधे	११८
त्वदुत उपरिगुरुके	१९	दु ले णिम्बर	१३५
त्वनत	११५	दुरो रल्लकि तु	२०
त्वनुसाहावम्यथासवौ	१७६	दुस्तिर्यादशगे	१५५
त्वमिमन्यौ जजौ	४८	दुहलिद्वहर्हा भरत लब्ध	११६
त्वमिमन्यौ म	३७	हसेऽरि क्षा	२३
त्वस्तेर्द्धम्होमिह ममोमिना	१०४	द्वशिरोभक्खणिअच्छावअच्छाज्जा	
त्वस्य तु विमात्तगौ	६७	वमज्झपुल्लअपुलोअदेक्खावअक्ख	
त्वपौ	१५	पच्छावआसपासणिअसच्छवा	
त्वाद्दाहो कसः	१५२	वक्खान्	१२६
त्वादे स	६९	द्वशेदीवदक्खवर्दसा	१२१
त्विज्जोविल्लक	१०९	द्वयक्खसकिनि	२४
त्वेदित	१७	दे संमुखीकरणे च	७७
त्वाद्वापोताः	७८	दैत्यादौ	२६
थल्लस्पन्दे	४७	दैवगेषु	५८
थिप्पस्पुप	१२४	दोणिण्णुवेवेणिण्ण द्वेः	१०८
थे च	१४७	दोसो तस	६७

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
दोदोऽनुस्साहोऽसन्न कच्छसि	२०	नहि नाहि	१७२
दोवे दावौ च	१००	नात शा	८६
दोहद्वप्रदीपशातवाहनातस्याम्	३४	नात् प	२९
द्यस्यर्थो अ	४८	नात् स्वप्ने	६०
द्वितीय कु-	३	नापिते हः	३६
द्विनीधुप्रवासिषु	१७	नान्नि डरम्	८७
द्विवचनस्य बहुवचनम्	१०१	नाम्नि सिंहदन्त	९
द्वे गमिगे	११६	नाये स्त्रियाम्	१५६
द्वोहारे	५६	नाख्याव	२६
धः पृथकि तु	३१	निकषस्फटिकचिकुरे हः	३१
धनुषि वा	६	निना लिङ्कणिलुङ्कणिलिमलिङ्कलुङ्क	
धनुषि वा	६	णिरुचाः	१२८
धनलोद्धटोदुभोगौ	११८	निरः पद्यतेर्वलः	१३६
धातवोऽर्थान्तरेष्वपि	१४६	निर्णयककटाचिद्वाः	१२२
धात्रीद्वे रस्यु	५५	नितुरि वा	५
ध्रुवो ध्रुवः	१२९	निर्मेनिम्मवनिम्माणौ	१२२
ध्रुक्स्वोपात्	७६	निवृपतोर्णिहोडो वा	११८
ध्रुव्युम्ने	५७	निश्चयनिर्धारणे वळे	७८
धैवे इ	५२	निवण्ण उम	२८
धो वृहज्ज	१२३	निषेधेर्द्वकः	१३५
ध्मो ध्रुमोव	१२२	निष्ठम्ने णिट्ठुहः	१२९
ध्वजोर्मल्	४८	निष्प्रती ओपरी मात्स्यस्थोर्वा	१०
ध्वजे वा	४९	निस्त्युनिहरनिलदाहवरहादा	१२८
नः	३६	नीपापीडे भो वा	३७
न तथाः	९४	नीवीस्वप्ने वा	४०
न प्रायो लुक्कादिच्छल्चद्वल्म्यन्त		नृनपि कसिक्तसो	८४
सुत्रोक्तम्	१५७	नेः सदेमज्ज	१२५
नमोद्विजर्वा वा	११२	नो नणो पैशाच्याम्	१५४
न यण्	४	न्याः	५१
नवमात्मिकाबद्वरनवफलिकापूराफल		न्यण्यज्ञा अर्	१५३
पूतर ओल्	२८	न्यण्यज्ञा जर	१५४
न वा तीयदु सद्धिणिदीर्घे	५३	न्यसेणिमणुमौ	१२६
न वाऽन्ययोल्पावादा	१५	पठक्लो लम्बनद्यैथिस्ययोः	१३०
नवैकाद्या	६८	पक्काङ्कारल्लाडे तु	१२
नशिरवहरावसेहणिवहपडिसासेह		पक्षमणि	५३
णिरिणासान्	१४१	पगिमप्राहमप्राडप्राहव प्रायस	१७३
निविष्णुगालनासवपलावहारव		पक्षदशद्वचपञ्चाशति णः	५०
विउडा	१२०		

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
पट्टबोद्धल्लपिजा पिबे	१२९	प्रथमशिक्षमेथिथिथिरनिषधेषु	३९
पडिसापारिसामौ वामे	१३८	प्रथमे पथो	१३
पथोमि	१५	प्रदीपे संशुक्काब्जुत्ततेभवसंशुमा	१३७
परमेकशसोद्धि	१६९	प्रभृते व	३७
परिवावो घटे	१२१	प्रभौ ह्रस्वः	१२७
पर्यतेः पल्लवलोहपल्लवस्थाः	१२५	प्रसुक्तो	५७
पयस्ते रश्म	५०	प्रवृत्तसम्पदमृत्तिवृत्तेष्टापत्तनकदर्थि	
पर्याप्तौ भुवो बहुचक्रः	१९९	सोद्रे	४९
पञ्चात्पच्छह	१७५	प्रसुक्तेवत्तवमल्लौ	१२८
प्रससगण्ठौ वृक्षिग्रहो	२००	प्रस्थापेः पेट्वपेट्ववौ	१२१
पारावते तु कोः	१४	प्राक् क्षावात्तक्षशाङ्ग ऋकोऽन्	५९
पिठे हस्तु रश्म वः	३२	प्रायोऽप्रभवेऽचोऽच्	१५८
पिठवर्मजिः	१३३	प्रायो लिति न विकल्पः	३
पीते के वा	३५	प्रायो लुक् कगचजतवपयवाम्	२८
पुलि सुना स्वये क्षियामिमिआ	९३	प्रावेरोव्वाकपञ्चालौ	१२०
पुलो जलो डडडलो	८४	फ पाविपरिधपरिक्षापक्षपनसपारि	
पुलोऽजातेर्लोव्वा	८६	भद्रेषु	३६
पुल्याणो राजवन्तान्	९०	फक्कल्यक्क	१२३
पुचल पुच्छे	१२५	फल्य भदौ वा	३७
पुणत्तं कृतकरणे	७६	फोः परस्परनमस्को	१५
पुन्नागभगिनीचन्त्रिकासु मः	३०	बडवडो विलपेः	१३८
पुरववाग्घोवाहिरमागुमाद्धमा	१४०	बधो ल्ध	११६
पूर्वमुपरि वगल्य युज	५८	बलेर्वफः	१४०
पूर्वस्य पुरव	१४८	बहिल्लगाः शीघ्रादीनाम्	१७७
पृथक् स्पष्टे गिष्मव	१२७	बहुलम्	३
पृष्ठेऽनुत्तरपदे	२२	बहौ गुरुमो	११०
पो व	३६	बाप्पे होऽशुणि	५२
पौरगे चाडल	२६	बाहिंवाहिरौ बहिष	४३
प्याथा	८०	बिन्दुल्ल	७
प्रकाशोर्णवः	११९	बिन्दोर ते	२०२
प्रतिगेऽप्रतीपगे	३३	बिसिन्धा म	३७
प्रतीक्षेर्विहिरमाकसामभाः	१४२	बो मः शबर	४०
प्रत्यागमागमाभ्यागमा पल्लोहाहि	१	बो वः	३७
पण्डोम्मच्छाः	१३९	भूनो भुवः	२००
प्रत्युत्तं पञ्चल्लिड	१७२	भद्रे ग्रहणाय	७६
प्रत्युत्तं विवसंदापापाणे तु ह	४०	भदि विकल्पविषादस्त्यनिश्चयपञ्चा	
प्रत्युत्तं पाविपक्कपाविक्क	७९	सापेपु व	७६

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
अजेयममसुसुमूरमूरपरिजसूरसूह		मध्यमकतमे च	१३
करजगिरंजविरा	१३३	मध्ये चाजस्ताप	१११
भवताम्	१५०	मनयाम्	५५
भविष्यति स्ति	१५०	मनाको ङः च वा	६८
भविष्यति हिरादि	१०७	मन्तमणवन्वमाभालुभाकहरइल्ल	
भवे ङिल्लोवळदौ	६७	उल्लहन्ता मनुप	६५
अथ विह्वले	५१	मन्मये	३७
अपेडुक्क-	१४०	ममणेमभाइमम प द	९९
भाराकान्ते नमेर्निसुह	१३८	मच	११५
भावकर्मणि तु वर्यंल्लक्	११५	मलिनधत्तिपूर्ववैडूयाणा महलदिही	
भासेमिस	१४२	परिमवेरुलिभा	४२
भिविविदिक्किदो ङेक्क	१०८	मत्तेराउड्डणिउड्डवुड्डल्लुप्पा	१३२
भियो भामिहौ	१२४	महमहौ मन्वे	१२८
भिसा तु म्हेदि	१९३	माइ मार्थ	७८
भिसा भेतुम्भेडाम्भेयेहिदुम्हेहि	९७	मागप्पा शौरसेनाव	१५१
भिसाम्हेदि	१९६	माणन्तौक् च ल्ल	१११
भिस्यसाम्मुप्पवीव	९०	मातुराभरा	८८
भिस्यस्सुपि	८३	मा मं	१७४
भीच्मे	५१	मिमइममाइमपुमे ङिटा	९९
भुजिरण्णभुज्जकम्मसमाणवमडवड्ड		मिराथा लिक्	१७
जेमजिमान्	१२४	मिमिबिटौ	१०३
भुवो भ	१४८	मिवपिवविवविभवव्व इवाथ	७४
भुताथल्ल्य सिद्धिअहि	१०६	मिश्राल्लिअव्	६८
भुसो इ	१८५	मिभेमींसाकमेकवौ	१२०
भुवो वुहल्ल्यतौ तु वड्डोः	३९	मीळे प्रादेइ तु	११३
अंसे पिड्डपिड्डक्कल्लुल्लपुहपुडा	१४०	मुकुलावौ	१९
अमवेष्टयोस्तालिअंठपरिआलौ	११९	मुखा मोरडल्ला	७९
अमेराड	१०४	मुषिकविभीतकहरिद्रापथिपुथिवी	
अणेणमिमिममममम्यइमम्हाम्ह		प्रतिधुल्ल्य	१७
अमा	९९	मृक्षेओव्वदः	१४२
म	१५०	सुदूनातेर्मल्लपरिहट्ट सुड्डपप्पल्लवड्ड	
मह ङयन्टा	१९५	मड्डमडाः	१२६
महमममहमज्ज ङसौ	९९	मोडि च	७
मद् ल्लगसम्भुद्धेर्नपः	८५	मोभेवर्ज जसा	९८
मणे विसर्गे	७८	मोमसु मल्लमहिक्	१०३
मिडेहिबिडिक्करिडिचिचिचिल्ल		मोममुच्चिच	१०५
चिचभाः	१३४	मल्लवापप्पाभौ	१२६

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
महा क्लेशः	९२	रो रा	६
य पो हृदये	१५५	रो कस्तु चूलिकापैशाक्याम्	१५७
यत्तत्सम्यग्विवृण्वक्पृथको मलः	७	रो लुकमधः	१६०
यत्तदोर्ध्वेऽनु	१६३	रोसानोब्रसल्लहल्लच्छपुच्छकुसकुसल्ल	
यत्तद् द्वुत्रु स्वमो	१९२	ब्रसल्लका माठेः	१३३
यश्चुत्तिरः	२९	रो हम्भोत्साहे	५०
मष्टया लल	३८	तेत्स्याधूर्तादौ ट	४९
यापेर्जव	१२१	थे डेल्ल	९४
यावत्तावत्पुमहिमा वादे	१६२	यः सौकुमार्यपर्यस्तपयाणे	५२
युधनुधगुधक्रुधसिधुसुहां च जलम्	११२	यस्मिन्ना रिमसिनसिवाः कश्चित्	१५५
युष्मत्सुना सुवेतुसुमंतुह	९६	यो म्य	४४४
यो ज १ लीयानीयोपरीयकृत्येषु	३८	साधतसवज्जेत्तित्	५९
योरेक्	११४	सं	१०९
र खुजि	११३	क पलितनितम्भकदम्बे	३४
रचेविडविडुवडोगाहा	१३२	कक्षणे जेणतेण	७८
रभिराणो रभडवौ	१३८	कधुके डलो	६२
रकोडरिताले	६२	कज्जेजीह	१३३
रक्ख पापद्धौ	३७	कटस्तिस्साविजेच	१०३
रक्ख ससम्पादौ	३४	कटो हिं वा झस्यो	१९६
रत्तिचिरौ	१७	कडलुडोअ जजारी	११०
राजपरात् विक्कडकौ च	६६	कनोराळाने	६१
राजे सहरेड्ढळअरिरागवाः	१३४	करळोडे	५२
राजौ	५६	कलाटे डलोः	६१
राज्ज	८९	कल् डोऽनुहुगे	३२
राळो शो वा चिज्	१५४	कवरामधअ	५५
रा वेळिय	१२७	कादककापेषु	६०
रावो रज्जयते	११९	काइललाडललाडू के वा	४०
रितो द्वित्वल्ल	५६	लिपो लिपः	१२५
रिहरिगौ प्रविसे	११०	लिङ्गमतन्त्रम्	२०२
रुध उपसमनो	११९	लुक् कयळोर्थस्य तु	१०२
रुधो न्धम्मो	११२	लुक् पादपीठपादपतननुगादेव्युत्तुम्भरे	
रुधो र्जस्यदौ	१३१	ऽचान्तवः	४१
रुधगेऽधो विः	११४	लुगन्धयत्थवासासदचः	१०
रो डा पयाणे	६६	लुगाविक् भावकर्मके	१०५
रो खीमात्	६६	लुगिज्जहीजत्तिज्जेऽतः	११०
रो खड्दीपुक्कभोरित्	१६	लुक् मांसादौ	८
रोमाभोरोगाकवगाकौ	१२०	लुमे. समावः	१३८

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
को अठरवठेरनिष्ठुरे	३९	विपदापत्सम्पदि द ह	१६१
कोपः	५	विरण्डी गुणेः	१३७
को कलाटे च	४०	विरेचेरोल्लङ्घोल्लङ्घपल्लथाः	१२०
को क	१५१	विश्रमेर्णिष्पा	१३९
को वात्र	५२	विसंस्थुलास्थ्यजनार्थे	४७
को वा विद्युत्पन्नपीताम्बात्	६९	विसङ्गे वळे	१४२
सहादेरवअच्छकणिचक्ष	१२१	विसूरश्च विदेः	१३६
सहुत्त कृत्वसुच	६७	विस्मर पम्हसवीसरी	१२३
वचेर्यचः	११८	विहीनहीने वा	१९
वक्षेव हववेलवज्जरवोम्मच्छाः	१३१	वीप्सार्थात्तदधि सुपो मस्तु	८०
वणे निक्षयापुक्रम्यविकल्पे	७५	वुश्च क्वृक्षे	४६
वतुपो विसिभमेतल्लक्यैतत्तत्तवः	६५	वृत्त हदेक्	२३
वथात् वाह च	१०१	वृन्वारकनिवृत्तयो	२२
वरहत्तगास्तुनाथे	३९	वृष्टिपृथक्पृथक्पृथक्पृथक्	२३
वर्गोऽन्त्य	८	वेभञ्ज क्वाचे	१३१
वर्धतेः	६६	वेकुद्विधिलयो	१७
वक्ष आरोपे	१२०	वेतस इति तोः	३३
वक्षगच्छमाच्छे	१४३	वेपेराभम्बाअज्झौ	१३७
वा कक्षपक्षमूर्च्छद्वारे	३१	वल्गे विषादभयवारणे	७७
वात्ममस्मनि प	५०	वेष्टेः	११३
वा न्तन्धौ मन्धुचिन्हयोः	४९	वैकादी ग	३०
वा पयन्ते	५३	वैतत्तद्	८२
वा पानीयगे	१८	वोळो बीजेक्ष	१४२
वा पुष्पाध्याया	२७	वो मस्त्य कैटमे	३७
वा भो म्हज्झौ	८८	व्याकरणप्राकारागते कर्गोः	४१
वा मधुके	२१	व्याप्रेराअद्द	१२८
वा रक्के ग	४५	वजेर्वज्ज	२००
वाराणसीकरेण्वा रणोः	६१	वक्षो	११४
वात्र बवोत्	१४	वक्केस्तरतीरपारवभाः	१३१
वा लङ्कोल्लतुषु	१०६	वातुधानचोः	१११
वाऽल्लोच्चरणे	११	वादेर्येअपक्कोडी	१२५
वा सल्लया मामिहलाहले	७७	वानैसो विखळ	३८
वा से	५७	वाध्यादौ	१४
वाहिप्पो व्याहु	११७	वारत्प्रावृद्	९
विंशतिषु र्था श्लोपस्	९	वारदामत्	७
विक्षेः कोभासवोसर्गौ	१४३	वक्षसा झुः	२
विकोक्षेः पक्कोडः	१२१	वापोः सः	१५५

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
शासा वो च	९६	अपस्फोः फ	५१
शाल्येत्	७३	सङ्गमोऽव्विहः	१४०
वित्ति दीर्घ	३	सञ्ज्ञा प्रत्याहारमयी वा	२
शि बहुद् नपुनरि तु	६	संज्ञायामर	८८
शीकरे तु भदौ	३१	सतपा शंख	१३६
शुल्के ङः	४५	संदिशोऽप्याह	१८१
शुष्पादेरविर्वा	१०४	संयुक्तः स्तुः	३
शङ्कमुगाङ्कुसृत्युष्टमखणेषु वा	२२	संयोगे	१६
शेषं प्राकृतवत्	१५०	सयोगेऽथ कचित्	१४७
शेषं प्राग्वत्	१५८	संस्कृतसंस्कारे	८
शेषं शौरसेनीवत्	१५७	स समासः	३
शेष संस्कृतवत्	२०३	स सचो सयोगेऽप्रीप्ते	१५३
शेषादेशस्याहोऽचोऽखो	५६	स कायुरण्सरसो	६
शेषेऽप्यथ	५	सद्वाणोऽवष्टम्भे	११०
शोः सङ्	४०	सन्मदामशिरोनभो नरि	९
शोऽष्टुक् शोः रुतम्बसमस्तमित्पृष्ठपर		सन्धिस्त्वपदे	४
स्वरवममानवमभौ	५४	सन्नाम भाट्टः	१३१
शोल्लुप्तवचरशोर्दि	११	सप्तपण फोः	१३
शोऽष्टु क्षिपा तु	८५	सर्ग समाण	१७३
शौण्डिगेषु	२५	समुदो कद्	११३
शौरसेनीवत्	२०३	समो गळ	२३४
अस्य हरिश्चन्द्रे	५४	सम्भावने अह च	७५
अर्धुक्षिके श्रुवा	४७	सम्भाषणरतिकलहे रेभर	७६
अण्णजह्णवर्णा णह	५४	सवगात् कि हि	१९०
दिनशिशिक् जव्वालो	८५	सवदिर्जसोऽतो डे	९१
वज्रगनपि सो	८५	स शाशिचि	६
वमन्मस्मक्षामस्मररवमौ वा	५३	सह सहुं	१७४
वयामाके म	१५	साअद्वाणच्छकद्वाचकावकाणका	
अमे वापफ	१२९	कृपेः	१४१
श्वाचः सखाह	१२४	साध्वसे	४८
श्लिषोऽवभाससामगपरिअन्ता	१४३	सानुनासिकोच्चारं कित्	३
श्लुजवशोः	८०	सारः प्रहुः	१२८
श्लोष्मसुहस्पती तु फोः	९१	साहहसाहरो संवुः	१३०
श्लोष्मोर्वास्मि	४६	सिचसिप्पौ सिचे	१३२
ह	४७	सिद्धिकोकाच	२
हृदयस्य नौ	१५५	सिप्पः सिचस्मिहो	११७
हृदयस्य नौ	१५४	सिप्पास्सेसि	१०३

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
सिरार्या वा	४१	ओभगिनीदुहितृवनितामामित्थोबहिणी	
सिना विस	१०४	दूआविलभा	४२
सुतो भ्यसा	८१	स्यथो स्तम्	१५४
सुनैसइणमोइण	९५	स्यइकुक्रो	१२२
सुपा दुम्हासु	१९५	स्याणावहरे	४६
सुपाम्हासु	१९६	स्थूले रलुतथोत्	४०
सुप्यवसोऽसु	९५	स्तिग्धे त्ववितौ	६०
सुप्स्वाविरन्त्यइका	२	सुसुपायां इः फोः	४१
सुभगसुसके	२०	स्नेहाग्भ्योवा	५९
सुससो	१८७	स्पृशिबिछवालुक्खपरिसफासफेसा	
सुस्सुदो कस	१८५	लिहच्छिहान्	१२३
सुक्षमे	५४	सुहृदूकोः सिंहदूमौ णिचो	११८
सुक्षमेऽद्धोतः	२०	सुहादा	४८
सैग्भवकानैअरे	२४	स्फटिके	३२
सो	८२	स्मरकद्वोरीसः कारौ	४२
सोच्छ्वासे	२५	स्वस्थ सो छटि	१९९
सो बृहस्पतिवनस्पत्यो	५४	स्याग्भ्यचैत्यथोयसमेवात्	५९
सोलुक्	८२	धंसेरहंसदिमौ	१४२
सोवळपाउवळौ पचे	१३१	सुद्धे रात्	६०
सोस्तु हि	११०	सोः श्लौ	१५३
सौ पुस्त्येकत	१५२	सपि	१४
सौ युष्मदस्तुइ	१९३	स्वप्नादाविक्	१२
सौ हरे	१९५	स्वम्भत उत्	१८३
स्क. प्रेक्षाचक्षेः	१५३	स्वयमो जप्यणा	७९
स्कन्दतोदण्डुप्फे तु लो	४६	स्वरस्य विन्नुमि	१६
स्व	५०	स्वरेभ्यो वक्रादौ	७
स्वम्भे	४६	स्वसृगात् डाक्	८७
स्त्वथे थो वा	५०	स्वाथ इ पुनधिनाधुवम	१६९
स्तावकसाले	१३	स्वार्थे तु कश्च	६७
स्तो	४५	ह कासरककुदधितस्तिमातुलिङ्गे	३४
स्तौ	२०	ह क्षुत्ककुमि	६
स्त्यस्तमः का	१२२	हगेऽईवयमो	१५२
स्त्यानवतुथ च तु ठः	४७	हजे चेव्याह्वाने	१४९
क्षियां ठेः	१८८	हण श्रुणोते	१२९
क्षियां ठेह	१९१	हखि निर्वेदे	७४
क्षियामिमाऽक्षकिगाः	१०	हरिद्राच्छाये	८६
क्षियामी च	१११	हरिद्रादौ	३९

सूत्राणि	पृष्ठे	सूत्राणि	पृष्ठे
हरे जेये न	७६	हीदो वैदूषके	९११
हरे त्वी	१३	हुं पृच्छादाननिवारणे	७६
हर्षामर्षशीहीक्रियापरामशकृत्स्न		हुं न्यस	१८७
दिदधाहं	१९	हु मस्मदिकोः	१९८
हासां मिमोमुमे	१०७	हु को	१२७
हल ईध	१०६	हु ख निश्चयविस्मयवितर्के	७७
हल्लिज्जननानाम्	८७	हु यध्वमो	१९७
हलोऽक	११५	हुमान्मन्यसोः	१८९
हल्ल्यैक	२०२	हुरचिति	१२७
हन्म महाराहे ह्योव्यस्यथ	६१	हुल्लो कथयात् ल्लके	१४६
हन्मोत् कृतहले	२०	हुद्रुचिगिगगा शब्दचेष्टानुकूलयोः	१८१
हसेर्गज	१४३	हे दक्षिणेऽस्य	१२
हस्य यो विन्दो	४०	हो जलामन्त्रये	१८८
हस्य मध्याह्ने	१६	होहुवद्वा अवेत्सु	१२७
हासेन स्फुटतेसुरः	१३४	हो हस्व	२
हिं मिस्सुपो	१८८	होह संख्याया आमोऽविधातिगे	१०१
हितोचोदोदु कसिस्	८१	हो म्हम्	१०६
हिहिं हि मित	८०	हो योवां	६१
हित्यहाच्छकः	६६	हरे वदयोः	६१
हिं आलिसपोः	१९७	हल्ल्यलोवृत्त	८७
हिल्लाहित्या मुमोमस्य	१०७	हो स्तोत्रधारकावयम्	२०१
हिहे छिक्क्योः	१८६	हो लह	१३
हीमाणहे निर्वैद्विस्मये	१४८	हु	६१

प्राकृतसूत्रवृत्तिगतानां पद्यानाम् अकाराद्यनुक्रमणिका ।

पद्यानि	पृष्ठाङ्का	पद्यानि	पृष्ठाङ्का
अंगहि अंग न मिलिड(१)	१७३, १८४	(अम्ब ! त्वत्थावस्थे)	१९९
अंसुजले प्राह्व	१७४	अम्मीप सत्थावस्थेहि	१९९
अहत्तुंगतणु जं	१९९	अम्मी पओहर वज्जसा	२०१
अगलिअनेहनिवडाहं	१८३	अम्हे थोवा रिड बहुअ	१९६
(अगलितस्नेहनिवृत्ताना) (२)	१८४	(अश्रुजलेन प्राथो)	१७४
अग्निप उण्हड होह	१८६	(अस्मिन् ज-सन्ध-यस्मिन्नपि)	१९७
(अग्निनोष्ण भवति)	१८६	अह रक्षसि जाह—	१७८
अङ्गुलिड अज्जरि—	१९०	आअहं लोअहो लोअणहं	१९३
(अङ्गुल्यो जर्ज—)	१९०	आअहि अम्महि अजहि वि	१९७
(अङ्गैरङ्गं न मिलितं)	१७३, १८४	आअहो वड्ढकलेवरहो	१९३
अज्जुवि नाहु महुज्जि	१८१	(आम्बत्वं कागमिस्था ये)	१९६
(अतितुङ्गत्वं यत्)	२००	(इतो मेवा पिवन्ति जल—)	१७२
(अथ रज्यसि यथात्)	१७८	(इहा इहा गौरी)	१७१
(अथापि नाथो ममैव)	१८१	अज कणिआर पकुलिअड	१९९
(अथाऽस्थितसूर्यनिवारणाय)	२०४	उणहि न संपह किं पर	१६९, १८४
अनहपार्थं सुखोच्चारः(३)	१	उत्ताताव्ययमथवा*(४)	१६
अज सु केसकलापु	१७४	पहं सुक्काहं वि वरतर	१९४
अम्बु जु सुक्कडं तहे	१८९, १९० २०२	पहं मेत्तलन्तिहे महु	१९४
अम्ने ते वीहर	१७४	पह ति थोवा पह थली	१८३, १८८
(अन्य स केसकलापः)	१७४	एड गृण्हेण्णिणु तुं	१६४
(अन्यथासुक्कडं तस्या)	१८९, १९० २०२	(एकं कदाचिदपि)	१७७
(अन्ये ते वीध)	१७४	(एका शीलकलङ्कितानां)	१७०
अम्भा लग्गा बुद्धरिहि	२०२	(एका कुनी पञ्चभा)	१७८
(अम्भाणि लग्नानि पर्वतेषु)	२०२	(एकैकं यथापि)	१८१
(अमुक्य दग्धकलेवरस्य)	१९३	एक कुहणली पञ्चहि	१७८
(अमूनि लोकस्य लोचनानि)	१९३	एकमेवकडं जहवि	१८१
अम्बण ताहवि जे गभा—	१९६	एकसि लीलकलङ्किअहं	१७०
(अम्ब ! पयोधरौ वज्रमयौ)	२०१	एक्कु कह अहवि न	१७७

१ पद्यानि प्राकृतपद्यानि वृत्तिकृतोदाहरणत्वेन ससुपन्यस्तानि ।

(२) पद्यानि () एतच्चिन्हान्तर्गतानि प्राकृतपद्यच्छायास्वरूपाणि ।

(३) वृत्तिकृत्त्रिमितानि पद्यानि स्थूलाक्षरेषु सुद्विताज्ञानि ।

(४) *एतच्चिन्हाङ्कितानि तु वृत्तिकृतसङ्गृहीतानि पद्यानि ।

पद्यानि	पृष्ठाङ्काः	पद्यानि	पृष्ठाङ्काः
एतच्छं बोधिपणु सखणि	२००	(गङ्गां गत्वा य)	१६७
(एतत् गृहीत्वा यत्)	१६४	(गत स केसरी)	१८०
एतद्दे मेह पिभति जल्लु	१७२	(गत्वा वाराणस्या नरा)	१६६
(एतावदुक्त्वा शकुनि)	२००	(गम्यते तत्र देशे)	१७६
(एते ते घोटका एवा स्थली)	१८३, १८८	गिरिह सिंहायल्लु	१८६
(एषा कुमारी एष वर)	१९२	(गिरे सिंहातल्लं)	१८६
(एष्यति प्रियो रुच्याम्बहं)	१७३	गुणदेवमण्डलाग्रा *	१०
एसी पिउ रुतेसु इउ	१७३	(गुणै न सम्पत् कीर्तिः)	१७०, १८४
एह कुमारी एह बरो	१९२	(चञ्चल जीवितं ध्रुव मरण)	१६९
ओ गौरीमुहणिज्जिअउ	१६१	चञ्चल जीवितं ध्रुव मरण	१६९
(ओ गौरीमुहनिर्जितो)	१६१	चम्पककुम्भमज्जि	१६७
कंसु जं सीहहो उवमिअह	१७३	(चम्पककुम्भमध्ये)	१६७
कंसु महारउ हलि	१९१	चलेहिं चलस्तेहिं	१७८
(कथं समाप्यतां दुष्टं दिनं)	१६१	(चलैश्चक्रिणोचमै-)	१७९
कमलई मेछवि	१९०	(चातक ! पिउ पिउ इत्यनुकारं)	१९७
(कमलानि मुक्त्वा)	१९०	(चूकक्षणीभविष्यति)	२०१
कहिं मसहउ कहिं	१७९	चूकलउ लुणीहोइसह	२०१
(का तो यत्सिहस्थोपमीयते)	१७३	जं विट्ठउं सोमगहणु-	१९८
(कान्तोऽस्माकं हे सखि !)	१९१	अह केवह पावीसु पिउ	१९९, १६०
कुक्षिबलनिधिरिम*	१०	अह तुहु तुदउ नेहवा	१९१
कुअर सुमारि म	१९९	अह पवसस्ते सवु न	१७४
(कुअर ! स्मर मा)	१९९	अह पुच्छह वर चडाई	१९२
कुअर अजह	१८०	अह भग्गा अम्हई-	१८१
(कुअरोऽन्येषु)	१८०	अह भग्गा पारककडा	१६०, १७६
(कुअर वावाधरः कुअ)	१७९	अह सु न आवह दूह	१७६
कुलगो विष्णुचल्लन्दो*	९	अह सो वडिदि प्रयावदी	१६४
केम समप्पउ तुदउ विणु	१६१	अहिं खण्डिज्जउ सरिण	१९०
(केवलं मृगाङ्गोऽपि तथा)	१६२	काइज्जह तहिं देसउह	१७०
(श्रीडा कृतास्माभिः-)	१७९	जाउ म जतउ पल्लवह	१७२
खग्विसाहिउ अहिं	१९८	जाम न निवडह कुम्भअडि	१६३
(खग्विसाधितं यस्मिन्-)	१९८	जामहिं विसमी कज्जगह	१६३
खजह न कसरकैहिं	१८१	(जित्वाऽशेषं कषायवर्णं)	१६६
(खाद्यते न कसरकैः)	१८१	जिम्भिज्जिउ नायउ वसि	१६९
खेडुअ कयमम्हेहिं	१७९	जिम जिम तिक्खालेवि कर	२०१
गैगं गमेप्पिणु जौ	१६६	जिम जिम वविकम	१६२, १८८
गैपिणु वाराणसिहि नर	१६६	जिम सुपुरिस तिम	१७७
गैअउ सु केसरी	१८०	(जिह्वेन्नित्थं नायक वधो)	१६९

पद्यानि	पृष्ठाङ्काः	पद्यानि	पृष्ठाङ्काः
जीविड कासु न	१९१	दहसुहु अग्रणभर्भकर	१८३
जीवितं कस्य न वसकभ	१९१	(दातुं दुष्करं निग्रहणं)	१६६
जे गुण गोवह अप्यणा	१८५	दिअहा जन्ति झडप्पडहि	१९९
जे छड्डेविणु रअण-	१८०	(दिवसा यान्ति झडिति)	१२२
जेचहे तेचहे वारि	१६३	दिवेहिं विदत्तं खाहि	१७८, १७९
(जेतुं स्थणु सकलं)	१६६	दुरुहाणं पडिड खलु	१८५
जेपि असेसु कसाअबलु	१६६	(दुरोहानेन पतितः)	१८५
जेपि अप्पिणु सअल	१६६	(दृष्ट्वा जिनकराणां-)	१६८
जे महु विणणा दिअहडा	१८४	देवं दुक्कर निअयधणु	१६६
जेवहु अत्त	१६३	(देवेरजित खाद्य)	१७८, १७९
जो पुणु मणि जि	१७९	(देशोच्चाटन शिक्षिकयनं)	१६४
डोल्का पड परिहासडी	१६८	देश्यमार्यं च रुढत्वात्	१
डाक्का सावका	१८२	देसुच्चाटणु सिहिकणु	१६४
डोल्का महु गुहुं वारिआ	१८३	(देव वदयति वने)	१८७
णवर मिअङ्कवि तिह	१६२	धवलु विसुरह सामिअहो	१८७
त तेत्तिड जलु सायरहो	२०१	(धवलो विधीवति स्वामिनो)	१८७
तड गुणसपह गुज्जा	१९५	न किर खाह न पिअह	१७३
तणहं तहज्जी भंगि नवि	१८५, २०२	(न किल खादति न पिबति)	१७३
(तत्तावज्जलं सागरस्थ)	२०१	नवली कवि	१७९
तज्जवत-समदेश्य-	१	(नवा कापि)	१७९
तरुणहो तरुणिहो	१८८	पओहर बज्जडा	१६५
(तरुण्योऽपि वलकलं फलं)	१८७	(पयोधरौ बज्जसयौ)	१६५
तरुहुंवि वक्कलु फलु	१८७	(पश्य कर्णिकारः प्रकुलितः)	१५९
(तव गुणसेपदे तव)	१९५	पाह विलगगी अन्त्रडी	२०२
तिहं तिहणु तांडे	१६२	(पादे विलगमन्त्र)	२०२
(तिकानां तिकत्व ताव-)	१६३	पिड आअगड	१७१
तुच्छमल्लह तुच्छरोमा-	१८९	पियसगमि कड दिहडी	१७२
(तुच्छमध्यायास्तुच्छरोमा-)	१८९	पुच्छाअङ्कनदर्शनः	७
मुम्हेहिं अम्हेहिं ज	१९४	पुत्तं जाए कवणु	२०१
(वृणानां वृतीया अङ्गिनापि)	१८५, २०२	(पुत्रेण जातेन को)	२०१
ते सुरगडा इराविआ	१७७	पेक्खीविणु जिणवरहं	१६८
(ते सुद्रगा इराविआ)	१७७	पेम्मडि पच्छाथावडा	१८२
(त्वया मुक्कानामपि वरत्त)	१९४	प्रगणि चिड्ढि नाहु	१९२
(त्वा मुक्कन्त्या मम)	१९४	प्रकृते सरुक्तात्साध्य	१
इहड्ड वडावह वणि	१८७	प्रतिपत्प्रकटप्रकृताः	१२
(इहामुखो भुवनभयङ्कर-)	१८३	प्रसिद्धिसहस्रमनस्विनीः	१२

पद्यानि	पृष्ठाङ्काः	पद्यानि	पृष्ठाङ्काः
प्रस्थापितसंस्थापितः	१६	महं जाणिउ पिअ विरहि-	१९९
प्राहव सुणिहवि भंतडी	१७३	मह जाणिउ बुडुसु	१८१
प्राकृत तत्सम देश्य	१	मह भणिअउ बलिराउ	१६२
प्राकृतपदार्थसार्थ—	१	महं वृत्तउ तुहुं धुर	१७६
प्राकृतरूपाणि यथा	२	(मम कान्तस्य गोष्ठस्थितस्य)	१७५
(प्राङ्गणे तिष्ठति नाथो)	१९२	(मम कान्तस्य द्वौ दोषौ)	१७०
प्रायो मुनीनामपि भ्रान्ति	१५३	(मम हृदय त्वया तथा)	१९४
प्रिअ पव्वहि करे सेल्लु	१९९	(मया ज्ञातं प्रिय ! विरहि—)	१९५
(प्रिय आगतः)	१७१	(मया ज्ञातं मज्जिज्या—)	१८१
(प्रिय ! इदानीं कुरु सेल्ले)	१९९	(मया भणितो बलिराज !)	१६२
(प्रियसङ्गमे कुतो निद्रा)	१७२	(मयि त्वयि ह्वयोरपि)	१९४
(प्रेम्णि पश्चात्तापः)	१८२	(मयोक्तं त्वं धुरं)	१७७
फोडेतित जे हिअड- १७०, १७९, १८९		महु कतहो गुड्डिअहो	१७५
बलिअउभत्थणि महुमणु	१९८	महु कतहो ये दोसडा	१७०
(बलिं करोमि सुजनस्य)	२०२	महु हिअउं तई ताए	१९४
बकि किज्जउं सुभणस्सु	२०२	माणि पणटठह जह न	१७४
(बल्यन्मथने मधुमधनो)	१९८	(माने प्रणष्टे यदि न)	१७४
ब्रह्म ते विरळा केवि	१६०	(सुखबरीबन्धौ तस्या)	१६८, १९७
बाह विछोडवि जाहि	१६५	सुहकवरिअ थ तदे	१६८, १९७
(बाहू विच्छोडय यासि)	१६५	(यः पुनर्मेनस्तेव)	१७९
बिट्ठीए मह भणिय	१८३	(यत्र तत्र द्वारे गृहे)	१६३
(बिम्बाधरे तनुरवतम्रणः)	१६१	(यथा यथा तीक्ष्णयित्वा करान्)	२०१
बिम्बाहरि तणरअणवणु	१६१	(यथा यथा वक्रिमाणं)	१६२, १८८
(ब्रह्मन् ! त विरळा केऽपि)	१६०	(यथा सुपुरुषास्तथा)	१७७
ब्रासु महरिसि एउ भणह	१६०	(यदि कथञ्चित्प्राप्त्य प्रिय)	१९९, १६०
भगउं देक्खिअ निअय	१९०	(यदि तव झुटित स्नेहः)	१९१
(भगवन् हृद्वा निजकं)	१९०	(यदि पृच्छथ गृहान्)	१९२
(भण सखि ! निमृतं तथा मा)	१६२	(यदि प्रवसतां सह न)	१७४
भण सहि निहुअउं तेम महं	१६१	(यदि भग्ना अस्माकं)	१८१
अमरा एत्थुवि	१९९	(यदि भग्ना परकीया)	१६०, १७६
अमर म हणमुणि	१९३	(यदि स घटयति प्रजापतिः)	१६४
अल्ला हुआ जु मारिआ	१८९	(यदि स नापाति दूति !)	१७३
आहरहि जिम	१८८	(यद् दृष्टं सोमप्रहण—)	१६९
(आग्नीश्विन)	१८८	(यस्मिन् क्षणकाले शरेण)	१९०
(अमर ! अद्यापि)	१९९	(यद्वा मा वात पक्षकयत)	१५२
(अमर ! मा रजं हृदय)	१९२	(यावदन्तर)	१६३
सहं एहं केहिअरण	१९४	(यावद्विषमा कार्शगति—)	१६३

पद्यानि	पृष्ठाङ्काः	पद्यानि	पृष्ठाङ्काः
(यावन्न निपतति कुम्भतटे)	१६३	(शपथं कृत्वा कथितं)	१५९
(युष्माभिरस्माभिर्य-)	१६४	(शिरसि चटिताः खादन्ति फलानि)	२०३
(ये मम दत्ता दिवसा)	१८४	(शिरसि जरा खण्डिता)	१८१
(ये मुक्त्वा रत्ननिधि-)	१८०	(शुष्यतु मा शुष्यतु निक्षये)	१९३
(यो गुणान् गोपायत्यात्मनः)	१८५	श्रीमल्लिनाथपुत्रो	१
रक्खइ सा विसहारिणी	१६५	श्रीवीरप्रच्याचल-	१
(रक्षति सा विषहारिणी)	१८५	श्रीवीरसेनजिनसेना-	१
(रव्यस्तमनसमाकुलेन)	१६८	श्रुतमर्तुरर्हन्नि-	१
रविअस्थमनसमाडलं	१६८	संगरसर्पिर्विजो	१८७
वक्ता स तु सर्वोऽपि	२१३	(संदेधेन किं त्वदीयेन)	१६७
वच्छेहे गेण्हइ फलाई	१८५	संदेसे काइ तुम्हारेण	१६७
वण्णीहा काई बोलिलपण	१९७	(सङ्गरशतेष्वपि यो)	१८७
वण्णीहा पिड पिड करवि	१९७	(सतो भोगान् यः परिहरति)	२००
(यद्यस्तोका रिपवो बहव)	१९६	सत्थावत्यहं आलवणु	१७८
वक्खावलिनिबद्धण	१६८	सन्ता भोगं शु परिहरइ	२००
(वक्खावलिनिपतन)	१६८	सप्रत्ययप्रकृतिसिद्धमदीर्घं	२१३
वहिला विद्वज्ज गोरडी	१७१	सबु करेणिए कथितु	१५९
(वायसमुज्जुपयन्त्या)	१८८	(सम्यग्भूतं यन्मारितो)	१८९
वायसु उज्जावन्तिअय	१८८	(सारङ्गिन सरोभिर्न)	१७८
(विट । पूर्वा परिहासिका-)	१६९	सरिहिं न सरेहि न	१७८
(विट वयामलो)	१८२	(सर्वस्थकावण्या गौरी)	१७२
(विधिर्विनदयसु पीडयन्तु)	१९८	(सर्वोऽपि लोक उत्तान्यति)	१६४
विष्पिअभारउ जहवि	१८६	साभइ उपरि तणु	१८४
(विप्रियकारको यद्यपि)	१८६	(सागर उपरि मुणानि)	१८४
(विभवे कल्प स्थिरत्वं)	१७९	सावसलोणी गोरडी	१७२
(विभवे प्रणष्टे)	१७५	साहुवि लोउ तडण्फडइ	१६४
विरहानलजालकरालिअ	१७०, १७६	सिरि चडिआ खन्ति फलइ	२०३
(विरहानलज्वालाकरालित)	१७०, १७६	सिरि जर लडी	१८१
विशन्नन्त थोत्र पदमधुरिमा	२१३	(सुखेन चिन्त्यते)	२०२
विहवि पण्डइ	१७५	सुखे चित्तज्जइ	२०२
विहवे कल्प धिरत्तणउ	१७९	(सुन्दरसर्वाङ्गाः)	१९०
विहि विनिडउ पीड-सु	१९८	सुन्दरसर्वगाड	१९०
(वृक्षाद् गृह्णाति फलानि)	१८५	सुमरिज्जइ त वल्लइउ	१६९
वेससकूपणमृदङ्गो*	१२	सोएव्व पर वारिआ	१६४
(वेद्यय यद्दि)	१८०	सोसउ म सोसउ चिअ	१९३
वेस जि छुइ	१८०	स्यञ्जनमन शिकोपरि*	८
(वयासो महर्षिरत्नगति)	१६१		

पद्यानि	पृष्ठाङ्काः	पद्यानि	पृष्ठाङ्काः
(स्फोटयन्ति ये हृदय-)	१७०, १७९, १८१	(हृदय ! त्वया बहुर्लभं)	१८०
(स्मरते तद्वत्फलम्)	१६९	(हृदय ! यदि वैरिणो)	१६९
(स्वपितृव्य पर वारित)	१६९	(हृदये कुहुत्करोति)	२०१
(स्वस्थावस्थानामालम्बनम्)	१७८	(हे वातक ! किमुक्तेन)	१९७
इत्थि मारण्ड	१६७	हेदृढदिढभसुरभिवारणाथ	२०३
हरि नन्दावत पगण्ड	१७१	(हे तरुणा ! हे तरुण्यो !)	१८८
(हारवर्तित प्राङ्गणे)	१७१	हेल्लि म क्षीर्माह	१८०
(हस्तौ मारयिता)	१६७	(हे विट ! मया त्वे वारितो)	१८३
हिमह कुलुककह गोरखी	२०१	(हे शिखो ! मया भजिता)	१८३
हिमडा पई बहु	१८०	(हे सखि ! मा जल्पे-)	१८०
हिमडा जह वैरिज	१६९		

इति ।

॥ धो ॥

प्राकृतव्याकरणसूत्रवृत्तौ समागतानामुदाहरणभूतानां
प्राकृतशब्दानामकाराद्यनुक्रमणिका ।

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
अ	अ	अक्कन्तो	प्रबुद्धः
अमच्छह	आमच्छति	अकंदह	आक्रमदति
अमम्मि	एतस्मिन्	अकमह	आक्रमते
अंअहथो (दे०)	स्नेहवर्जितः	अक्कसाळो(दे)	बलात्कारः
अआआ	अजायाः	अक्कुसह	गच्छति
अआई	अजायाः	अक्को	अक
अआए	अजायाः	अक्को(दे)	दूत
अह	सम्भावने (अह दिवस किं न पेच्छति)	अक्कोढो(दे)	अजः
अहंउत्तर्	अतिमुक्तम्	अक्कह	आख्याति
अहंउत्तर्	अतिमुक्तम्	अक्कवाभा(दे)	एवम्
अहंउत्तर्	गच्छति	अक्कवह	आक्षिपति
अहंउत्तर्	अतिमुक्तम्	अक्कोवह	कर्षति कोषवसिम्
अहसरिअ	पेववर्णम्	अगणी	अग्नि
अहसु(अ०)	ईदृशः	अगण्डगोमोहो(दे)	सुरतम्
अहरजुवई	अधिरयुवतिः	अगरह	अगरतिः ?
अहराणी(दे०)	शक्रवल्लभा (इन्द्राणी)	अगरु	अगुरुः
अह्रिओ(दे)	कथावन्ध	अगिला(दे)	हेला
अह्रि(दे)	मदिरा	अंगणी	अङ्गणम्
अह्रिह	गच्छति	अंगलिअ(दे)	इक्षुशकलम्
अउज्जहरो	गुणहरः (रहस्यमेकी)	अगारो	अङ्गारः
अओ(दे)	कर्माकृतम्	अगुअ	इक्षुदम्
अकण्डमलिमो(दे)	अपरिणीत , निष्प्रवाणि च	अंगुस्थल(दे)	स्नेहवर्जितः
अकारिअं	पयासम्	अंगुलिअ(अ)	अङ्गुल्यः
अकिआ(अ)	अकृतम्	अंगुलीत्यल(दे)	स्नेहवर्जितः
अकिअ	आलिङ्गितम्	अगग	अगम्यः
अंकोलतेलळ	अङ्गोलेलम्	अगवओ	अगम्यः
अंकोलळ	अङ्गोलाः	अगगओ	अप्रत
		अगगअगगमि	अप्रथं
		अगिआयो	अग्निक्वायः
			(इन्द्रगोप)

*सङ्केतार्थाः—(अ) अपभ्रंश , (दे) देशी , (मा) मागधी , (पे) पंजाबी ,
(शौ) शौरसेनी , (चू पे) चूलिकापंजाबी , (प्रा) प्राकृतम्—इति भाषाभेदाः ।

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
अग्निर्प (अ)	अग्निना	अच्छीअह	(?)
अग्निगण(अ)	अग्निना	अच्छीपु	अक्षि
अग्निगणो	अग्निनय	अच्छीणि	अक्षीणि
अग्गो	अग्निनयः	अच्छीणो	अक्षि
अग्गी	अग्नि	अच्छेरे	आक्षयम्
अग्गुमह	पिपति	अजडो	अजड (नीत्र कारिस्वात्)
अग्गे अग्गे	अग्गेऽग्गे	अजडिओ	अग्र्यासितम्
अग्घह	अर्धति	अजणहसिआ(दे)	तापिच्छम्
अग्घह	राजते	अजणिआ(दे)	तापिच्छम्
अग्घवह	पिपीत	अजुअ(अ)	पृथक्पृथक्
अग्घाह	आजिघ्रति	अजजह	अजयति
अग्घो	अघः	अजजडत्तो	आर्यपुत्रः
अग्घोडह	पिपति	अजजमो	अजुः
अङ्गो	अङ्ग	अजजा	आज्ञा
अङ्गोखले	अङ्गोडम्	अजजा	आर्या
अङ्गण	अङ्गणम्	अज्जिजजह	अजयेते
अङ्गारो	अङ्गार	अज्जुणो	अज्जन
अङ्गे वि अ न	अङ्गेपि च न	अज्जु	आर्या (अम्)
अङ्गुप्पह	प्रभवति	अज्जमण	अध्ययनम्
अच्चअरे	आश्रयम्	अज्जसिअ	उत्तृष्टम्
अच्चरसो	अप्सरसः	अज्जोत्तमिओ(दे०)	पुनःपुनयो कल्पते
अच्चरा	अप्सरस	अज्जली(मा०)	अज्जलि
अच्चरिअ	आश्रयम्	अज्जातिओ(दे)	अन्याहसः
अच्चवरिज्जे	आश्रयम्	अटह	अटति
अच्चुक्कह	विश्रपयति	अट्टह	अटति
अच्छेरे	आश्रयम्	अट्टटह	अथति
अच्छ(दे)	अत्ययम्, शीघ्रं च	अट्टो	यात
अच्छह	आस्ते	अट्टणो	आर्ताज्ञ
अच्छह	कर्षति	अट्टलो(दे)	अनपराध
अच्छरा	अप्सरस	अट्टारह	अष्टादश
अच्छिज्ज	(?)	अट्टारहह	अष्टादशानाम्
अच्छिज्जेज्ज	(?)	अट्टारहहह	अष्टादशानाम्
अच्छिधण	निमीलनम्	अट्टो	अस्थि
अच्छिविअच्छी	परस्परकृष्टिः	अट्टो	अर्थः (प्रयोजनम्, अधने)
अच्छिहखलो	श्रेष्ठ (अङ्गणोहरः)	अट्ट	अष्टानाम्
अच्छी	अक्षि		
अच्छी	अक्षिणी		

प्राकृतम्	संस्कृतम्
अटङ्ग	अष्टानाम्
अडमणा	अटनशीला (असती)
अडडातिवअ(दे)	विपरीतरतम्
अडा(दे)	प्रलम्बकेशा
अडो	अवट
अडो(दे)	आराम
अडुकखड	क्षिपति
अड्डिम(दे)	अतिरिक्तम्
अड्डवं	अधम्
अण	नभं (अण चित्तिअ मुणति=न चि न्तितं जानन्ति)
अणगपसल्लं	पुनरुक्तम्
अणच्छड	कषति
अणडो	अनृतम्
अणात्तर वाणि होड	अनन्तरमिदानीं भवति
अणदरकरणिज्जं	अनन्तरकरणीयमि
वाणि आणवेडु	दानीमाज्ञापयतु
अण्यो(शौ)	आय
अणरड	नववधु
अणरामअ(दे)	अरति
अणहवणअ	अस्ति
अणाडज्जड	अज्ञायते
अणिउत्तअ	अतिमुक्तम्
अणिउत्तअ	अतिमुक्तम्
अणिकज्जो	अनवस्थित
अणिअ(दे)	मुखम्
अणिरिक्क(दे)	अक्षि
अणुमज्झिमो	प्रतिजागरित , प्रयातश्च
अणुओ(दे)	बलात्कार
अणुदिवं	अनुदिनम् (दिनमुखम्)
अणुरुज्जड	अनुबध्यते
अणुरुचिज्जड	अनुबध्यते
अणुवअड	अनुव्रजति

प्राकृतम्	संस्कृतम्
अणुवज्जड	गच्छति
अणुसुआ	आसन्नप्रसवा
अणुहरड	सहशीभवति
अणोको(दे)	दिनमुखम्
अण्ण	आरोपितम्
अण्णड	भुङ्क्ते
अण्णहओ	सर्वत्रार्थे तृप्त
अण्णओ(दे)	भूतो, युवा, देवश्च
अण्णण्णं	अ-योन्यम्
अण्णोण्णं	अ-योन्यम्
अण्णत्त(दे)	निर्माल्यम्
अण्णत्तो	अन्यत
अण्णदो	अन्यत
अण्णत्थं	अन्यत्र
अण्णत्थ	अ यस्मिन्
अण्णम्मि	अयस्मिन्
अण्णस्सि	अन्यस्मिन्
अण्णड	अन्यत्र
अण्णहि	अन्यत्र
अण्णहि	अन्यस्मिन्
अण्णा	आज्ञा
अण्णाडसु(अ)	अन्यादृशः
अण्णार्णं	अन्येषाम्
अण्णासअं	आस्तुतम्
अण्णे	अन्ये
अण्णेसिं	अन्येषाम्, अन्यासाम्
अत्तखणवेळी(दे)	निधुवनं, प्रदोषश्च
अत्तमाणं	आवर्तमानम्
अत्ता	आत्मा
अत्ताणो	आत्मा
अत्तिहरी	आर्तिहरी (दूती)
अत्ती	आर्ति
अत्थक	अकाण्डम्
अत्थि	अस्ति, सन्ति, अस्ति ^१ रथ, अस्मि, स्मः
अत्थिरो	अस्थिर
अत्थी	अर्थी

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
अस्थो	अर्थे (धने)	अन्तावेई(शौ)	अन्तर्वेदि
असुरगण	अ सगतम्	अन्मडी(अ)	अन्मम्
अंतरं	अन्तरम्	अन्देडर	अन्त पुरम्
अंतरंगो	अन्तरङ्ग	अन्नहा(अ)	अन्यथा
अंतवेई	अ तर्वेदि	अन्नहि(अ)	अन्यस्मिन्
अतब्दीसभ०	अन्तर्विअम्भ०	अन्नहितेसि(अ)	अ यस्यार्थो
अंता लवरि	अन्तरपरि	अपजसो	अपयश
अंतावेई	अन्तर्वेदि	अपडओ(दे)	आराम
अंतेआरो	अन्तश्चारी	अपरिहासो	अपरिहासः
अंतेडरं	अन्तःपुरम्	अपसो	अरुपणः
अंतेडरे रमिअ	अन्तःपुरात्र-त्वा	अपुणं	आक्रान्तम्
आगओ	आगत	अप्यओ	आरमणः
अंतेसई	अन्तःसहम्	अप्यणं	आत्मीयम्
अथ ससरीरो भगवं	अथ सशरीरो	अप्यणह्वा	आत्मना
मकरखजो एत्थ	भगवान् मकर	अप्यणडे(अ)	आत्मीयम्
परिभम तो पृथ्व	ध्वजोऽत्र परिभ	अप्यणा	(आत्मन)
एवेविधाए भगव	मन्नेव एवेविधया		स्वयम् (विसर्गं
वतीए कथं ताए	भगवत्या कथं		विसर्गंति अप्यणा
सातेसगहन के क	तया		कमलवणा)
एसातिसं अतित्थ	गहन के कमेता	अप्यणिआ	आत्मना
पुरव महाधन	दशमातिभ्यपूर्वं	अप्यणो	आत्मनः
तडटन(प)	महाधनं दृष्ट्वा	अप्यदे(दे)	गृहम्
अदसणं	अदधानम्	अप्यपरिहासो	अपरिहास
अई	आमम्	अप्या	आत्मा
अईसण	अदधानम्	अप्याणेण	आत्मना
अहो	अब्दः	अप्याणो	आत्मा
अधलो	अन्ध	अप्याले(दे)	कर्मस्थान, वेधम च
अधो	अन्ध	अप्याहृ	संविशति
अद्धं	अधम्	अप्यिअ	अपितम्
अद्धरणा(दे)	बहुधारिणी नववधू	अप्युणं	परिपूणम्
अद्धि	असि	अप्युल्ल	आत्मभवम्
अद्धुमह	पिपति	अपेह	अपयति
अनु(अ)	अन्यथा	अप्येण	आत्मना
अन्तप्पासो	अन्तःपातः	अप्यासो	अस्पशः
अन्तरे	अन्तरम्	अम्बं	आन्नम्
अन्तरिज	दशनाः, कटिसूत्रम्	अम्बो(दे)	निष्ठुर
अन्तरिज	धामः, संवत्	अम्बम्हन्(मा)	अन्नक्षयम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
अब्बा	अम्बा		हिआ = किमपि
अब्बिल	अम्बलम्		रहस्ये जानन्नियधूर्ता
अम्बुत्तह	प्रदीप्यति		जनान्प्रधिका)
अम्बुत्तह	स्नाति	अब्भो	सम्भाषणे (अब्भो
अम्बुत्तहसिरी	अम्बुत्तहोः (भनोरथा त्रिकफलप्राप्ति)	अब्भो	किमिण)
अब्भपिसाओ(दे)	अब्भपिसाच		सूचनायाम् (अब्भो
अब्भा(अ)	अब्भाणि		दुक्खअर, अब्भो
अब्भागच्छह	अब्भागच्छति		आरद्धो)
अम्बुत्तह	उत्तिष्ठति	अभासह	आवभाषे
अब्भो	अपराधे (अब्भो हरति हिअअ कह बि न वा होति जुवईण)	अभिआई	अभिजाति
		अभिणू	अभिज्ञः
अब्भो	आदरे (अब्भो मह सफलं जीवे)	अभिमब्भू(पै)	अभिमन्थु
अब्भो	आनन्दे (अब्भो सुप्पहाअभिण)	अमआ	असुराः
अब्भो	एवेदे (अब्भो ण जाणानि च्छेत्त)	अमच्चो	अमात्यः
अब्भो	दु खे (अब्भो दक्ख हिअअ)	अमच्छो	अमात्य
		अमरिसो	अमषः
अब्भो	पञ्चाक्षरे(अब्भो तह तेण कआ अइस उज्जअकस्स साहसि)	अमलो(दे)	अवस्ततेजा
अब्भो	अये (अब्भो गइअहि तुमेण वरज्जइसाण जोरिइह)	अमारो(दे)	अदीनअद्यहीप , कमठअ
		अमु	अद् :
अब्भो	विषादे (अब्भो णा सैत्ति बिअ पुक्किअ पत्थेन्ति देत्ति रणर णअ = नाशयन्ति इत्ति पुक्कवत्तवप्ते द्वत्ति रणरणकम्) विस्मये (अब्भो किं वि रहस्स जा णत्ति पुत्ता जणअ)	अमुओ	अद् :
		अमुगो	अमुकः
		अमुणा	अमुकः
		अमुणो	अमुना
		अमुओ	अमी, अमुअ
		अमुम्मि	अमुष्मात्
		अमुस्स	अमुष्मिन्
		अम्	अमुअ
		अम्ह	असौ
		अम्ह	अमूनि
		अम्हो	अमुष्मात्
		अम्हो	अम्, अमुष्मात्
		अम्हो	अमीषाम्
		अम्हो	अमीषु
		अम्हो	अमीभ्य
		अम्हो	अमुष्मात्
		अम्हो	अमीभि
		अम्हो	अमीभ्य, अमुष्मात्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
अम्ब	आम्बम्	अम्हारिलो	अस्मादृशः
अम्बीरे	आम्बम्	अम्हारि(अ)	अस्मदीयः
अम्भकेरं	अस्मदीयम्	अम्हासु(अ)	अस्मासु
अम्भच्छं	असम्बद्ध, क्रोधेन मङ्गया च यद्गणितम्	अम्हासु	अस्मासु
अम्मि	अहम्, अस्मान्	अम्हासु	अस्मासु
अम्मिको(दे)	दस्यु	अम्हासुतो	अस्मभ्यम्, अस्मत्
अम्मो भणामि भूणिप	(१)	अम्हाई	अस्माकम्
अम्ह	वयम्, अस्मान्, अस्माभिः, मम, अस्माकम्	अम्हाहि	अस्माभिः, अस्म भ्यम्, अस्मत्
अम्ह	मम, अस्माकम्	अम्हाहिंलो	अस्मभ्यम्, अस्मत्
अम्हई(अ)	अस्मान्, वयम्	अम्हि	अहम्
अम्हकेरो	अस्मदीय	अम्हे पत्थ	वयमत्र
अम्हलो	अस्मभ्यम्, अस्मत्	अम्हे	वयम्, अस्मान्, अ स्माभिः, अस्माकम्
अम्हम्मि	मयि	अम्हे(अ)	अस्मान्, वयम्
अम्हसु	अस्मासु	अम्हे चल्मह पेकिटुं	वयं च काम प्रेक्षि
अम्हसुं	अस्मासु	इदे पत्थ आअ	तम्, इत एव
अम्हई(अ)	अस्मत्, अस्मभ्यम्, अस्माकम्	छदि(मा)	आगच्छति
अम्हईतणा(अ)	अस्माकम्	अम्हेचअ	अस्माकम्
अम्हहे(शौ)	अस्माकं सम्बन्धिनः हचै(इदाए अम्मि लाए सुपरिवदि दो भव = अनया ऊर्मिलया सुपरि वदितो भवान्)	अम्हेत्थ	वयमत्र
अम्हहे(मा)	हचै(एवाए अम्मि लाए सुपरिवदिदे भव = एतया ऊ र्मिलया सुपरि वदितो भवान्)	अम्हेसु	अस्मासु
अम्हाड	अस्मभ्यम्, अस्मत्	अम्हेसुतो	अस्मभ्यम्, अस्मत्
अम्हाओ	अस्मभ्यम्, अस्मत्	अम्हेहि	अस्माभिः
अम्हाण	अस्माकम्	अम्हेहि	अस्मभ्यम्, अस्मत्
अम्हाण	अस्माकम्	अम्हेहि(अ)	अस्माभिः
अम्हातिलो(दे)	अस्मादृशः	अम्हेहितो	अस्मभ्यम्, अस्मत्
अम्हारो(अ)	अस्माकम्	अम्हो	वयम्, अस्मान्, अस्माकम्
		अम्हो देवस्स गई	अहो(आश्चर्ये) दैव स्य गति
		अम्हो परिणिज्ज खु	अहो परिणेशः खलु
		अयम्	अयम्
		अय्यडसो	आयुधः
		अय्यडसो(शौ)	आयुध
		अय्यं एषे खु कुमारे	आय ! एष खलु
		मल्लअकेटु(मा)	कुमारो मल्लकेटुः

प्राकृतम्	संस्कृतम्
अय्य किल विट्था	अथ किल विद्याधर
हले आभदे(मा)	आगत
अय्यो(पै)	आय्य
अरणी	सरणि
अरणी	अरण्यम्
अरल(दे)	उलका
अरलो(दे)	चिरिका, मरकतं च
अरहितो	अहन्
अरहो	अहः
अरालाओ(दे)	चिरिका, मरकतं च
अरिटो	अरिष्ट, वैश्य, काको वा
अरिहितो	अहन्
अरिहो	अहं
अरहितो	अहन्
अरहो	अहः
अरे	रतिकलहे (अरे बहुवचनम् मय सम मा कारेसु भवभासि)
अलभडरं	अचलपुरम्
अलमलिका(दे०)	कस्तूरी
अलवलवसहो	भूर्तो, बुष्ट, पृष्टवाही बलीवद्:
अलसी	अतसी
अलहतिफो(अ)	अलभमानावा
अलाऊ	अलाबू
अलावू	अलाबुः
अलाहि	निवारणे (अलाहि विसापण = अल विषादेन)
अलिअ	अलीकम्
अलिडलहं(अ)	अलिकुलाभि
अलिणेपु(दे)	वृश्चिक
अलिसार(दे)	क्षीरम्
अलुमज्जाको(दे)	अलसः
अलीअ	अलीकम्
अले कि एणे महन्दे	अरे किमेष महान्

प्राकृतम्	संस्कृतम्
कलकले(मा)	कलकल
अले कि एणे महन्दे	अरे किमेष महान्
कलकले झुणीअदि(मा)	कलकल ध्रुयते
अले कुम्भालअ	अरे कुम्भकार
कपेहि(मा)	कथय
अल्ल	आत्रम्
अल्लिअह	आलीयते
अल्लिअह	उपसर्पति
अल्लिआ(दे)	पितृवसा कनिष्ठ सोदरवधूश्च
अल्लिह	आलीयते
अल्लिणो	आलीन
अल्लित्थह	उत्क्षिपति
अल्लिदी(दे)	अङ्गद, जलात्रां च
अल्लिल्लो	अलि (अमर)
अल्लिवह	अपयति
अल्लो(दे)	सार
अवअकअह	पश्यति
अवअच्छह	पश्यति
अवअच्छह	ह्लादते, ह्लादयति
अवअणह	उल्लखकम्
अवअवो	अवयव
अवआरो	अपकारः, अवतारः
अवआरो(दे)	लोकयात्रा
अवआसह	पश्यति
अवआसह	श्लिष्यति
अवकुम्भाणिका(दे)	विशाल
अवअसह	पश्यति
अवअसन्दो	अवलकन्द
अवअदो	आक्रान्तम्
अवज्जा	अवयवम्
अवज्जसह	गच्छति
अवज्जसह	पश्यति
अवज्जसो(दे)	फटि
अवडाहिअ	उत्कृष्टम्
अवडुक्किअ	निपतितं कृपायवहेषु
अवडो	अवटः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
अवहुअ(दे)	उल्लसल, विलस्युल्लं च	अस्स	अस्य
अवणिओ(दे)	अन्य	अस्सगिओ	सफ
अविणअवई	अविनयपतिः	अस्सि	अस्मिन्
अवहाल	अपहारम्	अह	अधः
अवरणहो	अपराहः	अह	असौ, अद
अवराहसु(अ)	अ-याहवा	अह	अहम्, अस्मान्
अवरि	उपरि	अहअ	अहम्
अवरिज्जं	अद्वितीयम्	अहमगो	अधोभागः
अवरे	अपरे	अहम्मि	अहम्
अवरोग्ग(अ)	परस्परम्	अहरुहो	अवरोहम्
अवस(अ)	अवसथम्	अहसलो(दे)	ईश्वरः
अवसरिओ(दे)	विरहः	अहव	अथवा
अवसे(अ)	अवसथम्	अहवह(अ)	अथवा
अवसेहह	गच्छति	अहवा	अथवा
अवसेहह	नश्यति	अहविओ	क्षुण्णितम्
अवई	जन्मम्	अहिओलो	अहिवलः (कोधः)
अवहह	रचति	अहिउल्लह	वहति
अवहह(दे)	मुसलम्	अहिज्जो	अभिज्ञ
अवहरह	गच्छति	अहिण्णो	अभिज्ञ
अवहरह	नश्यति	अहिपणुअह	आगच्छति
अवहावेह	कृपयति	अहिपणुअह	गृह्णाति
अवाहिङ्गो	दर्पित	अहिमज्ज	अभिमन्यु
अवहेहह	मुञ्चति	अहिमज्ज	अभिम-यु
अवहोओ	विरहः, अपभोग	अहिमज्जुकुमाळे(मा)	अभिमन्युकुमार
अविअ	उक्तम्	अहिमण्ण	अभिमन्यु
अवि गाम	अपि नाम	अहिरिओ	अहीकः
अविहिओ	उन्मत्तः	अहिरिओ(दे)	विच्छायाः
अविहह	सङ्गच्छते	अहिरेमह	पिपति
असगअ(दे)	प्रावरणम्	अहिरोहअ	परिपूर्णम्
असदहलु(अ)	असाधारणः	अहिलवत्तह	कांक्षति
असतुम्मणिआ(दे)	रूपवती	अहिलवह	कांक्षति
असंभानिवसकारं	असंभानिवसत्कारम्	अहिवण्ण	अभिमन्यु
असारा(दे)	कवली	अहिसिओ	यहवाकुया ददित
असुओ	असुकः	अहिहरअ(दे)	देवगृहम्
असुओ	असुकः	अहेसि	आसीत्, आसम्,
अस्तवदी(मा)	अर्थपतिः		आसीः, आस्त,
			आसम्, आस्म

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
अहो	अहो	आभासतअं	आकाशतलम्
अहो	अहो		(हर्म्यदुष्टम्)
अहो अचरिअ	अहो आश्रयम्	आभासो	आकाश
	आ	आह्वचह	आजिघ्रति
आ	अपाथं (ओ- आरो = अपकार)	आहृण्णं	पिष्टम्
आ	अ पाथं (ओआरो = अवतार)	आहुरिओ	आचार्यः
आ	उत इत्यर्थो (आ विरपमि णइत्यले = उत विरचयामि अभास्मले)	आउ(अ)	अयम्
आअ(दे)	अतिदीर्घ, विषम मुसल, काला यसं च	आउहुइ	मज्जति
आअं(दे)	दधि	आपण(अ)	अनेन
आअइं(अ)	इमानि	आओ	आगतः
आअओ	आगतः	आओ	आपः
आअछइ	कषति	आओञ्ज	आतोषम्
आअज्जइ	वेपते	आगओ	आगत
आअइआ(दे)	परायत्ता, नववधूश्च	आगमिओ	आगमिक
आअहुइ	व्याप्रियते	आगरिसो	आकर्ष
आअब्बइ	वेपते	आगारो	आकारः
आअमणू	आगमज्ज	आच्छिद्ध	आच्छिन्नति
आअमिओ	आगमिक	आहंबरो(दे)	पटह
आअर(दे)	मुसलम्	आह्वइ	आरभते
आअरिओ	आचार	आहोरो(दे)	इवपच
आअरिसो	आकष	आहणो	आरब्धः
आअरिसो	आवध	आहण्णइ	आरभ्यते
आअलण(दे)	रतिगृहम्	आहण्णिज्जइ	आरभ्यते
आअल्लो(दे)	कोशबन्धनम्	आहिसो	आहतः
आअस्कदि (मा)	आचक्षते	आणक्को(दे)	तिर्यक्
आअस्सो	आवध	आणत्ती	आज्ञप्ति
आअहि(अ)	अस्मिन्	आणल्लइ	कषेति
आअहो(अ)	अमुक्य	आणंदवसो	नववध्वा रत्ताहणं
आआरो	आकार		वस्त्रम्, प्रथमरज
आआरो	आचारः	आणा	स्वलारक्षा पट
		आणालक्खम्भो	आज्ञा
		आणालक्खम्भो	आकानस्तम्भ
		आणालो	आकान
		आणावणं	आज्ञापनम्
		आणिअ	आनीतम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्
आणीदा भुभणञ्जु	आनीता भुवनाञ्ज
एकजणनी	लैकजननी
आणुअं	आननम्
आन्तरे	आन्तरम्
आलोञ्ज	आतोथम्
आवहह	आद्रियते
आपंसो	अस्पही
आमिआई	अभिजातिः
आमओ	आमया
आम बहुला	आम् अभ्युपगमे
बणाली	बहुला बनालि
आमल्लअं (दे)	अम्भिल्लरचना
आमेओ	आपीडः
आमेओ	आपीडः
आमेओ(१)	कोशबन्धनम्
आथरो	आकरः
आयुधं(पै)	आयुधम्
आरद्धो	आरद्धः
आरद्धो	गृहावात , वृद्धि
	गतश्च
आरनार्लं	अम्भुजे
आरन्तिओ(दे)	आलाकारः
आरमिञ्जह	आरभ्यते
आरेभह	आरभते
आरओ	आरम्भः
आरम्भो	आरम्भः
आरत्तली(दे)	गभीरवीर्धरवः
आरहह	आरभते
आरहह	आरोहति
आरेहअं	पुलकित, आन्तं,
	मुकुलित, मुक्त च
आरोअह	उत्तरपति
आरीलह	पुअति
आरोवेह	आरीपयति
आरत्तओ(दे)	कैकी
आरत्तओ	प्रीतम्
आलिओ	आली

प्राकृतम्	संस्कृतम्
आलिद्धं	आलिष्टम्
आलिद्धो	आलिष्टः
आलिहह	स्पृषति
आलिहह	दहति
आलिहह	स्पृषति
आली	आली (सखी)
आलोळं(दे)	कोशबन्धनम्
आर्वं(अ)	हृथम्
आवह(अ)	आपक्
आवगो(दे)	अपामांनः
आवज्जं	आतोथम्
आवणवच्छको(मा)	आपन्नवत्सकः
आवणवच्छको(मा)	आपन्नवत्सकः
आवत्तओ	आवर्तकः
आवत्तणं	आवतनम्
आवत्तमाणं	आवर्तमानम्
आवत्तणं(दे)	रतिगृहम्
आवासओ	आवश्यकम्
आविळिओ	कूपित
आवेओ	आपीडः
आवेहओ	अ-वत्सकः, प्रवृद्धश्च
आस	आस्पृषम्
आसंवह	सम्भावयति
आसंओ	आस्था
आसण्णो	भुटित
आसको(दे)	वृश्चिक
आसारो	आसार
आसि	आसीव, आसन् ,
	आसी, आस्प,
	आसम्, आस्प
आसिम	इत्तम्
आसी	आशीः
आसीअ	आसाञ्चक्रे, आस्प,
	आसिष्ट
आसीसा	आशी
आसेह	(?)
आसो	अथ

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
आहइ	कांक्षति	इसिले	पुतावत्
आहइ	सीत्कार	इचो	इत्
आहम्मइ	आहम्मति	इत्थी	की
आहरइ	खादति	इत्	इदम्
आहिछो	गकित , रुद्ध	इदंगिका(दे)	धूमः, तुहिनम्
आडोबइ	ताडयति	इदो	इतः
	इ	इइगिग्वभूम	इन्प्राभिधूम (तुहिनम्)
इ	तव		
इ	पादपूरणे (गअणा इ, अच्छो इ, अणेक इ)	इखी	अखि
इअम्मि	अमुम्मिन्	इच(वौ)	इह
इअरे	इतरे	इन्वणीक अणि(अ)	इन्वनील इव
इअ विअसिअ	इति विकसित	इर्ध	विहम्
कुमुअसरो	कुमुवसरः	इमं	इमम्
इअ विस०	इति विष्णु०	इमम्मि	अस्मिन्
इआणि	इदानीम्	इमस्त	अस्त
इआणिं	इदानीम्	इमल्लि	अस्मिन्
इहम्मि	पुतस्मिन्	इमा	इथम्
इकली(दे)	नीलाञ्जम्	इमाप	अनया
इंगारी	अङ्गार	इमाण	पुषाम्
इगिअरुजो	इङ्गितञ्ज	इमाणं	आसाम्
इङ्गिअण्णो	इङ्गितञ्ज	इमाण पाभात्तल	पुम्भ पावान्तसहि
इङ्गुअ	इङ्गुवम्	हिआण इअराइ	तेम्भ इतराणि
इङ्गुअअ...	अङ्गारः	कहुअकसराइति	कञ्चक्षराणीति
इच्छइ	इच्छति		
इच्छइ(दे)	छता, शिरःअक् च	इसाहि	पुमि
इच्छहु(अ)	इच्छथ	इमिआ	इथम्
इच्छहे(अ)	इच्छथ	इमिणा	अनेन
इच्छु	इच्छु	इमीप	अनया
इच्छा	(?)	इमीणं	आसाम्
इट्टा	इटा	इसु(अ)	इवम्
इड्डी	अखि	इमेण	अनेन
इणं	इमम्, इवम्, एव, पुषा, पुतत्	इमेसि	पुषाम्, आसाम्
इणमो	पुष, पुषा पुतत्	इमेसु	पुषु
इण्ह	विहम्	इमेहि	पुमि
इतिरिम(दे)	अभि	इमो	अयम्
		इसरो(दे)	गतः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
हलो	अधिः	उक्कुुरह	उत्तिष्ठत
हह	अस्मिन्	उक्कुसह	गच्छति
हहअ	हह	उक्केरो	उत्कर
हहरा	हतरथा	उक्कोस	उत्कुहम्
	ई	उक्खलं	उत्सातम्
ईतिसो(पै)	ईदशः	उक्खल्लिअ	वृद्धितम्
ईसरो	ईसर	उक्खल्लअ	उत्सातम्
ईसरो	स्मर	उक्खिह	उत्कुहम्
ईसाल्ल	ईण्णाल्ल	उक्खिण	अवकीर्णम्
ईसि	ईवत्	उक्खिवह	उत्तिष्ठति
	उ	उक्कुहह	तौहयति
उ	उप (उमारो = उपकारः)	उक्को(दे)	भीतिः, सन्नावध
उअ	पइय (उअ णिअल निण्ण-दा)	उगगं	उन्नतम्
उअ(दे)	उवर्क, कोकअ	उगगइ	उद्धाटयति
उअअस्स व ताविअ	उवर्कस्येव तापित	उगगहइ	रचति
सीलस्स	सीलस्य	उगगहिओ	निपुणगृहीतः, विरचितश्च
उअआरो(दे)	ग्रामः, सेवश्च	उगगल्लं	परिपुणम्
उअअं	पुञ्जीकृतम्	उगगलो(दे)	तनुस्त्रोतः
उअअिआ	उम्मत्ता, दु खीला च	उगगहिअं	उत्तिष्ठत्
उअअारी(दे)	दोहनकारी	उगवह	निव्रति
उइतण(दे)	निवसनम्	उगवओ	विस्तोर्णः
उउओ(दे)	पिण्डम्	उगववर्क	प्रलपितम्
उउम्भरो	उदुम्भर	उगवावेह	उद्धाटयति
उल	अतुः	उवण	परिपूर्णम्
उलइअ	उल्लल्लम्	उवह	उच्यते
उल्लोणल्लिअ(दे)	उपपत्तौ (निर्वाण देजल्लोअनयन्नम्)	उंवाउइओ(दे)	हुक्कृतं, गर्जने च
उवर्कअ	उरकण्डा	उअअ	उच्चै
उवकरिविअ(दे)	उपयुपरि स्थानम्	उअउं(दे)	शौच्येण क्रियते च
उवकरो	उत्कर	उअत्ताल(दे)	अविच्छिन्नस्वरशीव
उवका	उवका	उअत्तो(दे)	चम्
उवकासो(दे)	मीरः	उअत्तो	गाढः
उवकासिअं	एणकण्ठम्	उअविओ(दे)	अध्यासितम्
उवकिअं	प्रभृतम्	उअवर्ग(दे)	अशिकामान, निःसीमा च
उवकिअिअं	उवकीसितं		उपवर्गं, शीतं च

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
उच्चरिषं	प्रत्युन्नतम्	उच्चिअं	क्षिप्तम्
उच्चरण	उच्चिष्टम्	उच्चोणो	उच्चोऽनः
उच्चलो	उच्चिम	उच्चरेह	उच्चयते
उच्चैह	उच्चिनोति	उच्चो(दे)	कृपादिखनक
उच्चैणह	उच्चिनोति	उर्ण	वर्णम्
उच्चओ	उत्सव	उर्णदिअं	आनन्दितम्
उच्चइदिअं	मुषितम्	उर्णिआ(दे)	कृतरा
उच्चणो	उत्सन्न	उर्णडले(दे)	चर्मकार
उच्चलओ(दे)	गृहम्	उर्णअं	उन्नतम्
उच्चला	उक्षा	उर्णवेह	उन्नमयति
उच्चलासो	उच्चद्वाल	उर्णहीस	उर्णीषम्
उच्चलाहो	उत्साह	उर्णहोदयगण्डो(दे)	अमर
उच्चओ	उत्सुक	उत्तो	अभ्यासितम्
उच्चुलो	विधारित	उत्तरिअं	उत्तरीयम्
उच्चुवह	चोरयति	उत्तरीअ	उत्तरीयम्
उच्चू	इक्षु	उत्ताणफल(दे)	परव
उच्चलो	बहुबलवान्	उत्तातो(दे)	गर्वित
उच्चू	मत्तु	उत्तिओ	उत्तम
उच्चोअभरो	उद्योतकरः	उत्थवह	उत्क्षिपति
उच्चोअगरो	उद्योतकर	उत्थवह	उन्नमयति
उच्चोगळ(दे)	मट	उत्थवह	रुग्धि
उच्चो-	तव	उत्थलह	उच्चलति
उच्चोअभिअं	निम्नीकृतं, वञ्चितं च	उत्थलपस्थल्ला	पार्श्वयुगापवृत्तिः
उच्चमाणं	पलायितम्	उत्थारह	आक्रमते
उच्चरिअं	निम्नीकृतं, शुष्कं च	उत्थारो	उत्साहः
उच्चरिओ	विस्तीर्ण	उत्थिअं	रणलब्धम्
उच्चसिअं	(?)	उत्थिओ	उत्थित
उच्चु(दे)	अरण्यम्	उत्थुसिअं	रोमाञ्चितम्
उच्चैहि	युष्मानि	उह	आम्रम्
उहो	उह	उहचओ	क्षिप्तम्
उह	उहसिष्ठति	उहणो	उहहनः
उहूराविओ	उत्थापितः	उहाणो(दे)	कुरर, सगवः, प्रति
उहूओ	उत्थितः	उहामो	राजद्वय
उहादिअं	उत्थितः	उहारिअं	उहासः
उह्दिअं	उत्थितम्	उहालह	उत्सातम्
उहु	अन्विष्टम्	उहालिअं	आच्छिन्नति
	उहु (नक्षत्रम्)		रणद्रुतम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
उल्लं	आर्षम्	उबहृत्थइ	समारचति
उल्लसइ	उल्लषति	उवाकंमइ	उपाकभते
उल्लाकइ	उल्लमयति	उवाकइ	उपाकभते
उल्लिकं	दुष्प्रेक्षितम्	उवेल्लइ	प्रसरति
उल्लुको	श्रुतिः	उव्वंगो	मुण्डित
उल्लुक्कइ	तोडयति	उव्वलं(दे)	कौवाकम्
उल्लुक्कइ	रणलब्धम्	उव्वाअइ	उद्वाति
उल्लुद्धिअं	विरेचयति	उव्वाइ	उद्वाति
उल्लुडइ	निस्सरति	उव्वाळइ	कथयति
उल्लुहरइ	उत्तमम्, उन्नतम्,	उव्वाळेइ	छादयति
उल्लुहुंअ	सुम्भितं च	उव्वाळो	अज्यासितम्
उल्लुडो	आरुह	उव्विगो	उद्धिमा
उल्लुरइ	तोडयति	उव्विडो	ग्रस्त, क्रुद्ध
उवडजो	उपकारी	उव्विणो	उद्धिम
उवड्माओ	उपाधाय	उव्विलं	कलान्तं, चकितं वा
उवडिअं	अवनतम्	उव्विवइ	उद्धिजति
उवणिअ	उपनीतम्	उव्वीअं	उद्धूढम्
उवणीअं	उपनीतम्	उव्वूअं	उद्धूढम्
उवभुंजइ	उपभुङ्क्ते	उव्वेइ	उद्धिजति
उवमा	उपमा	उव्वेवइ	उद्धेष्टे
उवरि	उपरि	उव्वेळइ	उद्धेष्टे
उवरिल्ल	उपरि भवम्	उव्वेळइ	उल्लसयति
उवरिल्लो	सध्यामम्	उव्वळदि(मा)	उल्ललति
उव्वेसअइ	उपवस्यते	उसली(दे)	उद्धेग
उव्वेसअइ	उपवस्यते	उसह अजअं वदे	वृषभमजय वन्दे
उव्वेसअइ	उपवस्यते	उसहमजअं वदे	वृषभमजय वन्दे
उव्वेसअइ	वृडावलयम्	उसहो	वृषभः
उव्वेसगो	उपसग	उसहो	वृषभः
उव्वेसहो	सारथि	उसिक्कइ	उल्लिपति
उव्वेसपइ(दे)	उपसपति	उसिक्कइ	मुञ्चति
उव्वेसमइ	(?)	उसी	ऋषि
उव्वेसमावइ	(?)	उसुओ	उल्लुक्क
उव्वेसमेइ	(?)	उस्सा(दे)	गावः
उव्वेसेरा (दे)	रथाई	उहअं	उभयम्
उव्वेसिदे (मा)	उपस्थितः		ऊ
उव्वई	उभयम्	ऊ	आक्षेपे विनिवर्तन
उव्वइ	पद्म (उव्वइ गोइ		लक्षणे (ऊ किं मय्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
ऊ	गर्हायाम् (ऊ णि छज !)	पूमा	पूतस्मात्
ऊ	विस्मये (ऊ कर्हं मुणिआमर्हं)	पूमाठ	पूतस्मात्
ऊ	सूचने (ऊ केण वि ण विण्णाअ)	पूमाए	पूतथा
ऊआ	यूका	पूमाओ	पूतस्माद्
ऊगिअं	अलङ्कृतम्	पूमाण	पूतेषाम्, पूतासाम्
ऊठं	एयकम्	पूमाणं	पूतासाम्
ऊसअं	उपधानीकृतम्	पूमारह	पूकावश
ऊसओ	उत्सव	पूमारिसो	पूतादशः
ऊसरह	उत्सरति	पूमाहि	पूतस्मात्
ऊसकह	उल्लपति	पूमाहितो	पूतस्मात्
ऊसकिअं	रोमाञ्जितम्	पूई(अ)	एवया, एवयि, एवाम्
ऊसविअं	उद्वृज्जितम्	पूह(अ)	पूतान्, पूते
ऊससिह	उच्छ्ववसिति	पूह(अ)	पूताः २
ऊसंसिअ	उपधानीकृतम्	पूह(अ)	पूतानि २
ऊसारो	आसारः	पूईए	पूतथा
ऊसाओ	उच्छ्ववासः	पूईण	पूतासाम्
ऊसिओ	उत्सिक्तः	पूए	पूते
ऊसिरो	उच्छ्वसतशीलः	पूएसि	पूतेषाम्, पूतासाम्
ऊसुओ	उत्सुकः	पूओ	पूक
ऊसुअह	उल्लपति	पूओ	पूष, पूषा, पूतत्
ऊसुमिअं	कञ्जकरोदणम्	पूकआ	पूकवा
ऊसो	उत्सः	पूकसाहिओ(वे)	अत्रैकं पादमुत्तिष्ठत्य शिष्टो ऋडति
पू	ए	पूकेराणी(दे)	हन्त्राणी
पूअ	तव	पूकहआ	पूकवा
पूअ	पूतत्	पूककरी(दे)	अम्बुनम्
पूअं	पूषः, पूषा, पूतत्	पूककपलिलो(दे)	देवरः
पूअगुणा	पूतवृगुणा	पूकमेककं	पूकैकम्
पूअगुणा	पूतवृगुणा	पूकमेककेण	पूकैकेन
पूअओ	अतः	पूकको	प्रबलः
पूअओ	पूतस्मात्	पूकको	पूकः
पूअओ	अतः	पूककसिअं	अदिति, सम्प्रति वा
पूअओ	पूतस्मात्	पूककसिहा(दे)	निर्वर्तः, आसन,
पूअओ	अतः	पूककसि	कृषिः, कर्मिभ्यश्च
पूअओ	पूतस्मात्	पूककसि(अ)	पूकवा
पूअओ	पूतस्मात्		पूकवाः

प्राकृतम्	संस्कृतम्
एकसिआ	एकदा
एककारो	अवस्कारः
एककुहिं अक्खिहिं	एकस्मिन्नदिग्
सावणु(अ)	आवणः
एक्केवर्क	एकैकम्
एक्को	एकः
एगो	एकः
एण्ह	इदानीम्
एतात्तिओ(वै)	एतादृशः
एत्ते(अ)	इतः
एत्ताहे	इदानीम्
एत्ताहे	एतस्मात्
एत्तिअ	एतावत्
एत्तिअमेत्त	एतावन्मात्रम्
एत्तुओ	इयान्
एत्तो	एतस्मात्
एत्थ	अत्र
एत्थु (अ)	अत्र
एत्ताहि(शौ)	एतस्मात्
एत्तिणा	एतेन
एत्तु रुद्धं पञ्चल्लिओ	एतु भवान्, प्रज्व
असत्तं हुत्तासणो(शौ)	लितो भगवान्
	तावता
एत्तु भवे वसले(मा)	एतु भवान् समरे
एत्तेण	एतेन
एत्तहँ	एतावत्
एत्त(अ)	एवम्
एत्तह(अ)	एवमेव
एत्त राम कुण्ह(अ)	एवं राम करोति
एत्तेअ	एवमेव
एत्तावणो	ऐरावणः
एत्तिओ	ईदृशः
एत्तिओ	अनवान्, वृषश्च
	एवम्
	एवम्
	इयान्

प्राकृतम्	संस्कृतम्
एवणेद(शौ)	एवमेतत्
एवमेद(शौ)	एवमेतत्
एव्व एव	एवमेव
एव्व किल तेण	एव किल तेन
सिक्खिणए भणिअ	स्वप्ने भणितम्
एव्वहि होउ(अ)	इदानीं भवतु
एवो पुरवे(मा)	एव पूर्वः
एवो पुत्तिओ	एव पुरुषः
एवो मेवो	एव मेवः
एस	एषः, एषा, एतत्
एस अक्खी	एतदक्षि
एस अजली	एवोऽजलिः
एसा	एष, एषा, एतत्
एसा अक्खी	एतदक्षि
एसा अजली	एवोऽजलि
एत्ति	एषाम् आसाम्
एत्तु	एषु
एत्तो	एष
एत्तो करेण्	एष करेण
एह(अ)	एषा
एहि	एभिः
एहु(अ)	ईहक
एहु(अ)	एतत्
एहो(अ)	एष
	ये
ये	अयि (ये विहेह, ये उम्मिप्पि)
	ओ
ओ	उत्त (ओ विरप्पिण हज्जे)
ओ	उप (ओआरो उपकारः)
ओ	पञ्चात्तापे (ओ पञ्चाअन्तिआप)
ओ	सूचनायाम् (ओ अवि अणत्तिओ)
ओअक्खह	पश्यति

प्राकृतम्
ओअगह
ओअधिअं
ओअच्छ
ओअंद्ह
ओअछो
ओअछो
ओअछो
ओआमिअं
ओह (अ)

ओहल्ल
ओक्खल्ल
ओक्खल्लिअं

ओगाह
ओरगाह
ओरिगवो (दे)
ओच्छदिअ

ओउअरो
ओउअरिअं
ओउअरो
ओहल्ल
ओपिअओ
ओरयअ
ओवरिअं
ओहुरो
ओह
ओहुरो
ओप
ओपिअं
ओपेह
ओमअल्ल

ओमहिअं
ओमाओ (दे)
ओमाअल्ल
ओमिअं

संस्कृतम्
व्याप्नोति
आप्नातम्
पद्य
आच्छिनसि
अपचारः
अपसारः, कम्पय
छन्नः
अभिभूतम्
अमो, अमृन्,

अमूः २ अमूनि १
विप्रलब्धः
उल्लखल्लम्
श्रुतितम्
(लण्डितमित्यर्थः)

अवगाहते
रोमस्थयति
नीहारः
अपहृतं, क्षीरादि
उपयितं च

ओहः
प्रक्षिप्तं, विक्षिप्तं च
निर्झर
अभिभूतम्
मयासक्त
अवसन्नम्
रणलब्धम्
सूषक
आर्द्रम्
उन्मुक्तः
शृङ्खलम्
अपिप्तम्
अपयति
निर्मात्यम्
पुरल्लभ्यम्
पीडा (प्रहरिजन्था)
निर्मात्यम्
अप्रवृत्तम्

प्राकृतम्
ओरपिअं
ओरिक्कल्ल (दे)
ओहम्माह
आरोगिरिअं
ओल्लवणी (दे)
ओली
ओल्लवकी (दे)
ओल्ल
ओल्लुक्कह
ओल्लेह
ओवाअओ

ओवासह
ओवाहह
ओव्वाल्लह
ओशक्क अय्या
ओशक्क (मा)
ओसहो
ओसदी
ओसपिअ
ओसरह
ओसरह
ओसरामि
ओसरिओ

ओसही
ओसा (दे)
ओसाअअण

ओसाअणं
ओसिअतो
ओसिक्कओ
ओल्लक्कह
ओहक्क (दे)
ओहम् (दे)
ओहह

संस्कृतम्
श्रुतितम्
यः समुचितः
उद्घाति
शुक्लम्
वधि, भूता, नववधूश्च
आलि (पङ्क्तिः)
चक्षु रथगनक्रीडा
आर्द्रम्
विरेचयति
आर्द्रयति
अपातयः
(अस्तक्रीडा)
अवकासति
अवगाहते
श्रावयति
अपसरत आध्या !
अपसरत
विकसितः
ओषधि
अवसन्नम्
अवतरति
उत्सृजति
उत्सृजामि
अक्षिनिकोवात्सल्य
चित्, आक्रोणश्च
ओषधिः
नीहारः
आपोशनम् (नीहार
कणः)
आपोशनम् (नीहार
कणः)
अवसीदन्
गतिविधातः
तेजयति
रभसं, विवादश्च
नीवी, अवगुण्ठनं च
अवतरति

प्राकृतम्	संस्कृतम्
ओहरण	आघ्रातम्
ओहलं	उल्लसलम्
ओहली	अपसृति
ओहलसं (दे०)	चन्दनम्
ओहामह	मुखयति
ओहावह	आक्रमते
ओहिल (दे)	आधोमुखम्
ओहिरह	निन्नाति
क	क
क	काम्
कल	कुलम्
कअरगहो	कचग्रह
कअण	कदनम्
कअण्ण	कृतज्ञ
कअंबो	कदम्बः
कअरो	कतरः
कअल	कदलम्
कअली	कदली
कहअव	कतिपये
कहअव	कैतवम्
कहआ	कदा
कहहसरो	कवीश्वरः
कहहो	कैटभः
कहहयो	कैटभः
कहहलो	कौपिण्यजः
कहमो	कतमः
कहरव	कैरवम्
कहलवहलो(दे)	स्वेच्छोत्थायी बली
	वर्ध
कहलासो	कैलास
कहवह	कतिपये
कहसु(अ)	कीदृशः
कहल	कतीनाम्
कहल्ल	कतीनाम्
कई	कपिः कविर्वा
कईसरो	कवीश्वर
कउ(अ)	काय
कउ गदु(अ)	कुतो गत

प्राकृतम्	संस्कृतम्
कउच्छेअअं	कौशेयकः
कउरवो	कौरवः
कउखो	कौलः
कउसल	कौशलम्
कउई	ककुदम्
कउहा	ककुम्
कंकअसुकमो(दे)	अल्पसुकृतकम्भ
ककुई	ककुदम्
ककोडो	कर्कोट
कककण	अतिरोभाववत्, अरुचं इत्यर्थः च
कककालो	ककुलः
ककखडो	कर्कश
कैखइ	कांक्षति
कख	कार्यम्
कंघण	काञ्चनम्
ककुओ	ककुक्
कच्छा	कक्षा
कच्छो	कक्षाः
कज	कायम्
कजपरवसो	कार्यपरवश
कज्जका(मा)	कन्यका
कज्जका(पै)	कन्यका
कटओ	कण्टक
कटणकोहर(दे)	पश्चिमाङ्गणम्
कटो	कण्ठः
कहडिणारो	प्रतिविवरम्
कडण	कदनम्
कडच(दे)	मुखलम्
कडचरिअ	छिद्रितं, छिन्नं च
कडणो	कलाप
कडलो	पितृवनम्
कडिअं(दे)	प्रीणितम्
कडिल्ल	गहनं, दौवारिकः, कटिवर्णः, निर्विवर विपक्षः, आशीश्च
कड	कटु
कडडह	कपति

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
कडडड(अ)	कषांमि	कटुअ(मा)	कृत्वा
कडडमि(अ)	कषांमि	कदो	कुत
कडह	कथति	कहवेलीसार्व(दे)	भोजनम्
कणर्ष	कनकम्	कर्ध(शौ)	कथम्
कणभा(दे)	गोवी	कधा(शौ)	कथा
कणह्रलो	शुक्रः (कणई लता वाची देइयस्ततो भवार्थेऽस्त्यर्थे वा)	कधितु(अ)	कथितम्
		कधेति(शौ)	कथयति
		कन्दो	कन्दः
कणवीरो	करवीरः	कन्दोह	उत्पले
कणिभारो	कर्णिकार	कंपह	कम्पते
कणिटठभरो	कनिष्ठतर	कंपेह	कम्पयति
कणेरु	करेण	कंपो	कम्प
कणटभो	कण्टकः	कण्फलं	कट्फलम्
कण्डरिभा	कन्दरिका (ओष धिविशेषे)	कमदो(दे)	दधिकलशो, पिठर च
		कमदो(दे)	मिक्षापात्रम्
कण्डुअह	कण्डूयति	कमडा	कमटा
कणह्मि(अ)	कणयो	कमणी	नि श्रेणि
कण्णा	कर्णौ, कर्णा	कमलह(अ)	कमलानि
कण्णारामे(दे)	भवतंस	कमलं	आरुखं, कलहक्ष (कं मस्तक मलतीति)
कण्णिभारो	कर्णिकार		
कण्णेरो	कर्णिकार	कमळ(प)	कमलम्
कण्णोविभा(दे)	भवतंस, चण्डुअ	कमळं मित्र	कमलमित्र
कण्हो	कृष्ण	कमळस्स	कमलस्स
कती(चू पै)	गति	कमळु(दे)	कमलम्
कर्त	कलत्रम्	कमळे	कमले
कर्ता	कर्ता	कमलेण	कमलेन
कर्तारो	कर्ता	कमळो(दे)	दस्युः
कसिभो	कार्तिकः	कमवसह	स्वपिति
कर्तो	कुत	कमिभो	उपसर्पित
कत्थ	कस्मिन्, कदा, कुत्र	कमो	कृतः
कत्थह	कथ्यते	कम्पह	कम्पते
कत्थह	कचित्	कम्परं(दे)	जारः, सुवर्णं च
कन्था	कन्था	कम्भारं	काश्मीरम्
कथितु(पै)	कथयित्वा	कम्भह	क्षरं कराति
कथो	उपरत, क्षीणम्	कम्भह	भुङ्क्ते
कथेण	कदम्बम्	कम्भवह	उपभुङ्क्ते
कथुआ(शौ)	कुत्वा	कम्भसं	कलमपम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्
कम्माह	कमण
कम्मि	कस्मिन्, कदा
कम्हा	कस्मात्, कस्या
कम्हार	कावमीरम्
कम्धो	कबन्ध
कम्पपरवसो(शौ)	काथपरवश
करअडी(दे)	क्यूखवजम्
करअण(अ)	कतुम्
करअणहँ(अ)	कतुम्
करअणहि(अ)	कर्तुम्
करअचि(अ)	कृत्वा
करह	करोति
करह(अ)	कृत्वा
करहउ(अ)	कृत्वा
करहछी(दे)	शुष्कमहीज
करहवि(अ)	कृत्वा
करप	करोति
करपुव(अ)	कतुम्
करपुपि(अ)	कतुम्
करपुपिणु(अ)	कर्तुम्
करपुपि(अ)	कतुम्
करपुपिणु(अ)	कतुम्
करको(दे)	तुणमजुज्यः
करंजह	अनक्ति
करणिज्ज	करणीयम्
करणीज	करणीयम्
करण्ढो(दे)	शाबूल, वायसञ्च
करमरी	हठहता बी
करमो	क्षीण
कररुह	कररुह
कररुहो	कररुह
करली	कदली (अमुमे)
करखलु(दे)	अवशुष्कम्
करसे	करोषि
करिअ(शौ)	कृत्वा
करिपुवउ(अ)	कतव्यम्
करिगंढाह(अ)	करिगण्डान्

प्राकृतम्	संस्कृतम्
करिजह	क्रियते
करिदूण(शौ)	कृत्वा
करिस	करीषम्
करिसह	कषति
करिसिदि(शौ)	करिष्यति
करोस	करीषम्
करे(अ)	कुरु
करेया	कुर्या
करोडो(दे)	काका, नारिकर,
	बृषश्च
कलह	जानाति, संख्यानं
	करोति वा
कलओ	कलाद
कलम्	अलाभः
कलबो	कदम्बम्
कलाओ	कलाद
कलावो	कलापः
कलिम	उत्पले
कलिमो(दे)	गुहं, बद्धभूमि,
	पाशगुहं, कुटिमः,
	आहूम्, सञ्चा च
कलिहि(अ)	कलौ
कली(दे)	शाश्रव
कलुणो	कणः
कले(मा)	कर
कलेर	करालम्
कलले(दे)	कलमम्
कललो(दे)	हा
कलहार	कल्लारम्
कवहिओ	कल्पितः
कवट्टिओ	कदर्थितः
कवड्डो	कपद
कवण विणु(अ)	का घृणा
कवंधो	कबन्धम्
कवेल्लु(अ)	कमलम्
कवालं	कपालम्
कविखो	कपिल

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
कवच	काव्यम्	ष्णिपु भवि	प्रिये ! भविष्यसि ?
कववरिभ	आरोपितम्	वशाशि(भा)	
कर्ल	कासम्	कहु(अ)	कुतः
कर्ल	कास्यम्	कहेति(शौ)	कथयति
कसणफणी	कृष्णफणी	कहोडो(दे)	वरुण
कसणो	कृष्णः (वर्णे)	का	का
कसरक्केहि(अ)	कसरत्कैः (शब्दा नुकरणे)	काभपिडला	कोकिला
		काभबी(दे)	परिहास
कसा	कृषा	काभरो	कातर
कसाभो	कषायः	काभर्व	कतव्यम्
कसिदं(पै)	कहम्	काई(अ)	किम्
कसिण	कृत्स्नम्	काउ(अ)	कायः
कसिणो	कृष्णः (वर्णे)	काउ	कर्तुम्
कस्स	कस्य	काउं(चू पै)	गाढम्
कस्सि	कस्मिन्, कश्च, कुत्र	काउमाण	कृत्वा
कस्सं	कहम्	काउंओ	कामुक
कह	कथम्	काऊण	कृत्वा
कह	कुत्र	काऊण	कृत्वा
कह	कथम्	काए	कथा, कस्या , कस्या वा
कहं(शौ)	कथम्		
कहं(अ)	कस्मात्	काओ	काः २
कहअह	कथयति	काओ	कस्मात्, कस्या
कहह	कथयति	काँचणे	काञ्चनम्
कहह	कथयति	काणे	कासाम्
कहहण्तो	कथावान्	काणझी(दे)	परिहास
कहचं, करेमि, काह	कृतवान्, करोमि,	कामकिखोरो(दे)	गर्दभ
च(शौ)	करिष्यामि च	कामेह	कामयति
कहमपि	कथमपि	काइ	कटुः
कहंपि	कथमपि	कारह	काथते
कहा(शौ)	कथा	कारवेह	कायते
कहारो	काश्मोरम्	कारा(दे)	रेखा
कहावणी	कर्षापणः, कार्षापणः	कारावह	कारयति
कहिं	कस्मिन्, कदा	काराविर्भ	कारितम्
कहिं	कस्याम्	काराविजह	कार्यते
कहि	कुत्र	काराविजह	कायते
कहिज्जह	कथ्यते	कारावेह	कारयति
कहिं जु पवें झहिक्-	क जु अज खरि	कारिअ	कारितम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
कारिर्भ	कृतम्	कासइ	कस्यचित्
कारिभइ	कायते	कासथो	कथक
कारिभइ	क्रियते	कासवो	कथयप
कारिजइ	कायते	कासा	कृशा
कारिभ	कृत्रिमम्	कासावणो	कार्षापण
कारेइ	कारयति	कासि	चकार, भकरोत् , अकार्षीत्
कारेइ	कार्यते		
काले	तमिन्नम्	कासु(भ)	कस्य
काला	कदा	कासु	कासु
काला	काला (वणें)	किं	किम्
कालाअसे	कालायसम्	किई	कृति
कालास	कालायसम्	किं करेमि	किं करोमि
कालिआ(दे)	कृण्वृद्धि , काया, अम्बुदक्ष	किं करेमि	किं करोमि
		किक्किअ	आक्षिप्तम्
कालिम्भअ	शरीरम् , अम्बुदक्ष	किक्किही(दे)	सप
काली	काला (वणें)	किं खु बोहणे अम्हणे	किं खलु बोभने वा
कालो(दे)	पुमान्	बोचिकलिअलज्जा	ह्वाणे लज्जाप्र
काल्लं किर खल ,	कृष्ण किल खल	पदिग्गहे दिण्णे(मा)	तिप्रहो दत्त
हिअओ	कृष्यम्	किन्ही	कृत्ति
काहं	कदा	किच्छ	कृच्छम्
काह	करिष्यामि	किच्छा	कृत्था
काहं(दे)	नित्यम्	किज्जड(अ)	करोमि
काहरो	कातर	किन्ही	किरिः
काहलो	कातरः	किणा	केन
काह	चकार, भकरोत् , अकार्षीत्	किणेद्(धौ)	किमेतत्
		किणो	कस्मात्, कस्या
काहिअ	चकार, भकरोत् , अकार्षीत्	किणो धुवसि	किं धूनोषि
		किणो(दे)	सितम् , अंशुकम् , सुखम् च
काहिइ	कर्ता, करिष्यति	किण्हो	कृष्णः
काहिमि	करिष्यामि	किति	किमिति
काहिलो(दे)	वत्सपालकः	किन्ही	कीर्ति
काहिल्लो(दे)	व्ययकरण, आइ च	किय(अ)	कथम्
काही	करिष्यति	किथा	(?)
कास	कस्य, कस्या , केषा कासाम्	किं धुवसि	किं धूनोषि
कासं	कासम्	किंपि	किमपि
कासं	कास्यम्	किमपि	किमपि

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
किं भवे द्विअएण	किं भवान् हृदयेन	किसनो	कुष्ण
धिन्तेति(बौ)	वि तयति	किसर	केसरम्
किम(अ)	कथम्	किसरो	कुसरः
किमिषरवसणं	कृमिगृहवसनम्	किसल	किसलयम्
	(कौशेयम्)	किसलअ	किसलयम्
किमेद(बौ)	किमेतत्	किसाणू	कुशाणुः
किरल्लं	करीरम्	किसुओ	किशुक
कारिअह	क्रियते	कियो	कुश
किराओ	किरात (कामरूपी)	किस्वा	कस्य, कस्या वा
किरिआ	क्रिया	किह(अ)	कथम्
किरिकिरिआ	कर्णोपकर्णिका (कण	किह(अ)	कस्मात्
	परम्पराप्राप्तकटु	कीअ	कस्य, कस्या वा
	जल्पनम्) कुतुक	कीआ	कस्य, कस्या वा
	च	कीह	कस्य, कस्या वा
किरिणी(दे)	प्रतोली	कीए	कया, कस्या, कस्या
किरी(दे)	वराह	कीओ	वा
किरो	किरिः (वराह इत्यर्थ)	कीणह	कस्य, कस्या वा
किलावकुलकुला(दे)	बहुधारिणी नववधू	कीओ	का २
किलामह	काम्यति	कीरह	कीणाति
किलिकिचह	रमते	कीरिओ	कीबः
किलिह	किलिहम्	कीरिओ	क्रियते
किलिअ	कलसम्	कीरिओ	कीदशः
किलिअ	कलसम्, किलिअम्	कीरिओ	स्तोकम्
किलेओ	कलेवः	कीरिओ	कीदति
किलेओ	कलेवः	कीरिओ	कस्मात्, कस्या
किवटी(दे)	पाञ्चवह्नादे, पश्चि	कीसु	कासु
	माङ्गण च	कीसु(अ)	क्रिये (करोमि)
किवणो	कृपणः	कीसे	कस्य, कस्या वा
किवा	कृपा	कुई(दे)	बलाका
किवाओ	स्वकितः	कुजहल	कुतुहलम्
किवाणो	कृपाण	कुओ	कुतः
किवि किवि हित	किमपि किमपि	कुच्छिआए	(?)
पने अत्थं चिन्त	हृदयेऽर्थं चिन्त	कुच्छीए	कुक्षिः
यमानो(दे)	वन्ती	कुच्छिणी(दे)	प्रतिविवरम्
किविणो	कृपणः	कुच्छीणो	कुक्षिः
किवो	कृप	कुच्छिमई	गर्भवती
किसओ	कृपण	कुच्छो	कुक्षि

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
कुच्छेअअं	कौक्षेयक	कुम्मी(दे)	पोद्दलिकम्
कुञ्जो	कुञ्ज (पुष्पम्)		(सुवर्णादिक
कुञ्जइ	कुञ्जति		मन्तर्निधाय बहि
कुह	कुतुकम्		बद्ध कपट खण्डम्)
कुहुओ	कुल्लक	कुहअरा	कुहचरी
कुहमिओ(दे)	महिष	कुहअरी	कुहचरी
कुहारो(दे)	चुल्लम्	कुहलो(दे)	अद्भुत, अपु च
कुडङ्गो	लतागृहम्	कुह्ल	कुलम्
कुडुङ्गो	लतागृहम्	कुलो	कुलम्
कुडुङ्गो	लतागृहम्	कुल्ल(पै)	कुलम्
कुह्विअं	सुरतम्	कुल्ला	कुल्ला
कुहुल्लो(अ)	कुटी	कुल्लो(दे)	शृगाल
कुहु	कुहयम्	कुल्लोअ(दे)	समर्थ गीवा,
कुहारो	कुहार		विच्छिन्नपुच्छ च
कुणह	करोनि	कुविआ	कुपिता
कुणति	कुल्ल कुर्वन्ति	कुविआ	प्रतिविवरम्
कुणव	कुणपम्	कुविस्सणो(दे)	क्रोद्धो
कुणिआ(दे)	प्रतिविवरम्	कुविल्लो(दे)	दस्युः
कुत्तवक्(पै)	कुत्तवक्	कुसुमपअरो	कुसुमप्रकर
कुत्तण्(दे)	कुत्तवक्	कुसुमपअरो	कुसुमप्रकर
कुहो	आक्रान्तम्	कुसुमालो(दे)	दस्युः
कुन्तो(दे)	शुक्रः	कुसिओ(दे)	शामेश
कुपिज्जइ	कुप्यते	कुसो	कुश
कुपइ	कुप्यति	कुहणी(दे)	प्रतोली
कुपइ	कुप्यते	कुहिण(दे)	कूर्परम्
कुप्पलं	कुड्मलम्	कुडलो	लतागृहम्
कुप्पासो	कृपांस	कुडङ्गो	लतागृहम्
कुप्पिसो	कृपांस	कुर(दे)	भक्तम्
कुमआरो	कुम्भकार	केअ(दे)	केलिः
कुमारो	कुम्भकार	केडवो	कैटभः
कुम्भइ(अ)	कुम्भान्	केडवो	कैटभः
	(लिङ्गव्यत्ययः)	केडो(दे)	व्यापनं, फेना,
			दयाल, दुबलश
कुमणो	म्लान	केण	केन
कुमारो	कुमार	केणवि	केनापि
कुमारा	कुमार	केणावि	केनापि
कुमारो(दे)	शुवा	केतुलो(अ)	कियान्
कंसलं	कुड्मलम्		

प्राकृतम्	संस्कृतम्
केतिसो(प)	कीदृशः
केत्थु(अ)	कुत्र
केन्धु(दे)	रज्जुः, असती, कन्ध्व
केम(अ)	कथम्
केरध	कैरध
केरिसो	कीदृशः
केल	कदलम्
केलासो	कैलास
केलिपसरो विभेभह	केलिप्रसरो विजुम्भते
केली	कदली
केवहो	कैवर्तः
केवहो(अ)	क्रियान्
केवलाभह	समारभति
केसर	केसरम्
केसि	केषाम्, कालाम्
केसुभो	किञ्चुक
केहि	कैः
केहु(अ)	कीदृक्
को	क
कोआसह	विकसति
कोढहल	कुतूहलम्
कोकह	व्याहरति
कोरुचण्पी(दे)	अलकहितकरणम्
कोरुछेअल	कौशेयकः
कोरुजरिअ	पूरितम्
कोओ	क्रौञ्चः
कोहिम	कुट्टिमम्
कोडिओ	पिशुन
कोडिलको	पिशुन
कोडुमुह	रमते
कोडह	कुडयम्
कोडहेण(अ)	कौतुकेन
कोण्णाअ(दे)	सानः
कोरुधुवस्थ(दे)	मीमी
कोत्थुदी	कौस्तुभः

प्राकृतम्	संस्कृतम्
कोक्कुरी(दे)	जार, सुवर्णं च
कोन्द	कुन्दम्
कोप्पर	कृपरम्
कोप्परो(दे)	वणसङ्करः, जालक च
कोणो	अपराध
कोसुई	कौमुदी
कोल्ल(दे)	पिडरम्
कोलिं	कुलविन्दः
कोलकी(दे)	खलना, दोह
	विषमा च
कोसम्बी	कौशाम्बी
कोसलो(दे)	नीवी
कोसिओ	कौशिकः
कोस्थागाल(मा)	कोट्टागारम्
कोहँडी	कृष्माण्डी
कोहल	कुतूहलम्
कोहली	कृष्माण्डी
कोह्माण्डी	कृष्माण्डी
	ख
खअह	क्षपति
खअह	खचित
खअओ	खचति
खहर	खदिरम्
खतरह	धुम्भति
खओ	क्षयः
खगो	खगः
खग(अ)	खद्गः
खग	खद्गः
खगो	खद्ग
खजजओ	खद्योत
खज्जओ	खलरीट, कदंमश्र
खजो	क्षय्य
खट्ट	खट्वाङ्गम्
खट्टो(दे)	छाया
खट्टिको(दे)	सौनिक
खवरिअ(दे)	कलुषम्
खद्व(दे)	वमथुः

प्राकृतम्
खड्डी(दे)

खणिज्जह
खणिज्जहिह

खणो

खण्डिओ

खणू

खधावारो

खो

खनो(खू पै)

खन्वजी

खन्दो

खन्धनसो

ख धलट्टी

खप्परो

खप्परो(दे)

खणो(दे)

खण्णो(दे)

खओ

खमा

खमा

खम्मह

खम्मिहिह

खम्मिओ(दे)

खम्मणा(दे)

खलपुणा

खलपुहि

खलिओ

खले(मा)

खलिरी(दे)

खल्लोओ

खसिअ

खसिओ

खाअह

खाह

खाई(अ)

संस्कृतम्

धारा (अस्त्युष्णो

दृक्धारा)

खायते, खन्यते वा

खनिष्यते

क्षणः

खण्डित

स्थाणुः

स्कन्धावारः

स्कन्धः

घन

स्थूलेन्धनवह्नि

स्कन्धः

भुजस्कन्धस्य पहि

भुजस्कन्धस्य पहिः

कपूरः

रक्षः

कामहस्त, गदयन्त्र

दक्षः

स्तम्भ

क्षमा (क्षान्ति)

क्षमा

खायते, खन्यते

खनिष्यते

रक्षः

विषमा भूः

खलपुणा

खलपुभिः

स्खलितः

क्षर

सङ्केत

खलवाट

अपूर्वम्

खचित

खादति

खादति

अनर्थका शब्द ,

पादपूरणे

प्राकृतम्

खाइओ

खाइरं

खाओ

खाओ

खाओ(दे)

खाओ

खामिअ

खामाविअ

खामिअह

खामिअजह

खामिअजह

खामेह

खावाइहि(दे)

खिअजह

खिरह

खिलिओ

खिलिओ(दे)

खिवह

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

खु

संस्कृतम्

खादितः

खदिरम्

ख्यातः

खादितः

खार्मिक

स्थाणुः (शिपे)

स्थाणुः (स्तम्भे)

क्षान्तम्

क्षामितम्

क्षम्यते

क्षमिष्यते

क्षाम्यते

क्षाम्यते

नूपुरः

खिद्यते

क्षरति

कोक

खल्लेख

क्षिपति

जरे (पर्ज खु हसह)

निश्रये (त विभुअं

खिण्णसिर, तं खु

सिरिप रभसि)

विस्मये (को खु

सहाससिरो)

संभाषणे (पर्ज खु

तुम हसह)

सैशये (जलहरो खु,

धूमो खु)

कुञ्जः । (अपुण्य

वा बी)

भोटयति

भोटयति

स्वल्पकं रतम्

खण्डित

कुड्करोति

स्वल्पकं रतम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
खुबूह	खुनाति	गङ्गा	गङ्गा
खुप्पह	मञ्जति	गङ्गाण	गङ्गानाम्
खुरहखुडी	प्रणयकोप	गङ्गाण	गङ्गानाम्
खुल्लो(दे)	मिथ्या, भवटमानं च	गच्छ	गमिष्यामि
खुप्पह	क्षुभ्यति	गच्छह	गच्छति
खेआ(दे)	हासे सति हसितम्	गच्छति(पै)	गच्छति
खेई(दे)	ग्रामस्थानम्	गच्छते(प)	गच्छति
खेइओ	क्षेडकः	गच्छदि(शौ)	गच्छति
खेइइ	खेका	गच्छदे(शौ)	गच्छति
खेइइअ(अ)	क्रीडा	गच्छिह	गमिष्यति
खेइइइ	रमते	गच्छिउजहिह	गमिष्यते
खेइइइ(अ)	प्रीडयति	गच्छिस्था	गमिष्यथ
खोडिआ	रूपोटिका	गच्छिति	गमिष्यन्ति
खोडिओ	रूपोटक	गच्छिम	गमिष्यामः
खोहचं(दे)	आहत पाणिभ्यां	गच्छिमि	गमिष्यामि
	जलम्	गच्छिमु	गमिष्याम
	ग	गच्छिमो	गमिष्याम
गअ(अ)	गजानाम्	गच्छिसि	गमिष्यसि
गअणरई(दे)	मेघः	गच्छिस्से	गमिष्यामि
गअसाडहो	विरक्तः	गच्छिस्साम	गमिष्याम
गआ	गदा	गच्छिस्सामि	गमिष्यामि
गइओ गइ	गदित प्व	गच्छिस्सामु	गमिष्यामः
गई	गति	गच्छिस्सामो	गमिष्यामः
गउआ	गवयः	गच्छिस्सिदि(शौ)	गमिष्यति
गउओ	गौ	गच्छिह	गमिष्यथ
गउओ	गरुड	गच्छिहाम	गमिष्याम
गउओ	गौड	गच्छिहामि	गमिष्यामि
गउरं(अ)	गौरम्	गच्छिहामु	गमिष्यामः
गउरव	गौरवम्	गच्छिहामो	गमिष्यामः
गओ	गज	गच्छिहिह	गमिष्यति
गओ	गतः	गच्छिहिति	गमिष्यन्ति
गुशणं विवका गंधं	गगन प्व गच्छकुटीं	गच्छिहित्या	गमिष्यथ, गमिष्यामः
उडि कुणति	कुर्वन्ति	गच्छिहिम	गमिष्याम
गारा	गङ्गवम्	गच्छिहिमि	गमिष्यामि
गारा	गङ्गा	गच्छिहिसु	गमिष्यामः
गारा	गङ्गा	गच्छिहिमो	गमिष्याम

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
गच्छिद्विसि	गमिष्यसि	गन्धुत्तमा(दे)	गन्धोत्तमा ?
गच्छिद्विरुस	गमिष्यामि	गंपि(अ)	गत्वा
गच्छिद्विस्सा	गमिष्यामः	गंपिणु(अ)	गत्वा
गच्छिद्विह	गमिष्यथ	गम्भिणो	गमित
गंजोको	परिभार्य, गतते	गंभीरिअ	गाम्भीर्यम्
	देहयात्	गमरोष्ट्र(दे)	शेखरकम्
		गमिअ(शौ)	गत्वा
गज्जह	गजति	गमिअ	अवधुतम्
गज्जणसहो(दे)	सृगनिषेधरयः	गमिअह	गम्यते
गज्जन्ते सो मेहा,	गजति ते मेवा,	गमिद्वण(शौ)	गत्वा
उज्जन्ते कइ	उत्पद्यन्ते कथं कइ	गमेपि(अ)	गत्वा
द्विअअसाअरे कइव	यसागरे काव्यर	गमेपिणु(अ)	गत्वा
रअणाह	जानि	गमेसह	गवेषयति
गज्जिअलिआ	अङ्गे स्पुष्टे सति	गम्मह	गम्यते
	हासः, पुलकश्च	गम्मिद्विह	गमिष्यते
गङ्गी	गुष्टिः	गव्यवि(भा)	गजैति
गङ्गह	घटते	गरं	गरम्
गङ्गहो	गवभ	गरिमा	गरिमा
गङ्गडी	गतं	गरिमो	गरिमा
गंडीप	ग्रन्थिः	गरिहा	गर्हा
गंडीणो	ग्रन्थि	गरुहं	गुर्वी
गणआरो	गणवार	गरुजो	गुलकः
गणआरो	गणवार	गरुको	गरुड
गणसमा(दे)	रतो गोष्ठ्याम्	गलोई	गुहूची
गण्डह	ग्रन्नाति	गलोई	गुलूची
गणैपिणु(अ)	गुहीत्वा	गल्लं	गण्ड
गली(चू पै)	गतिः	गल्लंलिआ	प्रेरित
गन्सुअ(पै)	गत्वा	गल्लत्थह	क्षिपति
गन्सुहो	गायिका	गवेसह	गवेषयति
गन्तो	गत	गवेसह नाइ(अ)	गवेषयत इव
गदुअ(शौ)	गत्वा	गल्ल गल्ल	गच्छ गच्छ
गदुअ(मा)	गत्वा	गल्लह	प्रसति
गदुओ	कम्बुक	गहकल्लोको(दे)	गृहकल्लाळः
गहहो(दे)	कुसुमम्	गहणी(दे)	मिज्जल्लस्थानम्
गहहो	गदंभा	गहणी(दे)	बन्दी
गन्धपिसाओ(दे)	ग्रान्थिकः	गहवई	गृहपतिः
		गहरो	गृध

प्राकृतम्
गहिर्भं
गहिर्भा
गहिर्ठं
गहिरो
गहिरो
गहिरो
गहिरो
गहीअ

गहरो(दे)

गहो
गार्ह
गार्हो
गामणि
गामणिना
गामणिचो
गामणिसुतो
गामणिरुस
गामणी
गामणीड
गामणीओ
गामणीओ
गामणीण
गामणीण
गामणीसु
गामणीसुतो
गामणीहि
गामणीहि
गामणीहि
गामणीहितो
गामरेओ

गामण्ड
गामे वहासि
गामे
गामो
गामो
गामो
गामो

संस्कृतम्
गृहीतम्
काम्यमाना (प्राक्ता)
ग्रहीतम्
गभीर
ग्रहवान्
ग्रहिका
जग्राह, अगृह्णात्,
अग्रहीत्
बन्दी

ग्रहः
गौः
मभरो
ग्रामणीम्
ग्रामणिना
ग्रामण्याः
ग्रामणीभ्य
ग्रामणेः
ग्रामण्याः, ग्रामणीन् वा
ग्रामण्याः
ग्रामणीभ्यः
ग्रामण्याः
ग्रामणीनाम्
ग्रामणीनाम्
ग्रामणीषु
ग्रामणीभ्यः
ग्रामणीभिः
ग्रामणीभिः
ग्रामणीभिः
ग्रामण्या
योऽन्त्यर्द्धकत्वा ग्रामे

भुङ्क्ते
ग्रामण्यान्
ग्रामं वहासि
गौरवम्
गो
प्रवहाः
गुप्ता

प्राकृतम्
गिहो
गिहो
गिहिकी(दे)
गिहो
गिहो
गिहो(अ)
गिरह
गिरा
गिरि
गिरिणा
गिरिणो
गिरिणो
गिरिणो
गिरिचो
गिरिम्मि
गिरिसिगहु(अ)
गिरिस्स
गिरिहे(अ)
गिरी
गिरी
गिरीड
गिरीड
गिरीओ
गिरीओ
गिरीण
गिरीण
गिरीतो
गिरीसु
गिरीसुतो
गिरीहि
गिरीहि
गिरीहि
गिरीहि
गिरीहितो
गिरीहितो
गिह गिह राहु
गिह(अ)

संस्कृतम्
गृह्ण
गृहि
ऐक्ष्वं दकम्
गृह
ग्रीष्मः
ग्रीष्म
गच्छति, प्रविशति वा
गीः
गिरिम्
गिरिणा
गिरया, गिरीन् वा
गिरेः (१)
गिरेः (१)
गिरेः
गिरौ
गिरिभूमेभ्य
गिरेः
गिरेः
गिरया, गिरीन् वा
गिरि
गिरिभ्य
गिरेः
गिरेः
गिरिभ्य
गिरीणाम्
गिरीणाम्
गिरेः
गिरिषु
गिरिभ्य
गिरिभिः
गिरेः
गिरिभिः
गिरिभिः
गिरिभ्यः
गिरेः
गिरि गिरि राहो
गिरिगुह(अ)

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
गिलाभह	गलायति	गुर्ह	गुर्वी
गिह्वावाशले(मा)	गोष्मवासरः	गुर्भो	गुर्भ
गिह्मो(अ)	ग्रीष्मः	गुरू	गुरू
गीह्यते(वे)	गीयते	गुरूअह	गुरूयति
गुज	गुच्छ	गुरूह	गुरूयति
गुजह	हसति	गुच्छह	बाहु करोति
गुजछह	उल्लसति	गुलिअ	मथितम्
गुजोछह	उल्लसति	गुल्लगुच्छह	उल्लसयति
गुजळिअ	सहृदितम्	गुल्लगुछह	उत्क्षिपति
गुज्ज	गुह्यम्	गुलो	गुहः
गुठह	उवृक्षयति	गुहह	गुम्फति
गुठीह्(दे)	आभसः	गुर्भ	गुह्यम्
गुडिओ	सन्नद्ध	गूढोरतामरसायु	(?)
गुडो	गुहः	सारिणी	
गुणहिं(अ)	गुणेः	गेज्ज	गाह्यम्
गुणा	गुणाः	गेह्वा(दे)	यवः
गुणाह	गुणा, गुणान् वा	गेहिअ	गुहीत्वा
गुणाई	गुणाः, गुणान् वा	गेहिह	गुह्णाति
गुणाणि	गुणाः, गुणान् वा	गेहिहज्जह	गुह्यते
गुस्थिअ	उन्मूलितम्	गेण्डुअ	कन्दुकम्
गुनगमक्षो(वे)	गुणगणयुक्तः	गोजा(दे)	कक्षो
गुनेन(वे)	गुणेन	गोजा(दे)	सम्जरी
गुण्यह	गुण्यति	गोडी(दे)	सम्जरी
गुर्फ	गुल्फम्	गोर्ह(दे)	कक्षम्
गुभह	गुम्फति	गोर्ह(दे)	स्तनयोद्धरि
गुमह	आम्यति		बासोद्यन्धिः
गुमह	मुह्यति	गोजिको	गोऽनीकम्
गुमह	मुह्यति		(गोसमूहः)
गुमिओ	मूढ	गोणो	गौः
गुम्फह	गुम्फति	गोक्षणाणी(दे)	पित्रोज्ञाञ्जलि
गुम्महओ	आधुरितः, आमूलाव	गोष्पी(दे)	बाळा
	संवलितः, मूढः,	गोर(अ)	गौरम्
	विषदित, रुद्ध	गोरडित	क्रुत
	क्षितम्	गोरडी(अ)	गौरी
गुम्मुओ	मूलोत्पन्नम्	गोरव्यडिआ(दे)	गोधा
गुर्ह	गुह्यम्	गोरि	गौरीम्
गुर्भह	गुह्यम्	गोरिओ	गौर्वा, गौरीभ्यो वा

प्राकृतम्
गोरिचो
गोरी
गोरीअ
गोरीआ

गोरीआ
गोरोह
गोरीउ
गोरीए
गोरीओ

गोरीओ
गोरीण
गोरीण
गोरीदु
गोरीदो
गोरीहि
गोरीहि
गोरीहि
गोरीहि
गोरीहिलो
गोरीहिलो
गोरो
गोका
गोका(दे)
गोकी(दे)
गोवाअह
गोविओ(दे)
गोसणो
गोसो

गोसो(दे)
गोसिचर
गोसिचर

गोस
गोस(अ)

संस्कृतम्
गौर्या
गौर्य, गौरी: वा
गौर्या
गौरी, गौर्या,
गौरी: वा

गौर्या
गौर्या
गौर्या
गौर्या
गौरी, गौर्या,
गौरी वा

गौर्या
गौरीणाम्
गौरीणाम्
गौर्या: , गौरीभ्यो वा
गौर्या गौरीभ्यो वा
गौरीभि
गौर्या
गौरीभि
गौरीभि:
गौर्या: , गौरीभ्यो वा
गौर्या
अक्षि, सिसा, ग्रीवा च
गोदा (गोदावरी)
गौर्य, नदी च
वेदी, आज्ञा च
गोपायति
अल्पजल्पनः
गोसंज्ञः (सूत्रं)
गोसंपर्कः, गोसंगं,
प्रत्युषः

ग्राम्यजनप्रणी:
गौरीगृहम्
गौरीगृहम्

ग
ग
अनयक. वाग्म्यः
पावरण

प्राकृतम्
गवण(दे)
गवणह(अ)
गदा
गदह
गदह
गदहअं
गदा
गदि(अ)
गदिआ
गदी
गहु(अ)
गहे(अ)
गहेह
गहेण(अ)
गहेहि(अ)
गहो
गहो(अ)
गण्डा
गत्तह
गत्तह
गमह
गम्मो(यू पै)
गर्धव
गरसामी
गरो
गसह
गसह
गभणो
गावरी(दे)
गिणा
गिसह
गुगुसुओ(दे)
गुगुसुओ
गुटेहि(अ)

गुहुकह(अ)
गुगिबीओ(अ)

संस्कृतम्
खेद
झकटका (?)
घटा
घटति
घटते
सङ्कुचितम्
गोष्ठी
घटे
गोष्ठी
गोष्ठी
घटा, घटम्
घटे
घटयति
घटेन
घटैः
घट
घट
घण्डा
क्षिपति
गवेषयति
आम्बति
जम
मुकुटम्
गृहस्वामी
गृहम्
आम्बति
मार्हि
गायनम्
अघने घञविशेष
घृणा
घसति
राशिः
अघाङ्क अणितम्
घुण्टैः (घण्टाङ्क
करणे)
घटवडायते
ङ्गः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
धुन्दिणी(दे)	धम	चउह	चतुर्णाम्, चतसृणाम्
धुम्मह	धूणति	चउई	चतुर्णाम्, चतसृणाम्
धुलह	धूर्णति	चपणिणु(अ)	स्थसुम्
धुसलह	मथ्नाति	चऊसु	चतुर्षु
धुसिण	धुसृणम्	चऊहि	चतुर्भिः
धुसिमं	धुसृणम्	चऊहितो	चतुभ्यः
धेतव्वे	ग्रहीतव्यम्	चऊ	चक्रम्
धेतुं	ग्रहीतुम्	चककगहो(दे)	मकरः
धेसुआण	गृहीत्वा	चककमुह	आभ्यति
धेसुआण	गृहीत्वा	चककलं	परिवतुलम्
धेसूण	गृहीत्वा	चककवाओ	चक्रवाकः
धेसूण	गृहीत्वा	चककाओ	चक्रवाक
धेप्पह	गृह्यते	चकिल्लअ	आत्वादितम्
धेप्पति	गृह्यन्ते	चकसु	चक्षुषी
धोहह	पिबति	चकसुई	चक्षुषी
धोहा(अ)	घोटका	चचरोओ	चक्षरीक
धोलह	धूर्णति	चचुप्परं(दे)	मिथ्या
	च	चचरं	चत्वरम्
चअह	स्थजति	चचळं(चू पै)	अजरम्
चअह	श्रवणोति	चचा	चर्वा
चहसं	चैत्थम्	चचा	चर्वा (तलाहतिः)
चहसो	चैत्रः	चचारह	उपाकमते
चहसुणो	चतुर्गुणः	चच्चिको	उपासकः, चर्विका
चहव्वं	चतुष्पथः	चचसुप्पह	अर्पयति
चहट्टो	चतुथः	चचलह	तक्षति
चहट्थो	चतुर्थः	चंछह	तक्षति
चहहही	चतुर्वशी	चजह	पचयति
चहहहो	चतुर्दश	चठहओ(दे)	खल्लम्
चहमुहु(अ)	चतुसुल्लम्	चठह	आरोहति
चठरहओ(दे)	आतवाहनः	चडत्सरो(दे)	गुवा
चठरंतं	चतुरन्तम्	चडिअउ(अ)	आरुढ
चठरो	चत्वारः, चतुर,	चडिआओ(दे)	आदोषः
	चतस्रः, चत्वारि	चडिओ(दे)	बन्दी, आवायश्च
चउच्चारो	चतुर्वारः	चडिक्को	कोप
चउसु	चतुर्षु	चडिजो	पिशुनः, कोपश्च
चउहि	चतुर्भिः	चडुह	पिनष्टि
चउहितो	चतुभ्यः	चडुडह	शुक्ले

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
चवडह	सुवृत्ताति	चवह	कथयति
चणभणा(दे)	कुशलाः	चवह	कथयति
चण्ड	चण्डम्	चवह	कथाययति
चत्तारि	चत्वारः, चतुरः	चविडा	चपेटा
	चतस्र, चत्वारि	चविलो	चपेटा
चत्तारो	चत्वारः, चतुरः	चवेडा	चपेटा
	चतस्र, चत्वारि	चवेडी	करसम्पुटावात
चदओ	चन्द्रः	चाडैण्डा	चासुण्डा
चेदणं	चन्दनम्	चाडरित	चतुरन्वम्
चदणं पिव	चन्दनमिव	चासरो	चासरम्
चदिमा	चन्द्रिका	चासमण(दे)	गुह्यारिकः
चदु जणि(अ)	चन्द्र इव	चारिमाण्ड(दे)	गुह्यारिकः
चदु जणु(अ)	चन्द्र इव	चारो(दे)	इच्छा, चक्षुर्भक्ष
चदु नह(अ)	चन्द्र इव	चाकण्ड(दे)	पुच्छम्
चदु न(अ)	चन्द्र इव	चिभसा	?
चदु नाह(अ)	चन्द्र इव	चिभसस	?
चदु नाचह(अ)	चन्द्र इव	चिहच्छह	चिकित्सते
चदो	चन्द्र	चिकक	स्तोकं, सपृष्टं
चद्री	चन्द्रः	चिकलभणो	असह्यः
चन्दोअ	कुमुदम्	चिचअह	मण्डयति
चंपह	कांसति	चिचह	मण्डयति
चपिजजह(अ)	आक्रम्यते	चिचम्ब कुरपका	चिन्तयेत्पक्का
चण्णलाओ	मिथ्याबहुभाषी	चिविल्लह	मण्डयति
चमडह	अशक्ते	चिच्छओ	अक्षिप्तः (नय- प्रीत्यनर्हत्वात्)
चमरो	चामरम्		
चम्मकको(दे)	गवा, उत्कण्ठा च	चिच्छिणरमण(दे)	चक्षुःस्थगनक्रीडा
चरणणवहरणं	चरणप्रहरणम्	चिहह	तिष्ठति
चरवाओ	भीष्मवातः	चिहदि(मा)	तिष्ठति
चरि(अ)	चरः	चिहदे(मा)	तिष्ठति
चरिआ	चर्या	चिहदि(मा, वै, भौ)	तिष्ठति
चरी	चर	चिहन्ति	तिष्ठन्ति
चखह	अकस्मि	चिदडाह	तिष्ठति
चखकको(दे)	अकस्म	चिदडिजण	स्थित्वा
चखणाओ	चरणाद्युपा	चिदि जिअसण(दे)	विशि प्रावरणम्
चखणी	चरणः	चिणह	चिनोति
चखह	चक्रति	चिणिज्जह	चीयते
चखह	चक्रति	चिणिज्जह	चिचिच्यते

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
चिण्ह	चिह्नम्	चुल्लोढमो(दे)	ल्येष्ट
चित्तलं	रम्बम्	चूअलद्दी	चूतयष्टि
चित्तविओ	परितोषितः	चूहुल्लमड(अ)	चूडा
चिणी(दे)	व्याघ्रः	चेह	चिनोति
चिस्ता	चिस्ता	चेहअं	चैत्यम्
चिण्णडी(दे)	अतम्, उत्सवविशेषश्च	चेण्णसी(दे)	शिखा, नवम चाकलि
चिमिणं	रोमाञ्चितम्	चेतथं	चौत्पविशेषः
चिम्मह	चीयते	चेथो	चैत्रः
चिम्महिह	चयिष्यते	चोगुणो	चतुगुणः
चिरिका(दे)	गुरुहारिकः	चोत्थो	चतुथ
चिरिचिरिआ	धारा	चोह्दी	चतुर्दशी
चिरीअकुटी(दे)	चाण्डालः	चोह्दी	चतुर्दश
चिलाओ	किरातः (पुलिन्द पर्यायः)	चोरस्स भिहह	चौराद्विभेति
चिलिचिलिआ	धारा	चोरिअं	चौर्यम्
चिल्लुपह	काक्षति	चोरिआ	चौर्यम्
चिल्लो(दे)	जालः	चोरेण भिहह	चौराद्विभेति
चिठवह	चीयते	चोव्वहह	सृक्षति
चिठवहिह	चयिष्यते	चोव्वारो	चतुर्वारः
चिहुरो	चिहुर	चिअ	पव
चीमूतो(चू प)	जीमूतः	छहओ	छु
चीरी(दे)	उत्तका	छडसं	स्थगित
चुक्को(दे)	व्याघ्र	छपह	छद्य
चुचुमाकिओ(दे)	अलसः	छच्छअणो(दे)	छादयति
चुच्चिकिअं(दे)	छुल्लकम्	छच्छलो(चू वै)	असोढा
चुचुणिआ(दे)	सुष्टिका, इष्टका च	छज्जह	अक्षरः
चुचुलिआरो(दे)	छुल्लकम्	छडा	राजते
चुचो(दे)	मेदुर	छटो(दे)	छटा
चुच्छ	मुच्छम्	छट्ठी	अस
चुहं	चण्डम्	छट्ठी	षष्ठी
चुह्छो(दे)	उत्तका	छंदिअ	सुञ्जति
चुणह	चिनोति	छट्ठहि(अ)	छन्नम्
चुण्णो	वृण	छट्ठी	सुन्न
चुम्भिअजह समहुत्तो	चुम्भयते वातकृत्य	छणी(दे)	छदि
चुम्भिवि(अ)	चुम्भित्वा	छणो	उक्कुण, कामुकं च
चुण्णडो(दे)	क्रोष्ट्री	छत्तवण्णो	क्षणः (उत्सवे)
चुल्लो(दे)	जाल	छत्तिवण्णो	सप्तपणं

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
छदं	छदः	छिण्णे(दे)	गच्छितं ?, निदयश्च
छदो	छन्दः	छिण्णो	स्मरशरच्छिन्नत्वात्
छन्दो	छन्दः	छिदको(दे)	खड्ग, छिन्नं, जहुपात
छप्पओ	चट्पट्		तटः, खनिश्रं च
छमा	क्षमा, क्षमा (कुः)	छिदह	छिन्ति
छमी	क्षमी	छिप्पह	स्पृश्यते
छंमुओ	चण्मुल	छिरा	तिरा
छम्मं	छन्ना	छिल्ल	छिन्नम्
छम्ममुहु(अ)	चण्मुल	छिवअं(दे)	इक्षुशकलम्
छम्मुहो	चण्मुलः	छिवइ	स्पृशति
छवओ(दे)	चर्म	छिविज्जइ	स्पृश्यते
छह	चण्णाम्	छिन्नोली(दे)	तनुजोतः
छह	चण्णाम्	छिहा	सृष्टा
छाआ	छाया (प्रतिच्छाया)	छीअं	क्षुत्
छाआ(दे)	वक्रं, शिरोभूषण	छीणं	क्षीणम्
	विशेषश्च	छीर	क्षीरम्
छाहछो	छायावान्	छुअ	क्षुतम्
छाहछो	रूपवान्	छुअइ	अवयति
छाहछो(दे)	वैदग्ध्यवान्	छुअछ	मुच्यते
छारे	क्षारम्	छुहु(अ)	यदि
छाकी	छागी	छुण्णं	क्षुण्णम्
छाके(मा)	ख्यालः	छुदइ	आक्रमते
छाको	छाग	छुप्पलअं(दे)	बोद्धव्यम्
छावो	क्षावः	छुरो	क्षुरः
छाहा	छाया	छुछइ	अवयति
छाहा	छाया (प्रतिच्छाया)	छुहइ	क्षिपति
छाही	छाया	छुहइदिआ(दे)	हेत्या, अस्पृश्यता
छाहो(दे)	गगनम्	छुहा	क्षुत्
छिमइहिल्लो(दे)	दधि	छुहा	सुधा
छिक्कं	क्षुतम्	छुहिअ	पाक्षपरावृत्तम्
छिक्क	स्पृष्टम्	छेओ(दे)	छेकः
छिच्छइ	विनिश्चयति	छेअछ	छेत्स्यामि
	यस्या (असती)	छेच्छइ	छेत्स्यति
छिच्छि	विक्रं विक्रं	छेच्छिति	छेत्स्यन्ति
छिच्छि	क्षीयते	छेच्छित्था	छेत्स्यथ
छिण्णालो	संसारच्छिन्ना	छेच्छिम	छेत्स्यामः
	छिन्ति (आवसे)	छेच्छिमि	छेत्स्यामि

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
छेच्छिमु	जयति	जअह	जयति
छेच्छिमो	त्वरति	जअहह	त्वरति
छेच्छिसि	त्वरन्	जअह तो	त्वरन्
छेच्छिसे	यद्यहम्	जहअह	यद्यहम्
छेच्छिस्साम	यदा	जहआ	यदा
छेच्छिस्सामि	यदीमा	जह इमा	यदीमा
छेच्छिस्सामु	यदीमाः	जहमा	यदीमाः
छेच्छिस्सामो	यादश	जहसु(अ)	यादश
छेच्छिह	यद्यहम्	जहह	यद्यहम्
छेच्छिहाम	यति	जह	यति
छेच्छिहामि	यमुना	जहँणा	यमुना
छेच्छिहामु	यमुना	जहणा	यमुना
छेच्छिहामो	यमुनातदम्	जहण्णाअहं	यमुनातदम्
छेच्छिहिह	यमुनातदम्	जहण्णाअह	यमुनातदम्
छेच्छिहिति	जित्वा	जहण्णि(अ)	जित्वा
छेच्छिहिस्था	जयः	जओ	जयः
छेच्छिहिम	यत्	जओ	यत्
छेच्छिहिमि	जागति	जअगह	जागति
छेच्छिहिसु	जागतव्यम्	जअगेव(अ)	जागतव्यम्
छेच्छिहिमो	दूतः	जअममो	दूतः
छेच्छिहिसि	दूत	जअलुओ	दूत
छेच्छिहिसस	यदेव सुकुलमं कोष	ज येअ मुडलण को	यदेव सुकुलमं कोष
छेच्छिहिसा	नानामनुबन्धस्त	अणाण अणुबन्ध त	नानामनुबन्धस्त
छेच्छिहिह	देव कामिनीनाम्	चिअ कामिणीण	देव कामिनीनाम्
छेणो	यच्छति	जच्छति	यच्छति
छेससोपणी(दे)	स्वच्छन्दः	जच्छन्दो	स्वच्छन्दः
छेअ	जयः	जज्जो	जयः
छेलिआ(दे)	जयः	जज्जो	जयः
छोहणो(दे)	जटावान्	जज्जो	जटावान्
छोणो(दे)	जदिल	जज्जो	जदिल
	जहः	जज्जो	जहः
छोलिज्जन्तु(अ)	जठरम्	जज्जो	जठरम्
छोहो(दे)	जठरम्	जज्जो	जठरम्
	जनपुत्र (भान	जज्जो	जनपुत्र (भान
	प्रधानेनरः)	जज्जो	प्रधानेनरः)
जं	स्थापितः	जज्जो	स्थापितः
ज(मा)	यज्ञहरः (राक्षस)	जज्जो	यज्ञहरः (राक्षस)
जं		जज्जो	

प्राकृतम्	संस्कृतम्
जण्डू	जङ्गुः
जंति	यदिति
जं ते रोहत्था	यत् ते रोचते
जसो	यत्
जस्थ	यस्मिन्, यदा
जं दावा से आगमे(मा)	यस्तावदस्मागम
जदो	यतः
जनो(चू पै)	जन
अं पेक्खिअरमगिअरओ	यद्वृक्षं याचतेऽसौ
जपो(दे)	पुमान्
जण्णह	कथयति
अण्णामि	कथयामि
जण्णिरो	जल्पशील
अंमणमणो	स्वैरभाषण
जमण(दे)	बालशिखा
जमो	यम
जम्माअह	जृम्भते
जम्माह	जृम्भते
जम्माह	जायते
जम्मणं	जन्म
जम्माह(अ)	जन्मनि
जम्मि	यस्मिन्, यदा
जम्मो	जन्म
जम्हा	यस्मात्, यस्याः
जयण(दे)	भयसेनहनम्
अयण्ण(दे)	अगुद, कुक्कुर्म च
जरह	जीर्यते
जरेओ	वृद्धः
जरिअह	जीर्यते
जरिओ(दे)	बन्धः
अल(मा)	जलम्
अल(पै)	जलम्
अलअरो	जलधर
अलअरो	जलधरः
जवह	यापयति
अवण(दे)	हयः, शशिवर्धनं च
अवण(दे)	घौवालेम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्
जसुकेरए(अ)	यस्य सम्बन्धिना
जसो	यशः
जसस	यस्य
जस्सि	यस्मिन्, यदा
जह	यत्र
जह	यथा
जह(अ)	यस्मात्
जहण	जघनम्
जहणारोहो	ऊरुः
जहणूसअ	जघनंशुक्रम्
जहलो(दे)	मूलाः
जहा	यथा
जहि	यत्र
जहि	यस्मिन्, यदा
जहि(अ)	यस्मिन्
जहिड्डिओ	युधिष्ठिर
जहुदिठको	युधिष्ठिर
जहे(अ)	अस्याः
जा	या
जा	यावत्
जाअह	जायते
जाअह	जाति
जाआ	जाया
जाआअ	जायया, जायाया, जायायां वा
जाआआ	जायया, जायाया, जायायां वा
जाआह	जायया, जायायाः, जायायां वा
जाआए	जायया, जायायाः, जायायां वा
जाह	जायते
जाह	जाति
जाहआअ	जायाकया, जायाकाया, जायाकायां वा
जाहआआ	जायाकया, जायाकाया, जायाकायां वा

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
	काया, जायाका	जामाभरो	जामाता
	या वा	जामाभा	जामाता
जाइआइ	जायाकया, जाया	जामाउणो	जामातरः, जामातृन् ^१
	काया, जायाका		जामातु (५-६)
	या वा	जामादओ	जामासुक
जाइआप	जायाकया, जाया	जामिछो	घामवान्
	काया, जाया	जारिसो	यादश
	काया वा	जाला	यदा
जाइट्ठिअप (अ)	यथवृद्धं तत्	जाव	यावत्
जाइविसुद्धेण पडू	जातिविशुद्धन प्रभो !	जावणिज्ज	यापनीयम्
जाड (अ)	यावत्	जावणीअ	यापनीयम्
जाऊण	यात्वा, ज्ञात्वा	जावेइ	यापयात
जाप	यथा, यस्या, यस्या	जास	यस्य, यस्य
	वा	जासु (अ)	यस्य
जाप	यस्या	जासु	यासु
जाओ	यस्मात्, यस्या	जाहिं	यस्याम्
जाओ	या २	जाहुं (अ)	याम
जागरइ	जागर्ति	जाहे	यदा
जाण	ज्ञासम्	जिअइ	जीवति
जाण	यासाम्	जिअओ	जीवन्
जाणइ	जानाति	जिणइ	जयति
जाणइ	ज्ञपयति	जिणधम्मो	जिनधर्मः
जाणऊण	ज्ञात्वा	जिणा	येन
जाणण	ज्ञानम्	जिणिऊण	जित्वा
जाणमि	जानामि	जिणिज्जइ	जीयते
जाणामि	जानामि	जिण्ण	जीर्णम्
जाणावइ	ज्ञपयति	जिण्हू	जिष्णु
जाणावेइ	ज्ञपयति	जित्तिअ	यावत्
जाणिअ	ज्ञातम्	जित्तिले	यावत्
जाणिज्जइ	ज्ञायते	जिय (अ)	यथा
जाम (अ)	यावत्	जिअमा	जिह्वा
जामहिं (अ)	यावत्	जिम (अ)	यथा
जामाअरं	जामातरम्	जिमइ	मुद्धे
जामाअरा	जामातरः	जिम्मइ	जैमति
जामाअरे	जामातरि	जिअं (अ)	यथा
जामाअरेण	जामात्रा	जिअवइ	जीयते
जामाअरेहिं	जामात्रमि	जिअसा	यस्य, यस्या वा

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
जिह(अ)	यथा	जुवईजणो(शौ)	युवतिजन
जीअ	जीवितम्	जुहिहिलो	युधिष्ठिरः
जीअ	यस्य, यस्या वा	जुहुहिलो	युधिष्ठिरः
जीअइ	जीवति	जुदावदाप्पभरण	युष्मदस्मत्प्रकरणम्
जीआ	ज्या	जूरह	कुप्यति, क्रुप्यति,
जीआ	यस्य, यस्याः वा		हस्यति
जीह	यस्य, यस्या वा	जूरह	खिद्यते
जीप	यया, यस्या, यस्या वा	जूरवह	वञ्चति
		जूमअ	क्षिसम्
जीओ	या २	जे	पादपुरणे (क्व तु जे गम्भइ)
जीरह	जीयते	जे	ये
जीविअं	जीवितम्	जेइ	जयति
जीविअमई(दे)	कामुकाकर्षिणी मृगी	जेऊण	जित्वा
जीवो विअ	जीव इव	जेठठभरो	ज्येष्ठतर
जीसु	यासु	जेढो(दे)	जाळः
जीसे	यस्य, यस्याः वा	जेण	येन
जीहइ	कञ्जते	जेण	कक्षणे (भसरहअं जेण कमकवणं)
जीहा	जिह्वा		
जुअणो	युवा	जेणइ	जयति
जुई	युति	जेसहे(अ)	यत्र
जुउच्छइ	जुगुप्सते	जेसिअं	यावत्
जुरग	युरगम्	जेसु(अ)	यत्र
जुजइ	युनक्ति, युक्ते	जेत्थ	यत्र
जुज्जइ	युनक्ति	जेत्थु(अ)	यावत्
जुज्जाइ	युध्यते	जेइई	जित्वा
जुइच्छइ	जुगुप्सते	जेप्पि(अ)	जेतुम्
जुणं	जीणम्	जेप्पि(अ)	यथा
जुसणिमं(मा)	युक्तमिदम्	जेम(अ)	अुक्ते
जुसणिमं(वौ)	युक्तमिदम्	जेमइ	यावत्
जुसंति	युक्तमिति	जेवहु(अ)	जेतव्यः
जुसमिणं(शौ)	युक्तमिदम्	जेव्व(अ)	जेतव्यः
जुप्पइ	युनक्ति	जेव्वइ(अ)	जेतव्यः
जुप्पे	युरगम्	जेव्वइ(अ)	येषाम्, यासाम्
जुसंकी(दे)	वेदवधयवान्	जेव्वइ(अ)	याहक्
जुवइजणो	युवतिजन	जेसि	य
जुवई	युवति	जेहु(अ)	
जुवईजणो	युवतिजन	जो(अ)	

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
जोअडो	खद्योत	खरह	स्मरति
जोअणा	द्योतना	खल्लरी(दे)	गुल्म
जोअणो	खद्योत	खल्लरी(चू पै)	खल्लरा
जोइओ	ज्योतिरिङ्गण	खसिअ	पयस्तम्
जोइकलो	ज्योतिस्सक	खसुरी(दे)	ताम्बूलम्, अथश्च
जोइस	ज्योतिषम् (तारका)	खामह	ध्यायति
जोई	ज्योतिः, विष्टुद्वा	खाह	ध्यायति
जोओ	द्योतः (चन्द्रः)	खापपिण्(अ)	ध्यात्वा
जोडो	द्योतः	खाढ(दे)	छताविगहनम्
जोणिरी(दे)	ज्वरः	खार्ण	ध्यानम्
जोणहा	ज्योत्स्ना	खिज्जह	क्षीयते
जोणहाऊरिक्कोसो	ज्योत्स्नापरितकोशः	खीण	क्षीणम्
जोणहालो	ज्योत्स्नावान्	खुत्ति(दे)	खोत
जोख्खो(दे)	कलकल	खूणह	खुगुप्सते
जोख्खण	बौधनम्	खूरह	स्मरति
जोख्खणजोअ(दे)	ज्वर		
जोख्खणिणी(दे)	ज्वर		
	भ		
खओ	ध्वज	डगरो	तगरः
खंखह	उपाकम्भते, निःख	डङ्को	देव
	सिति, विखपति,	डमक्को(चू पै)	डमक्(क)
	सस्तपति वा	डसरो	जसरो
खेखह	विखपति	डिरिडिल्लह	आम्यति
खखखा(दे)	गम्भीरं, तटस्थम्,	डिविडिकह	मण्यति
	अयशा, दीर्घं च	डूखरो	तुवरः (शङ्करहितो
खंटह	आम्यति		उन्मवान्)
खंटिअ	प्रहसम्	डक्का (चू पै)	ड
खट्टिलिआ	चक्रमगम्	डङ्को	डका
खडह	क्षीयते	डमिज्जह	स्तब्धः
खडिलो	जटिलः	डओ	स्तम्भते
खडो(दे)	गुल्मः	डरआरो(दे)	स्तम्भा (अस्पन्दे)
खसि	क्षदिति	डविओ	केशसञ्चय
खणी	ध्वनि	डाअह	स्थापितः
खण्डली(दे)	असती	डाह	तिष्ठति
खण्डुली(दे)	असती	डाण	तिष्ठति
खेपह	आम्यति	डाणा(दे)	स्थानम्
खरह	क्षरति	डाणिज्ज	अहङ्कार
		डाविओ	गौरवम्
			स्थापितः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
दासि	तिष्ठसि	ढहिज्जह	दद्याते
दासि	अस्थात्	ढहिज्जहिह	दहियते
दाहि	तस्थौ, तिष्ठे	ढांभिओ	दाग्निभः
दाहिअ	अतिष्ठत्	ढाकई(अ)	दासाः
ठिअं	स्थितम्	ढाकी(दे)	दासा
ठिण्ण	स्थानम्	ढाहो	दाह
ढीणं	स्थानम्	डिक्कह	गजति वृषः
	ड	डिखा(दे)	भासङ्कु, भासश्च
डक्केह	छाव्यति	डिढां	जलान्त पतितः
डक्को(दे)	काक	डिण्ण	दीप्यति
डच्छुवो	भारुहः	डिण्णह	विगलति
डउमह	वृद्धते	डिभह	क्षत्यति
डभिआहिह	वहियते	डुंढलह	गवेवयति
डडो	हह	डुंढलह	आम्यति
डंढर(दे)	ईर्ष्याककह	डुमह	आम्यति
डडलह	आम्यति	डुसह	आम्यति
डडा	वृण्ह	डुसक्किओ	मुक्त
डंढोलह	गवेवयति	डेंडुरी(दे)	म्रीडा
डव्ढो	अस्तः	डेंडुरो	वट्टुर
डदो	दग्ध	डोअणो	लोचनम्
डद्वण(दे)	आज्यम्	डोअलो	लोचनम्
डद्वरिआ(दे)	पक्कु	डोंग(दे)	रथ्या, स्थासकश्च
डद्वहा(दे)	पक्कु	डोंडो(दे)	मलाका
डड्भो	दभे	डोअरओ(दे)	गुरुहारिकः
डंभो	दग्भः	डोलह	दोलयति
डमरओ	डमरकः	डोला	दोला
डमरको(चू पै)	डमरक	डोलो	लोचनम्
डरह	अत्यति	डोहल	दोहद
डरो	दुरः (मये)	डोहलो	दोहदः
डलह	पिबति		ढ
डसह	वृष्टति		अवधुतसार !
डसणो	वृष्टन	डक्करिसार(अ)	डक्का
डसरी(दे)	डण्णजळ, स्थाळी,	डक्का(चू पै)	विवर्तते
	च	डेंसह	
डसिओ(दे)	ग्रामलोक	डेक्कुणो	मत्कुणः
डेंडह	दहति	डोक्का(अ.)	विट !
डेंडो(दे)	आक	डोक्का(अ)	विट

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
णं	हमम्, अस्मान्	णहह	नतयति
णअणं	नयनम्	णहं	नहम्
णअणा	नयने, नयनानि	णहह	गुणयति
णअणाइ	नयने	णहक	ककाटम्
ण अफलोदअं(हौ)	ननु अफलोदयम्	णहो	नटः
ण अयमिस्तेहिं	ननु आयमिभै प्र	णणंदा	ननान्दा
पहमे एव आणत्तं	अममेव आश्रितम्	णसिओ	नपुतकः
(हौ)		णसओ	नपुतकः
ण अववालोपवाप	नन्ववसरोपसर्पणीया	णदिणी	शेनुः
णीआ काआणो	राजानः भूयन्ते	णन्दणो(दे)	कमकृत्
हुणीअन्ते(मा)		ण पेच्छ	तं पवथ
णअरे	नगरम्	णण्यह	ज्ञायते
णअरे णजामि	नगरे नयामि	ण मव मे अरगदो	ननु भवान् मेऽमृतः
णहगामो	नदीप्रामः	चकवि(हौ)	चकति
णहगामो	नदीप्राम	णमहळे(दे)	वितर्तं, दुर्दिने च
णहलोत्तं	नदीलोत्त	ण मरं	न क्षिये
णहं	नदी	णमिमो हरकिराअं	नमामो हरकिरातम्
णहंलोत्तं	नदीलोत्त	णमोकारो	नमस्कार
णह(दे)	उपवन, वीत च	णमो देवस्स	नमो देवाय
णहण	न पुनः	णमो माअराणं	नमो मातृणाम्
णहणा	न पुनः		(मातृणाम् इत्यर्थः)
णहणाह	न पुनः	णराओ	नारायः
णहणी	न पुनः	णरिन्दो	अरेन्द्रः
णओ	नगः	णरिवाओ(दे)	इत्तः
णअओ	नक्ष	णहं	नहम्
णंगक	काङ्ककम्	णलुअं(दे)	वृत्तिविवरं, कदमितं च
णंगुल	काङ्ककम्	णवह	नमति
णअह	वृत्त्यति	णवर	केवले (णवर
णआ	ज्ञात्वा		पिआइ चिअ
णआओ(दे)	नियोगिनीसुतः,		णिठवत्तंति = केवलं
	ईश्वरश्च		प्रियाण्येव निष्प
णअआविआ	नर्तित		तन्ति)
णअअह	ज्ञायते	णवर	आनन्तये केवले च
णअअह	नक्षते	णवओ	नवः
णअअरं	दक्षितम्	णवह	नवानाम्
णअअरं(दे)	विमलम्	णवि	वैपरीत्ये
			(णवि लोअणो)

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
णवरिअ	आनन्तर्ये (णवरिअ से रघुवद्गणो = अनन्तरमस्य रघुपतेः)	अवीहमालस्स	तवीधिमालस्य
णवरिअ	आनन्तर्य, केवले च	णिअंओ	नितम्ब
णवो	नवः	णिअंसणं(दे)	परिधानम्
णसारा(दे)	मण्डपः	णिआणि(दे)	लुञ्चनम्
णस्सइ	नश्यति	णिआर(दे)	रिपुः, अरिच्छि, (?)
णह(दे)	सुरम्		प्रकटश्च
णहं	नभः	णिआरइ	काणेक्षितं करोति
णहण्पहावलीअइणो	नक्षत्रभावलयइणः	णिह	गच्छति
णहो	नक्षः	णिउअं	निवृत्तम्
णाअं	ज्ञातम्	णिउक्को	सूष्णीकः (मूकः), निर्मुक्तश्च
णाअवई	मादवती		
णाई	नखधं (णाहं करेमि रोसे = न करोमि रोषम्)	णिउकुह	मज्जाति
णाह्जाह	ज्ञायते	णिउत्ते	निवृत्तम्
णाऊण	ज्ञात्वा	णिउत्तउ(दे)	शास्त्रमलि
णाओ(दे)	गवित	णिउत्ती	निवृत्ति
णाडी	माडी	णिउरं	नूपुरम्
णाण	ज्ञानम्	णिककज्जो	अनवस्थितः
णामुक्कसिअ(दे)	कार्यम्	णिककडो	निक्षयः, निश्चल
णाराओ	नाराचः	णिककम्पं	निष्कम्पम्
णारुं	अस्तः	णिककसरिओ(दे)	गलितसारः
णाछी	माडी	णिककं	निष्कः
णावा	नौः	णिककालिअं	ज्ञान्तम्
आणविपि	तोना	णिकको(दे)	जार, सुवर्णं च
णासइ	नश्यति	णिगिण्णो	निगत
णासेइ	नाजयति	णिग्घटो(दे)	कौशलोपेत
णाहि कअं	ताभि क्वचम्	णिग्घिअं	आभ्रातम्
णाहो	नाथः	णिग्घोरो(दे)	निर्वयः
णिअच्छइ	पश्यति	णिग्घोसो	निर्वोषः
णिअत्तं	निवृत्तम्	णिग्घोसो	निर्वोष
णिअखणं	निबन्धनम्	णिच्चडो(दे)	निदयः
	(परिधानम्)	णिच्चणिओ	जलधौत'
णिअसिअकसिअ	नितम्बमिकाएलकि	णिच्चलो	निश्चल
		णिच्चविठं(दे)	रत्नारम्य, समु
			चितं च
		णिच्चडो	उद्धृतः
		णिच्चल्लइ	छिनत्ति
		णिज्जओ(दे)	रूपकार, रूपप्रकारश्च

प्राकृतम्	संस्कृतम्
गिज्जर	खिन्न, जोर्ण च
गिज्जिआसोअपल्ल	निजिताशोकपल्लवेन
विल्लेण	
गिज्जो	सुप्त
गिज्जअह	निधायति
गिज्जअरह	क्षयति
गिज्जअरो	निर्झर
गिज्जओह	छिनति
गिटटुरो	निष्ठुर
गिटटुलो	निष्ठुर
गिटटुह	निष्ठम्भं करोति
गिडाल	कलाटम्
गिडिओ	वञ्चित
गिडो(दे)	पिशाच
गिडहुअह	क्षरति
गिडहुह	विगलति
गिणह	गच्छति
गिहाह	निद्राति
गिख	खिरवम्
गिखणो	निर्धन
गिप्पाह	विभ्राम्यति
गिप्फलो	निष्पिपाः
गिप्फावो	निष्पापः
गिप्फेसो	निष्पेषः
गिब्बलह	क्षरति
गिब्बलह	दुःखं सुञ्चति
गिब्बोलह	मन्युना ओष्ठं मलिनं करोति
गिब्भरो	निभर
गिमह	व्यस्यति
गिमवल्ल	निर्मात्यम्
गिमीसुओ	निदमश्चुक
गिम्मअ	निर्मितम्
गिम्मह	निर्मिमीते
गिम्मवह	निर्मिमीते
गिम्महह	गच्छति
गिम्माअ	निर्मातु

प्राकृतम्	संस्कृतम्
गिम्मावह	निर्मिमीते
गिरप्पह	तिष्ठति
गिरवह	आक्षिपति, बुधुक्षते
गिरवसेम	निरवशेषम्
गिरासो	नृवांसः
गिरिक्को(दे)	दस्यु
गिरिणासह	गच्छति
गिरिणासह	नश्यति
गिरिणासह	पिनष्टि
गिरिगिज्जह	पिनष्टि
गिरित्तो	वृत्तम्
गिरावह	निलीयते
गिरुत्त	निश्चितम्
गिरुवारह	गृह्णाति
गिल्लो	नितम्ब
गिलापा(दे)	क्षेत्रजागर
गिल्लिअह	निलीयते
गिल्लिज्जह	निलीयते
गिल्लुक्कह	गच्छति
गिल्लुक्कह	निलीयते
गिल्लुच्छह	निष्पतति, आच्छो दधति (कुलः)
गिल्लुक्को(दे)	क्षेत्रजागरः
गिल्लिच्छिमा	(?)
गिल्लिच्छिमो	(?)
गिल्लुसह	उत्सृजति
गिल्लुक्कह	ओटयति
गिल्लुछह	सुञ्चति
गिल्लूरह	छिनति
गिवच्छण(दे)	अवतारणम्
गिवज्जह	निष्पद्यते
गिवहह	निपतति
गिवत्तओ	निवतकः
गिवहह	गच्छति
गिवहह	नश्यति
गिवहह	पिनष्टि
गिवाओ(दे)	प्रसवेदः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
निवारेह	निवारयति	निहुलं	निभृतम् (सुरतम्)
निविहो	सुसोत्थित	निहुणं(दे)	व्यापारः
निवो	रूपः	निहुवह	कामयति
निव्वडह	पृथक्, स्पष्टो वा	निहोडह	निवारयति, पातयति
	भवति	नीप	तथा
निव्वत्तिओ	निर्वैतिकः	नीबध	नीचैः
निव्वरह	कथयति तु खम्	नीडं	नीडम्
निव्वरह	छिन्नति	नीलुप्पळं	नीलोत्पलम्
निव्वरह	निष्पद्यते	नीलुप्पळमाका हव	नीलोत्पलमाकेव
निव्वहण	उद्ब्रजनम् (विवाहः)	नीवेत्तिआण	निवेष्टितानाम्
निव्वुओ	निवृत्त	नीसको	निःशङ्कः (वृषः)
निसओ	निषधः	नीससह	निःशसिषि
निसण्णो	निषण्ण	नीसहो	निसह
निखरह	रमते	नीसासुसासौ	निःशालोच्छ्वासौ
निसंसो	वृषंस	नीसासो	निःशाल
निसहं	निसहम्	नीसिओ	निःशक्तः
निसाअरो	निष्ठाकरः	नीसो	निःस्वः
निसिअरो	निष्ठाकरः	नीहसो	निकष
निसीओ	निक्षीय	णुलं(दे)	हासे सति हसितम्
निसीहो	निक्षीय	णुमह	छादयति
निसुओ	निपातित	णुमह	स्वस्थति
निसेहह	निषेधति	णुमज्जह	निमज्जति
निससहं	निसहम्	णुमण्णो	निषण्ण
निसिसिओ	निर्वासित	णुवह	प्रकाशयति
निहओ	सुसः	णुवरं	नूपुरम्
निहम्मह	निहम्मति	णुमह	छादयति
निहरह	आक्रमयति	णे	इमे, माह, अस्मान्,
निहरह	पुरीषोत्सर्गं करोति		मपा, अस्मानि,
निहळं(दे)	कृकम्		अस्माकम्
निहवो	निवहः	णेह	मयति
निहसो	निकषः	णेवरं	नूपुरम्
निहसो(दे)	बलमीकम्	णेहं	नीडम्
निहओ	निहितः	णेहळं	नीडम्
निहओ	निहितः	णेव	अनेव
निहो(मा)	निधिः	णेव मणिअं	तेव मणितम्
निहोप	निधिः	णेसं	नेत्रम्
निहोणो	निधिः	णिता	

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
णेसाह	नेत्रम्	तर्ग (दे)	सूत्रम्
णेदि (घौ)	नयति	तटाकं (चू पै)	तडाम
णेलच्छो (दे)	दान्तः, पण्डितः	तदुन (पे)	दङ्गा
णेसरो (दे)	सुयः	तर्ह (दे)	शिरोहीनम्
णेहाल	स्नेहाल	तडह	तनोति
णेहि	पुमिः	तडहडिओ	अनवस्थितः
णेहि कअ	तै कृतम्	तडहड	तनोति
णेहो	स्नेह	तडहवह	तनोति
णो	अस्माकम्	तर्ण	तुणम्
णोमाळिआ	नवमालिका	तणह	तनोति
णोललह	क्षिपति	तणसोछं	तुणशूखम् (मल्लिके त्यथः)
णोहळिआ	नवफलिका	तणहं (अ)	तुणानाम्
णोहलो	कोडक (अफरविशेषः)	तणु (दे)	तुणम्
णडाह	स्नाति	तणुई	तण्धी
णडाओ	स्नात	तणेसी	तुणराशिः
णडाविओ	नापितः	तण्णाअं	आग्रम्
णिहदिज्जह	स्निग्धते	त तस्थूय चितितं	तां दङ्गा चितितं
	त	रम्भा का पुसा	राणा का पुसा
तं	तत्	हुपुय्य (पै)	अविष्यति
तं (अ)	तत्	तति	तदिति
तं	त्वाम्	तत्तिछो	तच्छीक
त	ताम्	तची	तत्परता
तं	वाक्योपन्यासे (तै दिवसवंदिमेकम् - दिवस (?)	ततुडिछं (दे)	पतवृगुहम्
तमाणि	तदानीम्	ततो	ततः
तह	तव	ततो	ततः
तहं (अ)	त्वया, त्वयि, त्वाम्	ततो	त्वयः
तहणा	तदा	तत्थ	तत्र
तहणो	तृतीयः	तत्थ	तस्मिन्, तदा
तहणो	तृतीय	तत्थून (पै)	दङ्गा
तहसु (अ)	तादृशः	तंविअसणिअह्माणं	तद्विअसनिर्वृट्टानाम्
तड (अ)	तव, त्वय	तवो	ततः
तडकेहि (अ)	तवायें	तवो पुरिअपडिण्णेण	तत पुरितप्रतिज्ञेन
तओ	तव	माकदिणा मन्ति	माकतिना मन्ति
तकको	तक	दो (घौ)	तः
तककह	तकति	तंयि	तवपि
		तंयं	तान्त्रम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
तंबकिमी	ताम्रकमि (इन्द्र गोप)	तरुण	तरुणाम्
तबो	स्तम्भ	तरुणं	तरुणाम्
तंबोली	ताम्बूली	तरुणु (पै)	तरो
तमपि	तदपि	तरुतो (पै)	तरोः
तमो	तम	तरुदु	तरो, तरुम्यो वा
तम्बकुसुम	ताम्रकुसुमम् (कुर वकं, कुरण्टकं च)	तरुदो	तरोः, तरुम्यो वा
तम्ब	ताम्रम्	तरुसु	तरुषु (टिभ = स्थितम्)
तम्बीरं	ताम्रम्	तरुहि	तरुभि
तम्मि	तस्मिन् तदा	तरुहिं	तरुभिः
तम्बु	तस्मात्, तस्या	तरुहि	तरुभि
तरह	तरति	तरुहितो	तरो
तरह	त्वरति	तरुहितो	तरोः, तरुम्यो वा
तरह	सकनोति	तलभट्टह	आम्यति
तरिज्जह	तोपते	तलपत्त (दे)	योनि
तरिरी (पै)	अनुष्णो वायुः	तलफळ (दे)	शालिः
तरीय (पै)	तरेः	तलरो	तलवरः (दुरात्म्य क्षः)
तरीतो (पै)	तरेः	तलविण्ट	ताळवृन्तम्
तरु	तरुम्	तलाज	तलाकः
तरुणदो (अ)	तरुणाः !	तलि (अ)	तले
तरुणा	तरुणा (इ)	तल (दे)	कासार
तरुणिहो (अ)	तरुण्यः !	तल्ल	तल्पम्
तरुणो	तरव, तरुन् वा	तल्लं	तल्पम्
तरुणो विभारो	तरोर्विकारः	तवह	तपति
तरुतो	तरोः	तविभो	तप्तः
तरुतो	तरोः, तरुम्यो वा	तवो	स्तव
तरुम्मि	तरौ	तसह	अस्यति
तरुस्स	तरो	तसु (अ)	तस्य
तरुहुं (अ)	तरुम्य	तसु पर सभल्ल	तस्य परं सफलं
तरुहु (अ)	तरुणाम्	जम्म (अ)	जम्म
तरुहे (अ)	तरो	तस्स	तस्य
तरु	तरुः	तस्स हर पिज्जव	तस्म किल प्रियवच
तरु	तरव, तरुन् वा	तसो	स्यः
तरुउ	तरो	तस्सि	तस्मिन्, तदा
तरुओ	तरुम्यः	तह	तत्र
तरुओ	तरोः	तह	तथा

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
तहं (अ)	तस्मात्	तालवैण्ट	तालवृन्तम्
तहडो (दे)	महालक	ताला	तदा
तहत्ति	तथेति	तालिर्जट्ट	अमयति
तहा	तथा	ताव	तावत्
तहि	तत्र	तावा (शौ)	तावत्
तहिं	तस्मिन् , तवा	तास	तस्य, तस्याः,
तहिं (अ)	तस्मिन्		तेषाम् , तासाम्
तहे (अ)	तस्याः	तासु (अ.)	तस्य
ता	तावत्	तासु	तासु
ता अल यदिना	तस्मात् अलम् पुतेन	ताहिं	तस्याम्
माणेण(शौ)	मानेन	ताहे	तदा
ताडे (अ)	तावत्	ति	त्रिभिः, तिसृभिः
ताप	तथा, तस्याः,	तिअसासो	त्रिदशैः
	तस्या वा	तिअख	तीक्ष्णम्
ताप	तस्याः	तिअग	तिग्मम्
ताओ	ता २	तिअगभा (दे)	पुष्परजः
ताओ	तस्मात्, तस्याः	तिअगळी (दे)	पुष्परजः
ताओ	तातः	तिणं	त्रयाणाम् , तिसृणाम्
ताओ (दे)	रजक	तिणा	तेन
ता जाव उवविसा	तस्माद्यावदुपनि	तिणु (अ)	वृणम्
मि (मा)	धामि	तिणिण	अय, मीन् , तिस्रः,
ता जाव पविसामि	तस्मात् यावत्प्रवि		श्रीणि
(शौ)	धामि	तिणह	तीक्ष्णम्
ताअ (चू पै)	दंष्ट्रा	तिनी (दे)	स्तोकम्
ताडेह	ताडयति	तिचिअ	तावत्
ताण	तेषाम् , तासाम्	तिचिरो	तिचिरी
ताण	तेषाम् , तासाम्	तिचिल	तावत्
ताणफली (दे)	दासी	तिची (दे)	मुष्टिः
ताचिसो (पै)	ताडयाः	तित्थ	तीथम्
ताम (अ)	तावत्	ततस्थजरो	तीथकर
तामरो (दे)	सुन्दर	तिथ (अ)	तथा
तामहि (अ)	तावत्	तिन्दूरिआ (दे)	राज्यम्
तामोतरो (पै)	दामोदर	तिण्य	वृषम्
तामोतरो (चू पै)	दामोदर	तिम (अ)	तथा
तारचरो (दे)	सुदृष्टः	तिम्म	तिग्मम्
तारिसो	ताडयाः	तिरिच्छि	तिथक्
तालविण्ट	तालवृन्तम्	तिरिच्छि पेच्छह	तिथक् प्रेक्षते

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
तिङिभि पेन्निदि	तिथक् प्रेक्षते	तुज्झ	यूयम्, युष्मान्, त्वत्,
(मा)			तव, युष्माकम्
तिवें (अ)	तथा	तुज्झं	युष्माकम्
तिविदी (दे)	सूची	तुज्झत्तो	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तिसाण	त्रिंशताम्		युष्मत्
तिसिओ	सुधितः	तुज्झम्मि	त्वयि
तिसु	त्रिषु, तिस्रसु	तुज्झाण	युष्माकम्
तिससा	तस्य, तस्या वा	तुज्झाणं	युष्माकम्
तिह (अ)	तथा	तुज्झाहु	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तिहितो	त्रिभ्यः, तिसुभ्य		युष्मत्
तिहु (अ)	कुतः	तुज्झादो	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तिह्	त्रयाणाम्, तिसृणाम्		युष्मत्
तिह्	त्रयाणाम्, तिसृणाम्	तुज्झासुत	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तीअ	तस्य, तस्या वा		युष्मत्
तीआ	तस्य, तस्याः वा	तुज्झाहित	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तीह	तस्य, तस्याः वा		युष्मत्
तीप्	तस्य, तस्याः वा	तुज्झाहितो	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तीप्	तथा, तस्याः, तस्यां		युष्मत्
	वा	तुज्झे	यूयम्, युष्मान्
तीओ	ताः २	तुज्झेसु	युष्मासु
तीरह	तीरथति	तुज्झेसु	युष्मासु
तीरह	तीयते	तुज्झेहि	युष्माभिः
तीरह	अकनोति	तुह्ह	ब्रुवथि
तीसा	त्रिंशत्	तुण(अ)	तुणम्
तीसु	तासु	तुण्हओ	तूष्णीकः
तीसे	तस्य, तस्याः वा	तुण्हक्को	तूष्णीकः
तु	तव	तुण्होक्की(दे)	मुमुक्षिन्नलभोः (?)
तु	त्वम्, त्वाम्	तुत्थअ	रक्षितम्
तुह	त्वया, त्वयि, त्वत्	तुअ(अ)	तव, त्वत्
तुहओ	त्वत्	तुअ	युष्माकम्
तुईड	त्वत्	तुअम	यूयम् युष्मान्, त्वत्,
तुईओ	त्वत्		तव, युष्माकम्
तुईहितो	त्वत्	तुअमत्तो	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तुप्	त्वाम्, तन्ना, त्वमि		युष्मत्
तुअी (दे)	रात्रिः	तुअम्मि	त्वयि
तुअई (दे)	तुअम्	तुअमाण	युष्माकम्
तुअम् (अ)	तव, त्वाम्	तुअमाणं	युष्माकम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
तुम्भातु	युष्मभ्यम्, त्वत्,	तुम्ह	तव, युष्माकम्
	युष्मत्	तुम्हह (अ)	युष्मान् यूयम्
तुम्भादो	युष्मभ्यम्, त्वत्,	तुम्हकेरो	युष्मदीयः
	युष्मत्	तुम्हत्तो	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तुम्भासुत	युष्मभ्यम्, त्वत्,		युष्मत्
	युष्मत्	तुम्हम्मि	त्वयि
तुम्भाहित	युष्मभ्यम्, त्वत्,	तुम्हह (अ)	युष्मत्, युष्मभ्यम्,
	युष्मत्		युष्माकम्
तुम्भाहितो	युष्मभ्यम्, त्वत्,	तुम्हाण	युष्माकम्
	युष्मत्	तुम्हाणं	युष्माकम्
तुम्भे	यूयम्, युष्मान्	तुम्हातु	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तुम्भेसु	युष्मासु		युष्मत्
तुम्भेसु	युष्मासु	तुम्हादो	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तुम्भेहि	युष्माभि		युष्मत्
तुम्	तव	तुम्हाश्च (अ)	युष्मदीय
तुम्	त्वम्, त्वाम्, त्वया	तुम्हारेण (अ)	त्वदीयेन
तुम्ह	त्वया	तुम्हासुत	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तुम्व	त्वया, त्वयि		युष्मत्
तुम्त्तो	त्वत्	तुम्हाहित	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तुम्म्मि	त्वयि		युष्मत्
तुम्हा	त्वया, तव, त्वयि	तुम्हाहितो	युष्मभ्यम्, त्वत्,
तुम्माण	युष्माकम्		युष्मत्
तुम्माण	युष्माकम्	तुम्हे (अ)	युष्मान्, यूयम्
तुम्हातु	त्वत्	तुम्हेच्चर्ज	यौष्माकम्
तुम्हादो	त्वत्	तुम्हेसु	युष्मासु
तुम्हासुत	त्वत्	तुम्हेसुं	युष्मासु
तुम्हाहित	त्वत्	तुम्हेहि	युष्माभि
तुम्हाहितो	त्वत्	तुम्ह	त्वत्
तुम्भे	त्वाम्, त्वया, तव,	तुम्हत्तो	युष्मभ्यम्, युष्मत्
	त्वयि	तुम्हातु	युष्मभ्यम्, युष्मत्
तुम्भेसु	युष्मासु	तुम्हादो	युष्मभ्यम्, युष्मत्
तुम्भेसु	युष्मासु	तुम्हासुत	युष्मभ्यम्, युष्मत्
तुम्भो	तव	तुम्हाहित	युष्मभ्यम्, युष्मत्
तुम्भि	त्वयि	तुम्हाहितो	युष्मभ्यम्, युष्मत्
तुम्ह	यूयम्, युष्मान्,	तुम्हे	यूयम्, युष्मान्
	त्वत्, तव,	तुम्हेहि	युष्माभि
	युष्माकम्	तुम्ह (दे)	उपकरणं, कलिका,

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
	शू य च	तुह	त्वम्, त्वाम्, तव
तुरह	प्रोदयति	तुहं	तव
तुरन्तो	त्वरमाणः	तुहचो	त्वत्
तुरिओ	त्वरितः	तुहम्मि	त्वयि
तुलह	तुल्यति	तुहाण	युष्माकम्
तुकिअ न(अ)	तुलिता इव	तुहाणं	युष्माकम्
तुव	तव	तुहादु	त्वत्
तुव	त्वम्, त्वाम्	तुहादो	त्वत्
तुवचो	त्वत्	तुहासुत	त्वत्
तुवम्मि	त्वयि	तुहाहित	त्वत्
तुवरह	त्वरते	तुहाहितो	त्वत्
तुवरपु	त्वरते	तुहितो	त्वत्
तुवरन्तु	त्वरस्ताम्, त्वरेरम्	तुहुं (अ)	त्वम्
तुवरन्तो	त्वरमाण	तुहेसु	युष्मासु
तुवरसे	त्वरसे	तुहेसु	युष्मासु
तुवरह	त्वरज्वम्	तुहकेरो	युष्मदीयः
तुवरामो	त्वरामहै, त्वरेमहि	तुह्वाचिअ	यौष्माकम्
तुवरिज्ज	त्वरते, त्वरिष्यते, त्वरताम्, त्वरेत (सर्वपुरुषवचनेषु)	तुह्मारितो	युष्माहणः
	त्वरते, त्वरिष्यते, त्वरताम् त्वरेत (सर्वपुरुषवचनेषु)	तुह्मासु (अ)	युष्मासु
तुवरिजा		तुह्माह	युष्माकम्
		तुहोहिं (अ)	युष्मानि
तुवाण	युष्माकम्	तुहोचिअ	यूयमेव
तुवाण	युष्माकम्	तूण	तूणम्
तुवासु (वै)	त्वत्	तूरे	तूर्यम्
तुवातो (वै)	त्वत्	तूरह	त्वरते
तुवादु	त्वत्	तूरन्तो	त्वरमाण
तुवादो	त्वत्	तूसह	तुज्यति
तुवासुत	त्वत्	तूहं	तीर्थम्
तुवाहित	त्वत्	ते	तव
तुवाहितो	त्वत्	ते	त्वया, तव
तुवेसु	युष्मासु	तेअह	तेजयति
तुवेसुं	युष्मासु	तेअणं	तेजनम्
तुविज्जि (दे)	उल्लसलं, महुपदलं	तेअवह	प्रदीपयति
	च	तेआकिसा	त्रिचत्वारिंशत्
	युष्मासु	तेआं	तेजः
		तेआसओ (दे)	विरूपाः
		ते चिअ अण्णा	त एव अण्णाः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
ते खिअ सुवरिसा	त एव सुपुषाः	तोसाविअं	तोषितम्
तेण	तेन	तोसितं	तोषितम्
तेण	लक्षणे (भमरभीस णमअंतेण कमल वणे)	तु (अ)	तत्
		त्वा	युष्माकम्
तेतीसा	अयस्त्रिंशत्	यक्कह	य
तेत्तेह (अ)	तत्र	यक्कह	तिष्ठति
तेत्तिअं	तावत्		नीचा गतिं करोति,
तेत्तु (अ)	तत्र		विछिन्मयति वा
तेत्थु (अ)	तत्र	यक्कह	फक्कति
तेत्तह	तावत्	यक्को (इ)	प्रसङ्गनम्
तेम (अ)	तथा	यणहरो	स्तनभर
तेरह	अथोक्ता	यणो	स्तन
तेलोकक	त्रैलोक्यम्	यमिअह	स्तन्यते
तेल्लोकक	त्रैलोक्यम्	यमा	स्तम्भः
तेवहु (अ)	तावत्	यमो	स्तम्भः (अरुणदे)
तेवण्णा	त्रिपञ्चाशत्	यवो	स्तवः
तेवीसा	अथोर्विंशति	यसले (दे)	पृथु
तेसि	तेषाम्, तासाम्	यारुण	स्थिरत्वा
तेसु अलंकसा पुइवी तेरल्लता पृथिवी		याण	स्थानम्
तेसुस सुहस सरिमो	तस्या सुखं स्मराम	याणू	स्थाणु (हरे)
तेहि एस आइण्णं	तेरेतवाचीणम्	यान	(?)
तेहु (अ)	साहक	यारा (वू वै)	धारा
तेह	तेलम्	यासो (दे)	पृथु
तो (अ)	तत्, तदा	यिअ	स्थितम्
तो	तस्मात्, तस्या	यिप्पह	स्थिति
तोळ	तुण्डम्	थिरण्णेसो	अपलङ्क्य
तोबह	ओटयति	थी	थी
तोडो (दे)	पिप्पाच, कालमन्त्र	थीअ	स्थानम्
तोण	तणम्	थुरे	स्तुतिः
तोणीर	तणीरः	थुणह	स्तोति
तोण्ड	तुण्डम्	थुरी	स्थूल
तोम्बरो	सुम्बुर	थुवओ	स्तावक
तोमरिओ	शस्त्रीप्रमाणकः	थूण	स्थूणा
तोमारी (दे)	कता	थूणो	स्तेनः
तोकेण (दे)	पुमान्	थूरो	स्थूलः
तोको (दे)	पिप्पाच, कालमन्त्र	थूलहक्कवो	स्थूलहरिः
		थेडो (दे)	गृहम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
थेणो	स्तेनः	दच्छिसि	द्रक्ष्यसि
थेरिअ	स्थैर्यम्	दच्छिस्सं	द्रक्ष्यामि
थेरो	स्थविरः, ब्रह्मा वा	दच्छिस्साम	द्रक्ष्याम
थेरोत्तण	स्थविरासनम् (अम्बुजे)	दच्छिस्सामि	द्रक्ष्यामि
थेव	?	दच्छिस्सामु	द्रक्ष्याम
थेवो	स्तोक	दच्छिह	द्रक्ष्यथ
थेवो	बिन्दु (स्तोकत्वात्)	दच्छिहाम	द्रक्ष्याम
थोअं	स्तोकम्	दच्छिहामि	द्रक्ष्यामि
थोकं	स्तोकम्	दच्छिहामु	द्रक्ष्याम
थोको	स्तोकम्	दच्छिहामो	द्रक्ष्यामः
थोणा	स्थूणा	दच्छिहिह	द्रक्ष्यति
थोरो	स्थूलः	दच्छिहिति	द्रक्ष्यन्ति
थोवो	स्तोकम्	दच्छिहित्या	द्रक्ष्यथ
	द	दच्छिहित्या	द्रक्ष्याम
वअरो (वे)	विधाचः, ईश्यां च	दच्छिहिम	द्रक्ष्यामः
वआ	वया	दच्छिहिमि	द्रक्ष्यामि
वआल्ल	वपाल्ल	दच्छिहिमु	द्रक्ष्याम
वइए (अ)	वयितेन	दच्छिहिमो	द्रक्ष्यामः
वइओ	दैत्यः	दच्छिहिति	द्रक्ष्यति
वइण्ण	दैत्यम्	दच्छिहित्सं	द्रक्ष्यामि
वइवअ	दैवतम्	दच्छिहित्सा	द्रक्ष्यामः
वइवं	दैवम्	दच्छिहिह	द्रक्ष्यथ
वइवओ	दैवजः	वण्णो	वक्षः
वइवण्णो	दैवजः	वट्ठवै	द्रष्टव्यम्
वइव्व	दैवम्	वट्ठु	द्रष्टुम्
वकको	वक्षः	वट्ठुआण	वट्ठा
वक्खवह	वक्षयति	वट्ठुण	वट्ठा
वक्खिणो	वक्षिण	वट्ठो	वट्ठ
वच्छं	द्रक्ष्यामि	वट्ठुं	द्रष्टुम्
दच्छिह	द्रक्ष्यति	वडवड (अ)	अवस्कन्धा
दच्छिंति	द्रक्ष्यन्ति	ईको	वण्डः
दच्छित्या	द्रक्ष्यथ	वडाओ	वववत्त
दच्छिम	द्रक्ष्यामः	वड्ढो	ववधः
दच्छिमि	द्रक्ष्यामि	वणुअवहो	वज्जवधः
दच्छिमु	द्रक्ष्यामः	वणुअहो	वज्जवध
दच्छिमो	द्रक्ष्यामः	वचं	वचम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
दधो (दे)	ककुदं, जलपुमान्,	दह	दश
	दान्तपूष्ठं च	दहह	दहति
दधो (दे)	दासः, गर्दभश्च	दहबलो	दशबलः
दधुछो	दर्पवान्	दहसुहु (अ)	दशमुखः
दध्मो	दर्भ	दहसुहो	दशमुखः
दधो	दग्भः	दहरहो	दशरथ
दधिमं	धवलितम्	दहि	दधि
दरदरो (दे)	उल्लास	दहिं	दाध
दरदलिअ	अधदलितम्	दहिणा	दध्ना
दरमसा (दे)	बलात्कार	दहितो	दध्म
दरवछहो	दरवछ्म (कातरः)	दहितो	दध्म, दधिम्यो वा
दर विअसिअ	अधमीचद्वा विकसि	दहितो	दध्म, दाधिम्यो वा
	तम्	दहिम्मि	दध्मि, दधनि
दरिअ	लघु (वीम्रमित्यर्थः)	दहित्स	दध्म
दरिअसीहेण	हससिहेन	दहीह	दधीनि
दरिओ	हस	दहीउ	दध्म
दरिसह	दशोपति	दहीओ	दध्म
दरिसण	दधानम्	दहीओ	दध्मः
दरो	दर (मये)	दहीण	दध्माम्
दलह	दलति	दहीण	दध्माम्
दलिअ (दे)	अकुकि, दारु,	दहीदु	दध्म, दधिम्यो वा
	कृणिताले च	दहीहि	दधिमि
दलिहाह	दरिमाति	दहीहिं	दध्म
दलिहो	दरिजः	दहीहिं	दधिमि
दधिरओ	दधीकर	दहीहिं	दधिमिः
दध्वीअरो	दधीकर	दहीसु	दधिसु
दस	दश	दहीसुतो	दधिम्यः
दसह	दशपति	दहीहिओ	दध्म, दधिम्यो वा
दसण	दशमम्	दहीहितो	दध्मः
दसणो	दधानः	दहो	हद
दसबल	दशबलः	दाओ	दाहः
दससुहो	दशमुखः	दाउह	निस्सरति
दसरहो	दशरथः	दाडा	दंष्ट्रा
दसह	दशानाम्	दाडिअ	दाडिमम्
दसहं	दशानाम्	दाणवो	दानवः
दसा	दशा	दाणि	दधानीम्
दसारो	दशार्हः	दाणि(धौ)	दधानीम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
दाणि	तदानीम्	विषच्छर्ण(दे)	अवतारणम्
दाणि	तदानीम्	दिवे दिवे गंगणहाणु	दिवा दिवा गङ्गा
दाणीणा (दे)	पताका	(अ)	स्नानम्
दाम	दाम	दिवो	द्विप
दारं	दारम्	दिक्	दिव्यम्
दालिध	दारिद्र्यम्	दिसड्ड	मुञ्चति
दालिमं	दाडिमम्	दिसा	विक्
दावड	दधयति	दिहागअ	द्विधागतम्
दावा(शौ)	तावत्	दिहागओ	द्विधागत
दाधं	दास्यामि	दिही	धृति
दाहिणो	दक्षिणः	दीवो	द्वीपः
दाहिमि	दास्यामि	दीसड्ड	दधयते
दाहो	दाहः	दीठ	दीर्घम्
दि	त्वया, तव	दीहो	दीर्घम्
दिअभूमिसु	द्विजभूमिषु दानज	दीहर	दीर्घम्
कखिआई	कात्रितानि	दीहरो	दीर्घम्
दिअरो	देवरः	दीहाडलो	दीर्घम्
दिअसो	दिवसः	दीहाऊ	दीर्घम्
दिअहो	दिवसः	दुअलळ	दीर्घम्
दिआई	द्विजातिः	दुआई	दीर्घम्
दिउणो	द्विगुण	दुआरं	दीर्घम्
दिआ	द्विज	दुहहणो(दे)	दीर्घम्
दिक्खिअम्हार	पद्म मदीयं कान्तम्	दुईवो	दीर्घम्
कम्पु (अ)		दुणो	दीर्घम्
दिवर्ध	दीर्घम्	दुऊळं	दीर्घम्
दिवो	दीर्घम्	दुऊळं	दीर्घम्
दिल्लहि (अ)	दद्या	दुऊळं	दीर्घम्
दिदं	ददम्	दुऊळं	दीर्घम्
दिदि (अ)	दद्वि	दुऊळं	दीर्घम्
दिदुठिआ	दद्वि	दुऊळं	दीर्घम्
दिदुठी	दद्वि	दुऊळं	दीर्घम्
दिदुठेककत्थणपदुड	दद्वि	दुऊळं	दीर्घम्
दिदुठिसि	दद्वि	दुऊळं	दीर्घम्
दिणं	दधम्	दुऊळं	दीर्घम्
दिण्यह	दीप्यति	दुऊळं	दीर्घम्
दिरओ	द्विरवः	दुऊळं	दीर्घम्
दिरिकेआ (दे)	कामुकाककिणी सुमी	दुऊळं	दीर्घम्

प्राकृतम्
दुर्गाई
दुर्गादेई
दुर्गोहो
दुर्णिण
दुर्दुमिअं
दुर्होळणा

दुर्धं
दुर्भवो
दुर्भह
दुर्भतो
दुर्भह
दुर्भिमहिह
दुर्भहणी
दुर्भणे(सा)

दुर्भगाई
दुर्भतरं
दुर्भेडा
दुर्भरअं(दे)
दुर्भहहो(अ)
दुर्भक्षण
दुर्भारं
दुर्भारिओ
दुर्भिहो
दुर्भे
दुर्भहो
दुर्भहहो
दुर्भहं
दुर्भहं
दुर्भहो
दुर्भहो(दे)

दुर्भोकिअं
दुर्भोकिजह
दुर्भोवह
दुर्भोविओ
दुर्भोहिआ
दुर्भोहिआसु

संस्कृतम्
दुर्गादेवी
दुर्गादेवी
द्विप
द्वौ, द्वे
रसितम्
दुर्भापि दुर्भमानां
गौ

दुर्भम्
दुर्भगः
भवलयति
द्विमात्रः
दुर्भते
दुर्भिष्यते
कलहपरा
दुर्जनः

दुर्भगाहम्
दुर्भतरम्
द्विरेफः
कपदे कृतमाभरणम्
दुर्भमस्य
द्विभचनम्
द्वारम्
द्वौवारिक
द्विविध
द्वौ, द्वे
दुर्भसह
दुर्भसह
दुर्भसम्
रणकम्भम्
दुर्भगः
नूपुर

द्विधाकृतम्
द्विधाक्रियते
छिनत्ति
द्विधाविध
दुर्भिता
दुर्भितुषु

प्राकृतम्
दुर्भोहि
दुर्भो
दुर्भिजह
दुर्भिजहिह
दुर्भहं(अ)
दुर्भा
दुर्भो
दुर्भह

दुर्भह(शौ)
दुर्भादो पृथ(शौ)
दुर्भह
दुर्भलो
दुर्भहो
दुर्भासणो

दुर्भो
दे
दे

दे
देअरो
देह
देहलं
दे कासवा
देकलह
दे गोअरा
देदि(शौ)
देप्पिणु(अ)
देरं
दे रामहो(अ)
दे रामाहो(अ)
देवं(अ)
देव
देवडलं
देवणासुवर्तं

संस्कृतम्
दुर्भितुभिः
दुर्भितः
दुर्भते
दुर्भिष्यते
द्वयोः
दुर्भिता
द्विपः
कावयति(दुर्भ) धातुः

दुर्भात्
दुर्भादेव
दुर्भयति
दुर्भगः
दुर्भह
दुर्भासणः

दुर्भग
आमन्त्रणे (दे स
हि=दे सखि)
समुत्थीकरणे (दे प
सिध गिवत्तहं सुं
वरि = यावत्प्रसीद
निवत्तस्व सुन्दरि)

त्वया, तव
देवराः
यदाति
देवकुलम्
हे काश्यपा !
पश्यति
हे गोचरा !
यदाति
यत्त्वा
द्वारम्
हे रामा !
हे रामा !
वानुम्
दैवम्
दैवकुलम्
दैवनागसुवक्त्रम्

प्राकृतम्
देवस्थुई
देवस्थुई
देवरिअं (दे)
देवरो (नै)
देवा
देवाअ
देवाइ
देवाण

देवीप आसणं
देवो
देवो अहिणवणो
देव्वा
देहि
देहु (अ)
दो
दोनी
दोग्गोदो
दोणं
दोणिण
दोळा
दोवअणं
दोसळा(अ)
दोसणिजम्तो

दोसारअणो
दोसिणी
दोसु
दोसुवो
दोसो
दोहणी(दे)
दोहळ
दोहाकिअं
दोहाकिअह
दोहासळ(दे)
दोहि
दोहिवा

सत्कृतम्
देवस्तुति
देवस्तुति
सुतजन्मनि तुर्यम्
देवर
देवा
देवाअम्
देवाः
देवेभ्य देवानाम्
(अतुर्या)

देवया आसनम्
देवः
देवोऽभिनन्दन
देवः
देहि, दद्या
दस्थ
द्वी, द्वे
दुग्गम्
द्विप
द्वयो
द्वी, द्वे
दोळा
द्विवचनम्
दोवौ
ज्योत्स्नावचनम्
(अम्भः)

दोवारत्नम् (अम्भः)
ज्योत्स्ना
द्वयोः
द्वाम्भाम्
कोपः
पङ्क्तुः
दोहदस
द्विधाकृतम्
द्विधाक्रियते
कदि
दोम्भाम्
दोम्भाम्

प्राकृतम्
दोह
दोह
द्रवक्कड(अ)
द्रहो
द्रै
द्रैहि(अ)

अआ
अटो
अट्ठणो
अणं
अणंजओ
अणम्भये(मा)
अणसो
अणमणो
अणम्मि
अणवन्तो
अणस्स
अणस्स लळ
अणहे(अ)
अणां
अणाड
अणाओ
अणासुतो
अणाहि
अणाहितो
अणिमा
अणी
अणी(दे)
अणुहा
अणू
अणे
अणेण
अणेणं
अणेसुतो
अणेहि
अणेहि

सत्कृतम्
द्वयोः
द्वयोः
अयम्
हद
यत्
दृष्टि

अ
अवज
अष्ट
अष्टष्टम्भ
अनम्
अनअयः
अनअय
अनात्
अनवान्
अने
अनवान्
अनस्य
अनेन कळअम्
अन्याया
अनात्
अनात्
अमात्
अनेभ्य
अनात्
अनात्
अन्या (प्रियतमा)
अनी
पयांसि, गुसिवां
अनुः
अनु
अने
अनेन
अनेन
अनेभ्यः
अनेभ्य
अनैः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
धणेहि	धनेः	धुणिज्जह	धूयते
धणेहि	धने	धुणी	धवनिः
धत्ती	धात्री	धुत्तो	आक्रान्तम्
धनुस्कुण्ड(मा)	धनुस्कुण्डम्	धुत्तो	धूत
धमधमाजह	धमायति	धुमारा(दे)	इन्द्राणी
धमधमाह	धमायति	धुरा	धू
धमो(दे)	विशाल	धुरीअ(दे)	प्रथु
धम्मेल्ल	धम्मिल्लम्	धुवह	धूनोति
धरह	ध्रियते	धुव(अ)	ध्रुवम्
धरहि न(अ)	धरत हव	धुव जम्म(अ)	ध्रुवं जम्म
धल्लो(दे)	मण्डपः	धुवह	धूयते
धवह	धूनोति	धू	कुत्सायाम् (धू णिह)
धवल्लिअ	धवल्लितम्		जो लोभो)
धवल्लेह	धवल्लयति	धूनी(दे)	रजस्वला
धाअह	धावति	धूमहअमहिस्सी	धूमध्वजमहिष्य
धाह	धावति		(कृत्तिकाः)
धाहओ	धावित	धूमरी	दुहिमम्
धाई	धात्री	धूलिआवि(अ)	धूलिरपि
धाओ	धावित	धूली(धू पै)	धूकिः
धावह पुरओ	धावति पुरत	धेणुओ	धेन्वा
धाराबालो	दुदुरः (प्राकृषेण्य त्वात्)	धेणुओ	धेन्वा, धेनो, धेनुम्भो वा
धारी	धात्री	धेणू	धेनुः
धिई	धृति	धेणू	धेनव, धेनूः वा
धिल्लज	धयम्	धेणूळ	धेनवः
धिल्लो	धृष्ट	धेणूळ	धेनव, धेनूः वा
धिरत्थु	धिगस्तु	धेणूळ	धेन्वाः
धीरं	धैर्यम्	धेणूहु	धेन्वा, धेनो, धेनुम्भो वा
धीरअमो	धीरयम		धेन्वाः
धीरयमो	धीरयमः	धेणूप	धेन्वाः
धीरं हरह वीसाओ	धैर्यं हरति विश्वासः	धेणूप	धेन्वाम्
धीरिअ	धैर्यम्	धेणूओ	धेनवः, धेनूः वा
धुअराओ	अमर (ध्रुवराग सवा सुस्वरत्वात्)	धेणूओ	धेन्वा
धुट्टअह(अ)	धूमायते	धेणूओ	धेन्वा धेनो, धेनुम्भो वा
धुड्ढकी(दे)	सुखसंभेदः, मौनं च	धेणूदो	धेनुभिः
धुणह	धूनोति	धणहि	

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
धेणुहि	धेनुभिः	नाविभो	नापित
धेणुहि	धेनुभि	नासह	नश्यति
धेणुहितो	धे-वाः	नासवह	नाशयति
धेणुहितो	धेन्वाः, धेनो ,	नाहि (अ)	नहि
धोरणी	धेनुभ्यो वा	निअडी (दे)	रुनानम्
	पङ्क्तिः (धारावत्)	निअय (अ)	निजान्
न	न	निअड्डु (अ)	गाढम्
नअअ	नमितम्	निअछलो (चू पै)	निक्षर
नह	नवीम्	निण	निम्नम्
नई	नवी	निम्हवह	निन्दते
नकळ (चू पै)	नगरम्	निम्हवह	निन्दोति
न किर खाह	न किक खावति २	निप्पिहो	निःस्पृह
नगो	नरय	निचिहं	निषिद्धम्
नहून (पै)	नह्ना	निमिछह	निमीलति
नह्हरिभा (दे)	मात्रपवसितवक्षम्भां	निमीकह	निमीलति
	कश्चिदुत्सवविशेषः	निम्मवह	निर्मिमीते
नस्थून (पै)	नह्ना	निम्माणह	निर्मिमीते
नमणी (दे)	कता, व्यधिकरणं च	नियोचितं (चू पै)	नियोजितम्
नमिअ	नमितम्	नियोजित (चू पै)	भनक्ति
नमिअ	नामितम्	निरेजह	तिष्ठति
नयनं (चू पै)	नयनम्	निरप्पह	निस्सरति
नरवाई	नरपति	निछह	निवासायाः
नरो (चू पै)	नर	निवासो (अ)	भारक्रान्तो
नळे (भा)	नरः	निसुडह	निस्सरति
नलो (चू पै)	नरः	निहरह	नीयते
नवखी (अ)	नवः	नीहम्यते (पै)	नीतः
नविळोज	?	नाओ	नीढम्
नवेज	?	नीढं	नीवी
नहेण (अ)	नसेन	नीमी	नीपः
नहेळिणं	निकय	नीमो	नीला
नाओ	न्यायाः	नीळा	नीला
नाडी	नाडी	नीली	नीला
नाम	नाम	नीवी	नीपः
नामिअ	नामितम्	नीवौ	निस्सरति
नाये (पै)	अनया, तया	नीसरह	छादयति
नाळिअ (अ)	मूढः	जुअह	नूनम्
नावह गवै (अ)	मूढः	जुण	

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
नूर्ण	नूनम्	पईव	प्रतीपम्
नूमह	छाद्यति	पईवो	प्रदीप
नेह	व्यति	पईहर	पतिगृहम्
नेऊण	नीत्वा	पडट्टो	प्रवृष्ट
नेब	नीबम्	प्रडड (दे)	गृहम्
नेन (पै०)	अनेव, तेन	पडणो	प्रगुणः
	प	पडसी	प्रवृत्ति
पअ	पअम्	पडमं	पअम्
पअअ	प्रकृतम्	पडरं	प्रचुरम्
पअअं	प्राकृतम्	पडरिस	पौषवम्
पअह	पचति	पडरो	पौरः
पअदट्टह	प्रवर्तते	पडळिअं (दे)	गुलप्रोतं मासम्
पअड	प्रकटम्	पडळह	पचति
पअरह	स्मरति	पओ	प्लव
पअरो	प्रवरं (अथदर, प्रकर्षेण वरः)	पओओ	प्रयोग
	प्रकारः, प्रवारः वा	पओडो	प्रकोष्ठः
पअरो	पदकाप (फणी)	पको	पङ्कम्
पअलाओ	लम्बयति, क्षिप्रि	पकळ	पक्वम्
पअल्लह	यति (लम्बनं क्षीयित्वं करोति)	पकडिअ	प्रस्तुरितम्
	पदाति	पको	पक्वः
पआई	प्रयागजलम्	पक्खोडह	विकोषयति
पआगजळ	प्रकारः, प्रवारः वा	पक्खोडह	क्षीयते (बावुल्ल शातने)
पआरो	नूपुरः	परगह	गृह्णाति
पआळो(दे)	प्रजापतिः	परिगम(अ)	प्रायः
पआवई	प्रकाशयति	परगेज्जो(दे)	वयः
पआसेह	प्रकाशः	पळो	पङ्कः
पआसो	विस्तीर्णः	पवळ(दे)	असहन, समर्थं च
पहओ	प्रतिष्ठा	पंच	पञ्चानाम्
पहट्टा	प्रतिष्ठानम्	पंचई	पञ्चानाम्
पहट्टाणं	प्रतिष्ठितम्	पचड्डह	क्षरति
पहट्टिअं	प्रतिष्ठा	पचओ	प्रत्यय
पहण्णा	आश्वासनम्	पचागमह	प्रत्यागच्छति
पहण्णो	प्रतिसमयम्	पचावेज्जिओ	संमुखमागत
पहसमळ	प्रतिसमयम्	पकुज्जो(दे)	काण्डः, नखः, शिष्टः
पहसमळ	प्रतिसमयम्		सृगश्च
पहहर	पतिगृहम्	पक्खुद्दाहणं(दे)	मदिरा

प्राकृतम्	संस्कृतम्
पचुर्(दे)	अपच्युः
पचुहो(दे)	सूर्यः
पचुलो	प्रत्युष
पचुहो	प्रत्युषः
पचुर्(दे)	प्रत्येकम्
पच्छह् होह्	पश्चात् अवति विभा
विहाणु(अ)	तम्
पच्छदह्	गच्छति
पच्छकिञ्(अ)	प्रत्युत
पच्छा	पश्चात्
पच्छिमे	पश्चिमम्
पच्छो	पश्चः
पक्षरं	पर्याप्तम्
पक्षजन्तो	पयन्त
पक्षरह्	कथयति
पक्षजा(दे)	अधिकारः
पक्ष्मा	प्रज्ञा
पक्ष्माडलीकिर्दम्हि	पर्याङ्गलीकृतास्मि
पक्ष्माभो	पर्यायः
पक्ष्मरह्	क्षरति
पक्ष्मासुरो(दे)	प्रवयाः
पश्चावण्णा	पश्चापश्चात्
पक्ष्मा(मा)	प्रज्ञा
पक्ष्मा(पै)	प्रज्ञा
पटह्	पठति
पटिजह्	पठ्यते
पटिमा (पू पै)	प्रतिमा
पटी(दे)	पन्नपुटी शबरमूर्धनि
पटीअह्	पठ्यते
पट्टई	पट्टी
पट्ट(दे)	अष्टकम्
पट्टह्	पिबति
पट्टर्ण	पत्तनम्
पटिअ	पटित्वा
पटिअम्	पटित्वा
पटित्वा (प्रा)	पटित्वा
पटित्वा(दे)	पटित्वा

प्राकृतम्	संस्कृतम्
पट्ट(अ)	पृष्ठम्
पट्टविओ	प्रस्थापितः
पट्टाविओ	प्रस्थापितः
पट्टावेह्	प्रस्थापयति
पट्टिअ	अलङ्कृतम्
पट्टीओ	प्रस्थितः
पट्ट(दे)	ग्रामसीमास्थानम्
पट्टअसाह्आ(दे)	पन्नपुटी शबरमूर्धनि
पट्टह्	पतति
पट्टाळी(दे)	क्रोडा
पट्टमे	प्रथमम्
पट्टमा	कृष्यपटः
पट्टमा	पटवान्
पट्टरंगो	महेक्षरः (जवलाङ्ग
	त्वात्)
पट्टुआ	प्रतिक्षुप् (प्रति
	ज्वनिः)
पट्टाआ	पताका
पट्टाआज	पर्यागम्
पट्टारा(दे)	गोपः
पट्टाळो	पटवान्
पट्टिअरिगअं	परिश्रुतं, वधोपितं
	च
पट्टिअमगह्	अनुव्रजति
पट्टिकेह्	प्रतिकरोति
पट्टिकुळ	प्रतिकूलम्
पट्टिकिआ(दे)	प्रतिह्वलिः
पट्टिकुळे	प्रतिकूलम्
पट्टिकुळह्	प्रतीक्षते
पट्टिकुळरो	प्रतिमुखं क्षरताति
	(प्रतिह्वले)
पट्टिगहो(दे)	विभामः
पट्टिळको(दे)	सहस्रः
पट्टिणिअ	प्रतिनिवृत्तम्
पट्टिपट्टिको(दे)	विहितपूजः
पट्टिपट्टी	प्रतिस्पर्दी
पट्टिमा	प्रतिमा

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
पडिध्यते(वै)	पत्यते	पडमं	प्रथमम्
पडिरिगञ	भञ्जम्	पडमर्दसनेन सव्व	प्रथमदर्शनेन सर्वं
पडिवभा	प्रतिपत्	स्सेव समानं	स्यैव सम्मानं
पडिवभो	प्रदीपितम्	कीरते(वै)	क्रियते
पडिवण्ण	प्रतिपन्नम्	पणओ(दे)	पङ्कः
पडियेसो(दे)	विक्षेपः	पणङ्गमवा	प्रणष्टभव
पडिसाह	नश्यति	पणपक्कसावओ(दे)	क्षरभः
पडिसाह	क्षाम्यति	पणाओ(दे)	क्षपचः
पडिसारिअ	स्मृतम्	पणामह	अपयति
पडिसिआ	प्रतिश्रुत्	पणरह	पञ्चदश
पडिसिद्ध	प्रतिस्पृष्टा	पणवण्णा	पञ्चपञ्चाशत्
पडिसिद्धी	प्रतिषिद्धिः	पण्णा	प्रज्ञा
पडिसुआ	प्रतिश्रुत्	पण्णासा	पञ्चाशत्
पडिसोओ	प्रतिमुक्तं ज्ञोत	पण्णो	प्राज्ञ
	प्रवाहो बस्यासौ	पाण्हवो	प्रहनव
	(प्रतिकृते)	पणहा	प्रहनः
पडिहत्थं	अपुवम्	पणहारहह	पञ्चदशानाम्
पडिहत्थो(दे)	प्रतिक्रिया	पणहारहहं	पञ्चदशानाम्
पडिहरह	पुनः पूरयति	पणहो	प्रहन
पडिहारो	प्रतीहारः	पताका(वै)	पताका
पडिहासो	प्रतिभासः	पंती	पङ्क्तिः
पडिहि	पतिष्यति	पस	पञ्चम्
पड्ड(अ)	पट्, पटम्	पसडाभुणि(अ)	पञ्चवनि
पड्डज्जणी(दे.)	तङ्गी	पसण्णे(दे)	बाणफलं, कास्तुल्लम्
पड्डमं	प्रथमम्	पसणी	प्रतोला
पडेज्ज	पतति, पतिष्यति,	पसल(दे)	लीक्षणम्
	पतत्तु, पतेत् (स	पसलं	वन्नम्
	वपुस्त्ववचनेषु)	पसो	प्राप्तः
पडेज्जा	पतति, पतिष्यति,	पंथो	पन्था
	पतत्तु, पतेत् (सर्वं	पस्थओ	प्रस्तावः
	पुस्त्ववचनेषु)	पस्थण्णे(दे)	स्थूलवस्त्रम्
पडो	पट्.	पस्थत्थो(दे)	अधन.
पडो(अ)	पट्.	पस्थरं	पावताडनम्
पड्डण्ण(अ)	पटुता, पटुत्वम्	पस्थरं(दे)	मौर्वी
पड्डसुगा(दे)	ज्या (मौर्वी)	पस्थरो(दे)	क्षयन, स्वमतिश्च
पड्डहह	क्षुब्धति	पस्थरो	प्रस्तारः
पड्डह	पठति	पस्थाओ	प्रस्तावः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
पत्थिओ	प्रस्थित	परवसो	परवशाः
पठथेवाअं	पाथेयम्	परचवसो	परवशा
पहुमं	पथम्	परहाइअं	परिक्षीणम्
पनमत पनयप	प्रणमत प्रणयप्रकु	परहुअं	परभृत
कुवित(पै)	पितम्	परामरिसो	परामवा
पचमत पनयपकुपि	प्रणमत प्रणयप्रकु	परामुटो	परामृष्ट
तकाळीचलागल	पितकाळीचरणा	परिअड्डलिअ	परिच्छन्नम्
रगपतिबिबं तसस	णाग्रलप्रप्रतिबिम्बं	परिअडो(दे)	मुखः
तु न उतपवनेसुं	तस्य तु न	परिअड्डिअं	प्रकटितम्
एवकातस्तु थल		परिअन्तह	विलिखति
लुसै(पू पै)	ल्यलं लुसम्	परिआलह	वेष्टयति
पन्थो	पन्था	परिह	क्षिपति
पन्नाडह	सूदनाति	परिह	भ्राम्यति
पफह	इच्छति, खावति वा	परिक्क	परकीयम्
पकुल्ल	प्रकुल्लम्	परिक्कसाइअअ	परिक्षीणम्
पकुल्लिअड(अ)	प्रकुल्लित	परिच्छुडं	उत्क्षिप्तम्
पण्णुल्ल	प्रकुल्लम्	परिद्धा	प्रतिष्ठा
पमिल्लह	प्रमीलति	परिद्धिअ	प्रतिष्ठितम्
पमीलह	प्रमीलति	परिआअअ(औ)	परिआयध्वे
पमुक्को	प्रमुक्क	परिआअअ(औ)	परिआयध्वे
पम्म	पथम्	परिअवह	परिभवति
पम्मुक्को	प्रमुक्क	परितहसह	परिजल्यति
पम्हलो	केसरः (पद्मलवत्)	परितहसण	परिजलनम्
पम्हसह	विस्मरति	परिवाहेह	वडयति
पम्हुट्ठो	प्रमुचित्, प्रमुद्धअ	परिसामह	भ्राम्यति
पम्हुहह	स्मरति	परिस्सलवि हस्सी	परिस्सलति हस्सी
पयो	पय	(मा.)	
पय्याडलीकिड्	पयाङ्गुलीकृतस्मि	परिहहह	सूदनाति
म्हि (औ)		परिहाओ(दे)	जलनिर्गमः
पर(अ)	परम्	परेओ	परेतः (पिशाच)
परह	भ्राम्यति	परो	परः
परकेरं	परकीयम्	परोप्य	परस्परम्
परक्क	परकीयम्	परोहो	प्ररोहः
परहो	पतितः, पीबितः,	पल्लवकुपो	प्रलयवनः
	भीतः	पल्लवको	पल्लवः
परअओ	भीक, निष्पीडय	पल्लवोवा (दे.)	पिच्छिलम्
परेहो	पराह	पल्लवको	अपल्लवयः (मूर्खः)

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
पळावह	नाशयति	पळावह	म्लायते
पळिर्ज	पळितम्	पळावह	पळावयति
पळिर्जको	पयङ्गु	पळावेह	आदयति
पळित्त	प्रदीप्तम्	पळावहूही(दे)	प्राणिनिमिका
पळिल	पळितम्	पशीवहु भावमि	प्रसीदतु भावमिभ
पकी(दे)	पस्वेद	इये (भा)	
पकीवेह	प्रदीपयति	पैसस्थ	पाश्वस्थम्
पसलङ्गो	पस्यङ्गुः	पसरह	प्रसरति
पछडो	पर्यस्तम्	पसदिर्ज	प्रशिथिलम्
पछडह	पर्यस्त्यति	पसरिजड(अ)	प्रसृतम्
पछुण	पर्याणम्	पसवह	प्रसृते
पछुत्थ	पर्यस्तम्	पसवहकक(दे)	अवलोक
पछुत्थह	विरेचयति	पसिभ	प्रसीद
पछुत्थो	पयस्तम्	पसिर्ज	?
पछुविर्ज	पछुवितम् (काक्षा रक्तम्)	पसिहिल	प्रशिथिलम्
	पर्याणम्	पसिद्धी	प्रसिद्धि
पछाण	प्रत्यागच्छति	पसुलो	प्रसुप्त
पछोहह	पर्यस्तम्	पसुलो(दे)	काकोल , जारक्ष
पछोह	पर्यस्त्यति	पसु	पांसुः
पछोहह	पर्यस्तजिह्वः (रङ्ग रूपिणी)	पसु	पांसुलम् , पांसुः
पछोहजीडो	पर्यस्त्यति	पस्य(भा)	पङ्गु
	प्रह्लाद	पस्यवि(अ)	पङ्गपति
पकहत्थह	प्रवृत्त	पहई	अविरतहटम्
पकहादो	प्रकोष्ठः	पहडो	प्रचष्टः (शयी)
पवङ्गो	प्रवतकः	पहणी(दे)	समुत्थागतिनिरोध
पवङ्गो	प्रवतनम्	पहरह	प्रहरति
पवत्तओ	देशान्तर गच्छति	पहरह	युद्धयते
पवत्तण	प्रवसता	पहरो	प्रहार
पवसह	प्रवाह	पहछह	वृणति
पवसन्तेण(अ)	प्रवाह	पहवह	प्रभवति
पवहो	विस्मृतम्	पहारो	प्रहारः
पवाहो	स्निग्धः	पह्वो	पान्थ
पविग्ध	अनक्ति	पह्व(अ)	पथिक
पविरजवो	प्रविद्याति	पहीणजरमळणो	प्रहीन
पविरजजह	अशक्त	पहुड	प्रभृति
पविसह		पहुर्छ	प्रभूतम्
पवर्ज(दे)			

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
पहेणर्ग(दे)	उत्सवाः, ओज्यं च	पाढा(दे)	शोभा
पहो	पस्थाः	पाणल्ली(दे)	प्रतोली
पहोइअं	पर्याप्तम्	पाणाळो(दे)	पाणिद्वयारुयात
पह्वाकलोअणो	पक्षमल्लोचनः	पाणिथं	पानीयम्
पह्वाह	पक्षमाणि	पाणिणीअ	पाणिनीयम्
पाअअ	प्रकृतम्	पाणीयं	पानीयम्
पाअअ	प्राकृतम्	पाणो(दे)	चाण्डालः
पाअह	पाति	पातअल्ले(मा)	पातअलः
पाअहं	प्रकटम्	पादुरगो(दे)	सम्भ
पाअवीहं	पादपीठम्	पापं(पै)	पापम्
पाअवअण	पादपतनम्	पारह	पारयति
पाभा	पादौ, पादाः	पारह	आकनोति
पाभारो	प्राकारः	पारकेर	परकीयम्
पाभाळ	पाताळम्	पारई	अभिपीडितम्
पाह	पाति	पारडी	पापर्दिः (मृगया
पाहकको	पदातिः	पारमरो(दे)	रक्षः
पाडहं	प्राकृतम्	पारावओ	पारावत
पाडरणं	कवचः (प्रावरणक- त्वात्)	पारेवओ	पारावत
पाडरणं	प्रावरणम्	पारो	प्राकारः
पाडसा	प्रावृट्	पारोहो	प्ररोहः
पाडसो	प्रावृद्	पाल(धू पै)	पालम्
पाओ	पाप (कणी)	पालको(धू पै)	बालकः
पागुरणं	प्रावरणम्	पालेह	पाटयति
पाटलो(दे)	ईसः, विथं च	पालेवि(अ)	पालयितुम्
पाठह	पातयति	पावं	पापम्
पाठह	पात्यते	पावअणं	प्रवचनम्
पाठळं (दे)	कमलम्	पावह	
पाठहुओ	प्रतिभूः	पावळणं	पादपतनम्
पाडिअज्जो(दे)	पतिगृहाज्जेता पितृ गृहं वधूम्	पावाधु	प्रवासी
पाडिपुकक	प्रत्येकम्	पावीडे	पादपीठम्
पाडिकर्क	प्रत्येकम्	पावु विलु(अ)	पापं विना
पाडिप्पडी	प्रतिस्पर्धी	पावेह	प्लावयति
पाडिअआ	प्रतिपक्षः	पासं	पात्रं
पाडिअिअी	प्रतिपिडिः	पासह	पश्यति
पाडिअिअी	प्रतिपिडिः	पासणिओ	साक्षी
पाडिअिअी	प्रतिपिडिः	पासाणिओ	साक्षी
पाडिअिअी	प्रतिपिडिः	पासाणो	पाषाणः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
पासावओ	गवाक्षः	पक्कं	पक्कम्
पासिअं	?	पिच्छी	पृथ्वी
पासिद्धी	प्रसिद्धि	पिच्छेओ(दे)	विलास
पासुओ	प्रसुप्त	पिज्जह	पिबति
पासु	पांसु	पिट्टह	अश्नयति
पासु	पासुलम्, पांशु	पिट्ट	पृष्ठम्
पाहाणो	पाषाणः	पिद्धी	पृष्ठम्
पाहिआबडा(दे)	खलना	पिठणो(दे)	राहुः
पाहुड	प्राप्तम्	पिठरह(दे)	चौयेण वधू
पि	अपि	पिठवह	अर्जयति
पिअह	पिबति	पिठसिआ	पितृष्वसा
पिअत्ति	प्रिय इति	पिठिलिका(दे)	क्रूर
पितरे	पितरम्	पिड्डह	अश्नयति
पिअरा	पितरः, पितृन्	पिठारो	पिठरः
पिअराण	पितृणाम्	पिणवओ(दे)	वत्तण
पिअरे	पितरि	पिण्डवज्ज	प्रदान्तम्
पिअरेण	पित्रा	पितरं(दे)	गृहद्वारम्
पिअरेहि	पितृभि	पित्तेह(दे)	गर्वित
पिअविलणु(अ)	प्रिय इव	पिधं	पृथक्
पिआ	पिता	पिध (शौ)	पृथक्
पिड(अ)	प्रियः	पिपिडिअ	बलिकश्चित्पठितम्
पिडओ	पितृकः	पिबह	पिबति
पिडआ	पितृष्वसा	पिबड डअअं	पिबत्तकम्
पिडआ	सखी (पितृष्वसेव हितकारित्वात्)	पिडहं	जलम्
पिडच्छा	पितृष्वसा	पिल्लुअं	क्षुत्तम्
पिडणो	पितरः, पितृन्, पितु, पितुः	पिल्लिद्धं	प्लुष्टम्
पिडलि(दे)	क्षीरम्	पिल्लेवो	प्लवः
पिडल्लो	प्रियः	पिल्लोसो	प्लोषः
पिडवई	पितृपतिः	पिआह	पिनट्टि
पिडवण	पितृवन्तम् (वमशानम्)	पिअिल्लो(आ)	पिअिल्लः
पिडसिआ	पितृष्वसा	पिसल्लो	पिआच
पिऊसु	पितृषु	पिसाओ	पिसाचः
पिऊहि	पितृभिः	पिसाओ	पिसाची
पिआ	प्रिय	पिसुणह	अश्नयति
पिओत्ति	प्रिय इति	पिई	पृथक्
		पिहं(शौ)	पृथक्
		पिहवो	पिठरः

प्राकृतम्	सस्कृतम्
पिहा	रुपुहा
पिही	पृथ्वी
पिहुणं(दे)	पुच्छम्
पीअं	पीतम्
पीअलं	पीतम्
पीअलो	पीत
पीओ	पीतः
पीठं	पीठम्
पीडिअं	पीडितम्
पीणमा	पीनता
पीणनं	पीनत्वम्
पीणसणं	पीनत्वम्
पीणदा	पीनता
पीणिमा	पीनत्वम्
पीवल्लो	पीत
पुअई(दे)	चाण्डालः
पुआबी	पिनाच उन्मत्तश्च
पुइओ(दे)	चाण्डालः
पुच्छइ	पुच्छति
पुच्छइ	माहि
पुअं	पुच्छम्
पुअइ	पुअति
पुअकम्मो(वै)	पुण्यकर्मा
पुअवन्ते(मा)	पुण्यवान्
पुअहं(वै)	पुण्याहम्
पुइइ	अवयति
पुइई(अ)	पुछम्
पुटो	रुपुटः
पुउइ	अवयति
पुउइणी(दे)	नलिनी
पुउमं	प्रथमम्
पुउमं	प्रथमम्
पुउं	रुपुटम्
पुउमं	प्रथमम्
पुउवी	प्रथिनी
पुउइ	पुनाति

प्राकृतम्	सस्कृतम्
पुणश्च	कृतकरणे (अइ सु अवह पंसुलिमणि सहेहि पुणश्च = अधि सुवते पांसु ले ! सहस्व कृत करणम्)
पुणाइ	पुनः
पुणिआइ	पूयते
पुणु(अ)	पुनः
पुणु होइ(अ)	पुनर्भवः
पुण्डरिआ(दे)	उत्कलिका
पुण्णम तो	पुण्यवान्
पुण्णामो	पुष्पागः
पुण्णाली	पुष्पली (असती)
पुत्ति(अ)	पुत्ति ।
पुत्ती(दे)	सार
पुथं	पृथक्
पुप्फ	पुष्पम्
पुप्फत्त	पुष्पत्वम्
पुप्फत्तण	पुष्पत्वम्
पुप्फिमा	पुष्पत्वम्
पुप्फो	पितृवसा
पुथं	पूर्वम्
पुरओ	पुरत
पुरवमेद(शौ)	पूर्वमेतत्
पुरा	पूः
पुरिअं	पुरे भवम्
पुरिआ	देवा , दैत्या
पुरिओ	पुरा, पुरा
पुरिसो	पुरषः
पुसअइ	पश्यति
पुसआअइ	उल्लसति
पुलिओ(मा)	पुरषः
पुलोअइ	पश्यति
पुलोमी	पौलोमी
पुसंअओ	पुष्पस्थः (अमर)
पुवण्णो	पूर्वाहः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
पुव्व	पूर्वम्	पेव(दे)	अशक्य, तदागश्च
पुव्वह	पयते	पेण्ह	पिण्डम्
पुव्वण्हो	पूर्वाहः	पेण्हओ(दे)	नूपुर
पुव्वमेव(शौ)	पूर्वमेतत्	पेम्म	प्रेम
पुव्वमाणो	पूर्वाह	पेरन्तो	पर्यन्त
पुसुल(दे)	विसंवाद्	पेसणआरी	प्रेक्षणी करोति
पुसुलो	मुक्तः	पेसो	प्रेक्ष्य
पुह	पृथक्	पेत्कदि(मा)	प्रेक्षते
पुहई	पृथिवी	पोअग्गो(दे)	निभय
पुहवी	पृथिवी	पोक्खरं	पुक्करम्
पुहुई	पृथ्वी	पोक्खरिणी	पुक्करिणी
पूणब्दगिआ(दे)	लुब्धनम्	पोग्गलो	पुद्गरः
पूरह	पिपत्ति	पोत्थलं	पुस्तकम्
पूरिमं	पूर्वम्	पोन्दी(दे)	रूप, वचन च
पूसह	पुण्यति	पोफल	पूगफलम्
पूसो	पुण्य	पोम्मी	पद्मम्
पेआ	पेया	पोरत्थो	मत्सरी(पौलस्त्यवत्)
पेआलं(दे)	अम्बकार	पोरवरगो(दे)	विभ्राम
पेआलं(दे)	प्रमाणम्	पोरो	पूतरः, अथमो जल
पेऊस	पीयूषम्		जन्तुर्वा
पेक्किअं	वृषरदितम्	पोलिओ(दे)	सौनिक
पेऊ	पक्व, पृच्छ वा	प्राहव	प्रायः
पेऊह	पक्वति	प्राहव(अ)	प्राय
पेऊह	प्रेक्षाञ्जळे	प्राउ(अ)	प्रायः
पेऊह	पक्वत्, पक्वेत्, पृच्छत्, पृच्छेत्	प्रिउ(अ)	प्रियः
पेऊह		प्रियगवा(दे)	पिच्छिलम्
पेऊसु	पक्व, पक्वे, पृच्छ, पृच्छेः	फ	
पेऊसासु	पक्वानि, पक्वेयम्	फकवतो(वू पै)	अगवती
	पृच्छानि, पृच्छेय	फणसो	पनस
पेऊजलिअं	सङ्घटितम्	फणामणिप्पईवा	फणामणिप्रदीपिका
पेऊजा	पेधा	फणी	फणी (सप)
पेऊ(दे)	उदरम्	फंदणं	स्पन्दनम्
पेऊवह	प्रस्थापयति	फनी(वू पै)	फणा
पेऊ	पीठम्	फरिसह	रुशति
पेऊल्लो(दे)	रसः	फरुसो	पक्व
पेऊवह	प्रस्थापयति	फल	फलम्
		फळ(पै)	फलम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
फलस(दे)	कार्पासम्	बन्धिजहिह	बन्धिष्यते
फलिहा	परिखा	बन्धिहिह	बन्धिष्यते
फलिहो	परिवा	बण्पोदटेड(दे)	दक्षिणो हस्त
फलिहो	स्फटिक	बण्फो	बाष्प (ऊष्मा)
फंसह	स्पृशति	बळबरी(दे)	चर्मकारः
फावेह	पाठयति	बम्ह(अ)	ब्रह्मन् !
फालिहो	पारिमद्	ब्रह्मणी(इ)	गोधा
फालेह	पाठयति	बम्हणो	ब्रह्मा
फासह	स्पृशति	बम्हणो(अ)	ब्राह्मण
फासो	स्पृशः	बम्हणो	ब्राह्मण
फुडह	स्फुटति	बम्हा	ब्रह्मा
फुडह	स्फुटति	बरिहो	बर्हम्
फुसह	माहि	बलआ	बलाका
फुस्सह	माहि	बलआमुह	बलवासुखम्
फेळह	क्षिपति	बलह	गुह्राति
	व	बलह	बलति
बभळणी(दे)	बृषिः	बलड(अ)	बलम्
बभळो(दे)	वटः	बलडु(अ)	बलम्
बहळो	बलीवदः	बलबडी(दे)	ध्यायामः, सभा,
बज्झह	बधयते		सखो च
बडबळह	विक्रपति	बलाआ	बलाका
बडिस	बडिशम्	बलामाडी	बलाकारः
बडुडसणहोत	महत्त्वस्थायं	बलाह(दे)	पङ्क
णेण(अ)		बलिस	बडिशम्
बडुडण्णु(अ)	महत्त्वम्	बलीप	बलम्
बडुववडाआ(दे)	अधप्रावृतदेहा	बलीणो	बलम्
बडुवह	वधते, वर्धयति	बलुसल्ल(अ)	बलम्
बणप्फई	बृहस्पतिः	बंहळो	अपस्मार
बणस्सई	बृहस्पतिः	बहह	वहति
बसीसा	व्रात्रिशात्	बहप्फई	बृहस्पतिः
बंथवो(धू वै)	वाचवः	बहस्पदी(मा ।)	बृहस्पतिः
बळफळो	बळफळः	बहस्सई	बृहस्पति
बळप्फळो	बळफळः	बहिणि अम्हार	भगिनि ! मदीयः
ईधू	बन्धुः	कंभु(अ)	कान्तः
बंधो	बन्धः	बहिणी	भगिनी
बंथोसळो	भेलकः	बहिसळड(अ)	शीघ्रम्
बंथिअसह	भैरव	बहू	बधूम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
बहुभरो	बहुतरः	बहाहर	ब्रह्मगुहम् (अम्बुजे)
बहुई	बह्वी	बह्वी	वाणी
बहुच्छह (अ)	प्रभवति	बाभवो	वायवः
बहुजाणो	बहुज्ञानः (चौरो, धूर्तश्च)	बाणो (दे)	चाण्डाल
बहुज्जा	कनीयसो मधूः	बाम्हणो	ब्राह्मण
बहुणिभा	ज्येष्ठभ्रातृवधूः	बारह	द्वादश
बहुतरो	बहुतर	बाळो (चू पै)	बाल
बहुत्तै	प्रभूतम्	बावीसा	द्वाविंशति
बहुत्तो	वध्वाः	बाह	बाष्पः
बहुबहुलर्त्त	बहुबहुलम्	बाह (अ)	बाहुः
बहुसुई	वधूसुखम्	बाहह	बाधते
बहुम्मि	वध्वाम्	बाहा (अ)	बाहु
बहुरा (दे)	क्रोही	बाहिं	बाहि
बहुराणो (दे)	अलिधारा	बाहिर	बाहि
बहु वणिण्ठेण सक्क	बहु वणिण्ठु न	बाहिरम्भेतरक्रिया	बाह्याभ्यन्तरक्रिया
	पाकनोमि	आरोहो	रोध
बहुहादिणी	वध्वा उपरि परिणो	बाहुबल्लल	बाहुबलम्
	यमाना	बुड (अ)	
बहु	वध्वा, वधूः	बाहो	बाष्प (नेत्रजलम्)
बहुड	वध्व, वधूः वा	बिहो	द्वितीय
बहुड	वध्वा	बिहज्जो	द्वितीयः
बहुपुं	वध्वा	बिहो	द्वितीयः
बहुपुं	वध्वाम्	बिठणो	द्विगुणः
बहुओ	वध्व, वधू वा	बिण्ण	विष्णुः
बहुओ	वध्वाः	बिन्नुणो	विन्दवः
बहुण	वधूनाम्	बिन्नुह	विन्नुवः
बहुण	वधूनाम्	बिम्बोवण (दे)	क्षोभ, उपधानं, विकारश्च
बहुसुई	वधूसुखम्		
बहुहि	वधुमि	बिल्ले	बिल्वम्
बहुहि	वधुमिः	बिसओ	भिषक्
बहुहि	वधुमिः	बिसारो	लैन्यम्
बहुहि	वधुमिः	बिसी	बुसी
बहुहातो	वध्वाः	बिहण्णई	बृहस्पतिः
बहुडओ	विभीतक	बिहस्सई	बृहस्पतिः
बह्मचरिअ	ब्रह्मचर्यम्	बिहिअं	बृहिलम्
बह्मचेरं	ब्रह्मचयम्	बीओ	द्वितीय
बह्मणो (अ)	ब्राह्मण	बुक्कह	गर्जति

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
बुक्कह	बुक्कति	बुद्धीहि	बुद्धे
बुक्कणो(दे)	काक	बुद्धीहि	बुद्धिभि
बुज्झह	बुज्जते	बुद्धीहि	बुद्धिभि
बुज्झा	बुद्ध्वा	बुद्धीहितो	बुद्धे
बुद्धह	मज्जति	बुधण	बुधन्
बुद्धिरो	महिष	बुधुक्खह	बुधुक्षते
बुद्धिचो	बुद्धे	बुल्लुलो	बुल्लुल्लो
बुद्धी	बुद्धि	बुवह(अ)	अवीति
बुद्धी	बुद्ध्या, बुद्धी, वा	बुहफई	बृहस्पति
बुद्धीअ	बुद्ध्या, बुद्ध्या, बुद्ध्यां वा	बेढठओ(दे)	वणिक् (तैलादीना विक्रेता)
बुद्धीआ	बुद्ध्या, बद्ध्या, बुद्ध्यां वा	बेणू	विष्णु
बुद्धीआअ	बुद्धिकया, बुद्धिका	बेब्बे	आमन्त्रणे (बेब्बे
बुद्धीआआ	या, बुद्धिकायां वा		गोलो, बेब्बे सुक्कर
बुद्धीआआ	बुद्धिकया, बुद्धिका	बेब्बे	रेहसि पाणी क्ली
बुद्धीआह	या, बुद्धिकायां वा	बेब्बे	बा ?)
बुद्धीआह	बुद्धिकया, बुद्धिका	बेब्बे	अये (बेब्बे पलाहदं
बुद्धीआप	या, बुद्धिकायां वा	बेब्बे	देण)
हद्धीह	बुद्ध्या, बुद्ध्याः	बेब्बे	चारणे (चूरणे अ बेब्बे)
बुद्धीठ	बुद्ध्यां, बुद्धीः वा	बेब्बे	विषादे (बेब्बे तुप
बुद्धीठ	बुद्धे	बेळ्ळं	अणिर्धं ण विहारा
बुद्धीप	बुद्धी	बेसलं	मो)
बुद्धीप	बुद्ध्या	बोषो(दे)	विलासः, ललना च
बुद्धीप	बुद्ध्या	बोप्पि(अ)	विल्वम्
बुद्धीप	बुद्ध्या	बोप्पिणु(अ)	धार्मिक, युवा च
बुद्धीप	बुद्ध्या, बुद्ध्याः, बुद्ध्यां वा	बोर	उक्त्वा
बुद्धीप	बुद्ध्या, बुद्ध्याः, बुद्ध्यां वा	बोल्लणठ (अ)	उक्त्वा
बुद्धीओ	बुद्ध्या, बुद्धीः वा	ब्रासू (अ)	अदरम्
बुद्धीओ	बुद्ध्याः, बुद्धीः वा	अमणं	कथयिता
बुद्धीओ	बुद्ध्याः	अभद्वत्तशोणित्वाह	अवासः
बुद्धीण	बुद्धे	कुंभे(मा)	भ
बुद्धीण	बुद्धीनाम्	अजवे कुसुमाडह(बाँ)	अजनम्
बुद्धीसुतो	बुद्धीनाम्	अजवेसी(प)	अगद्वत्तशोणितस्य
बुद्धीहि	बुद्धिस्थाः	अहणी	कुम्भः
	बुद्धिभिः		अगद्वत्त कुसुममायुध-
			अगवतो
			अग्निनी

प्राकृतम्	संस्कृतम्
महरवो	मैरव
भगर्ड(क)	भग्नम्
भगलक्ष(दे)	अप्रियम्
भगोडण(दे)	अणितम्
भञ्जो	अग्नीसुत
भज्ज	अनक्ति
भज्जिड(क)	अहक्त्वा
भट्टिओ	भर्तृक (विष्णुः)
भट्टो(पै)	अष्ट
भडो	अठः
भणम	अणामः
भणमु	अणाम
भणमो	अणाम
भणाम	अणाम
भणासु	अणामः
भणामो	अणाम
अणिज्जह	अण्यते
अणिम	अणामः
अणिसु	अणाम
अणिमो	अणामः
अणेम	अणामः
अणेसु	अणाम
अणेमो	अणाम
अण्णह	अण्यते
अत्तड	अर्तार
अत्तओ	अर्तार
अत्ता	अर्ता
अत्तार	अर्तारम्
अत्तारत्तो	अर्तुः
अत्तारविद्धिअ	अर्तुविद्धितम्
अत्तारस्स	अर्तुः
अत्तारा	अर्तार
अत्तारा	अर्तुन्
अत्तारा	अर्तुः
अत्ताराओ	अर्तुः
अत्ताराड	अर्तुः
अत्ताराहि	अर्तुः

प्राकृतम्	संस्कृतम्
मत्ताराहितो	मर्तुः
मत्तारेण	मर्ता
मत्तारेसु	मर्तुषु
मत्तारेहि	मर्तुभिः
मत्तारो	मर्तरि
मत्तारो	मर्ता
मत्तिवन्तो	मर्तिमान्
मत्तुणा	मर्ता
मत्तुणो	मर्तारः
मत्तुणो	मर्तु
मत्तुणो	मर्तुः
मत्तुणो	मर्तुन्
मत्तुत्तो	मर्तुः
मत्तुम्मि	मर्तरि
मत्तुसु	मर्तुषु
मत्तुस्स	मर्तुः
मत्तू	मर्तारः
मत्तू	मर्तुन्
मत्तूड	मर्तुः
मत्तूओ	मर्तुः
मत्तूहि	मर्तुभिः
मत्तूहितो	मर्तुः
मंदि	ग्रहणे (अदि आलो एतुम)
मंदि	ग्रहणे (मंदि आलो एतुम)
मंदि	निश्चये (खाहिज्जह अदि तुह कज्जं)
मंदि	पञ्चाचापे (अदि स हेहि धरिणि)
अदि	विकल्पे (अदि सोज्ज एत्ताहे - वा अवेदिदानीम्)
मंदि	विषादे (मंदि चरणे तं ओलमाणिओ हा चरणौ तत सम्मानितौ)

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
भदि	सत्ये (भंदि तुह भणिमो)	भसह	अभयति
भइ	भद्रम्	भसणउ(अ)	मषिता
भइसरो(दे)	चन्द्रमम् (भद्रञ्जी)	भसणो(दे)	दीप्त, वह्निश्च
भद्रं	भद्रम्	भस्थारिमा(मा)	महारिका
भण्पो	भरुम	भस्थिणी(मा)	भट्टिनी
भमभा	भूः	भस्थे(मा)	भट्टः
भमइ	अभ्ययति	भस्तो	भरुम
भमडह	अभ्ययति	भाअइ	बिभेति, भाति वा
भमरु(अ)	अमरः	भाअण	भाजनम्
भमाडह	अभ्ययति	भाअरो	आता
भमाडह	अभ्ययति	भाआ	आता
भमाडेह	अभ्ययति	भाइ	बिभेति, भाति वा
भमावह	अभ्ययति	भाइअ	भीतम्
भमावेह	अभ्ययति	भाइरो	भीर
भमावेह	अभ्ययति	भाउओ	आमुक
भमिअ	अभित्वा	भाउण्जा	आमुवधू
भमुडह	अभ्ययति	भाउणा	आत्रा
भयण्पई	बुद्धरूपति	भाउळ(दे)	आषाढे कात्ययन्या उत्सवविशेष
भरइ	बिभर्ति	भाओ	भागः
भरओ	भरतः	भामइ	अभयति
भरहो	भरतः	भामावह	अभयति
भरो	भरः	भामावेह	अभयति
भव	भवान्	भामिणी	भगिनी
भवइ	भवति	भामेह	अभयति
भवओ	भवत	भारिआ	भार्या
भवतो	भवान्	भारिआ(वै)	भार्या
भवतो	भवन्तः	भावेई(दे)	गृहिणी
भवं महाबळे(मा)	भवान् महाबलः	भासइ	भासते
भर्वे(अ)	अमरः	भासो(दे)	हासे सति हसितम्
भवातिसो(वै)	भवादृशः	भमडकी	भ्रुकुटी
भवारिसो	भवादृशः	भिक	भृगु
भविअ(वौ)	भूत्वा	भिग	कुण्डम्
भविओ	भरुम	भिगारो	भृङ्गारः
भविस्सिदि(वौ)	अभिययति	भिगो	भृङ्गः
भसआ(दे)	क्रोडी	भिडिवालो	भिन्विपालः
भसह	कुक्कति (भषते)	भिन्विह	भिनति

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
भिष्फो	भोष्मः	भेच्छिह	भेत्स्यथ
भिसइ	भासते	भेच्छिहाम	भेत्स्यामः
भिसिणी	बिसिनी	भेच्छिहामि	भेत्स्यामि
मिइइ	बिभेति	भेच्छिहासु	भेत्स्यामः
मिहिअं	भोतम्	भेच्छिहामो	भेत्स्यामः
भोअं	भोतम्	भच्छिहिइ	भेत्स्यति
भीमभेणइइ पञ्चादो	भीमसेनस्य पञ्चात्	भेच्छिहिति	भेत्स्यन्ति
आहिण्ढीअदि(मा)	आहिण्ढयते	भेच्छिहित्था	भेत्स्यथ, भेत्स्यामः
भुई	भुति	भेच्छिहिम	भेत्स्यामः
भुज्जणहि	भोक्कुम्	भेच्छिहिमि	भेत्स्यामि
भुजिज्जइ	भुज्यते	भेच्छिहिमु	भेत्स्यामः
भुज्जइ	भुक्के	भेच्छिहिमो	भेत्स्यामः
भुज्जइ	भुज्यते	भेच्छिहिसि	भेत्स्यसि
भुअणहं(अ)	भोक्कुम्	भेच्छिहिस्स	भेत्स्यामि
भुत्त	भुक्कम्	भेच्छिहिस्सा	भेत्स्याम
भुत्त	भुत्तम्	भेच्छिहिह	भेत्स्यथ
भुमआ	भू	भेज्जलो	भोषा
भुलुवीआ(दे)	प्रसवपरा	भेज्जो	भोव
भुवदि(घो)	भवति	भोअण	भोजनम्
भूअ	भूतम्	भोइओ	भोगिकः (ग्रामेण)
भे	भूयम्, भुप्मान्,	भोअणमेइ	भोजनमात्रम्
	त्वया, भुप्मामि,	भोआ	भुक्त्वा
	भुप्मार्क, वयम्	भोअं	भोक्ष्ये
भेअं	भेत्स्यामि	भोच्छिह	भोक्ष्यति
भेच्छिह	भेत्स्यति	भोच्छिति	भोक्ष्यन्ति
भेच्छिति	भेत्स्यन्ति	भोच्छित्था	भोक्ष्यथ
भेच्छित्था	भेत्स्यथ	भोच्छिम	भोक्ष्यासः
भेच्छिम	भेत्स्याम	भोच्छिमि	भोक्ष्यामि
भेच्छिमि	भेत्स्यामि	भोच्छिमु	भोक्ष्यामः
भेच्छिमु	भेत्स्यामः	भोच्छिमो	भोक्ष्याम
भेच्छिमो	भेत्स्याम	भोच्छिमि	भोक्ष्यसि
भेच्छिसि	भेत्स्यसि	भोच्छिस्सं	भोक्ष्यामि
भेच्छिस्सं	भेत्स्यामि	भोच्छिस्साम	भोक्ष्याम
भेच्छिस्साम	भेत्स्याम	भोच्छिस्सामि	भोक्ष्यामि
भेच्छिस्सामि	भेत्स्यामि	भोच्छिस्सामु	भोक्ष्यामः
भेच्छिस्सामु	भेत्स्याम	भोच्छिह	भोक्ष्यथ
भेच्छिस्सामो	भेत्स्याम	भोच्छिहाम	भोक्ष्यामः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
मोच्छिद्वासि	मोक्ष्यामि	महजो	मत्
मोच्छिद्वासु	मोक्ष्याम	महमोहिणी	मतिमोहिनी (सुरा)
मोच्छिद्दामो	मोक्ष्याम	महलं	मलिनम्
मोच्छिद्दिह	मोक्षयति	महलपुत्री	पुष्पवती
मोच्छिद्दिहि	मोक्षयन्ति	मई (दे)	मदिरा
मोच्छिद्दिह्या	मोक्षयथ मोक्ष्यामः	मईठ	मत्
मोच्छिद्दिहम	मोक्ष्याम	मईधो	मत्
मोच्छिद्दिहमि	मोक्ष्यामि	मईर्हितो	मत्
मोच्छिद्दिहमु	मोक्ष्यामः	मठर्ष	मृदुकम्
मोच्छिद्दिहो	मोक्ष्याम	मठई	मृष्टी
मोच्छिद्दिहिसि	मोक्षयसि	मठई	मुकुटम्
मोच्छिद्दिहस्ते	मोक्ष्यामि	मठर्ण	मौनम्
मोच्छिद्दिहस्ता	मोक्ष्यामः	मठत्त	मृदुत्वम्
मोच्छिद्दिह	मोक्षयथ	मठत्तभाह	मृदुत्वेन
मोण	मोजनम्	मठत्तवाप	मृदुतथा
मोसव्वं	मोफव्वम्	मठरं	मुकुर
मोत्ता (शौ)	मूत्वा	मठल	मुकुलम्
मोत्तु	मोक्त्वम्	मठली	मौलिः
मोत्तुभाण	मुक्त्वा	मकरो	मयूर
मोदि (शौ)	भवति	मकहो	मयूख
मोदि (मा)	भवति	मप	मभा, मधि
अमरीन्त्रो (दे)	वर्कं शिरोभूषण विशेषश्च	मप पव्व (मा)	मयैव
	म	मओ	मृगः
मे	माम्	मओ	मृगः
मे (अ)	मा	मकरकेतु (पै)	मकरकेतु
मअक्को	मृगाङ्कः	मकहूधिगिघड (अ)	मकैटविभीषिकाम्
मअणु (अ)	मदन	मकजो (चू पै)	मागणः
मअणो	मदनः	मक्खह	मृक्षति
मअण्परो	मधुपरः	मगधपुत्तवचर्ष (पै)	मगधपुत्रवचनम्
मअल (दे)	कलकल	मगह	मृगयते
मआह	मया	मगहू (अ)	थाचव्वम्
मह	मया, मस, सति	मगरू	मवुरु
मइ (अ)	मया, मधि, मास	मगैहि (अ)	मागैधु
मइच्छो	विस्तीर्णः	मगो	ममः
मइच्छपण्णो	मदीक्षयक्षः	मग्गो (दे)	यः संमुचित
		मजो	मघवा

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
मबह	मायति	मडक्ष	मृतकम्
मबू	मृत्युः	मडह	मृत्नाति
मबछरो	मत्सर	मंडह	मण्डयति
मबछलो	मत्सरः	मंडण	मण्डनम्
मच्छिवा	मक्षिका	मडलग	मण्डलाग्रः
मंजरो	मार्जारः	मंडलगो	मण्डलाग्रः
मज्ज	मद्यम्	मंडुक्को	मण्डूकः
मज्जह	मज्जति	मडुछो(दे)	गवित
मज्जह	मार्ष्टि	मडो(दे)	अलसः
मज्जारो	मार्जारः	मड्डह	मृत्नाति
मज्ज	मम	मड्डिओ	मदित
मज्ज	मध्यम्	मड्डू पिणाठई(दे)	बलात्कारः
मज्ज	मम	मडो	मदः
मज्जणो	मज्ज्याहः	मणअ	मनाक्
मज्जसो	मत्	मणह	मन्यते
मज्जग्मि	मयि	मणसिणी	मनस्विनी
मज्जसु	अस्मासु	मणसिला(शौ)	मनःशिला
मज्जसुं	अस्मासु	मणसिला	मनःशिला
मज्जहो(अ)	मज्ज्याया	मणसिका	मनःशिला
मज्जहो	मज्ज्याहः	मणहर	मनोहरम्
मज्जहा	अस्माकम्	मणा	मनाक्
मज्जहाड	मत्	मणाई(अ)	मनाक्
मज्जहाओ	मत्	मणासिला	मनासिका
मज्जहाण	अस्माकम्	मणिअ	मनाक्
मज्जहाण	अस्माकम्	मणुविच्छि(अ)	मनोवर्त्तनि
मज्जहासु	अस्मासु	मणुसो	मनुष्य
मज्जहासुं	अस्मासु	मणे	विमर्श (मणे सूरु = किंश्चित् सूर)
मज्जहाहितो	मत्	मणो	मनः
मज्जिमडाण्ड(दे)	उदरम्	मणोअ	मनोज्ञम्
मज्जिमो	मध्यमः	मणोण	मनोज्ञम्
मज्जसु(अ)	मत्, मम	मणोहर	मनोहरम्
मज्जसुं	अस्मासु	मण्डण	मण्डनम्
मज्जसुं	अस्मासु	मणू	मन्युः
मंडल(बू पै)	मण्डलम्	मर्त (प)	मत्तम्
मट्टी	सृष्टिः	मत्तनपरवतो(पै)	मदनपरवशः
मट्टमट्टो	मट्टमहाथ (स्वस्थः)	मत्तवो	मदनः
मठ	मट्टम्		

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
मंतरो(चू पै)	मन्दर	ममातो(पै)	मत्
मंतल(पै)	मत्वा	मामसु	अस्मासु
मत्तवालो	मत्तः	ममासु	अस्मासु
मत्थर(दे)	कुटिलः, वहि , कुटुम्बं च	ममासुतो	अस्मभ्यम्, अस्मत्
मंथइ	मथ्नाति	ममाहि	मत्
मथुल(चू पै)	मथुरम्	ममाहि	अस्मभ्यम्, अस्मत्
मदगलो	मदकल	ममाहितो	अस्मभ्यम्, मत्,
मदरअडपरिघई	मदरतटपरिघृष्टम्	ममेसु	अस्मासु
मदो	मद्व	ममेसु	अस्मासु
मदोली	कामपरम्पराकारण त्वात्	ममेहितो	अस्मभ्यम्, अस्मत्
मदो	मद्वः	मम्मक्को	गर्गः
मं ञणि करहि	मा धन्ये ! कुरु	मम्मण(दे)	अन्यक्तवचाः, स रोषश्च
बिसाव(अ)	विषादम्	मम्मणो	मन्मण
मन्तत्तत्त(दे)	लज्जा	मम्महो	मन्मथः
मन्तिई	मन्त्रितम्	मम्ह	अस्मान्
मन्त्	मन्त्युः	मन्थे(मा)	मद्यम्
म-तो	मन्त्र	मरह	ज्जिबते
मन्मक्क(दे)	मदिरा	मरगळ	मरकतम्
मन्मिलली(अ)	मा मैषी	मरदुओ(दे)	गवः
मम	अस्मान्, मया	मरहड्डो	महाराष्ट्रः
ममप	मया	मराळी	मृतुस्वभावात्,
ममत्तो	अस्मभ्यम्, मत्,	मराळी	मधुरवचनाद्वा
	अस्मत्		सुन्दर, अकलः,
ममम्मि	मभि		मच्छणश्च
ममसु	अस्मासु	मरिपुव्व(अ)	मत्तव्यम्
ममसु	अस्मासु	मरिसह	मर्षति
ममा	मत्	मलक्केवुदु	मलयकेतोः
ममाह	मया, मयि	मलक्केवुदो	मलयकेतो
ममाव	अस्मभ्यम्, मत्,	मलमसिहरक्खंडो	मलयशिखरखण्डः
	अस्मत्	मलमसिहरक्खंडो	मलयशिखरखण्डः
ममाओ	अस्मभ्यम्, मत्,	मक्कह	मृदूनाति
	अस्मत्	मल्लओ(दे)	हर्त, तीक्ष्णं च
ममाण	अस्माकम्	मल्लओ(दे)	गिर्येकदेशः
ममाण	अस्माकम्	मल्लओ(दे)	कलकलः
ममासु(पै)	मधु ^म	मळिण	मल्लिनम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
मखळ	माख्यम्	महानबो(दे)	रुद्र
मछतिमिकाओ(दे)	बलात्कारः	महाबिल(दे)	गगनम्
मंसै	मांसम्	महारमण(दे)	वस्त्रम्
मसणं	मसृणम्	महासु	अस्मासु
मंसकै	मांसकम्	महासु	अस्मासु
मसाण	दमसानम्	महासुसमा सहिभा	ममासुसमाः सहदयाः
मसिणं	मसृणम्	महाहितो	मत्
मंसु	दमभूः	महिद्व(दे)	पङ्क्तुः
मंसुछो	मांसवान्	महिमा	महिमा
मस्कली(मा)	मस्करी	महिमो	महिमा
मह	मम	महिळा	महिळा
महै	मम	माहिवाओ	माधवात्
महै	महान्	महिहि(ब)	महाम्
महइ	काक्षति	महीपट्ट	महीपट्टम्
महइ	पूजयति	महीवालो	महीपालः
महई(दे)	पितृमन्त्रिरम्	महु(ब)	मत्, मम
मह पुण्व भण	मनैव भणत	महु	मधु
न्तस्स(शौ)		महु	मधु
महैतो	महान्	महुअ	मधूकम्
महणो	मत्	महुत्तो	मधुनाः
महन्दा(शौ)	महन्ता (महत्ता)	महुत्तो	मधुना, मधुम्भो वा
महण्यो(शौ)	महान्	महुत्तो	मधुरावत् पावलीपुत्रे
महमहइ	प्रसरति (गन्ध)	महुत्तव पावलीउत्ते	प्रासादा
महमहइ मालईगण्णो प्रसरति	मालती	पासावा	निवासित
	गन्धः	महुरालिअ	मधुपट्टि
महम्मि	मयि	महुकट्टी	मधुना
महत्तलअपक्खो	महालयपक्ष	महुणा	मधुन
महछो	मुखरः	महुस्स	मधूकम्
महछो(दे)	राशि, विस्तीर्णं च	महुअ	मधूनि
महव पावसासणो	मधवान् पाकसासनः	महुई	मधुन
(शौ)		महुउ	मधुन
महसु	अस्मासु	महुओ	मधुन्य
महसुं	अस्मासु	महुओ	मधूनाम्
महाउ	मत्	महुण	मधूनाम्
महाओ	मत्	महुणं	मधुना, मधुम्भो वा
महाण	अस्माकम्	महुतु	मधुना, मधुम्भो वा
महाण	अस्माकम्	महुतो	

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
महूहि	मधुभि	माउष्ठा	मातृष्वसा
महूहि	मधुभिः	माउच्छा	मातृष्वसा
महूहि	मधुभि	माउण	मातृणाम्
महूहितो	मधुनः	माउणि	मातरि
महूहितो	मधुन , मधुभ्यो वा	माउत्त	मृतुत्वम्
महेला	महिला	माउत्तर्णं	मृतुत्वम्
महेसु	अस्मासु	माउमण्डलं	मातृमण्डलम्
महेसुं	अस्मासु	माउसिआ	मातृष्वसा
मा(अ)	मा (प्रायोग्रहणात्)	माहा(दे)	समकालम्
माअं	मातरम्	माणहन्तो	मानवान्
माअरं	मातरम्	माणंसिमी	मनस्विनी
माअरा	माता (देवताय, जनन्यर्थे अ)	माणसी	माधावी, मनस्वी च
	मा	माणेइ	मानयति
माअराइ	मातर	माइलिआ(दे)	माता
माअराओ	माता	माभाइ	अभयम्
माआ	माता (देवाय, जनन्यर्थे अ)	मामा(दे)	मातुलभार्था
माआ	मा	मामि	सख्या कामम्प्रणे (मामि सरिस क्खराणि पणम इमाणं सहळा)
माआइ	मातुः १		
माआपु	मातरः	मामिहिआ	मातुलानीभवा
माआओ	मार्थं (माइ कहिअ रोस-मा कार्थी द्रोषम्)	मामी(दे)	मातुलभार्था
माइ	मातृगणः	मारइ	मारयति
	मातृगृहम्	मारइ	मार्थेते
माइगणो	मातृदेवः	मारणउ(अ)	मारयिता
माइवरं	माकम्बः	मारि(अ)	मारयित्वा
माइदेवो	मातृणाम्	मारअतणओ	मारयित्वा
माइन्दो	मृतुत्वम्	मारेइ	मारयित्वा
माइणं	मातृका	मारेइ	कार्येते
माइअं	सखी (मातृका हितकारित्वात्)	मारो(दे)	मारयति
माइआ	मातुः २	माळे	खपथ
माइआ	मातृकम्	माळो	माळाम्
माइअअं	मातृकम्	माळा(दे)	माळायाः
माइअअं	मातृकम्	माळा(दे)	उयोत्सना
माइअअं	मातृकम्	माळा	काकिनी
माइअअं	मातृकम्		माळाः, माळाः वा
	मातृगृहम्	माळा	तिष्ठन्ति, पश्य वा
			माळाः २

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
मालाभ	मालया, मालायाः, मालायां वा	मिङ्गो	मृदङ्गः
मालाभ	मालायाः	मिभो	मृगः
मालाभा	मालायाः	मिभो	विधिवितः
मालाह	मालायाः	मिक्छं(दे)	पार्श्वेन्नाथम्
मालाह	मालया, मालायाः मालायां वा	मिच्चू	मृत्पु
मालाउ	माला २	मिच्छा	मिथ्या
मालाउ	मालायाः	मिट्ठं	मृदम् (रस एव)
मालाप	मालया, मालायाः, मालायां वा	मिथं(दे)	मिथ्यावचः
मालाप कर्षं	मालया कृतम्	मिमं	मस्मान्
मालाप	मालायाः	मिरिअं	मरिचम्
मालाप	मालायाम्	मिकाभह	म्लायते
मालाभो	माला २	मिकाह	म्लायते
मालाभो	मालायाः	मिकाण	म्लानम्
मालाण	मालानाम्	मिलाभह	म्लायते
मालाण	मालानाम्	मिलिच्छो	म्लेच्छः
मालातु(वै)	मालाया	मिल्लं	मिभम्
मालातो(वै)	मालायाः	मिहुणं	मिधुनम्
मालासुतो	मालाभ्यः	मीलह	मोक्षति
मालाहि	मालाभिः	मीलं	मिभम्
मालाहि	मालाभिः	मीसालह	मिभयति
मालाहि	मालाभिः	मीसालिअं	मिभम्
मालाहितो	मालायाः	मीसेह	मिभयति
माले दावा(भा)	माला तावत्	मुअह	मुक्षति
मांसं	मांसम्	मुअहो	मुवत्
मांसलं	मांसलम्	मुकुंवी(दे)	कृतः
माहृणं	माहात्म्यम्	मुकुलो(दे)	राशिः
माहृणो	माहात्म्यम्	मुक्को	मूक
माहुळिगं	मातुलिङ्गम्	मुक्को	मुक्तः
मि	अस्मान्, मया, मयि	मुक्लो	मूक्षः
मिअं	अलङ्कृतम्	मुखरो(दे)	राशि, विस्तीर्णं च
मिअ	(?)	मुगुरो(दे)	राशिः
मिअको	मृगाङ्गः	मुगुरो	मुद्रा
मिअङ्गो	मृगाङ्गः	मुत्तुमुत्तो(दे)	कृतः
मिअङ्गो	मृदङ्ग	मुत्ते दावा(मा)	मुत्त तावत्
		मुत्तगो	अनवस्थितः
		मुच्छा	मूच्छां
		मुज्झह	मुक्षति

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
मुज्झउहे(अ)	मुग्धायां	मुहलं	दमभूर्वा)
मुञ्जाअणो	मौञ्जायन	मुहलो	मुखम्
मुही	मुष्टि	मुहा	मुखर
मुइदा	मूर्धा	मुहिअं(दे)	मुघा
मुणइ	जानाति	मुहुत्तो	यन्मृषा क्रियते
मुणालं	मृणालम्	मुहुलो(दे)	मुहूर्तः
मुणाळिअहे(अ)	मृणालिकाया इव	मुहुल्लं	बन्दी
मुणिअ	ज्ञातम्	मूओ	मुखम्
मुणिज्जइ	ज्ञायते	मूइ	मूकः
मुणिन्धो	मुनीन्द्रः	मूओ	मनकि
मुणिल्ल	मुनये, मुने	मूसओ	मुद्रितः
मुणीणं	मुनिम्भ, मुनीनाम्	मूसळ	मूषिकः
मुणीसिम(अ)	मनुष्यत्वस्य	मूसळ	मांसलम्
मुची	मूर्तिः	मूसा	मुसलम्
मुचो	मुक्त	मूसिओ	मृषा
मुचो	मूर्तः	मे	मूषिका
मुइ	मुग्धम्	मे	मम
मुदा	मुग्धा	मेअं	मया, मम, मयि
मुदा	मूर्धा	मेअो(चू वे)	मेघम्
मुझाप वण्णाइ	मुग्धा वत्सा	मेअं	मेघ
मुमिलो	आपूणः, मूढः, लक्षितश्च	मेअं(दे)	मेघम्
मुम्मिअं	शीलितम्	मेदी	गृहम्
मुइ	हासेन लफुटति	मेरा	मेथि
मुइ(दे)	असती	मेरवइ	मिरा (सीमा)
मुइकओ	मूकः	मेरुअ	मिअयति
मुल्लिअं	शीलितम्	मेरुअ(अ)	मुअ
मुव्वइइ	उद्धति	मेहुणिआ	मातृकात्मजा, स्पाली
मुसइ	मुष्णाति	मेहो	च
मुसळ	मुसलम्	मेथुनिका	मेघः
मुसळलं	मांसलम्	मो	मिथुनाज्जायार्णे
मुसा	मृषा	मोगळो	वयम्
मुसुमुरइ	भगन्नि	मोअळ	मुद्रकः
मुई	मुकम्	मोज्जिइ	मोक्षयामि
मुइण्णाया	मुक्कणाया (मुक्क क्रान्तिः)	मोज्जिअति	मोक्षयते
मुइसैमराई	मुक्करोमराजि (मूः,	मोज्जिअ	मोक्षयते
		मोज्जिअ	मोक्षयते

प्राकृतम्
 मोच्छिमि
 मोच्छिमु
 मोच्छिमे
 मोच्छिति
 मोच्छिस्सं
 मोच्छिस्साम
 मोच्छिस्सामि
 मोच्छिस्सामु
 मोच्छिस्सामो
 मोच्छिह
 मोच्छिहाम
 मोच्छिहामि
 मोच्छिहामु
 मोच्छिहामो
 मोच्छिहिह
 मोच्छिहिति
 मोच्छिहित्या
 मोच्छिहिम
 मोच्छिहिमि
 मोच्छिहिमु
 मोच्छिहिमो
 मोच्छिहिसि
 मोच्छिहिस्स
 मोच्छिहिस्सा
 मोच्छिहिह
 मोहाअह
 मोही(दे)
 मोत्तमरो
 मोत्तव
 मोत्ताहलं
 मोत्तु
 मोत्तुमाण
 मोत्तूण
 मोत्था
 मोरजे(दे)
 मोरजला

संस्कृतम्
 मोक्षये
 मोक्षयामहे
 मोक्षयामहे
 मोक्षयसे
 मोक्षये
 मोक्षयामहे
 मोक्षये
 मोक्षयामहे
 मोक्षयामहे
 मोक्षयध्वे
 मोक्षयामहे
 मोक्षये
 मोक्षयामहे
 मोक्षयामहे
 मोक्षयते
 मोक्षयस्ते
 मोक्षयध्वे,
 मोक्षयामहे
 मोक्षयामहे
 मोक्षये
 मोक्षयामहे
 मोक्षयामहे
 मोक्षयते
 मोक्षये
 मोक्षयामहे
 मोक्षयध्वे
 रमते
 मग्निनी
 मुक्तगरः
 मुक्तवधम्
 मुक्ताफलम्
 मुक्तुम्
 मुक्तवा
 मुक्तवा
 मुस्ता
 अपामाग
 मुधा

प्राकृतम्
 मोरजमो(दे)
 मोरजे(दे)
 मोरो
 मोको(दे)
 मोक्कं
 मोक्कह
 मोसा
 मोहो

य-के(मा)
 यणपप(मा)
 यसलं(दे)
 याणवसे(मा)
 याणादि(मा)
 यातिसो(प)
 याचह
 याचाह
 यावेह
 युगिमा
 युगिमो
 युचो
 यूणो(दे)
 योळिअं(दे)

र
 रअअं
 रअह
 रअण
 रअणा
 रअणिअअ
 रइअअअं
 रई
 रअअोलह
 रगो

संस्कृतम्
 इवपचः
 अपामार्गः
 मयूरः
 प्रस्वेदः
 मूष्यम्
 मुञ्चति
 मृषा
 मयूखः

य

यक्षः
 जनपदः
 प्रधु
 यानपात्रम्
 जानाति
 याहवा
 यापयति
 यापयति
 यापयति
 ?
 ?
 युक्त
 गवितः
 शिलातलं, इटातलं च

र

पादपुरणे (कसल
 गोवी र)
 रजतम्
 रचति
 रत्नम्
 रचना
 रजनिध्वजम्
 (ऊमुदम्)
 रतिलक्ष्यम्
 (जघनम्)
 रति
 दोळयति
 रफ

प्राकृतम्	संस्कृतम्
रजेद्	रजयति
रज्जी(दे)	प्रधानम्
रज्ज(दे)	घट, कुण्डलं च
रज्ज्वा कपित(पै)	राज्ञा कपितम्
रज्जो धनम्(पै)	राज्ञो धनम्
रणसुडीणीरङ्गी(दे)	विशालः
रण	अरण्यम्
रण्णा	राज्ञा
रणो	राज्ञः
रंता(बाँ)	रमित्वा
रंत्त(पै)	रमित्वा
रत्ती	रात्रिः
रत्तो	रक्तः
रंपह	तक्षति
रंफह	तक्षति
रफखो(चू. पै)	रमसः
रफा(चू. पै)	रम्भा
रमह	गच्छति
रभा	रम्भा
रम्भबिजा(दे)	गोधा
रमह	रमते
रमप	रमते
रमति(पै)	रमते
रमतु(पै)	रमताम्
रमतो(पै)	रमते
रमवि(बाँ)	रमते
रमदे(बाँ)	रमते
रमन्ति	रमन्ते
रमन्ते	रमन्ते
रमसि	रमसे
रमसे	रमसे
रमह	रमध्वे
रमास	रमासहे
रमासि	रमे
रमासु	रमासहे
रमासी	रमासहे
रमि	रमित्वा

प्राकृतम्	संस्कृतम्
रमि(बाँ)	रमित्वा
रमिज(बाँ)	रमित्वा
रमिजन्ति	रम्यन्ते
रमिज्ज ते	रम्यन्ते
रमित्था	रमध्वे
रमित्यते(पै)	रम्यते
रछरा(दे)	पिच्छिलम्
रवह	रौति
रवण्णा(व)	रम्याः
रसाधल	रसातलम्
रसाधो	अमरः (रसमतीति)
रसाळो	रसवान्
रसीअ(दे)	विटपिक्षीरम्
रस्सी	रश्मिः
रस्सीए	रश्मि
रस्सीणो	रश्मिः
रहो	रथः
राध	राजानम्
राअह	राजते
राअडल	राजकुलम्
राअकेर	राजकीयम्
राअक्क	राजकीयम्
राअधरे	राजगृहम्
राअपो	राज
राअम्मि	राज्ञि
राअछो(दे)	पिच्छिलम्
राअस्स	राज
राआ	राज
राआ	राजानः, राज्ञः वा
राआ	राज्ञः
राआड	राज
राआओ	राज्ञः
राआण	राजानम्
राण	राजानम्
राआणो	राजा
राआणो	राजानः, राज्ञः वा
राआहि	राजः

प्राकृतम्	संस्कृतम्
राआहितो	राज्ञ
राह्वर्क	राजकीयम्
राहण	राजानम्
राहणा	राज्ञा
राहणो(दे)	शात्मलिः
राहणो	राजान , राज्ञः वा
राहणो	राज्ञ
राहम्मि	राज्ञि
राई	राज्ञि
राईव	राजीवम्
राडळ	राजकुलम्
राएण	राज्ञा
राओ	राग
राचा(चू वै)	राजा
राबिआ कपित(वै)	राज्ञा कपितम्
राबिओ धन(वै)	राज्ञो धनम्
राडा(दे)	पिच्छिकम्
राडी(दे)	विद्यालः
राणो	राज्ञ
राम(अ)	रामः, रामाः
राम(अ)	रामम् , रामान्
राम(अ)	रामस्य, रामाणाम्
रामकेहि णमो	रामार्थं नमस्कारः
कारो(अ)	
रामतणेण(अ)	रामार्थम्
रामतेसि(अ)	रामार्थम्
रामतेसि(अ)	रामार्थम्
रामतेहि(अ)	रामार्थम्
रामसु(अ)	रामस्य
रामसु(अ)	रामस्य
रामहो(अ)	रामस्य
रामा(अ)	रामः, रामाः
रामा(अ)	रामम् , रामान्
रामा(अ)	रामस्य, रामाणाम्
रामार्थं पोष्पाणि	रामाय पुष्पाणि
रामासु(अ)	रामस्य
रामाहो	रामस्य

प्राकृतम्	संस्कृतम्
रामि(अ)	रामे
रामु(अ)	रामः, रामम्
रामु जि(अ)	राम एव
राम्(अ)	राम
रामे(अ)	रामे
रामेण(अ)	रामेण
रामेहि(अ)	रामै
रामो(अ)	राम
रावेह	रक्षयति
रासारोवहो(दे)	कञ्जा
राहो(दे)	प्रियं, शोभितं, मलिनं, सनाथः, विसंस्थुलं च
रिऊ	कृत
रिऊ	रिपु
रिऊओ	कृक्ष
रिगह	प्रविशति
रिऊओ	कृक्ष
रिऊओली	कृक्षाणि (नक्षत्र माहा) तद्वत्
रिऊ	कृक्षः
रिऊह	मण्डयति
रिण	कृणम्
रिडी	कृदिः
रिमिणो	रोदनशीलः
रिरह	राजते
रिसहो	कृषभ
रिसी	कृषि
रिहह	प्रविशति
रुमहि(अ)	रोदिति
रुक्खा	वृक्षाः
रुक्खाह	वृक्षाः
रुक्खो	वृक्षाः
रुजह	रौति
रुजहह	कृण्वि
रुटह	रौति
रुण्ण	रदितम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
लभणं	ल	लहुभो	लघुक
लभणा	लवणम्	लावणं	लावण्यम्
लभणी	कणईकता	लाहल(दे)	अजिराधम्,
लभनं(दे)	कणईकता		भूषणं, गृहीतं च
ल(करो(मा)	तनु, कोमल च	लाक	भलावू
लक्कुबो	राक्षसः	लास	लास्यम्
लक्खओ	लगुह	लाहिलो	लम्पट
लक्खण	विघटित	लिव्कह	निलीयते
लक्खेहि(अ)	लक्षणम्	लिव्को(दे)	जालः
लगलं	लक्षौ	लिच्छह	लिप्सते
लंगुलं	लाङ्गलम्	लिपह	लिम्पति
लगगह	लाङ्गलम्	लिसह	स्वपिति
लगगति	लगति	लिह(अ)	लेखा
लगो	लगति	लिहह	लिखति
लगलं	लगन	लिहमि	लिखामि
लगली	लगम	लिहा(अ)	लेखा
लगणं	लगमी	लिहामि	लिखामि
लगजह	लग्गनम्	लिहज्जह	लिखते
लगजालुणी	लग्गते	लुक्कह	ओदयति
लगजरा	लग्गावती	लुक्कह	निकीयते
लग्गण	लग्गावीकः	लुक्को	सुप्तः
कटी	लग्गनम्	लुक्को	रुणः
कटहा	यष्टिः	लुगुओ(दे)	नकुल
कंवा	विलासवती	लुगुओ(दे)	नकुलः
कभह	कम्बाः (केवा)	लुगो	रुणः
कम्भओ(दे)	कम्बते	लुच्छह	मार्ष्टि
कवभो	कृतपरिचय	लुच्छो(दे)	कुम्भला
कसुअ(दे)	सुप्तः	लुहह	कोदति, कोदते,
कहन्तु(अ)	तैलम्		छुदति, कोदयति
कहरी(दे)	अलप्यत	लुहह	छुति
कहहि(अ)	तरङ्गः, प्रवाहश्च	लुहह	रुमरति
कहहुं(अ)	कमते	लुणह	रुमाति
कहिज्ज	कभामहे	लुओ	लुम्भक
कहिज्जज्ज	कम्पेत	लुम्भह	लुम्पति
कहिसु(अ)	कम्पेत	लुम्भज्जह	लुम्पते
कहुई	कभामहे	लुम्भह	लिखते
	कवो	लुम्भह	लुम्भते

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
छुबी(दे)	छता, स्तबक च	वहर	वज्रम्
छुहह	माहि	वहर	वैरम्
छुअ	छनम्	वहरोडो	पति रोठयति (वज्र यति)
छुरह	छिन्ति	वहसवणो	वैभवणः
छेह	छाति	वहसंपाअणो	वैशम्पायन
छेपि(अ)	छात्वा	वहसाणरो	वैशानर
छेपियु(अ)	छातुम्	वहसाओ	वैशाल
छेई(अ)	छेआ	वहसाहो	वैशाखः
छोअणा	छोचने	वहसिअ	वैशिकम्
छोअणाह	छोचने	वहहहव	वैशख्यम्
छोओ	छोक	वईवेल(दे)	मयादा
छोगो	छोकः	वउवलओ(दे)	विषरहितो भुजग
छोहह	स्वपिति	वउव(दे)	वीधमन्विरम्
छोहो	अत्पासक, समृतश्च	वई	वक्रम्
छोअ	कवणम्	वईकिम(अ)	वक्रत्वम्
छोहलो	छोहलः (शफर विशेषः)	वक(दे)	एकान्त, पृथक्, शून्य च
छोहिआअह	छोहितायते	वकई	पिष्टम्
छोहिआह	छोहितायते	वकक	वक्रम्
वहसह	अत्यति	वककई(दे)	मेघतिमिरम्
व	वा	वककरो(दे)	परिहास
वअ	वयम्	वककक	वक्ककम्
वअअ	वचनम्	वककलिअ	उत्सङ्गितम्
वअणो	वचनम्	वकखाण	व्याख्यानम्
वअछह	प्रसरति	वकखो(चू पै)	व्याघ्रः
वअसाहुं(अ)	वअस्थानाम्, वअ स्थानम्	वअग(अ)	वल्गः
वअसिअहुं(अ)	वअस्थानम्	वअगालह	रोमन्धयति
वअसी	वअस्थः	वअगोवओ(दे)	नकुलः
वहअओ	वैद्यः	वअवो	व्याघ्र
वहअवणो	वैजयन्तः	वअह	वज्रति
वहआकिओ	वैताकिः	वअण	वज्रना
वहपसो	वैदेयः	वअह	काक्षति
वहपह	वैदिकः	वअह	प्रजति
वहपह	वैदिकः	वअह	वत्सम्
वहपह	वैदिकः	वअह	मच्छति
वहपह	वैदिकः	वअह	वत्सात

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
वच्छतो	वृक्षात्, वृक्षेभ्यो वा	वज्जणव(अ)	वदिता
वच्छम्मि	वत्से	वज्जणह	कथयति
वच्छल्लो	दत्तु	वज्जा(वे)	अधिकारः
वच्छस्स	वत्सस्य	वज्जह(अ)	मजति
वच्छहु(अ)	वृक्षात्	वज्जदि(मा)	मजति
वच्छहे(अ)	वृक्षाद्	वज्जहे(मा)	मजति
वच्छा	वत्साः, वत्सान् वा	वज्जेप्पि(अ)	मजित्वा
वच्छा	वत्सात्	वज्जेप्पिणु(अ)	मजित्वा
वच्छाव	वत्सात्	वह	वृक्षम्
वच्छावो	वत्सह	वहलं(दे)	मेघसिमिरम्
वच्छाण	वत्सानाम्	वह्ता	वाता
वच्छाण	वत्सानाम्	वह्ताविधं	समापितम्
वच्छाहु	वृक्षात्, वृक्षेभ्य वा	वही	वर्तिः
वच्छादो	वृक्षात्, वृक्षेभ्य वा	वहुलं	वतुलम्
वच्छासुतो	वत्सेभ्यः	वहभाह	गच्छति
वच्छाहि	वत्सात्	वहभाणलो	वहवानलः
वच्छाहि	वत्सेभ्यः	वहणं(दे)	उत्तागृहं सततपवनः,
वच्छाहितो	वत्सात्		हिमवर्षं च
वच्छाहितो	वत्सेभ्यः	वडिअव(अ)	वदितः
वच्छाहितो	वृक्षात्, वृक्षेभ्यः वा	वडिणाओ	वधेरकण्ठ
वच्छे	वत्सान्	वधुअरो	वृहत्तरः
वच्छे	वत्से	वव(अ)	मूढः
वच्छेण	वत्सेन	ववरो	वठरः
वच्छेण	वत्सेन	ववलो	वठरः
वच्छेसु	वत्सेषु	ववो	वठः
वच्छेसुतो	वत्सेभ्य	वण	वनम्
वच्छेहि	वत्सैः	वणसिरिवट्टिय	वनशीघ्रं कवरीव
वच्छेहि	वत्सेभ्यः	कवरीव	
वच्छेहि	वत्सैः	वणाहं	वनानि
वच्छेहि	वत्सै	वणाह	वनानि
वच्छेहितो	वत्सेभ्यः	वणार्ह	वनराजि
वच्छेहितो	वृक्षात्, वृक्षेभ्यः वा	वणाण	वनानाम्
वच्छो	वत्स	वणाण	वनानाम्
वच्छो	वृक्षः	वणाणि	वनानि
वजरो	माज्ज	वणिमा	वनिता
वज्जं	वज्जम्	वणे	अनुकम्भे (होह
वज्जह	व्रज्यति		दासो वणे ण

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
	सुंचह = भवति	वम्मह	उद्धते
	दासोऽनुकम्भो	वम्मडिअं(दे)	विशाल
	न मुच्यते)	वम्मह(अ)	मन्मथ
वणे	निश्चये (वणे देमि =	वम्महो	मन्मथः
	निश्चय द्वामि)	वम्मिओ	वलभीकः
वणे	विकल्पे (होइ वणे	वम्मो	वर्म
	न होइ = भवति	वरह	वृणोति
	वा न भवति)	वरहसो	वरयितुक (नृतनवर)
वणे	सम्भावने (णद्धि	वरंडो	वरणः (प्राकारः)
	वणे ज ण देइ	वरहाढइ	निस्सरति
	विपरिणामो = ना	वरिमलह	गच्छति
	स्ति किं यन्न व्दाति	वरिओ	वर्यः
	विपरिणामः)	वरिस	वषम्
वण्डो(दे)	निःस्नेह, अकृत	वरिसह	वर्षति
	विवाह, अमश	वरिससअ	वर्षातम्
वतनकं	वदनम्	वरिसा	वर्षा
वतनकं(पै)	वदनम्	वरो	वरः
वसं	वृत्तम्	वलह	आरोपयति
वसा	वर्ता	वलह	आदति, प्राणनं
वसिआ	वर्तिका		करोति वा
वसिओ	वार्तिकम्	वलमगह	आरोहति
वसी(दे)	मयादा	वलहसरो(दे)	जपवान्
ववारओ	मुष्पारक	वलविओ(दे)	जपवान्
वदिओ	बन्दी	वलाहुं(अ)	बलामो
वदिआ	वन्दिता	वलिअं(दे)	मौर्वी
वदअं(दे)	प्रधानम्	वलुङ्की(दे)	कर्कटी
वधुतु(पै)	वध्वाः	वलुणो	वरुणः
वधुतो(पै)	वध्वाः	वले	निर्जरणे (वले पुरिस
वपो(दे)	भूतगृहीत, समिकम्		धनजको खति
वप्पिअं	भुक्तम्		आणे = पुरुषो
वप्पली(दे)	मिथ्यावच		धनञ्जय एव
वप्पिओ	केवार		क्षत्रियाणाम्)
वप्पिवअं(दे)	क्षेत्रम्	वले	निश्चये (वले सीहो
वण्णुअं(दे)	क्षेत्रम्		अल = सिंह एवा
वण्णह	वलयि (प्राणने)	वळं(दे)	वायम्)
वण्णमरो(दे)	संवात, गिरिगुहा च	वळरो(दे)	स्पर्शान्वितम्
वण्णाल	पुनर्वि		मल, महिष, तरुणः,
			क्षेत्रं, तरुणं च

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
वल्लवाभं(दे)	क्षेत्रम्	वाउली	कुमारीक्रीडोचिता
वल्ली	वल्ली		शाकभञ्जिका
वल्लीवर्ष	ज्ञाण व्याघ्र, सिंह	वाउल्लो	प्रलपिता
ववडओ(दे)	द्विज	वाउल्लो	व्याकुल
वसई	वसति	वाऊ	वायुः
वसडडो(दे)	कनकम्	वाऊ	वायवः
वसही	वसति	वापू(अ)	वातेन
वसहो	बुधभः	वाडो	वृत्ति
वसिओ	वाशिकः	वाडुओ(दे)	भूषाऽस्य
वसुआह	उद्वाति	वाणारसी	वारुणसी
वसुजाह	उद्वाति	वापूफह	अम करोति
वसुजासि	उद्वाति	वामलूरो(दे)	वामलूरः
वसुतुडो(दे)	काकः	वामलूरो	वल्मीकम्
वसो	वशः	वामो	आम्नातम्
वसो	वृक्ष	वार	हारम्
वहओ(दे)	मणिकार	वारण	व्याकरणम्
वहस्स	वधाय, वधस्य	वारावरो(दे)	वातायनम्
वहाह	वधाय	वारिज्जो	विवाह
वहिओ	मयितः	वारिमई	वारिमती
वहिज्जह	ऊढाते	वारीमई	वारिमती
वहुभाडिणो(दे)	कुमारी	वाल्हे(अ)	वाकाया
वहेडओ	विभीतकः	वालिओ(दे)	शर्वित
वाभह	वा	वावडो	व्यापृतः
वाभउ	वाति	वावडो	व्यापृतः (कुटुम्बी)
वाभओ	वायव	वाधिरह	व्याप्रियते
वाभडो	वायवः	वावेह	व्याप्नोति
	शुकः (वाचाट-	वासं	वर्षम्
	शब्दात्)	वास हसी	व्यासर्षिः
वाभणो(दे)	वेदमद्वारं तिरस्त्रीन व	वाससअ	वर्षातम्
वाअरणं	व्याकरणम्	वासा	वर्षाः
वाह	म्लायते	वांखिओ	वांशिक
वाह	वाति	वासी(दे)	शिक्षा विज्ञानं च
वाहल्लो(दे)	बलीवर्द	वासेण वि भारअ	व्यासेनापि भारत
वाउणो	वायव	अम्भि बद्धं (अ०)	स्तम्भे बद्धम्
वाउणो(दे)	विट	वासेसी	व्यासर्षिः
वाडलो	वातूलः	वासो	वधः
वाडलो	व्याकुल	वाहरह	व्याहरति

प्राकृतम्	संस्कृतम्
वाहगिज्जह	व्याहियते
वाहिष	व्याहृतम्
वाहिने	व्याहृतम्
वाहितं	व्याहृतम्
वाहिता हिर देवी	व्याहृता किल देवी
वाहिपह	व्याहियते
वि	अपि
विअइक	विचिकिलम्
विअकखणो	विचक्षणः
विअव	विक्रम्
विअइवी	वितर्हिः
विअवडो	विदग्ध
विअर्ण	व्यजनम्
विअणा	वेदना
विअसइ	विकसति
विआसलो	विकारवान्
विआलो(दे)	वस्युः (चौरः)
विआसरो	विकल्परः
विआसेइ	विकोशयति
विइहो	विधिः
विउडइ	नाशयति
विउणो	द्विगुणः
विउक	विपुलम्
विउहो	विपुलः
विओ(दे)	कुल्लण
विओओ	वियोग
विओओ	विकलः
विककोणइ	विक्रीणाति
विककेअइ	विक्रीणाते
विककेइ	विक्रीणीते, विक्रीणाति
विकिकणो	अवकीणः
विमिअ(दे)	अवरम्
विगकइ	विगकति
विचलो	पिप्पल
विउडइओ	विकलम्
विउडइओ	विकलम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्
विचिओ	वृक्षिकः
विचिओ(दे)	पिशाचः
विचिओ	वृक्षिक
विचिओरिअ	अपूर्वम्
विचिओलइ	कम्पयति
विचिओहगक(अ)	विक्रोभकाम्
विचिओडवि(अ)	विचिओडय
विजर्ण	विजनम्
विजप्पिज्जह	अजयते
विजयसेनेन कृति(पै)	विजयसेनेन कपितम्
विज्ज	विज्ञानम्
विज्जुज्जोअ भरइ	विदुः शोते स्मरति
रइ	रतिम्
विज्जुओ	विद्युत्
विज्जुओ(दे)	तेरुणः
विज्जळा	विद्युत्
विज्जुळाइ	विद्युत्
विज्जु	विद्युत्
विज्जइ	बोध्यते
विज्जडो(दे)	अथ
विक्षो	विक्षय
विचिओ	वृक्षिकः
विचिओ(पै)	विज्ञः
विट्	वृन्तम्
विट्ठालु(अ)	अस्पृश्यसमं
विट्ठिरं	विस्तारः
विट्ठितं	अजितम्
विट्ठिरिआ(दे)	रात्रिः
विट्ठो	शुद्धिः
विट्ठो	शुद्ध
विडण्णइ	अजयते
विडलो	आविर्गमः
विडविडइ	रचति
विड्ढा	नीडा
विणओ	विनयः
विण्णार्ण	विज्ञानम्
विणिण	ग्रौ, द्वे

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
विण्	विष्णुः	विलम्ब(अ)	विलम्बस्व
वित्त	वृत्तम्	विलरो(दे)	यौवनोत्कट
वित्तअरो	वित्तपर	विलवह	विलपति
वित्तवरो	वित्तपर	विलासिणीओ(अ)	विलासिनोः
वित्ती	वृत्ति	विलिभ	म्रीलितम्
विदाओ	विदितः	विलिज्जह	विलायते
विदुरा	विदुर	विली	वीचि
विद्वक्कणिक्कविथ	बुद्धकविनिरूपितम्	विलोअ	व्यलीकम्
विद्वक्क	बुद्धकपि	विवह(अ)	विपद्
विद्वत्था	विद्वत्त	विवहह	विवतते
विप्पओ	उम्मत्त, पीरी च	विवरण	विदत्तनम्
विप्पओ	विप्पलवः	विवी	वाचि
विप्पमाळह	वावायति	विसरगो	व्युत्सर्ग
विप्पत्ती(दे)	मतम्, उत्सव	विसहह	वृत्ति
	विशेषश्च	विसहुळ	विसंस्तुलम्
विप्परो(दे)	ईस, विषं च	विसदो	विषम
विप्पावेह	विमपयति	विसम आअवो	विषमात्तपः
विप्पो	विप्र	विसमहओ	विषमय
विष्ममो	विष्मम	विसमओ	विषमयः
विष्मलो	विह्वल	विसमाअवो	विषमात्तप
विमहओ	विस्लोण	विसमो	विषमः
विमहओ	विस्मयः	विसमो(पै)	विष्मः
विमहह	विस्मरहि	विसरह	विह्वलति
विमहह	स्मरति	विसा	विशतोनाम्
विरह	गुण्यति	विलिडो(दे)	विस्स्तुल विरतम्
विरह	अनक्ति	विसुरह	खिद्यते
विरणिज्ज(दे)	आत्रेम्	विसेला(पै)	विशेषः
विरमाळह	प्रतीक्षते	विस्मये(मा)	विस्मयः
विरसळह	तनोति	विस्सुओ	उम्मत्त
विरहहमी	विह्वलति	विह्वणो	विघटनम् (अनर्थः)
विराअह	विलोयते	विह्वयी	वितस्ति
विराह	विलोयते	विह्वह	म्रीकति
विरिचरो	पाराविरेचनशील	विह्वो(दे)	मौर्वी
विद्यथ	विद्यम्	विह्वो	विह्वल
विरेचह	विरेचयति	विह्वणो	वितुष्णः
विरोळह	अनति	विह्विमिह्वो	विकसितः
विलभा	वनिता	विह्विरह	प्रतीक्षते

प्राकृतम्
 विहीय
 विहीण
 विहीणो
 विहुद्वहो
 विहूण
 विहेह
 विहोडह
 विहोअणिग्ज
 विहोअणीअ
 विहोळो
 बीजह
 बीरिअ
 बीरणि(दे)
 बीसं
 बीसम्भो
 बीसमह
 बीसरह
 बीससिह
 बीसा
 बीसाणो
 बीसामह
 बीसामो
 बीसासो
 बीसु
 बुदो
 बुद्वी
 बुद्वी
 बुद्वो
 बुत्तं(अ)
 बुत्तवो
 बुद्वो
 बुत्तारओ
 बुत्तं
 बुत्तारण
 बुत्तं
 बुत्तारण

संस्कृतम्
 विधिः
 विहीनम्
 विधि ।
 विधुग्नुद
 विहोनम्
 ?
 ताडयति
 विस्मयनीयम्
 विस्मयनीयम्
 विहूण
 बीजयति
 बीर्यम्
 पिच्छिकम्
 बिष्वक्
 विश्रम्भः
 विश्राम्यति
 विस्मरति
 विश्वसिति
 विशतिः
 विष्वाणः
 विश्राम्यति
 विश्रामः
 विश्वासः
 बिष्वक्
 बुष्टः
 बुद्धि
 बुद्धि
 बुद्धः
 बुद्धम्
 बुत्ताम्भ
 बुत्ताम्भ
 बुत्तः
 बुत्तारकः
 बुत्तम्
 बुत्तारणम्
 बुत्तं, हे
 बुत्तति
 बुत्तता

प्राकृतम्
 वेअसो
 वेआलिओ
 वेहहो(दे)

वेहरो
 वेहल
 वेहल्ल
 वेआसो(दे)
 वेच्छ
 वेच्छिह
 वेच्छिन्ति
 वेच्छिस्था
 वेच्छिम

वेच्छिमि
 वेच्छिमु

वेच्छिमो

वेच्छिसि
 वेच्छिस्सा
 वेच्छिस्साम्

वेच्छिस्सामि
 वेच्छिस्सामु

वेच्छिस्सामो

वेच्छिह
 वेच्छिहाम

वेच्छिहामि
 वेच्छिहामु

वेच्छिहामो

संस्कृतम्
 वेतस
 वैतालिकः
 तनु, शिथिलम्,
 आविद्धम् ऊर्ध्वी
 कृत, विसंस्थुल च
 वेदनशील
 विचकिलम्
 विचकिलम्
 विकृप
 वेदिष्यामि
 वेदिष्यति, वेत्स्यते
 वेदिष्यन्ति, वेत्स्यन्ते
 वेदिष्यथ, वेत्स्यथ्वे
 वेदिष्याम, वेत्स्या
 महे
 वेदिष्यामि, वेत्स्ये
 वेदिष्यामः, वेत्स्या
 महे
 वेदिष्यामः, वेत्स्या
 महे
 वेदिष्यासि, वेत्स्यसे
 वेदिष्यामि, वेत्स्ये
 वेदिष्यामः, वेत्स्या
 महे
 वेदिष्यामि, वेत्स्ये
 वेदिष्यामः, वेत्स्या
 महे
 वेदिष्याम, वेत्स्या
 महे
 वेदिष्यथ, वेत्स्यथ्वे
 वेदिष्याम, वेत्स्या
 महे
 वेदिष्यामि, वेत्स्ये
 वेदिष्याम, वेत्स्या
 महे
 वेदिष्याम, वेत्स्या
 महे

प्राकृतम्	संस्कृतम्	संस्कृतम्
वेच्छिहिह	वेदिष्यति, वेत्स्यते	वणु
वेच्छिहिति	वेदिष्याति, वेत्स्यन्ते	वेणुवनम्
वेच्छिहित्या	वेदिष्यथ वेत्स्यध्वे	वृन्तम्
	वदिष्याम, वेत्स्यामहे	पीडितम्
वेच्छिहिम	वेदिष्याम, वेत्स्यामहे	द्वयो
वेच्छिहिमि	वेदिष्यामि, वेत्स्ये	द्वौ, द्वे
वेच्छिहिमु	वेदिष्याम, वेत्स्यामहे	?
वेच्छिहिमो	वेदिष्याम, वेत्स्यामहे	पिशाचोक्रान्त
वेच्छिहिलि	वेदिष्यति, वेत्स्ये	भनकि
वेच्छिहिल्लं	वदिष्यामि, वेत्स्ये	द्वारम्
वेच्छिहिल्ला	वेदिष्यामि, वेत्स्यामहे	वैद्यम्
	महे	विदम्बना
वेच्छिहिह	वेदिष्यथ, वेत्स्यध्वे	उपाकभते
वेवजो	वैद्यः	वञ्जति
वेवज्जो(दे)	भारः	वद्युः
वटं	वृत्तम्	वेणु
वेट्ठिभो	वेष्टित	खज्जा
वडह	वेष्टयति	रमते
वेडिलो	वेत्तस	सङ्कुचितम्
वेडुज्जो	वैद्यम्	वल्लीवत्
वेडुजा(दे)	पिच्छिलः पम्पा	विकासवती
वोवो(दे)	वेरः	कोमलो, विलासी
वेवो	इमं	वल्ली
वेवह	वेष्टते	वल्लीवत्
वेडिजो(दे)	मणिकार	वेपते
वेडिज्जह	वेष्टियते	वेपते
वेणा(म)	वेणिः	वेपमाना
वेणिस	वचनीयम्	वेपमाना
वेणिसल्लं	हस्तम्	वशम्पायनः
वेणी(म)	वेणि	वैश्रवण
वेणुलट्ठी	वैशयष्टि	वशिकम्
वेणुवणं	वेणुवाम्	व्युत्सज्यम्
वेणुसाओ	अमरः (वेणुवाङ्ग	द्वयोः
	वच्छिद्यवान्)	द्वेष्ट्य
		वञ्जयति
		वैश्वर्यम्
		दाभ्याम्

प्राकृतम्
वेहितो
वैर
वो
वोहओ(दे)
वोहओ
वोक्कअ(दे)

संस्कृतम्
ह्याभ्याम्
वैरम्
युष्मान्, युष्माकम्
ज्योतिरङ्गणः
व्याघ्र
अनिमिचे, तात्पर्या

सक च

वोक्कइ
वाक्कइ
वोक्कन्त
वोच्छ
वोच्छइ
वोच्छति
वोच्छित्था
वोच्छिम
वोच्छिमि
वोच्छिमु
वोच्छिमो
वोच्छिसि
वोच्छिस्स
वोच्छिस्साम
वोच्छिस्सामि
वोच्छिस्सामु
वोच्छिस्सामो
वोच्छिइ
वोच्छिहाम
वोच्छिहामि
वोच्छिहामु
वोच्छिहामो
वोच्छिहिइ
वोच्छिहिति
वोच्छिहित्था
वोच्छिहिम
वोच्छिहिमि
वोच्छिहिमु
वोच्छिहिमो
वोच्छिहिसि

विजिपयति
व्याहरति
व्युत्क्रान्तम्
वक्ष्यामि
पश्यति
वक्ष्यन्ति
वक्ष्यथ
वक्ष्याम
वक्ष्यामि
वक्ष्याम
वक्ष्याम
वक्ष्यसि
वक्ष्यामि
वक्ष्यामः
वक्ष्यामि
वक्ष्यामि
वक्ष्यामः
वक्ष्याम
वक्ष्यामः
वक्ष्यामि
वक्ष्यामि
वक्ष्याम
वक्ष्यामः
वक्ष्यामि
वक्ष्यामि
वक्ष्याम
वक्ष्यामः
वक्ष्यामि
वक्ष्यामि
वक्ष्याम

प्राकृतम्
वाच्छिहिसा
वोच्छिहिसा
वाच्छिहिह
वोञ्जइ
वोञ्जइ
वोंठ
वोत्तव्व
वोर
वोत्तुमाण
वोत्तुण
वाहर(दे)
वौरणो
वोछइ
वोछइ
वोसगइ
व्यालवाहनो
व्यालाहनो

संस्कृतम्
वक्ष्यामि
वक्ष्याम
वक्ष्यथ
जस्यति
वाजयति
वृन्तम्
वक्तव्यम्
वक्तुम्
उक्त्वा
उक्त्वा
इमं
अतिक्रान्तः
कथयति
गच्छति
विकसति
व्यालवाहनः
व्यालवाहन

श

श्रमणाहं सुखं(मा) स्वजनानां सुखम्
शमे(मा) समः
शलिशंजिमं(मा) सहशमिदम्
शस्तवाहे(पै) साथवाहः
शस्पकवळे(मा) शस्पकवळ
शहअ(अ, मा) सहअम्
शामअ(मा) सामान्यम्
शालयो(मा) सारसः
शिरीतु(पै) श्रियाः
शिरीतो(पै) श्रिया
शुणध दाणि हगे श्रुणुयेदानीम्, अहं
शक्रावदालभन्त शक्रावताराम्य
खवाशी धीवळे(मा) तरवालो धीवरः
शुवो(मा) क्षुतिः
शुल्कवाल्ल(मा) शुल्कदार
शुस्सिदे(मा) सुस्थित
शुस्थु करं(मा) सुष्ठु कृतम्
शोमलो(दे) कलकलः
शोहणे(मा) बोधनम्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
श्रुपत्थ णिमज्जह	स्वरत्र निषादति	सकरो	शङ्करः
	स	सकरो	सङ्करः (रथया)
स	सः	सकळ	शङ्कलम्
सअ	सद	सका (पै)	शङ्का
सअ	स्वयम् (सअ विअ	सककअ	संस्कृतम्
	मुणसि करणिअ =	सककह	शक्नोति
	स्वयमेव जानासि	सक्कारो	सत्कार
	करणीयम्)	सक्कारो	सत्कार
सअओ	शकटा	सक्काळो	सत्कार /
सअठ	शकटम्	सक्को (प)	शक्कः
सअणाण (मा)	स्वजनानाम्	सक्खिणो	साक्षी
सअराई (दे)	अटिति	सक्खी	साक्षी
सअळपिच्छो विज्जे	सकळ उच्चो विद्वान्	सक्खुद्धह	रमते
सअळलोअ अहि-	सकळ लोकमभिभवन्	सखार्थ	सस्त्यानम्
भवन् हुदवह (शौ)	हतवह !	सेखाअह	सेस्त्यायते
सअवरो	स्वधवर	स्खाह	सेस्त्यायते
सअविम्हओ (दे)	केकी	सखीअ	सेस्त्यानम्
सअहुत्तो	शतकृत्व	सखो	शङ्कः
सआ	सदा	सग	शङ्कम्
सह	सङ्कत्	सगच्छ	सङ्कस्ये
सह	सङ्गा	सगच्छह	सङ्कच्छते
सहकोडी	शतकोटिः	सगमो	सङ्कमः
सहइइ (दे)	मनोरथेनैव संघटना	सगलह	संघटते
सहजे	सैन्यम्	स गामह	?
सहर	स्वैरम्	संगाळे	सेवात
सहकट (दे)	मनोरथेनैव संघटना	सगगओ	मुक्क
सहलासिओ	मयूरः (सदा लासिको	सगगहो	स्वग्रह (मुक्क
	नृस्यशीकृत्वात्)	सगगसडी (दे)	उत्तका
सहसिद्धिओ (दे)	युवा	सगगो	सक्तः
सई	शची	सगगो	स्वर्ग
सउणिहं (अ)	शकुनीनाम्	सगवह	कथयति
सउणो	शकुनाः	संघअणं	सहननम्
सउमाळो	सुकुमारः	संघडह	संघटते
सउरो	सौरः	सेबारो	सहारः
सउळ्ळिओ	प्ररित	संघो	सङ्घ
सउई	सौधम्	सङ्गा	शङ्का
सकणं	आज्ञा, अल्पम्,	सङ्गी	सङ्ग
	चापः, पुरं च		

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
सचारी	दूती (प्रोति सञ्जा रयति)	सणिअ	शनै
सचाव	सचापम्	सणिओ(दे)	साक्षी
सच्च	सत्यम्	सणिअरो	शनैश्चरः
सञ्जुओ(दे)	पिशुन	सणिअ	स्निग्धम्
सञ्जवह	पश्यति	सणेहो	स्नेह
सञ्जोअ	सञ्जोअम्	सण्णा	सज्ञा
सञ्जोह	सञ्जोअम्	सणिअ(दे)	आर्द्रम्
सञ्जोओ(दे)	सदृशः	सणिअमाआ	?
सजणो	सज्जनः	सण्हं	बलक्षणम्
सजणो	स्वजनः	सण्ह	सुखम्
संजमो	संयमः	सततं(पै)	सततम्
संजोओ	संयोगः	संतवह	सन्तप्यते
सज्जणो	सज्जन	सतो	सन्त
सज्जा	संज्ञा	सत्तरह	सप्तदश
सज्जो	बद्ध	सत्तरी	सप्ततिः
सज्जं	सङ्गम्	सत्तवीसा	सप्तविंशतिः
सज्जो	सङ्ग	सत्तह	सप्तानाम्
सज्जसं	साध्वसम्	सत्तह	सप्तानाम्
संज्ञा	सन्ध्या	सत्तावीस	सप्तविंशतिः
संज्ञा	सन्ध्या	सत्तावीसा	सप्तविंशतिः
संज्ञावहुअवज्जो	सन्ध्यावध्ववगूढः	सत्ती(दे)	बन्धनं, वचनं च
सञ्ज्ञा	सन्ध्या	सत्तो	गतः
सञ्ज्ञा(पै)	संज्ञा	सत्तो	शक्तः
संज्ञाणं	संज्ञानम्	सत्थरो	संस्तर
संजो(चू पै)	बण्ह	सत्थि	स्वस्ति
संजविओ	संस्थापित	संदहो	सन्दह
संजविओ	संस्थापितः	सवदं(धौ)	सततम्
सवह	सीदति	सोवसह	सदिशति
सवा(दे)	प्रकम्बकेक्षा	सदो	सदः
संजो	बण्हः	सदहह	अदधाति
सद्वदा	अद्धा	सदहणं	सम्मतम्(अदधानम्)
सदव(दे)	कुमुदम्	सदहमाणो	अदधानः
सदा	संता	सदहणं	अदधानम्
सदिलं	शिथिलम्	सदहणह	अवष्टम्भ करोति
सदो	सिद्धि	सहालं	नूपुरम्
सदा	सिद्धि	सहाको	शब्दवान्
		सहो	शब्द

प्राकृतम्	संस्कृतम्
सद्धा	श्रद्धा
संशुक्कह	प्रदीव्यति
संशुमह	प्रदीव्यति
सन्तुमह	छादयति
सन्नामह	आदर्शं करोति
संपर्ष	साम्प्रतम्
संपत्ता	सम्पत्
संपह(अ)	सम्पद्
संपह	सम्प्रति
सपञ्जह	संपद्यते
संपहालं	सम्पद्द्वारम्
सपरितावो	सपरितापः
सपरिहासं	सपरिहासम्
सपार्थ	सपापम्
सपिपासो	सपिपास
सपुत्रो(दे)	पिशाचाक्रान्तः
सप्पुत्रो(दे)	चातकः
सप्पचिन्ना(दे)	बाका
सप्परितावो	सपरितापः
सप्परिहासं	सपरिहासम्
सप्पासो	स्वैपथः
सपिपुत्रो(दे)	चातकः
सपिपुत्रो	सपिपास
सपकं	शप्यम्
सर्फ(दे)	कुसुदम्
सबधु(अ)	शपयम्
सबधु करोपिण्ण(अ)	शपयं कृत्वा
सबिल(दे)	मदिरा
सब्बिक्कलू	सन्निधुः
समरो	शफरी
समरु	सफलम्
समरु(अ)	सफलम्
सभवह	संभवति
संभावह	ब्रुव्यति
संभावेह	सम्भावयति
सन्निक्खू	सन्निधुः
समह	शाम्यति

प्राकृतम्	संस्कृतम्
संमद्धो	समर्द्धः
समतो	समस्तः
समथे(दे)	खड्गः, छिन्नः, तटः, जम्बापाशः, खनिज च
समर्थ(दे)	कुर्गापुरतः पुरुषं कृत्वा विधीय मानो रक्तबलि
समराहक	पिष्टम्
समरो	शाय
समवाओ	समवायः
समाणह	भुङ्क्ते
समाणह	समाप्नोति
समाणु(अ)	समम्
संमाणेह कोट(अ)	संमाणयति लोकः
समारअह	समारचति
समारह	समारचति
समायेह	समाप्नोति
समिज्जह	समिज्वति
समिद्धी	समृद्धिः
संमिछह	संमीकति
संमोकह	संमीकति
समुदणवणीअं	समुद्रनवनीतम् (चन्द्रः)
समुदहरं	जम्बुद्वीपम् (जम्बु धारोपचारात्)
समुद्दो	समुद्र
समुद्रो	समुद्र
समुह	सम्मुखम्
समुह	सम्मुखम्
समेत्तिअं धं	?
सम्म	शर्म
सम्म	सम्पत्
सयई	शकटम्
सरई	सद्यम्
सरं	शिरः
सरह	सरति

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
सरह	स्मरति	सबलो	शबल
सरो	भारत्	सवहो	शपयः
सरहई	सरोवहम्	संबिह्वाणा(दे)	आभिजात्यम्
सरली(दे)	उल-हा (प्रमहः)	संबुर्न	रुद्रुतम्
सराहओ(दे)	सर्पः	संबेछह	संबेहते
सरिआ	सरित्	सठव	सवम्
सरिच्छो	सदक्षः	सठवओ	सवतः
सरिह्वो	सद्वपः	सठवंगसिरिप	सर्वाङ्गभिया
सरिबण्णो	सद्वरणः	सठवगाड(व)	सर्वाङ्गाः
सरिवाओ(दे)	आसारः	सठवगिओ	सर्वाङ्गीण
सरिसणिभ(शौ)	सद्वमिदम्	सठवज्जो	सर्वज्ञ
सरिसमिण(शौ)	सद्वमिदम्	सठवज्जो(पै)	सर्वज्ञ
सरिसवसको	सर्वपसकः	सठवण्ण	सवज्ञ
सरिसाई	सद्वशानाम्	सठवण्णो	सवज्ञः
सरिसाहुओ	सद्वशाः	सठवतो	सर्वत
सरिसो	सद्वशाः	सठवत्थ	सर्वस्मिन्
सरो	सद्वक्	सठवदो	सर्वत
सरी(दे)	प्रशस्वाकृतिः, शीर्षं च	सठवम्मि	सर्वस्मिन्
सव(व)	शरान्	सठवल्सि	सवस्मिन्
संरुअह	संरुअते	सठवहि	सर्वस्मिन्
संरुअहहि	संरोत्सयते	सठवाओ	सर्वा
संरुधिअह	संरुअते	सठवाण	सर्वेषाम्
सरेवाओ(दे)	ईसः	सठवे	सर्वे
सरो(चू पै)	भारः	सठवेसि	सर्वेषाम्, सर्वासाम्
सरो	स्मरः	संसह	जस्वति
सरोवई	सरोवहम्	संसओ	संशयः
सकरी(दे)	ओद्री	ससहरस्स	शशधरस्व
सकाहह	श्लाघते	ससङ्को	शशाङ्क
सकाहा	श्लाघा	ससा	स्वसा
सलिकण्वहेण	सलिकप्रवाहेन	संसाओ	आकूटः, उद्भिन्नः,
सको(चू पै)	शरः		चूर्णित, भीतश्च
सवह	सूते	ससी(पै)	शशी
सवच्छको	सवत्सरः	सहभरो	सहभर
संबहिओ	संवर्तितः	सहह	राजते
संयसओ	संवर्तकः	सहह	सहते
संयसण	सवत्तनम्	सहहत्थिआ	सहोत्थिता (का
संयसह	संयसि		बाहुकृत्वात्)

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
सहचरो	सहचर	सामर्थ्य	सामर्थ्यम्
सहभूतो	सहभान	सामली	शास्मलिः
सहभाषा	सहभाषा	सामा	श्यामा
सहभाषी	सहभाषा	सामिद्धा	समुद्धिः
सहभाषो	सहभाषः	सामिहुं (अ)	स्वामिभ्यः
संहरह	संवृणोति	सारह	प्रहरति
सहरो	शफरी	सारेगं	शाल्पम्
सहलं	सफलम्	सारवई	समारचति
सहाओ	स्वभाव	सारिआ	शारिका
संहारो	संहार	सारिच्छं	साहवयम्
सहासहुणो	सहासकुस्व	सारिच्छो	सहक
सहि	नामन्त्रणे (सहि प्रसिद्धिं गई)	सोरो (दे)	रणमुखम्
		सालाहणो	शातवाहन
सहिअपहि	सहव्यै	सावका (अ)	श्यामक
सहिअई	सहपम्	सावो	श्यापः
सही	सहय	साह (अ)	सवम्
सहीड	सहय	साहा	शाखा
सहीओ	सहय	साही (दे)	प्रतोली
सहु (अ)	सह	साहु	साधु
सहेव्वड (अ)	सोवप्यम्	साहुली	शाखा
सह्य	सह्यम्	साहुली (दे)	वर्ष, शाखा भूः, सली, सहली, साहुल
सा	सा		
साअइडह	कपति	सालवाहणो	शातवाहनः
साओरो	सागरः	सालाहणो	शातवाहनः
साओरो व्व कारओ	सागर इव कार	सावओ	भावकः
साओरो व्व गहिरो	सागर इव गओरो	सावओ	भावकः
साहआ	शारिका	सालं	सत्यम्
साउडअअ	स्वावूवकम्	सासह	कथयति
साउछो	अजुरागः	साधु	शब्दः
साऊ	स्वातुः	साहह	कथयति
साऊअअ	स्वावूवकम्	साहहह	संवृणोति
साऊअ	मुत्वा	साहरह	संवृणोति
साजिअ	शान्तम्	सि	असि
सामअइ	प्रतोक्ते	सि	तेषाम्, तासाम्, एषाम्, मासाम्, एतेषाम्, एतासाम्
सामओ	श्यामाक		
सामगह	स्थितयति		
सामकळं	सामकथम्		

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
सिखण्ठा(दे)	पितृवनम्	सिण्ड	सिञ्जति
सिखा	स्यात्	सिण्ड	सिञ्चते सिनद्धते
सिखाको	श्याल	सिण्डी	शुक्ति
सिखावाओ	स्याद्वादः	सिण्डी	सूची
सिखिउ(भ)	सुद्धतम्	सिखा	शिफा
सिखलु वो द्रही	शिख्यता वस्तुकी	सिमिणो	स्वप्न
द्रहम्मि पडिआ	तरुणे पतिता	सिरं	शिर
सिग	श्रद्धम्	सिरवेमणा	शिरोवेदना
सिगारो	श्रद्धादः	सिरा	सिरा
सिगई	शीघ्रम्	सिरिसंधरस्स वदे	भीमस्थर वन्दे
सिग्घो	सिहः	सिरिमन्तो	भीमान्
सिघो	सिह	सिरिसो	शिराष
सिचह	सिञ्जति	सिरी	श्री
सिचिण्णह	सिञ्चते	सिरोवेमणा	शिरोवेदना
सिचह	सिञ्जति	सिलिण्णो (दे)	जाल
सिचिरो	ध्वनिः (शिखन मेव)	सिलिसह	शिलिष्यति
सिण्ड	स्वेदते, स्वेदति, स्विद्यति	सिलिण्णो	बलेष्मा
सिण्डह	सिञ्जति	सिलेसो	बलेष
सिसिओ(दे)	रजतं नापितम्	सिचिणो	स्वप्नः
सिहा(दे)	सुसनासिकानावः	सिहह	काक्षति
सिहु	सुहम्	सिहह	स्पृहयति
सिहो	सुष्टिः	सिहहद्विहो	बालः (शिखावान्)
सिहोरो	शिथिर	सिहवन्तो	सिहवन्तः (नाम)
सिहिलं	शिथिलम्	सिहलओ(दे)	यन्त्र वस्त्रादेभूपस्य
सिहिलो	शिथिरः	सिहिलो(दे)	सुसनासिकानावः
सिणिद्धं	स्निग्धम्	सिहिलं	स्वनः (घुसुकम् स्यात्)
सिणी(दे)	कञ्जा	सिहो	सिहः
सिण्ठो(दे)	केकी	सीभरो	शीकरः
सिण्हा (दे)	मीहार	सीउरगं	हिमकाके दुर्दिनम्
सित्थं	सिन्धुम्	सीछो	हिमकाके दुर्दिनम्
सिगानं(पै.)	स्नानम्	सीभरो	शीकरः
सिग्दीरी(दे)	यस्मिन् रचना	सीळं (पै)	शीलम्
सिग्घं	सैख्यम्	सीसं	शीर्षम्
सिग्घोओ(दे)	हताशः	सीसह	शिष्यति
	मेघः	सीसहं	शिरःपत्रम्
		सीसो	शिष्यः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
सीहरो	शीकरः	सुणेज्जा	वृणोति, ओष्यति
सीहो	सिंहः	सुण्डो	शौण्ड
सुअणस्सु(अ)	सुजनस्य	सुण्डोअणी	शौण्डोदनि
सुअणो	सुजन	सुण्ड	सूक्ष्मम्
सुअरिसणो	सुदधान	सुण्डा	सास्ना
सुई(दे)	बुद्धिः	सुण्डा	स्सुवा
सुउमालो	सुकुमारः	सुतार्	सुतारम्
सुवरिसो	सुपुवः	सुत्त	सूत्रम्
सुओ	सुत्त	सुत्ती	श्रुति
सुओ	सुत्त	सुन्दरिअ	सौन्दर्यम्
सुकिई	सुकृति	सुवंसणो	सुवर्षण
सुकिदु(अ)	सुकृतम्	सुदिओ	आन्तः
सुकिई	शुद्धम्	सुदेर	सौन्दर्यम्
सुकुदु(अ)	सुकृतम्	सुधीण	सुधियाम्
सुकुसुमं	सुकुसुमम्	सुधीण	सुधियाम्
सुक्कं	शुद्धकम्	सुन्दरिअ	सौन्दर्यम्
सुक्कं	शुद्धकम्	सुन्देर	सौन्दर्यम्
सुक्कपक्खो	शुद्धपक्ष	सुण्णहा	शृण्णत्वा
सुक्कण्णं (अ)	शुद्धता, शुद्धत्वम्	सुण्णही	शृण्णत्वा
सुक्कं	शुद्धम्	सुब्बं	शुद्धम्
सुखोवी (दे)	स्वपतिकरः	सुभरओ	सुभरतम् (वारिः)
सुवओ	सुगतः		कौण्डि वृक्षम्)
सुवओसणं	सौगन्ध्यम्	सुमं	सुमनः
सुवओ(दे)	रजकः	सुमरह	स्मरति
सुधि (अ)	सुखेन	सुमरि(अ)	स्मर
सुद्धं	शुद्धकम्	सुमहि(अ)	स्मर
सुजणो	सुजन	सुम्भो(सौ)	सूर्यः
सुज्जो(सौ)	सूर्यः	सुरहिज्जेण करेसकं	सुरभिज्जेण
सुणह	अणोति		कट्टेतकम्
सुणड	ओता	सुरा(दे)	सुरा
सुणड	वृणोतु	सुक्कं	शुद्धम्
सुणाड	अणोतु	सुलोसो(दे)	कौसुम्भनिवसत्तम्
सुणिऊण	श्रुत्वा	सुवह	स्वपिति
सुणिऊणह	श्रुयते	सुवणिज्जो	सौवर्गिकः
सुणिहि	?	सुवा(दे)	पिटम्
सुणेड	अणोतु	सुविज्जा(दे)	माता
सुणेज्ज	वृणोति, ओष्यति	सुवे अणा	स्वे अणाः

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
सुबो कञे	सः कृतम्	सेणो	बलेष्मा
सुवह	भूयते	सेभालिया	शेफालिका
सुसा	सुसा	सेम्महो	बलेष्मा
सुसा(पे)	स्वसा	सेलो	शैल
सुई	शुभम्	सेवा	सेवा
सुहभरो	सुखकरः	सेवाक	जम्भालम्
सुहओ	शुभदः, सुखदो वा	सेव्वा	सेवा
सुहओ	सुभगः	सेसो	शेष
सुहकरो	सुखकर	सेहह	नश्यति
सुहवो	शुभदः, सुखदो वा	सेहालिया	शेफालिका
सुहा	सुधा	सो	स
सुहावो	स्वभाव	सो(म)	स
सुहसिओ	निद्राल	सो भ	स च
सुवह	मनफि	सोभ(दे)	स्नाप
सुवह	मनक्ति	सोभाणो(दे)	महः
सुवओ	दीपः	सोभमहं	सौकुमार्यम्
सुवओ	सूर्यध्वजः (दिवसः)	सोभाओ(दे)	उभयाक्षितक
सुवही	मध्याह्नः		सिद्धये वत्सम्
सुरिओ	सूर्यः	सोडभाण	?
सुरिसो	सुप्रबष	सोडभाण	?
सुसह	शुष्यति	सो उणो	स पुनः
सुसहरे ताण तारिसो	शुष्यति तासां	सोऊण	सुप्त्वा
कडो	ताहवाः कण्डः	सोऊण	सुप्त्वा
सुसासो	सोष्यवास	सोएव्वा(म)	स्वपितव्यम्
सुहओ	सुभगः	सो एव्व देसो(हो)	स एव देसः
सुहवो	सुभग	सोवर्ध	सौवर्धम्
से	तस्य, तस्या, अस्य	सोचिज	?
	अस्या, एतस्य,	सोचे	?
	एतस्याः	सो च वयोरूपेण	स एव वयोरूपेण
सेअह	सिञ्चति	सो च सीके	स हव सीके
सेभालिया(दे)	वृषा	सोषा	श्रुत्वा
सेभाओ	प्राप्तेषाः	सोचिअ	?
सेओ(दे)	विनायकः	सोच्ये	?
सेष्मा	अव्या	सोच्छं	ओष्वासि
सेही(दे)	प्राप्तेषा	सोच्छिह	ओष्यति
सेव	सिद्धयम्	सोच्छिति	ओष्यति
सेव	सिद्धयम्	सोच्छित्वा	ओष्यति

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
इणिजहिह	इनिष्यते (भावकर्म णि तु वानिष्यते)	इलह	स्मरति
इणुमन्तो	इनुमान्	इलव्वा	हरिद्रा
इणुमा	इनुमान्	इलव्वा	हरिद्रा
इण्डो(दे)	सुतासुतः (कौहित्रः)	इलको(दे)	कलकलः
इंसव	इन्तव्यम्	इला	सख्या आमन्त्रणे (इला सचंदले)
इंतण	इत्वा	इला सचंदले	इला वाकुन्तले !
इत्था	इस्तौ, इस्ता	इलिओ	इलिकः
इत्था णमिअसुही	इस्तात् नमितसुखी	इलिआरो	इरिताल
अणह णं तिअवा	अणति तां त्रिजटा	इली(दे)	मिआ, नवमालिका
इत्थी	इस्ती	इलुओ	लघुका
इत्थुल्लो	इस्ताः	इलुक्ली(दे)	क्रोद्दी
इत्थो	इस्ताः	इले	सख्या आमन्त्रणे (इले इवासे)
इव्द(दे)	मीम्म्	इलक(दे)	मीषणम्
इम्मह	इन्ति	इलपविर्ण	स्वरितम्
इम्मह	इन्धते	इलिओको(दे)	देवरा
इम्मह	इम्मति (गतौ)	इवह	भवति
इम्मिहिह	वानिष्यते	इवठ(अ)	भवामि
इरह	गुहाति	इवन्ति	भवन्ति
इरह	स्मरति	इवहि(अ)	भवसि
इरकम्वा	इरस्कम्वा	इवहि(अ)	भवन्ति
इरकम्वा	इरस्कम्वा	इवहु(अ)	भवथ
इरवई	इरीतकी	इवहुं(अ)	भवाम
इरस्स	इरस्स	इविण(दे)	चक्रुःस्थगनक्रीडा
इरि(दे)	सुणम्	इविट्ठ(वे)	इसित्वा
इरिओवो	इरिअन्मः	इंचो(मा)	इंसः
इरिआलो	इरिताकः	इस	इस, इसे
इरिआह	इयते	इसह	इसति
इरिसह	इचंति	इसई	इसन्ती
इरिसो	इचं	इसठ	इसत्तु, इसेत्तु
इविणीअमिओ	?	इसपु	इसति
अविउ-परमवह		इसति(वे)	इसति
	ओवे (इरे गिका)	इसतीआ	इसन्ती, इसन्त्या,
	इतिकलो (इरे बहु)		इसन्ती, वा
	इल्लो (इरे बहु)	इसंतीओ	इसन्ती, वा
	इलाओ (इरे पुरिसा)	इसते(वे)	इसति

4

प्राकृतम्	संस्कृतम्
हासहे(अ)	हासायाः
हासावह	हासयति
हासाविभे	हासितम्
हासाविभह	हस्यते
हासाविभह	हास्यते
हासाविभो जणो	हासितो जनः
सामलंगीप	स्यामलाङ्गया
हासाविज्जह	हास्यते
हासावेह	हासयति
हासिभ	हासितम्
हासिभे	हासितम्
हासिभह	हस्यते
हासिभह	हास्यते
हासिज्जह	हास्यते
हासह	हासयति
हिअ	हृदयम्
हिअभ	हृदयम्
हिअपण	हृदयेन
हिअअह(अ.)	हृदयम्
हिअका(दे)	रजकी
हिअका	(?)
हिअिवाप कुटुम्भअ	हिअिवायाः कुटु
शोकेण उप	म्भककशोकेन
शमदि (भा)	उपशामयति
हिअकी	अस्त
हिअकी(दे)	रक्षणयम्भं केदारस्य
हितपक(दे)	हृदयकम्
हिअ(दे)	असती
हिअ(दे)	गृहद्वारम्
हिअो	हिमावरम्
हिअी	हीः
हिअका(दे)	सिकताः
हिअह	(?)
हिअिका(दे)	या वचना उपरि
	परिणीयते
हिसमण	उत्तमम्, उत्तमम्,
	त्रुम्भितं च
हीण	हीनम्
हीमाणहे जीवन्तव	(विस्मये) जीव
क्का मे जणणी(शौ.)	हस्ता मे जननी

प्राकृतम्	संस्कृतम्
हीमाणहे जीवन्तव	(विस्मये) जीव
क्का मे जणणी(भा)	हस्ता मे जननी
हीमाणहे परिससन्ता	(निर्वेदे) परिभा
अम्हे एदेण णिअ	क्का वयमेतेन
विहिणो दुव्विअ	निजविधेदुर्विअ
सिदेण(शौ)	सितेन
हीमाणहे पळिअंता	(निर्वेदे) परिभा
हगे एदेण णिअ	न्तोऽहमेतेन
विहिणो दुव्विअ	निजविधेदुर्विअ
कशिदेण(भा)	सितेन
हीरह	हीयते
हीरणा	त्रपा
हीरो	हरः
ही ही ओ संवाअण	(विस्मये हर्षे च) ओ
अरी एसा(भा)	सवाहमकरी एसा
ही ही सपण्णा मणो	(हर्षे) सम्पन्ना
रहा पिअवअरुअ	मनोरथाः प्रियवय
रुअ (शौ)	रुअरुअ
हु	जहे (न हु नवरस
	रगहि आ)
हु	संभावने (तरि उण
	हु ण वरउ मं)
हु	दाने (हुं गोहिअ
	पण्णविका)
हु	निवारणे (हुं । णि
	रुअज्ज सतोसरा)
हु	पृच्छायास् (हुं साह
	सम्भावे)
हुअ	भूतम्
हुअ	अभूव, अभवत्,
	अभूय
हुओ	भूतः
हुअना(दे)	पञ्चात्
हुणह	शुद्धोति
हुअ	भूतम्
हुअि	अवभित
हुअिरे बाहू	प्रभवतो बाहू
हुअह	क्षिपति
हुअह	मार्ष्टि
हुअह	रुअकति कथयात्

प्राकृतम्	संस्कृतम्
हुव ह	भवति
हुवउ (अ)	भवामि
हुववि (बौ)	भवति
हुवन्ति	भवन्ति
हुवहि (अ)	भवसि
हुवहि (अ)	भवन्ति
हुवहु (अ)	भवथ
हुवहुं (अ)	भवामः
हुवहुति (अ)	हुवहु इति (अनुकरणे)
हुअं	भूतम्
हुअं	भूतम्
हुअं	भूतिः
हुण	हीनम्
हु	हे
हे अज्ज	हे आद्य
हे अज्जु	हे आधे
हे अज्जे	हे आधे
हे अज्जा	हे आधे
हेआल (दे)	अभिभोगः (हस्तेन विविचारणम्)
हे अंजुइआ (मा)	हे कञ्जुकिन्
हे कंजुइआ (बौ)	हे कञ्जुकिन्
हे कसार	हे कसः
हेकिअं	उत्तमम्, उन्नतम्, सुम्भितं च
हे गगे	हे गङ्गे
हे गामणि	हे गामणीः
हे गुव	हे गुरो
हे गुरु	हे गुरो
हे गोरि	हे गौरि
हे णह	हे नवि
हेटठ	अधः
हेट्टमगो	अधोमार्ग
हेट्टिल्ल	अधो भवम्
हे तपस्सिआ (बौ)	हे तपस्विन्
हे दाअ	हे दाता
हे दातः	हे दात
हे देव	हे देव

प्राकृतम्	संस्कृतम्
हे देवो	हे देव
हे पिअ	हे पितः
ह पिअरं	हे पित
हे पिअरमं (बौ)	हे प्रियवर्मन्
हे पिअच्चा	हे पितृव्यसः
हे वहु	हे वधुः
हे बहू	हे वधुः
हे बुधि	हे बुद्धे
हे बुद्धी	हे बुद्धे
हे मणस्सिआ (बौ)	हे मनस्विन्
हे माला	हे माके
हे माके	हे माके
हे माउच्चा	हे मातृव्यसः
हे रण (दे)	वज्रम्
हे राअं	हे राजन्
हे राअं (बौ)	हे राजन्
हे राआ	हे राजन्
हे राआणो	हे राजन्
हेरिओ	हेरम्बा
हे कच्छि	हे कश्मीः
हेलामं (मा)	हे राजन्
हेखि (अ)	हे सखि
हेखिअ	उत्तमम्, उन्नतम्, सुम्भितं च
हेसिअं	रसितम्
हे हरि	हे हरे
हे हरी	हे हरे
होह	भव, भवेः, पथि, स्याः
होह (अ)	अथ
होह	अवति
होह हह	अवतीह
होहज्जह	भूयते
होहअह	भूयते
होव (अ)	अथ
होव (अ)	अवामि
होप (अ)	अथ
होज्ज	अभविष्यत्

प्राकृतम्	संस्कृतम्	प्राकृतम्	संस्कृतम्
होञ्ज	(मृधातो सवल कारपुरुषवचनेषु)	होह(हौ)	अवथ
होञ्जह	भवति भविष्यति, भवतु, भवेत्	होहाम	भवितास्म भवि ष्याम
होञ्जहिमि	भवामि, भविष्यामि, भवानि, भवेयम्	होहामि	भवितास्मि, भवि ष्यामि
होञ्जा	अभविष्यत्	होहामु	भवितास्मा, भवि ष्याम
होञ्जा	(मृधातां सवलका रपुरुषवचनेषु)	होहामो	भवितास्म, भवि ष्यामः
होञ्जाह	भवेत्	होहि(अ)	भवास
होञ्जाह	भवति, भविष्यति, भवतु, भवेत्	होहिं(अ)	भवन्ति
होञ्जाहिमि	भवामि, भविष्यामि, भवानि, भवेयम्	होहिह	भविता, भविष्यति
होणह(अ)	भविता	होहिह(अ)	भविष्यति
होति(पै)	भवति	होहिति	भवितार, भवि ष्यन्ति
होति(पै)	भवतु	होहित्था	भवितास्थ, भवि ष्यथ
होत्ता(हौ)	भविता	होहित्था	भवितास्म, भवि ष्यामः
होवि(हौ)	भवति	होहिम	भवितास्म, भवि ष्यामः
होवुण(वै)	भूत्वा	होहिमि	भवितास्मि, भवि- ष्यामि
होव(हौ)	अवथ	होहिमु	भवितास्म, भवि ष्यामः
होन्ति	अवन्ति	होहिमो	भवितास्म, भवि ष्यामः
होन्ते	भवन्	होहिसि	भवितासि, भवि ष्यसि
होन्तो	अभविष्यत्	होहिस्सा	भवितास्म, भवि ष्यामः
होमाणो	अभविष्यत्	होहु(अ)	अवथ
होमि	भवामि	होहु(अ)	भवाम
होमो	भवामः	हो	स्मः
होसह(अ)	भविष्यति	हो	अस्मि
होसि	भवसि	हो	स्मः
होसु	भव, भवे, पृथि, स्याः	होसिष्पति(पै)	अक्र शिरोभूषण विशेषश्च
होस्साम	भवितास्मा, भवि ष्यामः	हो	निक्षीयते
होस्सामि	भवितास्मि, भवि ष्यामि	हो	मतः
होस्सामु	भवितास्मा, भवि ष्याम	हो	
होस्सामो	भवितास्म, भवि ष्यामः	हो	

समाप्ता चोर्थ शब्दसूची ।

॥ श्रीः ॥
शुद्धिपत्रम् ।

पृष्ठे पङ्क्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठे पङ्क्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्
३ २४ लोपे	लोपे	३६ १८ कपिः	कपिः
५ ६ सुवरिषो	सुवरिषो	३६ २५ फनस	पनस
५ २४ वृषहो	वृषहो	३९ १३ निट्ठुरो	णिट्ठुरो
५ २४ वृहवो	वृहवो	३९ १३ निष्ठर	निष्ठुर
६ १५ छहा	छुहा	४० ६ लाहल	लोहल
७ १५ ङगणनाम्	ङगणनानाम्	४० १२ सप्त	षाप्त
७ २३ काकोटः	ककोट	४२ ४ भाण	भोण
८ ५ स्थासुपो	क्स्थासुपो	४२ ४ भाजण	भोजण
८ ६ सम्भविषन	सम्भविधन	४२ ४ भाजनम्	भोजनम्
८ १९ डेट्	डे तु	४३ १२ सिध्पि	सिध्पी
१५ १४ स्यः समक्खा	'स्यः सम खा'	४३ २४ वडवो	वेडवो
१६ १८ कस कास्यम्	कस कास कास्यम्	४४ ३ मनीकः	मनीक,
१६ १८ वसिञ्जो ।	वसिञ्जो वसिञ्जो	४४ १५ नल्लिण निहेल्लण	नहेल्लिण
१६ १९ कचण ।	कचण काचण ।	४४ १८ खड्ड	खेड्ड
१६ १९ लछण ।	लछण लाछण ।	४४ २१ गायनः	गायनम्
१७ ३ धम्मैहम	धम्मैह	४४ २४ सामरी शामला	सामली
१९ १९ गुरई	गदई	४५ ५ गड	गण्डः
१९ २२ पुवव	पुवव	४५ १३ चउक्क	चउक्क
२१ १० तुण	तुण	४६ ८ गिक्क	गिक्ख
२२ २३ परसुत्तम्	परसुत्तः	४६ ८ कघो	खघो
२६ १९ कौक्षयकम्	कौक्षयकः	४८ १९ कव	कउज
२९ १५ इण्हम्	इण्ह	४९ २४ द्वितीयस्यस्तोः	त्रितीयस्य स्तोः
२९ २६ गणज	गणज	४९ २५ छद	छदि
३३ १३ सुत्तक	सुत्तक	५१ १९ आन्नम्	आन्न
३६ ६ घणः	घण	५३ १९ कत्तहारम्	कत्तहार
३६ ६ माणेइति	माणेइ	५४ ७ पुव्वण्हो	पुव्वण्हो
		५५ २१ जुजाति	द्विजाति

पृष्ठे पंक्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठे पंक्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्
५५ २४ एकऽभ्यु	एवाऽभ्यु	१ ८ ५ छद्	छिद्
५६ १३ मणोष्णो	मणोष्ण	११० १३ होइ	होहि
५७ ७ अह	अह	११० १५ से	सोः
६० १२ स्वप्ने	स्वप्ने	११० १७ ठाह	ठाहि
६० २२ अरहितो	अरहितो	१११ १२ प्रस्थयोः	प्रस्थययो
६२ ७ द्वाविरथ	द्विविरथ	११४ १६ धातार०	धातोर०
६५ ४ भक्तिवन्तो	भक्तिवन्तो	११६ ९ दुस्महि	दुस्मह
६५ ५ द्वाकः	द्वाकः	११६ १३ कश्चिजह	कश्चिजह
६६ २३ वर	वर	११६ १३ कश्चिजहिह	कश्चिजहिह
६७ १८ सहासहुतो	सहासहुतो	११८ ११ हसिजजमाणा	हसिजजमाणी
६७ २१ भवार्थ	भवार्थ	११९ १० यथासक्यम्	यथासक्यम्
६८ २१ दिग्ध	दिग्ध	११९ १९ नमोऽ०	नमोऽ०
७० १८ कुञ्जो	कुञ्जो	१२३ ३ पट्टाओ	पट्टाओ
७१ ५ कटिस्त्रम् ।	कटिस्त्रम् ।	१२३ १६ ओ दहभदः	ओ दह भदः
७१ ११ निःश्रेणी	नि श्रेणिः	१२३ १७ पोषणयाः	पोषणयोः
७१ १७ पृष्ठवाही	पृष्ठवाही	१२५ २१ स्तुर	स्तुर
७२ ८ विम्बी	विम्बी	१२६ ३ परिहृष	परिहृष
७६ १० कउजम्	कउज	१२६ ११ अवधक्खह	अवधक्खह
७८ २३ अय	अय	१२६ १५ पचजड्ढ	पचजड्ढ
७८ २४ ओ	ओ	१२७ १ होहुवहुवा	होहुवहुवा
७९ ११ श्रुतिस्थ	श्रुतिस्थ	१२७ ३ परभह	परभवह
८१ ८ दहिहितो	दहिहितो	१२८ ५ गिरव	गिरव
८१ ११ भाषास्तरा	भाषास्तरा	१२८ ६ गिरवह	गिरवह
८१ १४ श्वस	श्वसः	१२८ १२ महमह	महमह
८२ ११ मकाए	माकाए	१२९ ११ पथेते तु ।	पथेते तु ।
८२ २१ परस्य	परस्य	१२९ १८ निष्ठम्मे	निष्ठम्मे
८३ २२ तक्कु	तक्कु	१२९ १९ मिष्ठम्भ	मिष्ठम्भ
८८ २५ ऋदन्तस्य	ऋदन्तस्य	१२९ २२ विपन्नस्य	विपन्नस्य
९३ २० दाक्षिति	दाक्षिति	१३० १५ विषयस्या	विषयस्या
१०० १३ एवमद्यावत्	एवं विनाति	१३० १८ सहरह	साहरह
१०४ १९ हासह	हासह	१३१ ११ अथपूर्वस्य	अथपूर्वस्य
१०५ १४ कारावेह	कारावेह	१३३ १५ गच्छते	गच्छते

पृष्ठे पंक्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्
१३३ १२ वृषा	वृषा
१३४ १३ विटिडिक्क	टिविटिक्क
१३६ ९ तल्लव	तल्लव
१३७ ६ उत्थगवह	उत्थगवह
१३७ १२ घातोः	घातो
१३८ १८ । मोहोअह ।	। सल्लह । मोहोअह ।
१३९ १ इत्यायेका	इत्यायेका
१३९ ६ भम	भम
१३९ ७ अमे	अम
१३९ २१ रहह	रभह
१३९ २२ गिम्मह	गिम्मह
१४० १० चैद्धा पिबेः	चैद्धाः पिबे
१४४ १ अवा त्	अवात्
१४४ २१ वसित	वसित
१४५ ८ आपहत	अपहत
१४५ ११ भणितम्	भणितम्
१४६ ११ उवकाडिअ	उवकाडिअ
१४६ १३ रणलक्कम्	रणलक्कम्
१४६ १७ नृत	नृतम्
१४७ १७ सत्तन्वले	सत्तन्वले
१४९ ३ करणिअ	करणिअ
१४९ २२ भणतस्स	भणतस्स
१५० १५ करोमि	करोमि
१५० २१ पुरुवैक०	पुरुवैक०
१५१ ६ मागम्मा	मागम्मा
१५१ ११ सुवो मः	सुवो मः
१५१ १६ अम्महे	अम्महे
१५१ २२ अण्णो	अण्णो
१५२ ९ वाअणाह	वाअणाह
१५२ २६ लक्कमतक	लक्कमतक
१५२ २५ कक्कतो	कक्कतो

पृष्ठे पंक्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्
१५३ ५ परस्सल्लहि	परिस्सल्लहि
१५३ ११ सोहण	सोहण
१५३ २२ गथ्वति	गथ्वहि
१५३ २३ विध्याहरे	विध्याहले
१५३ २४ वत्थ०	वत्थ०
१५५ १२ हथा	ह
१५७ १७ विव	विं
१५७ २३ तडाय	तडायः
१५८ ५ स्थितानी	स्थितानी
१५८ ७ उमरुक्क ।	उमरुक्को ।
१५८ ७ निबोजितम्	निबोजित
१५९ ८ तथफफाना	तथफफाना
१५९ १३ एक्कु हिं	एक्कुहिं
१५९ १४ अक्किणि	अक्किणि
१५९ १४ सवधु पिण्णु	सवधु
१६० १ परस्सुक्कभट	पर समक्क
१६१ १६ किध	किध
१६२ १५ केहउ	केहु
१६३ ९ सिह	सिह
१६९ २३ जिह्हेअिअ	जिह्हेअिअ
१७१ १३ आअगउ	आअगउ
१७१ १३ पत्तडिअणि	पत्तडिअणि
१७१ २१ होह	होव
१७४ ३ तल्लज	तल्लज
१७४ १४ दिव दिवे	दिवे दिवे
१७४ २० प्रसवता	प्रवसता
१७४ २३ इत्थम्य	इत्थम्य
१७५ २० प्रणहे	प्रणहे
१७७ १२ अणाइस	अणाइस
१७८ १२ अण्णुअ	अण्णुअ
१७९ ५ स्मनः ॥	स्मीयम् ॥
१७९ २२ नवा कापि	नवः कोपि

(४)

पृष्ठे पंक्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठे पंक्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्
१८१ १ अस्माद्वतणा	अस्माक सञ्च	१९७ ५ सोहहिं	सोहहिं
	मिधन	१९८ १७ इत्येतया	इत्येतये
१८१ ८ विगद्या	विग्या	१९९ २६ भुवा	भुवो
१८२ २१ डाळा	डोळा	२०३ १५ तिष्ठेतिष्ठ	तिष्ठेतिष्ठ
१८८ ४ निषिता खडा निषिता	खडा ।	२०३ १६ चिष्ठदि	चिष्ठदि
१८८ २३ नाज्ञाः	नाज्ञ	२०४ १२ वासाप्रमिथः	वासोप्रमिथ
१८९ १३ घणु	घण	२०४ २१ इमधु	इमधूः
१८९ १५ स्फोटयति	स्फोटयति	२०६ ९ अक्षिणि	अक्षि
१९० १४ ग्वाच्छित्तु	ग्वाच्छित्तु	२०७ ५ क्रोष्टी	क्रोष्टी
१९० २६ कितु	कितु	२०७ १४ इक्ष वाक	इक्षुवाक
१९० ११ द्वेकाभ्यां	द्वेकाभ्यां	२०९ १४ लुब्धन यस्य	लुब्धनम् । यस्य
१९३ ६ अमूनि	अमानि	२०९ २८ स्वल्पकम् । रत	स्वल्पक रतम् ।
		२१० ८ कर्कटी	कर्कटी

* इति *

परिग्रहण सं० ११२९०
ग्रन्थालय, के. ए. टि. शि. संस्थान
काशी, वाराणसी